

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

2009-2022 YILLARINDA HAZIRLANMIŞ YÜKSEK LİSANS TEZ
ÇALIŞMALARINDAKİ (15 TEZ) DEYİM ÖRNEKLERİNE İLİŞKİN
BİR DEĞERLENDİRME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YASEMİN TÜRKMEN

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ NECMİ AKYALÇIN

ÇANAKKALE – 2025

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**2009-2022 YILLARINDA HAZIRLANMIŞ YÜKSEK LİSANS TEZ
ÇALIŞMALARINDAKİ (15 TEZ) DEYİM ÖRNEKLERİNE
İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YASEMİN TÜRKMEN

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ NECMİ AKYALÇIN

ÇANAKKALE – 2025

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Yasemin TÜRKMEN tarafından Dr. Öğr. Üyesi Necmi AKYALÇIN yönetiminde hazırlanan ve **31/01/2025** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**2009-2022 Yıllarında Hazırlanmış Yüksek Lisans Tez Çalışmalarındaki (15 Tez) Deyim Örneklerine İlişkin Bir Değerlendirme**” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Necmi AKYALÇIN

.....

(Danışman)

Doç. Dr. Mustafa Levent YENER

.....

Doç. Dr. Hasene AYDIN

.....

Tez No : 10689504

Tez Savunma Tarihi : 31/01/2025

.....
Doç. Dr. Melis ULU DOĞRU
Enstitü Müdürü

.././20..

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Yasemin TÜRKMEN

31/01/2025

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleŐtirilmesinde, çalıŐmam boyunca yardımlarını esirgemeyen saygı değer danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Necmi AKYALÇIN'a, yardımları için Dr. Öğr. Üyesi İsmail Onur TUNÇ'a, Damla AYDOĞAN'a, Canan YAVUZ' a ve çalışma süresince maddi manevi destekçim olan değerli aileme sonsuz teŐekkürlerimi sunarım.”

Yasemin TÜRKMEN

anakkale, Ocak 2025

ÖZET

2009-2022 YILLARINDA HAZIRLANMIŞ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMALARINDAKİ (15 TEZ) DEYİM ÖRNEKLERİNE İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME

Yasemin TÜRKMEN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Necmi AKYALÇIN

31/01/2025, 34

Türkçenin önemli söz varlıklarından biri olan deyimler, bizlere geçmişten günümüze içinde bulunulan toplumun sosyal ve tarihi olaylarına ilişkin ip uçları sunmaktadır. Türk toplumunun gelenek göreneklerine, yaşam biçimlerine, inanışlarına daha pek çok bilgiye bu söz öbeklerini inceleyerek ulaşmak mümkün olabilir. Ek olarak günlük yaşantımıza sıkça dahil ettiğimiz bu söz öbekleri, içinde bulunulan durumu veya düşüncüyü daha akıcı ve vurgulu anlatmayı mümkün kılmaktadır. Bu yüzden yararlandığımız bu mirası korumak, anlamak ve doğru aktarmak büyük önem taşımaktadır. Ancak kimi araştırmacılar, çalışmalarında deyim tanımı ve özellikleriyle örtüşmediği düşünülen söz öbeklerini deyim olarak değerlendirmektedir. Örneğin; “alaca bulaca, tuhafına gitmek, yalan dolan” (Aksoy, 1998), “abur cubur, acele etmek, blöf yapmak, hayale dalmak” (Püsküllüoğlu, 2006) vb. Bu örneklerin kimisi ikileme, kimisi eylem veya yardımcı eylem öbeğidir. Deyimler, ancak beraber bir bütün olarak kullanıldıklarında bir anlam ortaya koyan söz öbekleridir. Yani deyimlerin anlamı, Türkçe sözlüklerde yer alamaz, ancak deyimler sözlüklerinde aranır. Yukarıda verilen örneklerden biri olan “blöf” sözcüğünün anlamı ile blöf yapmayı deyim olarak değerlendiren Püsküllüoğlu’nun verdiği deyim anlamı aynıdır. “Kimsenin burnu kanamamak” deyimini ise gerçekten burun kanamasını değil; birinin, içinde bulunduğu durumdan zarar görmeden kurtulmasını ifade etmektedir. Bu çalışmada, 15 yüksek lisans tezi incelenmiştir. İncelenen bu tezlerde deyim olarak değerlendirilmiş ancak deyim tanımı ve özellikleri ile çeliştiği düşünülen söz varlıkları tespit edilmiş ve sayısal veriler ile

desteklenmiştir. Böylece deyim konusunun titizlikle ele alınması gerektiği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Söz Varlığı, Deyim, Anlam

ABSTRACT

EVALUATION OF EXAMPLES OF IDIOMS IN MASTER'S THESIS (15 THESES) PREPARED IN 2009-2022

Yasemin TÜRKMEN

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Turkish Language and Literature Department Masters Thesis

Advisor: Asst. Prof. Dr. Necmi AKYALÇIN

31/01/2025, 34

Idioms, one of the important vocabulary of Turkish, provide us with clues about the social and historical events of the society from the past to the present. It is possible to reach much more information about the traditions, lifestyles and beliefs of Turkish society by examining these phrases. In addition, these phrases, which we frequently include in our daily lives, make it possible to express the current situation or thought more fluently and emphatically. Therefore, it is of great importance to protect, understand and correctly convey this heritage that we benefit from. However; some researchers evaluate phrases that are thought to be incompatible with the definition and characteristics of idioms in their studies as idioms. For example; “alaca bulaca, tuhafına gitti, yalan dolan” (Aksoy, 1998), “abur cubur, hasten, blöf yapma, hayale dalmak” (Püsküllüoğlu, 2006) etc. Some of these examples are reduplications, some are verbs or auxiliary verbs. Idioms are phrases that reveal a meaning only when used together as a whole. In other words, the meaning of idioms cannot be found in Turkish dictionaries, but they are searched in idiom dictionaries. The meaning of the word “bluff”, which is one of the examples given above, is the same as the idiom meaning given by Püsküllüoğlu, who evaluated bluffing as an idiom. The idiom “nobody's nose bleeds” does not actually refer to a nosebleed; it refers to someone getting out of the situation without being harmed. 15 masters theses were examined in this study. In these theses examined, the vocabulary that was evaluated as idioms but was thought to contradict the idiom definition and characteristics were identified and supported with numerical data. Thus, it was revealed that the subject of idioms should be handled meticulously.

Keywords: Vocabulary, Idiom, Meaning.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	x

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Deyim Tanımı ve Özellikleriyle Örtüşmediği Düşünülen ancak Çalışmalarda Deyim Olarak Değerlendirilen Söz Varlıkları.....	7
1.1.1. Eylem Öbekleriyle Oluşturulan Söz Öbekleri.....	7
1.1.2. Yardımcı Eylemlerle Oluşturulan Söz Öbekleri.....	8
1.1.3. Sıfat veya Zarf Görevli Sözcüklerle Oluşturulan Söz Öbekleri.....	8
1.1.4. Gerçek Anlamlı Söz Öbekleri.....	9
1.1.5. Tek Sözcükler.....	9
1.1.6. İkillemeler.....	10
1.1.7. Kalıp Sözler.....	11
1.1.8. Argolar.....	11
1.1.9. Terimler.....	12
1.1.10. Benzetmeler.....	12
1.1.11. Dolaylamalar.....	13

İKİNCİ BÖLÜM ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	15
-----------------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	20
-----------------------------------	----

3.1. Araştırma Konusu.....	20
3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	20
3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	20
3.4. Araştırmanın Veri Toplama ve Analiz Yöntemi.....	22

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	24
----------------	----

SONUÇ

KAYNAKÇA	30
----------------	----

EKLER.....	I
------------	---

SİMGELER VE KISALTMALAR

TDK	Türk Dil Kurumu
YÖKTEZ	Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Deyim sözcüğünün, de- eyleminden türeyerek adlaşmış olduğu kimi kaynaklarda yer almaktadır (Eyuboğlu, 1998: 184; Yurtbaşı, 1996: Önsöz). Deyimler, ataların sonraki kuşaklara dedikleri sözler, manevi miraslar bütünüdür. Deyimler, araştırılmaya değer görülerek bilim dünyasına çokça konu olmuştur. Aksan, dilbilim çalışmalarında, doğrudan doğruya deyimleri inceleyen ve çeşitli dillerin deyim varlığını bir araya getirerek özelliklerini belirleyen, Fransızca'da phraséologie ya da idiomatique adı verilen bir alan bulunmaktadır (Aksan, 2006: 96). Bu söz varlığı ögesi, İngilizcede idiom, Almanca'da Redewendungen, Arapça'da tabir gibi karşılıklarla yüzyıllardan beri varlığını sürdürmektedir. Çeşitli kültürel farklılıklardan dolayı her milletin kendine özgü söz varlığı vardır. Dolayısıyla her dilde aynı deyim yer almayabilir. Örneğin; “derdini Marko Paşa'ya anlat” deyimini, Türklere özgü bulunabilir. Ancak tam tersi kültürel etkileşimler, yaşayış ve inanç gibi benzerliklerden dolayı farklı dillerde aynı veya birbirine benzer deyimler de yer alabilmektedir. Örneğin; “...sol tarafından kalkmak - wstać (z łózka) lewanoğá (sol ayakla (yataktan kalkmak)...” (Mutlu, 2017: 52). Türkçe deyimlerin ilk örnekleriyle ise 8. yüzyıla ait Orhun Kitabeleri'nde karşılaşılmaktadır. “Dilimizin ilk yazılı belgelerinden olan Orhon Yazıtları'na bakıldığında; adak kamşat- Şaşırtmak, yanlış hareket etmek. **Ot sub kıl-** Birilerini ateş ve su gibi birbirine düşman etmek... gibi birçok deyimle karşılaşılmaktadır” (Akyalçın, 2012: 9). Türkçenin bilinen en eski dönemlerinden ve eserlerinden bu yana kullanılagelen deyimler, pek çok araştırmacı tarafından ele alınarak tanımlar yapılmış hatta sözlükler üretilmiştir. Türkiye' de yapılan kimi deyimler çalışmalarındaki tanımlar aşağıdaki gibidir:

“Deyimler; düşünce, kavram, nesne ve kişilerin durumlarını, özelliklerini yansıtmak için kullanılan ve gerçek anlamın dışına çıkmış özel anlam/anlatım boyutuyla kalıplaşmış söz öbekleridir” (Akyalçın, 2012: 10).

“Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği; tabir” (TDK,2024).

“Deyim, anlatım gücünü arttırmak için, az çok mantık dışına kayan, bazı sözcükleri değişmediği halde bazıları değişip çekimlere giren kalıplardır” (Hatiboğlu 1972: 194).

“Deyim, sözlük anlamıyla anlatıma akıcılık, çekicilik katan, çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan genellikle de birden çok sözcüklü dil ögesi, kalıplaşmış sözcük topluluğudur” (Püsküllüoğlu, 2004: 7).

“Deyimleri, anlatıma akıcılık, çekicilik katan, çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan, genellikle de birden çok sözcüklü dil ögesi, kalıplaşmış sözcük topluluğu biçiminde tanımlayabiliriz” (Yurtbaşı, 2013: 3).

“Bir yahut daha fazla kelimelerle bir şeyi, durumu bir takım edebi sanatlardan da yararlanarak tasvir eden, belirten ve anlatımı güzelleştiren, çoğu kendi anlamları dışında kullanılan kalıplaşmış sözlere deyim denir” (Doğanay, 1972: 9).

“Deyimler, başka birçok tanımın yanında belirli bir kültürde yaygın bir şekilde bilinip kullanılan ve anlamı kendisini oluşturan birimlerin gerçek anlamlarından çıkarılmayacak öbek veya cümleler olarak tanımlanabilir” (Gökdayı, 2020: 39).

“Deyim; kendine özgü nitelikleri olan ve büyük çoğunluğu kendi anlamından başka anlamlarda kullanılan kelime gruplarıdır” (Yalçın, 1985: 5).

“Çoğu öz anlamından az çok ayrı bir düşünce ve anlam taşıyan, en az iki sözcükten oluşan söz topluluğuna deyim denir” (Par, 1982: 7).

“Anlamları ve yapıları kurallara bağlanamayan, açıklanması için derin incelemeler isteyen; incelenmemesi daha doğru olan; yapısını değiştirmeden, çok kez, başka dile çevrilemeyen bu kalıplaşmış takımlarla söz öbekleri de Türkçenin özelliklerinden sayılır. Bu çeşit takımlara, öbeklere deyim adı verilir” (Gencan, 2007: 583).

“Deyimler, anlatım gücünü arttırmak için kullanılan genellikle gerçek anlamlarının dışına kayarak mantık dışı hayaller, düşünceler taşıyan kalıplaşmış sözlerdir” (Demir, 2004: 612).

“İki ya da daha fazla kelimedenden meydana gelen ve kelimelerin öz anlamları dışında bir anlam ifade eden söz gruplarına deyim denir. Eskiler buna tabir derlerdi. Dilin bünyesinde kalıplaşmış ve kökleşmiş olarak değişmeden kullanılan deyimler, hiç şüphe yok ki anlatıma canlılık ve güç katarlar. Bu sayede düşüncelerin ve olayların muhataba daha etkili biçimde yansıtıldığı bir gerçektir” (Pala, 2012).

“Deyimler (tâbirler), asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir. İki veya daha çok kelimedenden kurulu bir çeşit dil ifâdesi olan bu sözler, duygu ve düşüncelerimizi, dikkati çekecek biçimde anlatan isim, sıfat, zarf, basit ve birleşik fiil görünüşlü gramer unsurlarıdır” (Elçin, 1986: 642).

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere yapılan deyim tanımları arasında pek bir farklılık yoktur. Genel hatlarıyla deyimlerin, bir durumu anlatırken en az iki sözcükten oluşmuş ve öbek içerisinde bir bütün olarak mecazlık içeren çekici bir anlatım tekniği olduğu ifade edilmektedir. Deyimlerin anlamı, onları oluşturan sözcüklerin bireysel anlamlarından çıkarılamaz. Bu anlam, deyimden ancak bir bütün olarak değerlendirilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Örneğin; "kuş uçurmamak" deyiminin anlamı, deyimde geçen kelimelerin bireysel anlamlarından anlaşılmaz. Bu deyim, belirli bir kültürel bilgi ve kullanım alışkanlığı ile anlaşılır.

Pek çok deyim bir hikâye veya olaya dayanmaktadır. Pala, ardında hikâyeleşme olan deyimlerin varlığından şu biçimde söz etmektedir: “...oysa deyimler, genellikle bir öyküye, bir efsane veya vakaya dayanır. Bazı kişilerle ilgili anılar ve hikâyeler, tarihten alınmış olaylar, vs. deyimlerin ortaya çıkış nedenleri arasında ön sıraları paylaşırlar” (Pala, 2012). Pala, aynı çalışmasında eskiden kadınların ulaşamadıkları bir şeyi aşerdiğinde göğüslerinin şişeceği inancıyla nefisini köreltmek için sanki aşerdiği o şeyi tadıyormuş gibi avuçlarını yaladıklarını ifade etmiş ve avcunu yalamak deyiminin bu hikâyeye dayandığını belirtmiştir (Pala, 2012: 33). Hengirmen, bazı deyimlerin fıkra, öykü ve tarihî olaylardan oluştuğu fikrini destekleyerek Nasrettin Hoca fıkralarından oluşmuş deyimlerin olduğunu; suyunun suyu, yorgan gitti kavga bitti örnekleriyle belirtmektedir (Hengirmen, 2007: 18-19). Ayrıca Nasrettin Hoca dışında da arkasında bir hikâye bulunan altından çapanoğlu çıkmak, Ahfeş’in keçisi gibi başını sallamak, Karamanın koyunu sonra çıkar oyunu vb. deyimlerin olduğunu ifade edilmektedir (Hengirmen, 2007: 419). Korkmaz, ipe un sermek deyiminin hikâyesine

dair Şu açıklamayı getirmiştir: “Nasreddin Hocaya atfedilen bir deyim de ipe un sermektir. Rivayete göre, Nasreddin Hocayı bir komŐusu bir Şeyler isteme konusunda bıkıp usandırmıŐtır. Bir gün hoca kapısı önünde oturup dinlenirken her mala ortak komŐusu yine yanına gelir: “Hoca” der Şu sizin ipi getiriver de oduna gideceğim. Hoca içeri Şöyle bir girip çıktıktan sonra “komşu” der “bizimkiler ipe un sermiŐler”, nasıl olur der komşu, nasıl olur hoca! İpe un serilir mi hiç? YanlıŐlık olacak bir defa daha bakiver! Bu anlayıŐsızlık karşısında komŐusuna gerçeği söylemeyi bir görev sayan hoca: “Nasıl mı olur? Bayağı olur, gönlüm olmazsa ipe un sererim elbette” cevabını verir. Böylece ipe un serme cevabı da dilimize oyalanan, yapılması istenmeyen işler için Nasreddin Hocadan geçen bir deyim olarak yerleŐmiŐ bulunmaktadır” (Korkmaz, 2018: 20). Bahadınlı, kazdığı kuyuya düşmek deyimini Şöyle açıklamaktadır: “Bir kimsenin yapmak istediği fenalıktan önce kendi mtessir olursa, “kazdığı kuyuya düştü” derler. Klnn biri, köyün sığırlarının geçtiği yere derince bir kuyu kazar. Üzerini otlarla, dikenlerle belli – belirsiz örter. Maksudu, geçen sığırlardan birinin kuyuya düŐmesini sağlamak, gece olunca çıkarıp evine götürerek kesip yemektedir. Kuyuyu kazdığı gün geceyi sabırsızlıkla beklemektedir. Aksilik, o gün evinin tek hayvanı, yavrusundan, sütünden faydalandığı ineği kaybolur. Aramağa ıkar. Bakmadık yer bırakmaz. Yorgun argın evine dönerken kazdığı kuyuyu hatırlar. Acaba düşen oldu mu, diye eğilip kuyuya baktığında bir de ne görür: sevgili ineği kuyunun içinde bacakları kırık bir vaziyette yatıyor. İneğin kuyudan sağ çıkmasına imkan yok. Ağlıya ağlıya, kazdığı kuyuya düşen kendi ineğini boğazlayıp evine götürmek zorunda kalır” (Bahadınlı, 1958: 46). Gencan’ın, hikâyesi olan deyim örneğine ilişkin ifadeleri ise Şunlardır: “HoŐafın yağı kesildi”yi Şu tarihsel ykclğe bağlarlar: Yenierilere hoŐaf, pilav kazanlarında piŐermiŐ. Yıkınması gerekli görülmediği için hoŐafın yüzü, kalınca bir yağla kaymaklanırmıŐ. AŞı değişmiş, yeni aşı, temizliğiyle göze girmeyi istemiş olmalı ki iyice yıkadığı kazanlarda hoŐaf piŐirmeye başlamış. Karavanalarının yüzünde yağ görmeyen yeniçeriler: Ya, demek hoŐafın yağı kesildi! diye söylenmeye, hatta kazan kaldırmaya baŐlamıŐlar” (Gencan, 2007: 584-585). Bu rnek, deyimlerin kökenlerinin tarihsel olaylarla ve kültürel bağlamlarla nasıl iliŐkilendirilebileceėini göstermektedir. “HoŐafın yağı kesildi” deyiminin arkasındaki hikâye, deyimlerin zaman içinde nasıl geliŐtiėini ve anlamlarının nasıl evrilebileceğini ortaya koymaktadır. Bunlara ek olarak her deyimın doėuŐ noktasına ulaşmak, yani hikyesini saptamak elbette mümkün olmayacaktır. Dil mirasının kalıntıları olarak değerlendirilen bu yapılar, çok eski olduğundan çoğunun nereden ve nasıl günümüze kadar geldiğine ulaŐamamak olağandır. Korkmaz, bazı deyimlerin tarihî ve sosyal olaylarla ilişkisi

çözülebilmeyle, bir çoğunun oluşma nedenleri ve dönemlerinin bilinmediğini vurgulamaktadır (Korkmaz, 2018: 21).

Deyimlerin özündeki bu hikâyeleşme, onların özelliklerinden biri olan derin anlam taşıması ile bağdaşmaktadır. Örneğin; saman altından su yürütmek deyimini bilmeyen kişiler onu anlamlandıramayacak veya gerçekten saman ve su kavramları ile değerlendirebilecektir. Ancak bu deyim anlamı; “Gizli kapaklı işler çevirmek. Yaptıklarını belli etmemek. İşleri ve ilişkileri sinsice yapmak” (Akyalçın, 2012: 442). “Bu cümlenin temel, yani konuluş anlamı, saman denen öğütölmüş ekin saplarının altından suyun akıtıldığıdır. Fakat bu cümle söylenildiği anda ortada saman, su ve bir de saman altından su yürüten adam yoksa o zaman tevil gerekir ve cümle yorumlanır. Bu durumda cümlenin mecaza yorumlanması zaruri olur. Kısaca böyle bir cümleden, bir adamın gizli işler çevirdiğini anlarız. Çünkü saman altından su yürütölmüş ile gizli işler çevirmenin benzer tarafı vardır. Saman altından akan su fark edilemez. Çünkü suyun üzerinde birbirine kenetlenmiş saman tabakaları durur ve tabaka altından su sessizce akıp gider. Bu deyim böyle bir hadiseyi telmih ettirdiğinden ötürü, benzerlik ilgisiyle bir cümle, gerçek anlamından kaymış olur” (Gürbüz, 2008: 206). O halde deyimlerin yazıldığı gibi okunsa da, okunduğu gibi algılanmaması gerektiğini ifade etmek mümkündür.

Derin anlamlı olmanın yanı sıra halka mal olmuş olan deyimler, tanımlarda kalıplaşmış söz olarak değerlendirilse de zamanla ve yörelere göre bazı değişikliklere maruz kalmıştır. Yani aynı deyim, sözcükleri veya sözcüklerin yeri değiştirilerek kullanılabilir. Akyalçın, farkındalık ile deyimlerin madde başı sayısını arttırmamak adına değişmeye uğrayan bu türden öğeleri aynı madde başında toplamaktadır: “Kimin nesi, neyin/ kimin fesi?, kimin nesi hangi çarşının fesi neyin/ nenin nesi, kimin fesi” (Akyalçın, 2012: 372). Hengirmen ise deyimlerin kalıplaşmış sözler olmasına rağmen bu duruma uymayan yapıların varlığını, ancak bunların yöreden yöreye değişkenlik gösteren ve çok az sayıda yapılar olduklarını vurgulamaktadır (Hengirmen, 2007: 412-414).

Deyimlerin bir başka özelliği ise ağırlıklı olarak mastarlı olmalarıdır. Ancak bu yapılar, çekim ekleri bakımından esneklik gösterebilir. “Şekil yönünden, deyimlerin çoğunu cümle halinde kullanmak mümkün olduğu gibi, bunların önemli bir kısmı da mastara (fiil-isim=isim-fiil) bağlanarak kullanılır: Gözden düşmek, göze gir-, göz boya-, göz dik-, el uzat-

, dile düş-, el ver-, göz at-, serden geç-, abayı yak-, etekleri tutuş-, burnunda tüt-, dil dök-, parmağına dola-, surat as- gibi” (Hatiboğlu, 1964: 224).

Türkçenin en büyük zenginliklerinden biri olan bu mirasa ilişkin tanımlar hemen hemen aynı olsa da deyimler sözlüklerinde yer alan madde başları değişkenlik göstermektedir. Örneğin; “anlayış göster” söz öbeği, kimi çalışmalarda deyim olarak değerlendirilirken (Yurtbaşı, 2013: 307; Püsküllüoğlu, 2006: 32; TDK, 2024). kimi çalışmalarda deyimler sözlüklerine alınmamıştır; (Akyalçın, 2012; Hengirmen, 2007; Aksoy, 1998). Sözlüklerdeki madde başı sayılarındaki farklılığın ardında sadece bu durum yoktur. Bu soruna sebep olan bir durum daha vardır ki o da deyimlerin farklı varyantlarının olmasıdır. Örneğin; “aşağı tükürsem sakal, yukarı tükürsem bıyık/ yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal” gibi deyim içerisindeki sözcüklerin yerleri değişebilmektedir. “Atını sağlam kazığa bağla-/ eşeğini sağlam kazığa bağla-/ (bir şeyi) sağlam kazığa bağla-” örneklerinde olduğu gibi deyim içerisindeki bazı sözcükler değişebilmektedir. Bazı araştırmacılar, bu türden yapıları çalışmalarında her biri farklı birer deyim gibi değerlendirerek ayrı madde başı oluşturmaktadır. Bu da deyimlere ilişkin sayısal verinin doğru olmadığı düşünülen bir rakama ulaşmasına sebep olmaktadır. “Türkçede ne kadar deyim bulunduğu her zaman merak edilmiş bir husus. Bu konuda yapılan araştırmalar, söz varlığında bulunan deyimler için farklı sayılar veriyor. Özön (1943) 4000, Aksoy (1988) 6310, Püsküllüoğlu (1995) 12000, Yurtbaşı (1996) 25000, Sözer (2000) 10000, Sinan (s.2001) 17137, TDK (2006) 11209, Parlatur (2010) 10349, deyim bulunduğunu ileri sürüyor” (Gökdayı, 2020: 40). Her sözlüğün sayısal veri açısından tıpatıp aynı olması beklenmemekle birlikte rakamların arasında bu denli uçurumun olması, deyimler konusunun tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini göstermektedir. Akyalçın, söz konusu sorunun önüne geçebilmek için bir deyim değişik kullanımlarıyla okuyucuya sunulsa bile, tek bir deyim ve madde başı olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Akyalçın, 2012: 38).

Akyalçın, deyimler üzerine yaptığı sözlük çalışmasının giriş bölümünde 11 başlık (eylem öbekleri, yardımcı eylem öbekleri, sıfat ve zarf görevli sözcüklerle oluşturulmuş eylem öbekleri, gerçek anlamlı söz öbekleri, tek sözcükler, argolar, ikilemeler, kalıp sözler, terimler, benzetmeler, dolaylamalar) altında deyimlere ilişkin söz konusu sorunları ele almaktadır (Akyalçın, 2012). Yanı sıra bu teze ilişkin yayınlanan makalede Akyalçın’ın yukarıda belirtilen çalışması ışığında, deyim olarak değerlendirilen ancak deyim tanımı ve

özellikleri ile örtüşmediği düşünülen söz varlıkları çeşitli başlıklarla açıklanmaya çalışılmıştır (Türkmen, 2023). Bu açıklamalar doğrultusunda sınıflandırma yapılmıştır. Akyalçın'ın çalışmasındaki maddelere ek olarak atasözleri bu sınıflandırmaya dahil edilmiştir. Herhangi bir sınıflandırmada yer alamayan söz öbekleri ise diğerleri olarak adlandırılmıştır.

1.1. Deyim Tanımı ve Özellikleriyle Örtüşmediği Düşünülen ancak Çalışmalarda Deyim Olarak Değerlendirilen Söz Varlıkları

Pek çok çalışmada deyim olarak değerlendirilen ancak deyim tanımı ve özellikleriyle örtüşmediği düşünülen söz varlıkları arasında ağırlıklı olarak; eylem öbekleri, yardımcı eylem öbekleri, ikilemeler, kalıp sözler, atasözleri, sıfat-zarf tamlaması ile oluşan söz öbekleri, tek sözcükler, gerçek anlamlı söz öbekleri bulunduğu bu teze ilişkin yayımlanan makalede ifade edilmektedir (Türkmen, 2023). Akyalçın'ın çalışmasında bu başlıkların yanı sıra dolaylamalar, terimler, argolar ve benzetmeler de yer almaktadır (Akyalçın, 2012: 13-41). İncelenen tezlerde bu türden çokça söz öbeği tespit edildiğinden her biri için sınıflandırma ve açıklama mümkün olmayacaktır. Ancak açıklayıcı olması bakımından örneklerle bu tür yapıların neden deyim olmaya elverişli olmadıkları bu bölümde ifade edilmeye çalışılmıştır.

1.1.1 Eylem Öbekleriyle Oluşturulan Söz Öbekleri

Kimi araştırmacı aslında eylem öbeği olan yapıları, çalışmalarında deyim olarak değerlendirmektedir. Eylem öbekleri, hareket bildiren gerçek anlamlı söz öbekleridir. Ancak deyimler, mecaz anlamlı ifadelerdir. Püsküllüoğlu, “ağrısı tutmak” yapısını şu biçimde açıklamaktadır: “Bir kimsenin genellikle belli bir yerinde ara sıra beliren ağrı yine belirildiğinde ağrısı tuttu deriz” (Püsküllüoğlu, 2006: 20). Bu tanımdan da anlaşıldığı üzere birinin bir yerinin ağrması gibi gerçek bir eylemi belirtmekten öteye geçemeyen bir ifade söz konusudur. Ancak “paçaları tutuşmak” deyimine bakıldığında burada kastedilen anlam, gerçekten alevler içinde olan bir pantolon paçası değildir. Burada anlam, paniğe kapılmış olmaktır.

1.1.2. Yardımcı Eylemlerle Oluşturulan Söz Öbekleri

Deyimlerle sıkça karıştırıldığı düşünülen bir başka söz öbeği ise yardımcı eylem öbekleridir. Etmek, eylemek, olmak, kılmak gibi yardımcı eylemlerle oluşturulan bu yapılar, tıpkı eylem öbekleri gibi gerçek anlamlı söz öbekleridir. “Telefon etmek” ifadesi, “birini telefonla aramak ve bir şey söylemek: Siz gelmeyin, ben telefon eder, gelirim. -A. H. Tanpınar.” açıklaması ile TDK’nin genel ağda bulunan Güncel Türkçe Sözlük’ünde yer almaktadır (TDK, 2024). Açıklamaya bakıldığında ise bu yapının gerçek anlamla bağı koparmamış olduğu açıktır. Bu, deyimlerin mecazlı yapılar olma durumu ile çelişkili olduğundan bu türden yapıların deyim adı altında değerlendirilmesinin sağlıklı olmadığı düşünülmektedir.

1.1.3. Sıfat veya Zarf Görevli Sözcüklerle Oluşturulan Söz Öbekleri

Türkçe, sözcüklerin birden fazla anlam içermesi bakımından oldukça zengin bir dildir. Bu anlamlar gerçek, yan ve mecaz olabilmektedir. Sıfat ve zarf görevli sözcükler için ise yan ve mecaz anlamlı ifadelerle başvurulabilmektedir. Bu sebepten olsa gerek sıfat ve zarf görevli sözcükler ile oluşturulmuş söz öbekleri bazı araştırmacılar tarafından deyim olarak değerlendirilebilmektedir. Yurtbaşı, “kabak kafalı, öğle üzeri” örneklerinde olduğu gibi sıfat ve zarf görevli sözcüklerden oluşan söz öbeklerinin deyim olabileceğini savunanlar arasındadır (Yurtbaşı, 1996: Önsöz). Yener, sıfat/ön ad görevli sözcükleri için; “Bir adın, bir başka adın nitelik ve niceliğini bildirme görevi.” açıklamasını yaparken zarf/belirteç görevli sözcükler içinse şu açıklamayı uygun görmüştür: “Bir adın, bir eylemin nitelik ya da niceliğini bildirmesi görevi” (Yener, 2007: 621). Bu tanımlar ışığında “yumuşak iniş” söz öbeğindeki yumuşak sözcüğünün, zarf/belirteç görevli sözcük olduğu açıktır. Ayrıca yumuşak sözcüğü, buradaki görevinde mecaz anlamında kullanılmaktadır. Bu sebepten olsa gerek bu söz öbeğine, bazı deyimler sözlüklerinde yer verilmektedir (Aksoy, 1998; Püsküllüoğlu, 2006). Yumuşak sözcüğü, TDK tarafından “kaba, hırçın, sert olmayan, kolay yola gelen” içiminde açıklanmış ve mecaz olduğu belirtilmiştir (TDK, 2024). Güncel sözlükte yer alan ve bağlam içerisinde de anlamını koruyan bir sözcüğü deyim olarak değerlendirmenin doğruluğu ise tartışmalıdır. Çünkü deyimler, Türkçe sözlüklerde değil deyimler sözlüklerinde aranmaktadır.

1.1.4. Gerçek Anlamlı Söz Öbekleri

Kimi çalışmada ise gerçek anlamlı söz öbekleri, deyim olarak yansıtılmaktadır. Aksoy, “göz kırpmak” öbeğini göz kapağını kapayıp açmak olarak açıklamakta ve deyim olarak değerlendirmektedir. (Aksoy, 1998: 810) Gerçek anlamda kullanılan ifadeler deyim olarak kabul edilmezken bağlam içinde farklı ve özel bir anlam kazanan ifadeler deyim olarak değerlendirilebilir. Bu örnekte ise bağlama bakıldığında kırpmak sözcüğü gerçek anlamda kullanılmakta ve bu durum deyimlerin tanım ve özellikleri ile çelişmektedir. Bu öbek ancak Akyalçın’ın vermiş olduğu örnekteki gibi “Ali Fenerbahçeye göz kırpmıyor” bağlamında olduğu gibi değerlendirilirse deyimdir (Akyalçın, 2012: 29-30). Çünkü burada göz kırpmak, bir şeye karşı eğilimini göstermek anlamında kullanılmaktadır. Gerçek anlamda kullanılan ifadelerin yeri deyimler sözlükleri olmamalıdır.

1.1.5. Tek Sözcükler

Bazı çalışmalarda, çoğu deyim tanımındaki en az iki sözcükten oluşma kuralı göz ardı edilerek tek sözcükten oluşan mecazlı ifadeler de deyim olarak değerlendirilebilmektedir. Hengirmen, tek sözcükten deyim olabileceğini kabul etmektedir. Bunların sayıca az olduğunu vurgulayarak “akşamcı, fırlama, iblis, kaşarlanmış, sulu, mikrop yağcı, yüz­süz vb.” örneklerini vermektedir (Hengirmen, 2007: 414). Püsküllüoğlu ise, “Türkçe Deyimler Sözlüğü” adlı çalışmasının giriş bölümünde tek sözcükten deyim olamayacağını vurgulamaktadır. Ancak sözlükte “abalı” örneğini madde başı olarak vermektedir (Püsküllüoğlu, 2006:11). Bunlara ek olarak Sevim, sözlük çalışmasında verdiği “ağırbaşı” örneği ile tek sözcükten deyim olabileceğini savunanlar arasında yer almaktadır (Sevim, 2005: 11). Aksoy, başlarda “dünyada, türkçesi, güzelim” gibi örnekleri deyim olarak değerlendirmektedir (Aksoy, 1953: 205-208). “Tek Sözcüklü Deyim Var mı” adlı çalışmasında ise bu düşüncesini değiştirerek deyimlerin en az iki sözcüğün bir araya gelmesi ile oluşabileceği görüşünü benimsemektedir (Aksoy, 1984). Hatiboğlu, tek sözcükten deyim olup olamayacağı konusunda şu ifadeleri kullanmıştır: “Bir tek kelime ise deyim olamaz eğer bir kelimenin anlamı gerçek anlamından kaymışsa, o kelime mecaz anlamında kullanılıyor veya kelimenin anlamı çoğaltılıyor demektir. Çünkü bir kelimenin pek çok gerçek veya mecaz anlamı olabilir. Deyimde ise bir tek kelimenin anlamı dışında kullanılması aranmaz, en az iki kelimenin birlikte kullanılmalarından doğan ortak anlam,

gerçek anlam dışında hatta mantık dışındadır. Yoksa bir tek kelimenin mantık dışında kullanılması, çekici bir özellik yaratamaz, belki de anlamın kaybolmasına sebep olur ve tek kelime olduğu için de mantık dışına kayma söz konusu olamaz” (Hatiboğlu, 1964:222). Akyalçın, tek sözcükten deyim olamayacağını ve bu durumun sözcüklerin yan, mecaz anlamlarından kaynaklandığını ifade etmektedir (Akyalçın, 2012: 31). Bu görüşe paralel olarak bir sözcüğün mecaz anlamında kullanılması veya anlamının genişletilmesi, onu deyim yapmaz denebilir. Çünkü deyimlerde anlam, öbeği oluşturan sözcüklerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan ortak anlamdır. Deyimlerdeki anlam kayması, birden fazla sözcüğün birleşiminden kaynaklanır ve bu birleşim genellikle mantıksal bir bağlılık göstermeyebilir. Kısaca içerisinde mecaz anlam barındıran her sözcük deyimsel bir değer taşımaz ve tek sözcükler, en az iki sözcük olarak nitelendirilen deyimler üzerine yapılmış pek çok tanıma aykırı bulunmaktadır.

1.1.6. İkilemeler

Kalıplaşmış söz öbeklerinin başka bir kolu da ikilemelerdir. Bu söz öbekleri, kimi araştırmacı tarafından deyim olarak değerlendirilmektedir. “İkileme, anlatım gücünü arttırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır” (Hatiboğlu, 1981: Önsöz). Aksoy, deyimleri sınıflandırırken bir türünün de ikilemeler olduğunu ifade etmiş ancak yinelemelerin deyim olmadığını vurgulamıştır. “Abuk subuk, boy bos, değış tokuş, hır gür, yalan dolan, zart zurt” gibi örneklere deyimler sözlüğünde yer vermektedir (Aksoy, 1998: 507). Ancak bu yapılar, gerçek anlamlarından bağıni koparamamış sözcüklerden oluşmaktadır. Örneğin hır; kavga, gür; çoklukveya güçlük anlamındadır ve bunun dışına çıkan bir anlamı yoktur. Aynı biçimde boy ve pos dış görünüşü ifade eden yapılardır. Bunlarda deyimlerdeki gibi bir derin anlam bulunmamaktadır. Benzer tutumu Hatiboğlu da sergileyerek konuyu deyimlerde ikilemeler başlığında ele almaktadır (Hatiboğlu, 1964: 226). Püsküllüoğlu’nun “Türkçe Deyimler Sözlüğü” adlı çalışmasında “aç acına, az çok, belli belirsiz, sere serpe, zehir zemberek” öbekleriyle karşılaşmaktadır. Yanı sıra eserin giriş bölümünde “borç harç, eski püskü” gibi ikileme biçiminde deyimlerin varlığından söz etmektedir (Püsküllüoğlu, 2006). Ancak bunların değışmece anlamları bulunmamaktadır. Aç acına; açlığı, belli belirsiz, net olmamayı ifade etmektedir. Serilmek ve serpilmekten gelen sere serpe ifadesi ise yayılmış

biçimde, rahat anlamlarını ifade ederek özünden uzaklaşmamıştır. Ancak deyimlerin en belirgin özelliklerinden birinin mecazlık olduğu ve özel bir anlatım boyutuna geçildiği yukarıda ifade edilmişti. O hâlde bu tip yapıların deyim olarak değerlendirilmesi doğru değildir. Bunların yeri, ikilemeler sözlükleridir. “Böyle, sözlük anlamının dışına çıkamamış, yani anlamsal olarak deyim boyutuna geçememiş ikilemelerin deyim olarak değerlendirilmesi doğru bir yaklaşım değildir. Bunlar, gerçek anlamları pekiştirme boyutunda ikileme biçimindeki söz öbekleridir... Eğer ki ikilemelerde, ikilemeyi oluşturan söz öbeğindeki sözcüklerin pekiştirme amaçlı daha geniş; ama aynı doğrultudaki anlamı söz konusuysa; bu öbeğin eylemlere cart curt etmek, abuk subuk konuşmak veya abuk subuk iş gibi adlarla kullanılması durumu değiştirmemektedir” (Akyalçın, 2012:34).

1.1.7. Kalıp Sözcükler

Deyimler, kalıp sözcükler ile de karıştırılabilmektedir. “Söz varlığında, selamlaşırken, yemek yerken, sevincimizi ya da üzüntümüzü belirtirken birisini kutlarken, görüştüğümüz kişiden ayrılırken, vb. iletişim durumlarında söylemeyi adet haline getirdiğimiz, ağızımızdan hemen çıkıveren, bir bütün halinde veya kişiye, zaman göre yapılan ufak tefek değişiklikler dışında çekirdek bölümünü hep aynı şekilde kullandığımız sözcükler bulunmaktadır” (Gökdayı, 2020: 1). Örneğin; “merhaba, Allah’a ısmarladık, görüşürüz, iyi akşamlar, başın sağ olsun, hayırlı olsun, gözün aydın” gibi günlük hayatta iletişimi pekiştirmek adına kurulmuş bu yapılar, deyimlerin aksine gerçek anlamlı söz öbekleridir. Bunların deyimlerle ortak özelliği kalıplaşmış yapılar olmasıdır. Akyalçın, kalıp sözcüklerin, “doğmamış çocuğa don biçmek” deyimindeki gibi anlamsal olarak farklı bir konuma geçmediğini ve bunların kişiler arasında iletişim kurmak amacıyla kullanılan kalıp sözcükler olduğunu ifade etmektedir (Akyalçın, 2012: 35).

1.1.8. Argolar

Akyalçın, “Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri Deyimlerimiz” adlı sözlüğünde deyim olarak değerlendirilen ancak deyim olmaya elverişli olmayan sözcük veya söz öbeklerinden birinin de argolar olduğunu vurgulamaktadır. Beraberinde her argo sözcükten bir söz öbeği oluşturularak sözlük anlamı ile neredeyse aynı anlamı ifade edecek biçimde kullanılmasının deyimsel bir değer taşımadığını açıklamaktadır. Bir argonun deyim

olabilmesi için gerçekten o anlamda değil; “ağızına sıç-” örneğinde olduğu gibi farklı bir anlam boyutunda olması gerektiğini ifade etmektedir (Akyalçın, 2012: 31-32). Bu söz öbeği bağlamında sıç- eylemi, gerçek anlamda değil; birini veya bir şeyi kötü duruma sokmak anlamındadır. Devellioğlu, argoyu şu biçimde tarif eder: “... genel dilden ayrılarak, küçük, sosyal gruplara bağlı kimseler arasında, az çok gizli düşüncelerin anlatılmasına yarayan ve canlı dillerin ortak mihrakı üstünde gelişen bir dil” (Devellioğlu, 1980: 13). Bu tanım argonun deyimlerden daha dar kapsamlı olduğunu kanıtlar niteliktedir. Ancak bu gibi söz öbekleri, bazı çalışmalarda deyim olarak değerlendirilebilmektedir. “Volta at-” söz öbeğine, TDK’nin genel ağdaki deyimler sözlüğünde yer verilirken Güncel Türkçe Sözlük’ünde volta ifadesi, argo olarak vurgulanmış ve şu biçimde açıklanmıştır: “Sürekli aşağı yukarı gidip gelme, yürüme, dolaşma” (TDK, 2024). (Atasözleri ve Deyimler Sözlükleri”, 2024). Argo bir sözcüğe eylem eklenerek deyim kabul edilmiştir. Ancak burada önemli bir nokta vardır ki o da sözcüğün güncel sözlükte yer alan anlamı ve kullanıldığı öbeğin bağlamı aynı olduğu takdirde deyim oluşturamayacağıdır. Eğer bu sözcük, “ağızına sıç-” örneğindeki gibi bağlamla birlikte tek başına olan anlamından farklı bir anlam kazanmış olsaydı o zaman deyimsel bir değer kazanabilirdi.

1.1.9. Terimler

Akyalçın, deyim mantığı ile bağdaşmayan söz varlığının başka bir ögesinin terimler olduğunu ifade etmektedir. Meslek, bilim, sanat gibi herhangi özel bir alanda belirli bir anlamda kullanılan bu sözcüklerin deyimler sözlüklerinde yer almasının doğru olmadığını ifade etmektedir (Akyalçın, 2012: 35-36). “Oğul ver-/çıkar-“ söz öbeği, Aksoy’ un çalışmasında ve TDK’nin genel ağdaki sözlüğünde deyim olarak değerlendirilmektedir (Aksoy, 1998: 984; (TDK, 2024). Ancak oğul sözcüğü, arıcılık mesleğinde kullanılan terim anlamı bir sözcüktür. Yanına anlamını değiştirmeyen bir eylem aldığı anda bu söz öbeği, deyimsel bir değere ulaşmamaktadır.

1.1.10. Benzetmeler

Benzetme yoluyla oluşturulan kimi söz öbekleri deyim olarak değerlendirilebilmektedir. Bu doğrultuda gibi edatı ile oluşturulan pek çok söz öbeği, çalışmalarda deyim olarak değerlendirmeye alınmaktadır. Ancak benzetme sonucu

oluşturulan bu tür ifadelerde, mecazlık yok ise deyimsel bir değerin olmayacağı düşünülmektedir. Aksoy, “kar gibi, pamuk gibi, taş gibi” benzetmelerini deyimler veya atasözleri arasında görmenin doğru olmayacağını ifade etmiştir (Aksoy, 1963: 45). Ancak “turşu gibi ol-” söz öbeğini deyim olarak değerlendiren Aksoy, bu ifadeyi “Çok yorgun ve halsiz düşmek” biçiminde açıklamaktadır (Aksoy, 1998:1078). Turşu sözcüğü ise TDK tarafından şu biçimde açıklanmaktadır: 1) Tuzlu suda, sirkede bırakılarak özel bir kıvama getirilmiş sebze veya meyve 2) Bitkin, yorgun (TDK, 2024). Ancak deyimlerin anlamları Türkçe sözlüklerde aranmaz. Çünkü deyimlerin anlamı tek bir sözcükte değil söz öbeğinin bütününde aranır. Bundan dolayı deyimler sözlüklerine bakılır. Yurtbaşı, deyimleri anlam yapısı bakımından incelerken benzetmelere de değinmektedir: “Günlük konuşma dilinde bir nesneyi, bir durumu daha iyi ifade edebilmek için insanlar değişik benzetmelere başvururlar. Burada anlatılacak olan şey veya durum, belirgin özelliği olan bir başka nesnenin adı anılarak birbirine yaklaştırılır. Böylece anlatım daha canlı, renkli ve somut hale getirilmiş olur. Ortaya çıkan bu kalıp ifadeler daha sonra yayılarak genel dilin söz varlığında yer bulur. Türkçe deyimler arasında benzetmelerin kalıplaşma sonucunda çok sayıda örnek bulunmaktadır. Bu tür deyimler gibi benzetme edatı ile kurulurlar: acem bahçesi gibi, akıntı çağanozi gibi, tığ gibi delikanlı, turp gibi sağlam, bülbül gibi anlatmak, cadı kazanı gibi kaynamak, düğüne keçi getirmiş kahya gibi kurulmak, fasulye gibi kendini nimetten saymak... Gibi edatının dışında ...-e dönmek kalıbında örnekler de bulunmaktadır. Bu deyimlerde çok güçlü bir anlatımın yanında, güçlü bir betimleme yapısı da mevcuttur. Bu örneklerde benzetme yapılmakla birlikte bazı deyimler alüzyonlu örneklerdir: ağzı burnu Çarşamba pazarına dönmek. Bu deyim İstanbul’un Fatih semtinde bulunan pazar yerinin akşam saatlerinden sonraki haline göndermede bulunmaktadır. Çarşamba adı da Samsunun Çarşamba ilçesinden gelmektedir. Yani pazar yerini kuranların geldikleri yeri de hatırlatmaktadır: ağlama duvarına dönmek, benzi hazan yaprağına dönmek, besmele görmüş şeytana dönmek...” (Yurtbaşı, 1996: Giriş XXXI). Akyalçın ise anlamsal olarak sadece benzetme amacı güden yapıları deyim olarak değerlendirmezken söz öbeği olarak deyim özelliği gösterdiği için “adı gibi bil-, Agop’un kazı gibi bak-, turp gibi, sütçü beygiri gibi vb.” söz öbeklerini deyim olarak değerlendirmektedir (Akyalçın, 2012).

1.1.11.Dolaylamalar

Akyalçın, aynı eserinde deyim özelliği göstermeyen yapıları tespit ederken dolaylamalara yönelik de vurguda bulunmaktadır (Akyalçın, 2012: 37). Dolaylama, bir kavramın tek sözcük yerine daha etkileyici olması adına birden çok sözcük ile anlatılmasıdır. Yener, kalıplaşmış sözlerden biri olan bu söz öbeklerinin, diğer söz öbeklerinden özellikle anlam bakımından ayrıldığını ifade etmiş ve yine aynı çalışmasında dolaylamalara yönelik şöyle bir açıklamada bulunmuştur: “En az iki sözcükten oluşur. Tamlama ve tümceler şeklinde kalıplaşmış sözlerdir. Tıpkı atasözleri, deyimler, ilişki sözleri, ikilemeler gibi dolaylamaların dizimleri bozulamaz, sözcükleri eş değerleriyle değiştirilemez: aslan sütü - rakı, Ay Yıldızlı Ekip – Milli Takım” (Yener, 2024: 77). “Kara elmas (kömür), beyaz altın (pamuk), bacasız sanayi (turizm), derya kuzusu (balık), yavru vatan (Kıbrıs) vb.” söz öbekleri, benzetildiği değerler doğrultusunda daha çarpıcı biçimde ifade edilmektedir. Sözlüğe bakıldığında elbette kömürün karşılığı olarak, kara elmas veya kara elmasın karşılığı olarak, kömür ifadeleriyle karşılaşılmamaktadır. Ancak bu ifadeler, birer dolaylamadır. Yukarıda verilen dolaylama tanımı ile örtüşmektedir. Deyimler ise bir durumu açıklamak üzerine söylenen mecazlı yapıları ifade etmektedir. Kara elmas ifadesi, bir durumun karşılığı değil; bir ismin, kavramın karşılığıdır. Dolayısıyla deyim mantığı ile örtüşmeyen bu türden söz öbeklerini, deyim olarak değerlendirmenin sağlıklı olmayacağı düşünülmektedir.

Dr. Öğr. Üyesi Necmi Akyalçın danışmanlığında hazırlanan bu çalışmanın amacı; verilen deyim tanımları ve özellikleri ile örtüşmediği düşünülen sözcük veya söz öbeklerinin, bazı çalışmalarda deyim olarak değerlendirildiğini ortaya koymak ve bu sayede deyimler konusunun tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini vurgulamaktır. Tezin konusu, Akyalçın’ın “Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri Deyimlerimiz” adlı çalışması ışığında belirlenmiştir (Akyalçın, 2012). Aynı doğrultuda bu teze ilişkin tarafımızca yazılmış olan makale bulunmaktadır (Türkmen, 2023). Söz konusu makalede, kimi çalışmada deyim olarak değerlendirilen ancak deyim mantığı ile örtüşmediği düşünülen söz öbekleri tek tek sınıflandırılmış ve detaylı bir çalışma çıkarılmıştır. Bu çalışmada da benzer bir yöntem izlenerek 15 yüksek lisans tez çalışması örnekleme üzerinden deyim tanımı ve özellikleriyle örtüşmediği düşünülen yapılar saptanmış ve bunların aslında ne olduğu sınıflandırılarak açıklanmaya çalışılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

DEYİMLER HAKKINDA YAPILMIŞ ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Subaşı Uzun, deyimlerde metafora dayanan bir anlam aktarımı olduğunun önemle üzerinde durmaktadır. Deyim oluşturmak üzere bir araya gelen göstergelerin bütün olarak, tek başlarına taşıdıkları anlamdan daha farklı bir anlam ortaya koyduklarını ifade etmektedir. Türkçe deyimleri, deyimleşme derecelerini ele alarak üç başlığa ayırmaktadır:

Tam deyim/ birinci dereceden deyim; deyim tanımlarına tam uyan, göstergelerin göndergesel anlamlarından sıyrılarak birlikte deyim anlamı yansıtan örneklerdir.

Yarı deyim/ ikinci dereceden deyim; göstergelerden bir ya da birkaçının yan anlam taşımasıdır.

Deyimsi/ üçüncü dereceden deyim; deyimleşmenin en zayıf olduğu örneklerdir. (Subaşı Uzun, 1991).

Akyalçın, kalıplaşmanın deyimler ve ikilemelerin ortak özelliği olduğunu ifade etmektedir. Deyimleri oluşturan sözcüklerin gerçek anlamla bağını kopararak farklı bir anlatım boyutuna geçtiklerini ancak ikilemelerin gerçek anlamdan uzaklaşmadıklarını açıklamaktadır. Buna karşın bazı araştırmacıların bu türden söz öbeklerini deyim olarak değerlendirdiklerini ancak ikilemeler gibi gerçek anlam ile iç içe olan söz öbeklerinin deyim olmaya elverişli olmadıklarını savunmaktadır. “Ağzı burnu Çarşamba/Perşembe pazarına dönmek” örneğinde olduğu gibi bazı deyimlerin içerisindeki ikilemelerin, o deyim ile kaynaşarak gerçek anlamından uzaklaştığını ve bunların bir bütün olarak görülmesi gerektiğini, yani bu gibi söz öbeklerinin deyim değerinde olabileceklerini vurgulamaktadır (Akyalçın, 2019).

Deyimlere ilişkin pek çok çalışma yapan Akyalçın, bu tez çalışmasının da konusuna ışık tutan, Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri Deyimlerimiz adlı sözlük çalışmasında deyim tanımını şu biçimde vermektedir: “Deyimler; düşünce, kavram, nesne ve kişilerin durumlarını, özelliklerini yansıtmak için kullanılan ve gerçek anlamın dışına çıkmış özel anlam/anlatım boyutuyla kalıplaşmış söz öbekleridir.” Ancak deyimlerin bu tanım ve

özelliklerine uymamasına rağmen kimi çalışmalarda deyim olarak değerlendirilmiş söz öbeklerinin olduğunu vurgulamaktadır. Bunları şöyle sınıflandırmaktadır: Eylem öbekleri, yardımcı eylem öbekleri, sıfat ve zarf görevli sözcüklerle oluşturulan söz öbekleri, gerçek anlamlı söz öbekleri, tek sözcükler, argolar, ikilemeler, kalıp sözler, terimler, benzetmeler, dolaylamalar. Bu türden söz öbeklerine sözlük çalışmasında yer vermediğini belirtmektedir (Akyalçın, 2012).

Aksoy, deyimlerin çeşitleri olduğunu ifade ederek bunları 10 başlıkta incelemektedir. Bunlar; değişmece anlamlı söz öbekleri, iki yargılı ve uyaklı olan söz öbekleri, konuşma biçimdekiler, öyküye dayananlar, gelenek ve görenek bildirenler, anlatım güzelliği düşünmeksizin bir kavramı belirtmek için kurulan söz öbekleri, özel biçimlerle kurulmuş olanlar, eksilteli anlatım biçiminde olanlar, ikilemeler, mastarla kurulan söz öbekleridir. Ayrıca deyimlerin birleşik sözcükler, süslü sözler, deyimleşmekte olanlar, bayağı sözler, terimler, dua ve ilenç gibi söz öbekleri ile karıştırılabileceğini vurgulamakta ve bunlar aracılığıyla deyimlerin sınırını çizmektedir. Ayrıca deyimlerin başka dile çevrilme sorunu üzerine eğilerek ayrıca bir sınıflandırma daha yapmaktadır: Sözcüğü sözcüğüne çevrilemeyen veya Türkçedeki kavramı karşılayamayanlar; Türkçede gerçek anlamları dışında kullanıldığından başka dillerde de aynı sözcüklerle ve değişmeceli durumlarıyla çevrilebilenler; dilimizde gerçek anlamlarıyla kullanıldığından, başka dile, sözcüğü sözcüğüne çevrilebilenler (Aksoy, 1998). Aksoy, daha önce tek sözcükleri deyim sayarken sonrasında tek sözcük olamayacağı görüşünü benimsemiştir. (Aksoy, 1984).

Püsküllüoğlu, deyimlerin anlatıma kıvraklık katan, genellikle somut benzetmelerden yararlanılarak kurulan, kalıplaşmış, kısa ve özlü anlatım araçları olduğunu ifade etmektedir. Püsküllüoğlu, deyimlerin genellikle değişmece anlamları ile kullanıldıklarını ancak gerçek anlamlı deyimlerin de olduğu görüşünü benimsemiştir. Ek olarak deyimlerin en az iki sözcükten oluştuğunu, tek sözcükten deyim olamayacağını belirtmektedir. Deyimlerin özelliklerinden birinin de sözcük öbeği veya tümce durumunda bulunabilmeleri olduğunu ve ikileme biçiminde deyimlerin olabileceğini vurgulamaktadır. Son olarak deyimlerin biçimsel yapılarına ait görüşü ise deyimi oluşturan sözcüklerin her birini ayrı yazılması gerektiğidir (Püsküllüoğlu, 2006).

Yurtbaşı, deyimlerin dilin başlangıcından beri var olduğunu ve önceleri deyimlerin karşılığı olarak tabir, ıstılah ve darbimesel gibi sözcüklerin kullanıldığını, deyim sözcüğünün ise 1935 yılında Türk Dili Araştırma Kurumu tarafından önerildiğini açıklamaktadır. Ayrıca deyimlerin, hatırdaki kalıcılık sağlamak ve anlamı pekiştirmek için hece ölçüsüyle örtüşen biçimsel özelliklerinin yanı sıra ses tekrarı ve kafiyeden de söz etmektedir. Yurtbaşı da deyim, atasözü, birleşik sözcük, terim, argo, dua ve beddua gibi söz öbekleri ile karıştırılabildiğini ve bunların farklarını ortaya koymaktadır. Yurtbaşı, deyimleri biçim bakımından incelerken isim tamlaması, sıfat tamlaması, zarf fiil grubu, tekrar veya ikileme grubu, edat grubu, kısaltma grubu olarak sınıflandırmaktadır. Bunların yanısıra deyimlerin biçim özelliklerine ilişkin çoğunlukla mastar biçiminde kullanıldığını ve eylem çekimine girdiklerini, bazen çok uzun biçimlerinin olduğunu, ancak en az iki sözcükten oluştuklarını, buna rağmen birleşik sözcük biçiminde de deyim olabileceğini vurgulamaktadır. “Kabak kafalı” örneğinde olduğu gibi sıfat veya zarf görevli sözcüklerden oluşan söz öbeklerinin de deyim olabileceğini savunmaktadır. Deyimlerin soru veya ünlem cümlesi olarak karşımıza çıkabileceğini ve dua, beddua biçiminde deyimlerin olabileceğini ifade etmektedir. Yurtbaşı, deyimleri anlam yapısı bakımından; ad aktarması, deyim aktarması, benzetme, kinaye, telmih, abartma olarak sınıflandırmaktadır. Ayrıca çoğu kez mecaz anlamlarında kullanılsalar da gerçek anlamda kullanılan deyimlerin de olduğunu ifade etmektedir. Yurtbaşı, “Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü” adlı çalışmasının giriş bölümünde verdiği bu kıstaslara göre sözlük çalışmasını tamamlamıştır (Yurtbaşı, 1996).

Korga, deyimlerin tanımlarını incelemekte ve tanımlarda yer alan farklılıkları değerlendirmektedir. Ayrıca, deyimlerin sözcük sınırı ve kullanılan sözcüklerdeki anlam değişimi gibi konular da bu çalışmada tartışılmaktadır. Çalışmada, bu yapılar için yeni bir sınıflandırma önerilmek amacıyla terminoloji geliştirilmektedir. Deyimlerin anlam kaymaları ve kalıplaşma süreçleri dikkate alınarak, bu tür yapılar “deyimlik yapı” terimiyle tanımlanmaktadır. Korga, deyimlik yapıları, en az iki sözcükten oluşan, anlam aktarımına giren, kalıplaşmış ve anlatım gücünü arttıran söz öbekleri olarak tanımlamaktadır. Bu tanıma, gerçek anlamı dışına çıkan tek sözcükleri dâhil etmeyerek bunun mecazlaşma olduğunu vurgulamaktadır. Deyimlik yapılar, anlamlarının kapalılık derecelerine göre iki gruba ayrılmaktadır: deyimler ve deyimceler. Deyimler, söz öbeğinin bütün olarak yeni bir anlam boyutuna geçtiği, onu oluşturan sözcüklerin sözlük anlamlarından deyim anlamına ulaşılamayan, donmuş söz öbekleri olarak tanımlanmaktadır. Deyimler, anlam kapalılığının

üst seviyede olduğu söz öbekleri olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, deyimce ve deyimlerin arasındaki en önemli farktır. Deyimce, anlam kapalılığı yönünden daha zayıf ve şeffaf olarak nitelendirilmektedir. Yani deyimciler, deyimlere göre daha anlaşılır söz öbekleridir. Korga, ayrıca deyimleşme sürecinin statik olmadığını, yani deyim ile deyimciler arasında geçişlerin mümkün olduğunu vurgulamaktadır (Korga, 2020).

“Her ne kadar kati bir hüküm ifade etmezse de atalar sözü değerinde ve bazen ondan daha fazla söylenen sözler vardır, ki bunlara da tabir veya deyim diyoruz” (Tülbentçi, 1963: 6). Tülbentçi, bir durum ve olay karşısında söylenegelen bu sözlerin yerinde ve zamanında kullanıldığında masallar kadar anlamlı olabileceğini ifade etmektedir. Tülbentçi, önceki ustaların yolundan gitmeyi tercih ettiğini bundan dolayı atasözleri ve deyimleri ayırt etmeyi tercih etmediğini açıklamaktadır. Ayrıca bu ayrımı yapmayı tercih eden kimselerin, atasözleri ve deyimler arasındaki farkı çok güzel ifade ettikleri hâlde sınıflandırırken hataya düştüklerini de vurgulamaktadır (Tülbentçi, 1963).

Alkayış ve Dinç, İskender Pala'nın “İki Dirhem Bir Çekirdek” adlı çalışmasından destek alarak deyimlerin ardındaki hikâyelerden bahsetmektedirler. Bu çalışmaya göre; deyimlerin ardındaki hikâyeler, gerçek anlamdan mecaz anlama geçiş sürecini yani deyimleşmeyi ortaya çıkarmaktadır. Çalışmada, ardında sayfalarca sürebilecek hikâyesi olan deyimlerin, kısacık sözlerle ne kadar güçlü anlamlar ortaya koyduğunun vurgusu yapılmaktadır (Alkayış ve Dinç, 2024).

Hatiboğlu, deyim sözcüğünün yerine önceleri tabir sözcüğü kullanıldığından ancak bunun yeterli gelmediğinden bahsetmektedir. Çünkü tabir sözcüğü tek olabilirken deyimlerin en az iki sözcükten oluşabileceğini savunmaktadır. Pek çok araştırmacı gibi Hatiboğlu da, deyimlerin diğer söz varlıkları ile karıştırıldığının farkındadır. Hatiboğlu, deyimlerin anlam kayması sebebiyle birleşik sözcüklere, tümce biçiminde kalıplaşmış olanlarının ise atasözleriyle karıştırılmasına yol açtığından bahsetmektedir. Deyimlerin biçim ve anlam yönünden ayrı olarak incelendiği eserde, deyimler, diğer söz öbekleri ile ayrıştırılmaya çalışılmaktadır. Deyimlerde birleşik sözcüklere göre biçim yönünden daha sağlam bir kalıplaşma görülmektedir. Ayrıca birleşik sözcüklerdeki anlam kayması, benzetme yoluyla gerçekleşirken deyimlerde, mantık dışına çıkma ile oluştuğu açıklanmaktadır. Deyimlerdeki kalıplaşma derecesinin çok sert olmaması ve araya sözcük

alma, çekim eklerinde değişiklik olabilmesi gibi esneklikler deyimlerin başlıca özelliği olarak değerlendirilmektedir. Çekime uğrayan deyimler yargılı ve yargısız deyimler olarak ayrı başlıklar açılarak değerlendirilmektedir. Yargılı olan deyimlerin, tümce biçiminde olduğundan atasözleri ile karıştırılmaya uygun olduğu vurgulanmaktadır. Yargılı deyimler, eylemlikle kurulması ve emir kipi ile kurulması gibi biçimsel özelliklerle değerlendirilmektedir. Yargılı olmayan deyimler ise; kafiye, sayılardan yararlanma ve olumsuzluk gibi başlıklarla anılmaktadır. Hatiboğlu, deyimleri anlam yönünden incelerken ilk olarak anlatım gücünü hikâyelerden alıyor olmalarına vurgu yapmaktadır. İpe un sermek, fincancı katırlarını ürkütmek, tavşanın suyunun suyu gibi bir hikâyeden beslenen deyimlerin kökeni bilinmediğinde onlara gelişiğüzel bir anlam yüklenebileceği düşünölmektedir. Deyimlerin en büyük özelliklerinden biri gelenekleri yansıtmasıdır. Deyimlerin bu yönünü es geçmeyen Hatiboğlu, tefe koymak, çile doldurmak, top atmak, avuç açmak, taş çıkarmak gibi örnekleri vererek söz konusu söz öbeklerinin ilkel yaşama dair kalıntılar taşıdığını ifade etmektedir. Son olarak anlam yönünden kimi deyimlerin dua (Allah razı olsun, Allah bin bir bereket versin, Allah elden ayaktan düşürmesin vb.) kimilerinin ise beddua (adı batası, canı cehenneme, toprak başına vb.) niteliği taşıdığını belirtmektedir (Hatiboğlu, 1972).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Konusu

Deyimlerin tanımı ve özellikleriyle çelişkili olmasına rağmen bazı çalışmalarda deyim olarak değerlendirilmiş kimi söz öbekleri bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmayla, ataların sonraki nesillere bıraktığı pek kıymetli deyimlere gereken özenin gösterilmesi amaçlanmaktadır. Deyimler hakkında farklı alanlardan birçok değerli çalışma yapılmıştır. Ancak yapılan çalışmaların çoğunda çokça hata saptanmıştır. Bu çalışma, deyimler hakkında hazırlanmış olan 15 yüksek lisans tezi örneğinde deyimler konusunda yapılan hatalar üzerine farkındalık oluşturmak ve deyimlerin daha net anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu çalışmanın evrenini deyimler ve bazı çalışmalarda deyim olarak değerlendirilmiş ancak deyim tanımı ve özellikleriyle örtüşmediği düşünülen söz varlığı öğeleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu yapıların, çalışmalarında çokça yer aldığı düşünülen deyimler hakkında hazırlanmış 15 yüksek lisans tezi, araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Bu tezler şunlardır:

- Elibol (2009). Tarık Buğranın Küçük Ağa Romanında Geçen Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Topal (2015). Almıla Aydının Gezgin Dedektifler Serisinde Deyimlerin Yapısal İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

- Altuntaş (2017). Türkiye Türkçesinde Gibi Edatıyla Kurulan Kalıp Sözcük Deyimler. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Korga (2018). H. Nihal Atsızın Eserlerinde Geçen Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Duran (2019). Tarık Dursun K.'nin Çocuk Hikâyelerinin Atasözleri ve Deyimler Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak
- Kama (2019). Türkülerde Deyimler (İç, Doğu, Güneydoğu Anadolu Bölgeleri). Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu
- Onat (2019). Hasan Ali Toptaşın Hikâyelerinin Deyimler İnkilemeler ve Özdeyişler Bakımından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Oymak (2019). Safiye Erol Romanlarında Deyimler. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- İnan (2020). Sabahattin Alinin "Kürk Mantolu Madonna" Adlı Romanında Deyimler ve İmgeler. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Oğuzkan (2021). İhsan Oktay Anar ın "Yedinci Gün" Romanında Geçen Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ağrı.
- Kiraz (2021). Memduh Şevket Esendalın Romanlarında Deyim, Atasözü ve Kalıp Sözcükler. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun.

- Yerlikaya (2021). Hüseyin Rahmi Gürpınarın Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç Adlı Romanında Deyimler. Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Shurafa (2022). Sabahattin Alinin Kürk Mantolu Madonna Adlı Romanının Arapçaya Çevirisindeki Deyimlerin Eşdeğerlik Yönünden İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şahin Dede (2022). Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesinde Başta Bulunan Organ Adlarını İçeren Deyimlerin Şekil ve Söz Dizimsel Özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Uygun Selimler, (2022). 2020-2021 Eğitim Öğretim Yılı 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde Yer Alan Deyimler, Atasözleri ve Birleşik Fiiller. Yüksek Lisans Tezi, Iğdır Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Iğdır.

3.4. Araştırmanın Veri Toplama ve Analizi

Bu çalışmada, belli bir konuda yapılmış, birbirinden bağımsız, birden fazla çalışmanın sonuçlarını birleştirme ve edinilen araştırma bulgularının istatistiksel analizini yapma ve bunların yeniden yorumlanması anlamına gelen meta-analiz yöntemi tercih edilmiştir. Bu çalışmanın örneklemini oluşturan 15 yüksek lisans tez çalışmasına, Ulusal Tez Merkezi'nin internet sayfasından ulaşılmıştır. (YÖKTEZ, 2024). Söz konusu çalışmalar, şimdiye dek yapılmış olan deyim tanımları çerçevesinde incelenmiştir. Bu tanımlar doğrultusunda deyimlerin özellikleriyle çeliştiği düşünülen yapılar saptanmıştır. Söz konusu söz öbekleri üzerine sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırma, Akyağın'ın deyimler hakkında yapmış olduğu çalışmasındaki 11 madde baz alınarak değerlendirilmiştir (Akyağın, 2012: 13-41). Bu maddelere ek atasözleri ve deyim mantığı ile örtüşmeyen diğer söz öbekleri olarak iki madde daha eklenmiştir. Bu türden yapılar, sonuç bölümünde sayısal verilerle desteklenmiştir.

İncelenen yüksek lisans tez çalışmalarında deyim olarak değerlendirilen ifadeler daha açıklayıcı olması bakımından incelendiği tez çalışmalarındaki örnek cümleleriyle birlikte verilmiştir. Örnek cümlesi olmayan yapılar için ise incelenen çalışmadaki açıklamaları bu tezde verilmiştir. Madde başlarıyla birlikte verilen örnekler kaynak metnin özgünlüğünü korumak adına incelenen tez çalışmalarında olduğu biçimleriyle verilmiştir. Dolayısıyla kimi örnek cümlede bold yazı tipi kullanılmışken kiminde kullanılmamıştır. İncelenen tez çalışmalarında açıklamanın da verilmediği durumda söz öbeği sadece madde başı olarak bu tezde yer almaktadır. Bu çalışmada yer alan madde başları, alfabetik biçimde incelendiği tez çalışmasında verilen biçimleri korunarak alınmıştır. dolayısıyla aynı madde başı ile karşılaşmak mümkündür. İncelenen tez çalışmalarında madde başı olmadığı durumlarda çalışmaların dizin bölümündeki madde başlarından yararlanılmıştır. Madde başı ve dizinin yer almadığı tez çalışmalarındaki madde başları ise incelendiği tezin açıklama kısmındaki biçimi ile bu tezde yer almaktadır. Bu çalışmada saptanan bulgular, çalışmanın Ekler Bölümü'nde yer almaktadır. Bu bölümde saptanan bulgular doğrultusunda bir sınıflandırma çalışması yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ

Giriş bölümünde verilen deyim tanımlarından yola çıkarak şöyle bir açıklama getirmek mümkün: Deyimler, içinde bulunulan durumu daha güzel biçimde anlatmak adına başvurulan mecazlı söz öbekleri olarak değerlendirilebilir. Deyimler, en az iki sözcükten oluşmaktadır. Deyimlerin en önemli özellikleri biri değişmece anlamlı olmalarıdır. Ancak bu değişmece anlamı var olan her sözcük veya söz öbeği deyim demek değildir. Her deyim mecaz anlamlıdır. Ancak her mecaz anlamlı ifade deyim değildir. Kullanıldığı toplumun kültürel özelliklerini yansıtan bu anonim söz öbeklerinin çoğu bir hikâye veya olaya dayanmaktadır. Bu söz öbekleri; atasözleri, ikilemeler, kalıp sözler, dolaylamalar gibi söz varlıkları kadar keskin ifadeler değildir. Anlaşılması da sınırlarının çizilmesi de daha zor olabilmektedir. Bunun en önemli sebeplerinden biri elbette deyimlerin değişmece anlamlı olmasıdır. Çoğunlukla ardında bir hikâye gizlenen veya benzetme yoluyla kurulan ve neredeyse tamamen gerçek anlamla ilişkisini kesmiş olan deyimleri, herkesin anlaması beklenemez. Örneğin; “baklayı ağzından çıkarmak” deyimini çocuklar veya Türkçeyi yeni öğrenmeye çalışan yabancılar için bir anlam ifade etmeyecektir. Ya da bir kimsenin ağzından gerçekten bakla çıkarması olarak değerlendirilecektir. Oysa ki “ağzından baklayı çıkarmak” deyimini, bir kimsenin sakladığı, söyleyemediği şeyi nihayet söylemesini ifade etmektedir. Bu deyimden çıkış noktasına bakıldığında aslında gerçekten ağzından bir bakla çıkarma durumu vardır. Ancak bu, zaman içerisinde unutulmuş ve kalıplaşmıştır. Bahadın, bu deyimden açıklamasını şöyle vermektedir: “Bir derviş varmış. Küfretmekle ünlüymüş, bağlı olduğu tekkenin şeyhi, onu küfürden vazgeçirmek için bir bakla tanesini okuyup üfleyerek dervişe verir. Dilinin altına koymasını, orda kaldıkça küfretmeyeceğini söyler. Yağmurlu bir günde derviş, şeyhle bir sokaktan geçerken, evlerden birinin penceresi hızla açılır, bir kız çocuğu başını uzatarak: “Şeyh efendi biraz durur musunuz” der, pencereyi kapatır. Yağmur sicim gibidir. Sırıksıklam olan şeyh, niçin durdurulduğunu sormak üzereyken aynı pencere yine açılır, aynı kız yine görünür, birkaç dakika daha beklemelerini rica eder. Biraz daha ıslanan şeyhle, derviş gitmek üzereyken kız pencereden bağırır: “Gidebilirsiniz artık!” Merak ederler, niçin durdurulduklarını sorduklarında kız: “Efendim” der. “Tavuklarımızı kuluçkaya yatırıyorduk. Yumurtaları tavuğun altına koyarken bir kavuklunun tepesine bakılırsa, piliçler tepeli olurmuş. Annem sizi geçerken gördü de onun için beklettik.” Şeyh, münasebetsizliğin bu kadarı karşısında öfkelenerek bağırır: “Ulan derviş” der, “çıkarmak

ağzından baklayı!...” Söylemek istediğimiz halde söyleyemediğimiz bir şey için, “Çıkar ağzından baklayı” deriz (Bahadınlı, 1958: 23-24). “...görüldüğü üzere, deyimlerin bir kısmının nasıl oluştukları bilinmektedir. Ancak, dilimizdeki sayıları bini aşan deyimlerin hepsinin nasıl oluştuklarını bilmek de mümkün değildir. Vaktiyle bilinenler, zamanla tarihin derinliklerine karışıp unutulmuş ve kaybolmuştur” (Korkmaz, 2018: 21).

Deyimlerin sınırlarını çizmeyi zorlaştıran bir başka etken ise bu söz öbeklerinin, diğer kalıp ifadelerle göre daha esnek yapıya sahip olmasıdır. Yani farklı biçimlerinin var olmasıdır. Deyimlerin bu özelliği, bir soruna yol açmaktadır ki o da bazı çalışmalarda, aynı deyim farklı biçimlerinin sanki farklı bir deyimmiş gibi değerlendirilmesidir. Buna bağlı olarak Türkçe deyimlerin sayısı, gerçek üstü bir rakama ulaşabilmektedir. Bu durumu somutlaştıracak olursak “buluttan nem kap-, havadan nem kap-, leblebiden nem kap-, rüzgardan nem kap-” ifadeleri TDK’nin genel ağ üzerindeki Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde ayrı birer deyim olarak değerlendirilmektedir (TDK, 2024). Akyalçın, söz konusu durumun önüne geçebilmek için, deyim farklı varyantlarının, en çok kullanılan biçiminin altına sıralanmasının daha doğru olacağını öne sürmektedir. Aynı anlam ifade eden bu dil birliklerinin, sözlüklerde tek madde başı olarak değerlendirilmesini önermektedir (Akyalçın, 2012: 38-40).

Deyimler ile ilgili bir başka sorun ise deyimler üzerine çalışma yapan çoğu kimsenin, deyimlerin yukarıda verilen tanım ve özellikleri ile örtüşmediği düşünülen pek çok söz öbeğini çalışmalarında deyim olarak değerlendirmesidir. Örneğin; Aksoy, “akıllı uslu, ayıtır söylemesi, bir (tek) başına, peşi sıra, yeni baştan vb.” örneklerini deyim olarak değerlendirmektedir (Aksoy, 1998). Deyimlerin özellikleriyle çelişmesine rağmen deyim olarak değerlendirilen söz öbekleri, pek çok çalışmada yer almaktadır. Bu çalışmalar arasında yüksek lisans tezleri de yer almaktadır. Dr. Öğr. Üyesi Necmi Akyalçın danışmanlığında hazırlanan bu çalışma, 15 yüksek lisans tez çalışması örneklemini üzerinden deyim olarak değerlendirilmiş ancak deyim tanımı ve özellikleriyle çeliştiği düşünülen söz varlıklarının bazı çalışmalarda yer aldığını ortaya koymaktadır. Bu çalışmada incelenen tez çalışmaları, Akyalçın’ın, “Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri Deyimlerimiz” adlı sözlük çalışması baz alınarak değerlendirilmektedir (Akyalçın, 2012).

Söz konusu tez çalışmalarının incelenmesi ile deyim tanımı ve özellikleriyle örtüşmediği düşünülen söz varlıkları sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Bu sınıflandırma sonucunda elde edilen başlıklar şunlardır: Eylemlerle oluşturulan söz öbekleri, yardımcı eylemlerle oluşturulan söz öbekleri, sıfat ve zarf görevli sözcüklerle oluşturulan söz öbekleri, gerçek anlamlı söz öbekleri, tek sözcükler, argolar, ikilemeler, kalıp sözler, terimler, benzetmeler, dolaylamalar, atasözleri, deyim mantığı ile örtüşmeyen diğer söz öbekleri. Bunlardan ilk 11 madde, Akyaçın'ın deyimler hakkında yazmış olduğu sözlük çalışmasında yer almaktadır (Akyaçın, 2012). Bu çalışmada, bu maddelere ek olarak atasözleri ve deyim mantığı ile örtüşmeyen diğer söz öbekleri sunulmaktadır. Adı geçen tez çalışmalarının incelenmesiyle deyim mantığı ile örtüşmediği düşünülen yapıların sayısal verileri aşağıdaki gibidir:

Onur Elibol, “Tarık Buğra'nın “Küçük Ağa” Romanında Geçen Deyimlerin Yapı Ve Anlam Bakımından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında birbirinden farklı 624 adet deyim saptadığını belirtmektedir (Elibol, 2009: 113). Ancak bu söz öbekleri incelendiğinde deyim tanımı ve özellikleri ile örtüşmediği düşünülen 285 adet söz varlığı ögesi saptanmıştır. Bu da Elibol'un verdiği deyim örneklerinin yaklaşık % 45'inin yanlış değerlendirildiğini göstermektedir.

Semih Topal, “Almilla Aydın'ın Gezgin Dedektifler Serisi'nde Deyimlerin Yapısal İncelemesi” adlı yüksek lisans tezinde birbirinden farklı 640 adet deyim olduğunu belirtmektedir (Topal, 2015: 245). Ancak söz konusu tez incelenirken bunların 340'ının deyim tanımı ve özellikleri ile örtüşmediği düşünülmüştür. Bu da incelenen tezde saptanan verilerin % 53'ünün doğru değerlendirilmediğini ifade etmektedir.

Ali Fuat Altuntaş, “Türkiye Türkçesinde Gibi Edatı İle Kurulan Kalıp Sözler Deyimler” adlı yüksek lisans tezinde kalıp sözler ve deyimleri net bir biçimde ayırmanın zorluğundan bahsetmektedir. Altuntaş, verdiği örneklerin isim kısmı sıfat-fiil grubunda olanları deyim, diğerlerini ise kalıp söz olarak değerlendirdiğini belirtmektedir (Altuntaş, 2017: 5). Buna göre incelenen tezin bu bölümünde, yaklaşık 258 adet söz varlığı ögesi bulunmaktadır. Ancak söz konusu bölümde verilen örneklerden yaklaşık 154'ünün deyim tanımı ve özellikleri ile örtüşmediği düşünülmektedir. Bu da verilen örneklerin neredeyse % 59'unun tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini gösterir niteliktedir.

Korga'nın "H. Nihal Atsız'ın Eserlerinde Geçen Deyimlerin Yapı Ve Anlam Bakımından İncelenmesi" adlı yüksek lisans tez çalışmasında deyimlik yapı olarak adlandırdığı 2475 dolayında örnekle karşılaşılmaktadır (Korga, 2018). Ancak bunlardan 656' sının deyim tanımı ve özellikleri ile örtüşmediği düşünülmektedir. Bu da incelenen tezde deyim olarak değerlendirilen yapıların yaklaşık % 26'sının deyim olmaya elverişli yapılar olmadığını göstermektedir.

Oymak, "Safiye Erol Romanlarında Deyimler" adlı yüksek lisans tez çalışmasında 1069 deyim varlığından söz etmektedir (Oymak, 2019: 139). Ancak bunların 489 madde başının deyim tanım ve özellikleri ile örtüşmediği düşünülmektedir. İncelenen tezde saptanan deyim sayısının yaklaşık % 45'inin yanlış değerlendirilmesi söz konusudur.

Onat, "Hasan Ali Toptaş'ın Hikâyelerinin Deyimler İkilemeler Ve Özdeyişler Bakımından İncelenmesi" adlı yüksek lisans çalışmasında 799 adet söz varlığı ögesi deyim olarak değerlendirilmiştir (Onat, 2019: 174). Bunların içerisinde 258'inin deyimlerin özellikleri ile çeliştiği düşünülmektedir. Yani incelenen tezde deyim olarak değerlendirilen madde başlarından % 32'sinin aslında deyim olmadığı düşünülmektedir.

Kama, "Türkülerde Deyimler (İç, Doğu, Güneydoğu Anadolu Bölgeleri)" adlı yüksek lisans tezinde 1252 deyim örneği olduğunu belirtmektedir (Kama, 2019: 251). Ancak bunların 430'u yani yaklaşık % 34'ünün deyim tanımı ve özellikleri ile örtüşmediği düşünülmektedir.

Duran, "Tarık Dursun K.'nin Çocuk Hikâyelerinin Atasözleri Ve Deyimler Açısından İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde 669 adet deyim varlığından söz etmektedir (Duran, 2019: 134). Ancak bunlardan 249'ünün yani yaklaşık % 37'sinin Deyim tanımı ve özellikleri ile örtüşmediği düşünülmektedir.

İnan, "Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna Adlı Romanında Deyimler Ve İmgeler" adlı yüksek lisans tez çalışmasında 228 adet deyim örneği verilmiştir (İnan, 2020: 278). Ancak bu bulgular içerisinde 82'sinin, deyim özellikleri ile çeliştiği düşünülmektedir.

Bu da incelenen tezde saptanan verinin yaklaşık % 35'inin aslında deyim olmadığını ifade eder.

Yerlikaya, "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç Adlı Romanında Deyimler" adlı yüksek lisans tez çalışmasında 533 adet deyim tespit edilmiştir. (Yerlikaya, 2021: 506) Ancak incelenen bu tezde tespit edilen 288 adet söz varlığı ögesinin, yaklaşık % 54'ünün deyimlerin özellikleri ile örtüşmediği düşünülmektedir.

Kiraz'ın, "Memduh Şevket Esendal'ın Romanlarında Deyim, Atasözü Ve Kalıp Sözler" adlı yüksek lisans tez çalışmasında yaklaşık 1621 dolayında deyim olarak değerlendirilen örnek bulunmaktadır (Kiraz, 2021). Ancak verilen bu örneklerin 829'inin, yani % 51 kadarının deyim tanım ve özellikleri ile örtüşmediği düşünülmektedir.

Oğuzkan, "İhsan Oktay Anar'ın "Yedinci Gün" Romanında Geçen Deyimlerin Yapı Ve Anlam Bakımından İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde birbirinden farklı 909 deyim olduğunu ifade etmektedir (Oğuzkan, 2021: 256). Ancak bunlardan 308'inin deyimlerin tanımı ve özellikleri ile örtüşmediği düşünülmektedir. Bu da yaklaşık % 33'lük bir orana karşılık gelmektedir.

Shurafa, "Sebahattin Ali'nin Kük Mantolu Madonna Adlı Romanının Arapçaya Çevirisindeki Deyimlerin Eşdeğerlik Yönünden İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde 82 madde başı saptadığını ifade etmektedir (Shurafa, 2022: 90). Adı geçen çalışmada Arapça'sı deyim olarak aktarılan deyimler değerlendirmeye alınmamıştır. Değerlendirilen örneklerin, 28'inin yani % 34'ünün deyim özellikleri ile çeliştiği düşünülmektedir.

Uygun Selimler, "2020-2021 Eğitim Öğretim Yılı 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde Yer Alan Deyimler, Atasözleri Ve Birleşik Filler" adlı yüksek lisans tezinde 273 adet farklı deyim varlığından söz etmektedir (Uygun Selimler, 2022: 173). Bunlardan, 166'sının, yani % 60'ının deyim tanımı ve özellikleri ile örtüşmediği düşünülmektedir.

Şahin Dede, "Türkiye Türkçesi Ve Azerbaycan Türkçesinde Başta Bulunan Organ Adlarını İçeren Deyimlerin Şekil Ve Sözdizimsel Özellikleri" adlı yüksek lisans tez çalışmasında, Türkiye Türkçesi'nde başta bulunan organ adlarını içeren bölüm değerlendirmeye alınmıştır. Şahin Dede, bu bölümde 1666 adet deyim olduğunu

belirtmektedir (Şahin Dede, 2022: 350). Ancak verilen örnekler incelendiğinde 175 madde başının deyim tanımı ve özellikleri ile örtüşmediği düşünülmektedir. Yani verilen maddebaşlarından % 10'a yakını deyim olarak değerlendirmek sağlıklı olmayacaktır.

İncelenen çok değerli tez çalışmalarında saptanan bu sayısal veriler, küçümsenecek oranda değildir. Elbette bu tezleri yazan araştırmacılar da pek çok kaynak kullanarak ilerleme kaydetmiştir. Dolayısıyla zincirleme giden bu hataların önüne geçmek büyük bir önem oluşturmaktadır. Bu çalışma ile deyim kapsamında yapılan hataların fark edilmesi, deyimlerin sonraki çalışmalarda titizlikle değerlendirilmesi ve deyim konusunun tekrar gözden geçirilmesi için katkı sunmak hedeflenmiştir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2006). *Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri*. Bilgi Yayınevi: Ankara.
- Aksoy, Ö. A. (1963). Atasözleri, Deyimler. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 10, 131-166.
- Aksoy, Ö. A. (1984). "Tek sözcüklü deyim var mı?" *Çağdaş Eleştiri*, 4-6.
- Aksoy, Ö. A. (1998). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2*. İnkılap Kitabevi: İstanbul.
- Akyalçın, N. (2012). *Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri Deyimlerimiz*. Eğiten Kitap: Ankara.
- Akyalçın, N. (2019). Deyim ve İkileme İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme. *HOMEROS*, 83-94.
- Albayrak, N. (2009). *Türkiye Türkçesinde Atasözleri*. Kapı Yayınları: İstanbul.
- Alkayış, M. F. ve Dinç, M. E. (2024). "Tarihi konuların öğrenilmesinde deyim hikâyelerini bilmenin rolü: "İki Dirhem Bir Çekirdek" Örneği". *Anadolu Mecmuası*, 3(7), 29-37.
- Altuntaş, A. F. (2017). Türkiye Türkçesinde Gibi Edatıyla Kurulan Kalıp Sözler Deyimler. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Bahadınlı, Y. Z. (1958). *Deyimlerimiz ve Kaynakları*. Hür Yayınları: İstanbul.
- Demir, T. (2004). *Türkçe Dilbilgisi*. Kurmay Kitabevi: Ankara.
- Devellioğlu, F. (1980). *Türk Argosu*. Aydın Kitabevi: Ankara.
- Doğanay, A. (1972). *Türkçe Deyimler Sözlüğü*. Karınca Matbaacılık: İzmir.
- Duran, M. (2019). Tarık Dursun K.'nın Çocuk Hikâyelerinin Atasözleri ve Deyimler Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi. Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

- Elçin, Ş. (1986). *Halk Edebiyatına Giriş*. K.B. Yayınları: Ankara.
- Elibol, O. (2009). Tarık Buğra'nın Küçük Ağa Romanında Geçen Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Eyüboğlu, İ. Z. (1998). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*. Sosyal Yayınlar: İstanbul.
- Gencan, T. N. (2007). *Dilbilgisi*. Tek Ağaç: Ankara.
- Gökdayı, H. (2020). *Türkçede Kalıp Sözler*. Kriter Yayınları: Ankara.
- Gürbüz, F. (2008). "Mecaz kapsamındaki anlamlar ve bu anlamlar arasındaki ince ayrıntılar". *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 197-212.
- Hatiboğlu, V. (1964). "Kelime grupları ve kuralları". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 11, 203-244.
- Hatiboğlu, V. (1972). *Türkçenin Sözdizimi*. Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara.
- Hatiboğlu, V. (1981). *Türk Dilinde İkilemeler*. TDK Yayınları: Ankara.
- Hengirmen, M. (2007). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2)*. Engin Yayınevi: Ankara.
- İnan, S. (2020). Sabahattin Ali'nin "Kürk Mantolu Madonna" Adlı Romanında Deyimler ve İmgeler. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Kama, Ş. (2019). Türkülerde Deyimler (İç, Doğu, Güneydoğu Anadolu Bölgeleri). Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Kiraz, M. A. (2021). Memduh Şevket Esendal'ın Romanlarında Deyim, Atasözü ve Kalıp Sözler. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Korga, M. (2018). H. Nihal Atsız'ın Eserlerinde Geçen Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

- Korga, M. (2020). Deyimlik yapılar hakkında. *Türkoloji Dergisi*, 24(2), 189-204.
- Korkmaz, Z. (2018). "Türkçenin anlatım gücünde deyimlerin yeri". *Türk Dili*, 68(801), 16-22.
- Mutlu, K. (2017). "Yabancılara Türkçe öğretiminde benzer atasözü ve deyimlerin önemi ve Polonyalılara Türkçe öğretiminde bunların kullanımı". *Belleten*, 64(2), 245-268.
- Oğuzkan, N. (2021). İhsan Oktay Anar'ın "Yedinci Gün" Romanında Geçen Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İbrahim Çeçen Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ağrı.
- Onat, P. (2019). Hasan Ali Toptaş'ın Hikâyelerinin Deyimler İkilemeler ve Özdeyişler Bakımından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Oymak, İ. Ç. (2019). Safiye Erol Romanlarında Deyimler. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Özön, M. N. (1943). *Türkçe Tabirler Sözlüğü*. İstanbul: Remzi.
- Pala, İ. (2012). *İki Dirhem Bir Çekirdek*. Kapı Yayınları: İstanbul.
- Par, A. H. (1982). *Türkçe Deyimler Sözlüğü*. Serhat Dağıtım Yayınevi: İstanbul.
- Parlatır, İ. (2010). *Atasözleri ve Deyimler I-II*. Ankara: Yargı.
- Püsküllüoğlu, A. (1995). *Türkçe Sözlük*. İstanbul: YKY.
- Püsküllüoğlu, A. (2004). *İlk Öğretimler İçin Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. Arkadaş Yayınevi: Ankara.
- Püsküllüoğlu, A. (2006). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Sevim, O. (2005). *Açıklamalı Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Timaş Yayınları.

- Shurafa, H. (2022). Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna Adlı Romanının Arapçaya Çevirisindeki Deyimlerin Eşdeğerlik Yönünden İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sinan, A. T. (2001). *Türkçenin Deyim Varlığı*. Malatya: Kubbealtı.
- Sözer, V. (2000). *Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Epsilon.
- Şahin, D. S. (2022). Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesinde Başta Bulunan Organ Adlarını İçeren Deyimlerin Şekil ve Söz Dizimsel Özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- TDK (1983). *Türkçe Sözlük*. TDK Yayınları: Ankara.
- TDK (2006). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. <http://www.tdk.org.tr>.
- TDK (2024). Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Erişim Tarihi: 1 Ekim 2024. Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr>
- Topal, S. (2015). Almıla Aydın'ın Gezgin Dedektifler Serisinde Deyimlerin Yapısal İncelemesi. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Tülbentçi, F. F. (1963). *Türk Atasözleri ve Deyimleri*. İnkılap ve Aka Kitabevleri: İstanbul.
- Türkmen, Y. (2023). "Deyim olarak değerlendirilen bazı yapılar üzerine bir inceleme". *Yazıt Kültür Bilimleri Dergisi*, 3(2), 315-336. <https://doi.org/10.59902/yazit.1398927>
- Uygun Selimler, D. (2022). 2020-2021 Eğitim Öğretim Yılı 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde Yer Alan Deyimler, Atasözleri ve Birleşik Fiiller. Yüksek Lisans Tezi. Iğdır Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Iğdır.
- Uzun, L. S. (1991). "Deyimleşme ve Türkçede deyimleşme dereceleri". *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 2, 29-39.
- Yalçın, C. (1985). *Açıklamalı Deyimler Sözlüğü*. Yalçın Yayınları: Ankara.

- Yener, M. L. (2007). “Türk dilinde sözcük türleri tasnifi üzerine”. *Turkish Studies*, 2(3), 606-623. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.152>
- Yener, M. L. (2024). “Türkiye Türkçesinde dolaylamalar üzerine bir deneme”. *World Language Studies*, 4(1), 55-89.
- Yerlikaya, S. (2021). Hüseyin Rahmi Gürpınarı’nın Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç Adlı Romanında Deyimler. Yüksek Lisans Tezi. Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan
- YÖKTEZ (2024). Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi. Erişim Tarihi: 1 Ekim 2024. Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Yurtbaşı, M. (1996). *Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü*. Excellence Publishing: İstanbul.
- Yurtbaşı, M. (2013). *Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü*. Excellence Publishing: İstanbul.

EKLER

Çalışmanın bu bölümünde, adı geçen 15 yüksek lisans tez çalışmasının incelenmesi sonucunda, deyim tanımı ve özellikleriyle örtüşmemesine rağmen, söz konusu çalışmalarda deyim olarak değerlendirilmiş olan söz varlıkları, yukarıdaki bilgiler doğrultusunda sınıflandırılmıştır. Bulgular, incelemeye konu olan tez çalışmalarındaki örnek tümceler alıntılanarak verilmektedir. Madde başları, incelenen tez çalışmalarındaki biçimleri korunarak verilmektedir.

EK-1 EYLEMLERLE OLUŞTURULAN SÖZ ÖBEKLERİ

(başı) Derde girmek: (Yerlikaya, 2021: 78)

(bir davranışı veya şeyi birine) Reva görmek: (Yerlikaya, 2021: 68)

(Bir durumu) açığa çıkarmak: “Ancak bu işin ne olduğunu ve nasıl **açığa çıkaracağımızı** bilmiyoruz.” (Topal,2015: 134)

“Oysa Silvia’ya göre bu kez ortada **açığa çıkarılacak** tuhaf bir durum yoktu.” (Topal,2015: 134)

(bir iş) Aceleye gelmek: (Yerlikaya, 2021: 53)

(bir iş) Aceleye gelmek: (Yerlikaya, 2021: 53)

(Bir işin, bir kimsenin) arkasına takılmak (düşmek): “Bir grup çocuk Silvia’nın **arkasına takılmıştı.**” (Topal, 2015: 116)

(bir işin veya şeyin) Başına oturmak: “...Zeliha, elindeki son domatesi de doğrayıp kenarları kirtikli büyük bakır sahanın başından kalktı.” (Şahin Dede, 2022: 53)

(Bir işte) yer almak: “O kitapçıkta **yer almayan** çok güzel yerler var, oralara gidebiliriz.” (Topal, 2015: 62)

(bir şey) Akılda kalmak: “...akılda yer etmek, unutmamak.” (Şahin Dede, 2022: 45)

(bir şey) Akıldan çıkmak: “...unutmak.” (Şahin Dede, 2022: 45)

(Bir şeyden) söz açmak: “Şehrin görülecek yerlerinden ve her mevsim yapılan birbirinden ilginç festivallerden **söz açıldı.**” (Topal, 2015: 62)

(bir şeye) Kanaat getirmek: (Yerlikaya, 2021: 64)

(Bir şeye) merak duymak (sarmak, salmak): “Aylin bunu söylerken, evin içini görmek için **duyduğu merakı** bir kenara bırakmış, Aeks’i kendi evlerine davet etmenin daha güvenli olacağını düşünmüştü.” (Topal, 2015: 62)

(bir şeyi) Geri vermek: (Yerlikaya, 2021: 60)

(bir şeyin) Başına geçmek: “... Adam ağır adımlarla gelip masanın başına geçiyor.” (Şahin Dede, 2022: 53)

(Bir şeyin) başına geçmek: “En sonunda, Silvia yatağından fırlamış ve Marco’yu yerinden kaldırarak bilgisayarın **başına geçmişti.**” (Topal, 2015: 116)

“küçük grubun hararetli konuşmaları devam ederken okul müdürü yemek salonunun bir ucunda duran kürsünün **başına geçti.**” (Topal, 2015: 116)

(Bir şeyin) gayretine düşmek: “(Bu defa Asım, onun mevkiini kurtarmak gayretine düşmüştü.” (Kiraz, 2021:120)

(bir yerin veya bir işin) Başına gelmek: “...bir görevi üstlenmek, yüklenmek.” (Şahin Dede, 2022: 54)

(Biri) hava almak: “Hem biraz **hava almış** oluruz.” (Topal, 2015:60)

(Birinden veya bir şeyden) cesaret almak (bulmak): “Adamın arkasının dönük olmasından **cesaret alan** Marco, dikkatlice içeriye bakmaya başladı.” (Topal, 2015: 60)

(Birine) cesaret vermek: “Ale, arkadaşlarına **cesaret vermek** istercesine, merak etme! Ben sana destek olurum dedi.” (Topal, 2015: 61)

(Birine) hak vermek: “Ama, ben... diye konuşmaya başlayan Marco, ne diyeceğini bilemedi, anlaşılana kızlara **hak vermişti.**” (Topal, 2015: 61)

“Silvia’nın söylediklerine aldırılmamış gibi görünse de aslında içten içe kardeşine **hak veriyordu.**” (Topal, 2015: 61)

(birine) Karşı gelmek: (Yerlikaya, 2021: 64)

(birine) Öyle gelmek: (Yerlikaya, 2021: 68)

(Birine) öyle gelmek: “Bana mı **öyle geliyor**, yoksa Marco anlattıklarımızın önemsiz şeyler olduğunu mu düşünüyor.” (Topal, 2015: 154)

“Silvia, bana da **öyle geliyor**. Diye arkadaşını onayladı.” (Topal, 2015: 154)

(birine) öyle gelmek: “Bana öyle geliyor ki bu çocuğun kalbinde, bilmeden gizli bir yaraya dokundum.” (Uygun Selimler, 2022: 51)

“Saatler geçiyor ya da bana öyle geliyor.” (Uygun Selimler, 2022: 51)

(Birine, bir şeye) uy-: “Ziyankar olma kumşuya / Sırrın açma naşiye / **Uyma** hal bilmez **kişiye** / Taşgetirir yola gardaş. - (Sana Bir Nasihatım Var / Kars)” (Kama, 2019: 137)

“Ziyankar olma kumşuya / Sırrın açma naşiye / **Uyma** hal bilmez **kişiye** / Taşgetirir yola gardaş. - (Sana Bir Nasihatım Var / Kars)” (Kama, 2019: 137)

(birini veya bir şeyi) Kendi hâline bırakmak: (Yerlikaya, 2021: 65)

(birinin veya bir şeyin) Kıymetini bilmek: (Yerlikaya, 2021: 65)

(birinin veya kendi) Aklına getirmek: (Yerlikaya, 2021: 54)

(birinin) Başına geçmek: “...Onları bahçeye toplayarak, başlarına geçerek akşama kadar adeta kudurdum.” (Şahin Dede, 2022: 54)

(birinin) Başına gelmek: “...Onu dinledikten sonra olanaklı olduğunca ilişkimizi gizleyerek Mine’nin başına gelenleri anlatıyorum.” (Şahin Dede, 2022: 54)

(birinin) Hoşuna gitmek: (Yerlikaya, 2021: 62)

(Birinin) hoşuna gitmek: “Ama onların evin etrafında dolaşma fikri Marco’nun hiç **hoşuna gitmemişti**.” (Topal, 2015: 115)

“Bu durum annemin pek **hoşuna gitmez** sanırım.” (Topal, 2015:115)

(Birinin) hışmına uğramak: “Bunun üzerine Ale, Silvia’nın **hışmına uğramaktan** çekinmiş olacak ki Marco’ya iyi geceler dileyip hattan çıkmıştı.” (Topal, 2015: 115)

(Birinin) işini yapmak: “(-Benden para almadı, sözüm buradan dışarı, be pezevenk, diyesin, başka birinden al da onun işini yap, hiç olmazsa bir fukara da birkaç para kazansın!” (Kiraz, 2021:165)

(Birinin) koluna girmek: “Aylin, kuzeninin **koluna girerek**, “Gel, diğerlerine de bakalım.” dedi.” (Topal, 2015: 116)

“Aylin bir an önce kuzenini oradan uzaklaştırmak için **koluna girdi.**” (Topal, 2015: 116)

(Birinin) sınırlarını bozmak: “Pilot içinden bütün sinir bozucu yolcular bu yolculuğu seçmişler, diye geçirdi.” (Topal, 2015: 102)

(birinin) tepesinde dikilmek: “...başına dikilmek.” (Şahin Dede, 2022: 141)

(birisine) uy-: “Bahçelerde çınarsın / Sen bir uyuntu yarsın / Nerde bir güzel görsen / Gider ona uyarsın. - (Bahçalarda Bal Erük/ Elazığ)” (Kama, 2019: 138)

...Bir hal almak (hale girmek): “Hele bir de hafta sonları büyük meydanlarda açık hava konserleri izleme fırsatı bulabildilerse tatilleri daha da renkli **bir hal alırdı.**” (Topal,2015: 181)

“Hele buna bir de Andrew ve Bayan Becky’nin telaşı eklenince her şey içinden çıkılmaz **bir hal alıyordu.**” (Topal, 2015: 181)

... Halini almak: (Yerlikaya, 2021: 61)

...-nın başında gelmek: “...Öldürücü illetlerin başında kalp hastalıklarının geldiği malum.” (Şahin Dede, 2022: 55)

Abdest almak: (Yerlikaya, 2021: 53)

Abdest almak: “Diğerleri uykuya daldıktan sonra gerçekten de temiz kalbiyle bir **abdest aldı.**” (Oğuzkan, 2021: 74)

“Hata ve günâhlarından kurtulman için belki ıstırap suyuyla **abdest alman** gerekir.” (Oğuzkan, 2021: 74)

“Hırslarımızdan, eksik ve fazla her şeyden ıstırap suyuyla **abdest alarak** arınıp, biz de İdris Âmili, bu Beşerî Kâbe’yi tavâf etmeliyiz.” (Oğuzkan, 2021: 74)

“Homurdanan kambura, hemen gidip **abdest alarak** lüzum gelen duaları okuduktan sonra o gece istihâreye yatmasını, ertesi sabah gördüğü rüyayı ona anlatmasını tembihledi.” (Oğuzkan, 2021: 74)

“Rahat yatağından kaldırılıp üstelik bir de o ayazda buz gibi suyla **abdest almak** zorunda bırakılan Bevvâl, diş gıcırdata gıcırdata, elinde ibrik ve leğenle dışarı çıktı. (Oğuzkan, 2021: 74)

“Üstelik bu suyla daha önce **abdest alındığı** belliydi.” (Oğuzkan, 2021: 74)

Aceleye gelmek: “(Aceleye geldi. Söz vereceğimi sabahleyin ben de bilmiyordum.” (Kiraz, 2021 44)

Aceleye gelmek (dara gelmek): “O güne ve saate kadar tayyareyi yapmak için kelle koşturduklarından, artık **dara gelemiyor** ve elleri ayakları durmuyordu.” (Oğuzkan, 2021: 143)

Aceleye getirmek: “...böylesine işi aceleye getiriyorsunuz?” (Duran, 2019: 53)

Acı çekmek: (Yerlikaya, 2021: 54)

Acı çekmek: “...bunca derdi, acıyı çektirmemeliymişsin.” (Duran, 2019: 53)

Acı çek-: “Çamlığın başında tüter bir tütün / **Acı çekmeyenin** yüreği bütün / Ziyamın atını pazara tutun / Gelen geçen Ziyam ölmüş desinler - (Çamlığın Başında Tüter Bir Tütün/ Yozgat)” (Kama, 2019: 20)

“**Çektiğim acı** yeter / Ocakta duman tüter / Ellerin derdi vardır / Benimki daha beter. - (Çiçekten Harman Olmaz/ Malatya)” (Kama, 2019: 126)

“Güzel güzel akar derenin başı / Dertli dertli öter gurbetin guşu / Ayrılık denilen ölümün eşi / Ayrılık **acısın çekenler** bilir. - (Sabahınan Esen Seher Yeli Mi / Yozgat)” (Kama, 2019: 20)

“Ocağa koydular yuha sacını / Başıma koydular kahır tacını / Anan baban **çeksın acısı**. – (Atladı Geçti Eşiği/ Sivas)” (Kama, 2019: 20)

Acı çekmek: “Sol elini yarasına bastırıyor ve acı çektiği halde gık demeden kendisine bakıyordu.” (Korga, 2018: 48)

Acı duymak: “İşitiyor fakat konuşamıyor, acı duyuyor fakat sesini çıkaramıyordu” (Korga, 2018: 48)

Acıklı gelmek: “(Bana acıklı geldi, dedim. / AK, s. 184)” (Kiraz, 2021:45)

Acısını çekmek: "Düşmanı muazzez ve mukaddes vatanımızdan def-ü tart edecek çalışmalarımıza sekte verdiler, zararlar ita ettiler, bunun da acısını çektik." (Elibol, 2009: 62)

Acısını savdırmağa çalışmak: “Şerif’in acısını savdırmağa çalıştı.” (Oymak, 2019: 41)

Aciz kalmak: “(İnsan âciz kalırsa herkese varır.” (Kiraz, 2021: 45)

Aç kalmak: “Ben aç kalabilirim ama özgür olmayı, aç kalmaya tercih ederim!” (Uygun Selimler, 2022: 26)

Aç kalmak: “(Yemek olmazsa aç kalacak değil a!” (Kiraz, 2021:45)

Aç kalmak: “Kıral ve vezirler olmasa hepiniz aç kalırsınız.” (Korga, 2018: 48)

Açığa çıkarmak: “En nihayet büyük mütehassıslarını buraya getirecek ve ilmin bütün gizli ve bilinmedik taraflarını açığa çıkaracağız.” (Korga, 2018: 48)

Açığa çıkmak: “(Belki o da Şefik Beyle aralarındaki para işinin açığa çıkmasından korktu.” (Kiraz, 2021: 45)

Açığa vurmak: “Açığa vurmaktan çekindiğin bir düşüncen mi var yoksa?” (Elibol, 2009: 48)

Açıklığa kavuşturmak: “Ancak Marco, kafasına takılan bir konuyu **açıklığa kavuşturmak** istiyordu.” (Topal, 2015: 133)

“Her şey **açıklığa kavuştuğunda** umarım bize hak verirler.” (Topal, 2015: 133)

Açıklık getirmek: “Birtakım konulara **açıklık getirsek** iyi olacak sanırım.” (Topal, 2015: 57-58)

Açlık çekmek: “Bu kadar açlık çektikten sonra biz, kadınlarımız ve çocuklarımızla Çine yüklenmeliydik.” (Korga, 2018: 49)

Ad koymak: “Dedem Korkut gelsin bu oğlana ad koysun.” (Uygun Selimler, 2022: 26)

Ad koymak: “Öyle güzelmiş ki, adını Gökçen koymuşlar.” (Korga, 2018: 49)

Ad takmak: “Korku nedir bilmediğin için sana Deli Kurt adını takmadılar mı? diyordu.” (Korga, 2018: 49)

Ad vermek: “Bayındır Hanın Ak Meydanı’nda bu oğlan cenk etmiştir, bir boğayı yenmiş senin oğlun, adı Boğaç olsun, adını ben verdim, yaşını Allah versin.” (Uygun Selimler, 2022: 26)

Ad vermek: “Çuluk Kağanın büyük oğlu olan Yaşar Şada Kara Kağan tarafından Tulu Han adı verilmişti.” (Korga, 2018: 49)

Adak adamak: “(Bu Ankarada Tezveren Dede yok ki adak adayayım.” (Kiraz, 2021:46)

Adam aramak: “(Adam arıyorlar. Çalışsa pekâlâ olur ya çalışmıyor.” (Kiraz, 2021:46)

Adam çevirmek: “(Görmüyor musun sokaktan adam çeviriyorlar.” (Kiraz, 2021:46)

Adam çıkmamak: “(Pekâlâ kızı kocaya verdik ya, adam çıkmadı keratanın oğlu...” (Kiraz, 2021:46)

Adam koşturmak: “(Bu kahveci beni tanır, hemen bir adam koşturmuş, geldim bunu böyle buldum.” (Kiraz, 2021:47)

Adam saymak: “Hoca efendi hazretlerinin mektubunu vermedimse bu seni adam saydığım, yiğit saydığımdandır.” (Elibol, 2009: 35)

Adam tutmak: “(-Buna bir adam tutunuz, başka türlü çare bulamazsınız, dedi.” (Kiraz, 2021:47-48)

Adamdan saymamak: “Şirkette olsun, evde olsun, kendisine ruhen tamamen yabancı insanların onu **adamdan saymamalarını** hoş görmekle kalmıyor, bunda adeta bir nevi isabet de buluyordu.” (İnan, 2020: 38)

Adaylığını koymak: “(Yaşım dolunca ben bile adaylığımı koyacağım, dedim.” (Kiraz, 2021:48)

Adı geçmek: “(Bunun dün adı geçen kız olacağını kestirdim.” (Kiraz, 2021:48)

Adı geçmek: “Haberlerin altındaki yazıda Sinan Bey’in adı geçiyordu.” (Uygun Selimler, 2022: 26)

“Kuduza karşı savaşırken kendimi büyük bir düşmana, masallarda adı geçen dev bir canavara karşı mücadele ediyormuş gibi hissediyorum.” (Uygun Selimler, 2022: 26)

“Adı bilim tarihi kitaplarına, kendisine ilk kez kuduz aşısı yapılan insan olarak geçti.”
(Uygun Selimler, 2022: 26)

Adı geçmek: “Sohbette adı geçenler sadece “arkadaş – dost” idiler.” (Elibol, 2009: 56)

Adını anmamak: “(Selime’nin yanında onların, Turan’ın, İffet’in adlarını bile anmadı.”
(Kiraz, 2021:48)

Adını koymak: “Adını koymak için bu kasıp kavurucu, kök söktürücü kasırganın bir an yavaşlamasını bekliyor, fakat yavaşlamasını da istemiyordu.” (Korga, 2018: 49)

Adını koymak: “Önce bunun adını koymalıydı da, yanılacaksa ondan sonra yanılmalı, bir şey yapılacaksa ondan sonra neler yapılabileceğini düşünmeliydi.” (Elibol, 2009: 19)

Adını vermek: “(Karısı bir ev işleten, karısının işlettiği eve kendi adını vermekten çekinmeyen, korkmayan, dağda eşkıyalık, kuldurluk etmekten korkmamış olan bir adamın evinde bir kiracısının odasında kumar oynamasından korkacağına aklım ermedi.” (Kiraz, 2021:48)

Adres vermek: “(Soran olursa bir dostunun evinde olduğunu bildiriyor, birisi onunla konuşmak isterse şehrin en yüksek otellerinden birinde adres veriyor ve bu işi idare etmek için sık sık o otellere de uğruyordu...” (Kiraz, 2021:48-48)

Adres vermek (göstermek, bırakmak): “Adresi almayı nasıl düşündünüz?” (Topal, 2015: 58)

“Doğrudan Silvia’nın **verdiği adrese** gitmek yerine, dedektif arkadaşlarından birini tekrar aradı.” (Topal, 2015: 58)

“Sen tiyatronun **adresini ver.**” (Topal, 2015: 58)

Adsız ayinini kutlamak: “Bir ödeşmenin ve denk gelmenin **adsız ayinini kutladı.**”
(Oymak, 2019: 96)

Af dilemek: “Af dilememek prensibi olmasaydı onun gönlünü almaya çalışır, hatta tarziye de verirdi.” (Korga, 2018: 49)

Afiyet bulmak: “(Tamamen afiyet bulmadıkça hiçbir yere gittiğini istemiyordu fakat diğerleri de ısrar ediyorlardı.” (Kiraz, 2021:49)

Ağır davranmak: “(Ancak İskender Beyden sıkılıp Halide’ye ağır davranmayı da kendime yediremedim.” (Kiraz, 2021:49)

Ağır gelmek: (Yerlikaya, 2021: 54)

Ađır gelmek: “(Sonra sizin de bu harekete dűşmeniz, bana ağır geldi.” (Kiraz, 2021:49)

Ağır gel-: “Çelik pazarında ufacık taşlar / El ele tutmuş gidiyor dadaşlar / Yaralarım **ağır gelir** gardaşlar. - (Çelik Pazarında Ufacık Taşlar/ Erzurum)” (Kama, 2019: 126)

Ağır olmak: “(-Kocası razı olduktan sonra sana söz dűşmez, herifin haberi olmasa o zaman sana ağır olur.” (Kiraz, 2021:49)

Ağırdan almak (Ağır almak): “Ellerini **ağırdan alabilirlerdi.**” (Oğuzkan, 2021: 166)

Ağırlık çökmek: “Gözlerine bir ağırlık çöktü.” (Korga, 2018: 50)

Ağırlık çökmek: “Yavaş yavaş gözlerime **ağırlık çöktüğü** halde, her akşam duymaya alıştığım bu muazzam ve yumuşak nefes hışirtısının başlamasını bekledim.” (İnan, 2020: 38)

Ağırına gitmek: “Dedesinin paylaşması Selahattin’in **ağırına gitmişti.**” (Oğuzkan, 2021: 156)

Ağzı çarpılmak: “(Samsunda bir akşam yemeğinde kavun yerken ağzı çarpılmış.” (Kiraz, 2021:49-50)

Ağzı kilitlenmek: “Kaşlar çatılmış, ağızlar kilitlenmiş uçuyorlar, koyu kumral uzun saçları dalgalanırken kartal bakışlarıyla ileriye bakıyorlardı.” (Korga, 2018: 51)

Ağzına (hiçbir şey) koymamak: “Güneş batmak üzere olduğu halde daha ağzına bir lokma koymamıştı.” (Korga, 2018: 51)

Ağzına atmak (bir şeyi): “...Akşamdan tabağın içine kalmış bir patates köftesini ağzına atarken tam da o sırada kocası giriverdi mutfağa.” (Şahin Dede, 2022: 36)

Ağzında dağılmak: “...genellikle hamur işi, iyi pişmiş ve lezzetli olmak.” (Şahin Dede, 2022: 38)

Ağzından çıkmak: “Avukat Şöman’ın bürosundan çıktıktan sonra, İhsan Sait’in **ağzından çıkacak** bir tek söz ile asılarak idâm edileceğini gayet iyi bilen Kambur Bevvala yeni efendisi soruyordu.” (Oğuzkan, 2021: 164)

“Bir süre sessiz kaldıktan sonra **ağzından** şu sözler **çıktı**: Aramızdan hangimiz hayâleti bulursa, reis o olsun! Kabûl mü?.” (Oğuzkan, 2021: 164)

“İdris Âmil kem küm ederek suçunu itirâf etti ve gelip adalete teslim olduğunu beyân etti ama, âmirin **ağzından** şu esrarengiz cümle **çıkmişti**: Bu mevzû hakkında bize bir malûmât gelmedi.” (Oğuzkan, 2021: 164)

“Nihâyet Rebaz’ın **ağzından** şu söz **çıktı**: Kış ve mat...”(Oğuzkan, 2021: 164)

Ağzından çıkmak: “Gerçi pot kırdığının hemen farkına vardıysa da artık sözcükler **ağzından çıkmıştı**.” (Topal, 2015: 124)

“Marco, **ağzından çıkan** her kelimenin büyük bir dikkatle dinleniyor olmasından gururlanarak anlatmaya devam etti.” (Topal, 2015: 124)

Ağzını (ağız) açmak: “Aylin sanki bir şey söylemek ister gibi **ağzını açtı**.” (Topal, 2015: 104)

Ah çekmek: “Geçmiş yılları ahlar oflar çekerek gözden geçirirken bir de bakıyorsun ki, günleri saatleri pamuk gibi didiklemeye başlamışsın.” (Onat, 2019: 14)

Ah çekmek: “Koparmış ama kızın yüzüne bakmasıyla ah çekip yıkılması bir olmuş.” (Korga, 2018: 52)

Ahenk yapmak: “(Bazı geceler misafir beylerden saz çalanlar oluyor, kendi kendine ahenk yapıyorlardı.” (Kiraz, 2021:52)

Ahvali asabiye geçirmek / Sinir buhranı geçirmek: (Yerlikaya, 2021: 54)

Ahızı sar etmek / Öç almak: (Yerlikaya, 2021: 54)

Aile/yuva kurmak: “(İlkin o adam evlenip aile kurmak günlerini geçirmiş olduğunu bilip son yıllarını bucağında hoşça geçirmenin yoluna bakmalı.” (Kiraz, 2021:52)

Akıl danışmak: “(Bunlar arasında yalnız akıl danışmaya gelenler de vardır.” (Kiraz, 2021:52)

Akıl danışmak: “... zor durumlarda, çetin dönemeçlerde ona akıl danışılabileceğini bilmek büyük bahttı.” (Elibol, 2009: 36)

Akıl danışmak: "...O cinayeti işlemeden evvel gelip bize akıl mı danıştın?" (Şahin Dede, 2022: 45)

Akıl erdirememek / ermemek: (Yerlikaya, 2021: 54)

Akıl erdirememek/ermemek: "...Çalıştıkça da borcumuz azalacağına artıyor, işte buna bir türlü akıl erdiremiyorum.-Halikarnas Balıkçısı." (Şahin Dede, 2022: 45)

Akıl erdirememek: "(Kadın yalnız kendi oğlunun değil, hükümetin de İstanbul'u bırakıp buralara gelmesine akıl erdiremiyor." (Kiraz, 2021:52)

Akıl erdirememek (ermemek): "Aylin, onlara akıl erdirememişti." (Topal, 2015: 58)

Akıl erdirememek: "kadınlar onun değişik hayatına **akıl erdiremedikleri** için." (Oymak, 2019: 81)

Akıl erdirememek: "Oldum bittim şu insanlara akıl erdiremedim." (Duran, 2019: 56)

Akıl erdirmek: "(Anası babası için ciddiyetine akıl erdirince Kaçarsa reddederiz. dediler, "evimize kabul etmeyiz" diye tehdit eylediler." (Kiraz, 2021:52)

Akıl erdirmek: "... iki budala tahrikle birbirlerine böyle düşman kesilivermelerine ben akıl erdiremiyorum." (Elibol, 2009: 36)

Akıl erdirmek: "...Yaşadığımız müddetçe muammaya akıl erdirmek bizim için pek kabil değildi." (Şahin Dede, 2022: 45)

Akıl erdirmek: "Edebî taraf, bedii unsur gibi yüksek kıymetlere akıl erdiremem." (Korga, 2018: 52)

Akıl erdirmek: "Gel gör ki bahçeyi gezenlerden bazıları, katırtırnağı, ayıüzümü, kuzukulağı, kediotu, filbahri, tilkitaşağı, aslanağzı gibi nebatatın isimlerini neden hayvanlar âleminden aldığına **akıl erdirememişler** ve sükût-u hayale uğrayıp paralarını geri istemişlerdi" (Oğuzkan, 2021: 75-76)

"Daha iki kuşak önce dedelerinin güttüğü sığır Oha! nidasının anlamını bildiği halde, karılarını karanlık bir zindan yerine kapkara çarşafalara hapseden bu namertler, kıza kavalilik eden delikanlının onlara bakarak neden "Ohze!" diye bağırduğuna da **akıl erdiremezlerdi.**" (Oğuzkan, 2021: 75-76)

Akıl ermek: (Yerlikaya, 2021: 54)

Akıl ermek: "...anlamak, çözmek." (Şahin Dede, 2022: 45)

Akıl öğretmek: "(Akşama kadar gelip gideni dinler, akıl öğretir, çene çalar, yol gösterir, şeytanlığını öğretir." (Kiraz, 2021:52)

Akıl öğretmek: "Akıl öğretme bana." (Duran, 2019: 56)

Akıl öğretmek: "Ona ben metanet tavsiye ettim, **akıl öğrettim**, destek oldum." (İnan, 2020: 38)

Akılca olgunlaşmak: "...Akıllı her şeye eriyor, eli her işe yatıyor." (Şahin Dede, 2022: 48)

Akılda kalmak: "Onlar kaybolunca geriye bir boşluk, bir benim aklımda kalan az önceki şenliğin harika titreşimleri, bir de hoplayıp zıplamaktan helak olmuş adamlar kalırdı tabii ve bu adamların terli gövdeleri, belki saatlerce gözlerimin önünde tıpkı kürekten yeni indirilmiş kocaman somunlar gibi duman duman tüterdi." (Onat, 2019: 14)

Akılda tutmak: (Yerlikaya, 2021: 54)

Akılları (aklını) karıştırmak:"Batı hayranlığı, yabancı dillerdeki kullanım mı akıllarını karıştırdı yoksa bunları öğretmeyi unuttuk mu çocuklarımıza?" (Uygun Selimler, 2022: 27)

Akıp gitmek: "Sonra tek ata Yamtar bindirilmiş olduğu ve Gök Börü'nün kolunda Böğü Alp olduğu halde tutsak kafilesi güneye doğru akıp gitti." (Korga, 2018: 53)

Akla gelmek: "(-Yapabilir, bu Ziyet'in çıkarması da akla gelir." (Kiraz, 2021:53)

Akla gelmek: "...hatırlamak." (Şahin Dede, 2022: 46)

Akla gelmek: "Göktaş'la Sungur akıllarına geldikçe güreşiyorlar, kılıç oyunu yapıyorlar, taş yarıştıyorlardı." (Korga, 2018: 53)

Akla gelmemek: (Yerlikaya, 2021: 54)

Akla gelmemek: "(Bu madencilik de ayrı bir âlem. Akla gelmez ne köşeleri bucakları var." (Kiraz, 2021:53)

Akla gelmemek: "...1) hatırlamamak; 2) olabileceğini düşünmemek." (Şahin Dede, 2022: 46)

Aklı (bir şeye) takılmak: "Bir aralık aklına takılan bir noktayı çözmek için Selim'in dolabını açarak tabancasının orada olup olmadığına baktı." (Korga, 2018: 53)

Aklı ermek: “(Benim aklım ermeye başladığı zaman para kimsede kalmamıştı.” (Kiraz, 2021:54)

Aklı ermek: “...Bir sihirbaz inceliği ile başlayan iş, bir hamal kabalığı ile bitirilmeli ki neticeye aklı ersin.” (Şahin Dede, 2022: 48)

Aklı ermek: “Kuvayı Milliye’ye aklım ermez.” (Elibol, 2009: 56)

Aklı ermek: “Sançar’ın işlerine akıl ermez.” (Korga, 2018: 54)

Aklı ermek:“Fazlasına erse erse, senin aklın erer.” (Duran, 2019: 57)

Aklı ermemek: “(Sonra benim aklım ermedi. Biz gelenleri orada yalnız bırakıp dışarı çıktık.” (Kiraz, 2021:54)

Aklı karışmak: “...ne yapacağını bilememek, şaşırarak, bocalamak.” (Şahin Dede, 2022: 48)

Aklı karışmak: “Reis Bey’in aklı birdenbire karıştı.” (Elibol, 2009: 56)

Aklı yetmek: “Sonra aklımın yetip dilimin döndüğü kadarıyla, yine anlaşılıp anlaşılmayacağına bakmaksızın, onların zahmete girmesine kesinlikle benim davranışlarımın değil, sadece yeryüzünde bulunuşumun neden olduğunu da anlatıyorum.” (Onat, 2019: 16)

Aklı yetmemek: “Benim aklımın yetmediği yerde ben sana gelirim, akıl sorarım” (Duran, 2019: 58)

Aklı/düşüncesi karışmak: “(Ablanızın lakırdısını etmeyelim, benim aklım, düşüncem karışıyor.” (Kiraz, 2021:54)

Aklına (birinin) getirmek: “...Ve birdenbire o kendini, şimdiye kadar gelmediği, böyle olacağını aklına bile getirmediği bir yerde buldu.” (Şahin Dede, 2022: 49)

Aklına (kendi) getirmek: “...hatırlamak.” (Şahin Dede, 2022: 49)

Aklına bir şey gelmek: “Pars, aklına bir şey gelmiş gibi birden dönerek gitmekle olan Çin beğine bağırды.” (Korga, 2018: 54)

Aklına bir şey gelmek: “(Bu sözü söyleyince Halide, aklına bir şey gelmiş gibi bana baktı.” (Kiraz, 2021:54)

Aklına bir şey gelmek: (Yerlikaya, 2021: 55)

Aklına gelmek (gelmemek) / (aklına düşmek, düşmemek): “Çünkü, Rüştü olmasa veresiye defterindeki diğer borçluların karınca olmak akıllarına bile gelmezdi.” (Onat, 2019: 14-15)

Aklına gel-: “Bu dağın başında kar katar katar / Ay dağlar ay dağlar yara giderim / Yar **gelir** **aklıma** dertlerim artar / Yol verin ay dağlar yara giderim. - (Bu Dağın Önünde Kuş Yuvası Var/ Kars)” (Kama, 2019: 129)

“İstanbul yolunda bir küfe üzüm / **Aklıma geldikçe** kan ağlar gözüm /Benim yâre diyecek çoğaldı sözüm / Zalım düşmanlarım çekinmediler / Derdimi yârime anlatmadılar. - (Ayağına Giyer Üç Güllü Çorap/ Nevşehir)” (Kama, 2019: 22)

Aklına gelmek: “Fabrikadaki o adamın gülüşü gelmişti aklına.” (Uygun Selimler, 2022: 27)

“Karamsarlığa kapıldığında fabrika sahibinin gülüşü geliyordu aklına.” (Uygun Selimler, 2022: 27)

“Aklıma gelen ilk çareye başvurmak zorunda kaldım.” (Uygun Selimler, 2022: 27)

“Aklıma gömleğim geliyor.” (Uygun Selimler, 2022: 27)

Aklına gelmek: (Yerlikaya, 2021: 55)

Aklına gelmek: “(Uzun yıllar evlenmemiş iken bu koca yaşında evlenmek nereden aklına gelmiş?” (Kiraz, 2021:55)

Aklına gelmek: “...Bu düşünce aklına gelince delikanlı hemen söze başladı.” (Şahin Dede, 2022: 48)

Aklına gelmek: “Birden aklına geldi.” (Korga, 2018: 54)

Aklına gelmek: “İrkildi aklına gelenle, bereket Ayşe'nin dediklerini hatırlayınca rahata erdi.” (Duran, 2019: 57)

Aklına gelmek (gelmemek) (Aklına düşmek, düşmemek): “İşte o esnâda başlarını kaldırıp tâ yukarı bakmak akıllarına geldi!” (Oğuzkan, 2021: 156)

“O anda İdris Âmil'in **aklına** bin bir şey **geldi.**” (Oğuzkan, 2021: 156)

“Zâten böyle bir şey insanın **aklına** bile **gelemezdi.**” (Oğuzkan, 2021: 156)

Aklına gelmek: “Öldürölmek ihtimali aklına geldikçe korkmaz, sadece kızar ve bu ihtimallerin çeşitlerini düşünür, nasıl önleyeceğini, nasıl karşı koyabileceğini hesaplardı.” (Elibol, 2009: 209)

Aklına gelmemek: “(Burayı açıp bakmak evvelce aklına gelmemiştii.” (Kiraz, 2021:55)

Aklına getirmek: “Bir üste karşı yapılan bu saygısızlık daha birkaçgün öncesine kadar onun asla bağışlamayacağı, hele bizzat kendisi tarafından yapılacağını aklına bile getiremeyeceği bir davranıştı.” (Korga, 2018: 55)

Aklına getirmek: “Hacı kendini sadece tek bir duyguya kaptırırverdiği bu anında Reis Bey’le aralarında düşünce ayrılığını aklına bile getirmeden, o eski saygıyla.” (Elibol, 2009: 20-21)

Aklına getirmek: “Marco ise bu olasılığı **aklına bile getirmiyordu.**” (Topal, 2015: 114)

Aklına getirmemek: “(Bilmeyenler bunun iki çocuk anası olabileceğini akıllarına bile getirmezler.” (Kiraz, 2021:55)

Aklına uymak: “...Zaten bizim Hacer’in aklına uydum da geldim.” (Şahin Dede, 2022: 50)

Aklına yatmak: “Yamtar’ın akli bu işlere bir türlü yatmıyordu.” (Korga, 2018: 55)

Aklında (bir şeyi) tutmak: “...Nasıl aklında tutar bilinmez, gelmiş geçmiş onca başbakanın adlarını sayar.” (Şahin Dede, 2022: 50)

Aklında kalmak: “...Aklımda kaldığına göre, Raşit çocukla aramızda ancak iki üç aylık bir fark var.” (Şahin Dede, 2022: 50)

Aklında kalmak: “Bir tanesi aklında kaldı.” (Korga, 2018: 55)

Aklından (hatırından) çıkmak (çıkılmamak): “Garsonun müşteriye hatırlaması, aklından çıkarmamasından daha güzeldi çünkü; bunu üçümüzde de biliyorduk.” (Onat, 2019: 15)

“Yattığım yerde, adı Rüştü olanları artık eskisi kadar sevmediğimi düşünüyordum. Rüştü bir türlü çıkmıyordu aklımdan.” (Onat, 2019: 15)

Aklından çıkma-: “Derenin kıyısında / Yılamnın kemikleri / Hiç **aklımdan çıkmıyor** / Yârimin dedikleri. - (Kabaralı Sandığım / Erzincan)” (Kama, 2019: 129)

Aklından çıkar-: “Ela gözlüm ben bu elden gidersem / Zülfü perişanım kal melül melül / Kerem et **aklından çıkarma** beni / Ağla gözyaşını sil melül melül. - (Ela Gözlüm Ben Bu Elden Gidersem/ Erzurum)” (Kama, 2019: 129)

Aklından çıkarmamak: “...Ben senin yengenim, amcanın karısıyım, bunu sakın aklından çıkarma!” (Şahin Dede, 2022: 50)

Aklından çıkmak: “...unutmak.” (Şahin Dede, 2022: 50)

Aklından çıkmak: “İşlerin düzeni bozulunca İsa Beğ’in kendisiyle yaptığı o heyecanlı konuşma hiç mi hiç aklından çıkmamıştı.” (Korga, 2018: 55)

Aklından çıkmamak: “Başımızdan önce kurtaracak şeyler var. Aklından çıkarma.” (Elibol, 2009: 73)

Aklından geçirmek: “...Aklından geçirdiği gerçekmiş gibi telaşlanmıştı.” (Şahin Dede, 2022: 50)

Aklından geçirmek (içinden geçirmek): “Ellerim gitgide hafifliyordu yani, ayaklarım hafifliyordu ve kafamdan geçenler tıpkı bir tüy harmanı gibi, inanılmaz bir hızla birbirine karışıyordu.” (Onat, 2019: 15-16)

“Kendisinde öyle çok eksiklikler duyuyordu ki, bir lokma yiyeceği aklından bile geçiremiyordu.” (Onat, 2019: 15-16)

Aklından geçmek: “Adamın söyledikleriyle **aklından geçenler** farklıymış gibi görünüyordu.” (Topal, 2015: 125)

“Belki de bu dedektiflik içgüdüsüdür, diye **aklından geçti.**” (Topal, 2015: 125)

Aklından geçmek (geçirmek): “...babaannenin gönlünden ve aklından geçenlerin hepsi gerçekleşti...” (Duran, 2019: 58)

Aklından geçmek: “...düşünmek.” (Şahin Dede, 2022: 50)

Aklından geçmek: (Yerlikaya, 2021: 55)

Aklından geçmek: “(İlkin bir ev tutmak aklımdan geçti.” (Kiraz, 2021:56)

Aklından geçmek: “Bir şey demediler, fakat ikisi de akıllarından; “Yine kaçırdık,” diye geçirdiler.” (Elibol, 2009: 73)

Aklını karıştırmak: “...birini ne yapacağını bilemez duruma getirmek, şaşırtmak, bocalatmak.” (Şahin Dede, 2022: 51)

Aklını oynatmak: “Daha iki yıl önce Uzguroğlu Ahmed aklını oynatıp öldü.” (Korga, 2018: 56)

Aklını yormak: “Deli Kurt, fazla zihin yormadı.” (Korga, 2018: 56)

Akşamı bulmak: “Her gün aynı şekilde kalkıyor, aynı şeylerle meşgul oluyor, öğleye kadar sabun fabrikasına gidiyor ve öğleden sonra, ona gazete veya kitap okuyarak, dışarıda gördüklerimde ve duyduklarımdan bahsederek, **akşamı buluyordum.**” (İnan, 2020: 39)

Alaka duymak: “kendisine en yakın olanlara karşı bile, bir alaka duymadığı muhakkaktı.” (Shurafa, 2022: 75)

Alaka göstermek: “(Kendine iş edip de Hasan Bey için ona söylediği sözlere ve Hasan Bey’in kızına gösterdiği alakaya benim kıymet vermediğimi sandı.” (Kiraz, 2021:56)

Alakası kesilmek: “(Validesiyle hemşiresi geldikten ve Asım açılmaya başladıktan sonra Faika Hanım’ın hastayla alakası kesilmiş gibiydi.” (Kiraz, 2021:56-57)

Alamını dökmek / Derdini dökmek: (Yerlikaya, 2021: 55)

Alay geçmek: “(Zaten ben, Fahri’nin beni evlendirmekten ziyade, kendisinin evlenmeye çalıştığını biliyor ve işi alay geçiyordum.” (Kiraz, 2021:57)

Alem yapmak: “Yine böyle bir alem yapmaya hazırlanırken bir mendeburdun getirdiği haber üzerine her şey allak bullak oldu.” (Korga, 2018: 57)

Aleyhinde bulunmak / söylemek: (Yerlikaya, 2021: 55)

Alıcı çıkmak: “Epey bekledikten sonra koyunlara bir alıcı çıktı.” (Korga, 2018: 57)

Analık taslamak: “(Tanıdık kızlarına analık taslar.” (Kiraz, 2021:58)

And içmek: “Ben de and içtim, ben de gidiyorum diyen diyene imiş.” (Elibol, 2009: 31)

And verdirmek: “İkincisi de üç güne kadar en yiğit, en güvenilir arkadaşlarınızı, yakınlarınızı ihtilâle çağırıp ant verdirmek!” (Korga, 2018: 59)

Anlam verememek: “(Ancak rüyama bir mana verememiştim.” (Kiraz, 2021:192)

Anlam vermek: “Çocuklar, onun bu hareketine **anlam verememişlerdi**, birbirlerine bakmakla yetindiler.” (Topal, 2015:58)

“Kızlar, olanlara **anlam veremiyorlardı.**” (Topal, 2015: 58)

Anlamazlıktan gelmek/ anlamazlığa vurmak: “Ayşe, baş muavinin imasını anlamazlıktan geldi.” (Korga, 2018: 59)

Anlamına gelmek: “Ama bu onun gizemli biri olduğu **anlamına gelmez**, öyle değil mi?” (Topal, 2015: 115)

“Bu ise bir haftalık tatilinin bir kısmını ya uyuyarak ya da sersemlemiş bir halde yarı uykulu geçirmeleri **anlamına geliyordu.**” (Topal, 2015: 115)

Ant iç-: “Coşa halin zılgara / Kirpiğinde mil gara / İnanmazsam eşkime / And içere meşkim gara - (Maral Gezer Dağ Üste / Kars)” (Kama, 2019: 130)

Ant içmek: “İki kağan birbirine yağılık etmeyeceklerine and içsinler.” (Korga, 2018: 59)

Ant vermek: “Peygamber üzerine ant veriyorsun?” (Korga, 2018: 59)

Aptal yerine koymak: “Tabiatımda manasız denilecek kadar ileri giden bir çekingenlik vardı ki, çok kere etrafım tarafından yanlış anlaşılıp, **aptal yerine konmama** sebep olur ve beni üzerdi.” (İnan, 2020:39)

Ara vermek: “(Perihan sözüne biraz ara verdikten sonra; “Aman” dedi.” (Kiraz, 2021:58)

Ara vermek (bir şeye): “Aylin ders çalışmaya **ara vermiş**, pencereden dışarıya bakıyordu.” (Topal, 2015: 59)

“Hem böyle biraz **ara vermiş** olurum.” (Topal, 2015: 59)

Aradan çekilmek: “Aradan çekil, onu bana bırak!” (Korga, 2018: 59)

Aralarını (aralarını) bozmak (açmak): “Anlaşılan yeni tanıştığı çocuklarla **arasını bozmaya** hiç niyeti yoktu.” (Topal, 2015: 105)

Arasına (aralarına) karışmak: “Adam elinde tatlıyla kalabalığın **arasına karışmak** üzereyken Marco, arkadaşlarına, “Peşine düşelim” dedi.” (Topal, 2015: 115)

“Önce karnını doyurur, sonra da kalabalığın **arasına karışıp** biraz vakit geçiririm, diye düşündü.” (Topal, 2015: 115)

Araya almak: “(Oyunu bozuyor diye Hâki Bey’i aralarına almazlar.” (Kiraz, 2021:59)

Araya girmek: “Çalık araya girdi.” (Korga, 2018: 60)

Araya girmek: “İşte bu sırada, otomobilin bestekârla birlikte getirdiği ikinci şahıs **araya girdi** ve şunları söyledi.” (Oğuzkan, 2021: 143)

Araya girmek: “Reis Bey, Küçük Hacı ve Emmi nin patlamak üzere olduğunu anlamıştı. Gülümseyerek araya girdi.” (Elibol, 2009: 48)

Arayı boz-: “Gara gara gazanlar / Gara yazı yazanlar / Cennet yüzü görmesin / **Aramızı bozanlar.** - (Dut Ağacı Dut Verir/ Kayseri)” (Kama, 2019: 24)

“Sıra sıra kazanlar / Kara yazı yazanlar / Cennet yüzü görmesin / **Aramızı Bozanlar** (Sıra Sıra Kazanlar/ Aksaray)” (Kama, 2019: 24)

Ardına düşmek: “...tavşanın ardına düşmüş, pınara gelmişler.” (Duran, 2019: 60)

Ardına (arkasına) düşmek: “Ayakları toprağa basınca, dedesi düşmüş ardına, saatlerce kovalamış onu.” (Onat, 2019: 18-19)

Ardına/ arkasına düşmek: “Fu-lin de Bağa Tarkan’ın **ardına düşmüş**, yürümekte idi.” (Korga, 2018: 60)

Ardına düş-: “Avcuyum ben şu dağları aşmadım / Sevdim seni yar **ardına düşmedim** / Korkma güzel bu sevdadan geçmedim. - (Avcuyum Ben Şu Dağları Aşmadım/ Nevşehir)” (Kama, 2019: 24)

“Çay benim çeşme benim / **Ardına düşme** benim / Sevdiğimsin sen benim / Önüme geçme benim. - (Çay Benim Çeşme Benim/ Konya)” (Kama, 2019: 24)

“Çini tabakta vişne / Oğlan **ardına düşme** / Beni sana vermezler / Nafile dile düşme. - (Al Şalım Mavi Şalım/ Erzurum)” (Kama, 2019: 131)

“Sabahınan yemişi bir tane vişne / Giderem gelirem **ardına düşme.** - (Sabahınan Yemişi Bir Tane Vişne / Kuzeydoğu Anadolu)” (Kama, 2019: 131)

“Sabahınan yemişi bir tane vişne / Giderem gelirem **ardına düşme.** - (Sabahınan Yemişi Bir Tane Vişne / Kuzeydoğu Anadolu)” (Kama, 2019: 131)

Ardından kořmak: “O Őey, senin yıllardır ardında kořtuęun dűŐünce idi.” (Korga, 2018: 60)

Arkada bırakmak: “Birkaç saat sonra 21’inci yűzyıla girerek bir devri arkada bırakmış olacağız.” (Korga, 2018: 60)

Arkasına almak: “(-Hadi baban seni arkasına alsın, biner misin?)” (Kiraz, 2021:60)

Arkasına dűŐmek: “(Onların arkasına dűŐseydi, Őimdiye kadar elbette biter, bitmese de kolaylanırdı.” (Kiraz, 2021:60)

Arkasından gitmek: “(Ne iyi oldu da onun arkasından gitmedim.” diyordu.” (Kiraz, 2021:60)

Arkasını (bir Şeye) vermek: “Arkalarını duvarın burçlarına vermişler, kendilerinin on misli Çinli ile vuruşuyorlardı.” (Korga, 2018: 61)

Arkasını araştırmak / aramak: (Yerlikaya, 2021: 78)

Arkasını getirememek: “Sözünü kesip de arkasını getiremeyince Satı Kadın sordu.” (Korga, 2018: 61)

Arkasını getirmemek: “Benim gibi arslan, dedi; fakat arkasını getiremedi, sustu.” (Elibol, 2009:20)

Arzı çehreyi muvaffakiyet etmek / Başarı göstermek / kazanmak: (Yerlikaya, 2021: 55)

Arzu duymak: “Bu hâleriyle, Tabîatı seyrede seyrede onunla bir olan doęulu bir bilgeye benziyorlardı ve tıpkı bu bilge gibi, hiçbir dűnyevî nimete **arzu** ve ilgi **duymuyor** gibiydiler.” (Oęuzkan, 2021: 76)

Asabı bozulmak: “Bu sırada bir nefer **asabı bozulduğu** için zangır zangır titreyen kumandanı havlu sallayarak ferahlatmakta, diğeri elinde nane ruhu damlatılmış bir bardak su ile hazır beklemekte, zalim amiri ise műlazımın birbirine vuran çenelerinden gelen takırtıyı, telefon hattındaki arızadan kaynaklanan parazit sanmaktaydı.” (Oęuzkan, 2021: 120)

Askere alınmak: “(-Ah o seni askere alanlara ne diyeyim!” (Kiraz, 2021:61)

Askere gitmek: “(Bu sırada Balkan Muharebesi çıktı, askere gitti.” (Kiraz, 2021:61-62)

Aslı çıkmak: (Yerlikaya, 2021: 55)

Aslı çıkmamak: “(Ayaşlı’nın uslu durmayacağını, gene dağa çıkacağını söyleyenler oldu, ama aslı çıkmadı.” (Kiraz, 2021:62)

Aslına bakmak: “Tamam kısmı da sinirime dokunuyor aslına bakarsanız.” (Uygun Selimler, 2022: 28)

Aşağı görmek: “Ayaltı Âlem’in hercümercinde kıvranan kılbalara, kalleşlere ve kakavanlara tepeden bakıp onları **aşağı görüyordu.**” (Oğuzkan, 2021: 175)

Aşk belası çekmek: “Yine rengin aldı dağın lalesi / Yıkılmış yapılmaz gönlün galesi / Emrah’ın **çektığı aşkın belası** / Ne alır canımı ne azad eyler. - (Kömür Gözlüm Ateşine Düşeli / Erzurum)” (Kama, 2019: 131)

Aşka düş-: “**Aşkın düşmüşem** sevdandan yana / Gönül hasirettir hayliden sana / Senden ayrı gezmek düşer mi bana. - (Arayıp Gezerken Benim Bulduğum/ Yozgat)” (Kama, 2019: 24)

“Ayağına geymiş sedef nailini / **Aşka düştüm** kimseler bilmez halimi / Beline kuşanmış lahur şalini. - (Ayağına Geymiş Sedef Nalini/ Konya)” (Kama, 2019: 24)

“Dolan da gel gel fırlan gel / Yıkılası dağlardan aş da gel / **Aşkima** merakıma **düş** de gel – (Eşme Eştım Sabahtan/ Yozgat)” (Kama, 2019: 24)

“Hanım şaşırdın beni / **Aşka düşürdün** beni / Aşk adamı ağlatır / Dert adamı söyler. - (Süpürgesi Yoncadan / Kayseri)” (Kama, 2019: 24)

“Odalari köşeli / Gül-ü reyhan döşeli / Ne ağladım ne güldüm / Ben bu **aşka düşeli.** - (Dam Başında Sarı Çiçek/ Nevşehir)” (Kama, 2019: 24)

Aşka düşmek: “O füsunkâr ve güzel gözleri her kalbi deşen / Öyle bîr nazlı kızın aşkına düştüm ben ki...” (Korga, 2018: 61)

Aşka düşür-: “Ali’m şaşırdın beni / Aşka düşürdün beni.- (Çay Benim Çeşme Benim/ Konya)” (Kama, 2019: 25)

“Pir Sultan Abdal’ım baştan dalga aşırır / Bu aşkın dolusu **aşka düşürür** / Her bildiğin rehber çiğ mi pişirir / Yanıp ateşlere kül olmayınca. - (Viran Bahçelerde Bülbül Öter Mi / Ankara)” (Kama, 2019: 25)

Aşka tutul-: “Ulu dağlar gibi kar olan başım / Gözlerimin yaşı sel değil ya ne / Hep kalkıp iniyo bu zayıf düşüm / Beni **aşka tutan** el değil ya ne / Hey dost hey el değil ya ne / Beni taşta tutan el değil ya ne. - (Ulu Dağlar Gibi Karlı Başım / Erzincan)” (Kama, 2019: 132)

Aşkına düş-: “Dost cemalin gördüm ah-ü zar oldum / **Aşkına düşeli** sevdakar oldum / Kalmadı tahmülüm bi- karar oldum / Meğer tabutlara saralar beni. - (Siyah Saçların Da Hatem Yüzlerin/ Sivas)” (Kama, 2019: 25)

Aşkına yan-: “El ne bilir yar **aşkına yandığım** / Mecnuna döndürüp deleyler beni / Aşkın kemendini atar boynuma / Bağlar zülüfüne köleyler beni. - (El Ne Bilir Yar Aşkına Yandığım/ Sivas)” (Kama, 2019: 25)

“Yanarım senin **aşkına** / Gel kaçma gel gel / Derdinden döndüm **şaşkına** / Gel kaçma gel gel. - (Yanarım Senin Aşkına / Kırşehir)” (Kama, 2019: 25)

At bağlanmak: “Bazı geceler ahırlarda gizli gizli **at bağlandığını**, delikanlıların Mandıra Kapısı tarafından köylere doğru sıvıştıklarını biliyordu.” (Oymak, 2019:80)

At tepmek: “Yıldırım hızıyla düşmana doğru at teptiler.” (Korga, 2018: 62)

Ateş açmak: “...padişah hemen ateş açılmasını buyurmuş.” (Duran, 2019: 60)

Ateş açmak: “İşte bu askerler yerlerini yeni gelenlere terk ederlerken, bir de Rus topçusu **ateş açmış**, düşen dânelerle ortalıkta kan gövdeyi götürür olmuştu.” (Oğuzkan, 2021: 76)

“Bu sırada çavuşun adamları mavzerleriyle **ateş açmış**, ama iki Rus da makineli tüfeğin başına geçip silâhı kurduktan sonra ölüm yağdırmaya başlamışlardı.” (Oğuzkan, 2021: 76)

Ateş almak: “Kıral Hazretleri edebi sanatlarının en incisini yaparak cihana ve insanlığa parlak bir ufuk daha açmışlardır, dedi çünkü atılan ok bir geyik yavrusunu vurup kayaya saplanırsa, bu kaya çakmak taşından yapıldığı için ateş alırsa, geyik okla delinmiş olduğu halde okun hızından dolayı elli defa dönerse hiç şüphesiz kebab olur.” (Korga, 2018: 62)

Ateş basmak: “Fakat yine de, parçalanan adaleler dalgalanır gibi yanıyor, vücudu ateş basıyordu.” (Elibol, 2009: 36)

Ateş saçmak: “Ayağa fırlamıştı. Gözleri ateş saçıyordu.” (Elibol, 2009: 36)

Ateşe vermek: “Bir kilo buğday istemiş, herif yok deyince çoluk çocuk hepsini içine kilitlediği evi ateşe vermiş.” (Elibol, 2009: 16)

Ateşi çıkmak: “(O gece ateşim çıktı.” (Kiraz, 2021:62)

Ateşi düşmek: “(Ateşi bugün, yarın düşer sanırım.” (Kiraz, 2021:62)

Ateşler içinde kıvranmak: “**ateşler içinde kıvranarak** sayıklıyordum.” (Oymak, 2019: 80)

Ateşlere yakmak: “Çıkar çıkar parmaklıktan bakarım / Konya seni ateşlere yakarım / Bir gün olur ben murada çıkarım. - (Osmanın Bindiği Doru Küheylan / Orta Anadolu)”

Atıfet göstermek: “(Hemşiresi atıfet gösterse Asım’a değirmeni verecekti.” (Kiraz, 2021:63)

Ava çıkmak: “(Bu pide ile çiğ balı, çiğ kaymağı yer, tüfekleri alır ava çıkardık.” (Kiraz, 2021:63)

Avare dolaşmak: “Öğle yemeğini unutup **avare dolaştığı.**” (Oymak, 2019: 89)

Avukat tutmak: “(Ortakları İstanbul’da bir avukat tutmuşlar, avukat geldi bunla da konuştu.” (Kiraz, 2021:64)

Avurtları çökmek: “(Avurtları çökmüş, yanakları derin çizgilerle çizilmişti.” (Kiraz, 2021:64)

Ayağa fırlamak: “Birden deliliği tutarak ayağa fırladı.” (Korga, 2018: 63)

Ayağa fırlamak: “O sırada alet çantasında kerpeteni arayan Aylin’in babası, irkilerek **ayağa fırladı** ve başını raflardan birine çarptı.” (Topal, 2015: 133)

“Onların lokantaya doğru yöneldiklerini görünce Marco **ayağa fırladı.**” (Topal, 2015: 133)

Ayakta duramamak: “(Eve geldiğimde ayakta duramayacak kadar sarhoştum.” (Kiraz, 2021:65)

Ayakta kalmak: “(-Sen de ayakta kaldın Fikri Efendi, dedi.” (Kiraz, 2021:65)

Ayakta tutmak: “(Kocakarının lakırdısı bitmiyor, beni bir saat ayakta tuttu.” (Kiraz, 2021:65)

Ayaza koymak: “(Koyun südünü akşamdan sağar, ayaza korlar ki, iki parmak kaymak bağlar.” (Kiraz, 2021:65-66)

Ayıp gelmek: “(Bana ayıp geliyor...” (Kiraz, 2021:66)

Aykırı gelmek: “(Yalnız böyle birkaç gün içinde görüp sevip evlenmeye kalkışmak, ne bileyim, bana biraz aykırı geliyor.” (Kiraz, 2021:66)

Aylık almak: “(Seninki kaç para aylık alıyor)?” (Kiraz, 2021:66)

Aylık gelmek: “(Bir hafta iki hafta baktık a, ah, ne eve aylık geliyor ne evde ayıyor.” (Kiraz, 2021:66)

Ayrı düş-: “Al bostancı bir bostan ver yiyeyim / Yiyeyim de bu diyardan gideyim / Nazlı yardan **ayrı düştüm** nideyim. - (Al Bostancı Bir Bostan Ver Hastam Var/ Kayseri)” (Kama, 2019: 26)

“Bursa’nın altından geçtim / Eğildim suyundan içtim / Ayşamdan **ayrıca düştüm**. - (Bursa’nın Mermer Taşları/ Eskişehir)” (Kama, 2019: 27)

“Gönüver de durnam gon gon / Evlere kekliğin gon gon / **Ayrı da düştüm** gon gon. - (Üç Derviş Geliyor Civanım Şam’dan O Yanı / Eskişehir)” (Kama, 2019: 27)

“Lale der ki be hey Tanrı / Benim boynum neden eğri / Yardan **ayrı düştüm** gayri / Benden ala çiçek var mı çiçek var mı hey. - (Çiğdem Der Ki Ben Alayım/ Sivas)” (Kama, 2019: 27)

“Veysel der ismini koymam dilimden / **Ayrı düştüm** vatanımdan elimden. - (Sen Bir Ceylan Olsan Ben De Bir Ceviz / Sivas)” (Kama, 2019: 27)

“Yayladan inerken / Yol **ayrı düşmedi**. - (Bize Gam Yutturdu Devran-ı Felek/ Kayseri)” (Kama, 2019: 27)

“Yedi derya boz bulanır selinden / Cümle alem aciz kaldı dilinden / Ben bülbülüm **ayrı düştüm** gülümden / Efkar benim matem benim zar benim. - (Dost Bağının Meyvaları Erişdi/ Sivas)” (Kama, 2019: 27)

“Yol **ayrı düşmedi** / Bizim evlerimiz. - (Bize Gam Yutturdu Devran-ı Felek/ Kayseri)” (Kama, 2019: 27)

Ayrı düşmek: “Ordusundan ayrı düşmüş.” (Korga, 2018: 64)

Ayrılık çek-: “Çekeyim ayrılık seni bir zaman / Yan yana koysunlar öldüğüm zaman. - (Ufacık Taşınan Bina Yapılmaz / Eskişehir)” (Kama, 2019: 27)

Ayrılık çıkmak: “(Hasan Bey’in burada birlikte iş yaptığı ortaklar arasında bir ayrılık çıkmış...” (Kiraz, 2021:67)

Ayrıntıya (inmek) girmek: “Bu arada Aslı, **ayrıntılara girmeden** kafesi daha önce nasıl gördüklerini anlattı.” (Topal, 2015: 134)

Azap çekmek: “(Zavallı mantığa muvafık olsun diye bu azabı çekiyorlar, siz de yakında anlarsınız, dedi.” (Kiraz, 2021:67)

Azap duymak: “Selim, korkunun ve korkağın her türlüşünden iğrendiği için koluna bu yabancı kızın yapışmış olmasından büyük bir azap duyuyor, ruhunun yalnızlıktan duyduğu tatlı ürpertiye bozan bu mahlûku bir an önce evine götürüp bırakmaktan başka bir şey düşünmüyordu.” (Korga, 2018: 64)

Azap vermek: “Selim’e azap veren şey, o kendinden geçişin zamanını hatırlayamamaktı.” (Korga, 2018: 65)

Azar işitmek: “(Bu azarı işitince Şefik Bey, coşar, İskender’in verdiği paraların kendi parası olduğunu, ödünç aldığı, şimdi vermediğini, parasız aç gezdiğini anlatır, anlatırken de ağlar.” (Kiraz, 2021:68)

Bağdaş kurmak: “O gece binanın içinde, kibleye sırtını vermiş ve dindarlığına dikkat çekmek için bir de külâhına imamlar gibi sarık sarmış olan Bevval, başlarında beyaz birer namaz takkesi olan mühendis Aman Baba, İdris Dede ve torunu, bir de elbette İhsan Sait’ten ibaret, hepsi de **bağdaş kurmuş** cemaate, öne arkaya sallana sallana yanık sesiyle mevlid-i şerif okuyordu.” (Oğuzkan, 2021: 77)

Bağdaş kurmak: “Yere bağdaş kurmuştu ve birileri sisi yara yara gelip bileklerine kelepçe takacakmış gibi, ellerine bakıyordu sürekli.” (Onat, 2019: 22)

Bağlı kalmak: “Kalben ve hisslen askerliğe bağlı kalmış, fakat bu çirkef asırda bazı askerlerde bile askerlik ruhunun tavsadığını görerek en derin yerinden incinmişti.” (Korga, 2018: 65)

Bahane bulmak: “(Ancak o günden sonra bir hafta Zekeriya Bey’in evine bir bahane bulup gitmemiş ve kendi kendine pek çok düşünmüştü.” (Kiraz, 2021:68)

Bahis açmak: “(Birkaç kadehi fazla kaçırıp sarhoş olunca hemen aynı bahsi açmakta hiç tereddüt göstermiyor...” (Kiraz, 2021:68)

Bahis açmak: “Bu bahis açılırsa Deli Kurt’un kim olduğu ortaya çıkar da başlıca felaket gelir diye bir kaygısı vardı.” (Korga, 2018: 65)

Bahis açmak: “Birinin konuyu açması gerekiyordu.” (Topal, 2015: 59)

“Günün tadını çıkarıp gezi boyunca bu konuyu bir daha açmamaya kara verdi.” (Topal, 2015: 59)

“Onu şüphelendirmemek için hemen konuyu kapattılar.” (Topal, 2015: 59)

Bahis açmak: (Yerlikaya, 2021: 56)

Bahse girmek: “(-Bahse girer misiniz? -Girerim, buradaydı, şimdi buradan çıktı.” (Kiraz, 2021:68)

Bahsi kapamak: (Yerlikaya, 2021: 56)

Bahsi kesti: “Selçuk’un güzel sesi gene gergin yaylardan ahenkli bir inleyişle kurtulan oklar gibi bahsi kesti.” (Oymak, 2019: 73)

Baki kalmak: “(Vaka böyle kapanmış olduysa da Atiye Hanım’da acı bir hatıra, âdeta bir kin baki kaldı.” (Kiraz, 2021:69)

Balık tutmak: “(Bazen yakından geçen vapurlar onu eğlendiriyor bazen de rıhtımda balık tutanlara bakıp vakit geçiriyordu.” (Kiraz, 2021:69)

Baloyu açmak: “(Bizim müdür Selime ile vekil bey Melek Hanım’la dans ederek baloyu açtılar.” (Kiraz, 2021:69)

Baskı altında kalmak: “(Onun dünyayı görmeden evlendiğini, bugüne kadar baba baskısı altında kaldığını, babası anası ölürse havalanacağını ... ve Asım’ın hiç ses çıkarmayarak dinlemesine hayret ediyordu.” (Kiraz, 2021:69-70)

Baskı yapmak: “İdarenin bariz bir şekilde yaptığı baskıya rağmen dostluk hislerini göstermekten çekinmediler.” (Korga, 2018: 66)

Baskın vermek: “Çin ordusunun yarısı Türkeli’ne baskın vermek üzere ayrılmıştı.” (Korga, 2018: 66)

Baskın yapmak: “(Hadi ablama bir baskın yapalım, dedi.” (Kiraz, 2021:70)

Baskın yapmak: “ O gece Fransızlara bir baskın yaptılar.” (Uygun Selimler, 2022: 29)

Baskın yapmak: “Ve Kuvayı Milliye’nin küçük birliklerine baskınlar yaptı...” (Elibol, 2009: 9)

Baskına uğramak: “Sanki baskına uğramış gibi dikildi ve kılıcına el attı.” (Korga, 2018: 66)

Baş sallamak: “Bugün kollarını verirler atölyeden diyorum, döneriz evimize, Cemil başını salladı, döneriz gibilerinden.” (Onat, 2019: 24)

“İhmalkârlığımı affetmişçesine başını salladı.” (Onat, 2019: 24)

“Kız, önündeki bardağın buğusunu sevişmelerden yorgun düşmüş parmaklarıyla ince ince silerken Artık şu orgun çaresine bakalım. diye mırıldanmış, öteki de gözlerini yıldızlara dikip başını sallamıştı.” (Onat, 2019: 24)

Başa çıkmak: “Çin’deki yüz bin Türk bunlarla başa çıkamazdı.” (Korga, 2018: 67)

Başa geçmek: “Adamlar bunlardaki kuvveti görüyor, bu kuvvetin başa geçmek, baş olmak...” (Elibol, 2009: 49)

Başa geçmek: “Sonra Bağatur Sibi Kağan, ondan sonra da Sır Yabgu Kağan başa geçti.” (Korga, 2018: 67)

Başa gel-: “Karanfil renk renk olur / Aşka düşen denk olur / Umarım başa gele / Göresin ne renk olur. - (Ay Doğar Sini Sini/ Diyarbakır)” (Kama, 2019: 104)

Başarı göstermek/ kazanmak: “Bu kadar basit düşünceli bir kadın kendisine amirlik edecek, derslerinde başarı gösterip göstermediği hakkında gizli rapo yazarak kendi mukadderatını tayin edecek ve yüzlerce genç kızın sağlam seciye ve ahlâkla yetişmesini sağlayacaktı, ister istemez gülümseyerek: - Müdür Hanım! Bilmediğiniz bir şey hakkında nasıl hüküm verebiliyorsunuz? Diye sordu.” (Korga, 2018: 68)

Başı sağ olsuna gitmek: “...Bütün kadınlar alay alay başın sağolsuna gittiler.” (Şahin Dede, 2022: 60)

Başı ucunda bulunmak: “(Anam rahmetli can verirken hanımefendimiz başı ucunda bulunmuştu.” (Kiraz, 2021:71-72)

Başı yastığa düşmek: “...Ve tekrar başı yastığa düştü ve uyudu.” (Şahin Dede, 2022: 60)

Başına (...) gelmek: “(Şaşırdım, bozuldum. Başına bir şey mi geldi?” (Kiraz, 2021:73)

Başına (...) gel-: “Atım olsa binsem gitsem Burgaz’a / Hiç **başımıza gelmemiști** bu kaza / Küçücükten meyil verdim o kıza. - (Atım Olsa Binsem Gitsem Burgaza/ Eskişehir)” (Kama, 2019: 30)

“Uzun kavak ne uzarsın boyuna / Şeyda bülbül yuva yapmış dalına / Hiç mi sevda **gelmedi mi başına**. - (Uzun Kavak Gıcır Gıcır Gıcılar / Hatay)” (Kama, 2019: 135)

“Yeleşimi yaptırdım / Serdim damın başına / Mor sümbüllü sevdiğim / Neler **geldi başıma**. - (Damda Duran Bir Gelin/ Erzurum)” (Kama, 2019: 135)

Başına (...) gelmek: “...Yarın senin de başına bir felaket gelmesinden çok korkuyorum.” (Şahin Dede, 2022: 61)

Başına bir hal gelmek: “...1) kötü bir duruma uğramak; 2) ölüm ihtimali olmak.” (Şahin Dede, 2022: 61)

Başına (...) gelmek: “İçinden de, böylesi daha iyi olabilir, kardeşimin ya da arkadaşlarımın **başına kötü bir şey gelirse**, kendimi asla affetmem, diye geçiriyordu.” (Topal, 2015: 168)

“Kendi kendimize bu işe kalkışmamalıydık, ya şimdi **başlarına bir şey gelirse...**” (Topal, 2015: 168)

Başına bir hal gelmek: “**Başına bir iş gelmiş** olmasındı?” (Oğuzkan, 2021: 202)

Başına bir iş gel-: “Aşağıdan cıvıl cıvıl kuş gelir / Kapalıları dolu gider boş gelir / Çıkma yârim çıkma sen köyümüzden / Belki olur **başına bir iş gelir**. - (Aşağıdan Gelen Geline Benzer/ Eskişehir)” (Kama, 2019: 30)

“Üç gün evvel tiren girdi düşüme / Düşümü söyledim kendi eşime / En sonunda bu **iş geldi başıma**. - (Kahpe Felek Şaşırttırdı Yolumu / Sivas)” (Kama, 2019: 30)

Başına bir kaza gelmek: “(Başıma bir kazadır geldi, dedi ben onu düştü sanıyordum, düşmemiş.” (Kiraz, 2021:72)

Başına çökmek: “Hayalet gibi gelip geçiyordu her yerden. Günlük gazetelerin başına çöktüm.” (Onat, 2019: 23)

Başına dert aç-: “Bahar geldi gül açtı / Bülbül yerinden uçu / Şu benim deli gönlüm / **Başıma bir dert açtı**. - (Bahar Geldi Gül Açtı/ Mardin)” (Kama, 2019: 104)

Başına dert açmak: "...Giderayak başımıza yeni bir dert açmayasın!" (Şahin Dede, 2022: 62)

Başına dert olmak (veya kesilmek): "...Artık açıkça mahallenin başına dert olmaya başlamış. –Y. N. Nayır. "...Nereden buraya gelmiş, âlemin başına dert kesilmişti." (Şahin Dede, 2022: 62)

Başına dikilmek: "...Gidip iskelenin başına dikiliyor, gelen yolcuyla buyur etmek için." (Şahin Dede, 2022: 62)

Başına dikmek: "...Orada alışmışlar, su yerine lık lık lık bira şişesini dikerlermiş başlarına, içerlermiş." (Şahin Dede, 2022: 62)

Başına dikmek: "Kağan benim başıma binbaşı olarak Şenkingi dikti." (Korga, 2018: 69)

Başına felaket çıkarmak: "(İtiraf ederim ki bu hâl çoğalsa insanın başına bir felaket de çıkaracak." (Kiraz, 2021:72)

Başına felaket gel-: "Al yeşil dökün anneler mezar taşıma / Gelen ağlar giden ağlar bu genç yaşına / Bu ne felaketti geldi başıma / Kahretmiyor zalim felek kanlı yaşına. - (Al Yeşil Dökün Anneler/ Şanlıurfa)" (Kama, 2019: 104)

Başına gaile açmak: "...Devletin başına sayısız gaileler açmak yolunda hiçbir fırsatı kaçırmadı." (Şahin Dede, 2022: 62)

Başına geçmek: "Bu esnâda süveterli, fötür şapkalıyı da, yakasına yapıştığı gibi ite kaka evrâk sandıklarının başına getirmişti." (Oğuzkan, 2021: 157-158)

"Bu sırada çavuşun adamları mavzerleriyle ateş açmış, ama iki Rus da makineli tüfeğin başına geçip silâhı kurduktan sonra ölüm yağdırmaya başlamışlardı." (Oğuzkan, 2021: 157-158)

"Dazlak da, çay getirmedi diye dövdüğü kasketlinin yanı sıra fedora şapkalıya da, "Allâh yarattı demem, alırım ayağımın altına bak! Sen de geç evrâkların başına! Karıştır, yokla bakalım, neyin nesi kimin fesiymiş bu İhsan Sait!" diye buyurmuştu." (Oğuzkan, 2021: 157-158)

Başına geçmek: "Kür Şad ve Tunga Tigin kendi tümenlerinin başına geçmişlerdi." (Korga, 2018: 69)

Başına gelmek: “Başına bir şey gelsin istemiyordu.” (Elibol, 2009: 21)

Başına gelmek: “Beğ oğlu, çekil git, başına bela gelir, sana kötülük etmek istemem demiş.” (Korga, 2018: 68)

Başına güneş geçmek: “zaten hiçbiri **başlarına güneş geçmesini** ve günlerinin zehir olmasını istemezdi.” (Topal, 2015: 169)

Başına hal gelmek: “Başıma geldi, çekerim.” (Duran, 2019: 62-63)

Başına iş (dert) açmak (çıkarmak), (iş açmak): “Bu kırgınlık, daha doğrusu kırgınlıkmış gibi gözükken bu tuhafılık, acayip işler açıyor başımıza.” (Onat, 2019: 23-24)

“Kaynanam, eşimden telefonlu ihbarı alır almaz Pastör’ü şaşırtacak kadar kuduracak; telaşını kirpiklerinin dibine, ceplerine ve sessizliğinin en tehlikeli yerine gizleyerek kırk kilometre ötemizdeki kasabanın ortasından geçip, annemin kaygılı bakışlarının önüne oturacak ve başımı öfkeye daldırıp daldırıp titreterek, benim, nereden gelip nereye gideceği bilinmeyen ve çantalarında kitap taşıyan insanları eve konuk ettiğimi, onlarla gaga gagaya verip horozlar ötene kadar konuştuğumu, bu gidişle başıma bir iş açacağımı, Allah göstermesin ama, belki de televizyona çıkarılıp önümde bir yığın kitapla “cümle aleme” gösterileceğimi anlatacaktı uzun uzun.” (Onat, 2019: 23-24)

Başından ayrılmamak: “(Esirci Hasan’ın evinde ne kadar meşk alan kızlar varsa gece gündüz Atiye Hanım’ın başından ayrılmazlardı.” (Kiraz, 2021:74)

Başından geçmek: “...daha önce aynı duruma uğramış olmak.” (Şahin Dede, 2022: 64)

Başından geçmek: “Başımızdan neler geçtiğini bir bilsen...” (Korga, 2018: 70)

Başından geçmek: “Başından geçen bin bir türlü maceradan sonra sevgili memleketine dönmeyi başarmıştı.” (Uygun Selimler, 2022: 29)

Başından geçmek: “Bu durum İstanbul müftüsünden Dahiliye Nazırı’na, Sadrazam’a ve Şeyhülislam Efendi Hazretleri’ne kadar pek çok şahsiyetin de başından geçmişti.” (Elibol, 2009: 73)

Başını belaya koy-: “Sarı gızı aldım çıktım yaylaya / Öptüm sevdim **başımı koydum belaya.** - (Sarı Gızı Aldım Çıktım Yaylaya / Erzurum)” (Kama, 2019:135)

“Sarı gızı aldım çıktım yaylaya / Öptüm sevdim **başımı koydum belaya.** - (Sarı Gızı Aldım Çıktım Yaylaya / Erzurum)” (Kama, 2019:135)

Başını belaya sokmak: “...Ayrıca benim başımı belaya sokmaktan da çekinmiş olabilir.” (Şahin Dede, 2022: 64)

Başını belaya sokmak: “Defol, git de başımı belâya sokma...” (Korga, 2018: 70)

Başını çek-: “Aşağıdan geliyor kızlar sürüsü / Sürünün **başını çeker** sarısı / Bana işmar etti gızın birisi / Hangisinden yadeyleyim gönlümü. - (Örene Vardım Da Ören Höyüğü/ Malatya)” (Kama, 2019: 135)

Başını derde sokmak: “...sıkıntılı bir duruma girmek veya getirilmek.” (Şahin Dede, 2022: 65)

Başını sallamak: “(Faika'nın kaynanası başını salladı ve ciddi bir sesle,-Buradaydı, buradaydı, dedi.” (Kiraz, 2021:75)

Başının çaresine bakmak: “...Hepsi bu yıl, başlarının çaresine bakacak altı at. Bu yılın yılklıkları.” (Şahin Dede, 2022: 66)

Başının çaresine bakmak: “Başının çaresine bak ve beni yalnız bırak!” (Korga, 2018: 70)

Başının çaresine balmak: “Gelen gelir, dönen döner, başının çaresine kendi bakar.” (Elibol, 2009: 80)

Başsağlığı dilemek: “...Ölen bir kimsenin yakınlarını ziyaret ederek ilgi ve yakınlık belirten sözler söylemek.” (Şahin Dede, 2022: 66)

Başsağlığı dilemek: “Yanında azaplar ve yük atları olduğu halde tımarları birer birer dolaşiyor, şehit sipahilerin ailelerine baş sağlığı diliyor, şehitlerin on altı yaşını geçmiş oğlu veya kardeşi varsa kadınların huzurunda hemen tımar senetlerini yazdırıyordu.” (Korga, 2018: 71)

Başsağlığında bulunmak: “...başsağlığı dilemek.” (Şahin Dede, 2022: 66)

Başsız kalmak: “Çuluk Kağan öldü mü? / Türkler başsız kaldı mı? / Korkak Çinli güldü mü? / Parçalanır yürekler!” (Korga, 2018: 71)

Başta (veya başında) bulunmak (veya olmak): “...bir işin yöneticisi olmak.” (Şahin Dede, 2022: 67)

Başta gelmek: "...İpekçilikte Bursa başta gelir." (Şahin Dede, 2022: 67)

Başta gelmek: "Sevdiği büyük askerler arasında Mete başta gelirdi." (Korga, 2018: 71)

Başta gitmek: "...en ileri durumda bulunmak." (Şahin Dede, 2022: 67)

Başta/ başında bulunmak: "Çünkü gün doğarken gelen onbaşı, Işbara Han çerisinin gelmekte olduğunu, fakat çok sayrı olduğu için Işbara Hanın bu çerinin başında bulunmadığını bildiriyordu." (Korga, 2018: 71)

Baygınlık geçirmek: "(-Bir baygınlık geçiriyor, dedi, yerinden kaldırılsa bile çok ihtimam etmemeli." (Kiraz, 2021:76)

Beis görmemek: "(Bütün gün odasında yatıyor, Saide ona bir şey söylediği, bir şey teklif ettiği vakit o aksi bir cevap vermekte hiç beis görmüyor." (Kiraz, 2021:76-77)

Bela bulmak: "Bir gülüşten ne çıkar, ne çıkar ağlamaktan? / Kullar kancıklık eder, bela bulursun Hak'tan. / Gün olur ki bir yudum su ararsın bataktan, /Gün olur ki bir tutam tuz bulunmaz aşında." (Korga, 2018: 72)

Bela çek-: "Kaşların keman senin / Elinden aman senin / Derdin **belan çekmişem** / Bir hayli zaman senin. - (Kaşların Keman Senin / Elazığ)" (Kama, 2019: 136)

"Oğlan oy balami balami / Götürme getir valami / Sonra **çekersin belanı**. - (Ayvanın Altından Geçtim/ Van)" (Kama, 2019: 136)

"Seyyah olup ayrı düştüm elimden / Bana da bir kanlı zalimden oldu / Kişi benlik ile düşer belaya / **Bela çekmek** bana dilimden oldu. - (Seyyah Olup Ayrı Düştüm Elimden/ Erzincan)" (Kama, 2019: 136)

Bela gel-: "Veysel sapma sağa sola / Sen Allah'tan birlik dile / İkilikten **gelir bela** / Dava insanlık davası. - (Allah Birdir Peygamber Hak/ Sivas)" (Kama, 2019: 32)

Belasını bulmak: "Bir insanın estetik kaygıdan bu kadar uzak oluşu şaşırtıyor beni! Ama, buldu belasını!" (Onat, 2019: 25)

Belaya çatmak/girmek/uğramak: "Birkaç defa başı belaya uğradı." (Korga, 2018: 73)

Belaya çatmak: "(Nereden de belaya çattım?" (Kiraz, 2021:77)

Belaya düş-: “Sarı kız aldım çıktım Kalay’a / Sarı kızını sevdim **düşüm belaya** / Beş yüz lira verdim Halil Ağa’ya / Yoksulluk elinden gitti sarı kız. - (Sarı Kız Dediğin Bir İnce Kızıdır / Erzurum) (Kama, 2019: 137)

“Sarı kız aldım çıktım Kalay’a / Sarı kızını sevdim **düşüm belaya** / Beş yüz lira verdim Halil Ağa’ya / Yoksulluk elinden gitti sarı kız. - (Sarı Kız Dediğin Bir İnce Kızıdır / Erzurum) (Kama, 2019: 137)

“Seyyah olup ayrı düşüm elimden / Bana da bir kanlı zalimden oldu / Kişi benlik ile **düşer belaya** / Bela çekmek bana dilimden oldu. - (Seyyah Olup Ayrı Düşüm Elimden/ Erzincan)” (Kama, 2019: 137)

Belaya uğramak / çatmak / düşmek: (Yerlikaya, 2021: 56)

Benzi atmak: “Şen-kingin benzi attı.” (Korga, 2018: 73)

Benzi atmak (benzi uçmak), (beti benzi kalmamak): “Veysel’in beti benzi attı tabii, taş kesilmişesine, bir müddet kara kızına baktı kaldı öylece.” (Onat, 2019: 25)

Benzi sararmak: (Yerlikaya, 2021: 56)

Benzi sararmak: “(Bazen yüzü kızarıyor, birkaç saat sonradan rengi bozuluyor, benzi sapsarı oluyordu.” (Kiraz, 2021:77)

Benzi sararmak: ““O böyle söylerken yanında bulunanların benzi sararırdı.” –Y. K. Karaosmanoğlu.” (Şahin Dede, 2022: 72)

Benzi sararmak: “Bu sorgu İlânasam’ın benzini sarartıverdi.” (Korga, 2018: 73)

Benzi solmak: “Selam sana hücrelerde benzi solan genç! / Selam sana ey yılları heba olan genç!” (Korga, 2018: 73)

Benzi uçmak: (Yerlikaya, 2021: 56)

Benzi uçmak: “...Benzi uçtu, dudaklarındaki gülümseme soldu.” (Şahin Dede, 2022: 72)

Berber almak: “(Getirebilirse Ekrem’i de beraber alacak.” (Kiraz, 2021:77)

Besmele çekmek: (Yerlikaya, 2021: 56)

Besmele çekmek: “Deli Kurt, bütün gözü pekliğin, hatta esrikliğine rağmen bu seste cesaretini kıran bir ahenk sezdi ve kapının önünde bir anlık bir tereddüt geçirdikten sonra içinden besmele çekerek çadırın keçe kapısını aralayıp girdi.” (Korga, 2018: 74)

Besmele çekmek: “Lâzım gelen duaları okudu ve **besmele çekip** yatağına uzandı.” (Oğuzkan, 2021: 78)

Beyanatta bulunmak: “...kendi çirkinliği hakkında İrfân’a ne kadar musırrâne ve kat’î beyânâtta bulunursa bulunsun delikanlı bu iddiâ-yı garibi dâimâ bir sûret-i ma’kûsede telakkîye meyil gösteriyor...” (Yerlikaya, 2021: 74)

Bezginlik göstermek: “(Ayaşlı’nın evinin kumarından, uygunsuzluğundan bezginlik gösteriyorduk, ama bu dargınlığımız çok sürmedi.” (Kiraz, 2021:77)

Bıçak çekmek: “Aynı zamanda bıçağına el atmış fakat daha çekmeden Çingene’nin palası omzuna inmişti.” (Korga, 2018: 74)

Bıçak çekmek: “Kumar masası kuruldu mu çoğu kez hır çıkardı çünkü, pullar ve paralar yerlere saçılır, sandalyeler devrilir, havada yumruklar, tekmeler uçuşur, hatta ağza alınmayacak küfürler eşliğinde bıçaklar bile çekilirdi.” (Onat, 2019: 25)

Bıçak vurmak: “Ben de bıçağı peçeye vurunca açtım.” (Korga, 2018: 74)

Bırakıp gitmek: “(O bırakır gider, Allah duygu vermemiş.” (Kiraz, 2021:78)

Bıyık bırakmak: “...bıyık uzatmak.” (Şahin Dede, 2022: 74)

Bilgi toplamak: “Adam hakkında **bilgi toplayamadık** Marcoyla Aleyi şaşırtmayacağız.” (Topal, 2015:60)

Bilüzum görmek / Lüzumsuz görmek: (Yerlikaya, 2021: 56)

Bir araya gelmek: “Bu kadar uydurma bir araya gelince onu çöp tenekesine almak icap ederken siz tutuyor, edebî değerinden bahsederek göklere çıkarıyorsunuz, insanların beynini safsatarla doldurmak bence yanlış bir harekettir.” (Korga, 2018: 75)

Bir araya gelmek: “Arkadaş olduğu herkesi yanına çağırmaya başlayınca, epeyce çocuk **bir araya gelmiş** oldu.” (Topal, 2015:183)

Bir araya gelmek: “Hatta yalnız bundan bahsediyorlardı da, bir türlü bir araya gelemiyorlardı.” (Elibol, 2009: 81)

Bir araya getirmek: “Tanrı güzelliklerini öteki ülkelere ayrı ayrı dağıtırken burada hepsini bir araya getirmiştir.” (Uygun Selimler, 2022: 29)

Bir iş olmak: “Çünkü güreş alanındaki kargaşalıktan bir iş olduğunu anlayıp bakınca Yamtar’la tutuşmuş olan dört Çin güreşçisinden birinin kolu kırılmış olduğu halde dışarı çıkarıldığını gördü.” (Korga, 2018: 76)

Bir küçük reverans yapmak: “Kapıdan çıkarken geri döndü, **bir küçük reverans yaparak** dedi ki.” (Oymak, 2019: 46)

Bir tutmak/ görmek: “Kendini kıralla bir mi tutmak istiyorsun?” (Korga, 2018: 76)

Bir tut-: “Almanın iyisini yüke dutarlar / Çürüğün seçerler soyar atarlar / Kızınan gelini **bir mi dutarlar** / Yayladan geliyor hub sevdaları. - (Ala Boz Dumanlı Karlı Derele/ Erzurum)” (Kama, 2019: 138)

Bir yolunu bulmak: “(Birkaç yıllar ufak bir para ile sürttükten sonra kendi tekaüdünü istedi, gitti bir yolunu buldu yabancı elçiliklerden birinde tercüman oldu!” (Kiraz, 2021:80)

Bir yolunu bulmak: “Önce kadının gönlünü kazanacak sonra da eve girmenin **bir yolunu bulacaktı.**” (Topal, 2015: 182)

Birbirine girmek: (Yerlikaya, 2021: 56)

Birbirine girmek: “Esen Börü o kadar güzeldi ki, beğler onu almak için birbirine girdiler.” (Korga, 2018: 76)

Birbirine girmek: “Üstelik o zaman şehzadeler de birbirlerine girmişlerdi; üstelik o zaman devlet bu kadar kökleşmemişti.” (Elibol, 2009: 74-75)

Birbirine karışmak: “(Hüseyin Bey işinde köy ağalığı ile küçük memurluk da birbirine karışıyor.” (Kiraz, 2021:80)

Birinci çıkmak: “(Hiçbir müsabakada birinci çıktığı yoktu.” (Kiraz, 2021:81)

Bitap düşmek: “Ama saatler sonra, dazlak ile süveterlinin zorla iş yaptırdığı zavallılar, sandıkları boşaltıp Teşkilâtın gayr-i muntazam bir şekilde fişlediği şahısların isimlerini okumaktan, daha şimdiden **bîtâp düşmüşlerdi.**” (Oğuzkan, 2021: 78-79)

“Fakat bu meselelerle alâkası olmayan o aç, soğuktan tir tir titreyen ve bütün gün yürümekten **bitâp düşmüş** askerlerin korktukları başlarına gelmişti: Evet! Köyde hastalık vardı ve buranın suyu asla içilmeyecek, köyde çeyrek saat bile mola verilmeyecekti” (Oğuzkan, 2021: 78-79)

Bitap düşmek: “Furkan’ın tüm yorgunluğu geçmişti, sanki biraz önce yorgunluktan bitap düşen o değildi.” (Uygun Selimler, 2022: 30)

Bitkin düşmek: “Zavallı Toku Ale’nin sorularını Japoncaya çevirmekten **bitkin düşmüştü.**” (Topal, 2015: 154)

“Çocuklar hem yorgunluktan hem de korkudan **bitkin düşüp** uykuya dalmışlardı.” (Topal, 2015: 154)

Boğazını doyurmak: “...karın doyurmak.” (Şahin Dede, 2022: 76)

Boğazını sevmek: “...yiyip içmeye düşkün olmak.” (Şahin Dede, 2022: 76)

Boğazını sıkmak: “(Şefik Bey’in yüzüne atlar, boğazını sıkar, aynalı dolabın kapağına bir tekme atar...” (Kiraz, 2021: 81-82)

Borcunu kapatmak: “(Adamların malları borçlarını kapadı.” (Kiraz, 2021:82)

Borcunu kapamak: “Eğer halası bankaya olan kredi **borcunu kapatırsa** burası tiyatro binası olarak kalacak.” (Topal, 2015: 107)

Borç almak: “Dokuzu da oğlan olan bu çocuklardan başka iki küçük kardeşi, bir öksüz yeğeni, yaşlı kaynanası hep onun eline baktığından, tımarın geliri kendisine yetişmez, ara sıra Deli Kurttan borç alırdı.” (Korga, 2018: 77)

Boş durmak: “Hakikaten ben de **boş durmak** istemiyordum, gizli gizli hazırlanıyordum.” (İnan, 2020:42)

Boş durmamak: “(Vakıa düşmanlar boş durmazlar, bu gebelikten de bir dedikodu çıkarmaktan geri kalmadılar.” (Kiraz, 2021:83)

Boş gelmek: “(Şimdi yeryüzü bana boş geliyor.” (Kiraz, 2021:83)

Boş gözlerle bakmak: “... anlamsız anlamsız bakmak.” (Şahin Dede, 2022: 99)

Boş kalmak: “(Reisin bıraktığı oda bir zaman boş kaldı.” (Kiraz, 2021: 83)

Boş oturmak: “(-Rapor... Hiç rapor yolladınız mı? Orada boş mu oturdunuz.” (Kiraz, 2021: 83)

Boş oturmamak: “(Bilmem ki çalışmaktan ne anlıyorsunuz? Bence kimse boş oturmamalıdır.” (Kiraz, 2021:83)

Boş vermek: “Sahibine mahibine boş ver.” (Duran, 2019: 66)

Boşa çıkarmak: “Ümidimi inşallah boşa çıkarmazsınız, dedi.” (Korga, 2018: 78)

Boşa çıkmak: “İçeride büyük bir kırışma olacağı hakkındaki tahminler boşa çıkmış, çünkü Sırp beğinin oğlu teslim olmuştu.” (Korga, 2018: 78)

Boşa geçir-: “**Boşa geçirmeyelim** gel bu çağları / Dolaşalım sahraları çölleri / Bir gün gazel döker ömrün bağları / Eser sam yelleri dal yarelenir. - (Bir Seher Vaktinde İndi Bağlara/ Erzincan)” (Kama, 2019: 138)

Boşa git-: “Bize gam yutturdu / Hep **boşlara gitti**. - (Bize Gam Yutturdu Devran-ı Felek/ Kayseri)” (Kama, 2019: 34)

Boşa gitmek: “Gayretiniz Allah’ın yanında boşa gitmez.” (Uygun Selimler, 2022: 30)

Boşa gitmek: “Emeklerim boşa gitmediği için çok sevindim.” (Korga, 2018: 78)

Boşa gitmek: “Kısa metin ustası kör kurguda öyle kararsız kalmış ki, ilkyazımı bitirdiklerinde yıllar süren emeklerinin boşa gittiğini görmüşler.” (Onat, 2019: 30)

Boşa gitmek: “O zaman boşa gitmez, yerini bulurdu o mübarek zatın selam ve muhabbeti.” (Elibol, 2009: 16-17)

Boy abdesti: “Akşam namazı eda edilince meyhaneye gelinir, yatsıya kadar demlenip zom olunur, derken meyhanecinin hazırlatıp çinko kaplattığı gusülhanede kova başı on para sıcak su ücretiyle **boy abdesti** alınır, yatsı da kılındıktan sonra kumarhaneye girilirdi.” (Oğuzkan, 2021: 27)

“Çünkü dindar bir onbaşı, uykuda kendisini şeytan aldattığı için karavanalardan birinde su ısıttırıp **boy abdesti** almış, bu yüzden yemek eksik çıkmıştı.” (Oğuzkan, 2021: 27)

Boy at-: “Ekinler **boyun atmış** / Nola nola kız nola / Gözüm beni aldatmış / Gönlüm gamlarla dola. - (Haziranı Temmuz Getirdik Dize / Erzurum)” (Kama, 2019: 139)

Boynuna atılmak: “(Kapıyı açtım Turan boynuma atıldı.” (Kiraz, 2021:83)

Boynuna sarılmak: “(Enseme kar doldurdular, beni kartopuna tuttular, yoruluyorlar, gülmekten kesiliyorlar, soluk soluğa gelip boynuma sarılıyorlar.” (Kiraz, 2021:84)

Boyundan çok enine irileşmek: “(Tıknaz, kara, gür saçlı, gür kaşlı, boyundan çok enine irileşen bir gençtir.” (Kiraz, 2021:84)

Bozgun yapmak: “Necdet’in küsmesi köşkte **bozgun yaptı.**” (Oymak, 2019: 39)

Bozguna uğramak: “İlk önce, uğradığı bozgunundan dolayı kağanı avundurarak savaşın bir talih işi olduğunu, nice değerli kağanların ve başbuğların da bozgun acısını tatmış olduklarını söyledi ve bununla Kara Kağan’ın değerinin asla azalmayacağını sözlerine ekledi.” (Korga, 2018: 79)

Burnu düşmek: “Elli ikide ölünün kafatası dağılır, evvela **burnu düşer...**” (Oymak, 2019: 100)

Burnunu çekmek: “...Madam, küçük bir çocuk gibi burnunu çekerek eliyle içerdeki odayı gösteriyor.” (Şahin Dede, 2022: 80)

Burnunu çekmek:“...burnunu sesli sesli çekti.” (Duran, 2019: 67)

Buyruğuna girmek: “Doğru söylüyorsun ama Ay Hanım kağan kızıdır ve İltiş Kağan’ın buyruğuna girmiştir.” (Korga, 2018: 79)

Buyruk vermek: “Çingenelerin tutulması için buyruk veren adam, çok genç, yakışıklı birisi, her halde bir beğdi.” (Korga, 2018: 79)

Buz bağla-: “Şu dere **buz bağladı** / Dibi nergiz bağladı / Beni bir gelin vurdu / Yaramı kız bağladı. - (Dere Geçit Vermezse/ Sivas)” (Kama, 2019: 35)

“Bu dere **buz bağladı** / Yanı yarpuz bağladı / Beni bir gelin vurdu / Yaramı kız bağladı. - (Bu Dere Buz Bağladı/ Elazığ)” (Kama, 2019: 140)

“Dereler **buz bağladı** / Avcılar iz bağladı / Beni bir gelin vurdu / Yaramı kız bağladı. - (Dereler Buz Bağladı/ Doğu Anadolu)” (Kama, 2019: 140)

Büyü yapmak: “(Büyü yaptınız karımı benden ayırdınız. diyor.” (Kiraz, 2021:85)

Caka yapmak: “Sarayda caka yapmaktan, kumandanlar ve nazırlarla devlet işlerini konuşmaktan başka bir şey bilmezdi.” (Korga, 2018: 80)

Büyük gelmek: “Gerçi zâbit, bir hürriyet kahramanıydı, ama fedâilerine gazetecileri öldürme emri verdiği bakılırsa, Britanya’da 7 asır önce dokunmaya başlanan kumaştan biçilip her seçimde üzerine yeni yamalar vurulan hürriyet denilen elbise, aklen veahlaken yetişkin insanın ölçülerini mezurayla bir kez aldıktan sonra makas yerinegiyotin kullanan, ve en kötüsü, müşterilerinin bedenene ve aklen bir çocukolduğundan habersiz Fransız terzilerine sipariş edildiğinden midir, ona fazla **büyük geliyor** olmalıydı.” (Oğuzkan, 2021: 79-80)

Can çekişmek: “(Hasan Bey, bir gece, birdenbire bozularak uzun süren bir can çekişme devresi geçirip bir ikindiüstü öldü.” (Kiraz, 2021:86)

Can çekişmek: (Yerlikaya, 2021: 57)

Can çekişmek: “Âdeta can çekişiyordu.” (Korga, 2018: 80)

Can kaygısına /derdine/ düşmek: (Yerlikaya, 2021: 57)

Can sıkmak: “(Bugün can sıkacak kadar korkak, yarın baş döndürecek kadar korkusuz bir başkâtip oldu ve yeniden şişmanlamaya başladı.” (Kiraz, 2021:86)

Cana kıymak: “Candarmalar genç efeyi sardılar, / Kırk ölümden beğendiğin sordular; / Kızanları bir bir yere serdiler. / Sarı Zeybek kara sürmez şanına, / Erlik için kıyar kendi canına.” (Korga, 2018: 81)

Cana kıymak: “Sen yol kesip, ev basıp cana veya ırza mı kıydın?” (Elibol, 2009: 49)

Cana kıy-: “Pir Sultan Abdal’ım gülüm dermişler / Bu şirin **canıma** nasıl **kıymışlar** / İster isem dünya malın vermişler / Sensiz dünya malı nederim dostum. - (Bin Cefalar Etsen Almam Üstüme/ Sivas)” (Kama, 2019: 35)

“Yandım gardaş yandım ben yana yana / Derdine düştüm de oldum divane / Zalim felek nasıl **kıydın** o **cana** / Dağlar bana geri verin gardaşım. - (Sabahtan Esti De Bir Kanlı Sazak / Erzincan) (Kama, 2019: 141)

“Ziybek misin ziybek donlu giyecek / Katil misin tatlı **cana kıyacak** / Cahil misin el sözüne uyacak. - (Ziybek Misin Ziybek Donu Giyecek / Ankara)” (Kama, 2019: 35)

Canı acımak: “Ötüken delisi, küçük bir çocuktan koluna çomak yiyerek biraz canı acıyan bir adam gibi Çinliye baktıktan sonra kendisine doğru gelen Çinlileri şöyle bir süzdü.” (Korga, 2018: 81)

Canı çek-: “Bu yoldan hanım geçer / Gördükçe **canım çeker** / Bir yerden yaralıyam / Yüz yerden kanım geçer. - (Bu Yoldan Hanım Geçer/ Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 106)

Canı çekmek: “Gider, canımın çektiği yerlerde dolaşırım.” (Duran, 2019: 69)

Canı istemek: “Ama hiçbirinin **canı okumak istemiyordu.**” (Topal, 2015: 96)

Canı istemek: “Yüce beğinin canı bize bir altın akça vermek mi istiyor?” (Korga, 2018: 81)

Canı sıkılmak: (Yerlikaya, 2021: 57)

Canı sıkılmak: “(Faika ses çıkarmadı, olduğu yerden de kalkamadı ama canı sıkıldı.” (Kiraz, 2021:86)

Canı sıkılmak: “Ama onun hafiyeye olduğunu ve belli ki yarın öbür gün ona işi düşebileceğini bilen garson ondan para almayınca hafiyenin **canı sıkıldı.**” (Oğuzkan, 2021: 121)

“Bu nedenle **canı sıkılan** Binbaşı, vakit geçirmek için olsa gerek, esrarengiz şahsa şöyle bağırdı.” (Oğuzkan, 2021: 121)

Canı sıkılmak: “Andrew’un **canını sıkkan** tek bir konu vardı: Davet ettiği arkadaşlarının bazıları gelemiyordu.” (Topal, 2015: 107)

“Bu kadar **canınızı sıkmanıza** gerek yok, Andrew.” (Topal, 2015: 107)

Canı sıkılmak: “Beklettik seni de Reyis Bey, canın sıkıldı.” (Elibol, 2009: 57)

Canı sıkılmak: “Bir of çeksem karşıki dağlar yıkılır / Bugün posta günü **canım sıkılır.** - (Bir Of Çeksem Karşıki Dağlar Yıkılır/ Orta Anadolu)” (Kama, 2019: 35)

“Bir of çeksem karşıki dağlar yıkılır / Bugün posta günü **canım sıkılır** / Ellerin mektubu gelmiş okunur / Benim yüreğime hançer sokulur. - (Bir Of Çeksem Karşıki Dağlar Yıkılır/ Kayseri)” (Kama, 2019: 35)

Canı sıkılmak: “Bu soruşturmadan canı sıkılan kurt, tilkinin bir an önce cevabını almak için çuvalın içine girmiş.” (Uygun Selimler, 2022: 31)

Canı sıkılmak: “Ciddi söylüyorum, canınız sıkıldıysa sizi serbest bırakayım!” (Shurafa, 2022: 80)

Canı sıkılmak: “Kim bilir, evin gürültüsü mü **canımı sıkıyor** nedir ?” (İnan, 2020:43)

“Bir şeye mi **canınız sıkıldı**? dedim.” (İnan, 2020:43)

“Bütün lakaytlığına rağmen **canı sıkılmış** bir hali vardı” (İnan, 2020: 43)

“Fakat ilk aylar geçince eskisi kadar **canım sıkılmamaya** başladı.” (İnan, 2020: 43)

“Kadının bu lüzumsuz merakı **canımı sıkıyordu**.” (İnan, 2020: 44)

“**Canınız sıkılmış** gibi dolaşırken birdenbire benim portremin önünde durdunuz...” (İnan, 2020: 44)

“Bir şeye mi **canınız sıkıldı**? dedim.” (İnan, 2020: 44)

“**Canımı sıkacak** bir şey olmadı.” (İnan, 2020: 44)

“Ciddi söylüyorum, **canınız sıkıldıysa** sizi serbest bırakayım!” (İnan, 2020: 44)

“Bütün bu manasız hislerin, yersiz korkuların şu anda hiç lüzumu olmadığını, hayatımın en aydınlık gününü vehimler ve fena sezilerle karartmanın sebepsizliğini düşündükçe büsbütün **canım sıkılıyordu**.” (İnan, 2020: 44)

“Her sualime, **canı sıkıldığı** halde gülümsemeye çalışarak: Yarın dokuzda gelin, öğrenirsiniz! demekle mukabele ediyordu.” (İnan, 2020: 44)

Canı sıkılmak: “Mesele kapanmıştı ama çok canı sıkılmıştı.” (Korga, 2018: 81)

Canı sıkılmak: “Yolda canı sıkılır ya da ağlar diye ödü kopmuştu.” (Duran, 2019: 70)

Canı yanmak: “Çalık canı yanan ayının ne yaman bir canavar kesildiğini biliyor, ona göre davranıyordu.” (Korga, 2018: 81)

Canına kıymak: “Çinlilere karşı yaptığı savaşlarda çok Çinli'nin canına kıymış olan şu Böğü Alp'da özel çeri subayları arasına girmişti.” (Korga, 2018: 81)

Canına kıy-: “Dedim ebrularının yayına kurban olayım / Dedi bak Lütfü **kıyarım canına** sürmelidir. - (Bir Güzel Şuha Dedim İki Gözüm Sürmelidir/ Sivas)” (Kama, 2019: 36)

“Endim gülün bağına kız ben garibem / Takıldım gül dalına seni de sevmişem / İstedim vermediler kız ben garibem / **Kıyaram ben canıma** seni de sevmişem. - (Endim Gülün Bağına/ Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 106)

“Hopla da gel gel yanıma / Vallah **kıyarım canıma** / Serpil de gel gel yanıma / Vallah kıyarım canıma. - (Salın Da Gel Meydan Kız Görsün / Kayseri)” (Kama, 2019: 36)

Canına kıymak: “Ermenisi şarkta, Pontus’u şimalde ümmet-i Muhammed’in ırzına, namusuna, canına kıyıyor.” (Elibol, 2009: 68)

Canına kıymak: “Kardeşlerim canıma kıyacaktı, sen de mi kıyacaksın bana babacığım?” (Duran, 2019: 69)

Canından bezdirmek: “(Gece tutturup saatlerce ağlıyor, ne kadar alışık olsa da babasını canından bezdiriyordu.” (Kiraz, 2021:86)

Canından bezdir-: “Al kağadı yazdırır / Deryaları gezdirir / Senin orda duruşun / Beni **candan bezdirir.** - (Al Kağat Mavi Kağat/ Ankara)” (Kama, 2019: 36)

Canından bezmek: “Daha doğrusu, canından bezen bazı kişilerin şikayeti üzerine bir polis otomobili gelmiş, Nihat’ı almış götürmüş.” (Onat, 2019: 33)

Canından bezmek: “Dertli dertli gezer oldum / Ben derdimi yazar oldum / Bu derdi ben çeke çeke / Hem **canımdan bezer** oldum. - (Aman Dünya Ne Dar İmiş/ Kırşehir)” (Kama, 2019: 36)

Canından bezmek (bıkmak veya usanmak): “ Yetinmedim türkü yaptım gayrı bu canımdan bıktım.” (Uygun Selimler, 2022: 31)

Canından geç-: “Bir tas ağu olsa ezer içerim / İçerem de bu **canımdan geçerim** / Ben yârimi nerde olsa seçerim. - (İki Dağın Arasında Kalmışam/ Erzurum)” (Kama, 2019: 142)

Canından usandır-: “Sabah gülü gibi doğup parlama / Yavaş yürü kız kendini sallama / Alırım sevdiğim almaz belleme / **Usandırdın** beni tatlı **canımdan.** - (Başına BağlamışKaralı Yazma/ Ankara)” (Kama, 2019: 36)

Canından usan-: “Canana gönül vereli ben **candan usandım** / Hem düşeliden derdime dermandan usandım. - (Seyreyle Güzel Kudret-i Mevla Neler Eyley/ Erzurum)” (Kama, 2019: 143)

Canını acıtmak: “Yataktaydık artık ve o, tıpkı öteki erkekler gibi kaba okşayışlarla seviyordu beni, zaman zaman karşı koyduğum halde oramı buramı ısırp canımı acıtıyordu.” (Onat, 2019: 33)

Canını almak: “Belli ki canını almağa geliyorsun sandı...” (Korga, 2018: 82)

Canını almak: “Bir yanlış hareket yaparsanız sürücünün canını alırım.” (Duran, 2019: 69)

Canını al-: “Değirmen bucağında / Mum yanar ocağında / Allah **canımı alsın** / O yârin kucağında. - (Değirmen Sala Benzer/ Elazığ)” (Kama, 2019: 143)

“Hadi leyli leylanı / Mevlam yazmış fermanı / Ya **al canım** gurtulam / Ya ver derde dermanı. - (Bu Dağlar Kömürdendir/ Kars)” (Kama, 2019: 143)

Canını bağışlamak: “Canımı bağışla.” (Duran, 2019: 69)

Canını bağışlamak: “Sevdiği kızın, kendisini reddeden kızın, acıyarak canını bağışlaması, birden Urungu’ya çok ağır geldi ve sanki ok yüreğini delmiş gibi orasının sızladığını hissetti.” (Korga, 2018: 82)

Canını sıkmak: “(Canip Bey’in canını sıkacak her ne lakırdı varsa ...” (Kiraz, 2021:87)

Canını sıkmak: “Bazıları sanki hiçbir şey olmamış, üç yıllık bir felâket devresi gelip geçmemiş ve bu kadar ıstırap çekilmemiş gibi davranıyorlar, suni bir neşe ile konuşarak onun canını sıkıyorlardı.” (Korga, 2018: 82)

Canını sıkmak: “Bu da sonunda Yüzbaşı’nın canını sıktı.” (Elibol, 2009: 62)

Canını ver-: “Bu dağı deleyim mi / Yanına geleyim mi / Eller altın veriyor / Ben **canım vereyim** mi. - (Sinen Beni Yandırır/ Diyarbakır)” (Kama, 2019: 106)

“Dolana ay dolana / Dolana gün dolana / Şirin **canım vereyim** / Bana yâribulana. - (Dolana Ay Dolana/ Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 106)

“Kebaba köz istersin / Güzelsin naz istersin / Bir **canım** var **vereyim** / Bilmem ki ne istersin. - (Dolana Ay Dolana/ Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 106)

Canını vermek: “Gerektiğinde kişi canını bile verir.” (Korga, 2018: 82)

Canını vermek: “Salih’in “Canımı veririm senin bu oğlana,” dediği Reşid’den bile.” (Elibol, 2009: 20)

Canını vermek:“İhtiyar oracıkta hemen soluğunu tüketmiş, canını verivermiş.” (Duran, 2019: 70)

Canını yakmak: “Canın yaktımsa bağışla.” (Korga, 2018: 82)

Cefa çek-: “Çektiğim cevr ile cefa / Sevdiğim senden öçürü / Amman amman ağbabaya / Gönül gider bir sevdaya. - (Çektiğim Cevr İle Cefa/ Malatya)” (Kama, 2019: 143)

“Dere kenarında bir ev yapmışım / Kerpicim tükenmiş naçar kalmışım / Bir yar için çok cefalar çekmişim / Sen bir yana ben bir yana yanyana. - (Ayağına giymiş Kara Yemeni/ Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 107)

Cenazeyi kaldırmak: “(-Bu kızın burada kalması doğru değil, cenaze kalkarken görmesin.” (Kiraz, 2021:87)

Cephe almak: “Şimdi karşısındaki albay tartışmayı başka bir mecraya sürüklerken bunu da kabul ediyor, taarruz hangi cepheden gelirse gelsin derhal karşı cephe almaktan ve mukabil taarruza geçmekten geri kalmıyordu.” (Korga, 2018: 83)

Ceremesini çekmek: “Fakat bunun ceremesini babası çekti.” (Korga, 2018: 83)

Cesaret almak/ bulmak: “Emine bundan cesaret alarak maksada biraz daha girdi.” (Korga, 2018: 83)

Cesareti kırılmak: “(Kim olursanız olunuz, hanımefendi rahatsızdır, bir hafta sonra geliniz!” deyince doğrusu benim cesaretim kırıldı.” (Kiraz, 2021:88)

Cesaretini kırmak: (Yerlikaya, 2021: 57)

Cesaretini kırmak: “(Onun sözleri Asım’ın bütün cesaretini, bütün teşebbüs kuvvetlerini kırmıştı.” (Kiraz, 2021:88)

Cesaretini toplamak: “Bütün cesaretini toplayarak Bay Campbell’in evinin kapısının önünde durdu.” (Topal, 2015: 107)

“Sonra bütün cesaretini toplayıp kapıyı araladı.” (Topal, 2015: 107)

Cesaretini toplamak: “Deli Kurt bütün cesaretini toplayarak içindeki güvensizliği attıktan sonra cevap verdi.” (Korga, 2018: 83)

Cesaretini toplamak: “Yine bir gün baloncu dinlenmek için durduğunda küçük çocuk bütün cesaretini toplayarak yanına gitti.” (Uygun Selimler, 2022: 31)

Cevap alamamak: “(Müdür hastalanmış, Fahri’yi aramışlar, bulamamışlar, telefon da etmişler, cevap alamamışlar, bana haber gönderiyorlar ki, ben Fahri’yi bulup götüreyim.” (Kiraz, 2021:88)

Cevap almak: “(Söyledi, söyledi kendimce diller döktü, hiç cevap almadan çıktı gitti.” (Kiraz, 2021:88)

Cevap vermek: “(Faika, pişkin, aldırmayarak cevap veriyor.” (Kiraz, 2021:88)

Cevap vermek: “Hiçbiri Silvia’ya **cevap vermemiştir**.” (Topal, 2015: 63)

“Marco, Aslı’ya cevap vermek yerine binayı inceliyordu.” (Topal, 2015: 63)

“Marco’ya ne olduğunu sorsa bile **cevap alamayacağını** biliyordu.” (Topal, 2015: 63)

Cevap vermek: “Kendi dengi olanlara kılıncı çekmeye, kendisine taş attıkları takdirde platinden sert yılanını maymunların ağzına **cevap** olarak **vermeye** ve ulemânın da, şuarânın da, ukelânın da, üdebânın da efkâr-û tefekkürünü sinkâf etmeye hazır bu barbar, habis zihninde sâbit fikir hâline gelen şu hava sefinesinin inşâsı için ne kumpaslar kurmuş, ne fırıldaklar döndürmüştü!” (Oğuzkan, 2021: 81)

Cevap vermek: “Salih bunlara yalan yanlış cevap verdi.” (Elibol, 2009: 9)

Cevap vermemek: “(Kızının sözlerine hiç cevap vermedi...” (Kiraz, 2021:88-89)

Cevap yazmak: “(Nedim Bey’i savdım, Selime’ye ‘Sizi bekliyorum, yola çıktığınızı bildiriniz’ diye bir cevap yazdım, yolladım.” (Kiraz, 2021:89)

Cevapsız kalmak: “Bu soru da cevapsız kaldı.” (Korga, 2018: 82)

Ceza çekmek: “Subayın çektiği cezayı umûmî vicdan kâfi görmediği için onun ruhunun da ıstırap içinde kıvrınmasını ve dünyaya her gelişinde aynı cezanın tekerrürünü arzu etti.” (Korga, 2018: 83)

Ceza görmek: “Eserin tezi fenalığın ceza görmesi üzerine oturtulmuştur.” (Korga, 2018: 84)

Ceza kesmek: “Zâten reislik onlar tarafından zül ve zahmet addedildiğinden, devlet meseleleriyle uğraşmayana **ceza kesilirdi**.” (Oğuzkan, 2021: 81)

Ceza vermek: “Bunun cezasını verelim.” (Korga, 2018: 84)

Cezasını çekmek: “İyiliğin değeri bilinecek, bilmeyenler cezasını çekecek, diyerek çuvalı sırtladığı gibi ormanın içinde gözden kaybolmuş.” (Uygun Selimler, 2022: 31)

Cezasını çekmek: “(Yalansa cezasını çekersin, sahii ise ne korkuyorsun?” (Kiraz, 2021:89)

Ciddiye almak: “Hoca kendinden emin, ama ne geleceğini pekala sezmiş, bir çocuğa cesaret verir gibi, pek de ciddiye almadan, ama şefkatle pırıl pırıl gülümsüyor, Doktor un konuşmasını bekliyordu.” (Elibol, 2009: 17)

Cihanı ara-: “Beyaz şarab içtim yeşil kaneden / Güzel seven murat alır dünyadan / Gayseri’den Garaman’dan Gonya’dan / **Aradım cihanı** mislin bulunmaz. - (Beyaz Fesli Esmet/ Aksaray)” (Kama, 2019: 38)

Cinsi cazibe neşretmek: “Kısmen çocuktu, diyebiliriz. **Cinsi cazibe neşretmezdi.**” (Oymak, 2019: 45)

Çaba göstermek: “Gerçi bu pek kolay olmuyordu, ama yine de elinden gelen **çabayı gösteriyordu.**” (Topal, 2015: 64)

Çaba harcamak: “Kendinizi göstermemeye çaba harcayın.” (Uygun Selimler, 2022: 31)

Çaba harcamak: “Sadece iyi bir tatil geçirmek için o kadar **çaba harcıyordun** ki bazı şeyleri kaçırmış olabilirsin.” (Topal, 2015: 63-64)

Çağırıp durmak: “(Ayaşlı bizi köydeki evine çağırır dururdu.” (Kiraz, 2021:89)

Çare aramak: “(Bir büyük tacir iflas edecekti, bizim bankanın da ilişkisi vardı, bu adamı kurtarmak için çare arandı...” (Kiraz, 2021:90)

Çare bulamamak: “(Kendisi bir söz açmaktan başka bir çare bulamadı...” (Kiraz, 2021:90)

Çare bulmak: “(Bir çare bulalım diye düşünürken Hasan Bey geldi.” (Kiraz, 2021:90)

Çare bul-: “Akşam oldu gine basdı kareler / Göz göz oldu sinemdeki yâreler / Nazlı yârim gelsin **bulsun çareler.** - (Akşam Oldu Gine Basdı Kareler/ Eskişehir)” (Kama, 2019: 38)

Çaresiz kalmak: “Kasabadaki doktorlar çaresiz kalınca, onu daha detaylı tetkiklerin yapılması için şehirdeki büyük hastaneye gönderdiler.” (Uygun Selimler, 2022: 31-32)

Çaresiz kalmak: “Kocasının mahkûm olup kendisinin küçük çocuğu ile parasız ve çaresiz kaldığı günlerde onu aramayan, aramak ve yardım etmek şöyle dursun, gördükleri zaman görmezliğe gelen iyi gün dostları gibi belki bu genç kızlar da başlarını çevirirler, hattâ... (Korga, 2018: 84)

Çehresini çatmak: “Emeti Hanım çehresini çatıp birkaç defa geçirerek...” (Yerlikaya, 2021: 80)

Çekingenlik duymak: “(Bir misafirlikte, bir yabancı yerde imişim gibi içimde bir çekingenlik duyuyorum.” (Kiraz, 2021:91)

Çekip almak: “Bilezikleri neredeyse Aslı’nın elinden **çekip alacaktı.**” (Topal, 2015: 159-160)

“Kızları bağlarken, bilezikleri de kollarından **çekip aldı.**” (Topal, 2015: 159-160)

Çelme atmak/ takmak/vurmak: “Sezdiği gibi oldu; çelmeyle düşürdüğü zaman üzerine varmayacağı zannını Türkmene verdikten sonra yeniden bir çelme atarak devirdi.” (Korga, 2018: 84)

Çenesi kilitlemek: “...alt ve üst çene sımsıkı bir durumda bir araya gelmek.” (Şahin Dede, 2022: 83)

Çeyiz düzmek: “(Karısı ile kızı çeyiz, takım düzmek için İstanbul’a gitmişler.” (Kiraz, 2021:92)

Çeyiz yaz-: “Bugün günlerden pazardır Pazar / Keşif mollaları da gelmiş **çeyizi yazar /** Haber gelirse tebdili bozar. - (Bugün Günlerden Cumadır Cuma/ Erzincan)” (Kama, 2019: 145)

Çığlık atmak: “Aşçı tuhaf bir çığlık attı.” (Korga, 2018: 85)”

Çığlık atmak: “Bir dakika içinde kalabalığın olduğu meydana vardıklarında Aslı da sevinç **çığlıkları atmaya** başlamıştı.” (Topal, 2015: 64)

“Kızların üçü birden, “Ne! İnanılır gibi değil.” diye **çığlık attılar.**” (Topal, 2015: 64)

Çığlık koparmak: (Yerlikaya, 2021: 57)

Çığlık koparmak: “(Ancak dışarıda Peyker, bir çığlık, bir kıyamet kopardı.” (Kiraz, 2021:92)

Çıka gelmek: “Kimi zaman da, kimseye sezdirmeden uçsuz bucaksız düzlüğe bakıyordu Osmanlı müfrezelerinin çıkıp geleceği yolu kolaçan eder gibi.” (Onat, 2019: 35)

Çılgına dönmek: “Birdenbire çılgına döndü.” (Korga, 2018: 85)

Çılgına dönmek: “Öte yandan Karl nâm bir Germen, Kral değil köleyim! diye bağırıp haysiyet kazanan amelelere dünya cenneti vâdedince **çılgına döndüler.**” (Oğuzkan, 2021: 144)

Çırpınıp durmak: “(Anlaşıyor ki Selime, oraya gitmiş ve evvelce verilmiş bir karar olmadığından ne yapacağını şaşırmış, sıkıntı üzüntü içinde çırpınıp duruyor.” (Kiraz, 2021:92)

Çile çek-: “Ah senin ellinden **çektğim çile** / Söyleyip ismini düşürmem dile / Bülbül feryad eyler kırmızı güle / Sakın incitmesin har çiçekleri. - (Esti Bahar Yeli Karlar Eridi/ Sivas)” (Kama, 2019: 39)

Çile doldur-: “Ben de bildim şimdi onmadığını / Daha **çilelerim dolmadığını** / Ellerin beğenip almadığını / Getirdin başıma tac ettin felek. - (Her Sabah Her Seher GelirGeçersin / Ankara) (Kama, 2019: 39)

Çocuk aldırma: “(Ya bana baksın yahut otuz beş lirayı verip çocuğu aldırın. Ben çocukla kimin kapısına sığarım.” (Kiraz, 2021:93)

Çocuk büyütme: “(Bu ana-baba, çocuk büyütme, terbiye etmek nedir hiç bilmiyorlar.” (Kiraz, 2021:93)

Çocuk düşürme: “(Çocuğu düşürme için bana yalvardı.” (Kiraz, 2021:93)

Çocuk isteme: “(Karı koca fevkalade çocuk istiyorlardı.” (Kiraz, 2021:93)

Çocuk istememe: “(Ancak onlar karı koca, bu hâlden memnundular. Çocuk istemiyorlardı.” (Kiraz, 2021:94)

Çocuk yapma: “(-Sen onu, çocuğu yaparken babasına anlatmalıydın.” (Kiraz, 2021:94)

Çubuk içme: “(Pek çocukluk hatıratı içinde onun şal hırkasını, bağdaş kurup setli odanın köşesinde oturduğunu, dirseğini dizine dayayıp çubuk içtiğini, başında fesini, dökme püskülünü, daha üstüne her sabah ihtimam ile bağlanan oyalı dildanesini hatırlıyordu.” (Kiraz, 2021:95)

Dadı tutmak: “(Çocuğa geceli gündüzlü bir dadı tuttular ve oğlanı dadı ile bu yeni odaya yerleştirdiler.” (Kiraz, 2021:95)

Dağa çıkmak: “(Ayaşlı, beş ay hapiste tutsak kaldıktan sonra dört arkadaşıyla bir gece kaçtı, dağa çıktı.” (Kiraz, 2021:95)

Dağa kaldırmak: “(Çoklarının evlerini basıp paralarını aldı. Para için çocuklarını dağa kaldırdı.” (Kiraz, 2021:95)

Dağdan indirmek: “(Valinin biri bunları dağdan indirmek istiyor.” (Kiraz, 2021:95)

Daire tutmak: “(Bu daireyi ben tutarım, o bana kiracı olsun!” (Kiraz, 2021:95)

Dalga geçmek: “Annen benim taklidimi yaptı, dalga geçti benimle. diye dert yanmış kızıma.” (Uygun Selimler, 2022: 32)

Dalga geçmek: “Hepsi gülüp dalga geçiyormuş onunla.” (Duran, 2019: 71)

Dalga geçmek: “Umarım bizimle **dalga geçmiyorsunuzdur**, yoksa sizin için hiç iyi olmaz.” (Topal, 2015: 64)

“Silvia ise kendileriyle **dalga geçtiklerini** düşündüğü Marco ve Ale’ye epeyce sinirlenmişti.” (Topal, 2015: 64)

Dalıp gitmek: “Az sonra **dalıp gitmişti.**” (Oğuzkan, 2021: 168)

“Elektrikî masmavi gözler ona bakıyordu ve bir yandan da solundaki güzel kız ona, Afedersiniz, ürküttüm mü sizi? **Dalmış gitmişsiniz**, diyordu.” (Oğuzkan, 2021: 168)

Dalıp gitmek: “Doğal hayatı korumayla ilgili yazıya **dalıp gitmişti.**” (Topal, 2015: 160)

Dalıp dalıp gitmek: “Benimle bulunduğu zamanlar bile **dalıp dalıp gidiyordu.**” (Oymak, 2019: 48)

Dalıp gitmek: “Öyle anlarda dedem benim bir şeylere dalıp gittiğimi anlar, eliyle yanaklarımı tıpışlar “Haydi dedesinin kuzusu, haydi gidelim gayrı.” derdi.” (Uygun Selimler, 2022: 32)

Dalıp kalmak: “(Saatlerce Boğaz’ın akan sularına dalıp kalıyordu.)” (Kiraz, 2021:96)

Dansa kaldırmak: “(Bize de birtakım hanımları dansa kaldırmak düştü.)” (Kiraz, 2021:96)

Darbe almak: “Ya başlarına aldıkları darbe yüzünden hafızalarını kaybederlerse...”
(Topal, 2015: 64-65)

Darbe vurmak/indirmek: “Başka orduların tanklarını erler ve küçük rütbeli subaylar idare ederken bizimkilerini yüksek rütbeli subaylar ve generaller idare edecek ve böylelikle düşmana ummadığı bir anda en büyük darbeyi indirecektir.” (Korga, 2018: 88)

Darbe yemek: “Bir darbe yiyen usta bir mübâriz gibi derhal mukabil darbeyi savurdu.”
(Korga, 2018: 87)

Dargın durmak: “(Salime kendini haklı ve mazlum görse ve babasına dargın durmakta, kalkıp Asım’ın yanına gitmekte bir büyük hak tasavvur edebilseydi!)” (Kiraz, 2021:97)

Dargınlık çıkarmak: “(Bir ufak şeyden hemen dargınlık çıkarıyorum.)” (Kiraz, 2021:97)

Dayak atmak: “Dayak atan ve dayak yiyenler için bu bir ihtiyaç gibiydi.” (Kiraz, 2021:97)

Dayak atmak: “Kıralın gözüne girmek için üzümlere dayak atmağa kalktı.” (Korga, 2018: 88)

Dayak yemek: “(Ayrı ev tutarsa giderim. Tutmazsa dayak yemeye vaktim yok. Beni bıraksın. diyor.)” (Kiraz, 2021:97)

Dayak (sopa) yemek: “Az sonra polis gelmiş ve Bevval, **sopa üstüne** sopa yiyeceği nezarethaneye atılmıştı.” (Oğuzkan, 2021: 82)

“**Yediği sopalar** onu bitap düşürdüğü için ilk gece deliksiz uyudu. (Oğuzkan, 2021: 82)

Dayak yemek: “Zaten alnındaki kılıç yarasından da belli ki savaşta dayak yemiş.” (Korga, 2018: 88)

Dediği çıkmak: “İşte, dediği çıkıyor, bu kadar derin bir gönül işinde başka birisinin kendisi yüzünden kırılmasını istemiyordu.” (Korga, 2018: 89)

Dedikodu çıkarmak: “(Bundan müteessir olan bütün teyzeler ve teyze kızları türlü türlü dedikodular çıkarıyorlardı.)” (Kiraz, 2021:97)

Dedikodu çıkarmak: “Çünkü o devirde kadın kız, yabancı bir erkekle sokakta görüldü mü adı çıkar, neredeyse nâmusu kirlenir, hakkında Falancayla konuştu! Falancayla düşüp kalktı! **dedikodusu çıktığından** kısmet bulamaz, cam kenarında koca bekleye bekleye kurur giderdi.” (Oğuzkan, 2021: 64)

Dedikodu yapmak: “(Balolara, eğlencelere gider, dans da eder, dedikodu yapmaktan da hoşlanır.)” (Kiraz, 2021:98)

Defolup gitmek: “(Kimin işine gelmiyorsa defolur gider.)” (Kiraz, 2021:98)

Değer biçmek: “Hattı ülkesindeki herkesin soyunu sopunu, geçmişini bilir, ona göre değer biçerdi.” (Korga, 2018: 89)

Değer biçmek: “Kısaca söylemek gerekirse bu durumuyla ona değer biçmek güçten de fazla bir şeydi, ...” (Elibol, 2009: 38)

Değer vermek: “Askerlikle kuvvet birbirini tamamlayan iki şey olduğu için Selim kuvvete değer veriyor ve güzelliği de askeri kabiliyetin, meydan savaşlarının görünüşünde ve yapılışında buluyordu.” (Korga, 2018: 89)

Değer vermek: “Bu adam hırslarından, yapmak istediklerinden, yapmayı kafasına koyduklarından başka hiçbir şeye değer vermeyen biri idi.” (Elibol, 2009: 9)

Değer vermek: “Sana birkaç kelime öğreteyim de gittiğin yerlerde sana değer versinler.” (Uygun Selimler, 2022: 33)

“Herkes sana değer verecek, saygı gösterecek.” (Uygun Selimler, 2022: 33)

Değersiz tutmak: “(Onunla konuşabilmek için, onu sevebilmek için değersiz tutmaya çalışırsınız.)” (Kiraz, 2021:98)

Değişikliğe uğramak: “(Bu dokuz oda içinde geçen ve beni artık usandırmaya başlayan bu yaşayış, kışın son günlerinde bir değişikliğe uğradı.)” (Kiraz, 2021:98)

Dehşete düşmek: “Sualinin hakiki manasını anlamış ve **dehşete düşmüştüm.**” (İnan, 2020: 45)

Dehşete düşmek: “Bir yandan da bağırıyor ve şu çığlıklarla adamcağızı dehşete düşürüyordu: Hürriye-aaat! Hürriye-aaat! Hürriyet! Musavat! Uhuvvet! Hürriye-aaaaaat! “Öyle ki Allâh korusun, Leylâ gözlerini bir açsa **dehşete düşer**, onu yaka paça evden kovardı.” (Oğuzkan, 2021: 144)

“Dersaadetin kalburüstü şeyhlerinin başlarının yakılarak telef edilmeye başlanması, yüzlerce kere hatim indirip, farzı sünneti teravihiyle binlerce rekât namaz kılarak Hak

Teâlâ'nın cemalini görebilmek uğruna Cennet-i Alaya göçmek için yanıp tutuşan sofu ahaliyi helak sırası kendilerine gelecek diye **dehşete düşürmüştü.**" (Oğuzkan, 2021: 144)

Dehşete düşmek: "Peki ama, bu daha ne kadar devam edecek: diye sordu. Sualinin hakiki manasını anlamış ve dehşete düşmüştüm." (Shurafa, 2022: 60)

Dehşete kapılmak: "Hasan Çelebi, yakalanmaktan değil, yakalanırsa Kuran üzerine yemine çağrılmaktan dehşete düşüyordu." (Korga, 2018: 89)

Delil tutmak: "(Bir zaman anası bu ölen kızı Ayaşlı için istemiş, kızın da başkasına varmış olmasını delil tuttular.)" (Kiraz, 2021:98-99)

Demeç vermek: "Şöyle ki değerli arkadaşımız Ahmet Erim Yalman, bugünkü bayrağımızın güzelliği ve asaleti hakkında bir demeç verirse, millet o bayraktan derhal soğur." (Korga, 2018: 90)

Dengesini kaybetmek: "Bazı çocuklar **dengelerini kaybedip** yere düştüler." (Topal, 2015: 107-108)

Dengine düş-: "Bir gemim var salıverdim engine / Kaderim yok **düşemedim dengime** / Şimdi rağbet güzel ile zengine. - (Bir Gemim Var Adalara Yaslanır/ Ankara)" (Kama, 2019: 40)

Dengini bulama-: "Yüksek minareden attım kendimi / Çok aradım **bulamadım dengimi.** - (Ahlatın Altında Küçük İskele/ Bitlis)" (Kama, 2019: 146)

Denize açılmak: "Tan yeri ağardığında gökte martılar çığlık çığlığa uçuşuyor, balıkçılar **denize açılmaya** hazırlanıyorlardı." (Oğuzkan, 2021: 144)

Denk gelmek: "Ale'ye söylediğine bakılırsa düğünün yıllık iznine **denk gelmesini** istiyormuş." (Topal, 2015: 154)

Derde bağla-: "Yârinden ayrılan ağlar / Bu aşk beni **derde bağlar.** - (Yarimin Kaşları Kalem / Sivas)" (Kama, 2019: 41)

"Dağlar dağladı beni / Gören ağladı beni / Ayırdı zalim felek / **Derde bağladı** beni. - (Dağlar Dağladı Beni/ Kırşehir)" (Kama, 2019: 41)

Derde bırak-: "Mavilim yakdın beni / Yakdın yandırdın beni / Üç beş gün arasında / **Derde bıraktın** beni. - (Mavilim Yakdın Beni / Hatay)" (Kama, 2019: 146)

Derde dayan-: “Adalardan çıktım yayan / Gardaş atlı bacı yayan / Di gel bu **dertlere dayan.**
- (Adalardan Çıktım Yayan/ Erzurum)” (Kama, 2019: 146)

Derde derman bulama-: “Güldürür yüze devranı / Bir gün okutur fermanı / **Bulaman derde dermanı** /Aldanma gönül aldanma. - (Bu Dünyanın Devranına/ Tunceli)” (Kama, 2019: 147)

Derde düş-: “Bir samavar almışam silenim yoktur / Bir **derde düşmüşem** bilenim yoktur / Ağlarım gözyaşım silenim yoktur. - (Bir Samavar Almışam Silenim Yoktur/ Kars)” (Kama, 2019: 147)

“Canana gönül vereli ben candan usandım / Hem **düşeliden derdime** dermandan usandım.
- (Seyreyle Güzel Kudret-i Mevla Neler Eyler/ Erzurum)” (Kama, 2019: 147)

“Çıgırığın başı kara / Ağlarım yana yana / Dermansız **derde düştüm** / Çilem de böyle kara.
- (Çıgırık Benim Tel Benim/ Erzurum)” (Kama, 2019: 147)

“Eğildim bir dolu içtim / Dost elinden pir elinden / Dertsiz idim **derde düştüm** / Dost elinden pir elinden. - (Eğildim Bir Dolu İçtim/ Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 108)

“Hastahane önü mermer döşeli / Doktorlar geliyor eli şişeli / Üç gün oldu ben bu **derde düşeli** / Di nenni nenni esmerim nenni askerim nenni. - (Bir Mektup Yazdırdım Urfalı Kızına/ Adıyaman)” (Kama, 2019: 108)

“Kalalıyam kalalı / Başı yeşil valalı / Dermansız **derde düştüm** / Sana gönül vereli. - (Kalalıyam Kalalı / Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 108)

“Kaleliyem kaleli / Garip gönlüm yareli / Dermansız **derde düştüm** / Sana gönül vereli. - (Kaleliyem Kaleli/ Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 107)

“Sabahtan erkenden gelmiş çeşmeye / İstedim testiden bir su içmeye / Ahdetmiştik gülüm benden kaçmaya / Neden beni böyle bir **derde düşürdün.** - (Sabahtan Erkenden Gelmiş Çeşmeye / Sivas)” (Kama, 2019: 41)

“Sevda gitmiyor serde / **Düşürdün** beni **derde** / Zülüflerin dökülmüş / Al yanağına perde. - (Sevda Gitmiyo Serden/ Kırşehir)” (Kama, 2019: 41)

“Yâre kaldı yâre kaldı / Sinemde bir yâre kaldı / Dermansız **derde düştüm** / Bir gümanım yâre kaldı. - (Sinesine Sinesine/ Ağrı)” (Kama, 2019: 147)

“Yüce dağ başından aşırđın beni / Tükenmez **derdlere düşürden** beni / Madem soysuz bende göynün yoğudu / Niye doğru yoldan şaşırđın beni. - (Bir Ay Doğar İlk Akşamdan Geceden/ Malatya)” (Kama, 2019: 147)

Derde düşmek: “Kim bilir belki yakın ve uzak topraklarda bu **derde düşen, bir ah bile çekmeden** essizce ölen insanlar vardır.” (Oymak, 2019: 87)

Derde katlan-: “Fırın içinde kürek / Ne yanarsın a yürek / Her **derde katlandın** / Buna da katlan yürek. - (Suya Giden Bacılar / Sivas)” (Kama, 2019: 41)

“Haramsudan atladım / Mantın çarşaf topladım / Muradım olsun diye / Her **derdine katlandım.** - (Haramsudan Atladım/ Diyarbakır)” (Kama, 2019: 108)

“Karşıda fiğ otlanır / Bu **derde** kim **katlanır** / Necibenin aşkından / Gök yüzü bulutlanır. - (Yakışır allar Sana / Sivas)” (Kama, 2019: 41)

Derde sal-: “Aklım baştan alıpsan / Beni **derde salıpsan** / Aşk oduyla yakıpsan / Gel benim şehla gözlüm. - (Dağıdır Yar Dağıdır/ Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 108)

“Bele midir zalımın kızı / Sen beni **derde salıpsan** / Gel otur gel yanıma / Belki de halımdan bilirsən – (Çorabı Çektim Dizime/ Van)” (Kama, 2019: 148)

“Bir şuh-i sitemkar yine **saldı** beni **derde** / Koydun nitekim başımı bin türlü kederde / Ağlar gezerim her gece her vakti seherde. - (Bir Şuh-i Sitemkar Yine Saldı Beni Derde/ Elazığ)” (Kama, 2019: 147)

“Dad etsem urum kızı / Sen beni **derde salırsın** / Gel otur yamacıma / Belki halimden bilirsın. - (Yel Eser Kum Savrulur / Elazığ)” (Kama, 2019: 147)

“Kızım sen Türkmen kızışan / Sen beni **derde salmışsan** / Gel otur gel yanıma / Belki halımdan bilirsın. - (Çorabı Çektim Dizime/ Van)” (Kama, 2019: 148)

“Körpe kuzum geç kalma geç / Beni **derde çok salma** geç. - (Çoban Beni Sudan Geçir/ Elazığ)” (Kama, 2019: 147)

“Kuzum sen Türkmen kızısın / Sen beni **derde salmışsın** / Gel otur gel yanıma / Belki de halimden bilirsın. - (Derelerde Kum Savrulur/ Diyarbakır)” (Kama, 2019: 108)

“Yaban gülü müsün sert kayalarda / El değmeden solacağın belliydi / Ey vefasız **derde saldın** başını / Taştan taş vuracağın belliydi. - (Yaban Gülü Müsün Sert Gayalarda / Erzincan)” (Kama, 2019: 147)

Derde tutul-: “Hançeri feleğin ucu ciğerde / Durmadan kanıyor yaramız serde / Gurbet ellerinde **dutuldum derde** / Gel tabip yaramı sar garip garip. - (Hazan İle Geçti Şu Benim Ömrüm/ Sivas)” (Kama, 2019: 41)

Derdine düşmek: “(İffet Hanım hasta, Faika kocasının derdine düşmüş, hiç kimseyi göreceğ gözü yok. / AK, s. 220)” (Kiraz, 2021:99)

Derdine düş-: “Dağlar çiçek açar Veysel dert açar / **Derdine düştüğüm** yar benden kaçar / Gerçek aşık olan kendinden geçer / Derdini aleme yayar iniler. - (Bir Ulu Ağaçtan Bir Yaprak Düşse/ Sivas)” (Kama, 2019:41)

“Ekini biçer oldum / Desteyi seçer oldum / Yar **derdine düşeli** / Dağlara göçer oldum. - (Ekini Biçer Oldum/ Sivas)” (Kama, 2019: 41)

“Yandım gardaş yandım ben yana yana / **Derdine düştüm** de oldum divane / Zalim felek nasıl kıydın o cana / Dağlar bana geri verin gardaşım. - (Sabahtan Esti De Bir Kanlı Sazak / Erzincan)” (Kama, 2019: 148)

“Yüce dağ başında yanar bir aşık / **Düşmüşüm derdine** olmuşum aşık / Ağbuğday benizli zülfü dolaşık. - (Yüce Dağ Başında Yanar Bir Işık / Sivas)” (Kama, 2019: 41)

Derdini çek-: “Aşan bilir karlı dağın ardını / **Çeken** bilir ayrılığın **derdini** / Bülbül kaç aaldın gülün nargını / Gül alıp satmanın zamanı değil. - (Aşan Bilir Karlı Dağın Ardını/ Sivas)” (Kama, 2019: 42)

“Benden mahbup gelin kızlar istersin / Ben senin kahrını **derdini çekemem** gönül. - (Vardım Hint Eline Kumaş Getirdim / Erzincan)” (Kama, 2019: 149)

“O yar senin değil ne çok bakarsın / Ben senin kahrını **derdini çekemem** gönül. - (Vardım Hint Eline Kumaş Getirdim / Erzincan)” (Kama, 2019: 149)

“Sen benim başıma neler getirdin / Ben senin kahrını **derdini çekemem** gönül. - (Vardım Hint Eline Kumaş Getirdim / Erzincan)” (Kama, 2019: 149)

Derdini dinlemek: “(Ben odaya girdiğim zaman Hasan Bey gene onun derdini dinliyormuş.” (Kiraz, 2021:99)

Derdini dökmek: “(Demek halasını sevmek, ona her derdini dökmek ve samimi konuşmak kabil değildi.” (Kiraz, 2021:99)

Derdini dök-: “Menevşe sümbül de boynunu büker / Garip olanlar da **derdini döker** / Zülüflerin dökmüş alemi yakar / Acep sevdiğimin eşi varmola. - (Bir Çift Durna Gördüm Durur Dallarda/ Yozgat)” (Kama, 2019: 42)

Derdini yay-: “Dağlar çiçek açar Veysel dert açar / Derdine düştüğüm yar benden kaçar / Gerçek aşık olan kendinden geçer / **Derdini** aleme **yayar** iniler. - (Bir Ulu Ağaçtan Bir Yaprak Düşse/ Sivas)” (Kama, 2019: 42)

“**Derdimi dökersem** derin dereye / Doldurur dereyi düz olur gider / Irakipler geldi girdi araya / Korkarım yar benden yoz olur. - (Derdimi Dökersem Derin Dereye/ Sivas)” (Kama, 2019: 42)

“Mahmut Erdal **derdim dökem** sazıma / Hangi bir gün yanam kara yazıma / Her gelip geçtikçe basar yüzüme / Ayaklar altında çul eyler beni. - (El Ne Bilir Yar Aşkına Yandığım/ Sivas)” (Kama, 2019: 42)

Derin düşünceye dalmak: “Siyah gözleri anlaşılmaz, **derin düşüncelere dalmış** gibi yere bakıyor, adeta bulamayacağından emin olduğu bir şeyi son bir ümitle aramak istiyordu.” (İnan, 2020: 45)

Derman bul-: “Derdim çoktur hangisine yanayım / Gine tazelendi yürek yarası / Ben bu derde nerde **derman bulayım** / Meğer dost elindenn mola çaresi. - (Derdim Çoktur Hangisine Yanayım/ Erzincan)” (Kama, 2019: 149)

“Dinle okunan fermanı / **Bulasın** derdine **dermanı** / Terse savurma harmanı / Dane gider yele gardaş. - (Sana Bir Nasihatım Var / Kars)” (Kama, 2019: 149)

Derman ver-: “Hadi leyli leylanı / Mevlam yazmış fermanı / Ya al canım gurtulam / Ya **ver derde** dermanı. - (Bu Dağlar Kömürdür/ Kars)” (Kama, 2019: 150)

Dermana var-: “Ana beni gönder gedim ormana / O yar hasta ise **varım dermana**. - (Ana Beni Gönder Gedim Ormana/ Kars)” (Kama, 2019: 150)

Dermanı kal-: “İstanbul’dan gelir ferman / Bende hiç **kalmadı derman** / İki şahit bir de imam / Kıysın nikahımızı dilber. - (Çifte Konağın Gelini/ Erzincan)” (Kama, 2019: 150)

Dert aç-: “Çay başı duman olur / Hallerim yaman olur / Bana **derd açan** güzel / Ellere derman olur. - (Çayda Balık Yan Gider/ Erzurum)” (Kama, 2019: 150)

“Dağlar çiçek açar Veysel **dert açar** / Derdine düştüğüm yar benden kaçar / Gerçek aşık olan kendinden geçer / Derdini aleme yayar iniler. - (Bir Ulu Ağaçtan Bir Yaprak Düşse/ Sivas) (Kama, 2019: 43)

“Su başı duman oldu / Hallerim yaman oldu / Bana **dert açan** güzel / Ellere derman oldu. - (Suda Balık Yan Gider / Erzurum)” (Kama, 2019: 150)

Dert çek-: “Al almanın dördünü / Sev yiğidin merdini / Seversen de güzel sev / **Çekme kötü derdini.** - (Al Alma Kızıl Alma/ Kayseri)” (Kama, 2019: 43)

“Al almanın dördünü / Sev yiğidin merdini / Seversen güzel sev / **Çekme çirkin derdini.** - (Al Almanın Dördünü/ Malatya)” (Kama, 2019: 150)

“Aman dünya ne dar imiş / **Dert çekmesi** ne zor imiş / İçerimde yâre varmış / Dermanını arar oldum. - (Aman Dünya Ne Dar İmiş/ Kırşehir)” (Kama, 2019: 43)

“Anlatamam derdimi dertsiz insana / **Dert çekmeyen** dert kıymetin bilemez / Derdim bana derman imiş bilmedim / Hiçbir zaman gül dikensiz olamaz. - (Anlatamam Derdimi Dertsiz İnsana/ Sivas)” (Kama, 2019: 43)

“Arpa çayın kanarı / Açtı söndü feneri / Ben bu **derdi çekemem** / Bölüşek yarı yarı. - (Çayda Çınar Ağacı/ Ardahan)” (Kama, 2019: 150)

“Bu dert beni iflah etmez deleyler / Benim **dert çekmeye** dermanım mı var. - (Dersini Almış da Ediyor Ezber/ Yozgat)” (Kama, 2019: 43)

“Bu yıl da geçirdik yazı / Zalım ana vermez kızı / Her bir **dert çekilir** ama / Çekilmiyor ana nazı. - (İki Kız Gider Düğüne/ Adıyaman)” (Kama, 2019: 109)

“Dertli dertli gezer oldum / Ben derdimi yazar oldum / Bu **derdi** ben **çeke çeke** / Hem canımdan bezer oldum. - (Aman Dünya Ne Dar İmiş/ Kırşehir)” (Kama, 2019: 43)

“Evleri görünüyor / Gönüldür yeriniyor / **Çekilecek dert** değil / Mevlam sabır veriyor. - (Altunu Bozdurayım/ Kayseri)” (Kama, 2019: 43)

“Kaşların keman senin / Elinden aman senin / **Derdin** belan **çekmişem** / Bir hayli zaman senin. - (Kaşların Keman Senin / Elazığ)” (Kama, 2019: 150)

“Sinen beni yandırır / Sözlerin inandırır / **Çekilecek dert** değil / Mevlam sabırlar verir. - (Sinen Beni Yandırır/ Diyarbakır)” (Kama, 2019: 109)

“Yar istemez ne olur / Ateşten gömlek olur / Bu **derdi çekenler** de / Kahrından verem olur. - (Mavi Bağlar Başına / Diyarbakır)” (Kama, 2019: 109)

Dert dökmek: “(Feride’nin böyle dert döktüğü seyrekdir.)” (Kiraz, 2021:100)

Dertlere sal-: “Çitin ucu değirmi / Kız adın Güllü değil mi / Beni **dertlere salan** / Senin derdin değil mi. - (Çitin Ucu Değirmi/ Erzurum)” (Kama, 2019: 151)

Dışa vermek: “Bu âlemlerin tezahürlerini **dışarı vermediklerine** bakıp onların manen yaşamadıklarına hükmedecek yerde, en basit bir beşer tecessüsü ile bu meçhul âlemi merak etsek, belki hiç ummadığımız şeyler görmemiz, beklemediğimiz zenginliklerle karşılaşmamız mümkün olur.” (İnan, 2020: 45)

Dışarı atmak:“Kadın niçin bunu dışarı atmış, buralarını çok açık olarak bilen yok.” (Kiraz, 2021:101)

Dışına çıkmak: “Fakat bu kahraman anaya öylesine bağlı idi ki, onun sözünün dışına çıkacak gücü kendisinde bulamıyordu.” (Korga, 2018: 91)

Dikilip durmak/kalmak: “Fakat gölgenin başuçlarında dikilip kalması sonunda binbaşılarm dikkatini çekti.” (Korga, 2018: 91)

Dikkat çekmek: “Bala Hatun’u öyle birisine emanet etmeliydi ki hem ağzı sıkı hem gözü pek olmalı, üstelikte dikkati kendi üzerine çekmeyecek durumda bulunmalıydı.” (Korga, 2018: 91)

Dikkat çekmek: “Büyük anne elinde tepsiyle terasa gelince Marco’nun sessizliği kimsenin **dikkatini çekmemiş** oldu.” (Topal, 2015: 65)

“Gündüzleri onarım yapan ustalar evden ayrıldıktan ve karanlık iyice çöktükten sonra kimsenin **dikkatini çekmeden** eve süzülen iki kişi vardı.” (Topal, 2015: 65)

Dikkat çekmek: “Kapıyı yavaşça, içerideki insanın dikkatini çekmeden aralayıp baktım.” (Onat, 2019: 38-39)

Dikkat çekmek: “O gece binanın içinde, kibleye sırtını vermiş ve dindarlığına **dikkat çekmek** için bir de külahına imamlar gibi sarık sarmış olan Bevvval, başlarında beyaz birer

namaz takkesi olan mühendis Aman Baba, İdris Dede ve torunu, bir de elbette İhsan Sait'ten ibaret, hepsi de bağdaş kurmuş cemaate, öne arkaya sallana sallana yanık sesiyle mevlid-i şerif okuyordu.” (Oğuzkan, 2021: 83)

Dikkat çekmek: “Sarayın çatısındaki ahşap kuş yuvasını kendi başına yapıp dikkat çekince hükümdarın izniyle sarayda eğitim almaya başladı.” (Uygun Selimler, 2022: 34)

Dikkat kesilmek: “Aylin, **dikkat kesilmiş** adama bakıyordu.” (Topal, 2015: 65-66)

“Aylin’le Aslı **dikkat kesilmiş** her çıkanı incelerken, uzun boylu ve biraz da tuhaf yürüyüşü olan bir çocuk belirdi kapıda.” (Topal, 2015: 65-66)

Dikkat kesilmek: “Deli Kurt dikkat kesildi.” (Korga, 2018: 91)

Dikkat kesilmek: “Nefesimi tutup dikkat kesilince, sanki yerinden oynatılan sandalyelerin gıcırtilarını bile hayal meyal işitiyordum.” (Onat, 2019: 39)

Dikkat kesilmiş: “Her zerresi **dikkat kesilmiş**, bekledi.” (Oymak, 2019: 73)

Dikkatini çekmek: “İşin kötüsü, uykusuzluktan adamakıllı sersemlemiş ve süklüm püklüm görünen İhsan Sait kolay bir av olarak oradakilerin **dikkatini** de **çekmişti**.” (Oğuzkan, 2021: 135-136)

Dikkatini çekmek: “O akşam da televizyonda başlayacak dizileri beklerken babamın dikkatini televizyonda geçen alt yazılar çekti.” (Uygun Selimler, 2022: 34)

“Giderken büyük bir ev dikkatini çekti.” (Uygun Selimler, 2022: 34)

Dikkatini toplamak: “Mitch’in, evin kapısının önüne gelmesiyle tekrar **dikkatini topladı**.” (Topal, 2015: 108)

“Öğleden sonraki derslere hiçbiri **dikkatini vermemiştir**.” (Topal, 2015: 108)

Dil bilmek: “(Neyse kızın dil bilmesi burada işe yaradı; kalktık gittik.)” (Kiraz, 2021:101)

Dil çıkarmak: “Nihat da, annesi kolundan tutup eve götürürken pis pis sırtmış ve insanlara dil çıkarmış her defasında.” (Onat, 2019: 39)

“Alışmış artık deli sıfatına, çünkü on iki yıldan beri torunu yaşındaki çocuklar bile böyle sesleniyormuş ona, dil çıkarıp göz belirtiyorlar, toplanıp taş atıyorlar, sigara verelim mi sigara diye bağırıp damarına basıyorlar, ya da yanılıp sokağa çıksa, ceketinin ucuna uçurtma kuyrukları bağlıyorlarmış.”(Onat, 2019: 39)

Dile getirmek: “ Ercan, aynı zamanda insanların hayatlarının artık birçok yerinde sayılar olduğunu da dile getirdi.” (Uygun Selimler, 2022: 34)

“Ercan, insanlığın günlük yaşamındaki kadim bilgilerin sosyal medyaya aktarılmadığını dile getirdi.” (Uygun Selimler, 2022: 34)

Dile getirmek: “Gelgelelim, yumurcakilara asıl sormak istediğim asıl soruyu dile getirmekten çekindiğimi anlamışçasına hep birlikte kıkır kıkır gülüşüyorlar.” (Onat, 2019: 39-40)

“Öyle basit, öyle eften püften şeyler konuşurduk ki, böyle zamanlarda, dile getirmekten korktuğumuz şeyler büsbütün önem kazanırdı.” (Onat, 2019: 39-40)

Dile getirmek: “Fakat diğer ucu Gülbün’e bağlayamazsa istediği neşideyi **dile getiremeyecekti.**” (Oymak, 2019: 87)

Dile getirmek: “Kız, kavalı öyle dile getiriyordu ki, onun ezgilerinden taşan manayı anlamaya imkân yoktu.” (Korga, 2018: 92)

Dili sürçmek: “...Bir dil sürçmesi sonucu, bu tartışmayı yarım saat kadar yürütmüşüm.” (Şahin Dede, 2022: 89)

Dili sürçmek: “Çakır, bu dil sürçmesinden dolayı kendi kendisine içerlemişti.” (Korga, 2018: 92)

Dirayet göstermek: “(Fethullah bizim nerede olduğumuz biliyordu, direyet göstermiş söylememiş!)” (Kiraz, 2021:102)

Disipline girmek: “Kazanmak için itaatin şart olduğunu öğreterek toplulukların disipline girmesini, yâni üstün insan olmasını sağlar.” (Korga, 2018: 93)

Doğru bulmak: (“Yalnız, devletimizin yeni adımın soyundaki “istan”ı doğru bulmuyorum.” (Korga, 2018: 94)

Doğru bulmak: “(Benim için sizden ricada bulunanlar, benim buraya gelmemi pek doğru bulmadılar.” (Kiraz, 2021:102)

Doğru bulmak: “Festivalin kutlanacağı yere bisikletle gitmek istediklerini söylediler, ama Yuko’nun annesi bunu pek **doğru bulmadı.**” (Topal, 2015: 154)

“Yalnızca Silvia, doğal ortamlarından alınıp sergilenmelerini **doğru bulmadığını** yineleyip duruyordu.” (Topal, 2015: 154)

Doğru çıkmak: “Balaban’ın dediği doğru çıktı.” (Korga, 2018: 94)

Doğru çıkmak: “O devirde de bunların çoğu, kendilerini tehdit eden kâtil ve zorbalardan tırsar, ama kuvvetleri sade vatandaşa yettiğinden onların tepesine biner, Hırsıza polis olmaz, polis dostlara sözünü **doğru çıkarmak** için ellerinden geleni esirgemezlerdi.” (Oğuzkan, 2021: 84)

Doğru gelmek: “Böylesi Aslı’ya daha **doğru gelmişti.**” (Topal, 2015: 154)

Dolaşıp durmak: “(Erzincanlı imiş, peşim sıra dolaşıp duruyor.” (Kiraz, 2021:102)

Dostluğu kes-: “Bilirsen mi sennen niye küsmüşem / Bahmadın üzümüne size gelende / Ona göre bu **dostluğu kesmişem** / Kem bahırsan üzbe üze gelende. - (Bilirsen Mi Sennen Niye Küsmüşem/ Kars)” (Kama, 2019: 154)

Dört nala koşmak: “Aslında bu adamcağızın o bölgedeki boş bir arsada demlenmekten başka bir suçu günahı yoktu ama jandarma müfrezesince **dörtnala koşturulan** atların toynak seslerini işitince ürkmüş, o karanlıkta ezilmemek için kenara kaçtığında da atlıların üzerine üzerine geldiğini gördüğünde tırakası adamakıllı gıcırdamış ve çareyi tabana kuvvet kaçmakta bulmuştu.” (Oğuzkan, 2021: 41)

“**Dörtnala koşan** hayvanların çektiği araba Galata Köprüsü’nün tahta döşemelerini takırdata tangırdata yıldırım gibi ilerlerken can derdine düşen ahali ezilmemek için sağa sola çil yavrusu gibi kaçışıyordu.” (Oğuzkan, 2021: 41)

“Kambur’un savurduğu kırbacı yer yemez kişneyen hayvanı **dörtnala koşturup** binaya vardıklarında, nefes nefese kasanın başına giden İhsan Sait, gerçekten de üstünde bir zarfa rastladı.” (Oğuzkan, 2021: 41)

“Silâh sedâsından ürken at, intihâr eden zâbitin sol ayağı üzengiye takılı olduğu hâlde kişneyip şaha kalktıktan sonra dörtnala koşturmaya başladı.” (Oğuzkan, 2021: 41)

Dudağı titremek: “(Bir gece Ayaşlı’ya bir misafir gelmişti, İzmir muharebelerini anlattı, ikisinin de dudakları titredi, az kaldı ağlayacaklardı.)” (Kiraz, 2021:103)

Dudağını/dudaklarını ısırarak: “Bu duygusuz kalabalık arasında yalnız bir kişi yaşlı gözlerle bu sahneye bakıyor, dudaklarını ısırıyor, bir yandan da inci gibi yaşlar yanaklarından aşağı yuvarlanıyordu.” (Korga, 2018: 95)

Dudak ısırarak: “(O gülmek için dudaklarını ısırıyor, büsbütün bana kendini yaklaştırıyor, batan diken gösterceğim diye saçlarını yüzüme sürüyor.)” (Kiraz, 2021:103)

Dudak payı bırakmak: “...bardak, fincan vb. kapları, ağzına kadar doldurmayıp dudağın yanaşabileceği kadar boş bir yer bırakmak.” (Şahin Dede, 2022: 94)

Dul kalmak: “(Biraz dul kaldıktan sonra konu komşu delalet ettiler, bacıyı Samatya’da bir mahalle camiinin müezzine vermişlerdi.” (Kiraz, 2021:103-104)

Durum almak: “Çakır, saygılı bir durum almıştı.” (Korga, 2018: 95)

Duymamazlıktan gelmek: “...hiçbir şey dememiş, duymazdan gelmiş.” (Duran, 2019: 75)

Düğün evine dönmek: “(Bizim ev düğün evine döner. Çocuklar koşuşurlar, bağrışırılar.” (Kiraz, 2021:104)

Düğün yapmak: “(Enver Bey’in kızına söz kesilmiş, üç dört ay sonra düğün yapmış idi.)” (Kiraz, 2021:104)

Dükkan açmak: “(Dönüşte Ayaş’ta bir arzuhalci dükkânı açtı, bir yandan da köylerden ekin toplamaya, alıp satmaya başladı.)” (Kiraz, 2021:104)

Dükkan işletmek: “(Trabzonlu bir ortakla bir eskici, koltukçu dükkânı işletiyor.)” (Kiraz, 2021:104)

Dünür git-: “Başında mor valalar / Yüreğimi paralar / Aslı’ya **dünür getmiş** / Korkarım ki alalar. - (Aslıhan/ Ağrı)” (Kama, 2019: 154)

Düş kurmak: “Belki de, atış menzilinin ötesinde düşler kuran ve arkadaşlarıyla değil de düşleriyle birlikte yürüyen trompetçi bir askerin kirpik kırımıydı zaman.” (Onat, 2019: 45)

“Güzel bir resme, sıcak bir simide, diri bir çiçeğe, minik bir çocuk yüzüne ve daha birçok şeye dokunmayı yüzlerce, binlerce kez düşlemiyor muyuz?” (Onat, 2019: 45)

Düş gir-: “Üç gün evvel tiren **girdi düşüme** / Düşümü söyledim kendi eşime / En sonunda bu iş geldi başıma. - (Kahpe Felek Şaşırttırdı Yolumu / Sivas)” (Kama, 2019: 48)

Düşünce almak:“(Üç ay süren bu gezintimizden döndüğümüz zaman bizi bir ev bulmak oraya yerleşmek düşüncesi aldı.)” (Kiraz, 2021:105)

Düşüncelere dalmak: “Siyah gözleri anlaşılmaz, derin düşüncelere dalmış gibi yere bakıyor. (Shurafa, 2022: 48)

Düşünceye dalmak: (Yerlikaya, 2021: 58)

Düşünceye dalmak: “Bu hal, Selim Pusat’ın hoşuna gitti ve yeniden düşüncelerine dalmak üzere iken, öğretmenlerin konuşmaları arasında, Güntülü’nün kendisini seyretmekte olduğunu fark ederek gözlerini ona çevirdi.” (Korga, 2018: 96)

Düşünceye dalmak: “Bu sefer ağır ağır ve **düşüncelere dalarak** gidiyordum.” (İnan, 2020: 47)

“Tekrar **düşüncelere dalmak...**” (İnan, 2020:47)

Düşünceye dalmak:“(Canip Bey, düşünceye dalmıştı.)” (Kiraz, 2021:105)

Düşünceye dalmak: “Tüm bunlar yaşanırken Londra’nın hemen dışında, en az Andrew’un yaşadığı ev kadar gösterişli bir evde, şöminenin karşısında **düşüncelere dalmış** biri vardı.” (Topal, 2015: 136)

“**Düşüncelere dalmış** olan Marco, Heike kelimesini duyunca irkilmışti.” (Topal, 2015: 136)

Düşüne gir-: “Kimler **düşüme girdiler** / Dal misali devirdiler / Gam yüküydüm çevirdiler / Gözden akan yaşa beni. - (Ettiler Dost Nazarında/ İç Anadolu)”

Düşünmeye dalmak: “Dışarı çıkıp evin yolunu tuttuğum sırada **düşünmeye daldım.**” (İnan, 2020: 47)

Düzen kurmak: “Artık memlekette iç kavgası kalmamış, düzen kurulmuş, kendisi de Osmanlı Padişahı Mehmed Beğ’in sipahileri arasına girmişti.” (Korga, 2018: 97)

Düzen vermek/düzene koymak: “Bir onbaşı kılıcını çekmiş kendi buyruğundaki erleri düzene koymaya çalışıyordu.” (Korga, 2018: 97)

Düzene sokmak (düzene koymak, düzen vermek): “Hem anneme odamı **düzene sokacağıma** dair söz vermiştim.” (Topal, 2015: 136)

Eceli gel-: “Lütfi hey der ölüm kader / **Gelmiş ecel** beni bekler / Buraya gelenler gider / Gitmeme çare mi var. - (Körlenme Ey İnsanoğlu / Erzurum)” (Kama, 2019: 155)

“Suda balık yan gider / Açma yaram kan gider / Buna tabip neylesin / **Ecel gelmiş** can gider. - (Suda Balık Yan Gider / Erzurum)” (Kama, 2019: 155)

Eceliyle ölmek: “Daima ezanla birlikte öttüğü için senelerdir kesilmemişti ve **eceliyle ölecek** gibiydi.” (Oğuzkan, 2021: 168)

Eğitim almak: “Sarayın çatısındaki ahşap kuş yuvasını kendi başına yapıp dikkat çekince hükümdarın izniyle sarayda eğitim almaya başladı.” (Uygun Selimler, 2022: 35)

El açmak: “Her gün el açar, tanrıya yakarımış.” (Duran, 2019: 76)

El al-: “Ayvanda yatan oğlan / Gömleği keten oğlan / Nişanlın **eller almış** / Habersiz yatan oğlan. - (Ayvanda Yatan Oğlan/ Diyarbakır)” (Kama, 2019: 109)

El çırpamak: “...bir yandan da el çırpmış.” (Duran, 2019: 76)

El çırpamak: “Çakır el çırpı.” (Korga, 2018: 98)

El kaldırmak: “O kadar iğrençti ki, Selim, bu çehreyi taşıyan adama, temasın vereceği büyük tikslenme dolayısıyla el kaldıramayacağını derhal anladı ve askeri bir edâ ile sordu.” (Korga, 2018: 98)

El ovuşturmak: “Yek riyakâr bir tavırla ellerini ovuşturdu.” (Korga, 2018: 98)

El sözüne uy-: “Çimene basma yârim / Anadan yosma yârim / **Uyup** da **el sözüne** / Selamın kesme yârim. - (Çimene Basma Yarım/ Erzurum)” (Kama, 2019: 156)

“Küçük yaşta aldım sazı elime / Dertli dertli vurdum sazın teline / Uyuma dedim **uydun eller sözüne**. - (küçük Yaşta Aldım Sazı Elime / Orta Anadolu)” (Kama, 2019: 156)

“Seherlerde uyan yar / Bağrıma gam koyan yar / Evvel böyle değildin / **El sözüne uyan** yar. - (Seher Oldu Vaktoldu / Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 109)

“Ziybek misin ziybek donlu giyecek / Katil misin tatlı cana kıyacak / Cahil misin **el sözüne uyacak**. - (Ziybek Misin Ziybek Donu Giyecek / Ankara)” (Kama, 2019: 49)

El vur-: “Bir daracık pencere / **El vurmayın** incire / Zalım baban duyarsa / Bizi vurur zencire. - (Bir Daracık Pencere/ Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 110)

Elde kalmak: “Anadolu yakasındaki Akyarlar mevkisine geldiler ve elde kalan son 26 mayını teker teker İngiliz savaş gemilerinin boynuna asılmak üzere ‘inci taneleri gibi’ art arda dizerek çelik tellere asılı olarak denize bıraktılar.” (Uygun Selimler, 2022: 35)

Elden almak: “(Ben bilirim ki Hasan Bey Ayaşlı’dan elden de para almıştı.)” (Kiraz, 2021:106)

Elden kaçmak: “Şen-manın yüzünde, uzun didinmelerden sonra bulabildiği tek öğrencisini elden kaçırmının verdiği bir gerginlik vardı.” (Korga, 2018: 100)

Ele geçirmek: “(Şefik Bey’in bir pardösüsünü eline geçirir, yakasını ceplerini yırtar.)” (Kiraz, 2021:107)

Ele geçirmek: “Atilâ’nın, Çengiz’in, Timur’un, zalim Dördüncü Murad’ın torunları olan bu barbar Irkçılar, Türkçüler, Turancılar, Ankara’yı bir ele geçirselerdi sonumuz ne olacaktı?” (Korga, 2018: 100)

Ele geçirmek: “Ama burası çoktan piyâde tarafından **ele geçirilmişti.**” (Oğuzkan, 2021: 145)

“Eğer haklarından gelip yolu açarsak, bir de Plemiyotu **ele geçirirsek**, mülâzım bize bir lira ikrâmiye ile en az on saat istirahat verir.” (Oğuzkan, 2021: 145)

“Paşaoğlunu, Demir Minâreler’i, orayı nasıl **ele geçirdiğini**, Alman’la yaptığı şatranç müsabakasını, Rebazı, Döjira’dan aldığı ilk mektubu, ona olan aşkı ve çektiği acıyı, imâl ettirdiği uçağı, zeplini, kendini dondurucu soğukta muhâfaza ettirerek geleceğe nasıl yolculuk ettiğini, kibrini, kibriyle işlediği günâh vecinâyetleri, nasıl Âlî İhsan adıyla harbe gittiğini, orada çektiği sıkıntıları, aldığı vicdânî ve bedenî yaraları, yine gelip kendine nasıl secde edip, kendini nasıl affetmeyi başardığını, bütün bunlardan çıkardığı dersleri, İdris Âmil’i, nâm-ı diğer İnsan-ı Kâmil’i, ona olan özlem ve gıptasını, dünyada olup bitenleri bir bir yedi kişiye yazdırdı.” (Oğuzkan, 2021: 145)

Ele geçirmek: “Ancak proje şirket tarafından çok iyi korunduğu için Umberto, onu bir türlü **ele geçiremedi.**” (Topal, 2015: 136)

“Şimdi, geriye sadece onu nasıl **ele geçireceğinin** planını yapmak geliyordu.” (Topal, 2015: 136)

Ele geçmek: “(-O da haklı. İşte şu işten elimize toplu bir para geçse belki kızı da buraya aldırırđık.)” (Kiraz, 2021:107)

Ele geçmek: “Olar, Macarlar ve müttefikleriyle uğraşırken fırsatı yine kaçırmayan Karamanoğlu taaruza geçmiş, yine bazı şehirleri ele geçirmiştir.” (Korga, 2018: 100)

Ele var-: “Dar köprüden geçerken / Köprü salladı beni / Ben **ele varmaz** idim / Ağam yolladı beni. - (Dar Köprüden Geçerken/ Yozgat)” (Kama, 2019: 49)

Elem vermek: “(Kendini bigâneleler, yabancılar içinde görmek ona pek ziyade elem veriyordu.)” (Kiraz, 2021:107)

Eli gitmek: “Çin beğinin eli kılıcına gitmiştir.” (Korga, 2018: 101)

Elinden al-: “Aşağıdanda gele gele geldiler / Geldiler de evimize doldular / KIZIMIZI **elimizden aldılar.** - (Aşağıdanda Gele Gele Geldiler/ Yozgat)” (Kama, 2019: 50)

“Gülüm ammmman amman aman / Sebep amman amman aman / Bir tanem amman / **Elinden aldırđım** gül yüzlü yâri. - (Biter Biter De Kırşehirin Gülleri Biter/ Kırşehir)” (Kama, 2019: 50)

“Gün be gün eylerim ah ile zarı / **Elinden aldırđım** gül yüzlü yâri. - (Biter Biter De Kırşehirin Gülleri Biter/ Kırşehir)” (Kama, 2019: 50)

“Yürü diller yürü tutam elinden / Tenhalarda saram ince belinden / Eğer seni **alırlarsa elinden** / Dövmem gidem kara bağrım taş ile. - (Yörü Dilber Yürü Saçın Saz Gibi/ Eskişehir)” (Kama, 2019: 50)

“Yüzbin mihnet çektim bir daha gerek / Hayli ömür ister bir daha gerek / Yâri **elden aldı** o kanlı felek / Aktı gözüm yaşı sel oldu gitti. - (Çığrışır Bülbüller Gelmiyor Bağban/ Sivas)” (Kama, 2019: 50)

Elinden almak: “Hatta anne ve babasının duyarlırsa, teleskobunu **elinden alacaklarını** da bilerek, geceleri odasının kapısını kilitleyip gizlice evi gözetlediğini de söyledi.” (Topal, 2015: 126)

Elinden almak: “Tıbbî hatâ yapmadan, herhangi bir sebeple diploması alınan bir adamın doktorluğu da alınamayacağı gibi sizin de askerliğinizi elinizden kimse alamaz.” (Korga, 2018: 101)

Elinden git-: “Ekin ekdim gül bitdi / Dalında bülbül ötdü / Ötme bülbülüm ötme / Yârim elimden gitti. - (Bir Ay Doğdu Odadan/ Hakkari)” (Kama, 2019: 156)

Elinden kurtulmak: “(-Allah benim kızıma acır, o babanın elinden elbette kurtulacak... dedi.” (Kiraz, 2021:110)

Elinden kurtulmak: “Nasıl oldu da bu tabağı Marco’nun ve Ale’nin **elinden kurtarabildin.**” (Topal, 2015: 126-127)

“Zavallı Silvia’nın, Aylin’in **elinden kurtulması** pek kolay olmadı.” (Topal, 2015:126-127)

Eline almak: “(Adeta Atiye Hanım’ı böyle tecrit eden bütün hısımlarından, akrabasından hatta ahabplarından uzaklaştırıp bu evi kendi eline alan o idi.” (Kiraz, 2021:110)

Eline fırsat geçmek: “(Eline fırsat geçince bundan istifade etmeyen insan da acaba insan mıdır?)” (Kiraz, 2021:111)

Eline fırsat geçmek: “**Eline fırsat geçseydi** eve de girecekti.” (Topal, 2015: 169)

Eline fırsat geçmek: “Otuz dokuz yaşındaydı ve ara sıra eline fırsat geçtiği zaman şöyle bir hoşça vakit geçirip felekten gün çalmasını bilirdi.” (Korga, 2018: 103)

Eline tutuşturmak: “Feneri açıp kağıdı Silvia’nın **eline tutuşturdu.**” (Topal, 2015: 117)

Elini sallamak: “(Geri döndüm, pencereyi kapamış iki adamın arkasından Selim’e bana elini salladı.)” (Kiraz, 2021:111-112)

Ellere var-: “Akşam olur karanlığa kalırsın / Derin derin sevdalara dalarsın / Beni koyup yadellere varırsan / Sana zulüm bana ölüm değil mi. - (Akşam Olur Karanlığa Kalırsın/ Sivas)” (Kama, 2019: 51)

Ellere ver-: “Yağmur yağar ellere / Seni vermem ellere / Seni **versem ellere** / Ben giderim yerlere. - (Yağmur Yağar Yerlere / Eskişehir)” (Kama, 2019: 51)

“**Vermem** seni yad **ellere** ellere / Kaşın gözün kirpiklerin sürmeli. - (Arap Atı Gibi Sallar Başını/ Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 110)

Ellerini protesto makamında kaldırmak: “Mükerrem **ellerini protesto makamında kaldırarak.**” (Oymak, 2019: 39)

Emek çekmek: “Ölüme karşı göz kırpmadan yapılan her saldırış büyük bir ülkü için çekilen her kılıç, atılan ok, çekilen her emek bil ki boşuna değildir.” (Korga, 2018: 104)

Emek vermek: “Hasan Çelebi yıllarca emek vererek bu hale getirdiği bahçesinden yarın ayrılacaktı.” (Korga, 2018: 104)

Emir buyurmak: “(-Olur. Mademki siz öyle emir buyuruyorsunuz. Ben sizin yüksek vicdanınıza teslim olmuşum.)” (Kiraz, 2021:112)

Emir vermek: “(Şaki Kürt Hüseyinin tutulup gönderilmesi için emirler veriliyor.)” (Kiraz, 2021:112)

Emniyet ve muhabbet duymak: “Bedriye ona karşı **emniyet ve muhabbet duydu.**” (Oymak, 2019: 41)

Emniyet vermek: “(Turan’a baktım, bir saniye bile şaşırmadı, misafirlerine emniyet verecek surette güldü.)” (Kiraz, 2021:112)

Emniyete almak: “Onu saklamalı, emniyete almalıydı.” (Korga, 2018: 104)

Endişeye düşmek: (Yerlikaya, 2021: 58)

Eser kalmamak: “(Galata’da tramvaydan indiği vakit o yeisten bir eser kalmamıştı.)” (Kiraz, 2021:113)

Eser kalmamak: “Ama bir kişi dışında mangadan da **eser kalmamış**, daha birkaç dakika önce gözlerinde umut kıvılcımları oynaşan herkes ölmüştü.” (Oğuzkan, 2021: 85-86)

“Aralı duran dev kapılardan içeri girdiğinde, bir zamanlar Paşaoğlu’nun inşâ ettirdiği o âhize-mürsileden **eser kalmadığını** gördü.” (Oğuzkan, 2021: 85-86)

“Aşağı baktığında hangardan, imâlâthânedden, barakalardan **eser kalmadığını** gördü.” (Oğuzkan, 2021: 85-86)

“Romada Rum lardan iz **eser kalmamıştı** ama bir tek şey dışında.” (Oğuzkan, 2021: 85-86)

Eser kalmamak: “Sabahki telaşından **eser kalmamıştı.**” (Topal, 2015: 66)

Esir düşmek: “Antepli Şahin Bey, en son Sina çöllerinde İngilizlere esir düşmüştü.” (Uygun Selimler, 2022: 36)

Eşyaları toplamak: “(Hemen o gün eşyayı toplayıp buraya taşındım.)” (Kiraz, 2021:113)

Etkisini göstermek: “Erken olmamasına rağmen güneş **etkisini gösteriyordu.**” (Topal, 2015: 108)

“Sokağı arkalarında bıraktıklarında güneş etkisini göstermeye başlamıştı bile.” (Topal, 2015: 108)

Etrafını sarmak (bir şeyin): “Çocuklar hep birlikte Andrew’un oturduğu koltuğun etrafını çevirdiler.” (Topal, 2015: 108)

“Silvia, bisikletini özenle bahçenin giriş kapısının yanına bırakırken diğerleri Laura’nın çevresini sarmışlardı.” (Topal, 2015: 108)

Ev açmak: “(Ayaşlı ile Turan arasındaki anlaşmazlık, Turanı başlı başına bir ev açmaya ve işini ileri götürmeye isteklendirdi.)” (Kiraz, 2021:113)

Ev basmak: “(Yeniden evini basıyorlar.)” (Kiraz, 2021:113)

Ev döşemek/düzmek: “(Şefik Bey genç dul bir kadın almış! Bu kadına ev döşemiş.)” (Kiraz, 2021:114)

Ev tutmak (kiralamak): “Ancak Silvia herkesten davranıp, küçük meydanın oradaki eski evi, yaz için birileri tutmuş, duydunuz mu? Diyerek söze başladı.” (Topal, 2015: 66-67)

“Araştırmalarımız sonucu, burada bir ev tutup gizlice tarihi eser kaçakçılık yapacaklarını öğrendik.” (Topal, 2015: 66-67)

Ev tutmak: “(Düşündüklerini bana da açtı: -Bir ev tutmak istiyorum.)” (Kiraz, 2021:114)

Eve almamak: “(Cevat’la haber yolladım, bir daha Orhan’ı eve almayacağım.)” (Kiraz, 2021:114)

Eve çıkmak: “(Başka eve çıktım diye beni unutma!)” (Kiraz, 2021:114)

Eve kapamak: “(Allah o karının belasını versin, şimdi de seni eve mi kapıyor?)” (Kiraz, 2021:114)

Eve kapanmak: “(Yalnız buradan çıkmak, tek başına bir eve kapanmak daha rahat olacağını kim bilir!)” (Kiraz, 2021:115)

Eve taşınmak: “(-Bir eve taşındı, çocukları gelecekmiş.)” (Kiraz, 2021:115)

Eyvallah demek: “Arkadaşlarınıza da deyin len bunları. Ben yarın sizi bulurum. Haydi eyvallah diyerek Doktor’a yetişmek için koştu.” (Elibol, 2009: 39)

Ezberinde kalmak: “(Çocukluktan ezberimde kalmış bir şarkıdan yahut türküden bir mısra...)” (Kiraz, 2021:115)

Eziklik duymak: “Fakat içinde bir eziklik duyduğu için merakını giderecek soruları sormaktan kendini alamıyordu.” (Korga, 2018: 105)

Faaliyet göstermek: “Allâhû Teâlâ uğruna çırpınıp debelenen, ayağına üşenmeyip camiye giden, ramazan ayında zahmete girip ter dökerek oruç tuttuktan sonra iftarı eden, Peygamber Efendimiz’in şefaatine mazhar olmak için mücadele veren, kısacası ahret için **faaliyet göstererek** kozunu oynayan kim varsa ecel terleri döküyordu.” (Oğuzkan, 2021: 86)

Fakir düşmek: “(Sonra, Asım, babasının ne kadar fakir düşmüş olduğunu düşündü.” (Kiraz, 2021:115)

Fakir düşmek: “Ama Fransa Kralı hem bu harp hem de zevcesi Mari Antuanet’in müsrifliğiyle milletini **fakir düşürmüştü.**” (Oğuzkan, 2021: 86)

Fakir kalmak: “(Bunların içinde fakir kalan yalnız kendileriydi.)” (Kiraz, 2021:115)

Fala bakmak: “(Faika ile Ziyet ne zaman biraz boş kalsalar hemen oturup fala bakarlardı.)” (Kiraz, 2021:116)

Farkına varamamak: “(Eğer Salime, farkına varmazsa yine eski hayat devam edebilirdi.)” (Kiraz, 2021:116)

Farkına varmak: “(Ayaşlı da farkına vardı şaşkın şaşkın yüzüme baktı.)” (Kiraz, 2021:116)

Farkına varmak: “Aylin’le Aslı, dikkatlerini bahçe kapısına diktiklerinden Silvia’nın yüzünün garip bir şekilde bembeyaz olduğunun **farkına bile varamamışlardı.**” (Topal, 2015: 117)

“Silvia bunun **farkına varıp**, “Bir şey mi söyleyecektin bize, yoksa sadece tanışmak mı istedin?” diye sordu.” (Topal, 2015: 117)

Farkına varmak: “Bu arada pek de farkına varmadan, bir dönüş yolu arar gibi, Doktor’u ve onun cephesini haklı çıkaracak sebepler aradı.” (Elibol, 2009: 68)

Farkına varmak: “Çakır, farkına varmaksızın elindeki Kur’anı açmıştı.” (Korga, 2018: 105)

Farkına varmak: “Dediklerine göre, farkına bile varmadan, daha çok emekleme çağındaki Nihat yardımcı olmuş buna, gıdasını babasızlıktan alıyormuş gibi tutmuş, yaşlılarını geride bırakan acayip bir hızla çarçabuk büyümüş.” (Onat, 2019: 51)

Farkına varmak: “Farkına varmış ama, geç varmış, iş işten de geçmiş.” (Duran, 2019: 79)

Farkına varmak: “Sandık kırılır, öğretmen işin farkına o zaman varır.” (Uygun Selimler, 2022: 37)

Fasıla gelmek: (116) “(Lakırdıya biraz fasıla geldi.)” (Kiraz, 2021:116) (Kiraz, 2021:116)

Fasıla vermek: “(Fakat rüya, sanki bir fasıla verir gibi oldu.)” (Kiraz, 2021:116)

Fasıla vermek: “Bu devâsâ makina **fâsıla vermeden** çalışırken, ameleler de, dönerken gıcırdayıp çatlama tehlikesi arz eden dişlileri yağıyor, tazyik ve sürat saatlerini muayene ediyor, buhar yâhut duman kaçağı olan boruların vanalarını derhâl kapıyor veya açıyorlardı.” (Oğuzkan, 2021: 86)

“İhsan Sait günün birinde hem Bevval’i hem de Paşaoğlu’nun kasasında bulduğu galenli bir ahizeyi denemek istemiş ve bu aleti yanına aldıktan sonra Bevvale mürsile mikrofonunun başına geçip **fasıla vermeksizin**, dedesinden dinlediği Hayber Cengi Hikâyesi’ni anlatmasını tembihlemişti.” (Oğuzkan, 2021: 86)

Fasıla vermemek: “(Diğeri ise hiç fasıla vermiyor...)” (Kiraz, 2021:116)

Fayda vermemek: “(Çocuklarına, karısına da ancak bitmez ve bitse de fayda vermez bir davayı miras bırakıyordu.)” (Kiraz, 2021:117)

Faydası dokunmak: “Bir faydaları bir dilim ekmek için bile imkanları olmayanlara dokunurdu.” (Elibol, 2009: 58)

Faydasını görmek: “Yaradılıştan kılıbaz ve piyazcı olan sürücü o güne kadar, hürmetle eğilmenin çok faydasını görmüştü.” (Oğuzkan, 2021: 136)

Fazla kaçırmak: “(Birkaç kadehi fazla kaçırp sarhoş olunca hemen aynı bahsi açmakta hiç tereddüt göstermiyor...)” (Kiraz, 2021:117)

Fedakârlığa katlanmak: “(Efendilerinin uğrunda katlandıkları fedakârlıkları gösterecekler.)” (Kiraz, 2021:117)

Fedakarlık yapmak: “İyi biri olmamız için gayret gösterir, fedakârlık yaparlar.” (Uygun Selimler, 2022: 37)

Felce uğramak: “(Günün birinde felce uğradı, ağzı çarpıldı, vücudunun bir tarafı tutmaz oldu...)” (Kiraz, 2021:117-118)

Ferah tutmak: “(-Hanımefendimiz, dedi, yürekleri ferah tutunuz; şükür Allah’a ne var ki?)” (Kiraz, 2021:118)

Ferahlık duymak: “Şimdi içinde bir ferahlık duyuyordu.” (Korga, 2018: 105)

Ferahlık vermek: “Maliye Bakanı’nın gönüllere ferahlık veren izahlarından sonra Milli Şef, Yücel döndü.” (Korga, 2018: 105)

Ferman gel-: “İstanbul’dan **gelir ferman** / Bende hiç kalmadı derman / İki şahit bir de imam / Kıysın nikahımızı dilber. - (Çifte Konağın Gelini/ Erzincan)” (Kama, 2019: 157)

Feryat koparmak: “Ayak sesleri tam arkama gelince, düşmemek ve küçük bir **feryat koparmamak** için büyük bir gayret sarf ettim ve yanı başımdaki duvarı tuttum.” (İnan, 2020: 48)

“Kapıya atıldım ve dışarı çıkınca bir **feryat kopardım.**” (İnan, 2020: 48)

Feryat koparmak: “Kapıya atıldım ve dışarı çıkınca bir feryat kopardım.” (Shurafa, 2022: 81)

Feryat kopmak: “Ağzından bir kontrolsüz **feryat daha koptu.**” (Oymak, 2019: 90)

Fesat karıştırmak: “(‘Fesat karıştı’ diye kâğıtları bozmuş.” (Kiraz, 2021:118)

Fetva vermek/almak: “Padişah İkinci Murad Beğ’in de buna çok kızdığı, hatta Karaman ülkesinin altını üstüne getirip halkına da bir tırpan atmak için Mısır bilginlerinden fetva aldığı söyleniyordu.” (Korga, 2018: 106)

Fırsat aramak: “Salih ertesi sabah çivi gibiydi ve kafasına koyduğu iş için fırsat aramaya başladı.” (Elibol, 2009: 39)

Fırsat bilmek: “Andrew’un yanlarından uzaklaşmasını **fırsat bilen** Silvia Eee, anlatın bakalım! Dün gece neler çevirdiniz? Dedi.” (Topal, 2015: 67)

“Silvia, Andrew ve Ale'nin yanlarından uzaklaşmasıyla oluşan sessizliği **fırsat bildi.**” (Topal, 2015: 67)

Fırsat bilmek: “Cebir öğretmeninin üçüncü ismi bulmakta biraz güçlüğe uğramasını fırsat bilerek onun sözünü kesti.” (Korga, 2018: 106)

Fırsat bulmak: “(Bir fırsat bulup da gidemedik.” (Kiraz, 2021:118)

Fırsat bulmak: “... hem de en gerekli anlar ve durumlarda fırsat bulup bulamayacağı kolay kolay kestirilemezdi.” (Elibol, 2009: 10)

Fırsat bulmak: “Dünyanın dört bir yanından göçmenler, iş ve eğitim fırsatı bulmak için Okland'a geliyorlar.” (Uygun Selimler, 2022: 37)

Fırsat bulmak: “İki kuzen yılın sadece o dönemini beraber geçirme **fırsatı bulabiliyordu.**” (Topal, 2015: 67)

“Kızların ikisi de epey acıkmışlardı anlaşılın, kahvaltı boyunca yiyecekleri tıktırmaktan konuşmaya bile **fırsat bulamadılar.**” (Topal, 2015: 67)

“Ne var ki ağzını açmasına **fırsat kalmadan** Silvia öfkeyle atıldı.” (Topal, 2015: 67)

Fırsat bulmak: “Pusat onu incelemek ve Güntülü ile ölçüştürmek fırsatını bulmuştu.” (Korga, 2018: 106)

Fırsat bulmak: “Zâten **fırsatını buldu** mu zıddına zıddına gider, tembihlerine fazla kulak asmaz, emirlerini yerine getirmeyi de sürüncemede bırakırdı.” (Oğuzkan, 2021: 87)

Fırsat düşmek (çıkma): “Nice can pazarlarında Azrail'le karşı karşıya geldikten sonra fırsat çıkınca, Çakırın tabirince felekten gün çalmak hakları idi.” (Korga, 2018: 106)

Fırsat kaçırmak: “Bu da **kaçırılmayacak kadar güzel bir fırsatta!**” (Topal, 2015: 130)

“Bulunmaz bir **fırsat kaçırdık.**” (Topal, 2015: 130)

Fırsat kollamak: “(İçimizde yalnız Şefik Bey, İskender oyun oynarken onun yanında bulunmak istiyor ve bir aralık kaçıp içeri odaya gitmek fırsatını kolluyordu.)” (Kiraz, 2021:118)

Fırsat kollamak: “Ama Çakırsaraylı'nın fırsat kollamaktan vazgeçmeyeceğini, vakti gelince de duraklamadan bu kanlı işe girişeceğini adı gibi biliyordu.” (Elibol, 2009: 39)

Fırsat kollamak: “Öyle ise sarayın içinde fırsat kollamaları da akla gelebilirdi.” (Korga, 2018: 106)

Fırsat kollamak: “Yatağının ucuna ilişip beklemeli miydim, soyunmasına yardım mı etmeli yoksa bir fırsatını bulup kendimi dışarı mı atmalıyım, hiç bilemiyordum.” (Onat, 2019: 52)

Fırsat ver-: “Bahçemiz beş ağaçtan / Sevdamız taştı baştan / Felek **fırsat verirse** / Başlarız yine baştan. - (Arpa Orağa Geldi/ Diyarbakır)” (Kama, 2019: 110)

Fırsat vermek: “Ale, diğerlerinin bir şey sormasına **fırsat vermeden**, ağzı kulaklarında, “İnanamayacaksınız, ama arayan dayımdı!” dedi.” (Topal, 2015: 68)

“Andrew’un babası çocukların başka bir şey söylemelerine **fırsat vermeden** konuşmaya devam etti.” (Topal, 2015: 68)

Fırsat vermek: “Artık günümüzde ulaşımın hem sebep olduğu hem fırsat verdiği çok önemli değişimleri ve gelişimleri izlemekteyiz.” (Uygun Selimler, 2022: 37)

Fırsat vermek: “Kendisine fırsat vermeden cezalandırılırsa yazık olacak, izin ver: Leventlerimin en yiğidi ile vuruşsun!..” (Korga, 2018: 107)

Fırsat vermek: “Mehmet korkmaya bile fırsat vermeyen bir şaşkınlık içindeydi.” (Elibol, 2009: 10)

Fırsatı ganimet bilmek: “**Fırsatı ganimet bilerek**, Duriye Hanım’a dul Zühre’den laf açtı.” (Oymak, 2019: 81)

Fırsatı kaçırmak: (Yerlikaya, 2021: 59)

Fırsatı kaçırmak: “Olar, Macarlar ve müttefikleriyle uğraşırken fırsatı yine kaçırmayan Karamanoğlu taaruza geçmiş, yine bazı şehirleri ele geçirmişti.” (Korga, 2018: 107)

Fırsatı kaçırmak: “(Düşündüm, Cavide’yi göndermekle bir fırsat mı kaçıyorum.)” (Kiraz, 2021:118)

Fırsattan yararlanmak (fırsattan istifade etmek): “Nusret de bu fırsattan yararlanarak son süratle uzaklaştı.” (Uygun Selimler, 2022: 37)

Fırtına çıkmak: “Gece yarısına doğru Ötüken’de yaman bir fırtına çıktı.” (Korga, 2018: 107)

Fırtına koparmak: “Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa için ‘Türk Harp tarihinin son büyük simasıdır’ demesi fırtınayı koparmıştı.” (Korga, 2018: 107)

Fiile koymak / getirmek: (Yerlikaya, 2021: 59)

Fikir almak: “(Halbuki Asım, bu meseleyi amcasıyla istişare edebileceğini, ondan bir fikir alabileceğini zannediyordu.” (Kiraz, 2021:119)

Fikir vermek: “(Hiç kimsenin ona fikir vereceği, onun hiç kimseyi tavsit edeceği yoktu.” (Kiraz, 2021:119)

Fikir vermek: “Marconun başına dert almasını önlemek isterken ona **fikir vermişti.**” (Topal,2015:68)

Fikir vermek: “Ona, bu fikri Recep vermiş, ilk atışı da kendisi yaptırmış.” (Elibol, 2009: 10)

Fikir yürütmek: “... Belki de merdiven dayayıp geçiyordur ya da ağaçtan ağaca atlıyordur, ne bileyim işte... diye **fikir yürüttü** Aylin de.” (Topal,2015:68)

“Çocuklar bu konu hakkında **fikir yürütmeye** bir hayli heveslilerdi.” (Topal, 2015:68)

Fikrinden geçmek: “(Fakat bu ufak tefek şeyler, geçimsizliklere rağmen, ailelerini bozmak, evlerini dağıtmak ikisinin de fikrinden geçen şeyler değildi.)” (Kiraz, 2021:119)

Fikrini karıştırmak: “(Sonra bir aralık bu münasebetin adi bir hafiyelikten ibaret olabileceği, babasıyla Toksi arasında gayrimeşru bir münasebetin bir hayalden ibaret olması ihtimali de fikrini karıştırdı.)” (Kiraz, 2021:119)

Film çekmek: “Beşeri Şef, bu tarihi anın televizyonla cihana yayılmasını emrettiği gibi gelecek nesilleri de bu şereften mahrum etmemek için film çekilmesi hakkında direktifler vermişti.” (Korga, 2018: 107)

Fişek doldurmak: “(Her gece fişek dolduruyor ve ağzından av hikâyelerinden başka bir şey işitilmiyordu.)” (Kiraz, 2021:119)

Fotoğraf çekmek: “...Hatta hep beraber **fotoğraf çektiğimiz**. Diyen Aslı, elindeki küçük fotoğraf makinesiyle yeşil fillerin resmini çekti.” (Topal, 2015:68-69)

“Toku ve Yuko en son ana kadar **fotoğraf çekmeye** devam ediyorlardı.” (Topal, 2015:68-69)

Frengistan zambağı sevmek: “Lale Türkiye’nin gül İran’ın, nilüfer Hindistan’ın haşhaş Çin’in, krizantem Japonya’nın değil mi?... Garp... yani eski garp klasik bir tabirle **Frengistan zambağı sevmiş.**” (Oymak, 2019: 105)

Fütur getirmek: (Yerlikaya, 2021: 59)

Galip gelmek: (Yerlikaya, 2021: 60)

Galip gelmek: “Fransa Kralı Luiden de yardım görüp **gâlip geldiler.**” (Oğuzkan, 2021: 87)

Gam çekmek: “Cilve yapar sevgili /Gönül kanatmak için. / Şair neden gam çeker? /Şiir yaratmak için.” (Korga, 2018: 108)

Garanti vermek: “Tabi ki kendisine, Ale’nin kılına bile zarar gelmeyeceğinin **garantisini de verdim.**” (Topal, 2015:69)

Garip düş-: “Ayvanın altından geçtim / Eğildim suyundan içtim / Ben bu yere **garip düştüm.** - (Ayvanın Altından Geçtim/Van)” (Kama, 2019: 158)

Garip (tuhaf) bulmak: “Bay Umbertoyu ben de **tuhaf buluyorum.**” (Topal, 2015:69)

“Haklısın! Dedi, ama yine de kafesin içinde ona **tuhaf gelen** bir şey vardı.” (Topal, 2015:69)

Gayret göstermek: “(Asım son bir gayret göstererek; -Beni sarraf göndermedi.)” (Kiraz, 2021:120)

Gayret göstermek: “Doğrusu yenir, yutulur zıkkım değil, ama bir gayret gösterip kursağa gönderdiniz mi üç gün acıkmazsınız.” (Korga, 2018: 108)

Gayret göstermek: “İyi biri olmamız için gayret gösterir, fedakârlık yaparlar.” (Uygun Selimler, 2022: 38)

Gayret vermek: “(Ancak bu fikir ona gayret vermişti.)” (Kiraz, 2021:120)

Gayrı mümkün görünmek / Mümkün görünmemek: (Yerlikaya, 2021: 60)

Geç gelmek: “Renk uyumunu düşünecek vaktimiz yok. Yemeğe **geç kalıyoruz.**” (Topal, 2015:155)

Geç kalmak: “(-Hay Allah cezayı vermesin, müdür ne dedi?-Biraz geç kaldı, dedi.)” (Kiraz, 2021:120)

Geçit ver-: “Dere geçit vermezse / Atlarım taştan taşa / Elpir yelpir fistanın / Yırtarım baştan başa. - (Dere Geçit Vermezse/ Sivas)” (Kama, 2019: 53)

Gelin gelmek: “(Kalın kara kaşlı bir kadındı ve Bursa’dan buraya gelin gelmişti.” (Kiraz, 2021:121)

Gelin git-: “Atı getirselere ata binemem / Ellerin köyüne **gelin gidemem.** - (Kurdular Ocak Taşını / Erzincan)” (Kama, 2019: 158)

Gelin gitmek: “Osmanlı’ya gelin mi gitmiş?” (Korga, 2018: 108)

Geri almak: “(-Ondan caymışlar, geri alıyorlarmış!)” (Kiraz, 2021:121)

Gençliği geç-: “Karşıdan geçti gelin / Elinde desti gelin / Sallan boyun göreyim / **Gençliğim geçti** gelin. - (Bugün Ayın Işığı/ Kırıkkale)” (Kama, 2019: 53)

Gençliğine doy-: “Kaldır kolun oynasın / Sür cezveler oynasın / Havvamı seven oğlan / **Gençliğine doymasın.** - (Eski Evin Merteği/ Ankara)” (Kama, 2019: 53)

Gençliğine doyma-: “Bahçelerde hurmayım / Yeşil başlı durnayım / Vallah severim seni / **Gençliğime doymadım.** - (Bahçelerde Hurmayım/ Orta Anadolu)” (Kama, 2019: 53)

Gerdeğe girmek: “Planlar bir yana, hayâlleri ise, ağanın kızı Bestenûr ile **gerdeğe girmek**, kasabada bakkal dükkânı açmaktı.” (Oğuzkan, 2021: 146)

Gerek duymak: Böyle bir yalan uydurma **gereğini neden duydunuz** anlayamıyorum.” (Topal, 2015:69)

“Hem buna neden **gerek duyalım** ki.” (Topal, 2015:69)

Geri almak: “Bazen münasebetsiz bir el saati geriye alabilir.” (Korga, 2018: 109)

Geri bırakmak: “(Ayaşlı, İffet Hanım’ı Turan Hanım’ın yerine koymak istedi ama bir yandan kadının hastalığı ve beceriksizliği bu projeyi geri bıraktırdı.)” (Kiraz, 2021:121)

Geri çağırma: “(Hâki Bey’in orada belli başlı bir işi kalmamış, geriye çağırılmışlar.)” (Kiraz, 2021:121)

Geri çekilmek: “(Karyolanın kenarından uzanıp Toksi’nin elini tutmak istedi, Toksi geri çekilerek; -Bırak, dedi, bana çok gelir...)” (Kiraz, 2021:121)

Geri çekilmek: “Dayı geri çekildi.” (Duran, 2019: 79)

Geri çekilmek: “Öfkeyle üstüne yürüdüm. Ben yaklaştıkça Rüştü büyümeye başladı. Öyle hızlı büyüyordu ki, içimi dev bir karınca dolduracak diye korktum. Usulca geri çekildim.” (Onat, 2019: 53)

Geri çekilmek: “Yani düşmanı aldatmak için planlı geri çekilmeler yok mu, işte onlardan birini yapacağız.” (Korga, 2018: 109)

Geri çevirmek: “Artık kötü karşılanacak, kulp takılacak tek tutum bu isteği geri çevirmekten ibaret kalıyordu.” (Elibol, 2009: 76)

Geri çevirmek: “Mümkünse onu geri çevirin!” (Korga, 2018: 109)

Geri dönmek: (Yerlikaya, 2021: 60)

Geri dönmek: “(Geri döndüm, pencereyi kapamış iki adamın arkasından Selime bana elini salladı.)” (Kiraz, 2021:121-121)

Geri dönmek: “Çiftçiye bir ucundan bıraksan, insan kıpırtısının doğayı ve insanı baştan çıkararak sıcaklığını öteki uca götüremeden kaybolur; yılanı akıtsan geri döner gölgene; gidemem, der, derinlik bakışlarımdan derin...” (Onat, 2019: 53)

Geri dönmek: “Geri dönememiş.” (Korga, 2018: 109)

Geri dönmek: “Geri dönüş başladı.” (Uygun Selimler, 2022: 38)

“Sonunda işgal kuvvetleri Antep’e gitmekten vazgeçip geri döndü.” (Uygun Selimler, 2022: 38)

“Isındıktan ve karnı doyduktan sonra işine geri dönmek için ayağa kalktı ve genç kadına Size çok teşekkür ederim. Süt ve kurabiyeler için borcum ne kadar? diye sordu.” (Uygun Selimler, 2022: 38)

Geri dönmek: “O tarihlerde Anadolu’da Bedirge’den Davulga’ya, Dağardı’nın Sülüklü’ye, Şambayadın’dan Medetsiztepe’ye, Ellice’den Yellice’ye, Çayırşeyhin’dan Şabaözü’ne, Kabahaydar’dan Elbeyli’ye, Kızılavrat’a, İvrindi’ye kadar birçok yörede aşk derdiyle bir hoş olmuş ne kadar delikanlı varsa kız tarafına verilecek başlık parasını denkleştirmek için trenle Dersaadet’e gelir, çalışır, çalışır, çalışır, gerdeğe girmek için gereken meblağa eriştiklerinde de memleketlerine **geri dönerlerdi.**” (Oğuzkan, 2021: 175-176)

“Zâbitlerden ikisi topların yanında durup, ona selâm çakan astına tepeyi işâret etti, derken geldiği yoldan dörtnala **geri döndü.**” (Oğuzkan, 2021: 175-176)

Geri dönmek: “Son zamanlarda, onu ilk tanıdıkları andaki ürkek haline **geri dönmüş** gibiydi.” (Topal, 2015:155)

Şu anda üçü de **geri dönmek** istiyordu.” (Topal, 2015:155)

Geri dönmek: “Tevfik Bey’e katılmadan önce saldığı haberci geri dönmemiş, bir ikinci teşebbüs için de fırsat çıkmamıştı.” (Elibol, 2009: 76)

Geri dönmek: “Tilki onları yolcu ettikten sonra geri dönmüş...” (Duran, 2019: 79-80)

Geri gelmek: “Domates, biber yüklü külüstür kamyonetler duracak bir yerde, simitçilerin sesleri incecik bir lastik gibi sokağın ucuna kadar uzayıp uzayıp geri gelecek.” (Onat, 2019: 53)

Geri göndermek: “Bunu yaptıktan sonra o mektubu geri göndermek nedendi?” (Korga, 2018: 109)

Geri kalmak: “(Yedi numaradaki komşularla tanışmakta ben en geriye kaldım.” (Kiraz, 2021:122)

Geri kalmak: “Topal İsmail, Küçük Ağa’dan geri kalmak istediye de Tevfik Bey onu da yolladı.” (Elibol, 2009: 25-26)

Geri kalmamak: “İlyas, dün geceki şarabın sarhoşluğu ile o gün epey geç uyanmış olmakla beraber kalkar kalkmaz yemek faslına başlamaktan da geri kalmamıştı.” (Korga, 2018: 109)

Gezip durmak: “(Bu sac mangal Ayaşlı’nın odasıyla mutfak arasında gezer durur.” (Kiraz, 2021:122)

Gezip durmak: “Sonra dükkanla birlikte, boynunda kocaman bir fotoğraf makinesiyle gezinip duran Fuat Yücesoy’un torun.” (Onat, 2019: 53)

Gibi gelmek: (Yerlikaya, 2021: 60)

Gibi gelmek: “Artık bana da rastlantıdan daha fazlası varmış **gibi geliyor.**” (Topal, 2015:184)

Öğleden sonraki dersler ve daha sonra evde geçirdikleri zaman her üçüne de hiç bitmeyecekmiş **gibi geldi.**” (Topal, 2015:184)

Gizli kalmak: “(Bu hikâyenin içinde gizli kalması lazım gelen şeyler de vardı.)” (Kiraz, 2021:122)

Gizli kalmamak: “(Bu iş gizli kalmaz, tez meydana çıkarırlar.)” (Kiraz, 2021:122)

Gizli tutmak: “Her şey gizli tutulmuş ve hızla harekete geçilmiş olduğu halde Dokuz Oğuzlar yine tam bir baskına uğratılamamıştı.” (Korga, 2018: 110)

Göğsüne basmak: “(Asım’ı göğsüne basıyordu.)” (Kiraz, 2021:123)

Gönlü aldan-: “Bilir misin neden nesin / Bir gün kesilecek sesin / Çürür cisminle kafesin / **Aldanma gönül aldanma.** - (Bu Dünyanın Devranına/ Tunceli)” (Kama, 2019: 159)

“Bu dünyanın devranına / **Aldanma gönül aldanma** / Zilli çanlı kervanına / **Aldanma gönül aldanma.** - (Bu Dünyanın Devranına/ Tunceli)” (Kama, 2019: 158)

“Cafer sözünü kısa kes / Kemalata eyle heves / Menzil almaz tamah nekes / **Aldanma gönül aldanma.** - (Bu Dünyanın Devranına/ Tunceli)” (Kama, 2019: 159)

“Evden barktan geçeceksin / Ecel tasın içeceksin / Ne ektinse biçeceksin / **Aldanma gönül aldanma.** - (Bu Dünyanın Devranına/ Tunceli)” (Kama, 2019: 159)

“Gelmemişken ölüm cana / Ağla yalvar yana yana / Haktan yardım olsun sana / **Aldanma gönül aldanma.** - (Bu Dünyanın Devranına/ Tunceli)” (Kama, 2019: 159)

Gönlü çekmek: “...ver elini der; istediğimiz, gönlümüzün çektiği her yere giderdik.” (Duran, 2019: 80)

Gönlü eftarlan-: “Sel önüne söğüt diktim bir sıra / Deli **gönül eftarlandı** bu sıra / Ben seni gönülledim kalma kusura / Var git oğlan var git ben senin olamam. - (Sel Önüne Söğüt Diktim Bir Sıra / Eskişehir)” (Kama, 2019: 54)

Gönlü kanmak: “Bu kadar büyük bir ülkü için kılıç çekerken, başkanlık eden kişinin gönlü kanmış, usu yatmış olmalıdır.” (Korga, 2018: 112)

Gönlü kırıl-: “Hazal Hazal / Sen ettin dilimi lal / Hazal Hazal / Gel **kırık gönlümü** al. - (Dere Boyu Saz Olur/ Adıyaman)” (Kama, 2019: 111)

Gönlü sev-: “Çıktım kerpiç duvara / Meyil verdim o yâre / Keşke vermez olaydım / **Gönlüm sevdi** ne çare. - (Çıktım Kerpiç Duvara/ Erzurum)” (Kama, 2019: 161)

Gönlü yerin-: “Evleri görünüyor / Gönüldür yeriniyor / Çekilecek dert değil / Mevlam sabır veriyor. - (Altunu Bozdurayım/ Kayseri)” (Kama, 2019: 55)

Gönlünden geçmek: “Seni soyardım İreis Bey emme bi daha karşıma çıkma, kötü olur. Gönlümden geçeni bi bilsen!” (Elibol, 2009: 74)

Gönlünü kır-: “Bala seni de özgesine verdiler ay balam verdiler / Verdiler de şu **gönlümü kırdılar** ay balam kırdılar. - (Sizin Evler Bizimken De Daldadır/ Kars)” (Kama, 2019: 162)

Gönül/gönlünü almak: “Af dilememek prensibi olmasaydı onun gönlünü almaya çalışır, hatta tarziye de verirdi.” (Korga, 2018: 113)

Göreceği gelmek: “(O kadar ki bu yalanlara kendisi de bazen inanır gibi olur, uzun müddet Canip Bey’i görmezse adeta göreceği gelirdi.)” Kiraz, 2021: 125)

Göresi gel-: “Çamloluk’tan gurubetten / Dağları **göresim geldi**. - (Suda Oynayan Balıktan/ Kayseri)” (Kama, 2019: 57)

“Derelerin oylumu / Eğri koydun boynumu / Gine **göresim geldi** / Kara gözlü yârimi. - (Dereler Buz Bağladı/ Doğu Anadolu)” (Kama, 2019: 164)

“Toprakbaş göşker çukuru / Dağları **göresim geldi**. - (Suda Oynayan Balıktan / Kayseri)” (Kama, 2019: 57)

“Üç oavadan çamloluktan / Dağları **göresim geldi**. - (Suda Oynayan Balıktan / Kayseri)” (Kama, 2019: 57)

“Yallibeli çifttegülen ,7 Dağları **göresim geldi**. - (Suda Oynayan Balıktan / Kayseri)” (Kama, 2019: 57)

Görev almak: “Nazım Bey ağır bir görev almıştı.” (Uygun Selimler, 2022: 38)

Görmezlikten gelmek: “Kocasının mahkûm olup kendisinin küçük çocuğu ile parasız ve çaresiz kaldığı günlerde onu aramayan, aramak ve yardım etmek şöyle dursun, gördükleri zaman görmezliğe gelen iyi gün dostları gibi belki bu genç kızlar da başlarını çevirirler, hattâ...” (Korga, 2018: 115)

Görmezlikten gelmek: “Selam sabahın biçimi de değişmiş, görmezlikten gelmeler iyiden iyiye çoğalmıştı.” (Elibol, 2009: 26)

Görücü gezmek: “(Kaleme henüz altı ay kadar devam etmemiş idi ki halası ona görücü gezmeye başladı.” (Kiraz, 2021:125)

Görücüye çıkmak: “(Bir miralayın kızıydı birkaç defa görücüye çıkmıştı.)” (Kiraz, 2021:125)

Görünüşe aldanmak: “(Görünüşüne aldanmamalı. Aklının ermediği hile, şeytanlık yoktur.)” (Kiraz, 2021:125)

Göz değ-: “Evleri yakın yârim / Çık sallan bakim yârim / Uzun boyan **göz değer** / Hamayıl takım yârim. - (Can Maral Can/ Kars)” (Kama, 2019: 164)

Göz süz-: “Bahçada yar gezende / Zülfün yüze düzende / Bende kıyamet kopar / **Gözlerini süzende.** - (Bahçalarda Biberim/ Diyarbakır) (Kama, 2019: 112)

“Bilmem nasıl güzeller / Güzeller ağlarlar / **Gözlerini süzerler** / Gülmezler ağlarlar. - (Yaylasından İnmişler / Kars)” (Kama, 2019: 164)

“Türkmen kızı bağda gezer / **Gözlerini** baygın **süzer** / Görenlerin bağı ezer / Dilber dilber dilber dilber. - (Türkmen Kızı Süt Pişirir / Sivas)” (Kama, 2019: 58)

“Yayığımı kurdum düze / Ela **gözler süze süze** / Gaynanam geldi mi size – (Yayığımı Kurdum Düze / Erzurum)” (Kama, 2019: 164)

Gözaydına gelmek: “...Eve dönünce orasını düğünevi gibi kalabalık buldum. Duyan kadınlar gözaydına gelmişler.” (Şahin Dede, 2022: 103)

Gözaydına gitmek: “...birine kavuştuğu sevindirici bir durum dolayısıyla kutlamaya, iyi dilekte bulunmaya gitmek.” (Şahin Dede, 2022: 103)

Gözleri bayılmak: “...uyku, istek vb. bir durum gözlerinden belli olmak.” (Şahin Dede, 2022: 106)

Gözleri berraklaşmak: “...Çocukluğuna ait bazı hatıralarını söylerken, gözleri berraklaşıyordu.” (Şahin Dede, 2022: 106)

Gözleri buğulanıp dalmak: “Ey korkunç, ünlü hem de mutlu, geçmiş zaman... dedikçe bazen de **gözleri buğulanır dalar.**” (Oymak, 2019: 89)

Gözleri buğulanmak: “Bevval beygiri kırbaçlayıp onu Ayestefanos İstasyonu’na götürürken, gece o saatten sonra başı yastık yüzü görmediği için **gözleri** uykusuzluktan **buğuluydu.**” (Oğuzkan, 2021: 123)

“Bu yüzden **gözleri buğulandı**, ardından dolu dolu oldu” (Oğuzkan, 2021: 123)

Gözleri bulanmak: “(-Yok öyle değil gözlerim bulanıyor.” (Kiraz, 2021:127-128)

Gözleri dol-: “Yâri yolladım yola / **Gözleri dola dola** / Tanrım bir bulut gönder / Yârime gölge ola. - (Hostanın Bademleri / Erzincan)” (Kama, 2019: 164)

Gözleri dolmak (dolu dolu olmak): “Bu yüzden **gözleri buğulandı**, ardından dolu dolu oldu.” (Oğuzkan, 2021: 123)

“**Gözleri dolmuştu.**” (Oğuzkan, 2021: 123)

Gözleri dolmak (veya dolu dolu olmak): “...Gözleri dolu doluydu ama ağlamadı.” (Şahin Dede, 2022: 106)

Gözleri dolmak: “...birazcık gözleri dolmuş, çocuklara göstermemek için...” (Duran, 2019: 83)

Gözleri dolmak: “Aylin’in sözleri üzerine bir an için Aslı’nın gözleri doldu.” (Topal, 2015:100)

“Yarısı hala toprağın içinde kalan yazıtı bakınca **gözleri doldu.**” (Topal, 2015:100)

Gözleri dolmak: “Hicranlı manzarası karşısında **gözleri doluyor**, dudakları, manası meçhul bir gülümseyişle titriyordu.” (Oymak, 2019: 88)

Gözleri ifadesini kaybetmek: “Yalnız bazı günler birdenbire vahşileşiyor, **gözleri bütün ifadesini kaybediyor**, küçülüyor ve kendisine hitap edildiği zaman yavaş, fakat her türlü yakınlaşmayı men eden bir sesle cevap veriyordu.” (İnan, 2020: 52)

Gözleri kapanmak: “**Gözleri kapanırken** uçak gökyüzünü delercesine yol alıyordu.” (Topal, 2015:101)

“**Gözleri yavaşça kapandı.**” (Topal, 2015:101)

Gözleri sulanmak: “...gözlerine yaş gelmek.” (Şahin Dede, 2022: 107)

Gözleri sulanmak: “Salih gözlerinin sulandığını fark etti, çene kemikleri kenetlendi. (37. s.)” (Elibol, 2009: 61)

Gözleri süzül-: “Çekin halay düzüksün / Sürmeli **gözler süzüksün** / Halaya gelmiyenin / Kolu budu üzüksün. - (Çekin Halay Düzüksün/ Niğde)” (Kama, 2019: 58)

“Çekin halayı dizilsin / Ela **gözler süzüksün** / Halaya girmeyenin / Vurun boynu üzüksün / Ah lili yar lili. - (Çekin Halayı Dizilsin/ Sivas)” (Kama, 2019: 58)

Gözleri süzülme: “(Yalnız Hüseyin Bey’in hikâyesi uzadıkça gördüm ki Hasan Bey’in içi sıkılmaya başladı, suratı uzadı, gözleri süzüldü.)” (Kiraz, 2021:128)

Gözleri süzülme: “...İki elini bastonun gümüş topuzuna dayamış, gözleri saadetten süzülmüş, adamı dinliyordu.” (Şahin Dede, 2022: 107)

Gözleri yaşarmak: “(Şimdi Asım’ı görünce yine gözleri yaşardı.” (Kiraz, 2021:128)

Gözleri yaşarmak: “Bebekleri gören kadının **gözleri yaşarmıştı.**” (Topal, 2015:101)

Gözlerinden yaşlar boşanmak: “Yazıyı okuyunca Deli Kurtun gözlerinden yaşlar boşandı.” (Korga, 2018: 123)

Gözlerini belirtmek: “...Birisinin âşıklı maşuklu bir masal söylediğini işitti mi karşısında apışıp gözlerini belirtiyordu.” (Şahin Dede, 2022: 108)

Gözlerini bitirmek: “...Her gece fasılasız çalışmak gözlerimi bitirdi.” (Şahin Dede, 2022: 108)

Gözlerini kaldırmak: “(Salime gözlerini kaldırıp babasına baktı.)” (Kiraz, 2021:129)

Gözlerini uyku bürü-: “Yüce dağ başınayatmış uyumuş / Ela **gözlerini uyku bürümü**ş / Evvel gücügümüş şimdi büyümüş / Şimdi uzaklardan bakan ben oldum. - (Yüce DağBaşına Yağan Kar İdim / Kırıkkale)” (Kama, 2019: 58)

Gözü (gözleri) kapanmak: “(Asım’ın da gözü kapanıyordu.)” (Kiraz, 2021:130)

Gözü (gözleri) takılmak: “Bir de dedemin ellerine takılırdı gözlerim.” (Uygun Selimler, 2022: 39)

Gözü (gözleri) takılmak: “Çinlilerden birinin gözleri Çalığ’ın kılıcına takıldı.” (Korga, 2018: 121)

Gözü (veya gözleri) takılmak: “...Gözleri başka bir sahifenin ortalarına takıldı. (Şahin Dede, 2022: 109)

Gözü alışmak: “Gözleri karanlığa alıştıktan sonra Almıla’yı seçti.” (Korga, 2018: 121)

Gözü bulanmak: “...bulanık görmeye başlamak.” (Şahin Dede, 2022: 110)

Gözü bulanmak: “Gözleri bulandı.” (Korga, 2018: 121)

Gözü dalmak: “(İnsan dalgınlaşır, gözleri dalar.)” (Kiraz, 2021:129)

Gözü dalmak: “...gözü bir noktaya dikili olarak dalgın dalgın bakmak.” (Şahin Dede, 2022: 110)

Gözü dalmak: “Derken sinirli bir şekilde gözlerini ovuşturana adama meseleyi arz eder, ama mevzunun biraz uzunca, yani dört beş cümle olması sebebiyle çok geçmeden memurun **gözleri dalar**, laf bitince de içi geçmiş ve pinekemeye başlamış olurdu.” (Oğuzkan, 2021: 124)

Gözü dalmak: “Durum elverişli olsa gözleri dalıp dumanlanacaktı bile.” (Korga, 2018: 121)

Gözü ilişmek: “(Yemeğe başlarken gözüm Fahriye ilişti.)” (Kiraz, 2021:130)

Gözü ilişmek: “...Demin şu pencereden gözüm denize ilişince kendimi Roma’ya giden bir vapurda sandım.” (Şahin Dede, 2022: 111)

Gözü ilişmek: “Bu sırada **gözüm**, gazinonun dönen kapısının buğulu camları arasından dışarıya ilişti.” (İnan, 2020: 53)

“Bu sırada **gözüm**, on adım kadar ilerideki elektrik direğinin altından bize doğru gelen bir kadına ilişti.” (İnan, 2020: 52)

“**Gözlerim** buraya ilişince bütün vücudunu çıplak görmüş gibi bir ürperme ve hicap ile gözlerimi yukarı kaldırdım.” (İnan, 2020: 52)

“**Gözlerim** orkestranın arasından geçerek salona doğru gelen kadına ilişti.” (İnan, 2020: 52)

“Günün birinde, gayet iyi hatırlıyorum, yağmurlu ve karanlık bir teşrinievvel gününde, gazeteleri karıştırırken, yeni ressamların açtığı bir sergi hakkındaki tenkit makalesi **gözüme ilişti.**” (İnan, 2020: 52)

“Rastgele yürürken **gözüm** bu taraflara **ilişince** neden hemen sapmışım.” (İnan, 2020: 53)

Gözü ilişmek: “Gözü Çalığ’ın kılıcına ilişince içi bulandı.” (Korga, 2018: 122)

Gözünden (veya gözlerinden) yaş (veya yaşlar) boşanmak: “...Gözlerinden yaşlar boşandı birden.” (Şahin Dede, 2022: 113)

Gözünden yaşlar sızmak: “Gülbünü **gözünden yaşlar sızıyordu.**” (Oymak, 2019: 96)

Gözünü süz-: “Kemend olmuş zülfün bize / Ela **gözler süze süze** / Yazılmıştır alınımıza / Hasret kalemi kalemi. - (Dost Eline Giden Durnam/ Malatya)” (Kama, 2019: 166)

Gözünün içine bakmak: “Emine’nin gözlerinin içine baka baka gülümsediğini görmemişti.” (Elibol, 2009: 80)

Gözüyle görmek: “...bir olaya tanık olmak.” (Şahin Dede, 2022: 117)

Gözüyle görmek: “Gözlerimizle **gördük**, kulaklarımızla duyduk her şeyi.” (Topal, 2015: 186)

“Ne var ki Marco bile ikisinin birlikte iş çevirdiklerine **gözüyle görmese** inanmazdı.” (Topal, 2015: 186)

Gözüyle görmek: “Hadi gidelim de gözlerimizle görelim...” (Duran, 2019: 87)

Gözüyle görmek: “Salih onları ateş ederken gözleriyle görmüştü.” (Elibol, 2009: 83)

Gözüyle süz-: “Gözün gaydasıdı akar bilirem / Gizdin gizdin süzer bakar bilirim / Aşığı yandırır yakar bilirim. - (Bağa Girdim Bağbanını Görmedim/ Kars)” (Kama, 2019: 166)

Gözyaşlarını tutamamak: “(Ona vaatlerde bulundu ve sözün nihayetinde gözyaşlarını tutamadı.)” (Kiraz, 2021:133)

Gurbet ele düş-: “Garibem vatanım yoktur / Elimden tutanım yoktur / **Düşmüşem gurbet ellere** / Arayıp soranım yoktur. - (Ayvanın Altından Geçtim/ Van)” (Kama, 2019: 167)

“Mendilim lüle lüle / Ben **düşüm gurbet ele** / Yedi mendil eskittim / Gözyaşım sile sile. - (Elindeki Mendili/ Eskişehir)” (Kama, 2019: 60)

“Mendilim yele yele / Ben **düşüm gurbet ele** / Yedi yağlık çürüttüm / Gözyaşı sile sile. - (Duman Geliyor Duman/ Ankara)” (Kama, 2019: 60)

“Yemenim yele gele / Ben **düştüm gurbet ele.** - (Allı da Yemenim/ Gaziantep)” (Kama, 2019: 112)

“Yemenim yele gele / Ben **düştüm gurbet ele.** - (Allı da Yemenim/Gaziantep)” (Kama, 2019: 60)

Gurbet yoluna düş-: “Aldım yârimi yanıma / **Düştüm gurbetin yoluna** / Al hançeri vur sineme / Hançer değil bıçağolsun. - (Bu Göçü Burdan Yükledim/ Erzurum)” (Kama, 2019: 167)

Gurbete düş-: “Bir yiğit **gurbete düşse** / Gör başına neler gelir / Sılası fikrine düşse / Yaş gözüne dolar gelir. - (Bir Yiğit Gurbete Düşse/ Erzincan)” (Kama, 2019: 167)

Gurur duymak: “Ale boyunun uzunluğuyla **gurur duyarak**, “Bunu iyi beslenmeye borçluyum.” diye atıldı.” (Topal, 2015: 71)

“İçten içe kendisiyle **gurur duyuyordu.**” (Topal, 2015: 71)

Gurur duymak: “Fakat bundan biraz da gurur duyuyordum.” (Shurafa, 2022: 75)

Gurur duymak: “ Onunla çok gurur duydum fakat binaların altın-da daha çok insan kalmıştı.” (Uygun Selimler, 2022: 40)

Gücüne gitmek: “(Hadi kızım, sen hizmet etme, bırak ben yaparım, desen gücüne gidecek.)” (Kiraz, 2021:133)

Gücüne (ağrına) gitmek: “Benim öyküme inanmayışları fena halde gücüme gidiyordu doğrusu.” (Onat, 2019: 60)

Gücüne gitmek: “Kurmay başkanının ve binbaşının yanında bir yüzbaşından saygısızlık görmek gücüne gitmişti.” (Korga, 2018: 125)

Gücüne gitmek: “Zorla gözüne giren, öldüresiye **gücüne giden** bir hakikati unutmaya.” (Oymak, 2019: 100)

Gücünü kaybetmek: “Üç günlük yemeği bir günde yer, sonra da üç gün ağzına bir lokma koymadan dayanır, gücünü de kaybetmezdi.” (Korga, 2018: 125)

Güç gelmek: “(Bana öyle geliyor ki umudunu kesip gitmek ona güç geliyor.” (Kiraz, 2021:134)

Güç gelmek: “Bu iş bana çok güç gelecek,” deyiverdi.” (Elibol, 2009: 26)

Güç gelmek: “Savaş alanında bir Türk beği öldürmek Çinliler’e güç gelir.” (Korga, 2018: 125)

Güçlük çekmek: (Yerlikaya, 2021: 61)

Güçlük çekmek: “(İskender, bu tuğlayı tanıtıncaya kadar güçlük çekeceğini, sonra müşterisini ayağına geleceğini söylüyor.” (Kiraz, 2021:134)

Güçlük çekmek: “Aylarca önce geldiği bu yeri bulmakta güçlük çekti.” (Korga, 2018: 125)

Güçlük çekmek: “Öyle heyecanlıydı ki soluk almakta bile **güçlük çekiyordu.**” (Topal, 2015: 71)

“Sırt çantasını kapatmakta **güçlük çekiyordu.**” (Topal, 2015. 71)

Güçlük çekmek: “Doktor konuşmak için güçlük çeker gibiydi.” (Elibol, 2009: 40)

Güçlük çıkarmak: “(İdare Meclisi Reisi, müdürün bana inandığını bildiği için, sonra bir güçlük çıkarmasın diye beni yollamak için dayandı.)” (Kiraz, 2021: 134)

Güçlkle ayakta durmak: “(Güçlkle ayakta duruyor gibi görünüyor.)” (Kiraz, 2021:134)

Güçsüz düşmek: “Fakat Çalık o kadar güçsüz düşmüştü ki ancak soluk alabiliyordu.” (Korga, 2018: 125)

Gülmekten kesilmek: “(Enseme kar doldurdular, beni kartopuna tuttular, yoruluyorlar, gülmekten kesiliyorlar, soluk soluğa gelip boynuma sarılıyorlar.)” (Kiraz, 2021:134)

Gün ağarmak: “Sözü neden uykuya getiriyordu ikide bir? Gün ağardı sonra, şükür.” (Onat, 2019: 60)

Gün (güneş) batmak: “Güneş battı batacağı, ağaçların gölgesi alnımıza doğru tırmanmıştı.” (Onat, 2019: 60)

Gün çekilmek: “Bak Talatım, **gün çekilmiş**, artık akşam vaktidir.” (Oymak, 2019: 102)

Gün devrilmek: “Bak Talat’ım **gün devrilmiş.**” (Oymak, 2019: 102)

Gün geçirmek: “(Ekmek, peynir, salata, pastırma ile de günlerini geçirdikleri oluyor.)” (Kiraz, 2021:135)

Gün geçirmek: “Bisikletlerini bahçenin bir kenarına bırakıp, Silvanın büyük annesinin neredeyse bütün **günü** geçirdiği mutfağa daldılar.” (Topal, 2015:71)

“Çok güzel ve yorucu bir **gün geçirdik.**” (Topal, 2015:71)

Gün vur-: “Bu dağın karı menem / **Gün vursa** erimenem / Yedi yıl yerde yatsam / Aşıkam çürümenem. - (Bu Dağın Karı Menem/ Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 113)

Güneş doğmak: “ Güneş yeni doğmaya başlamıştı.” (Uygun Selimler, 2022: 40)

“Bir kıyısında güneş doğarken bir kıyısı karanlıkmiş.” (Uygun Selimler, 2022: 40)

Güneş doğmak: “Güneşin battığı yerden doğduğunu gördük sonra.” (Onat, 2019: 61)

Güneş batmak: “Gün batmadan gelirler.” (Korga, 2018: 126)

Güneş vur-: “Durnamın kanadı yeşil / **Güneş vurmuş** ışıl ışıl / Durnalar hey. - (Durnam Gelir Yata Kalka/ Konya)” (Kama, 2019: 61)

“**Güneş vurmuş** Boztepe’nin başına / Yeni girmiş on üç on dört yaşına. - (Ben Bir Kavak Yol Üstüne Ederim/ Erzurum)” (Kama, 2019: 168)

Günlük tutmak: “Öğretmenliği sırasında bir günlük tutar.” (Uygun Selimler, 2022: 40)

Gününe getirmek: “(-Bunu bir hastalığım gününe getirelim, dedi.)” (Kiraz, 2021:135-136)

Gürültü çıkarmak/ etmek / koparmak: (Yerlikaya, 2021: 61)

Gürültü çıkarmak/etmek: “Çoğalan seyirciler merakla, fakat en ufak gürültü çıkarmadan güreşe bakıyorlardı.” (Korga, 2018: 127)

Gürültü kopmak (çıkarmak): “...has bahçede bir gürültü kopmuş ki ne sorulur ne bilinir!” (Duran, 2019: 88)

Gürültüye (patırtıya) vermek (ortalığı): “Nurhan anlattıkça hatırlıyorum şimdi; bir ara, onca gürültünün patırtının içinde, ne kadar sürdüğünü bilemediğimiz derin bir sessizlik yaşamıştı.” (Onat, 2019: 62)

Gürültüye boğmak: “Fakat şimdi kırmızı kadife takımlar misafirleri takdirle başlarını sallamaya sevk ediyor ve on iki lambalı radyo, bütün mahalleyi **gürültüye boğabiliyordu.**” (İnan, 2020: 53)

Gürültü bastırmak: “Adam, çocukların çıkardığı **gürültüyü bastırmak** için var gücüyle, “Siz de kimsiniz? Diye bağırdı.” (Topal, 2015:72)

Gürültü çıkarmak (etmek, koparmak, yapmak): “Bir yandan da **gürültü yapmaya** çalışıyorlardı.” (Topal, 2015: 72)

“**Çıkardıkları gürültü** gecenin sessizliğini bozuyordu.” (Topal, 2015: 72)

Güven kazanmak: “Kısa sürede **güvenlerini kazanacağıma** eminim.” (Topal, 2015: 72)

“Önce kadının **güvenini kazanacak** sonra da eve girmenin bir yolunu bulacaktı.” (Topal, 2015: 72)

Güven vermek: “... birlikler arasında herkese güven veren bir ahenk vardı.” (Elibol, 2009: 11)

Güven vermek: “Fakat Deli Kurt’a güven veren, açık yürekli bir hali vardı.” (Korga, 2018: 127)

Güven vermek: “Yeni arkadaşlar edinmek güzeldi, ama eski arkadaşlarım olması **güven vericiydi.**” (Topal, 2015: 72)

Güveyi girmek: (Yerlikaya, 2021: 61)

Güveyi girmek: “(Ben güveyi girdiğim gece yengen şaşırıldı kaldı.)” (Kiraz, 2021:136)

Haber (havadis) almak: “(Turan Hanım’ın kalkıp kalkmadığını soruyor ve kalkmadığı haberini aldıkça, -Rezalet diyordu, yahu bu ne uykusu böyle.)” (Kiraz, 2021:135)

“(Tıpkı bir gizli cemiyet efradı imişler gibi birbirine işten bahsediyorlar, havadis alıp havadis veriyorlar ve muayyen zamanlarda yekdiğerini görüyorlardı.)” (Kiraz, 2021:136)

Haber (havadis) vermek: “(Ben polise haber vereceğim diyor.)” (Kiraz, 2021: 137)

“(-N e anlatacaksın? -Havadisler vereceğim.)” (Kiraz, 2021:137)

Haber al-: “**Aldım haberi** garip çobandan / Yaban ellerinden özlendim geldim / Gördüm cemalini efendim geldim / Yaban ellerinde yatmış uyumuş / Ela gözlerini uyku bürümüş. - (Yabandan Gel / Niğde)” (Kama, 2019: 61)

“Ben bağa vardım / Armuttan aldım / Yârin **haberini** / Mahmuttan **aldım.** - (Ben Bağa Vardım/ Ağrı)” (Kama, 2019: 168)

“Ben bağa vardım / Elmadan aldım / Yârin **haberini** / Molladan **aldım.** - (Ben Bağa Vardım/ Ağrı)” (Kama, 2019: 168)

“Eşrefoğlu **al haberi** / Bahçe biziz gül bizdedir / Biz de Mevlanın kuluyuz / Yetmiş iki dil bizdedir. - (Eşrefoğlu Al Haberi/ Erzincan)” (Kama, 2019: 168)

“Eşrefoğlu **al haberi** / Bahçe biziz gül bizdedir / Biz de Mevlanın kuluyuz / Yetmiş iki dil bizdedir. - (Eşrefoğlu Al Haberi/ Kars)” (Kama, 2019: 168)

“Karacaoğlan der ki ölüp gidince / Ben de güzel sevdim kendi halimce / Varıp gurbet ele vasıl olunca / Dostlardan **haberim al** melül melül. - (Ela Gözlüm Ben Bu Elden Gidersem/ Erzurum)” (Kama, 2019: 168)

“Kerpiç kerpiç üstüne düzdüm bir sıra / Leyladan **haber aldım** gitmiş Mısıra / Kuzu olup melesem arkası sıra. - (Kerpiç Kerpiç Üstüne Kurdum Binayı / Diyarbakır)” (Kama, 2019: 113)

“Suyun suya köpreyleyip kim geçti / Aliden bir **haber almaya** geldim / Şahımdan bir haber almaya geldim / Dinlenin güllerim eylenin sevdiğim. - (Kalktım Sefer Ettim / Elazığ)” (Kama, 2019: 168)

“Suyun suya köpreyleyip kim geçti / Aliden bir haber almaya geldim / Şahımdan bir **haber almaya** geldim / Dinlenin güllerim eylenin sevdiğim. - (Kalktım Sefer Ettim / Elazığ)” (Kama, 2019: 168)

“Yârimin kaşları kalem / Kimsem yoktur yazam selam / Yârimden **haber almadım** / Uçan kuştan haber alam. - (Yarimin Kaşları Kalem / Sivas)” (Kama, 2019: 61)

Haber almak: “Bu on yılda ancak iki defa sütanasına para ve haber yollayabilmiş, fakat kendisi ondan haber alamamıştı.” (Korga, 2018: 127)

Haber almak: “Demek ki gece mışıl mışıl uyuduğunu sanadursun, yatağından kalkıp hala uyuduğu halde birtakım haltlar karıştırıyordu ve demek ki seyr-i fil menam illetinden mustarip bu adam çağız, yani artık nereden ve hangi usullerle **haber aldıysa** gümrük resminin yüzde 11’e çıkacağını bir gün önceden haber vermek suretiyle yine kendi kendisinin itimadını kazanmaya çalışan bu herifçioğlu, demek ki, seciyesiz bir batakcı, haysiyetsiz bir düzenbaz, ciğersiz bir kaşkarikocu olan İhsan Sait’in yine bizzat kendisiydi.” (Oğuzkan, 2021: 90)

“Ertesi gün diğerleriyle birlikte bir Alman paşasının da geleceğini **haber aldığı** için beynine yıldırım düşmüş öküz gibi sersemleyip gök gürültüsü işitmiş kuzu misâli korkan İhsan

Sait'in tersine, teftiše gelecek biri Alman dört paşa, sabah erkenden ava gitmiş, öğleye doğru Nezârete çizmeleri çamur içinde dönmüşlerdi.” (Oğuzkan, 2021: 90)

“Hele hele Harbiye Nezâretinden bazı paşaların ve işin kötüsü, Makbul İskoç Riti Şûra-yı Âlî-i Osmanî üstâd-ı azâm-ı Faik Süleyman Paşa'nın, inşâsı henüz tamamlanmamış o muazzam hava sefinesini teftiş için hangara geleceklerini **haber aldığı**nda, vaktiyle mangalda kül bırakmayan bu melûn Moğol'un paçaları tutuşmuş, beti benzi atmış, korkudan eli ayağı çözülmüştü!” (Oğuzkan, 2021: 90)

Haber almak: “Hakkı Bey hariç diğerlerinden “sağlık” haberi aldı.” (Uygun Selimler, 2022: 40)

“8 Mart günü, Kilisten Antepe erzak getiren bir Fransız birliğinin haberini aldı.” (Uygun Selimler, 2022: 40)

“ Bir hafta sonra Sinan Beyden haber aldılar.” (Uygun Selimler, 2022: 40)

Haber almak: “Kimseye bir şey söylemeyin ve benden **haber alana** kadar da evden dışarı sakın çıkmayın.” (Topal, 2015: 72)

“Marco'nun bu denli yakın olduğu arkadaşlarından bir süredir hiçbir neden yokken **haber alamıyor** olması Silvia ve Aylin'i şaşırtıyordu.” (Topal, 2015: 72)

Haber almak: “Sen ona rica et tarafımızdan da bizden haber almadan gitmesin.” (Elibol, 2009: 11)

Haber almak: “Şeker Ninenin hastalığını haber almış...” (Duran, 2019: 88)

“Şeker Ninenin hastalığını haber almış...” (Duran, 2019: 88)

Haber bırakmak: “(Haber bırakmış, hekim de şimdiye kadar gelmemiş.)” (Kiraz, 2021:136)

Haber çıkmamak: “(Perihan doktoru çok istemişti ama ondan da bir haber çıkmadı.)” (Kiraz, 2021:136)

Haber çıkmamak: “Salih ten niçin bir haber çıkmamıştı? ” (Elibol, 2009: 40)

Haber gel--: “Has bahçede kırmızı gül destedir / Benim sevdiceğim daha yosmadır / Nice oldu **haber gelmedi** yardan / Kendim gurbet elde gönlüm yastadır. - (Karanfili Gül Dalına Değende / Erzurum)” (Kama, 2019: 168)

Haber gelmek: “(Cepheden kötü bir haber geldiği gün Hâki Bey yeşil ordunun yaklaştığından başlıyordu.” (Kiraz, 2021:136-137)

Haber getirmek: “(Ben şimdi gideyim yarın sabah size haber getiririm.” (Kiraz, 2021:137)

Haber göndermek (götürmek): “(Müdür hastalanmış, Fahri’yi aramışlar, bulamamışlar, telefon da etmişler, cevap alamamışlar, bana haber gönderiyorlar ki, ben Fahriyi bulup götüreyim.)” (Kiraz, 2021: 137)

“(Atiye Hanım, hastanın ilk açıldığı haberini götürenlere müjde vermişti.)” (Kiraz, 2021:137)

Haber gönder-: “Elifim noktalandı / Az derdim çokçalandı / Yâre **haber gönderin** / Çeyizim bohçalandı. - (Elifim Noktalandı/ Orta Anadolu)” (Kama, 2019: 61)

“Elifim noktalandı / Az derdim çokçalandı / Yâre **haber gönderin** / Çeyizim bohçalandı. - (Elifim Noktalandı/ Orta Anadolu)” (Kama, 2019: 168)

Haber göndermek: (Yerlikaya, 2021: 61)

Haber göndermek: “Demek ki kardeşi kendisine haber gönderdiği zaman doğru söylemiş, bu aşağılığı yapmıştı.” (Korga, 2018: 127)

Haber sal-: “Çubuğun ucuyunan / Kavruhdum acıyman / İnsan bir **haber salar** / Dilinin ucuyunan. - (Altın Tasta Bulgurum/ Erzincan)” (Kama, 2019: 168)

“Hinna koydum siniye / **Haber salın** bibiye / Gelin giyinmiş diye. - (Haydi Gidah Toyuna / Diyarbakır)” (Kama, 2019: 113)

Haber salmak/yollamak: “Bu on yılda ancak iki defa sütanasına para ve haber yollayabilmiş, fakat kendisi ondan haber alamamıştı.” (Korga, 2018: 127)

Haber sor-: “Kul aşık ever varmağa / Halinden **haber sormağa** / Yetiş namazım kılmağa / Seni seven öldü gel gel. - (Yarım Senden Ayrılalı / Erzincan)” (Kama, 2019: 169)

Haber sormak: “(Hasan Bey’in toprağını sayarak hiç olmazsa oradaki banka memuru arkadaşına bir mektup yazar, Selimeden haber sorabilirdim.)” (Kiraz, 2021:137)

Haber ver-: “Derdimi söylesem esen rüzgara / Acep **haber verir** mi sevdiğim yara / Gayri tahyammülüm yok intizara. - (Eşimden Ayrıldım Gözyaşım Durmaz/ Güneydoğu Anadolu)” (Kama, 2019: 169)

“Dur dur dürsene / Dur bir **haber versene** / Üç gün arpanı derem / Bir selam göndersene. - (Ayağında Yemeni/ Malatya)” (Kama, 2019: 169)

“İndim yârin bahçesine gül açılmış gül güle / Yanakları al al olmuş **haber ver** bülbüle / Ben seni sevdim seveli düşmüşüm dilden dile. - (İndim Yarin Bahçesine Gül Açılmış Gül Güle/ Elazığ)” (Kama, 2019: 169)

“Mavi yüzük firuze / **Haber verin** horoza / Horoz bugün ötmesin / Yar gelmiş hanemize. - (Vallahi O Yardır / Diyarbakır)” (Kama, 2019: 113)

Haber vermek (salmak): “Gönlün köyü çekti mi bir haber sal, kaptıkaçtıyla gelir alırsın seni, konuğumuz eyleriz, başımızın üstünde yerin vardır, unutma!” (Duran, 2019: 88)

Haber vermek: (Yerlikaya, 2021: 61)

Haber vermek: “Ahırlara doğru koştu, gözünün kestiği veya eskiden tanıdığı kimse rastladıysa hepsine de haberi verdi ve yaymalarını söyledi.” (Elibol, 2009: 11)

Haber vermek: “Aylin koşarak annesine Marco’lara gideceklerini **haber verdi** ve hemen, gıcırdayan bahçe kapısından yan tarafa geçtiler.” (Topal, 2015: 73)

“İki kız da **haber vermek** ve yanlarına biraz su almak için eve girdiler.” (Topal, 2015: 73)

Haber vermek: “Bunda pasajlardaki terzilerin, manifaturacıların, ithâl kumaşçıların, Paris modasını **haber verip** üstelik bir de elbise patronu dağıtan mecmûaların payı yokdeğildi.” (Oğuzkan, 2021: 90-91)

“Demek ki gece mışıl mışıl uyuduğunu sanadursun, yatağından kalkıp hala uyuduğu halde birtakım haltlar karıştırıyordu ve demek ki seyr-i fil menam illetinden mustarip bu adam çağız, yani artık nereden ve hangi usullerle haber aldıysa gümrük resminin yüzde 11e çıkacağını bir gün önceden **haber vermek** suretiyle yine kendi kendisinin itimadını kazanmaya çalışan bu herifçioğlu, demek ki, seciyesiz bir batakcı, haysiyetsiz bir düzenbaz, ciğersiz bir kaşkarikocu olan İhsan Sait’in yine bizzat kendisiydi.” (Oğuzkan, 2021: 90-91)

“İşte bu yüzden, yokluğu ertesi gün anlaşılan Şültz’ü arayan Almanlar’dan biri, yeni kazılmış çukuru fark edip **haber verince**, göğsünde askerî liyâkat madalyası yanı sıra bir de pilot nişânı ile yeni gelen yüzbaşı sayesinde ceset toprak yüzüne ve cinâyet de su yüzüne çıktı.” (Oğuzkan, 2021: 90-91)

Haber vermek: “Kâfirlerin başı bu heriftir, diye haber veriyordu.” (Korga, 2018: 127)

Haber vermek: “Topladığımız imzaları kaymakamlığa götürürken de basına haber veririm.”
(Uygun Selimler, 2022: 40)

Haber yollamak: “Gelsin teslim olsunlar, suçlarını bağışlatayım” diye haber yolladı.”
(Kiraz, 2021:137)

Haberini al-: “Yedi yıldır **haberini almadım** / Geçti ömrüm bir murada ermedim / Fırsat elde iken demler sürmedim. - (Eşimden Ayrıldım Yoktur Kararım/ Sivas)” (Kama, 2019: 62)

Hacet görmemek: “(Asım’ın hararetini hâlâ avuçlarında hissediyor ve “Acaba Asım beni alır mı?” diye düşünmeye hacet görmüyordu.)” (Kiraz, 2021:138)

Hacet kalmamak: “(Hesaplarına baktık, hiç benim düşündüğüm tedbirlere de hacet kalmadı.)” (Kiraz, 2021:138)

Haddini bildirmek: “... hadlerini bildirmesi şarttı ve Etem Bey, bilhassa Karakeçeli fiyaskosu ile Kütahya dağılışından sonra ancak bu kin için, bu hesaplaşma için yaşar olmuştu.” (Elibol, 2009: 64)

Haddini bildirmek: “Sana haddini bildiririm.” (Korga, 2018: 128)

Haddini bilmek (biri): “...denmez, haddini bilmezlik denir.” (Duran, 2019: 88)

Haddini bilmek: “Ancak yolu oradan geçen **haddini bilmez** bir kambur bir fersah gerideki bostanda yediği bir iki karpuzun tesiriyle olsa gerek, camii duvarına işemeyi huy edinmişti.”
(Oğuzkan, 2021: 137-138)

Haddini bilmek: “Benim bu gibi meseleler üzerinde fikir yürütmem şüphesiz haddimi bilmemek oluyor.” (Korga, 2018: 128)

Haddini bilmek: “Sonra, biz haddimizi bilmez miyiz?” (Elibol, 2009: 64)

Hafakanlar basmak: “Ayaktakımının sızıldanıp vızıldanmasından **hafakanlar bastığı** için, maroken koltuğunun altındaki çekmecedan çıkardığı konyaktan kadehine doldurup biraz dikti.” (Oğuzkan, 2021: 91)

“Sonraki günler, o boş hapisshanede biçareyi **hafakanlar bastı.**” (Oğuzkan, 2021: 91)

Hak kazanmak: “Gebermeğe hak kazandın çayıbaşı!” (Korga, 2018: 128)

Hak tanımak: “Andrew ise kızlara tahmin **hakkı bile tanımadan**, “eğlence köyüne!” diye bağırdı.” (Topal, 2015: 179)

Hak vermek: “(-Canım, ne olur, dedi, ama Fahri bana hak verdi.” (Kiraz, 2021:138)

Hak vermek: “Amma hak verdim.” (Elibol, 2009: 12)

Hak vermek: “Dede hak veriyordu eşine.” (Duran, 2019: 88)

Hak vermek: “Satı Kadın, sutoğluna hep hak vermişti.” (Korga, 2018: 128)

Hakaret görmek: “(Ondan, pek büyük hakaret gördüğü günler de oluyordu.” (Kiraz, 2021:138)

Hakir gör-: “Kurana bak İncile bak / Dört Kitabın dördü de hak / **Hakir görüp** ırk ayırmak / Hakikatte yüz karası. - (Allah Birdir Peygamber Hak/ Sivas)” (Kama, 2019: 62)

Hakir görmek: “Buldukları dairede Padişah Efendimiz’in resmi asılı olduğu için arkalarını devlete dayar, kendirline işi düşen şahısları, maaşları onların vergilerinden ödediği halde azarlar, **hakir görür**, itip kakarlardı.” (Oğuzkan, 2021: 176)

Hakir görmek: “İnsanlardan öğrenerek her şeyi gülünç, herkesi hakir görmeye başlayan bir erkekle yaşamak hiç de kolay değildi.” (Korga, 2018: 128)

Hakka geçmek: “Çok hakkın geçti.” (Duran, 2019: 88)

Hakkını al-: “Kara üzüm salkımı / Yar sen aldın aklımı / Bu dünyada olmazsa / Ahrette alırım hakkımı. - (Bağa Girdim Üzüme/ Gaziantep)” (Kama, 2019: 113)

Hakkını aramak: “(Ondan, pek büyük hakaret gördüğü günler de oluyordu.” (Kiraz, 2021:138)

Hakkını aramak: “Bütün bu zorluklara büyük bir metanetle göğüs germiş, maddî sıkıntıları sabırla karşılamış, hakkını aramak için kanunî yollara başvurmuş, fakat hakkını alamamıştı.” (Korga, 2018: 128)

Hakkını vermek: “Hakkı neyse ver, yoksa boynun gider...” (Duran, 2019: 88-89)

Haklı bulmak: “(Feriha babasını haklı buluyor, kocasından da ayrılmak istemiyor.)” (Kiraz, 2021:138)

Haklı bulmak: “Dede, çoğu kez haklı bulurdu...” (Duran, 2019: 88)

Haklı bulmak: “Demek ki uğurlarında mesleğinden olduğu, hayatını zehre çevirdiği krallardan bir teki bile kendisini haklı bulmuyordu.” (Korga, 2018: 129)

Haklı çıkmak: “Babaanne çok uzun yıllar sonra haklı çıktı...” (Duran, 2019: 88)

Haklı çıkmak: “Bu arada pek de farkına varmadan, bir dönüş yolu arar gibi, Doktor u ve onun cephesini haklı çıkaracak sebepler aradı.” (Elibol, 2009: 76)

Haklı çıkmak: “Galiba haklı çıkacak. Yardım etmeyi bırak, imza bile vermiyorlar. diye düşündü.” (Uygun Selimler, 2022: 41)

Haklı çıkmak: “Sonunda Marco **haklı çıktı.**” (Topal, 2015: 73)

“Aleks **haklı çıkmıştı.**” (Topal, 2015: 73)

Haksız bulmak: “(Cavide’yi haksız yolsuz bulmadım.)” (Kiraz, 2021:138)

Hal almak: “... karakterin ana çizgisi karakter çürüten kemiren bir mikrop halini alıyordu.” (Elibol, 2009: 12)

Hal almak: “Korkunç bir hal aldı.” (Korga, 2018: 129)

Hal bil-: “Dostun bahçesinde güller / **Halımdan ne bilsin** eller / Ötüşür şakır bülbüller / Gülün elinden elinden. - (Eğildim Bir Dolu İçtim/ Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 169)

“Kuzum sen Türkmen kızısın / Sen beni derde salmışsın / Gel otur gel yanıma / Belki de **halimden bilirsin.** - (Derelerde Kum Savrulur/ Diyarbakır)” (Kama, 2019: 169)

Halay (başı) çek-: “Çekerim **halay** ben dizi dizi / Beri gel beri gel yosmanın kızı / Nazardan kurusun Yaradan bizi / Beri gel beri gel yosmanın kızı. - (Çekerim Halay Ben Dizi Dizi/ Malatya)” (Kama, 2019: 169)

“**Halayın başını çeker** dururum / Mendilimi dört bir yana vururum / Sevdasına düştüm deli olurum / Beri gel beri yosmanın kızı. - (Çekerim Halay Ben DiziDizi/ Malatya)” (Kama, 2019: 169)

Halay tut-: “Hayriyenin boyu da ufak / Gelin kızlar **halay tutak.** - (Hayriyenin Boyu Uzun / Erzincan)” (Kama, 2019: 169)

Hali kalma-: “Öte dön de ben görmeyim yüzünü / Yalanını duydum tutmam sözünü / Git eski dostuna söyle nazını / Benim naz çekecek **halim kalmadı.** - (Bülbüle Su Verdim Altın Tasıman/ Ankara)” (Kama, 2019: 62)

Hali kalmamak: (Yerlikaya, 2021: 61)

Hali kalmamak: “(Vakit düştükçe değirmen meselesini karıştırmaktan hâli kalmıyordu.)”
(Kiraz, 2021:139)

Hali kalmamak: “Mıstıkta cevap verecek hal kalmamıştı.” (Korga, 2018: 129)

Hali kalmamak: “Yorgunluktan kimsenin yanındakiyle konuşacak **hali kalmamıştı.**”
(Topal, 2015: 73)

Halinden bil-: “Bele midir zalımın kızı / Sen beni derde salupsan / Gel otur gel yanıma /
Belki de **halımdan bilirsen.** - (Çorabı Çektim Dizime/ Van)” (Kama, 2019: 170)

“Kızım sen Türkmen kızışan / Sen beni derde salmışsan / Gel otur gel yanıma / Belki
halımdan bilirsen. - (Çorabı Çektim Dizime/ Van)” (Kama, 2019: 170)

Halinden bilme-: “Bayram oldu gelmedi / Yar **halimden bilmedi** / Hiç de yüzüm gülmedi
/ Gülmedi yar gelmedi. - (Bayram Oldu Gelmedi/ Kars)” (Kama, 2019: 170)

Halinden sor-: “Sabahtan cemalin seyran eyledim / Eyledin gönlümü perişan dilber / Hayli
demdir gezdim gurbet elleri / Kimseler **halimden sormadı** dilber. - (Sabahtan Cemalin
Seyran Eyledim/ Malatya)” (Kama, 2019: 170)

Haline gelmek: “Ama bir de görünenler elle tutulacak hale gelmişler vardı ortada.” (Elibol,
2009: 21)

Haline gelmek: “Akşam evlerine dönmeden önce okulun girişinde toplanıp sohbet etmek,
tüm çocukların vazgeçilmez alışkanlığı **haline gelmişti.**” (Topal, 2015: 118)

“O gecenin hatırası olarak kalmamış, kolyenin bulunmasına yardımcı olacak bir belge **haline
gelmişti.**” (Topal, 2015:118)

Halini almak: “Şahin Bey’in bu zaferi, halk arasında kısa sürede dilden dile anlatılan bir
efsane halini aldı.” (Uygun Selimler, 2022: 41)

Halini sormak: “(Birisi hâlini sorsa yahut teselli için bana bir şey söyleyecek olsa derhal
müteessir olurum.)” (Kiraz, 2021:139)

Halini söyle-: “Bülbül terk etmez gülünü / İlhami söyler halını / Katmer gülün bir dalını /
Dürdüm çiçekler ağladı. - (Bir Sabah Vakti Uyandım/ Kars)” (Kama, 2019: 170)

Hamle yapmak: “Belinden bıçağını çekerek yaralı Karamanlıyı öldürmek için bir hamle yaptı.” (Korga, 2018: 129)

Hamur açmak: “Kadın bir yandan hamur açıyor, yuvarlak pideler hazırlıyordu.” (Korga, 2018: 129)

Hapis yatmak: (Yerlikaya, 2021: 61)

Hapis yatmak: “Kocasını iki yıl hapiste yatıp çıkmış, fakat işin mahiyeti birçokları tarafından anlaşılmamıştı.” (Korga, 2018: 129)

Hapisten çıkmak: “(Hapisten çıkınca yeniden mahkeme.)” (Kiraz, 2021:139)

Hapse koymak: “(İçti, haşarılık etti, en sonunda bir düğünde bir kadının, bunun tabancasından çıkan bir kurşun ile yaralanıp ölmesi yüzünden, beş sene hapse mahkûm ettiler, hapse koydular.)” (Kiraz, 2021:139-140)

Hapse tıkmak: “(Tutup hapse tıkıyor, işini de mahkemeye veriyorlar.)” (Kiraz, 2021:140)

Haraca bağlamak: “Abdülnezakket’in diye nam salmış bu medrese kaçkını molla, Galatay’ı kasıp kavuran namlı bir kasa hırsız, geceleri kuytu yerlerde gasp yapan zorlu bir haydut, muhabbet tellallarını **haraca bağlayan** bir ırz düşmanı, zehirli amazon kurbağasından bin beygirlik buhar makinasına, Britanya tacında arzu edilen herhangi bir elmastan yarım okka Rus enfiyesine, patlamalı motör gövdesinden Himalaya tuzuna kadar akla ve hayale gelen ve gelmeyen her şeyi öyle ya da böyle elbette menfaat karşılığı tedarik edebilecek tıynetle biriydi.” (Oğuzkan, 2021: 147)

Haraca bağlamak: “Pehlivan Akşehir bölgesini kısa zamanda haraca bağladı, ...” (Elibol, 2009: 50)

Haraç almak: “Eskiden olduğu gibi yine Ötükene varacak, atalarımızın buyruğunda olan bütün boylara baş eğdirecek, Çinden haraç alacağız.” (Korga, 2018: 129)

Hariç kalmak: “(“İşten yalnız biz hariç kalıyoruz.” diyor ve bu düşünce biraz da Salimeyi kızdırıyordu.)” (Kiraz, 2021:140)

Hasret çek-: “Damda durma kahküllerin yel alır / Serin durma sevdiğini el alır / Bunca yıldır yar yolunu beklersin / **Çektiğin hasretlik** yanına kalır. - (Damda Durma Kahküllerin Yel Alır/ Erzincan)” (Kama, 2019: 171)

“Halkalı şeker / **Hasiretlik çeker** / Çok sallanma sevdiğim / Cahilim aklım gider - Halkalı Şeker Şam Fıstık/ Eskişehir)” (Kama, 2019: 62)

“Men aşığı olmuşam ay ay gaşdarına / **Hasret çekirem** ala gaşdarına / Canım gurban olsun taydaşlarına – (Bağa Girdim Bağbanını Görmedim/ Kars)” (Kama, 2019: 171)

“Suya düştü şekerim / Hasretlik çekerim. - (Su İçtim Yudum Yudum / Malatya)” (Kama, 2019: 171)

“Velim der ki hayran oldum bakmadan / Kaşların hükmeder canım yakmadan / Böyle dostun **hasretini çekmeden** / Ölüm de bir yandan kar değil midir. - (İsmi Sevdüğim Saadetli Dostum / Erzincan)” (Kama, 2019: 171)

Hasret çekmek: “(Eski Rusyaya hasret çekmekte İskenderle çabucak anlaştilar.” (Kiraz, 2021:140)

Hasret çekmek: “Hasret çekerek uğruna ölmek kolaydı, / Görmek seni ukbadan eğer mümkün olaydı.” (Korga, 2018: 130)

Hasret çekmek: “Hastamızla, sakatımızla hepimiz hasret çekmiyor muyuz dokunmaya, dokunulmaya?” (Onat, 2019: 62)

Hasret çekmek: “Sonra bu garip ağaçlar bana daima **hasretini** çektiğim uzak memleketleri hatırlatır.” (İnan, 2020: 54)

Hasret gidermek: “En iyisi hafta sonu Aslı’yı telefonla arayıp biraz da olsa **hasret gidereyim**, diye düşünerek tekrar çalışma masasının başına döndü.” (Topal, 2015: 73)

“Eski arkadaşlarıyla **hasret giderecekler**, belki yeni arkadaşlar edineceklerdi.” (Topal, 2015: 73)

Hasret gitmek: (Yerlikaya, 2021: 61)

Hasret kal-: “Bakraç suya gitti ben burada kaldım / Sırmadan saçlarım söğüde sardım / Anneme babama ben **hasret kaldım**. - (Anam Beni Soğuk Suya Yolladı/ Sivas)” (Kama, 2019: 62)

“Bir garip kuşum yaralı / Öz cananımdan aralı / **Hesret kaldım** nazlı yarı. - (Bir Garip Kuşum Yaralı/ Kars)” (Kama, 2019: 171)

“Çorabı çektim dizime / İndim ereğin düzüne / Dizbediz otururken / **Hasret kaldım** yar yüzüne. - (Çorabı Çektim Dizime/ Van)” (Kama, 2019: 171)

“Diyarbakir sarayım / Seni kimden sorayım / Yüzüne **hasret kaldım** / Gel cemalin göreyim. - (Diyarbakir Küçeleri/ Diyarbakır)” (Kama, 2019: 114)

“Kan ağlar gözlerim göreyim diye / Domurcak güllerin dereyim diye / Bir de mah cemalin göreyim diye / **Kaldı** eraka eraka **hasret** gözlerim. - (İzzeti Çağırın Ey Kalbi Mermer / Sivas)” (Kama, 2019: 62)

Hasret kalmak: “...görmeye hasret kalmıştım.” (Duran, 2019: 89)

Hasret kalmak: “İhsan Sait, sanki **hasret kaldığı** âşığının bizzât kendisiymiş gibi tayyareye pervânesinden sarılmış hüngür hüngür ağlarken, Aman Baba da elinde fenerle motör, kanatlar, kuyruk takımı ve gövdeyi muayene ediyordu.” (Oğuzkan, 2021: 92)

Hasret kalmak: “Yiyeceğimiz vardı ama iki gündür sıcak bir yemeğe hasret kaldık.” (Korga, 2018: 130)

Hasretine dayan-: “Ah yörü yörü boynan dolanam / Sen uyu ben uykulardan uyanam / Senin **hasretine** nasıl **dayanam**. - (Bahçaya İndim ki Gülleri Derem/ Elazığ)” (Kama, 2019: 171)

Hasretlik çek-: “Aylar onbeş onbeş gurbet tükenmez / Ellerin köylerinde de bu **hasretlik tükenmez**. - (Vardığın Yazmayı Bürüneyim Mi / Kayseri)” (Kama, 2019: 63)

“Türlü donlar giymiş gülden naziktir / Bülbül cevreyleme güle yazıktır / Çok **hasretlik çektim** bağrım eziktir / Güle güle gelir canlar paresi. - (Derdim Çoktur Hangisine Yanayım/ Erzincan)” (Kama, 2019: 171)

Hasta düş-: “Elma al olanda gel / Ayva nar olanda gel / **Hasta düştüm** gelmedin / Bari can verende gel. - (Ağlama Yar Ağlama/ Diyarbakır)” (Kama, 2019: 114)

“Siyah zülfün deste deste / Yar destesin vermenem dostu / Sefil Emrah **düştü hasta** / Yar o yandı men de yanaram. - (Siyah Zülfün Deste Deste/ Erzurum)” (Kama, 2019: 172)

Hasta düşmek: “(Gene hasta düşeceğini biliyor, diye düşündüm.)” (Kiraz, 2021:140)

Hasta düşmek: “Senin için hasta düştüm.” (Korga, 2018: 130)

Hasta kalmak: “(Adada karısını tanıdığı bir balıkçının yanında çocuğunu düşürdü ve beş ay kadar hasta kaldı.)” (Kiraz, 2021:141)

Hastalığa tutulmak: “(Hepsi genç yaşlarında ya bir hastalığa tutularak, yahut bir kazaya uğrayarak öldüler.)” (Kiraz, 2021:141)

Hastalık almak: “(Cemile ne iyi: Eskiden hastalık almış, şimdi hiç çocuğu olmuyor.)” (Kiraz, 2021:141)

Hastaneye kaldırmak: “(Turan gittiği günlerde İffet Hanım’ı da ‘Bakım Yurdu’ hastanesine kaldırdılar.)” (Kiraz, 2021:141)

Hastaneye yatırmak: “(İki sene onun yanında kaldıktan sonra hastalanmış, hastaneye yatırmışlar.)” (Kiraz, 2021:141)

Haşyet vermek: “(Konak zaten korkunçtu; geniş sofaları, uzun koridorları, taş odaları, hamam daireleri, gece karanlıkta insana vehim ve haşyet verirdi.)” (Kiraz, 2021: 141-142)

Hatır say-: “Engine de deli gönül engine / Şimdi rağbet güzelinen zengine / Güzel isen **hatırını sayarlar** /Çirkin isen dış kapıdan kovarlar. - (Halay Başı Kim Çeker/ Yozgat)” (Kama, 2019: 63)

Hatır sor-: “Her dem arzeyledim dostu görmeyi / Yanyana oturup **hatır sormayı** / Doldurup doldurup dolu sunmayı – (Arzeyledim Dostu Görmeye Geldim/ Malatya)” (Kama, 2019: 172)

Hatır sormak: “(Yahut bir mektupla yalnız hatırını sorsam!)” (Kiraz, 2021:142)

Hatır sormak: “Acıların söndürdüğü çatlak sesiyle **hatır soruyor**, evinin noksanı içi özür diliyor.” (Oymak, 2019: 72)

Hatır sormak: “İster misin Türkmen obasına gidip süt anamın hatırını soralım?” (Korga, 2018: 131)

Hatıra gelmemek: “Gözler yalnız ilerisini görüyor, arkada kalan hiçbir şey hatıra gelmiyordu.” (Korga, 2018: 131)

Hatırı geçmek: “(Babasının hatırı geçmeyen yerlerde sınıfları bir durup bir geçerek mektebi ağır ağır bitirdi.)” (Kiraz, 2021:142)

Hatırına gelmek: “(Bu fikir hatırına gelince birkaç defa kapının önünde ayak sesleri duyar gibi oldu.” (Kiraz, 2021:142)

Hatırından çıkmamak: “(Vali o adamın hatırından çıkmaz diyorlar.” (Kiraz, 2021:142)

Hatırından geçirmek: “(Bütün bunlar birer birer Asım’ın hatırından geçti, İstanbul ona bigâne idi.” (Kiraz, 2021:142)

Hatırını kıramamak: “Çiçek mabudun **hatırını kıramadı.**” (Oymak, 2019: 87)

Hatırını (hatır) saymak: “(Herhâlde şurası muhakkaktı ki pek çok adamlar onu tanıyor ve hatırını sayıyorlardı, hürmet ediyorlardı.” (Kiraz, 2021:143)

Hatırını kır(a)mamak: “(Bu yorgunluk, üstüne zavallı arada dansa da kaldırıyorlar. Hatır kırmıyor.)” (Kiraz, 2021: 143)

“(Ben evlat hatırı için her şeye katlanırım ama onun hatırını da kıramıyorum.)” (Kiraz, 2021:143)

Hatırını kırmak: “(Ayaşlı’nın hatırını kıramadığını gidip bir oda takımı aldığını anlattı.)” (Kiraz, 2021:143)

Hatırını saymak: “Başlarındaki adam bir vakitler Ali Emmi nin büyük iyiliklerini görmüş, onun hatırını sayan bir delikanlı idi.” (Elibol, 2009: 64)

Hava almak: “(Giyindik biraz hava almaya çıktık.” (Kiraz, 2021:143)

Hava almak: “Bunun üzerine Leylâ, “Hastahâne’den çıktık tan sonra Beyoğlun’da dolaşıp biraz **hava almaya** ne dersin?” (Oğuzkan, 2021: 92)

Hava almak: “Dokuz Oğuzlar arasında en hatırı sayılan beğ, Yüzbaşı Kadir Bağa idi.” (Korga, 2018: 121)

Hava kararmak: “Nöbet sırası Silvia’ya geldiğinde **hava iyice kararmıştı.**” (Topal, 2015: 74)

Havadis getirmek: “(Salime gitse hem daha iyi havadis getirir hem de belki annem Salimeyi görünce değirmeni vermekten vazgeçer, diyordu.” (Kiraz, 2021:144)

Hayal kırıklığına uğramak: “Bahçe kapısının gıcirtısıyla o tarafa döndüklerinde, gelenin sadece Silvia olması Aylin ile Aslı’yı **hayal kırıklığına uğrattı.**” (Topal, 2015: 180)

“Eve giremedikleri için **hayal kırıklığına uğramıştı.**” (Topal, 2015: 180)

Hayal kurmak: “Herkes o gece varmaları gereken köyde tıknacağı yemeğin **hayâlini kuruyordu.**” (Oğuzkan, 2021: 92)

Hayal kurmak: “O böyle tatlı tatlı hayal kurarken bir gün dörtnala gelen bir ulak sefer için toplanılacağını bildirdi.” (Korga, 2018: 131)

Hayal kurmak: “Tatilin bittiği gün beşi de, başka tatillerin ve başka maceraların **hayalini kurmaya** başlamışlardı bile.” (Topal, 2015: 74)

Hayale dal-: “Zulmet deryasında kapıldım sele / Girdim bir mekana candan içeri / Safi kıl gönlünü **dalma hayale** / Girdim bir mekana candan içeri. - (Zulmet Deryasında Kapıldım Sele / Sivas)” (Kama, 2019: 63)

Hayale kapılmak: “İster düşün... Kendini ister hayale kaptır... / Uzar, uzar, çünkü hiç sonu yoktur yolların. / Bakarsın aldanmışsın, gördüğün bir seraptır / Sevimli bir hayale açılırken kolların” (Korga, 2018: 132)

Hayalinden çıkma-: “Ayrı düşeli senden / Yaralıyam sinemden / Gece gündüz **çıkamazsın** / **Hayalimden** rüyamdan. - (Ayrı Düşeli Senden/ Kars)” (Kama, 2019: 172)

Hayat geçirmek: (Yerlikaya, 2021: 62)

Hayat sürmek: “(Her biri İstanbul’un bir köşesine dağılıp kendilerine göre bir hayat sürmeye başladılar.)” (Kiraz, 2021:144)

Hayatını kazanmak: “Bu mağaraya sığındıktan sonra da bıçak yaparak hayatını kazanmak istemiş, fakat Gök Türkler darmadağın oldukları için iş çıkmamış, o da ocağını söndürmüş, sefil bir hayata razı olmuştu.” (Korga, 2018: 131)

Hayır işlemek: (Yerlikaya, 2021: 62)

Hayır işlemek: “Şeyh İsmail Efendi Vani Hazretleri’nin cesedi başında bekleyenlerden bazı temiz kalpliler katilin **işlediği** onca **hayır** ve girdiği bunca sevaptan sonra maktulü Cennet’e tez vakitte yollamak isteyen bir hayırsever olduğunu söyleseler de hurilerin Kevser şarabı sunduğu bu mekân yine de palas pandıras gidilecek bir yer değil gibiydi.” (Oğuzkan, 2021: 93)

Hayır/ sevap işlemek: “...gidek de bir hayır işleyek.” (Duran, 2019: 90)

Hayra yormak: “Doğru, hayra yormalıydı her şeyi.” (Elibol, 2009: 50)

Hayran kalmak: “(Salime, onun hastalıktan kalktığına memnun ve kız mektebine muallim olduğuna hayran kalıyor...” (Kiraz, 2021:144)

Hayranlık duymak: “Falih Rıfki, duyduğu bu hayranlık arasında, belki birkaç kere okudu.” (Korga, 2018: 132)

Hayret içinde kalmak: “(Faika Hanım birdenbire hayret içinde kaldı.” (Kiraz, 2021:145)

Hayrete /hayretlere/ düşmek: (Yerlikaya, 2021: 62)

Hayrete düşmek: “Ayşe onun bu gibi garipliklerine alışık olmakla beraber yine neşesini kaçırın bir hayrete düşerek bakmaktan da kendini alamadı.” (Korga, 2018: 132)

Hayrete düşmek: “Onun evvela nasıl korkup çırpınacağını, sonra, önümde tir tir titreyen insanları, mağaradaki emsalsiz zenginliği görünce nasıl büyük bir **hayrete düşeceğini** ve nihayet yüzümü açınca, saklayamadığı bir sevinçle nasıl haykırarak boynuma atılacağını tasavvur ederdim.” (İnan, 2020: 55)

Hayrete düşürmek: “(Babasıyla Toksi arasında kendi gıyabında bir muhavere geçebilmiş olması ihtimali onu hayrete düşürdü.” (Kiraz, 2021:145)

Hayretler içinde kalmak: “Ceketli iki şeytan diyordu gözlerini belleğindeki görüntülerimize dikerek; geçip gittiler ellerinde bavullarıyla. Köylüler, uzun uzun anlatılan ayrıntıları hayretler içinde uzun uzun dinliyorlardı.” (Onat, 2019: 63)

Hayrette bırakmak: “Ayşe onun bu gibi garipliklerine alışık olmakla beraber yine neşesini kaçırın bir hayrete düşerek bakmaktan da kendini alamadı.” (Korga, 2018: 133)

Haz duymak: “(Senelerden sonra Asım yüzünden kendi yüzüne kapanan göklerin açıldığını hissederek derin bir haz duymaya başlamıştı.” (Kiraz, 2021:145)

Haz duymak: “Yeşilin aydınlattığı her şeyde yeşildi. Deli Kurt, içinde anlatılmaz bir haz duyduğu ve her şeyi kaybetti.” (Korga, 2018: 133)

Haz vermek: “Ey sen ki, kül ettin beni onmaz yakışınla, / Ey sen ki, gönüller tutuşur her bakışınla!... / Hançer gibi keskin ve çiçekler gibi ince, / Çehren bana uğrunda ölüm hazzı verince,” (Korga, 2018: 133)

Hazır bulmak: “(Her şeyi konuştum, bir aylık kirayı da peşin verdim, akşama gelip odayı hazır bulacağım.)” (Kiraz, 2021:145)

Hazır bulunmak: “(Birçok güzide hanımefendiler de bu meclislerde hazır bulunuyordu.)” (Kiraz, 2021:145)

Hazır bulunmak: “Tımarın geliri kendisinden başka iki cebelinin de savaşa hazır bulundurulmasını sağlayacak kadardı.” (Korga, 2018: 133)

Hazırlık görmek: “...kimsede bir hazırlık görülmedi.” (Duran, 2019: 90)

Hazırlık yapmak: “Çabuk bir hazırlık yaptıktan sonra Evreni de yanlarına alıp yola koyuldular.” (Korga, 2018: 134)

Hesaba katmak: “(Ben her şeyi hesaba katarak ona varacağım.)” (Kiraz, 2021:146)

Hesaba katmak: “Bu arada hesaba tam bir gönül cesareti ile İstanbul’un aleyhindeki rivayetleri de Kuvvayı Milliye için söylenen güzel şeyleri de katıyordu.” (Elibol, 2009: 50)

Hesaba katmamak: “Kızlarının husûsî durumlarını da öğrenir, soru sorar ve not verirken bunları hesaba katardı.” (Korga, 2018: 134)

Hesabı bozulmak: “(Toksi, babayı, kızı idare edebileceğini düşünürken hesabı bozulmuştu.)” (Kiraz, 2021:146)

Hesabını bilmek: “Hesabını bilmeli.” (Uygun Selimler, 2022: 41)

Hesap görmek: “Garsonu çağırıp **hesap gördüm.**” (İnan, 2020: 55)

“Onu hemen hemen içeri soktum; bir iskemle bulup oturttum; yukarı çıkıp **hesabı gördüm** ve vestiyerden paltomu ve onun kürk mantosunu getirdim.” (İnan, 2020: 55)

Hesap sormak: “Onbaşı Deli Ersegün, çılgın gibi sevdiği kızı hiç olmazsa bir defa daha görebilmek, onu kaçırandan bunun hesabını sormak için şuurunu kaybetmiş bir halde at koşturuyor, yanındaki dört kişiden kurtulup Ay Hanım’a yetişmek istiyordu.” (Korga, 2018: 134)

Hesap sormak: “Yolunu gözleyeyim, tilkiden bunun hesabını sorayım.” (Duran, 2019: 90)

Heves uyandırmak: “(Böyle dakikalarda esasen perhizkârane geçen gençliğinin bütün mahrumiyetlerinin onda çılgınca hevesler uyandırdığı dakikalar oluyor...)” (Kiraz, 2021:147)

Hevesini almak: “(Dur, bir parça hevesimi alayım.” (Kiraz, 2021:148)

Hevesini kaçırmak: “Marco’nun sözleri kızların **hevesini kaçırmıştı**, ama yine de eve yakından bakma fikrinden vazgeçemediler.” (Topal, 2015: 110)

Hevesini kırmak: “Çocukların **hevesini kırmamak** için bir şey söylemedi.” (Topal, 2015: 110)

Heyecan duymak: “(Ve Asım’ı daima kederle düşünüyordu, son verdiği söze ve son duyduğu heyecana rağmen Asım’a kaybolmuş bir fırsat gözüyle bakıyordu.)” (Kiraz, 2021:148)

Heyecan duymak: “Hedefine adım adım yaklaşırken duyduğu heyecan, bacaklarına batan ve canını yakan akasya ağacının dikenlerini duyumsatmıyordu bile.” (Uygun Selimler, 2022: 35)

“Bir gün ondan uzaklaşmak zorunda kalırsan ilk adımlarını attığın, ilk heyecanlarını duyduğun, ilk arkadaşlarını edindiğin bu şehri, yıllar boyunca senin biricik dünyan olan bu küçük vatanı belleğinde diri ve canlı bulmakla zevk duyacaksın.” (Uygun Selimler, 2022: 35)

Heyecan duymak: “Nasıl karşılanacağı meçhul olduğu için o da heyecan duyuyor, güç anlarda her zaman yaptığı gibi kendisine zorla metanet telkin ediyor, bunda da muvaffak oluyordu.” (Korga, 2018: 135)

Heyecan içinde kalmak: “(Asım istizan edildiğini tahmin ederek ve biraz sonra halasını karşısında bulacağını düşünerek heyecan içinde kaldı.)” (Kiraz, 2021:148)

Heyecan vermek: “(Fransa, Avusturya postalarının tarassut altında olduklarını bilmek, bu tehlike içinde çalışmak ona zevk ve heyecan veriyordu.)” (Kiraz, 2021:148)

Heyecan vermek: “**Heyecan verici** bir şey olacağını önceden hissediyorsun.” (Topal, 2015: 74)

Heyecana kapılmak: “(Bu boşluk onu korkutuyordu, “On beş yaşında bir çocuk gibi heyecana kapılıyorum” diye düşündü.)” (Kiraz, 2021:148)

Heyecana kapılmak: “Küçük kardeşim heyecana kapılmış ağlıyordu.” (Uygun Selimler, 2022: 41)

Hıçkırık tutmak: “O güzel kız sattı beni, / Bir hıçkırık tuttu beni, / Yalnız koyup gitti beni, / Salınarak nazlı nazlı.” (Korga, 2018: 135)

Hıncını almak: (Yerlikaya, 2021: 62)

Hır çıkarmak (hır gür etmek): “...ola ki köstebek hır gür çıkarır...” (Duran, 2019: 90)

Hır çıkarmak (hır gür etmek): “Kumar masası kuruldu mu çoğu kez hır çıkardı çünkü, pullar ve paralar yerlere saçılır, sandalyeler devrilir, havada yumruklar, tekmeler uçuşur, hatta ağza alınmayacak küfürler eşliğinde bıçaklar bile çekilirdi.” (Onat, 2019: 63)

Hışmına uğramak: “Beni sarhoş görürse **hışmına uğrarım.**” (Oymak, 2019: 39)

Hışmına uğramak: “Şimdiye dek, başkaldırılardan hışmına uğramayan tek şey orgdu.” (Onat, 2019: 63)

Hiçe saymak (indirgemek): “Marco ve Ale, her zamanki gibi görgü kurallarını hiçe sayarak yiyeceklere saldırdılar.” (Topal, 2015: 159)

Hiçe saymak: “...demek beni hiçe saydı, öyle mi?” (Duran, 2019: 91)

Hiçe saymak: “İrkınızı hiçe saydı Hazreti Fatih. / Biraz daha yaşasaydı Hazreti Fatih / Ne Venedik kalacaktı ne Floransa... / Hoş geldiniz diyecekti bize Fransa!” (Korga, 2018: 135)

Hiçe saymak: “Küçük Ağa çok daha büyük başarıların peşinde ölçümü göze alacak, hiçe sayacak ve bir gün.” (Elibol, 2009: 52)

Hiçe saymak: (Yerlikaya, 2021: 62)

Hidayete ermek: “Hidâyete mi ermişti?” (Korga, 2018: 135)

Hile kat-: “Benim adım Benli Fatma / Gaşlarım var galem çatma / Yolcu dayı **hile katma** / Şu mu güzel bu mu güzel ben mi güzel. - (Benim Adım Benli Ayşe/ Sivas)” (Kama, 2019: 64)

Hissine (hislerine) kapılmak: “Ama Marco nedense bir çift göz kendisini izliyormuş **hissine kapıldı.**” (Topal, 2015: 118)

Hissini vermek: “Gülek, 35 diyoptrilik dürbünümsü gözlüklerini güçlkle taşıyormuş **hissini veren ağır hareketlerle başını çevirdi.**” (Korga, 2018: 135)

Hitam bulmak: “(Yok ise ‘altık’ vazifemi hitam bulmuş hesap edebilirim.)” (Kiraz, 2021:149)

Hizmet görmek: (Yerlikaya, 2021: 62)

Hizmet görmek: “(Hizmetin çoğunu ben gördüm, o yalnız toz aldı.)” (Kiraz, 2021:149)

Hizmet(ini) görmek: “Ayrıca elimizden geldiğince onların hizmetlerini görmeliyiz.” (Uygun Selimler, 2022: 41)

Hizmetçi tutmak: “(Ben buraya geldikten biraz sonra, gündüz gelip çocuğa bakmak için bir hizmetçi tutuldu.)” (Kiraz, 2021:149)

Hocaya okutmak: “(Çocuğa bakan hizmetçi kadın onu götürmüş bir hocaya okutmuş, tespihten geçirmiş, “Kırk güne kadar bir şeyi kalmaz demişler.)” (Kiraz, 2021:149)

Hor gör-: “Beni **hor görme** gardaşım / Sen altınsın ben tunç muyum / Aynı vardan var olmuşuz / Sen gümüşsün ben saç mıyım. - (Beni Hor Görme Gardaşım/ Sivas)” (Kama, 2019: 64)

Hor görmek: “... böylece de alttan alta kendilerini hor görüyor, kendilerine düşman oluyor.” (Elibol, 2009: 26)

Hor görmek: “(Öyle ya! Koca lakırdısını hor görüyorsun.” (Kiraz, 2021:149)

Hor görmek: “Ama bu zâtı **hor görmek** yanlış olur.” (Oğuzkan, 2021: 176)

“Bu kıtada tiyatroya fazlasıyla gittiklerinden, kıraathâne münevverlerini, lâf sokmadan sadece yüz buruşturup **hor görme** konusunda artistik bir maharet kazanmışlardı.” (Oğuzkan, 2021: 176)

Hor görmek: “Nuhun gemisini hor görürlermiş...” (Duran, 2019: 91)

Hor görmek: “Sen de mi çingeneyi hor görüyorsun?” (Korga, 2018: 135)

Hoş gelmemek: “(Orada o karı seni haylazlaştıracak. Bana hiç hoş gelmiyor.)” (Kiraz, 2021:150)

Hoş görmek: (Yerlikaya, 2021: 62)

Hoş görmek: “(Eh, hoş görülünce bana söyleyecek söz kalmadı.)” (Kiraz, 2021:150)

Hoş görmek: “Annesi bağışlamamıştı, hoş görmemişti...” (Duran, 2019: 91)

Hoş görmek: “Eh, bu da hoş görülecek bir sebepti.” (Elibol, 2009)

Hoş görmek: “Şirkette olsun, evde olsun, kendisine ruhen tamamen yabancı insanların onu adamdan saymamalarını **hoş görmekle** kalmıyor, bunda adeta bir nevi isabet de buluyordu.” (İnan, 2020: 55)

Hoş görmek: “Türkün, dinine bağlılığını hoş gördü ve hatta beğendi.” (Korga, 2018: 136)

Hoş görmemek: “(Fahriye bu ısrarı pek hoş görmemişti...) (Kiraz, 2021:150)

Hoş karşılamak (görmek): “Her şey sona erdiğinde, Madda’nın ve arkadaşlarının, Silvia’nın yalanlarını **anlayışla karşılayacaklarını** umuyordu.” (Topal, 2015: 156)

Hoşa gitmek: “Şiir hoşa gidiyor, kız da hoşa gidiyor...” (Korga, 2018: 136)

Hoşa gitmemek: “(Bu hâlin hoş gitmemesine imkân yoktu, fakat Fahriye Hanım’ın hoşuna gitmeyen şeyler vardı.)” (Kiraz, 2021:150)

Hoşnut kalmak: “(Bu erkek kalabalığından hiç hoşnut kalmamış göründüler.)” (Kiraz, 2021:150)

Hoşuna gitmek: “(Hâkiyi bir köşeye çekip onunla çene yarışı yapmak istiyordum, çünkü bu adamla münakaşa etmek hoşuma gider.” (Kiraz, 2021:151)

Hoşuna gitmek: “Ancak dedemin o sözleri söyleyiş biçimi, ağzından çıkan sözler hoşuma giderdi.” (Uygun Selimler, 2022: 42)

Hoşuna gitmek: “Bu tür şeylere hiç mi hiç özen göstermeyişleri, hoşuma giderdi benim.” (Onat, 2019: 64)

Hoşuna gitmek: “Delişmen bir konuşması vardı ki, Çakır’ın pek hoşuna gidiyordu.” (Korga, 2018: 136)

Hoşuna gitmek: “Kerem’in hoşuna gider umuduyla yanında ayrıca kızarmış patates de istemişti.” (Duran, 2019: 91)

Hoşuna gitmek: “Lafla iş görmek, Doktor dahil hiçbirinin hoşuna gitmiyordu.” (Elibol, 2009: 21)

Hoşuna gitmemek: “(Bu hâlin hoş gitmemesine imkân yoktu, fakat Fahriye Hanım’ın hoşuna gitmeyen şeyler vardı.” (Kiraz, 2021:151)

Husul bulmak: (Yerlikaya, 2021: 62)

Husule gelmek: (Yerlikaya, 2021: 62)

Huy tut-: “Çay aşağı gum tutar / İki güzel mum tutar / Birisini severken / Birisini **huy tutar**.
- (Çay İçinde Adalar/ Erzincan)” (Kama, 2019: 174)

“Gamzelerin öldürmeye yay tutar / Didem yaşı umman olmuş çay tutar / Beni görür gözün yumar **huy tutar** / Beladır başıma cinli gözlerin. - (Duldalanma Yar Mevlayı Seversen/ Kuzey Doğu Anadolu)” (Kama, 2019: 174)

Huzurunu kaçırmak: “Tasavvuf, Budizm falan diyerek huzurunu kaçırmış, bu lüzumsuz saçmalarla vaktini almıştı.” (Korga, 2018: 136)

Hücuma kalkmak: “Selim, mevzilendiği yerden hücumla kalkan piyade gibi şiddetle doğrularak oturdu ve sırtını yastıklara dayayarak sert bir bakışla bu acayip, hattâ küstah doktora baktı.” (Korga, 2018: 136)

Hükme varmak: “Küçük Ağa bu hükme vardıktan sonra içinde beliren saygıyı ancak hüznle önleyebildi.” (Elibol, 2009: 52)

Hüküm sürmek: (Yerlikaya, 2021: 62)

Hüküm sürmek: “Beşeristanda büyük bir hürriyetin hüküm sürdüğünü göstermek için de renklerin sırası ile her vatandaşın kendi arzusuna bırakılmıştı.” (Korga, 2018: 137)

Hüküm vermek: “(Düşünmeden böyle mühim bir işte hüküm verilir mi?)” (Kiraz, 2021:151)

Hüküm vermek: “Bu kadar basit düşünceli bir kadın kendisine amirlik edecek, derslerinde başarı gösterip göstermediği hakkında gizli rapor yazarak kendi mukadderatını tayin edecek ve yüzlerce genç kızın sağlam seciye ve ahlâkla yetişmesini sağlayacaktı, ister istemez gülümseyerek: - Müdür Hanım! Bilmediğiniz bir şey hakkında nasıl hüküm verebiliyorsunuz? Diye sordu.” (Korga, 2018: 137)

Hüküm vermek: “İşin acı kördüğümü de burada başlıyordu; zira onların düşünme, hüküm verme ve vardıkları hükme göre davranma hakları da en az kendininki kadar meşru idi.” (Elibol, 2009: 12)

Hülyaya dalmak: “Anlaşılan derin **hülyalara dalmıştı.**” (Oğuzkan, 2021: 148)

Hülyaya dalmak: “En büyük zevkim evin bahçesinde veya derenin kenarında yalnız başıma oturup **hülyalara dalmaktı.**” (İnan, 2020: 55)

Hüner göstermek: “Vuslattan sonra erkeğin bıkaçağını sezdiği için onu daha çok bağlayacak türlü hünerler gösterir.” (Korga, 2018: 138)

Hürmet göstermek: “Kızlığın afâfet-i samîmiyesindeki cehâlete hürmet göstermenizi istirhâm ederim.” (Yerlikaya, 2021: 81)

Hüzün çökmek: “(Yaz günü ikindiüstü yerlere bir hüzün çöker.” (Kiraz, 2021:151)

Hüzün çökmek: “Birden içine hüzün çöktü.” (Korga, 2018: 138)

İrk ayırmak: “Kurana bak İncile bak / Dört Kitabın dördü de hak / Hakir görüp ırk ayırmak / Hakikatte yüz karası. - (Allah Birdir Peygamber Hak/ Sivas)” (Kama, 2019: 64)

İstirap çekmek: “İstirap çek, inleme... Ses çıkarmadan aşın. / Bir damlacık aksa da bir acizdir gözyaşın; / Yarı yolda ölse de en yürekten yoldaşın, / Tek başına dileğe doğru at salmalısın.” (Korga, 2018: 138)

İstirap çekmek: “Ya **ıstırap çekmeye!** Hele bir insan olarak ıstırap çekmeye! Yoksa sen insanları tanımayan, bilmeyen, câhil ve korkak bir ilâh mısın!” (Oğuzkan, 2021: 94)

İstirap içinde kalmak: “(Faika Hanım, hiçbir şey yapamayacağını gördükçe ızdırap ve teessüf içinde kalıyordu.)” (Kiraz, 2021:151)

İzdirap çekmek: “(Henüz kendi kendimi geçindirecek bir iş bulamadım, bundan dolayı da biraz ızdırap çekiyorum.)” (Kiraz, 2021:152)

İzdirap çekmek: “Zeyniler“de, çektiğim ıstırap beni ağlatmamıştı.” (Uygun Selimler, 2022: 42)

İcabına bakmak: “Belki de Pehlivan birkaç adamla gelecek ve onların icabına bakmakgerekecek.” (Elibol, 2009: 69)

İç çekmek: “Adamcağız derin derin **iç çekti** ve ne karar vermesi gerektiğini düşündü.” (Topal, 2015: 74)

““Ancak on sene önce ne yazık ki George (Corç) aramızdan ayrıldı...” dedi ve sessizce **içini çekti.**” (Topal, 2015:74)

“Silvia **içini çekerek** Aylin, Aslı’ya kavuşunca beni unuttu, diye düşündü.” (Topal, 2015: 110)

“Andrew, **içini çekerek** “Burada, evde hayatım boyunca yapmadığım kadar iş yaptım” dedi.” (Topal, 2015: 110)

İç çekmek: “İçini çekmiş.” (Duran, 2019: 92)

İç çekmek: “Küçük Ağa bocalamanın her şeye son olacağını sezdi ve derin derin iç çekti.” (Elibol, 2009: 41)

İç güveyi(si) girmek: “(Ferruh Bey evlenmek, hem de zengin bir yere iç güveyi girmek istiyordu.” (Kiraz, 2021:152)

İçeri dalmak: “Ancak tam o sırada salonun kapısı açıldı ve Mitch **içeriye daldı.**” (Topal, 2015:138)

“Başta Ale olmak üzere hepsi **içeri daldılar.**” (Topal, 2015: 138)

İçeriye almak: “Türkler kaçıyor gibi görünerek Çinlileri arkalarına düşürmüşler, ortaları fazla koşarak Çinlileri arkalarına düşürmüşler, ortaları fazla Çinlileri içeri almış, iki kıskacın iki ağzı gibi Çinlileri kıştırarak durumu hazırlamıştı.” (Korga, 2018: 139)

İçeriye dalmak: “Sabırsızlıkla içeri dalmak isteyen kardeşimi zor zapt ettim.” (Uygun Selimler, 2022: 42)

İçini çekmek (iç geçirmek), (göğüs geçirmek): “Sonra arada bir içini çekerek, ev ödevini yapmaya zorlanan küçük bir çocuk gibi söylenenleri ağır aksak yazdı mecburen.” (Onat, 2019: 66)

“Şimdi, dam başında bizimle otururken bile, beş kilometre ötede bir tüfeğin kurma kolu çekilse, bir jandarma kibrit çaksa bir başkası iç çekse, ya da bir kerpeten tel örgüyü kırt diye ısırса, kolayca işitebilirmiş.” (Onat, 2019: 66)

İçini dert al-: “Aşağıdan gelir düveler gibi / İçerim dert aldı mayalar gibi / Katar’dan ayrılmış mayalar gibi / Varın söylen burda alsın yar benim. - (Aşağıdan Gelir Düveler Gibi/ Yozgat)” (Kama, 2019: 65)

İçi daralmak (içi sıkılmak), (sıkıntı basmak): “Güneş yükselince insanlar giriyordu içeri; yalnızlar, yaşlılar, içi daralan bol çocuklu ev kadınları, işsizler ve göbek altına elli, bel üstüne yüz bin liraya kurşun sıkın gecekondulu gençleri.” (Onat, 2019: 65)

İçi geçmek: “Bazen içi geçiverirdi. O zaman oynarken uyuyakalan çocuklara benzerdi.” (Elibol, 2009: 59)

İçi sıkılmak: (Yerlikaya, 2021: 63)

İçi sıkılmak: “(Yalnız Hüseyin Beyin hikâyesi uzadıkça gördüm ki Hasan Beyin içi sıkılmaya başladı...)” (Kiraz, 2021:152)

İçi sıkılmak: “...padişahın kızı içi sıkıldığından ...” (Duran, 2019: 93)

İçi sıkılmak: “İçim sıkıldı galiba...” (İnan, 2020: 56)

İçi sıkılmak: “Onun herhangi bir şeye içi sıkıldığını söylemesi beni şaşırttı.” (Shurafa, 2022: 73)

İçinden geçirmek: “Ben de ister istemez, hayatın gözü çocuklarda diye geçiriyorum işte o zaman içimden ve adımlarımı sıkılaştırıp hemen oradan uzaklaşıyorum.” (Onat, 2019: 65-66)

“Derken, bir şeyler yazmak geçti içimden; kalemimi çıkarıp o buruşuk ellerimle peçetenin üstüne, Düşlerimize günah derlerdi de, tenimiz yeşillendikçe her ayvada bir diş bırakırdık fitre yerine cümlesini yazdım.” (Onat, 2019: 65-66)

“Uykusu geldi birden, şöyle serin bir balkona uzanıp, temiz havayı soluya soluya birkaç ay uyumak geçti içinden.” (Onat, 2019: 65-66)

İçinden geçirmek: “Diğer arkadaşlar ne yaptı acaba? Bari onlar toplayabilse. diye geçirdi içinden.” (Uygun Selimler, 2022: 42)

İçinden geçirmek: “İçinden de, böylesi daha iyi olabilir, kardeşimin ya da arkadaşlarımın başına kötü bir şey gelirse, kendimi asla affetmem, diye geçiriyordu.” (Topal, 2015: 127)

“İçinden, kışı sadece kar yağdığında seviyorum, diye geçirdi.” (Topal, 2015: 127)

İçinden geçirmek: “İçinden “Fakat onu seviyorum” diye geçirdi.” (Korga, 2018: 140)

İçinden geçirmek: “Reis Bey içinden geçirdi: Biz öyle sanırmışız...” (Elibol, 2009: 74)

İçinden geçirmek: “Sesinde bir sıcaklık vardı. İçimden geçenleri sezmiş benziyordu.” (Shurafa, 2022: 57)

İçinden geçmek: “İçinden geçenleri söyleyememek, en kuvvetli, en derin, en güzel taraflarını müthiş bir kıskançlık ve itimatsızlıkla saklamak cihetinden onu kendime benzetiyordum.” (Shurafa, 2022: 62)

İçinden geçmek: “Şükürler olsun Allah’ım diye içlerinden geçen duanın huzuruyla rahatladılar.” (Uygun Selimler, 2022: 42)

İçine almak: “Çünkü bedenlerimiz oradaymış gibi geldi bana; kilimlere, bakır tepsilerdeki çekiç izlerine ya da sedirlere sinmişlerdi de yavaş yavaş ortaya çıkıp bizi içlerine almaya hazırlanıyorlardı sanki.” (Onat, 2019: 66)

İçine almak: “Saldıranlar şehri yarım çember içine almışlardı.” (Elibol, 2009: 21)

İçine çekmek: “Ankara’nın harikulade sonbaharını doya doya **içime çekerek** ruhumda nikbin bir hava yaratmak istiyordum.” (İnan, 2020: 57)

İçine çekmek: “Aslı mutfaktan gelen tarçınlı kurabiyelerin kokusunu **içine çekerek** gülümsedi.” (Topal, 2015: 118-119)

“Çocuklar mis gibi havayı **içlerine çekerek** yokuşu tırmandılar.” (Topal, 2015: 118-119)

İçine dokunmak: “(Sararmış, benim içime dokundu. / M, s. 159)” (Kiraz, 2021:153)

İçine hüznün çökmek: “Buna rağmen akşam olup da ortalık kararınca içime sebepsiz bir hüznün çöktü.” (Shurafa, 2022: 66)

İçine kapanmak/çekilmek: “Bu sessizliği, bu içine kapanıklığı Ayşe’yi bedbaht ediyor, yüreğine, hayatta yalnız kalmış olanların melali doluyordu.” (Korga, 2018: 141)

İçini açmak: “(Bugün bizim evde içini açacak, dertleşecek bir kimse var mı?” (Kiraz, 2021:153)

İçini çekmek: “İçine çekerek sustu.” (Elibol, 2009: 64)

İçini çekmek: “Talat Bey birdenbire **içini çekti.**” (Oymak, 2019: 87)

İçini dökmek: “Bereket versin Mustafendi biraderimiz fırsat verdi de içimizi döktük.” (Elibol, 2009: 64)

İçini dökmek: “en sizinle nasıl açıkça konuştuysa siz de bana içinizi dönebilirsiniz.” (Shurafa, 2022: 79)

İçini sıkmak: “(İçimi sıkma Perihan, söyle diyorum sana!)” (Kiraz, 2021:153-154)

İddiaya girmek (tutuşmak): “Bir hesabı da vardı: Mat anında ellinci hamleye ne kadar kaldıysa, rakibiyle o kadar şişe şarabına **iddiâya giriyordu**” (Oğuzkan, 2021: 148)

İfade vermek: “Bu yüzden huzur ve zevk içinde vazifesini yaptığı liseden çıkarılmış, bakanlık emrine alınmış, hattâ sorguya çekilerek kocasının aleyhinde ifâde vermeye zorlanmıştı.” (Korga, 2018: 142)

İfrata kaçmak: “Salondakiler ise tam tersi, kıyafet konusunda **ifrata kaçmışlar**, hele hele hanımlar göğüslerini bağrırlarını açmışlardı.” (Oğuzkan, 2021: 148)

İftira atmak: “Bu çalkantı, bu fırtına şahsî bir kanaatini açığa vurduğu için çıkıyor, kendisine iftira atanlar birçoğları tarafından riyakâr jestlerle alkışlanıyordu.” (Korga, 2018: 143)

İftiraya uğramak: “En ağır iftiralara uğradığı zaman bile, üniformasını bıraktığı zaman bile böyle olmamıştı.” (Korga, 2018: 143)

İhanete uğramak: “Semerkandın en saygı gören bilim insanı iken hamiliğini yapan Uluğ Bey 1440’ta ihanete uğrayıp öldürüldü.” (Uygun Selimler, 2022: 43)

İhanete uğramak: “Ya bir ihanete uğradılarsa?...” (Korga, 2018: 143)

İhtimal vermemek: (Yerlikaya, 2021: 63)

İhtimal vermemek: “(Asım bunu pek güzel biliyordu, onların emellerine ihtimal vermemekle beraber kalbinde bir korku hissediyordu.” (Kiraz, 2021:154)

İhtiyaç duymak: “ Yemek yemek için, giyinmek için anne babamıza ve büyüklerimize ihtiyaç duyarız.” (Uygun Selimler, 2022: 43)

İhtiyatlı davranmak: “Siz, bölüğünüze kayıp verdirmemek için düşman karşısında ihtiyatlı davranırsanız Selim Pusat olmaktan çıkarmışınız?” (Korga, 2018: 143)

İkmale kalmak: “(Cavit Bey idadi tahsilini bitirememiştii, bir sene dönmüş, ertesii sene de ikmale kalınca tahsilin parlak bir netice veremeyeceği anlaşılmıştı.)” (Kiraz, 2021:154-155)

İlaç almak: “(Muztar kalmadıkça ilaç almazdı.)” (Kiraz, 2021:155)

İlaç vermek: “(Ben kanı kesmek için ilaç verdim.)” (Kiraz, 2021:155)

İlam çıkarmak: “(Ana baba birleşip cebredecek, itaat ilamı çıkaracak oldular.)” (Kiraz, 2021:155)

İlam çıkarmak: “(Ana baba birleşip cebredecek, itaat ilamı çıkaracak oldular.)” (Kiraz, 2021:155)

İleri atılmak: “Kaplan gibi ileri atılarak kılıcını savurdu.” (Korga, 2018: 143)

İleri atılmak: “Ona, ileri atıl mı diyorlardı, ayağını denk almasını mı söylüyorlardı?” (Oymak, 2019: 91)

İleri gelmek: “(Benim günlerden beri çektiğim iç sıkıntıları sanki bu mektubu yazmamaktan ileri geliyormuş!” (Kiraz, 2021:155)

İleri gelmek: “(Benim günlerden beri çektiğim iç sıkıntıları sanki bu mektubu yazmamaktan ileri geliyormuş!” (Kiraz, 2021:155)

İleri gelmek: “Ama genç onbaşının kaygısızlığı bundan mı ileri geliyordu?” (Korga, 2018: 143)

İleri gelmek: “Bunun neden ileri geldiğini de anlayamadı ve ...” (Elibol, 2009: 26)

İleri götürmek: “(Ayaşlı ile Turan arasındaki anlaşmazlık, Turanı başlı başına bir ev açmaya ve işini ileri götürmeye isteklendirdi.” (Kiraz, 2021:155)

İleri götürmek: “(Ayaşlı ile Turan arasındaki anlaşmazlık, Turanı başlı başına bir ev açmaya ve işini ileri götürmeye isteklendirdi.” (Kiraz, 2021:155)

İletişim kurmak: “Ale ile kurduğu tek iletişim şekli ise birbirlerine laf yetiştirmektii.” (Topal, 2015: 74)

İlgi (ilgisini) çekmek: “Dışarıdan ilgi çekmeyecek kadar hafiftii.” (Topal, 2015: 75)

“Hele bu kişi, eski eve bir teleskobun ucundan bakan ve iyi bir dedektif olmak isteyen Marco olunca, durum olduğundan daha ilgi çekici görünebilirdi.” (Topal, 2015: 75)

İlgi çekmek: “Ayşe eskiden kocasıyla dertleşir, gündüz gördüklerinden ilgi çekici bulduklarını ona anlatır, onun da kendisine anlatmasını beklerdi.” (Korga, 2018: 144)

İlgi duymak: “Aslında da çok serginin teknik bölümüne **ilgi duyardı.**” (Topal, 2015: 74-75)

İlgi duymak: “Bu bir sevgi yahut kadın güzelliğine karşı duyulan bir ilgi değildi.” (Korga, 2018: 144)

İlgi duymak: “Bu hâlleriyle, Tabîatı seyrede seyrede onunla bir olan doğulu bir bilgeye benziyorlardı ve tıpkı bu bilge gibi, hiçbir dünyevî nimete arzu ve ilgi duymuyor gibiydiler.” (Oğuzkan, 2021: 94-95)

İlgi görmek: “Bitki saplarından yapılma dokumalar, batikler, toprak eşyalar, hem yerli halk hem de gezginler tarafından büyük ilgi görüyor.” (Uygun Selimler, 2022: 43)

İlgi göstermek: “Hiçbir kadına, hele çocuk yerine koyup değer vermediği bir genç kıza karşı böyle bir ilgi göstermesi aklın alacağı şey değildi.” (Korga, 2018: 144)

İlgisini çekmek: “Boşuna bakıyordu ama ev çok ilgisini çekmişti.” (Uygun Selimler, 2022: 43)

İlgisini çekmek: “Bu adama öfkelenmiş, aynı zamanda da ilgi çekici bulmuştu.” (Korga, 2018: 144)

İlgisini kesmek: “Fakat bunun yavaş yavaş hayatla ilgi kesmek gibi bir şey olduğunu gören Ayşe Pusat derin derin üzülüyor, hayatla ve her şeyle ilgisini kesen kocasının kendisini de unuttuğunu zannediyor, bu zan, zamanla bir iman haline geliyordu.” (Korga, 2018: 144)

İlişki kurmak: “... ama ilişki kurar kurmaz, onlarda böyle bir ihtirasın bulunmadığını da anlayıveriyor, ...” (Elibol, 2009: 41)

İltifat buyurmak: “(-İltifat buyuruyorsunuz, teşekkür ederim, dedim.” (Kiraz, 2021:156)

İmkan vermek: “Fakat Sançar’ın kahkahaları bütün sesleri bastırıyor, konuşmağa imkân vermiyordu.” (Korga, 2018: 144)

İmtihan vermek: “(Oğlan evde okuyacak, sene sonunda mektebe gidip imtihan verecek.)” (Kiraz, 2021:156)

İmza koymak: “(Müdür ona sormadan hiçbir kâğıda imza koymuyor.” (Kiraz, 2021:157)

İnadı tutmak: “Hiçbirisinin doğru olmadığını Şen-madan işittikçe öfkelenmiş, yapamadıkça inadı tutmuş, sonunda tıpkı Çinli gibi " vuo " diyebilmişti. "Sen" kelimesinin Çincesi olan " nî " de epey tartışmaya yol açmıştı.” (Korga, 2018: 145)

İnsafa gelmek: “Nihâyet İhsan Sait, yine kaparoz verdiği imamla yamyamın eşiğine yüz sürüp artık imzâyı atmasını ricâ edince adam **insâfa gelir** gibi oldu.” (Oğuzkan, 2021: 148)

İnatçılığı tutmak: “(Fahri doğru söylüyor ya, benim inatçılığım tuttu.” (Kiraz, 2021:157)

İnce düşünmek: “Fakat niçin bunları bu kadar **ince düşündüğüm** halde bir türlü kendimi hadiselere uyduramıyordum?” (İnan, 2020: 58)

İnhisar altına almak: “(-Bırak yahu, herkesi inhisar altına mı alıyorsun.” (Kiraz, 2021:157)

İnme inmek: “(Hasan Bey’e inme indi.” (Kiraz, 2021:157)

İnsan içine çıkmak: “Zaten insan içine çıkmaz, dağlarda gezerdi.” (Korga, 2018: 145)

İntikam almak: (Yerlikaya, 2021: 63)

İntikam almak: “(Fakat acaba bu olacak mı, bu intikam alınabilecek mi?)” (Kiraz, 2021:157-158)

İntikam almak: “Biz de, birilerinden intikam alır gibi, ama hiçbir şeyin farkında olmadan, çocukluğumuzdan bu yana belli renklerle koşullandırılan duygularımızla çiçeklerin yaşamına sızacaktık gizlice; onların çiçek soğanı seçen parmaklarının ucuna dek yürüyecektik, hatta bir bakıma, çiçekçideki onca çiçeğin içinden karanfilleri yakamıza takıp geçecektik.” (Onat, 2019: 68)

İntikam almak: “Bu şekilde üvey babasından **intikam almayı** düşünmüş olabilir.” (Topal, 2015: 75)

İpucu vermek: “Hep karşıdan gelecek, kendisi bir ipucu vermeyecekti.” (Elibol, 2009: 13)

İpuçu vermemek: “Asıl güçlük Müftü baldızı takımına **ip ucu vermemekti.**” (Oymak, 2019: 81)

İradesini kaybetmek: “(Canip Bey, kendi kızından bir derece çekinmesine rağmen bu bahis ortaya gelince iradesini kaybediyor zaten pek yolunda olmayan muvazenesini şaşırıyor, aklına geleni söylemeye başlıyor, şimdi bu akşam da Asım’a çatıyordu.)” (Kiraz, 2021:158)

İstek duymak: “Dün gece gözlerini kamaştırın kızı yakından görmek, sonunda ölüm olsa da onun yüzüne bakmak için gönlünde dayanılmaz bir istek duyuyordu.” (Korga, 2018: 145)

İsyân çıkarmak: “(Birisi hükümete haber veriyor ki: “Filan yerde çıkan isyan ve eşkıyalıkta Hüseyin Ağa da beraberdir.”) (Kiraz, 2021:158-159)

İş almak: “(- Memlekete gitti. Orada eski karısından bir kızı var da onu kocaya verecekti, sonra geldiği zaman işe almadılar.)” (Kiraz, 2021:161)

İş almak: “(Şu kızın bir hayırlı kısmeti çıksaydı, ben bu işlere metelik vermezdim, daha da iş alırdım.)” (Kiraz, 2021:159)

İş aramak: “(Az çok okumuş Amerika’ya da gitmiş, iş aramış.)” (Kiraz, 2021:159)

İş bakmak: “(İstanbul’a validesinin ev işlerini düzeltmek, biriken birkaç para varsa onları tahsil etmek ve eğer münasip olursa kendisine de bir iş bakmak için geldiğinden bahsetti.)” (Kiraz, 2021:159)

İş becermek: “(Harbiye’den çıkıp da alışverişte bir iş becerebilenler azdır.)” (Kiraz, 2021:165)

İş bırakmak: “(-Ben artık işi bırakıyorum, dedi.)” (Kiraz, 2021:159)

İş bilmek: “Çinlilere bu işi bildiğini söylediği zaman kendisiyle alay etmişler.” (Korga, 2018: 145)

İş bitirmek: “(Hasan Bey, rüşvet alan memurlara kızar köpürür, Ayaşlı ise rüşvet almayan yahut rüşvet alıp da gene işi bitirmeyen memurlara kızar.)” (Kiraz, 2021:159)

İş çıkarmak: “(İsterse para da bulur, iş de çıkarır ama bilmem ister mi?” dedi.)” (Kiraz, 2021:160)

İş görmek: “(İş gördüm ama içimde bir sıkıntı eksik olmadı.”) (Kiraz, 2021:160)

İş görmek: “Çakır, bu sırada büyük bir çabuklukla iş görüyordu.” (Korga, 2018: 146)

İş görmek: “Her bölgenin Kuvayı Milliye müfrezesi varlığının beş misli iş görmekteydi.” (Elibol, 2009: 13)

İş istemek: “(Geldiğinin ikinci günü Raife, güveysi için, benden bankada bir iş istedi.”) (Kiraz, 2021:160)

İş işlemek: “(Kanepesinin köşesinde iş işliyordu.)” (Kiraz, 2021:160)

İş tutmak: “(Bey, bu yabancı arkadaşlar içinde çok sıkıldı, çekilmek başka bir iş tutmak istedi.)” (Kiraz, 2021:161)

İş vermek: “(Şefik Bey’i geri çağırdılar, iş vermediler, tekaüt de etmediler...)” (Kiraz, 2021:161)

İş vermek: “Üç kız kardeş, kendilerine verilen işi kusursuz yaptılar.” (Korga, 2018: 146)

İş yapmak: “Bu kısa zaman içinde çok işler yaptık.” (Korga, 2018: 146)

İşaret vermek: “Bitiği verince arkasında duran dört kişiye döndü, işaret verdi.” (Korga, 2018: 146)

İşaret vermek: “Diğerlerine **işaret verecekken** olduğu yerde dondu kaldı.” (Topal, 2015: 75)

İşbaşı yapmak: “...“Şimdiye kadar sabah postasının çoktan işbaşı yapması, otobüslerin biletçileriyle birlikte seferde olmaları gerekir.” (Şahin Dede, 2022: 69)

İşbaşına gelmek: “...yönetici olmak.” (Şahin Dede, 2022: 69)

İşe girmek: “(İşe girmek için de acele etmiyor.)” (Kiraz, 2021:161)

İşe girmek: “Hem belki Umberto, babamın çalıştığı şirkette **işe girmiştir.**” (Topal, 2015: 138)

“Umberto’nun babamın şirketinde **işe girmesi** imkansız.” (Topal, 2015: 138)

İşe koşmak: “Tevfik Bey, bunu iyice anlamak için de Topal’ı bu işe koştı.” (Elibol, 2009: 52)

İşe koymak: “(-Şey diyordum, ben diyordum ki, beni bir işe kosanız!)” (Kiraz, 2021:162)

İşe koyulmak: “Birileri onlardan evvel kalkmış ve **işe koyulmuştu** herhalde.” (Topal, 2015: 138-139)

“Sonra da duvarın üstünde duran eldivenleri giyerek **işe koyuldu.**” (Topal, 2015: 139)

İşe yaramak: (Yerlikaya, 2021: 63)

İşe yaramak: “(Bari işe yarasa! İki hafta geçmeden otomobil bozulmuş.)” (Kiraz, 2021:162)

İşe yaramak: "...gelecek yaz da işimize yarar, değil mi?" (Duran, 2019: 95)

İşe yaramak: "Dayına, burada kalmanı çok istediğimi söylersen, belki işe yarar. Dedi."
(Topal, 2015: 139)

"Eğer biraz beklerseniz, belki kolye ile ilgili işinize yarayacak daha iyi bir şey bulabilirim."
(Topal, 2015: 139)

İşe yaramamak: "Bu çırpınışlar hiçbir işe yaramadı tabii, Alyoşa'nın ağzından taze bir köpük seli boşandı ve kızıl gözlerini kısıp bacaklarını gererek taş kesildi." (Onat, 2019: 69)

İşe yaramak: "Çinlinin dişisi ise hiç işe yaramaz." (Korga, 2018: 146)

İşe yaramak: "Çocuğum ne işe yararsın ki seni alıkoyalım?" (Uygun Selimler, 2022: 44)

"Barkodların ne işe yaradığını hiç merak ettiniz mi?" (Uygun Selimler, 2022: 44)

"Eğer aşı bir işe yaramazsa durumumuz değişmeyecek ki!" (Uygun Selimler, 2022: 44)

"Ama ya işe yararsa!" (Uygun Selimler, 2022: 44)

"Eğer aşı işe yararsa kuduza çare bulmuş olacaksın." (Uygun Selimler, 2022: 44)

İşe yaramak: "Kendine acımıyorsan bize acı, dedi, bu da Hoca Efendi'yi bir kere daha gülümsetmekten başka işe yaramadı." (Elibol, 2009: 52)

İşi anlamak: "(Banka beni, bir işi anlamak ve bir rapor vermek için Adanaya yolladı."
(Kiraz, 2021:162)

İşi bitmek: "Hamdi nin işi bitti galiba; hadi yallah." (Elibol, 2009: 59)

İşi bozulmak: "(İşlerimiz bozuldu, babam beni bir ayak evvel evlendirmeye bakıyordu."
(Kiraz, 2021:166)

İşi çevirmek: "(İffet Hanım, Turan gibi bu işi çevirebilecek mi?" (Kiraz, 2021:162)

İşi çıkmak: "(Hanımefendimize söyledikleri dakikada hanımefendimiz hemen olan işleri çıkar ki bugün gelen sizsiniz, diye!)" (Kiraz, 2021:162)

İşi kalmamak: "(Hâki Bey'in orada belli başlı bir işi kalmamış, geriye çağırılmışlar.)" (Kiraz, 2021:163)

İşi kavramak: “(Belki günün birinde bir adam çıkar, işi kavrar, bunu kurtarır!)” (Kiraz, 2021:163)

İşi oluruna bırakmak: “Öyle ise o da işi oluruna bırakacaktı.” (Korga, 2018: 146)

İşi uzatmak: “(Evet, doğru iş uzayabilir.)” (Kiraz, 2021:163)

İşin içinden çıkmak: “Onlar hele bir de kendi bildikleri, tuttıkları yolun daha verimli olduğuna inanıyorlarsa işin içinden çıkmak büsbütün güçleşecekti.” (Elibol, 2009: 81)

İşin içinden sıyrılmak: “Benim aklım incesine ermez, diye işin içinden sıyrılıvermişti.” (Elibol, 2009: 81)

İşine bakmamak: “(Sonra yeniden oturup işine bakamayacak kadar sinirlendiği için kalemden çıkar gezinir, başka dairelere gider, yahut sokağa çıkardı.)” (Kiraz, 2021:164)

İşine bakmak: “(Perihan elindeki işine bakarak; “Çok kalacaklar mı acaba?” diye sordu.)” (Kiraz, 2021:164)

İşine gelmek: “Bu tasarı Yumru’nun da işine geliyordu.” (Korga, 2018: 147)

İşini bilmek: “İşini o kadar biliyordu ki bir akında çıplak denilecek bir halde tutsak olup Ötükene geldiği halde bile birkaç yılda burada zengin olmuştu.” (Korga, 2018: 147)

İşini bitirmek: “İşini görürken sordu.” (Korga, 2018: 147)

İşkence vermek: “(Raife Hanım’ın bana verdiği işkence bununla bitti sanmayınız.)” (Kiraz, 2021:165)

İşkenceye katlanmak: “(Çekilmez işkencelere katlanmış.)” (Kiraz, 2021:165)

İşsiz dolaşmak: “(İstanbul sokaklarında işsiz dolaştıktan sonra günün birinde bir arkadaşıyla kaçtı.)” (Kiraz, 2021:166)

İşsiz kalmak: “(-Her adam ister mi ne demek? İşsiz kalınca ister ya.)” (Kiraz, 2021:166)

İştahı açılmak: “Bir anda iştihası açılan at uşağı, kendi eli boş döndüğünü unutarak: "Bunu nereden buldun?" diye sordu.” (Korga, 2018: 147)

İştahı kabarmak: “Epey sonra on atlı gelerek ağaçlıkta mola verdiler ve kızarmış etlerini yemeğe başlayarak Karabuka’nın da iştahını kabarttılar.” (Korga, 2018: 147)

İşten atmak: “Her dakika, her saat sürekli çöp doğuran şu sokakları süpürüp dururken, kimin evinin önünde bir tanecik kibrit çöpü unutmuştu da işten atılmıştı; hiç bilemiyordu.” (Onat, 2019: 70)

İtidalini kaybetmek: “(Asım, bunu yalnız bu noktayı görünce itidalini biraz kaybediyor, bir garip heyecana kendini kaptırıyordu.)” (Kiraz, 2021:166)

İtimat kazanmak: “(Halbuki o, ta izdivacın ilk gecesinden beri bu itimadı kazanmaya uğraşmıştı.)” (Kiraz, 2021:166)

İyi gelmek: “(Şimdi burası bana daha iyi geliyor.)” (Kiraz, 2021:167)

İyi gelmek: “Dolaşsan iyi gelir, Recep, hadi ağayı gezdir azcık.” (Elibol, 2009: 26-27)

İyi gelmek: “Sıcak bir çay böyle bir havada **iyi gelirdi.**” (Topal, 2015: 156)

“Bir hafta için bile olsa sakın bir evde yaşamak kendisine çok **iyi gelecekti.**” (Topal, 2015: 156)

İyi gelmemek: “(-Bana gündüz olduğunu görmek iyi gelmiyor.)” (Kiraz, 2021: 167)

İyi gitmek: “Bu arada ailelerini arayıp yolculuklarının **iyi geçtiğini** bildirmeyi de unutmadılar.” (Topal, 2015: 156)

İz bırakmak: “Kocasının soluk benzi ve hüznünlü bakışları Ayşenin içinde garip bir iz bırakmıştı.” (Korga, 2018: 148)

İz sürmek: “...her bir kokunun izini sürerek gitti de gitti.” (Duran, 2019: 95)

İz sürmek: “Bu yöntem, müdürden korktuğu için bedeniyle birlikte sesiyle de ezilip büzülen memur arkadaşlarımı şüpheliler listesine alıyordu. Ben de yanlış iz sürmeye başlıyor, birkaç gecemi şüphesiz bir şüpheliye ayırıyor, boşu boşuna beyin hücrelerimi yoruyordum.” (Onat, 2019: 71)

İzahat vermek: “(Hüsrev Bey hakkında izahat verdi ve bildiği kadar Hüsrev’i anlattı.)” (Kiraz, 2021:167)

İzin almak: (Yerlikaya, 2021: 63)

İzin al-: “Asmadan üzüm aldım / Annenden **izin aldım** / Eğer baban vermezse / Damları göze aldım.” (Kama, 2019: 65)

İzin almak: “(Gelen hiç olmazsa kapı çalar, izin alır. Burası Başoğlu’nun hanından farksız.)” (Kiraz, 2021:167)

İzin almak: “Ale telefon etmeden ona yetişeyim de bu gece bizde kalmak için **izin alsın.**” (Topal, 2015: 76)

“Ama babandan **izin almayı** bile denemiyorsun ki.” (Topal, 2015: 76)

İzin almak: “Yüce beğimiz Şen-kingden izin aldım.” (Korga, 2018: 148)

İzin çıkmak: “Murad Beğ’in sipahilere bir aylık izni çıktı.” (Korga, 2018: 148)

İzin istemek: “(Başhekim vilayete gidecekmış, bizden izin istedi.)” (Kiraz, 2021:167)

İzin vermek: “(İki gün sonra, işten gelmişim, Raife geldi, sırtarak eğer izin verirsem kızımın gelip benim eteğimi öpeceğini söyledi.)” (Kiraz, 2021:167)

İzin vermek: “Çocuklar bir an için çevrenin büyüüne kendilerini kaptırsalar da midelerinin gurultusu buna pek **izin vermedi.**” (Topal, 2015: 76)

“Eğer **izin verirseniz** biz de turun tadını çıkarmak ve şehri tanımak istiyoruz.” (Topal, 2015: 76)

İzin vermemek: “(Şefik Bey’in odasını arıyorlar ve kimsenin evden çıkmasına izin vermiyorlardı.)” (Kiraz, 2021:167)

İzine düşmek: “...sarı çil pullu, gök deniz gözlü balığın izine düşmüş.” (Duran, 2019: 95)

İzine düşmek: “Salih’in izine düşerlerse kendi kendini tanımaları işten değildi.” (Elibol, 2009: 69)

İzini bul-: “Alim’in çamda **buldum izini** / Duman sandım şalvarının tozunu.” (Kama, 2019: 65)

İzini kaybetmek: “Adamın **izini kaybettik.**” (Topal, 2015: 111)

“Adamın **izini kaybettiğimize** göre artık otele dönsek iyi olacak.” (Topal, 2015: 111)

İzini kaybetmek: “Dokuz Oğuzlar yer değiştirip izlerini kaybettirmek için Taçam’ı koyuvermişlerdir.” (Korga, 2018: 148)

İzhardan çekinmek: “Burhan her fırsatta **izhardan çekinmiyordu.**” (Oymak, 2019: 47)

İzzet-i nefsi bırakmak: “İzzet-i nefsi bırakmadı ki Nesrin bunu bilsin.” (Oymak, 2019: 45)

Jurnal vermek: “(Tatar Selim’le rakip olduğunu ancak Tatar Selim’den vicdansız olduğunu, Ethem Bey’in evinde toplanıyor diye curnal ettiğini, Tatar Selim’in bunu haber alıp mukabil bir curnal verip işi kapattığını anlatıyor...)” (Kiraz, 2021:168)

Kabahat işlemek: (Yerlikaya, 2021: 63)

Kabahat işlemek: “(Kapıya doğru giderken birdenbire yemek odasının kapısı açılınca sanki bir kabahat işlerken tutulmuş gibi şaşırdı.)” (Kiraz, 2021:168)

Kabahati (birine veya birilerine) yüklemek: “(Atiye Hanım, kabahati Asım’a yükletiyor.)” (Kiraz, 2021:168)

Kabul görmek: “Tonyukuk’un, çayıtları vasıtası ile öğrendiğine göre şimdiye kadar Gök Türk beğlerinden dokuz tanesi ona evlenme teklif etmişler, fakat kabul görmemişlerdi.” (Korga, 2018: 148)

Kaçamak bakışlarla süzmek: “Ara sıra kaçamak bakışlarla beni süzüyordu.” (İnan, 2020: 59)

Kadir bil-: “Giderim Vana doğru / Yolun ihvana doğru / Kes başım kanı aksın / **Kadir bilene** doğru. - (Dideban Üstüneyim/ Bitlis)” (Kama, 2019: 174)

“Yürü yalan dünya senden usandım / Onnulmaz derdime dermandır sandım / **Gadir bilmeyene** yar ettin beni – (Yürü Yalan Dünya Senden Usandım / Sivas)” (Kama, 2019: 66)

Kafa (veya kafasını) karıştırmak: “... önceki düşüncelerini altüst etmek.” (Şahin Dede, 2022: 119)

Kafa atmak: “...kavga sırasında karşıdakinin yüzüne, sert ve şiddetli bir biçimde kafayla vurmak.” (Şahin Dede, 2022: 119)

Kafa yormak: “...Oynarken yaptığı hatalar üstüne kafa yoruyor, sonra yığınla düş kuruyordu.” (Şahin Dede, 2022: 120)

Kafa yormak: “Ben kendi hesabıma bir saat düşündüm, sabaha kadar da kafa yoracağım.” (Elibol, 2009: 42)

Kafa yormak: “Deminden beri Üçoğul üzerinde kafa yoran Böğü Alp, günlerdir içini kemiren şüphely Küş Şad’a açmak için yaklaştı.” (Korga, 2018: 148)

Kafa (zihin) yormak: “Evcil hayvanların gıdıklama, böğürme ve melemelerinin insan sesindeki yansımalarıyla seslerin hangi yüzyıllarda alçalıp yükseldiğine de kafa yoran bu kızla, eşimin dikkatinden kaçırılmış bir gecede sevişecektik.” (Onat, 2019: 72)

Kafası işlemek (veya çalışmak): “...Hasan’ın kafası şimdi üç cepheli işliyordu. –O. C. Kaygılı.” (Şahin Dede, 2022: 121)

Kafası karışmak: “...Esir kızı unutabilmek için kendini teşkilattaki tuhaf aletleri incelemeye verdiğiinde kafası iyice karışmıştı.” (Şahin Dede, 2022: 121)

Kafası karışmak: “Çalışın kafası, tanıyor gibi olduğu bu yüzü hatırlamak için bir kere daha karıştı.” (Korga, 2018: 149)

Kafasına takılmak: “daha doğrusu Prenses Leylâya, tahtın vârisi Leylâya, Leylâ Mutlak yahut Leylâ Mutluya takılmıştı.” (Korga, 2018: 149)

Kafasına uymak: “...aklına uymak.” (Şahin Dede, 2022: 122)

Kafasında tutmak: “...bir şeyi unutmamak, aklında tutmak.” (Şahin Dede, 2022: 122)

Kafasından geçirmek: “Kafalarından bu sorular geçerken saniyeler çocuklara hiç bitmeyecekmiş gibi geliyordu.” (Topal, 2015: 128)

“Andrew, tüm bunları **kafasından geçirirken** annesinin sesiyle düşüncelerinden sıyrıldı.” (Topal, 2015: 128)

Kafi gelmek: “Burası sadece, duvardaki birkaç aplikle aydınlanıyor ve bunlardan sızan ölgün ziyâ, saltanat devrinde devletin milyonlarca lira borçlanıp aldığı muhteşem mobilyaların yıldızlarını tutuşturmaya anca **kâfi geliyordu.**” (Oğuzkan, 2021: 95)

Kahır çekmek: “Eğın dedikleri bir küçük şehir / Nine ben cahilem çekemem kahır / Yediğim içtiğim ağıynan zehir. - (Eğın Dedikleri Bir Küçük Şehir/ Erzincan)” (Kama, 2019: 176)

“Eğın dedikleri küçük bir şehir / Ana ben cahilim çekemem kahır / Yediğim içtiğim ağıyla zehir. - (Eğın Dedikleri Küçük Bir Şehir/ Erzincan)” (Kama, 2019: 176)

“Eski libas gibi aşığın gönlü / Söküldükten sonra dikilmez imiş / Güzel sever isen gerdanı benli / Her güzelin **kahrı çekilmez** imiş - Eski Libas Gibi Aşığın Gönlü/ Kayseri)” (Kama, 2019: 66)

“Evlerinin önü behri / Doldur ver içeyim zehri / Gurbet elde **elin kahrı** / Ya çekilir ya çekilmez. - (Duman Aldı Yollarımı/ Erzincan)” (Kama, 2019: 175)

“Ufacık taşınan bina yapılmaz / Üstüne çekilip yâre bakılmaz / Sen güzelsin **senin kahrın çekilmez**. - (Ufacık Taşınan Bina Yapılmaz / Eskişehir)” (Kama, 2019: 66)

“Ufak çakıllarla gale yapılmaz / Daha ufacıksın **gahrın çekilmez**. - (Damda Bacaları Adam Sanırdım/ Konya)” (Kama, 2019: 66)

Kahkaha atmak: “En sonunda Silvia dayanamayıp **kahkaha atınca** Aslı, sen görürsün der gibi kuzenine baktı.” (Topal, 2015: 77-78)

“Komiser Massimo, güldürme beni! Diyerek bir **kahkaha attı**.” (Topal, 2015: 97)

Kahrını çekmek: “Sen benim başıma neler getirdin / Ben senin kahrını derdini çekemem gönül. - (Vardım Hint Eline Kumaş Getirdim / Erzincan)” (Kama, 2019: 176)

“Benden mahbup gelin kızlar istersin / Ben senin **kahrını** derdini **çekemem** gönül. - (Vardım Hint Eline Kumaş Getirdim / Erzincan)” (Kama, 2019: 176)

“O yar senin değil ne çok bakarsın / Ben senin **kahrını** derdini **çekemem** gönül. - (Vardım Hint Eline Kumaş Getirdim / Erzincan)” (Kama, 2019: 176)

Kahrını çekmek: “(E ne çekiyorsun onun kahrını ya be?)” (Kiraz, 2021:170)

Kalbi çarpmak (atmak): “Aylin ağacın arkasındaki odaya baktı. **Kalbi küt küt atıyordu**.” (Topal, 2015: 97)

Kalbi çarpmak: “Deli Kurt’un yüreği hızla çarpmaya başladı.” (Korga, 2018: 149)

Kalbi çarpmak: “Kalbim, ökseye tutulmuş bir kuş yüreği gibi hızla çarpıyordu.” Shurafa, 2022: 52)

Kalbini kırmak: “Sorman heç... bizim Köroğlu nun kalbini fena kırdım.” (Elibol, 2009: 64-65)

Kale almamak: (Yerlikaya, 2021: 64)

Kale almamak: “Ancak Moğol, kendi fikirlerini bile **kale almıyordu**” (Oğuzkan, 2021: 149)

“Kel kafası, Mavi Salon’un tavanına asılı üç buçuk tonluk kesme billûrdan, ama yanmayan avize gibi parıldayan adamı kimse kaale almamış gibiydi.” (Oğuzkan, 2021: 149)

Kaleme almak: “Bu mesajı Başbakanım Hasan Ali Zaro yücel kaleme alsın.” (Korga, 2018: 150)

Kalp kır-: “Kadir mevlam senin hikmetin çoktur / Bir kul gördüm mermer taştan içerü / **Kalbi kırıp** gönül yıkıcı olma / Bir gün olup yandırırılar yara yardan içerü. - (Kalksak Bu Yerlerden Hicret Eylesek/ Erzurum)” (Kama, 2019: 176)

Kâm almak: “Gel gör ki tâlih, bir inkılâp, belki de ihtilâl ve hattâ bir isyân demek olan ziraat gibi bir faâliyetle meşgul âsi çiftçiye de yâr olsaydı, o da tahıl tüccârı önünde boyun büküp el pençe divân durmak yerine, vazife ve maaşla devletimizde bir makama kurulup, dâiresine kendi köyünden işi düşen nâmert köylülerini sürüm sürüm süründürüp hayattan **kâm alırdı.**” (Oğuzkan, 2021: 95-96)

“İşte bu yüzden, dünya hayatından ne kadar **kâm alıyorlarsa**, vefât da onlar için büyük bir korku kaynağıydı.” (Oğuzkan, 2021: 95-96)

Kan aldirmek: “(Hastaneye gider gitmez gene kan aldirdilar, kâfuru şırına ettiler, daha bilmem neler yaptılar, hasta açılmadı.)” (Kiraz, 2021:170)

Kan almak: “(Belediye hekimi Hasan Beyden biraz kan almış.)” (Kiraz, 2021:170)

Kan almak: “...damardan bir miktar kan çekmek veya akıtmak.” (Şahin Dede, 2022: 126)

Kan almak: “Berber dükkanına vardım / Sağ kolumdan bir **kan aldım** / Berber şegirdine yandın. - (Berber Dükkanına Vardım/ Nevşehir)” (Kama, 2019: 66)

Kan içinde kalmak: “Arık Buka kan içinde kalmış olduğu halde mandala en yakın kendisi olduğunu biliyor ve biraz da ileride de yerde bir bıçak bulunduğunu görüyordu.” (Korga, 2018: 150)

Kan tutmak: “...1) kan gördüğünde bayılmak; 2) Şok geçirmek.” (Şahin Dede, 2022: 127)

Kan vermek: “...1) hastaya, yaralıya kan aktarmak; 2) kan nakli için kan aldirmek.” (Şahin Dede, 2022: 127)

Kanaat getirmek: “(Bir fayda vermedikçe kusurun kocasında olduğuna büsbütün kanaat getirerek rast gelene bundan bahsediyordu.)” (Kiraz, 2021:171)

Kanaat getirmek: “Hava sefinesini artık inşâ edebileceğine **kanaat getirdiğinde**, o gözleri çekik, elmacık kemikleri çıkık, suratı geniş yezit, yani hayâsız haysiyetsiz İhsan Sait nâm Moğol’un kuşu uyanmış, kendini bir halt sanmaya başlamıştı.” (Oğuzkan, 2021: 96)

Kanaat uyandırmak: “(Faika Hanım da kocasının akıl ve dirayetine, fezailine, mantıksız hiçbir şey yapmadığına ve söylemediğine bir kanaat uyandırmak içindi.)” (Kiraz, 2021:171)

Kapalı kalmak: ““Dostluğumuz dıştan ne kadar ilerlerse ilerlesin, içi bana daima **kapalı kaldı**.” (İnan, 2020: 60)

Kapısı kapanmamak: “(Niçin bu apartmanın kapısı kapanmıyor? Önüne gelen açıp giriyor.)” (Kiraz, 2021:172)

Kara halkalar çökmek: “Benzi uçmuş, gözlerinin altına lahzada **kara halkalar çökmüştü**” (Oymak, 2019: 81)

Karanlık basmak/çökmek: “Bu dolaşma sırasında zaman zaman kafasının içinde bir yer aydınlanır gibi oluyor, meçhul sesi tanınmasına ramak kalıyor, sonra birdenbire yine karanlık basarak Selim Pusatın içinde derin bir acı bırakıyordu.” (Korga, 2018: 152)

Karanlık çökmeye başlamak: “Karanlık çökmüştü artık yanımdakiler resmi giysilerinden soyunmuşlardı, daha sevilgendiler.” (Onat, 2019: 74)

Karar almak: “Marco nasıl olmuş da böyle bir **karar almıştı**.” (Topal, 2015: 78)

Karar almak: “Üniversitenin amfisinin alkıştan inlediği sırada, hakkında **alınan kararlardan** habersiz İdris Âmil, Leylâ’yı incittiği için bin pişman olduğu hâlde, Galata Rıhtımı’nda bir kafede oturup çay içmişti.” (Oğuzkan, 2021: 96)

Karar verememek: “(Dün hiçbir karar verememişti.)” Kiraz, 2021:173)

Karar vermek: (Yerlikaya, 2021: 64)

Karar vermek: “(-Oğlum deli olma, ben evlenmeye bile karar vermiş değilim.)” (Kiraz, 2021:173)

Karar vermek: “Bir sonraki çalacağı kapıdan yiyecek bir şeyler istemeye karar verdi.” (Uygun Selimler, 2022: 45)

“ Fatih Sultan Mehmet, sofrasında ağırladığı ilim adamıyla sabaha kadar yıldız haritaları üzerinde konuştuktan sonra kararını verdi.” (Uygun Selimler, 2022: 45)

“Pastör, doktorların bu sözünden sonra aşığı denemeye karar verdi.” (Uygun Selimler, 2022: 45)

“Sonunda sandığı kırmaya karar verirler.” (Uygun Selimler, 2022: 45)

“Yine de bir hafta beklemeye karar verdiler.” (Uygun Selimler, 2022: 45)

Karar vermek: “Galiba Marco artık iyi bir ağabey olmaya **karar vermişti.**” (Topal, 2015: 78)

“Kızlar, dans derslerini kesinlikle kaçırmamaları gerektiğine **karar vermişlerdi** bile.” (Topal, 2015: 78)

Karar vermek: “Hafıye taifesi ve sansür yoluyla kullarının akıllarını kullanmalarına kısıtlama getirdiğinden, onlar adına her şeye şimdi bizzat kendi **karar vermeye** mecburdu.” (Oğuzkan, 2021: 96-97)

“Her ne kadar bizzat kendisi olsa da, fotoğraftaki madikçinin, tıraş salladığı ve vâdettiği ne varsa, silmesinin yüksek ustura olduğuna kanaat getiren İhsan Sait, Dersaadet’te bir somnambülü yine kendisinden koruyacak kişi olan Hekim Jak Karakoy’a muayene olmaya **karar verdi.**” (Oğuzkan, 2021: 96-97)

“Paşaoğlu da bu kumarhâneye gitmeye **karar verdi.**” (Oğuzkan, 2021: 96-97)

“Şimdi size teklifimi iyi düşününüz ve icâp eden tetkikleri de yapıp bir **karar veriniz.**” (Oğuzkan, 2021: 96-97)

Karar vermek: “Herkes gibi olabilmek için de, ansızın, içmeye karar verdi Safa Bey.” (Onat, 2019: 74)

Karara bağlanamamak: “(İki arkadaş konuştular, hiçbir karara bağlanamadılar.)” (Kiraz, 2021:173)

Kararda dur-: “Bir **kararda durmayalım** / Gel gidelim dosta gönül / Hasretinen yanmayalım / Gel gidelim dosta gönül. - (Bir Kararda Durmayalım/ Sivas)” (Kama, 2019: 68)

Karardan dön-: “Gel yar senin ile bir kavlı edelim / Kavilden **karardan dönmemesine** / İkimiz bir dala yuva yapalım / Başka daldan dala konmamasına. - (Sabahınan Esen Seher Yeli Mi / Yozgat)” (Kama, 2019: 68)

Kararsızlığa düşmek: “(Bunlar beni daha büyük kararsızlığa düşürdü.)” (Kiraz, 2021:173)

Karın doyurmak: “(Fahri’den izin alalı oturup güzelce karnını doyuruyor, karısı çok yediğini söyleyince de kızıyor.)” (Kiraz, 2021:174)

Karşı çıkmak: “İyi ama kardeşim, dedi karşı çıkararak.” (Duran, 2019: 96)

Karşı durmak: “Baba, Annenin bu isteğine karşı durmadı.” (Duran, 2019: 97)

Karşı durmak: “Etem Bey’e karşı durabilmek için akla ve bilgiye fazlasıyla ihtiyaç vardı.” (Elibol, 2009: 27)

Karşı çıkmak: “Kasketli ile koltuğunun altında deri bir çanta taşıyan iri kıyım bereli buna karşı çıktılar.” (Oğuzkan, 2021: 97)

Karşı durmak: “Nasıl olsa karşı duramayacağız!” (Uygun Selimler, 2022: 45)

Karşı durmak: “Ortada bir çeri iki eliyle tuttuğu iki kalkanla savurlan kılıçlara karşı duruyor, onun sağında Kür Şad, solunda İşbara Alp on on beş Çinliye karşı dövüşüyordu.” (Korga, 2018: 152)

Karşı gelmek: “(Bankanın işlerini bozmamak için kendi yerini bile tehlikeye koyarak karşı geldiği vardır.)” (Kiraz, 2021:174)

Karşı gelmek: “Size karşı gelmekle onların üzerindeki hakimiyetinin çok sarsılacağını, buna mukabil, sizin gibi alim ve Fadıl bir zata inkıyadın itibarını tezyide medar olacağını pek iyi bilir.” (Elibol, 2009: 27)

Karşı gelmek: “Urungu ile Ersegün hiç ummadıkları bu yumuştan ürkmüşler, fakat buyruk aldıkları için karşı gelememişlerdi.” (Korga, 2018: 152)

Karşı koymak: “...istediğinde hemen karşı koydu.” (Duran, 2019: 97)

Karşı koymak: “Atlarımız vurulunca sırt sırta verip Macara karşı koyduk.” (Korga, 2018: 153)

Karşı koymak: “Bu **karşı konulmaz** emrin ardından, suratları isten kapkara dört tomarcı, iki metre uzunluğundaki cehennemi mermiyi kan ter içinde var güçleriyle, 18 inç çapında ve

neredeysse bir minâre uzunluğundaki o lendûhâ misâli topun kamasından içeri sürdü”. (Oğuzkan, 2021: 97)

Karşı koymak: “Toku’nun tüm **karşı koymalarına** rağmen teleferiğe binip Hinoyama Tepesi’ne çıktılar.” (Topal, 2015: 156-157)

“Zarif ve uzun boylu adam pek **karşı koyamamıştı**, çünkü gözleri fena halde acıyordu.” (Topal, 2015: 156-157)

Karşılık vermek: “(Faika ne karşılık verdi, bilmem dinlemedim.)” (Kiraz, 2021:174)

Karşılık vermek: “Ağabeyim, Hasan ağabeyin ikinci defa ikaz edişine karşılık veriyor.” (Uygun Selimler, 2022: 45)

“Şevki giderken Hoşça kalın! der, evin küçük kızı Bilge karşılık verir.” (Uygun Selimler, 2022: 45)

“Tilki karşılık vermeden bir şey sormak istemiş.” (Uygun Selimler, 2022: 45)

Karşılık vermek: “Atlı büyük bir saygı ile karşılık verdi.” (Korga, 2018: 153)

Karşılık vermek: “Aslı da, “Nasıl öğrenebiliriz ki, tanıdığımız hiç kimseyle konuşmuyor, üstelik derslerde de sessizce oturuyor.” diyerek kuzenine **karşılık verdi**.” (Topal, 2015: 78-79)

“... Bu konuda konuşmadık bile. Diye **karşılık verdi**.” (Topal, 2015: 79)

Karşılık vermek: “Parayı uzatıp üstünü aldıktan sonra İdris Âmil’e, Hoşça kalınız İdris Bey! demiş, ama sesi heyecandan boğulan adamcağızın **verdiği karşılığı** işitememişti.” (Oğuzkan, 2021: 97)

Karşısına (önüne) çıkmak (Bir şey, bir kişi, birinin): “İki adam bu ölümcül sokakta yürek Selanik yürürlerken, aksi tesadüf, bir kuytudan fırlayıveren kopuğun teki **karşılıklarına çıktı**.” (Oğuzkan, 2021: 160)

Karşısına almak: “(Ayaşlı, Hasan Bey ve ben Halide’yi karşımıza alıp konuşuyoruz, ona hizmetçi gibi değil Ayaşlı’nın kızı imiş gibi davranıyoruz.)” (Kiraz, 2021:174)

Karşısına (önüne) dikilmek (çıkma): “Derken, bir gün portakal yanaklı kadın çıktı karşıma ve alıp beni buraya getirdi.” (Onat, 2019: 74)

Karşısına dikilmek: “Koca börklü, uzun boylu, yoksul giyimli bir genç budunu yarararak yargucuların karşısına dikildi.” (Korga, 2018: 153)

Karşısına dikilmek: “Ya kendisi de bu hilale yeniden katılsa Ali Emmi o tel çerçeveli gözlüğü ve ak sakalı ile yine karşısına dikilecek mi idi?” (Elibol, 2009: 69)

Karşısına geçmek: “(Cevat, Şefik Bey’in karşısına geçmiş, -Şefik Bey, Şefik Bey, bana baksana canım diyor.)” (Kiraz, 2021:174-175)

Kasvet vermek: (Yerlikaya, 2021: 64)

Kaşı (veya kaşları) çatılmak: “...Babam kaşları çatılmış, başını sallayarak izliyor bizi.” (Şahin Dede, 2022: 129)

Kaşlarını çatmak: “...Dönüp ardına baktı, bakmasıyla kaşlarını çatması bir oldu, yüzü kararıverdi.” (Şahin Dede, 2022: 129)

Kaşlarını çatmak: “Bebek kaşlarını çattı fakat Babayı tanımakta gecikmedi.” (Duran, 2019: 97)

Kaşlarını çatmak: “Çakır, kaşları çatılarak bakıyordu.” (Korga, 2018: 153)

Kaşlarını çatmak: “Yüzlerini acayip bir öfke kaplamıştı bakarken, kaşları çatılmış, gözlerinin içinde de kara kara bulutlar çarpışmaya başlamıştı.” (Onat, 2019: 75)

Katı rabita etmek / İlgisini kesmek: (Yerlikaya, 2021: 64)

Katı ümit / Ümit kesmek: (Yerlikaya, 2021: 64)

Kavga çıkarmak: “(Orada kalıp bir kavga çıkarmak da vardı.)” (Kiraz, 2021:175)

Kavga çıkmak: “(Bir müddet üçü delice bir hayat yaşamaya başladılar, aralarında kıskançlık kavgaları çıkıyor ve âdeta dövüşüyorlardı.)” (Kiraz, 2021:175)

Kavgaya girişmek/tutuşmak: “İçerde bir kadınla bir erkek ağız kavgasına tutuşmuşlardı.” (Korga, 2018: 153)

Kayıtsız kalmak: “Beşerî Şef ise, sebep ne olursa olsun, Bakanlarından birinin bayılmasına kayıtsız kalamazdı.” (Korga, 2018: 154)

Kayıtsız kalmak: “Onun ruh yapısı maceranın insan yönüne erkeksiz kalan evle, körpe zevceye ve baba yüzü görmeyen çocuğa kayıtsız kalamaz, ... ” (Elibol, 2009: 27)

Kaymak bağlamak: “(Koyun südünü akşamdan sağar, ayaza korlar ki, iki parmak kaymak bağlar.)” (Kiraz, 2021:175)

Kaymak tutmak / bağlamak: (Yerlikaya, 2021: 64)

Kazaya uğramak: “(Hepsi genç yaşlarında ya bir hastalığa tutularak, yahut bir kazaya uğrayarak öldüler.)” (Kiraz, 2021:175)

Kazaya uğramak: “(Hepsi genç yaşlarında ya bir hastalığa tutularak, yahut bir kazaya uğrayarak öldüler.)” (Kiraz, 2021:175)

Keder buyurmak: “(Hanımefendimiz çok ziyadesiyle keder buyurdular.)” (Kiraz, 2021:176)

Keder götürmemek: “Öyle merâklanınca boğazıma bir şey tıkanıyor fenâ oluyorum evvelki kadar keder götüremiyorum.” (Yerlikaya, 2021: 82)

Kelepçe vurmak: “Divan-ı Harpte duruşmalar başlarken, ordu müfettişiyle arasındaki sert konuşmanın karşılığı olarak ellerine kelepçe vurulmuştu.” (Korga, 2018: 154)

Kelepir düşmek: “Bu karyola ve ayna, konsol oraya kelepir düşmüş.” (Kiraz, 2021:176)

Kellesini uçurmak: “Bir tokatta adam öldürür, bir kılıçta kelle uçururdu.” (Korga, 2018: 154)

Kem gözle bak-: “Bilirsen mi sennen niye küsmüşem / Bahmadın üzümüne size gelende / Ona göre bu dostluğu kesmişem / **Kem bahırsan** üzbe üze gelende. - (Bilirsen Mi Sennen Niye Küsmüşem/ Kars)” (Kama, 2019: 179)

Kendini avutmak: “(-Sen bu adamı buldun getirdin, bari biraz da avut, buna bir iş bul. Bu kendini avutmazsa çıldırır.)” (Kiraz, 2021:178)

Kendini bırakmak: “Ale, **kendini** sandalyeye **bırakırken**, bakıyorum bütün günü kafede geçirmeye karar verdiniz. Diye arkadaşlarına takıldı.” (Topal, 2015: 151)

Kendini bil-: “Dağılmışım perakende / Ben **kendimi bilmez** miyim / Gönüllerde perakende / Ben kendimi bilmez miyim. - (Kainatta Bir Zerreyim / Erzincan)” (Kama, 2019: 179)

“Dağılmışım perakende / Ben **kendimi bilmez** miyim / Gönüllerde perakende / Ben kendimi bilmez miyim. - (Kainatta Bir Zerreyim / Erzincan)” (Kama, 2019: 179)

“Denizde nuh olalı / Göneklere ruh olalı / Ruhlar ile ruh olalı / Ben **kendimi bilmez** miyim.
- (Kainatta Bir Zerreyim / Erzincan)” (Kama, 2019: 179)

“İnsan dükkan dükkan şehre misaldir / Keramet ehlinin keremi boldur / Senden sana gitmek
bir uzun yoldur / **Kendini bilmeden** göçme ha göçme. - (Sana Nasihatım Var / Sivas)”
(Kama, 2019: 69)

“Kainatta bir zerreyim / Ben kendimi bilmez miyim / Zerre içinde zerreyim / Ben **kendimi bilmez** miyim. - (Kainatta Bir Zerreyim / Erzincan)” (Kama, 2019: 179)

“Mamur benim harap benim / Ayaklarda türap benim / Kadehlerde şarap benim / Ben **kendimi bilmez** miyim. - (Kainatta Bir Zerreyim / Erzincan)” (Kama, 2019: 179)

Kendini bilmek: “(Hastaneye gittim, Hasan Bey’in kendini bildiği ve uykuda olduğunu söylediler.)” (Kiraz, 2021:178)

Kendini bilmek: “...kendini bilmez yoksul kurttan!” (Duran, 2019: 98)

Kendini bir yerde bulmak: “Türk atlıları zırhsız olduğundan, çok geçmeden ikisinin de vuruldu ve iki sipahi kendilerini yerde buldu.” (Korga, 2018: 156)

Kendini bulmak: “Kimi zaman, onun yüzüne bakarken, köy çeşmesinin yosunlu şırıltısına tutuna tutuna ilerleyen kasvetli bir zamanın sokaklarında bulurdum kendimi.” (Onat, 2019: 75-76)

Kendini göstermek: “Fakat bütün elmalar düştüğü halde dehanın ilhamı hala kendisini gösterememişti.” (Korga, 2018: 156)

Kendini göstermek: “Laf zamanı bitti. Şimdi kendinizi göstereceğiniz gün geldi.” (Elibol, 2009: 24-25)

Kendini haklı görmek: “(Hüseyin Bey’i bu işte dinlemeye, uğraşmaya teşvik eden şeylerden biri mezhebi, öteki de kendini çok haklı görmesi, hakkın yerini bulacağına inanmasıdır.)” (Kiraz, 2021:179)

Kendini kurtarmak: “(Kendisi bugüne kadar asıl davayı anlatamamış ancak benim anlatılacağını ummadığım birkaç yerlerini de anlatabilmiş, kendini kurtardığı yerler de olmuş.)” (Kiraz, 2021:179)

Kendini saydırmak: “(Halide anasından babasından ve başka hizmetçilerden çocuğa hem temiz bakıyor, hem de kendini saydırıyordu.)” (Kiraz, 2021:179-180)

Keyfi bozulmak: “(Hasan Bey’in keyfi bozuldu.)” (Kiraz, 2021:180-181)

Keyfi gelmek: “Ama koskoca, sakı sakalı ağarmış, kelli felli, kıçlı göbekli adamların koşar adım kaçtığına görünce **keyfi** yerine **gelmişti**.” (Oğuzkan, 2021: 127)

“İhsan Saitin **keyfi** iyice yerine **gelmişti**.” (Oğuzkan, 2021: 127)

“**Keyfi** yerine **gelmiş** olacak ki, kerevetin yanındaki sehpa da bulunan fonografa Pervuz Hanım’ın kantosunun kaydedildiği silindiri yerleştirdi ve aleti kurdu.” (Oğuzkan, 2021: 127)

Keyfi gelmek: “Çakır’ın keyfi yerine gelmişti.” (Korga, 2018: 157)

Keyfi gelmek: “ Dondurmalarını alınca **keyifleri yerine geldi**.” (Topal, 2015: 97-98)

“Marco, diğerlerine haber vermek için yanlarından ayrıldı. **Keyfi yerine gelmişti**.” (Topal, 2015: 97-98)

Keyfi gelmek: “Salih in keyfi yerine gelmişti.” (Elibol, 2009: 19)

Keyfi kaçmak: “Aslı’nın **keyfi kaçmıştı**, ama Aylin’i üzmemek için yine de maskeyi satın aldı.” (Topal, 2015: 98)

Keyfi kaçmak: “Günün birinde öğle molasında, amelelerin yemeği namazı bırakıp hangardan dışarı koşuşturmaları üzerine dışarı çıktığında **keyfi** iyice **kaçmıştı** .” (Oğuzkan, 2021: 127)

Keyfi kaçmak: “Yalnız içerdeki konuşmalarda keyfi yeniden kaçtı.” (Elibol, 2009: 60)

Keyfi yet-: “Babam ekmani attı mı / Gardaş ekinin bitti mi / El gızı **keyfin yetti** mi / İşte geldim gidiyorum / Sılamı terk ediyorum. - (Atladım Gittim Eşiği/ Kayseri)” (Kama, 2019: 69)

Keyfine bakmak: “(Hüseyin Bey arkada bir adım geride, elinde aldıkları akşam lokması, dem, eve gelir hazırlar, pişirir, içer, yer, keyiflerine bakarlar.)” (Kiraz, 2021:181)

Keyfini bozmak: “Ancak bu hercümerc İhsan Sait **keyfini** pek **bozmadı** .” (Oğuzkan, 2021: 139)

Keyfini bozmak: “Bozmasaydın keyfini.” (Elibol, 2009: 65)

Keyfini bozmak:“(Yoksa bozarım o karının keyfini. Anladın mı?)” (Kiraz, 2021:181)

Keyif sürmek:“(Satılıncaya kadar da kendisi üstünde yatacak, ömründe bir keyif sürmüş olacak.)” (Kiraz, 2021:181)

Kılıca davranmak:“Deli Kurt da daha önce kaç kere talimini, idmanını yaptıkları gibi, dörtnala at sürerken düşmana bir ok saldıktan sonra yayını sadağa takıp kılıcına davrandı ve iki, üç yüz adımlık arayı yıldırım hızıyla geçerek dervişlere daldı.” (Korga, 2018: 157)

Kılıç çekmek:“Derviş abasının altından da başka bir sipahi çıkmıştı. O da şimşek hızıyla kılıcını çekti.” (Korga, 2018: 158)

Kılıç kuşanmak:“Bir gün olur, elbette eski beğler dirilir; / Yine kılıç kuşanır tarihteki paşalar. / Yine şanlar alınıp nice canlar verilir, / Yiğit akınımızdan yine dünya şaşalar” (Korga, 2018: 158)

Kılıç üşürmek:“Deli Kurt, birkaç Macarın birden Karaca Paşa’ya kılıç üşürdüklerini görerek seğirtti, kılıcını savurup kendine yol açarak yanına vardı.” (Korga, 2018: 158)

Kılıç yemek:“Boynu ile omuzu arasına kılıç yiyen Çaparoğlu, önce dimdik durdu.” (Korga, 2018: 158)

Kılığa girmek:“Kaç gündür düşünüyorum. Hayır, karım kılığına girmiş bir polis olamazdı karım.” (Onat, 2019: 76)

Kınası ezil-:“Düngürcüler geldi sıra sıra dizildi / Altun tas içinde **gınam ezildi** / Alnımıza böyle yazı yazıldı. - (Düngürcüler Geldi Sıra Sıra Dizildi/ Erzurum)” (Kama, 2019: 180)

Kısa kesmek:“Öyle ise biz de **kısa keselim.**” (Oymak, 2019: 88)

Kısa kesmek:“Sözü uzatmamak ve Ayşeyi yormamak için kısa kesti.” (Korga, 2018: 158)

Kısmet(i) çıkmak:“(Kızına burada bir kısmet çıkmış.)” (Kiraz, 2021:182)

Kısmeti kesil-:“Felek beni koydu gönlü yaralı / **Kesildi kısmetim** düştü aralı / Laçın vurmuş turna gibi yaralı / Bölenmişem kızıl kana sevdiğim. - (Sennen Ayrı Bu Dünyayı Neylerem / Kars)” (Kama, 2019: 180)

“Felek beni koydu gönlü yaralı / **Kesildi kismetim** düştü aralı / Laçın vurmışturna gibi yaralı / Bölenmişem kızıl kana sevdiğim. - (Sennen Ayrı Bu Dünyayı Neylerem / Kars)” (Kama, 2019: 180)

Kismetine düş-: “Açıl mor menevşem bahar eriştü / Lale sümbül nergis reyhan yetiştü / Benim **kismetime** ak zambak **düştü** / Menevşem bir tanem haydi de haydi. - (Açıl Mor Menevşem Bahar Eriştü/ Sivas)” (Kama, 2019: 70)

Kışı geçirmek: “Aradan iki yıl daha geçti. Ötükenliler yoksullukla pençeleşerek iki yaz, iki kış geçirdiler.” (Korga, 2018: 158)

Kıvanç duymak: “İki yiğit de sanki bundan kıvanç duyuyorlardı.” (Korga, 2018: 159)

Kıydan bucaktan sır sızdırmak: “**Kıydan bucaktan sır sızdırırsa** da tam mekanizmasını kimseye bildirmez.” (Oymak, 2019: 104)

Kıymet bil-: “Anlatamam derdimi dertsiz insana / Dert çekmeyen dert **kıymetin bilemez** / Derdim bana derman imiş bilmedim / Hiçbir zaman gül dikensiz olamaz. - (Anlatamam Derdimi Dertsiz İnsana/ Sivas)” (Kama, 2019: 70)

“Ben bu sazı çala çala yoruldu / **Kıymetimi bilmezlere** kul oldum / Evvel atın idim şimdi pul oldum / Yetmez mi insafsız senden çektiğim. - (Her Sabah Her Seher Gelir Geçersin / Ankara)” (Kama, 2019: 70)

“Elmayı soydum dildim / Yere düştü de sildim / Ben yârin **kıymetini** / Elden gitti de **bildim**. - (Asmanın Tepesinde/ Sivas)” (Kama, 2019: 70)

Kıymet bilme-: “Büyük cevizden uçtum / Çayır çimene düştüm / Ne talihsiz başım var / **Kıymet bilmeze** düştüm. - (Büyük Cevizin Dibi/ Malatya)” (Kama, 2019: 179)

Kıymet ver-: “Başındaki tellere / Bak şu esen yellere / **Kıymet verip** kim bakar / Sen var iken ellere. - (Başındaki Tellere/ Diyarbakır)” (Kama, 2019: 117)

Kıymet vermek: “(Müdür bana kıymet verir, kendi işinin çıkarı için!)” (Kiraz, 2021:182)

Kıymet vermek: “Bu, kaderin tâ kendisiydi, çünkü artık Lafit Roşilde bile **kıymet vermeyecek**, ama ilk içtiği şarabı asla bulamadığı için Dersaadet’te şişesi 20 paraya satılan âdî Dimitrakopulo şaraplarını tiksintiyle içecek, nâmı lakâbı ayyaşa çıkacaktı .” (Oğuzkan, 2021: 99)

“Hüsrân içinde olmalarının sebebi ise, erkek olan çoğunun, zürriyetlerini sürdürme derdinde olan ana babaları tarafından lala paşa büyütüldükten sonra cemiyete salınması ve bu ortamda, vaktiyle ailelerinde kendilerine **verilen kıymeti** hak etmediklerini anlamalarıydı.” (Oğuzkan, 2021: 99)

Kıymetini bil-: “İstemem dünyanın saltanatını / Süslü giyimini Arab atını / **Bilersen** Türklüğün **kıymetini** / Vatanım milletim bana kafidir. - (Bir Küçük Dünyam Var İçimde/ Sivas)” (Kama, 2019: 71)

“Gidiyorum işte gör / Hayalde gör düşte gör / **Kıymatımı bilmedin** / Bir kötüye düş de gör. - (Dam Başında Sarı Çiçek/ Nevşehir)” (Kama, 2019: 71)

Kıymetini bilmek: “(-Hanımın düğünde bir tane beyefendi, kızın kıymetini bil.)” (Kiraz, 2021:182)

Kıymetini bilmek: “Öyleyse gelin bu ülkede yaşayan her insanın, her büyüğümüzün kıymetini bilelim.” (Uygun Selimler, 2022: 46)

Kız almak: “(Bana bak, sen bu kızı almazsan, boş yere elin evladının adını çıkarmış olursun!)” (Kiraz, 2021:182)

Kız aramak: “(-Öyle değil, epey zaman var ki, sana kız arıyorum.)” (Kiraz, 2021:182)

Kız istemek: “(Yavrum bu iş olmuş, dedim, şimdi yalnız kızı istemek kalıyor ki onu da ben yaparım.)” (Kiraz, 2021:183)

Kız vermek: “(“Bu iyi çocuktu ama geçti, şimdi buna kız verilmez” dedim.)” (Kiraz, 2021:183)

Kin beslemek: “Fakat içten içe kin beslemiyor değildi.” (Korga, 2018: 159)

Kin duymak: “Babamın nasıl acıklı bir şekilde öldürüldüğünü annemden o çocuk yaşında dinledim, annem de bu kederle öldüğü için o çirkin ajana karşı müthiş bir kin duyuyorum.” (Korga, 2018: 159)

Kin güüt-: “Damin ardı aşhana / Nazlı yârim gel bana / Eğer seni vermezse / **Kin güderim** babana. - (Damin Ardı Tandıram/ Adıyaman)” (Kama, 2019: 117)

Kin tutmak: “(Adam sen de, siz hak adamıSınız, kin tutmazSınız, bir torununuz olunca barışırSınız, dedim.)” (Kiraz, 2021:183)

Kiraya vermek: “(Bu bölümü Ayaşlı İbrahim Efendi adında biri tutmuş, isteyenlere oda oda kiraya veriyor.)” (Kiraz, 2021:183-184)

Kiraya vermek: “Orayı yaz için **kiraya vermişler**, bu nedenle evde yapılması gereken onarımlar var.” (Topal, 2015: 139)

Kitaba el basmak: “Kadın, Kurana el basarak yemin etti.” (Korga, 2018: 159)

Koca bulmak: (Yerlikaya, 2021: 65)

Kocaya var-: “Havuzun ortasından / Bak ovaya ovaya / Acep kızlar der mola / Biz de varsak **gocaya**. - (Ak Üzümlü Üzümlü/ Ankara)” (Kama, 2019: 71)

Kocaya varmak: “(Halide’nin anlattığına göre ufak yaşında Ezirgân’da kocaya varmış.)” (Kiraz, 2021:184)

Kocaya varmak: “Fakat hiçbir zaman göreneği takip etmiş olmak için **kocaya varmam.**” (Oymak, 2019: 71)

Kocaya vermek: “(Bir ebe hanım, Seni bir kocaya veririz diye bunu evine götürmüşler.)” (Kiraz, 2021:184)

Kocayıp gitmek: “(Yıllar tez geçti aşnam, işine bak, kocadık gittik.)” (Kiraz, 2021:184)

Koku duymak: “En güzel çiçeklerde bile olmayan bu kokuyu duydukça Üçoğulun hep başı dönüyordu.” (Korga, 2018: 160)

Kokuları tütme: “Doğranmış kavunun **kokuları tütüyordu.**” (Oymak, 2019: 89)

Kokusunu almak: “...kuzucuğun da kokusunu almış...” (Duran, 2019: 99)

Kolayını bulmak: “(Oradan bir kolayını bulup kaçmış.)” (Kiraz, 2021:184)

Kol at-: “Bostan ektim **kol attı** / Dibinde yılan yattı / Şu benim kör talihim /Yâri uzağa attı. - (Erzurum Ovaları/ Erzurum)” (Kama, 2019: 180)

Kol uzat-: “Asmalar da **kol uzatmış** dallere / Sen düşürdün beni halden hallere. - (Asmalar da Kol Uzatmış Dallere/ Kayseri)” (Kama, 2019: 71)

Kolayını bulmak: “Bin bir zahmetle ekip biçip süt sağmadan bu adam, beleşten geçinmenin ve ondan bundan zorbalıkla avanta koparmanın bir **yolunu bulmuştu.**” (Oğuzkan, 2021: 139)

Koltuğa yerleşmek: “Kendisi de bir **koltuğa yerleşti** ve diğer müşterilerin çıkmasını bekledi.” (Oymak, 2019: 43)

Koluna girmek: “(Bir başka duygu: İkisi de koluma girdikleri zaman Faika Turan’dan daha sıcak, onda sevgi daha çok.)” (Kiraz, 2021:185)

Koluna girmek: “Gayri ihtiyari bir hareketle Selim’in koluna girdi ve ona sokuldu.” (Korga, 2018: 160)

Koluna girmek: “Muasırlaşma yolundaki inkılâplar da fayda vermiş, bu mümtaz beylerin **koluna girmiş** hanımefendiler de, başlarında yana yatık şık şapkaları, roplarının altındaki midi etekleri, baldırlarını ortaya koyan ipek çorapları, sivri ve yüksek topuklu iskarpinleriyle zarâfetlerini teşhir ederek, elektrikli sokak lambalarının aydınlattığı caddede boy gösterir olmuşlardı.” (Oğuzkan, 2021: 160)

Koluna girmek: “Sonra, evin işlerini çekip çevirmeye, her konuda annesine yardımcı olmaya ve bir beyefendi gibi onun koluna girip çarşı Pazar gezmeye de başlamış.” (Onat, 2019: 78)

Kompliman yapmak: “(Sana bir kompliman yapayım mı?)” (Kiraz, 2021:185)

Konferans vermek: (Yerlikaya, 2021: 65)

Kontratı bitmek: “(Ev sahiplerinin bitmek tükenmek bilmeyen karı koca kavgalarını, kontrat bitsin diye, altı ay çekip oturduğum eski odamın günü yaklaştıkça... eşyayı toplayıp buraya taşındım.)” (Kiraz, 2021:185)

Konuşmaya dalmak: “Diğerleri aralarında **konuşmaya daldıkları** için Aslı’nın bu halini fark etmemişlerdi.” (Topal, 2015: 140)

“Silvia’nın da onlara katılmasıyla hoş bir **sohbete daldılar.**” (Topal, 2015: 140)

Konuşmaya dalmak: “Öğretmen hanımların tatlı bir konuşmaya daldıkları bir sırada Aydolu birdenbire ve yavaşça Pusat’a: - Şiiriniz çok güzeldi efendim, dedi ve gafil avlanan Selim: Hangi şiir? diye sordu.” (Korga, 2018: 160)

Korkaklığı tutmak: “(Bunun, kendi bulduğu bir metot, bir usûl olduğunu söyler; eğer korkaklığı tutarsa, bu seferde hemen hiç oyuna karışmaz, elinde kâğıt olsa da söylemez, oyunun tadını kaçıırır.)” (Kiraz, 2021:185)

Korku çekmek: “(Günün birinde yakasını parti içinden parti çıkarmak isteyen arkadaşlarına kaptırılmış ve epey korku çekmiş ise de ucuz kurtulmuş...)” (Kiraz, 2021:185)

Korku duymak: “(O dakikada duyduğu korkunun nasıl olup da onu çıldırtmadığına hâlâ hayret eder.)” (Kiraz, 2021:185-186)

Korku duymak: “Selim ürperiyor, korkuya benzer bir şey duyuyordu.” (Korga, 2018: 160)

Korku düşmek: “Birden gönlüne korku düştü.” (Korga, 2018: 160)

Korku düşmek (duymak): “Nedense **duyduğu korku** giderek artıyordu.” (Topal, 2015:79)

Korku saçmak: “Bu ordu Çine korku ve ölüm saçarak Çin duvarına dayandı.” (Korga, 2018: 160)

Korku salmak: “Dünyadaki kırk devlete senin adın korku salar. / Geleceksin diye titrek Frikyanın elmaları. / Urartunun güzelleri seni anıp aşka dalar, / Öldürürsün bir bakışla kanlı haydut Kaskaları.” (Korga, 2018: 161)

Korku vermek: (Yerlikaya, 2021: 65)

Korku vermek: “Kaval sesi uzaklaşırken onun kaybolması ihtimalinin yüreğine verdiği bir korku içinde kaldı.” (Korga, 2018: 161)

Korkuya kapılmak: “**Korkuya kapılan** İhsan Sait derhâl İdris Dede ile Selahaddin’e, bizzât yapıp çadırda muhâfaza ettikleri tayyâreyi söküp saklamalarını tembihledi.” (Oğuzkan, 2021: 150)

Korkuya kapılmak: “Yağmurların başladığı, soğuğun arttığı böyle bir zamanda yüklü olduğu için fazla korkuya kapılmaması gereken bir kadını tehlikeler arasından sıyrarak uzak bir köye götürmek güç işti.” (Korga, 2018: 161)

Köşeye kaldırmak: “(Bu yatak bazı günlerde dürülüp köşeye kaldırılır.)” (Kiraz, 2021:187)

Kötüye kullanmak: “Ama O lokantaya gitmemelerinin diğer nedeni de, Kainin konuk severliğini **kötüye kullanmak** istememeleriydi.” (Topal, 2015: 140)

Kulaç atmak: “Birkaç kulaç attıktan sonra yanına vardı.” (Korga, 2018: 162)

Kulağı ağır işitmek: “...kulağı iyi işitmek.” (Şahin Dede, 2022: 134)

Kulağına fısıldamak: “...Evet biliyorum, bunlar kulağına fısıldadılar değil mi? –A. Ağaoğlu.” (Şahin Dede, 2022: 135)

Kulağına söylemek: “...fısıldamak.” (Şahin Dede, 2022: 135)

Kulakları uğıldamak: “...Gözleri kararıyor, kulaklarım uğılduyordu.” (Şahin Dede, 2022: 135)

Kumar oynamak: “(Şimdi gece gündüz işimiz kumar oynamak!)” (Kiraz, 2021:189)

Kumar oynamak: “Bunu gidermek için her gün, yoldaşları olan üç Çin subayını çağırıyor, onlarla konuşuyor, kumar oynuyor, kıımız yahut sücü içiyordu.” (Korga, 2018: 163)

Kuruntuya kapılmak: “Bağırarak konuşursa kendi içindeki korku dağılacakmış gibi bir kuruntuya kapılarak haykırdı.” (Korga, 2018: 163)

Kusur bulmak: “(Hâki Bey’e bir kusur bulunamamış.)” (Kiraz, 2021:189)

Kusura bakmamak: (Yerlikaya, 2021: 65)

Kuvvetten düşmek: (Yerlikaya, 2021: 65)

Kuyruğa girmek: “Ale elindeki yarım kiloluk çikolata paketiyle **kuyruğa girmişti.**” (Topal, 2015: 140)

“Ders çizelgelerini teslim etmek için **kuyruğa girdiler.**” (Topal, 2015: 140)

Kuyruğa girmek: “Ben de kardeşimin elinden tutup tahterevalli kuyruğuna girdim.” (Uygun Selimler, 2022: 47)

Küçük düşürmek: “...arkadaşlarına karşı Nurettin Bey’i asla küçük düşürmüyordu.” (Shurafa, 2022: 72)

Küçük düşürmek: “Camekânlı büfede dizili duran altın yaldızlı kristal içki takımı ise, sık sık getirip beraber rakı içtiği arkadaşlarına karşı Nurettin Bey’i asla **küçük düşürmüyordu.**” (İnan, 2020: 63)

Küçük görmek: “Yalnız karısı, senelerden beri bir saniye bile hafiflemeyen işler ve geçim dertleriyle biraz aptallaşmaya benzeyen Mihriye Hanım, kocasıyla elinden geldiği kadar meşgul oluyor, onun kendi evlatları tarafından **küçük görülmemesi**, horlanmaması için gayret ediyordu.” (İnan, 2020: 63)

“Yüzünde nedense hep o beni **küçük görmek**, benimle alay etmek isteyen şımarık ifade vardı.” (İnan, 2020: 63)

Küfrü basmak: “Fakat Hüdey’de nakliye sefinesini batırmaya muvaffak olduğunda, sahildekiler bu harp sefinesine **küfrü basmışlardı.**” (Oğuzkan, 2021: 133)

Küfür savurmak: “Belki dimağ darlığı belki de fikir eksikliğinden aklı fazlaca baliğ olmayan bir muhafızın işgüzarlığı nedeniyle bu belaya dâhil edilen jandarma çavuşu sunturlu bir **küfür savurup** kendilerine bir çatapat bile emanet edilemeyecek çolpa neferlerine tüfek doldur emri verdi.” (Oğuzkan, 2021: 101)

Küfür savurmak: “Üçoğul bir küfür daha savurarak atını mahmuzladı.” (Korga, 2018: 163)

Külfete sokmak: “Halbuki sizden sizi **külfete sokacak** hiçbir talebim yok.” (Oymak, 2019: 101)

Küskün durmak: “(-Senin nen var, dedi, öyle bir küskün duruyorsun?)” (Kiraz, 2021:189)

Laf atmak: “...yine bir laf atmış ortaya.” (Duran, 2019: 101)

Laf dinlemek: (s.43) “ Sen laf dinle de al onu,” dedi.” (Elibol, 2009: 43)

Lafı değiştirmek: “Ola ki Deli Kurt da İsa Beğ’in benzeridir diye cevap verdi ve sözü değiştirmek için hemen ilave etti.” (Korga, 2018: 164)

Lakap takmak: “Zannedersen bu, fevkalâde kibar halinden dolayı takılmış bir lâkaptı.” (Korga, 2018: 164)

Lakayıt kalmak: “(Bir şey değil fakat alakadarım, lakayıt kalamıyorum...)” (Kiraz, 2021:189)

Lakırtı almak: “(Tekrar, Fahriye Hanım lakırdıyı alarak; -Bari, dedi, hiç yaptıkları bir şey olsa!)” (Kiraz, 2021:190)

Lakırtı yetiştirmek: “(Şefik Bey hangisine cevap vereceğini, lakırtı yetiştireceğini şaşırılmış...)” (Kiraz, 2021:190)

Lakırtıya karışmak: “(Faika’nın kaynanası lakırdıya karıştı.)” (Kiraz, 2021:190)

Lakırtıyı kesmek: (Yerlikaya, 2021: 65)

Lanet okumak: “Bileklere takılan bir iftihar madalyası gibi kelepçeyi taşıyarak dudaklarında kindar bir tebessüm, gözlerinde lanet okuyan bir parıltı olduğu halde mahkeme salonuna girerken bakışları ile etrafı araştırdı.” (Korga, 2018: 164)

Layık görmek: (Yerlikaya, 2021: 66)

Layık görmek: “Delinin ipiyle kuyuya mı inilir; mahalle bakkalını kendine layık görüyordu demek ki.” (Onat, 2019: 81)

Layık görmek: “Kıyasıcık olduğu için kendisine pek yakıştıramadığı boyuna göre ayarlayıp duvara astığı aynada, küçücük ve yumuk gözlerini, sivilceli yüzünü, uzun burnunu görünce, hayatın bu sûreti, kendisi gibi mümtaz bir şahsiyete ne hakla **lâyık gördüğüne** bir mânâ veremez, işte aynanın ona gösterdiği eksiki gediği edebiyat vâsıtasıyla kapatmaya çalışırdı.” (Oğuzkan, 2021: 102)

Layihâ vermek: “(Öteye beriye layihalar verdi.)” (Kiraz, 2021:191)

Lazım gelmek / olmak: (Yerlikaya, 2021: 66)

Lazım gelmek: “(Cavide’nin sözüne bakılırsa ona ablalarının, hısımlarının herkesin düşmanı olduğuna inanmak lazım geldi.)” (Kiraz, 2021:191)

Lezzet almak: “(Paralı parasız kâğıt oyunlarından zevk ve lezzet alıyordu.)” (Kiraz, 2021:191)

Liyakat göstermek: (Yerlikaya, 2021: 66)

Lüzum görmemek: (Yerlikaya, 2021: 66)

Lüzum görmemek: “(Bu beyleri getiren Orhan kapıyı vurmaya bile lüzum görmedi.)” (Kiraz, 2021:191)

Maceraya atılmak: “Bunu bırakıp, saf bir çocuğa biraz da gönlünü almak için söylenmiş bir söze bağlanarak meçhul bir hayata, nereye varacağı malum olmayan bir **maceraya atılmak**, onun daima iyi işleyen kafasının kabul edeceği bir iş değildi.” (İnan, 2020: 64)

Maceraya atılmak: “En tehlikeli **maceraya atılırken**, ölüme giderken veya veda ederken bile birkaç satır...” (Korga, 2018: 165)

Maharet kazanmak: “Bu kıtada tiyatroya fazlasıyla gittiklerinden, kıraathâne münevverlerini, lâf sokmadan sadece yüz buruşturup hor görme konusunda artistik bir maharet kazanmışlardı.” (Oğuzkan, 2021: 102)

Mahfuz kalmak: “(Halk arasında mevkii ve hürmeti mahfuz kalıyordu.)” (Kiraz, 2021:191)

Mahzun durmak: “(Ancak ne var ki kendimi çabuk topluyorum, şimdi bugün siz de mahzun duruyorsunuz.)” (Kiraz, 2021:192)

Mal kaçırmak:“(O zaman bunlar Rusya’ya bir büyük mal kaçırdılar.)” (Kiraz, 2021:192)

Malumat almak / edinmek: “...küçükhanımın zatı hiç olmazsa ikâmetgâhı hakkında bi’l-müşâhede bazı malumat edinebilirdi.” (Yerlikaya, 2021: 76)

Malumat vermek: “(Nasıl amcasının evine gittikçe işlerinden ona malumat veriyorsa... - söylüyordu.)” (Kiraz, 2021:192)

Malumat vermek: "Bazısı arkadaşına onun hakkında **malumat veriyordu.**" (Oymak, 2019: 39)

Mana (anlam) çıkarmak: “Torun Selahatt’in, en ufak bir sakarlığında, dedesi tarafından hem suratına bir tokat çarpıldığı hem de, “Horoz akıllı! Kaz beyinli! Keşkek Aleyhisselâm!” sözlerine muhatap olduğu için ihtiyara gazez bağlıyor, adamın iyi kötü her lâfından **mânâ çıkarıyordu.**” (Oğuzkan, 2021: 102)

Mana çıkarmak: “(Bir mektup yazsaydı ben ondan bir mana çıkarır, bir karar verebilirdim.” (Kiraz, 2021:192)

Mana çıkarmak: “Her saat başında radyoda tekrarlanıyor ve vatandaşlar her seferinde bu demeçten yeni manalar ve hikmetler çıkarıyorlardı.” (Korga, 2018: 165)

Mana vermek: (Korga, 2018: 165)

Mana vermek: (Yerlikaya, 2021: 66)

Mana vermek: “(Zekeriya Bey, ibareyi okumaya başladı, sonra mana verdi daha sonra şerhe başladı.)” (Kiraz, 2021:193)

Manalar sezme: “Derinliklerine süren bu nağmelerde **manalar seziyordu.**” (Oymak, 2019: 89)

Manevra yapmak: “Düşman gemisi Türk projektöründen kurtulmak için manevralar yaptı. (Uygun Selimler, 2022: 48)

Manevra yapmak: “Kuşatılmış oldukların için manevra yapacak zamanları yoktu.” (Korga, 2018: 165)

Maraza çıkarmak: “Görkemli musiki başladı, kavalye tayfası yekindi, hâlbuki sadece kazara, kimisi şiveli dişiyeye, bazısı kakneme sarıldı, beriki güzele düşgeldi, öteki çirkine rastladı, hovarda mitrayı kavzadı; ne var ki **maraza çıkmadı**, cicili bicili bolıça, erine kolunu doladı, harika terane süregeldi, el âlem delice eğlendi.” (Oğuzkan, 2021: 103)

Marifet göstermek: “Gayet güzel lastik tekerlekleri olan bu atı bazen Başbakan Ali Yücel, bazen Başbakan Yardımcısı Ahmet Erim Yalman, bazen da Beşeri Eğitim Bakanı Falif Rıfki çeker, Beşeri Şef de türlü binicilik marifetlerini gösterirdi.” (Korga, 2018: 165)

Maruz kalmak: (Yerlikaya, 2021: 66)

Masrafa sokmak: “(Okumayaydı, beni de bu kadar masrafa sokmayaydı.)” (Kiraz, 2021:194)

Masun kalmak: “...bu fenâ hastalığın sirâyetinden meğer siz de masun kalamamışsınız.” (Yerlikaya, 2021: 83)

Matem tutmak: (Yerlikaya, 2021: 66)

Mateme düşmek: “(Bu rezalet bütün aileyi matemlere düşürmüş, hanım intihar edecek olmuş ve zaruri Fahriye tekrar Hikmetin evine dönmüş.)” (Kiraz, 2021:194)

Mazur görmek: (Yerlikaya, 2021: 66)

Mazur görmek: “(“Onu pek fena terk ettim.” diyor, fakat kendini mazur görüyordu.)” (Kiraz, 2021:194)

Mecal kalmamak: “Bir süre koştuktan sonra bacaklarında **mecal kalmayan** ihtiyar, arkasındaki zavallı şüpheliye nefes nefese, “yiğidim!.. Bırak ben zavallı Hıdırı... Bugüne kadar elime erkek eli değmedi... Aman ne olur... Kurbanın olayım...” diye yalvarıyordu ki Topçular caddesi yakınında dizlerinin bağı çözüldü ve elinde bir revolver ile bekleyen serkomiserin ayakları dibine yığılıverdi.” (Oğuzkan, 2021: 103)

Mecbur kalmak: “(Bir gün hekimlerin bu dediklerini yapmaya mecbur kalırsa, banka müdürlüğü edemeyecek kadar sıkılacak ve sinirlenecektir.)” (Kiraz, 2021:194)

Meclis kurmak: “O gün Şehzade Murad Beğ’le Bayazıd Paşa, düzgün saflar halinde toplanıp kendilerini selamlayan orduyu teftiş etmişler, sonra sancak beğleriyle bir savaş meclisi kurarak ertesi günkü yürüyüşü kararlaştırmışlardı.” (Korga, 2018: 166)

Medet ummak: “Fikir sorar, **medet umar** gibi uzun uzun baktı.” (Oymak, 2019: 42)

Memnun kalmak: “(-Siz, dedi, Sarayköy’e bir teşrif etseniz, zannederim memnun kalırsınız.)” (Kiraz, 2021:194)

Menfayı kafi görmek: “Tamamiyle uzak yaşadıktan sonra **menfayı kafi gördü.**” (Oymak, 2019: 52)

Merak buyurmamak: “(-Hiç merak buyurmayın, dedim, bu gece eğer terlemeseydi, kocanızdan mesut adam olamazdı.)” (Kiraz, 2021:194)

Merak sarmak: “Bu sözlerinle içime iyice merak sardın, dedi.” (Korga, 2018: 166)

Meraka düş-: “Dolan da gel gel fırlan gel / Yıkılası dağlardan aş da gel / Aşkıma **merakıma düşde** gel. - (Eşme Eştim Sabahtan/ Yozgat)” (Kama, 2019: 74)

Meraka düşmek: (Yerlikaya, 2021: 66)

Merakta bırakmak: “Aralarından biri, bütün gün ortadan kaybolup bizi **merakta bıraktınız.**” (Topal, 2015: 147)

“Sizi de daha fazla **merakta bırakmak** istemem.” (Topal, 2015: 147)

Merakta kalmak: (Yerlikaya, 2021: 66)

Mertlik göstermek: “Cenâbı Alîm doğru sözü bunlara müyesser kılmayacağı için yine seyyi’e-i menfaatle son nefeslerinde bile olacağı söylemek mertliğini gösteremiyorlar.” (Yerlikaya, 2021: 83)

Mesafe bırakmak: “Herkes karşı nâzikti, ama kendisinde bir hal vardı ki, arkadaşlarıyla arasında dâima bir mesafe bırakıyor, öteki öğrencilerin birbirleriyle olan yakınlıkları ve samimiyetleri Ülkerle başkaları arasında kurulamıyordu.” (Korga, 2018: 166)

Mesele çıkmak: “(Mesele buradan çıkmış.)” (Kiraz, 2021:195)

Meseleyi uzatmamak: “(Bu sebeple mesele uzatılmadı.)” (Kiraz, 2021:195)

Meşgul görünmek: “(“Sen sütünü hazırladın mı?” diye sorsa ve misafirle meşgul görünse...)” (Kiraz, 2021:195)

Meşk almak: “(Ebsirci Hasan’ın evinde ne kadar meşk alan kızlar varsa gece gündüz Atiye Hanımın başından ayrılmazlardı.)” (Kiraz, 2021:195)

Meydan vermemek: “Hoca Efendi bu konuşmayı birkaç defa kesmek istemiş, fakat Yüzbaşı gayet haşin bir şekilde buna meydan vermemiştir.” (Elibol, 2009: 13-13)

Meydana çıkmak: “Düşman oğlu meydana çık!” (Korga, 2018: 166)

Mıhlanıp kalmak: “Ortaya doğru gözlerim, katalogda gördüğüm kelimelerin üzerinde mıhlanıp kaldı: Maria Puder...” (İnan, 2020: 65-66)

Minnet duymak: “Şimdi eski günleri düşünmek, onu hatırlamak o kadar tatlı idi ki, bu tatlı hatıralara sebep olduğu için Ay Hanım’a içinden minnet duyuyordu.” (Korga, 2018: 167)

Miras bırakmak: “(Çocuklarına, karısına da ancak bitmez ve bitse de fayda vermez bir davayı miras bırakıyordu.)” (Kiraz, 2021:196)

Misafir ağırlamak: “(Melek Hanım evin hanımı olmuş, misafirleri ağırlıyor, hizmet eden uşağa emirler veriyor.)” (Kiraz, 2021:197)

Misafir kalmak: “(Fakat hakikatte çocuk, birkaç gece evde misafir kalan zengin bir ihtiyardan olmuştu.)” (Kiraz, 2021:197)

Misafirliğe gitmek: “(Faika’nın kaynanası evde yok, gene bir yere misafirliğe gitmiş olacak.)” (Kiraz, 2021:197)

Misal getirmek: “(Ancak o fikrini açıkça söylemiyor, misaller getiriyor, müşkilat çıkarıyor, sözü uzatıyor, aşçı kadın lakırdısı dinlemek istemiyordu.)” (Kiraz, 2021:197)

Mola vermek: “Bu arada biraz **mola da vermiş** olurlardı.” (Topal, 2015: 80)

“Akşama kadar her iki saatte bir **mola vererek** oradan oraya koşturup durdular.” (Topal, 2015: 80)

Mola vermek: “Fakat bu meselelerle alâkası olmayan o aç, soğuktan tir tir titreyen ve bütün gün yürümekten bîtâp düşmüş askerlerin korktukları başlarına gelmişti: Evet! Köyde

hastalık vardı ve buranın suyu asla içilmeyecek, köyde çeyrek saat bile **mola verilmeyecekti.**” (Oğuzkan, 2021: 104-105)

“Hürriyeti sevmekten çok, maaşlarını zamanında ödemeyen Padişah Efendimiz’e öfkelerinden dolayı malûm fırkayı kuran ve hem zihinleri hem de üniformaları pejmürde alaylı zâbitlerin kumandası altındaki saç sakalı karışık ve göğsü bağı açık hırpanî askerlerin istasyonda **mola vermesi**, onu tedirgin etmişti.” (Oğuzkan, 2021: 104-105)

Mola vermek: “Torlak Kemal’in Yahudi dönmesi olduğunu, verdikleri ilk molada işittikleri zaman Evrenle Deli Kurt inanmamışlardı.” (Korga, 2018: 167)

Muhabet kaldır-: “Sen seni topla da kuşağın kuşan / Ayrılır mı senin sevdana düşen / Sefa geldin diye sarıp sarmadan / Niçin benden **muhabeti kaldırdın.** - (Kime Kin Ettin De Giydin Alları / Malatya)” (Kama, 2019: 186)

Muhat bulunmak: “(Dostlarla, ahbablarla, çoluk çocukla muhat bulunmak istiyordu.” (Kiraz, 2021:197)

Murada çık-: “Çıkar çıkar parmaklıktan bakarım / Konya seni ateşlere yakarım / Bir gün olur ben **murada çıkarım.** - (Osmanın Bindiği Doru Küheylan / Orta Anadolu)” (Kama, 2019: 75)

“Çıkar çıkar parmaklıktan bakarım / Konya seni ateşlere yakarım / Bir gün olur ben **murada çıkarım** - Yaylalar İçinde Erzurum Yayla / Aksaray)” (Kama, 2019: 75)

Murada er-: “Virandır bahçenin gülleri viran / Ölür mü gençlikte dengini saran / Önünü bırakıp sonunu sayan / Ölür gider bir **murada eremez.** - (Virandır Bahçenin Gülleri Viran / Eskişehir)” (Kama, 2019: 75)

“Yedi yıldır haberini almadım / Geçti ömrüm bir **murada ermedim** / Fırsat elde iken demler sürmedim. - (Eşimden Ayrıldım Yoktur Kararım/ Sivas)” (Kama, 2019: 75)

Murada yet-: “Seherin bülbülü öttü / Öttü de **murada yetti** / Teslim abdal yükün tuttu / Ne bağduydu ne bağbancı. - (Seherde Bir Bağa Girdim / Erzincan)” (Kama, 2019: 187)

Muradına er-: “Bu dünyada **muradıma** / **Edim** diyen yalan söyler / Baştan başa sefasını / Sürdüm diyen yalan söyler. - (Bu Dünyada Muradıma/ Erzurum)” (Kama, 2019: 187)

“Bunca kahrı bunca derdi / Mevlam yalnız bana verdi / Eller **muradına erdi** / Gitti cananım gelmedi. - (Bunca Kahrı Bunca Derdi/ Erzincan)” (Kama, 2019: 187)

“Ekinin üstü merdin / Gız nedir senin derdin / Benden başka sevip de / **Muradınamı vardın.**
- (Eskinler Deste Deste/ Sivas)” (Kama, 2019: 76)

“Emrah der ki kurdurayım sazları / Fikrime düşende selvim sözleri / Karadır kaşları ala
gözleri / Var sen de **muradan er** seher yeli. - (Aydın Ortasında Bir Sarı Yıldız/ Van)” (Kama,
2019: 187)

“Geçti ömrüm **muradına / Eremedim eremedim** / Yıllar geçti ömrüm durdu / Umutlarım
hayal oldu / Sevdiğimi eller aldı. - (Yörü Bire Yalan Dünya / Kırşehir)” (Kama, 2019: 76)

“Telli gelin güle güle gidersin / Gidersin de **muradına erersin** / Nasibola kız anası olasın /
Ayrılık neymiş sen de göresin. - (Damda Durma Kahküllerin Yel Alır/ Erzincan)” (Kama,
2019: 187)

“Yunus bunda gelen gülmez / Kişi **muradına ermez** / Bu fanide kimse kalmaz / Derdim
vardır inilerim. - (Benim Adım Dertli Dolap/ Sivas)” (Kama, 2019: 76)

Muradına ermek: “Muradına ermiş bir kadındı.” (Korga, 2018: 167)

Murat al-: “Al yeşil geyinmiş geline bakın / Salınıp giden o boyuna bakın / Ak gerdan altına
gülleri takın / Ben sarmadım saran kollar **murad almasın.** - (Al Yeşil GeyinmişGeline
Bakın/ Malatya)” (Kama, 2019: 186)

“Baktım seyran tepeden / Etrafın sarmış beden / **Murad alıp** gülmesin / Beni yârimden eden.
- (Seyrantepe Bağlıktır/ Diyarbakır)” (Kama, 2019: 120)

“Beyaz şarab içtim yeşil kaneden / Güzel seven **murat alır** dünyadan / Gayseriden
Garamandan Gonyadan / Aradım cihanı mislin bulunmaz. - (Beyaz Fesli Esmer/ Aksaray)”
(Kama, 2019: 76)

“Bizim bağlar buradır / Gülü sıra sıradır / Alan **murad almasın** / Gözüm ardı sıradır. -
(Bizim Bağlar Buradadır/ Erzincan)” (Kama, 2019: 187)

“Çalımıyam çalımıyam / Ben çalının dalı mıyam / Eller **almış muradını** / Ben de bahtı
karalıyam. - (Aşağıdan Bir Yel Esti/ Sivas)” (Kama, 2019: 76)

“Evlerinin önü kavak / Mamaoş gezer kara kalpak / Körolası zalim felek / Koymadı ki
murada lak / Di kalk mamış di kalk di kalk / Başımıza yığıldı halk. - (Pencereden Bir Taş
Geldi/ Elazığ)” (Kama, 2019: 186)

“Fazla gitmen Deremuma varınca / Selam söylen eşe dosta sorunca / Sağ selamet **muradınız alınca** / Benden yâre selam edin durnalar. - (Bir Çift Durna Gördüm Durur Dallarda/ Yozgat)” (Kama, 2019: 76)

“Hanım oynasın oynasın / Gulplu gazan gaynasın / Beni yardan ayıran / Dilerim **murad almasın**. - (Değirmenim Dönerim/ Erzincan)” (Kama, 2019: 186)

“Hazin hazin esen seher yelleri / Hiç bülbül öter mi gül olmayınca / Her aşık dünyada **murad alamaz** / Yanıp ateşlere kül olmayınca. - (Hazin Hazin Esen Seher Yelleri / Erzincan)” (Kama, 2019: 186)

“İki dağın arasında kalmışam / Bülbül gibi daldan dala konmuşam / Ne gün gördüm ne de **murad almışam**. - (Arkadaşlar Benim Derdim Yeğindir/ Diyarbakır)” (Kama, 2019: 120)

“İki dağın arasında kalmışam / Bülbül gibi daldan dala konmuşam / Ne gün görmüş ne de **murat almışam**. - (İki Dağın Arasında Kalmışam/ Erzurum)” (Kama, 2019: 186)

“Karaman’dan Akşehir’den Konya’dan / **Almadım muradımı** dünyadan. - (Ermeneğin Keklikleri Ötüyor/ Konya)” (Kama, 2019: 76)

“Keklik gibi kanadımı süzmedim / **Murad alıp** doya doya gezmedim / Bu kara yazıyı kendim yazmadım. - (Keklik Gibi Kanadımı Süzmedim / Erzincan)” (Kama, 2019: 186)

“Kırat kırat kırat kırat / Kır ata binen **alır murat** - (Çamlıbebe Süreyidim Yolunu/ Sivas)” (Kama, 2019: 76)

“Menekşe koymuşlar gülün adını / Almadım dünyadan ben **muradımı** / **Almadım** dünyadan da ben muradımı / Ben ölünce dertli koyun adımlı. - (Vardiğin Yazmayı Bürüneyim Mi / Kayseri)” (Kama, 2019: 76)

“Menekşe koymuşlar gülün adını / Almadım dünyadan ben **muradımı** / **Almadım** dünyadan da ben muradımı / Ben ölünce dertli koyun adımlı. - (Vardiğin Yazmayı Bürüneyim Mi / Kayseri)” (Kama, 2019: 76)

“Sabahınan gaydım yükü / Nazelim de olmuş türkü / **Muradını alsın** deyi / Kurutmuşlar altın börkü. - (Aman Nazelim Nazelim/ Sivas)” (Kama, 2019: 76)

“Sallandım girdim bağa / Başım değdi yaprağa / Dedim bir **murad alim** / Tez koydular toprağa. - (Ay Dağlar Vay Dağlar/ Kars)” (Kama, 2019: 186)

“Seherde indin ben bağa / Güller sarılmış yaprağa / **Muradını almıyanlar** / Nasıl girecek toprağa. - (Seherde İndim Ben Bağa / Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 120)

“Seherde indin ben bağa / Güller sarılmış yaprağa / **Muradını almıyanlar** / Nasıl girecek toprağa. - (Seherde İndim Ben Bağa / Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 120)

“Sen irfan kuşusun gider gelmezsin / Gelir bizde baki mihman kalmazsın / Seni uçuranlar **murad almasın** / Kim seni uçurdu yuvandan dilber. - (Sabahtan Cemalin Seyran Eyledim/ Malatya)” (Kama, 2019: 186)

“Uzun havlu çift sandık / Sanki biz **murad aldık** / Bir evde üç bacıydık / Üçümüz de dul kaldık. - (Kiremit Bacaları / Erzurum)” (Kama, 2019: 186)

“Var mıdırı dünyada gelip de kalan / Gülüp baştan başa **muradın alan** / Murat-ı maksud-u hepisi yalan / Ölümü dünyada hakikat gördüm. - (Dünyada Tükenmez Murat Varmış/ Sivas)” (Kama, 2019: 77)

“Yardan **murad almaya** / Koymadı zalim eller. - (Kalede Kavun Yerler / Elazığ)” (Kama, 2019: 186)

“Yeri yeri durnam gar geldi / Dar sokaktan yar geldi / Sevdim **murat almadım** / O bana zor geldi. - (Yeri Yeri Durnam Gar Geldi / Van)” (Kama, 2019: 186)

Murat ver-: “Atımın adı Arap / Yüküm de dolu şarap / Ya benim **muradım ver** / Ya beni öldür ya rab. - (Atım Atım Kır Atım/ Muş)” (Kama, 2019: 187)

“Ay doğar Bedir Allah, / Bu sevda nedir Allah / Ya benim **muradım ver** / Ya beni öldür Allah. - (Yendim Saman Almaya / Erzurum)” (Kama, 2019: 187)

“Şu yalan dünyaya geldim geleli / Tas tas içtim ağuları sağ iken / Kahpe felek **vermez benim muradım** / Viran koydu mır sünbüllü sağ iken. - (Şu Yalan Dünyaya Geldim Geleli / Tunceli)” (Kama, 2019: 187)

Muvafakat almak: “(-Bugün Fahri Bey namına Melek Hanım'ın desti izdivacını talep etmek için pederinin ve validesinin muvafakatlarını alma işini bana bırakmıştınız. / AK, s. 214)” (Kiraz, 2021:198)

Muztar kalmak: “(Muztar kalmadıkça ilaç almazdı.)” (Kiraz, 2021:198)

Mücadele vermek: “Allahü Teâlâ uğruna çırpınıp debelenen, ayağına üşenmeyip camiye giden, ramazan ayında zahmete girip ter dökerek oruç tuttuktan sonra iftarı eden, Peygamber Efendimiz’in şefaatine mazhar olmak için mücadele veren, kısacası ahret için faaliyet göstererek kozunu oynayan kim varsa ecel terleri döküyordu.” (Oğuzkan, 2021: 105)

Müdüre çıkmak: “(Eğer dinlemezse ben de müdürüne kadar çıkarım.)” (Kiraz, 2021:198)

Müjde ver-: “Evleri uçda yârim / Ver bana **müjde** yârim / Bastığın topraklara / Kılâyım secde yârim. - (Altunu Bozdurayım/ Kayseri)” (Kama, 2019: 77)

Müjde vermek: “(Atiye Hanım, hastanın ilk açıldığı haberini götürenlere müjde vermişti.)” (Kiraz, 2021:198)

Müjde vermek: “Bu arada Aman Baba ona bir **müjde** de vermişti.” (Oğuzkan, 2021: 105)

Münakaşa açılmak: “(Müdürün karısı, düğünün geç kalmasını doğru bulmuyor, kız anası ile aralarında bir münakaşa açıldı.)” (Kiraz, 2021:198)

Münasebet düşmek: “(-Bilmem, hiçbir münasebet düştü de size söyledi mi?)” (Kiraz, 2021:199)

Münasebet kurmak: “Bilhassa onun nöbet tutacağı günlerde talebe ile husûsi şekilde münasebet kurmasının önüne geçin.” (Korga, 2018: 168)

Münasebeti kesmek: “(Lakin Hayrullah Bey’den hoşlanmadığı için sonradan bu münasebeti kesmişti.)” (Kiraz, 2021:199)

Münasip gör-: “Cemalin gösterdi bir iki dilber / Durmayıp da gönül gördüğün ister / Biri kaymak satar birisi şeker / **Münasip görmüşler** kapan kapana – (Efendim Aşkınla İşte Püryanım/ Konya)” (Kama, 2019: 77)

Münasip görmek: (Yerlikaya, 2021: 67)

Münasip görmek: “(Bu münasebeti ne Canip Bey, ihtimal ne halası, ne validesi münasip göreceklerdi.)” (Kiraz, 2021:199)

Münasip görmek: “Bu binanın aslında dik ve sert olması gereken pencerelerinin üzerine kremayı kavisli sıkarak yumuşacık at nalı kemerler vücuda getirmiş, hatta desteklesin diye, apartmanın sokağa taşan çıkmasının altındaki bindirmelerin bile salyangozvari olmasını **münasip görmüştü.**” (Oğuzkan, 2021: 105)

Münhani çizmek: “Tepe aşağı temiz ve güzel bir **münhani çizerek** indi.” (Oymak, 2019: 42)

Mürüvetini görmek: “(Kızının mürüvetini gördü.” (Kiraz, 2021:199)

Müsaade buyurmak: “(Hanımefendimiz, müsaade buyurulursa...” (Kiraz, 2021:199)

Müşkülât çıkarmak: “(Ancak o fikrini açıkça söylemiyor, misaller getiriyor, müşkilat çıkarıyor, sözü uzatıyor, aşçı kadın lakırdısı dinlemek istemiyordu.” (Kiraz, 2021:199)

Müşteri çıkmak: “(Avukata gidip eve bir müşteri çıkıp çıkmadığını anlamak vardı.” (Kiraz, 2021:199)

Müjde vermek: “Ancak Uluğ Bey, gencin omzundan tutup onu büyük bir yapının, Semerkand Rasathanesi“nin önüne getirdi ve müjdeyi verdi.” (Uygun Selimler, 2022: 49)

Naçar kal-: “Deniz kenarında bir ev yapmışam / Kerpicim tükenmiş **naçar kalmışam** / Bir yar için terk-i diyar olmuşam / Ela gözlü nazlı şirvanım benim. - (Deniz Kenarında Bir Ev Yapmışam/ Sivas)” (Kama, 2019: 77)

“Dere kenarında bir ev yapmışım / Kerpicim tükenmiş **naçar kalmışım** / Bir yar için çok cefalar çekmişim / Sen bir yana ben bir yana yanyana. - (Ayağına giymiş Kara Yemeni/ Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 120)

Nara atmak: “Canı yanıp izzet-i nefsi kırılan bu dam ise bir **nara attıktan** sonra çeşme başından fırlayarak hem şaplak atan müridin hayâlarına hem de ona tecrübî yolla ilahiyat öğreten şeyh efendinin kuyruk sokumuna tekme indirirdi, üstelik bir de enselerine enselerine patlatıyordu.” (Oğuzkan, 2021: 106)

“O muazzam zeplinin hemen altına kurulan masada biralar açıldı vebardaklara doldurulmadan şişelerden içilmeye, şarkılar söylenmeye, **nâralar atılmaya** başlandı.” (Oğuzkan, 2021: 106)

Nara atmak: “Çin veliahdının yaveri bu beklenmedik yardımdan çok sevindiği için savaş naraları atarak vuruşuyordu.” (Korga, 2018: 168)

Nasihatte bulunmak: “Arada bir kendisine Biraz dikkatli ol! gibi nasihatte bulunanlara Düşman bu yoldan Antep’e girerse ben Antep’e nasıl girerim? Hemşehrilerimin yüzüne nasıl bakarım? Fransızlar beni çiğnemedi buradan geçemeyecekler. diye cevap veriyordu.” (Uygun Selimler, 2022: 49)

Naz çek-: “Ben keremem aslım **çekmir nazımı** / Yar geçen yollara sürsem yüzümü / Han oğluyam kayıp ettim özümü / Gören der ki fukaradır düşkündür. - (Kerem Eyle Yüzün Dönder Bana / Kars)” (Kama, 2019: 188)

“Bu derenin uzununu / Kıramadım buzunu / Aldım Avşar kızını / **Çekemedim nazını.** - (Bu Dere Buz Bağladı/ Elazığ)” (Kama, 2019: 188)

“Bu derenin uzununu / Kıramadım buzunu / Aldım Türkmen kızını / **Çekemedim nazını.** - (Bu Dere Otlanacak/ Kars)” (Kama, 2019: 188)

“Derelerin uzununu / Kıramadım buzunu / Aldım Avşar kızını / **Çekemedim nazını.** - (Dereler Buz Bağladı/ Doğu Anadolu)” (Kama, 2019: 188)

“Şu derenin uzununu / Kıramadım buzunu / Aldım çerkez kızını / **Çekemedim nazını.** - (Ay Doğar Aşmak İster/ Orta Anadolu)” (Kama, 2019: 188)

Naz eyle-: “A canım **naz eylediğin** yeter aman / Şimdi de horozlar öter. - (Aşlamayı Aşladım/ Kayseri)” (Kama, 2019: 77)

Nazar değ-: “Oynan kızlar oyunlara maşallah / Maşallah **nazar değmez** inşallah. - (Entarisi Kırmızı/ Eskişehir)” (Kama, 2019: 78)

Nazar eyle-: “Armudu dalında bazar eyledim / Kaşına gözüne **nazar eyledim** / Evinize vara gele belledim. - (Armut İdim Günden Yanım Yarıldı/ Ankara)” (Kama, 2019: 78)

“Birden işvelenip mestane süzer / Gamzelerin oku bağrımda gezer / Bir kez iltifatla **eylese nazar** / Olur şu gönlüme çare gözlerin. - (Bu Meral Bakışın Ey Peri Suret/ Malatya)” (Kama, 2019: 188)

Nazar değmek: “(Çörek otunu, üzerlik tohumunu cebinden eksik etmezler ve nazar değmesin diye iki gecede bir kendisini tütsülerlerdi. / M, s. 124)” (Kiraz, 2021:200)

Nazara uğrat-: “Ali’ m gitme pazara / **Uğratırlar nazara** / Alim ölsün diyenler / Kendi girsin mezara / Civan Alim gel. - (Alim Armut Yer Misin/ Eskişehir)” (Kama, 2019: 78)

Nazını çek-: “Bu yıl da geçirdik yazı / Zalım ana vermez kızı / Her bir dert çekilir ama / **Çekilmiyor ana nazı.** - (İki Kız Gider Düğüne/ Adıyaman)” (Kama, 2019: 120)

Nazını çekeme-: “Bu derenin uzununu / Kıramadım buzunu / Aldım Çaçan kızını han / **Çekemedim nazını.** - (Bingöl Dört Dağ İçinde/ Bingöl)” (Kama, 2019: 188)

Nazire yapmak: “Gönlümde yazdığım bu son ağıta / Nazire yaparak coşan dalgalar! / Hastası olup da geç vakit hekim.” (Korga, 2018: 168)

Nedamet çekmek / getirmek: (Yerlikaya, 2021: 67)

Nefesi tükenmek: “Neredeyse iki gündür yemek yemeyen, uyku uyumayan askerlerin bacaklarında mecâl kalmamış, yorgunluktan nefesleri tükenmişti.” (Oğuzkan, 2021: 128)

Nefret duymak: “Selim birdenbire ona karşı bir nefret duydu ve içinden gelen "onu kolundan silkip atmak" arzusuna güçlkle karşı koydu.” (Korga, 2018: 169)

Nefret uyandırmak: (Yerlikaya, 2021: 67)

Neşesi kaçmak: “Ayşe onun bu gibi garipliklerine alışık olmakla beraber yine neşesini kaçırın bir hayrete düşerek bakmaktan da kendini alamadı.” (Korga, 2018: 169)

Neşesini bulmak: “Kağan, çoktandır kaybettiği neşesini yeniden bulmuş gibiydi.” (Korga, 2018: 170)

Netice çıkarmak: “(Söze bir muharebenin kazanılması doğru olduğunu ispat için başlayıp kaybedilmesi doğru olacağı neticesine çıktığı çoktur!)” (Kiraz, 2021:200)

Netice çıkarmak: “Fakat bütün bu sözlerden ben bir netice çıkaramıyorum.” (Korga, 2018: 170)

Netice vermek: “(Onlar, her ne kadar Sarayköy’de yaşamaya alışmışlarsa da artık ellerinde bir şey kalmamış, hepsi davaya gitmiş, dava da daha bir netice vermemiş, bu gidişle de bir netice vereceği yok.)” (Kiraz, 2021:201)

Netice vermemek: “(Onlar, her ne kadar Sarayköyde yaşamaya alışmışlarsa da artık ellerinde bir şey kalmamış, hepsi davaya gitmiş, dava da daha bir netice vermemiş, bu gidişle de bir netice vereceği yok.)” (Kiraz, 2021:201)

Neticeye varamamak: “(Cavide’yle konuşmamız bitti, bir neticeye işin bir bitirimine varamadık.)” (Kiraz, 2021:201)

Neye uğradığını bilememek: “Kerem neye uğradığını anlayamadı.” (Duran, 2019: 102)

Nezaket göstermek: “Çünkü Rusya ve öteki devletler dostumuz olduğu için bize taarruz etmezler biz de sembolik olarak onlara karşı birer tabur bulundurmamakla siyasi bir nezaket göstermiş oluruz.” (Korga, 2018: 170)

Nihayet vermek: (Yerlikaya, 2021: 67)

Nihayet vermek: “(Bir gün izin alıp yalıya gitmek hem de bu meseleyi halledecek hem bütün dedikodulara nihayet verecek büyükannem de kim bilir ne kadar memnun kalacak!)” (Kiraz, 2021:201)

Nihayet vermek: “Ama dazlak, mütevâzı bir şahıs olmalıydı ki, bu faziletini örtbas etmek için ikide bir mendilini çıkarıp, yağ içinde kalmış bu bezle kafasını şöyle bir sıvazlıyor, bu sürede şâşaasına **nihâyet veriyordu.**” (Oğuzkan, 2021: 106-107)

“Dazlağı yere yıktıktan sonra birbirleriyle kavgaya tutuşanların yol açtığı keşmekeşe nihâyet veren smokinli, Ama bu adam tek başına işin üstesinden gelemez ve bizim kâbusumuz da **nihâyet bulmaz!** dedi.” (Oğuzkan, 2021: 106-107)

Nikah düş-: “Çiğ yumurta pişer mi / Pişer yere düşer mi / On beşime girmeden / Bene **nikah düşer** mi. - (Peştemalin Bağları/ Erzurum)” (Kama, 2019: 188)

Nikah kıy-: “Ah Leyla Leyla etme bu nazı / Gel barışalım baban **kıysın nikahı.** - (Kerpiç Kerpiç Üstüne Kurdum Binayı / Diyarbakır)” (Kama, 2019: 120)

“İstanbuldan gelir ferman / Bende hiç kalmadı derman / İki şahit bir de imam / **Kıysın nikahımızı** dilber. - (Çifte Konağın Gelini/ Erzincan)” (Kama, 2019: 188)

Nikah kıymak: (Yerlikaya, 2021: 67)

Nikah kıymak: “(Susmasan da ne olacak? Bir yol nikâh kıyılmış.)” (Kiraz, 2021:201)

Nikahı altına almak: “...fakat merâk etme; nasıl olsa artık onu nikâhın altına aldın, bundan sonra o ne densizlik ederse etsin yine senin elinde demektir.” (Yerlikaya, 2021: 84)

Nişan almak: “Sol kolunu gergin tutarak yayı kavrar, sağ eliyle kirişi tutup nişan aldıktan sonra sol sol kolunu yavaşça bükerek yayı yaklaştırır, öylece ok salardı.” (Korga, 2018: 170)

Not almak: “Bu büyük ve umumi eğlence arasında yalnız Sağlık Bakanı Doktor Pavlaki Özoğuzer, odasına çekilmiş, kapısını kilitlemiş, derin derin düşünüyor ve önünde tıp dergilerine bakarak birtakım notlar alıyordu.” (Korga, 2018: 171)

Not almak: “Polis memuru ise ne yapacağını şaşırılmış bir halde **not almaya** çalışıyordu.” (Topal, 2015: 81)

Not tutmak: “Beşeri Eğitim Bakanı Falih Rıfki’nın derhal not tuttuğu görüldü ve Şef tevazu ile sordu.” (Korga, 2018: 171)

Nöbet beklemek: “(Niçin alay olsun, gece gündüz tepemde nöbet beklese daha mı iyi?)” (Kiraz, 2021:202)

Nöbet beklemek: “Bilhassa onun nöbet tutacağı günlerde talebe ile husûsi şekilde münasebet kurmasının önüne geçin.” (Korga, 2018: 171)

Nöbet geçirmek: “(Sonra biraderinin on beş gün evvel vefat etmiş olduğunu düşünerek bir ağlama nöbeti daha geçirdi.)” (Kiraz, 2021:202)

Nöbet tutmak: “İmparatorluğun dört bir tarafından gelmiş erbaştan bir Arap onbaşı, bir yandan ordugâhtaki çadırların sökülmesi için sağa sola emirler yağdırırken, erattan kayış atıp kaçan kurnazlara, lâkırdıya boğup işi savsaklayan sümsüklere, şafakta tuttuğu üç saatlik **nöbetten** sonra çömelip kuytuda yestehlerken oracıkta uyuyakalan miskinlere, Yelan elkis halı halakak! Bedı niktız memhune! diye haykırıyordu.” (Oğuzkan, 2021: 107)

Nöbeti gelmek: “(Atiye Hanım’a ikinci bir ağlama nöbeti geldi.” (Kiraz, 2021:202)

Nutuk söylemek: “(Fahri nutkunu söylerken ağladı, kadınlar da ağladılar, türlü sarhoşluklar ettiler.” (Kiraz, 2021:202)

Nüfuzu altına girmek: (Yerlikaya, 2021: 68)

Nükte yapmak: “Beşeri Şef büyük bir medeni cesaretle, güzel nükteler yaparak bu kanları kendi kanına karıştırıyordu.” (Korga, 2018: 171)

Oda tutmak: “(Hasan Bey’e bakılırsa bu adam yabancı değilmiş, çünkü dokuz numaralı odayı tutmuş!” (Kiraz, 2021:202)

Odayı toplamak: “(Sen bana biraz yardım etsen de odayı toptasak.)” (Kiraz, 2021:203)

Ok serpmek: “Karasılar en soldan ok serpererek seğirdim yapmışlar sonra dalkılıç Macar dizilerine dalmışlardı.” (Korga, 2018: 172)

Ok yağdırmak: “Ok yağdırıp hızla saldıracağız!” (Korga, 2018: 172)

Ok yağmuruna tutulmak: “Dokuz Oğuzlar onu görünce ok yağmuruna tuttular.” (Korga, 2018: 172)

Ok yemek: “Göz göze gelince ok yemiş gibi sarsılarak ve ejderha görmüş çocuk gibi titreyerek: - Aman Allahım! diyebildi.” (Korga, 2018: 172)

Omuz kaldırmak: “(Salime omuzlarını kaldırdı: -Ben ne bileyim, dedi.)” (Kiraz, 2021:203)

Onuruna (gururuna) dokunmak: “(Onların onurlarına, gururlarına dokunuyordu.)” (Kiraz, 2021:203)

Ortadan kaldırmak: “Çünkü kendisi 200.000 kişilik bir ordu hazırlayacak, bu on kat üstün çeriyle Gök Türkleri ortadan kaldıracaktı.” (Korga, 2018: 173)

Ortadan kalkmak: “Bütün bu olup bitenler tuhaftı tabii; gene de, alışlagelmiş bazı mantık yürütmelerle bir açıklaması bulunabilir ve inanış düzenimizin çocuksu şaşkınlığı, birkaç tümcenin akla yatkınlığıyla o an için de olsa, ortadan kaldırılabilirdi.” (Onat, 2019: 83)

Ortadan kalkmak: “Hedef beraberliği ortadan kalkacak, sırf ona dayanan anlaşma yok olacak...” (Elibol, 2009: 55)

Ortadan kalkmak: “Mustafa Beğ’in ortadan kalkmasını sağlayan savaşlarda Deli Kurt da bulunmuş, Mustafa Beğ’in ölümünden sonra kendisine tımar verilerek sipahi yapılmıştı.” (Korga, 2018: 173)

Ortadan kaybolmak: “(Bir aralık ortadan kayboldu.)” (Kiraz, 2021:203)

Ortadan kaybolmak: “Çalıkı iyice görünce niçin ortadan kaybolmuş olduğunu yine sordu.” (Korga, 2018: 173)

Ortadan kaybolmak: “Hoca Efendi’ nin hiç olmazsa bir zaman için ortadan kaybolması şarttı.” (Elibol, 2009: 19)

Ortalık ağarmak: (Yerlikaya, 2021: 68)

Ortalık kararmak: “Elçilerin gelmesinden doğan hareket arasında, ortalık kararırken, kağan Onbaşlı Parsın yakalanması için buyruk verdiği zaman yasavullar onu bulamamışlardı.” (Korga, 2018: 173)

Ortaya almak: “(-Ben dedi, dün gece Macar lokantasına uğradım, baktım bu bey orada, yanında bir sürü çoluk çocuk, bunu ortaya almışlar, alay gırla.” (Kiraz, 2021:203-204)

Ortaya çıkarmak: “Anna geçidi **ortaya çıkarmaları** işlerini hızlandırmıştı.” (Topal, 2015: 141)

“Benim sırrımı da **ortaya çıkarmış** oldu böylece.” (Topal, 2015: 141)

Ortaya çıkarmak: “Bu durum daha sonraları ulaşım merkezlerini kent merkezleri hâline getirmesi nedeniyle kentleşme sorununu ortaya çıkarmıştır.” (Uygun Selimler, 2022: 50)

Ortaya çıkmak: “(Daire de değiştirilmiş, gözlüklü, kalıplı, kıyafetli adamlar ortaya çıkmış, odacılar, kavaslar, kocaman bir evrak kalemi!” (Kiraz, 2021:204)

Ortaya çıkmak: “Ancak hücre çoğalması kontrolden çıkar ve sonuçta her yıl milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine neden olan kanser hastalığı ortaya çıkar.” (Uygun Selimler, 2022: 50)

“Barkod, bir market zinciri sahibinin marketlerinde satılan tüm ürünlerin bilgisini kaycek bir sistem araması sonucunda ortaya çıkmış.” (Uygun Selimler, 2022: 50)

“Beğenilmeme ile karşılaşan kullanıcılarda ise psikolojik sorunlar ortaya çıkıyor. Hâl böyle olunca ortaya garip sonuçlar çıkıyor.” (Uygun Selimler, 2022: 50)

“Hal böyle olunca ortaya garip sonuçlar çıkıyor.” (Uygun Selimler, 2022: 50)

“Kale kumandanı Sıtkı Bey’in Zekiye’nin babası olduğu ortaya çıkar.” (Uygun Selimler, 2022: 50)

Ortaya çıkmak: “Bacakları bütün beyazlığıyla ortaya çıkmıştı.” (Onat, 2019: 84)

“Böylece, yakınımnda en çok hangi yüzlerin dolaştığı bir bir ortaya çıkıyor.” (Onat, 2019: 84)

Ortaya çıkmak: “Bu bahis açılırsa Deli Kurt’un kim olduğu ortaya çıkar da başlıca felaket gelir diye bir kaygısı vardı.” (Korga, 2018: 174)

Ortaya çıkmak: “Hoca Efendi’nin gidişi ile ortaya çıkacak kötü söylentilere gelince bundan kolay bir şey yoktu, olup bitenleri uygun bir şekilde anlatacaklar, böylece de yalnız ahaliyi yatıştırmakla kalmayıp Kuvvacıların nasıl bir eşkıya çetesi olduğunu da göstermiş olacaktı.” (Elibol, 2009: 52)

Ortaya gelmek: “(Canip Bey, kendi kızından bir derece çekinmesine rağmen bu bahis ortaya gelince iradesini kaybediyor zaten pek yolunda olmayan muvazenesini şaşırıyor, aklına geleni söylemeye başlıyor, şimdi bu akşam da Asım’a çatıyordu.)” (Kiraz, 2021:204)

Ortaya koymak: “Çakır’ın ortaya koyduğu ödülü Murad almıştı.” (Korga, 2018: 174)

Ortaya koymak: “Hele herkesin canla başla, ama gerçek manada canla başla, canını başını ortaya koyarak çalıştığı çok yönlü bir davada bu sarsıntıyı her an beklemek gerekirdi.” (Elibol, 2009: 17)

Otaya dökmek: “Sonunda düşünceler ortaya döküldü ve bir birlerine baktılar.” (Elibol, 2009: 52)

Otel tutmak: “(Bu eskiden otel tutardı. Ben de o zaman buraya sıkça gelir giderdim.)” (Kiraz, 2021:204)

Oturup konuşmak: “(Şimdi bir dönüm noktası gelince hemen üçü oturup konuşuyorlar, sonra Hüseyin Bey gidip çalışıyor.)” (Kiraz, 2021:204)

Oturup konuşmak: “(Şimdi bir dönüm noktası gelince hemen üçü oturup konuşuyorlar, sonra Hüseyin Bey gidip çalışıyor.)” (Kiraz, 2021:204)

Oyuna oturmak: “(-Oyuna oturunca onun gözleri açılır.)” (Kiraz, 2021:205)

Öç / öcünü almak: (Yerlikaya, 2021: 68)

Öç almak: “(Bu sessizliğe aldanmamalı; sırasını getirmeyi bilir ve öç alır.)” (Kiraz, 2021:205)

Öç almak: “Bir hınç, lekeleme isteği, **öç alış...**” (Oymak, 2019: 91)

Öç almak: “Onun Işbara Alp’a karşı da olsa üstün gelmesi, Çuluk Kağan’ın öcünü alacak bir yiğidin aralarında yaşadığını gösteriyor ve yüreklerinden gelen bu taşkın sevinci saklayamamalarına sebep oluyordu.” (Korga, 2018: 174)

Ödünç almak: “(Bu azarı işitince Şefik Bey, coşar, İskender’in verdiği paraların kendi parası olduğunu, ödünç aldığını, şimdi vermediğini, parasız aç gezdiğini anlatır, anlatırken de ağlar.)” (Kiraz, 2021:206)

Öfkesini yenmek: “(Bu akşam eve geldiğim zaman daha Halide ağlıyor, öfkesini yenemiyordu.)” (Kiraz, 2021:206)

Öfkesini yenmek: “Öfkesini yenmeğe çalışıyordu.” (Korga, 2018: 175)

Öğüt al-: “Ben giderken ekinleri gövüdü / Anam yokdu kimden **aldın öğüdü.** - (Elif Çıkmış O Damın Başına/ Kırıkkale)” (Kama, 2019: 78)

“Evlerinin önü söğüt / Atalardan **almış öğüt** / Yârinden ayrılan yiğit / Silasına döner gelir. - (Bir Yiğit Gurbete Gitse/ Kırıkkale)” (Kama, 2019: 79)

“Hasan Dağının söğüdü / Kız kimden **aldım öğüdü** / Ah ilen ömrüm çürüdü. - (Hasan Dağı Oymak Oymak/ Hatay)” (Kama, 2019: 189)

Öğüt almak: “Bizim Çinli’den alacak hiçbir öğüdümüz yok.” (Korga, 2018: 175)

Öğüt vermek (birine): “Biz de azarlayacağımızı ya da **öğüt vereceğimizi** sanıyorduk.” (Topal, 2015: 81)

“Çünkü Ale hep gereğinden fazla yer, Silvia ise her defasında, arkadaşına doğru beslenmenin önemi hakkında **öğüt verirdi.**” (Topal, 2015: 81)

Öğüt vermek: “Sana o kadar öğüt veriyorum; gidip şu kırala bir tokat atmak aklına gelmiyor.” (Korga, 2018: 175)

Ökseye tutulmak: “Kalbim, ökseye tutulmuş bir kuş yüreği gibi hızla çarpıyordu” (Shurafa, 2022: 70)

Ömrü geç-: “Ayvana serdim keçe / Nice bir **ömrüm geçe** / Acep o gün olur mu / Eli elime geçe. - (Bugün Bayram Günüdür/ Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 120)

“**Geçti** gençlik **ömrüm** / Kırka da dayandı / Seksene dayandı. - (Pınarın Başında Ben Gördüm Onu/ Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 120)

“**Geçti ömrüm** muradıma / Eremedim eremedim / Yıllar geçti ömrüm durdu / Umutlarım hayal oldu / Sevdiğimi eller aldı. - (Yörü Bire Yalan Dünya / Kırşehir)” (Kama, 2019: 79)

“Gün doğdu aşdı böyle / Gönüldür coşdu böyle / Sen orada ben burada / **Ömrümüz geçti** böyle. - (Zülûf Dökülmüş Yüze / Kırşehir)” (Kama, 2019: 79)

“Suya düştü gülümüz / Ötmeyor bülbülümüz / Ne kadar güzel olsan / **Geçti** cahil **ömrümüz.** - (Suya Düştü Gülümüz / Konya)” (Kama, 2019: 79)

“Yedi yıldır haberini almadım / **Geçti ömrüm** bir murada ermedim / Fırsat elde iken demler sürmedim. - (Eşimden Ayrıldım Yoktur Kararım/ Sivas)” (Kama, 2019: 79)

Ömrü geçmek: “(Canip Bey yalının mabeyn odalarından birinde Mesut Dadı gibi insanı isyana sevk edecek kadar terbiyeci bir kadınla ömrü tembellik ve hilekârlık içinde geçmiş Emin isminde bir lalanın elinde büyümüştü.)” (Kiraz, 2021:206)

Ömrü git-: “Çökelek yendi bitti / Beni canımdan etti / Yar Sivasda ben burda / Cahillik ömrüm gitti. - (Çökeleği Çökerttim/ Sivas)” (Kama, 2019: 79)

Ömrü tüken-: “Elimi salladım değdi dikene / İlahi kaynana **ömrün tükene** / İntizar ederim burçak ekene. - (Sabahınan Kalktım Südü Pişirdim / Yozgat)” (Kama, 2019: 79)

“Sabahınan kalktım elimi salladım değdi dikene / İntizar ederim burçak ekene / İlahi gaynana **ömrün tükene**. - (Sabahınan Kalktım Elim Salladım Değdi Dikene / Ankara)” (Kama, 2019: 79)

Ömrünü tüket-: “Dünyamı başıma yıktın / Han evimi harap ettin / Genç **ömrümü** sen **tükettin** / Güzel bu nasıl sevdaymış. - (Beni Dertten Derde Saldın/ Malatya)” (Kama, 2019: 190)

Ömür geçirmek: “(Burada bu çamur içinde yaşamak, iş aramak, bu sokaklarda, bu harap evlerde ömür geçirmek sanki ondan bünyesini, hüviyetini değiştirecekmiş, kemiklerini yumuşatacakmış gibi geliyordu.)” (Kiraz, 2021:206)

Ömür geçirmek: “Bir hayat kasırgası içinde ömür geçirenler, bir gölgelikte dinlenmek için vakti bulamayanlar, tehlikelerle arkadaş olanlar böyle geçici bir huzura kavuşunca kendi gönülleriyle hesaplaşırlar, geçmişi hatırlarlar.” (Korga, 2018: 176)

Ömür sürmek: “Mutlu kutlu bunca ömür sürmüşler...” (Duran, 2019: 104)

Ömür sürmek: “Obada ömür sürmek de hoş.” (Korga, 2018: 176)

Önem vermek (bir şeye, birine): “Gördüğüm kadarıyla annen ve baban bu akşam yemeğine çok önem veriyorlar.” (Topal, 2015: 81-82)

Önlem almak: “Sergi müdürü, güvenlik şirketinin **aldığı önlemlerin** yetersiz olduğunu iddia ediyor.” (Topal, 2015: 82)

Önüne çıkmak: “Bu kötü işleri gizli gizli yaptığı için de önüne çıkanları yok etmeği tasarlamıştı.” (Korga, 2018: 176)

Önüne dikilmek: “Ayakkabıları çamurlu olan çocuk, pazularını şişirip önümüze dikilmez mi?” (Uygun Selimler, 2022: 50)

“Orta yaşlı, çatık kaşlı bir amca, bazen bu kulübenin önüne dikilip bas bas bağıırıyordu.” (Uygun Selimler, 2022: 50)

Önüne dikilmek: “Kıraç Ata felsefenin ne olduğunu bilmiyordu ama yarın neler olacağını bana deyivermişti” diye filozofun önüne dikilmiş, yarını kimsenin bilemeyeceği hakkında Şen-manın yaptığı bütün direnmelere rağmen: “Sana inanmam Çinli Ben Kıraç Ata’nın sözünü kulağımla işitip dediklerinin doğru çıktığını gözümle gördüm” diye kestirip atmıştı.” (Korga, 2018: 177)

Önüne düşmek: “Şu akça, altın, gümüş dolu sandıkları sırtlayın, sen de düş önüme bakalım.” (Korga, 2018: 177)

Önüne katmak: “(Şimdi kocamı da önüne katmış, gene benden para istemeye gelmişler.)” (Kiraz, 2021:207)

Önüne katmak: “Çinle barış yapıp sınır açılınca satılacak iki atla beş koyunu önüne katarak sınıra ulaşmıştı.” (Korga, 2018: 177)

Önüne koymak: “(Kendisi getirmiş müdürün önüne koymuş.)” (Kiraz, 2021:207)

Önünü almak: “Bunların önünü almak kolaydır.” (Korga, 2018: 177)

Örnek almak: “Nehirden örnekleri aldıktan sonra Furkan’la Ömer’i parka geri götürdü.” (Uygun Selimler, 2022: 50)

Öte beriye, bakkala, pastacıya koşmak: “kadar öte beriye, bakkala, pastacıya koşuyor ki, bütün bu angaryalı işlerden sonra.” (Oymak, 2019: 72)

Öyle gelmek: “Reis Bey bu işi becerecekti. Onlara öyle geliyordu.” (Elibol, 2009: 27)

Özen göstermek: “...kaçırmamaya özen gösterip...” (Duran, 2019: 104)

Özen göstermek: “Artık her gece onunla beraber kalıyor, ona bakıyor, bir kadının kocasına gösterdiği bütün özeni ona gösteriyordu.” (Korga, 2018: 177)

Özen göstermek: “Ben onları onlar yapan eşi benzeri bulunmaz bir şeymişim de yeteri kadar özen gösterilmezse hemencecik buharlaşıp yok olurmuşum gibi getirip sırtıma bir yastık koyuyorum hatta.” (Onat, 2019: 85)

“Bu sırada içindeki sesi tespih sesine uydurmaya özen göstereceksin, Tespihi içindeki sese uyduracak, kendini alıp götüreceksin bir yerlere...” (Onat, 2019: 85)

“Bu tür şeylere hiç mi hiç özen göstermeyişleri, hoşuma giderdi benim.” (Onat, 2019: 85)

Özen göstermek: “Hiçbir ayrıntıyı atlamamaya **özen gösteriyordu.**” (Topal, 2015:82)

Özlem (özlemini) duymak: “Aslında Aylin’in yaza bu kadar **özlem duymasının** en büyük nedeni kuzeni Aslı’ydı.” (Topal, 2015: 82)

Özür dilemek: “(Geldi, benden özür diledi.)” (Kiraz, 2021:207)

Özür dilemek: “... “Şimdilik imkansız” diyerek, birtakım sebepler sıralayıp özür diliyordu.” (Elibol, 2009: 44)

Özür dilemek: “Andrew, arkadaşlarına **özür dileyen** gözlerle bakıyordu.” (Topal, 2015: 82)

“Silvia onu görünce **özür diledi.**” (Topal, 2015: 82)

Özür dilemek: “Romanla masalı aynı şey sandığım için özür dilerim.” (Korga, 2018: 178)

Paniğe kapılmak: “Aleks bir anda **paniğe kapılmıştı.**” (Topal, 2015: 142)

“Umarım **paniğe kapılıp** herkesi ayağa kaldırmazlar, diye düşündü.” (Topal, 2015: 142)

Paniğe kapılmak: “Ancak karşınızdaki düşman sizden daha kalabalık, daha iyi silâhlı olduğu, daha iyi mevzilenmiş bulunduğu halde ilk ateşte paniğe kapılırsa onda bir moral çöküşü olduğunu kabul etmek için başka bir denemeye lüzum görür müsünüz?” (Korga, 2018: 178)

Paniğe kapılmak: “Cinayeti işledikten sonra paniğe kapılıp da tabancayı bu evin yakınlarına falan atayım deme, dedi kendi kendine.” (Onat, 2019: 86)

Paniğe kapılmak: “Paniğe kapılacak darmadağın olacak gibiydi.” (Elibol, 2009: 52)

Para çekmek: “(Bankanın parasını altı ay için isterim. Sonra çeksin parasını!” (Kiraz, 2021:208)

Para kazanmak: “(Ayaşlı’nın yaradılışının en göze çarpan yeri, parayı kazanırken başka, yerken başka adam olmasıdır.” (Kiraz, 2021:208)

Parayı işe yatırmak: “(Bu işlerden epeyce para da eline geçti sanırım ama aldığı parayı bir işe yatırmaz ki!)” (Kiraz, 2021:209)

Patırtı kopmak: (Yerlikaya, 2021: 68)

Payına (üzerine) düşmek: “Bana kalırsa siz **üzerinize düşenden** fazlasını yaptınız.” (Topal, 2015: 120)

“Marco ve Ale yardıma geldiğinde, o da **payına düşeni** yapacaktı.” (Topal, 2015: 120)

“Yuko, adamdan önce davranıp kendi **payına düşen** kısmı anlattı.” (Topal, 2015: 120)

Payına düşmek: “Şefin yüzü, türküden yansıyan anlamlarla kendini yeniden oluşturmuş gibiydi. Sonra, Dadaloğlu’ndan payına düşen minicik bir Dadaloğlu göründü şefin gözlerinde; olanca heybetiyle salına salına geldi, kirpiklerinin gölgesindeki ela sedirlere oturdu.” (Onat, 2019: 86)

Pencere kenarına ilişmek: “Turan **pencere kenarına ilişmiş** oturuyordu.” (Oymak, 2019: 71)

Peşi sıra dolaşmak: “Köpeği Cimba **peşi sıra dolaşiyor.**” (Oymak, 2019: 52)

Peşine düş-: “Elli gündür bu dağları aşalı / Altmış gündür yar **peşine düşeli** / Eğlen yiğit odaları döşeli / Yâri bulamazdı bilmem kaç gündür. - (Kalksak Bu Yerlerden Hicret Eylesek/ Erzurum)” (Kama, 2019: 190)

“Mavi bağlar başına / Gül koyar o zülfüne / Seni sevdim seveli / **Düşüm** aşkın **peşine.** - (Mavi Bağlar Başına / Diyarbakır)” (Kama, 2019: 121)

“Var git oğlan işine / **Düşme** benim **peşime** / Altın tarak yaptırsan / Alıp takmam başıma. - (Defimin Delikleri/ Yozgat)” (Kama, 2019: 80)

Peşine düşmek (gitmek): “Tabi Aleks’in babası olacak o adam **peşine düşüp** seni yakalaysaydı olacakları düşünmek bile istemiyorum.” (Topal, 2015: 121)

“Marco olsa her şeyi bir kenara bırakır, adamın **peşine düşerdi.**” (Topal, 2015: 121)

Peşine düşmek: “Avcılar kurdu fark edince peşine düşmüşler.” (Uygun Selimler, 2022: 51)

Peşine düşmek: “Yörüklerle Küçük Ağa’nın on adamı köpeklerin peşine düştüler ve sırta, çamlığın bitimindeki yolda Çolak Salih i buldular.” (Elibol, 2009: 70)

Peşine takılmak: “...bandonun peşine takılmış çocuklar ilgilendirmişti.” (Duran, 2019: 104)

Peşine takılmak: “Alyoşa’nın yüzü, titreyen avurtları, kıpkızıl gözleri ve sitem dolu çizgileriyle peşime takılıp gelmiş gibi, gözlerimin önünden gitmiyordu, hani vitrine baksam, yüzümü hangi kaldırıma dönssem onu görüyordum.” (Onat, 2019: 87)

“Homurdanarak, sanki biraz sonra dünyanın bütün ordularını peşine takıp gelecekmış de polisin üstüne yürüyecekmiş gibi kapıdan çıktı.” (Onat, 2019: 87)

Peşine takılmak: “Hele hele jandarmaların ardından bu kez **peşine takılıp** yalınayak koşturan eli sopalı zaptiyeler düdüklerini ağızlarına götürüp ciğerlerinin olanca kuvvetiyle boş ve karanlık sokaklara ikide bir cadı çığılığı gibi sedalar çınlattıklarında zavallının canı ağzına ağzına gelmeye başlamıştı.” (Oğuzkan, 2021: 161)

“Dağda **peşime takıldı**, o hürdür!” (Oğuzkan, 2021: 161)

Peşine takılmak: “Vallaha doğru derim Ali Emmi. Hepsinin de selamı var sana Dün gece giderken söylediler.” (Elibol, 2009: 70)

Peşini bırakmak: “Yanında göz kulak ol, o değilden peşini bırakma.” (Elibol, 2009: 65)

Pişmanlık duymak: “Hatta o anda kafasından şimşek hızı ile birçok düşünce ve ihtimaller geçerken, Deli Kurt’u cebeli olarak aldığına pişmanlık bile duymuştu.” (Korga, 2018: 179)

Pot gelmek: “(Bir yanı pot gelirse bir kolayına bakar, yahut katlanır, oturur!)” (Kiraz, 2021: 210)

Poz vermek: “Ama pantolonu ütülü ve iskarpinleri pırıl pırıl olduğu hâlde adam, yani kendisi, başparmaklarını pantolon askılarına geçirip kasıldığına bakılırsa, bir de kibirle **poz vermişti.**” (Oğuzkan, 2021: 129)

“Bu yüzden kendisini, sonu belli olmayan bir maceraya sürükleyip çaparize getireceğinden çekindiği, o fotoğrafta kibirle **poz vermiş** turnaksıza, yani bizzât kendisine, pek itimât etmiyordu.” (Oğuzkan, 2021: 129)

Poz vermek: “Toku’nun arkadaşlarıyla resim çektiğini gören diğer fotoğraf makineli çocuklar da ondan özenmiş olacaklar, fenerin çeşitli yerlerinde toplanıp **pozlar vermeye** başladılar.” (Topal, 2015: 83)

Pusata davranmak: “Bildikleri tek şey Türk şerefini kurtarmak için pusata davrandıkları idi.” (Korga, 2018: 179)

Pusata sarılmak: “Yirmi kadar seyis, sarayın tunç levhalarına tokmakla vurulunca pusata sarılmışlar, ahırın dört kapısını tutmuşlardı.” (Korga, 2018: 179)

Pusu kurmak: “Elveda ey Hattuş! Belki dönmeyiz geri; / Belki ölüm kurmuştur bize yollarda pusu. / Yürü yiğit Tutaşıl, yürü şanlı cenk eri! / Herkes bilsin nasılmış Hattilerin ordusu...” (Korga, 2018: 179)

Pusuya düşmek: “Bir kişi pusuya düşerse suç yalnız kuranın değil, biraz da pusuya düşenindir.” (Korga, 2018: 180)

Pusuya düşmek: “Doğrusu, bu bir rastlama değil, pusuya düşme idi.” (Elibol, 2009: 52)

Pusuya düşürmek: “Etem Bey pusuya düşürülse veya bir meydan savaşında sarılıp esir edilse ne olacaktı?” (Elibol, 2009: 52)

Rahat bırakmamak: “(Onu rahat bırakmıyorlardı.” (Kiraz, 2021: 210)

Rahat durmak: “Böğü Alp bir iki ıslıkla atına rahat durmasını anlatınca başını yere uzattı, öylece kaldı.” (Korga, 2018: 180)

Rahat durmamak: “(-Sen onu buraya getirdin, ama rahat durmaz ki, bizi de konuşturamaz.” (Kiraz, 2021: 210)

Rahat görmek: “(Çok yıllardan beri görmediği rahatı görmeye başlamıştı.) (Kiraz, 2021: 210)

Rahat vermemek: “(Her gece, gece yarısına kadar ağlıyor, bütün gece anasına babasına rahat vermiyordu.” (Kiraz, 2021: 210)

Rahat vermemek (bırakmamak): “... Yoksa konu bizim için olduğundan daha gizemli bir hal alır ve öğrenene kadar ikinize de **rahat vermeyiz**. Dedi.” (Topal, 2015: 83)

“Marco kızların gerçekten kendilerine **rahat vermeyeceklerinden** emindi.” (Topal, 2015: 83)

Rahatını bozmak (kaçırmak): “Gezi programı yüzünden **rahatını bozmaya** hiç niyeti yoktu.” (Topal, 2015:111)

Rahatsızlık vermek: “(İçimde gizli bir sevinçle karışık tatlı bir ezginlik var ki az çok rahatsızlık veriyor.” (Kiraz, 2021: 211)

Rast gelmek: (Yerlikaya, 2021: 68)

Rast gelmek: “(-Şimdi merdivende rast geldim, selamladım, sanki hiç görmemiş gibi geçti, gitti.)” (Kiraz, 2021: 211)

Rast gitmek: “İnan olsun, bu sinsi yezidin işleri **rast gidiyor**, zarları ezel ve ahîr düşüş geliyordu!” (Oğuzkan, 2021: 110)

Resim çekmek: “... Hatta hep beraber fotoğraf çekinmiştik. Diyen Aslı, elindeki küçük fotoğraf makinesiyle yeşil fillerin **resmini çekti**.” (Topal, 2015: 83-84)

“Sonra her ikisi de geçen sene **resim çektirdiği** yerde durup aynı resmi çektiren Toku’ya baktılar.” (Topal, 2015: 83-84)

Resmiyete koymak/dökmek: “Bu hal birkaç dakika sonra Harp Akademisi Kumandanı olan general tarafından duyulmuş general, başlarında bir yüzbaşı olan süngü takmış bir takımla sınıfa gelerek hâdiseyi albaydan dinlemiş, Yüzbaşı Selim Pusat’la tartışmada ona taraftarlık eden Yüzbaşı Şerefi hapsedip ihtilâttan menetmiş, sekiz subayı da göz hapsine alarak meseleyi resmiyete koymuştu.” (Korga, 2018: 181)

Rezalet çıkarmak: “(Lakin daha büyük bir rezalet çıkarmaktan korkup teşebbüslerinde çok ileri gidemediler.)” (Kiraz, 2021: 212)

Rızasını almak: “(Nişan ve nikâh ancak bunların da rızalarını aldıktan sonra olacaktır.)” (Kiraz, 2021: 212)

Ricada bulunmak: “(Benim için sizden ricada bulunanlar, benim buraya gelmemi pek doğru bulmadılar.)” (Kiraz, 2021: 212)

Rikkat vermek: “(Saide’nin kalbine bu düşünce bir rikkat veriyor ve bütün dargınlıklarını unutturuyordu.)” (Kiraz, 2021: 212)

Riya yapmak: “(-Bilmem benim hoşuma gitmez. Riya yapmak istemem...)” (Kiraz, 2021: 212)

Rol yapmak: “Hiç kızmadan, üzülmeyen durdu ve müdürün yapmakta olduğu rolü bitirmesini bekledi.” (Korga, 2018: 181)

Rüşvet almak: “(Hasan Bey, rüşvet alan memurlara kızar köpürür, Ayaşlı ise rüşvet almayan yahut rüşvet alıp da gene işi bitirmeyen memurlara kızar.)” (Kiraz, 2021: 213)

Rüyasına girmek: (s.181) Tanrılar elçisi olarak aylarla rüyama girmişti.” (Korga, 2018: 181)

Rüya görmek: “Aylin, herhalde kötü bir **rüya gördüm** diye düşündü.” (Topal, 2015: 84)

Rüyasına girmek: “(Hastalığından sonra babası ısrarla rüyasına giriyor ve bu hatıradan bizar oluyor...)” (Kiraz, 2021: 213)

Rüyasından çıkma-: “Ayrı düşeli senden / Yaralıyam sinemden / Gece gündüz **çıkılmazsın** / Hayalimden **rüyamdan**. - (Ayrı Düşeli Senden/ Kars)” (Kama, 2019: 190)

Sabır ver-: “Evleri görünüyor / Gönüldür yeriniyor / Çekilecek dert değil / Mevlam **sabır veriyor**. - (Altunu Bozdurayım/ Kayseri)” (Kama, 2019: 190)

“Evleri görünüyor / Gönüldür yeriniyor / Çekilecek dert değil / Mevlam **sabır veriyor**. - (Hey Güzeller Güzeller / Tunceli)” (Kama, 2019: 190)

Sabır kalma-: “Evimin önü evlek / Evleğe diktim tevek / Artık **sabırım kalmadı** / Güz ayında evlenek. - (Evimin Önü Evlek/ Elazığ)” (Kama, 2019: 191)

Saçına ak (veya kır) düşmek: “...“Benim bütün saçlarıma, senin sadece şakaklarına ak düşmüş.” (Şahin Dede, 2022: 138)

Saçına ak/kır düşmek: “Çakır Bölükbaşı, Macarların dizi dizi olduğu savaş alanına gözlerini dikerek, kır düşmüş saçlarına rağmen, dinç kalmış gövdesini üzengiler üzerinde kaldırıp şöyle bir bakındıktan sonra: - Bu Macar, Sırba benzemez, yine zorlu bir uğraş olacak, dedi.” (Korga, 2018: 182)

Sadede gelmek: “Şimdi müsaade buyururlarsa sadede gelelim.” (Elibol, 2009: 18)

Sadık kalmak: (Yerlikaya, 2021: 69)

Saf bağlamak: “Anadolu sipahileri büyük kayıp verdikleri halde düzgün bir çekilişle yeniçerilerin soluna gelmişler ve saf bağlamayı başarmışlar, fakat beğler beğini şehit vermişlerdi.” (Korga, 2018: 182)

Sağ bırakmak: “Bağatur Şad, ağası Çuluk Kağan’ı ağılayan bu karıyı sağ bırakmaz.” (Korga, 2018: 182)

Sağ bırakmamak: “Bu çocuk erkek olur ve kendisi de davayı kaybederse kardeşleri bu çocuğu sağ bırakmazlardı.” (Korga, 2018: 183)

Sağ kalmak: “(- O sağ kalsaydı, ben gene almazdım.” (Kiraz, 2021: 213)

Sağ kalmak: (Yerlikaya, 2021: 69)

Sağ kalmak: “Görsem sağ kalır mıydım?” (Korga, 2018: 183)

Sahip çıkmak: “Bu doktor gavuruna sahip çıkın.” (Elibol, 2009: 44)

Sahip çıkmak: “Bu işe böylece devam ediyor ve Çin güzeli Onbaşı Üçoğul’a sahip çıkıyordu.” (Korga, 2018: 183)

Sahip çıkmak: “Çantalarımıza **sahip çıkın.**” (Topal, 2015: 84)

Sakal bırakmak (veya koyuvermek veya salıvermek veya uzatmak): “...Yaşlılarının hemen hepsi sakal koyuverdi.” (Şahin Dede, 2022: 139)

Saldırıya uğramak: “Yazıtı tam topraktan çıkarmak üzereyken iki çocuğun **saldırısına uğramayı** hiç beklemiyorlardı.” (Topal, 2015: 142)

Saldırıya uğramak: “Yalnız Urungu’nun anasıyla bir oğlu yaralı ve baygın bir halde yığıntılar arasında sağ kalmışlardı.” (Korga, 2018: 183)

Salık vermek: “Van-zin-şan, Çin beğine burasını salık veren Çin subayı idi.” (Korga, 2018: 183)

Salon döşemek: “(Ayaşlı gelecek yıl için bu daireyi tutarsa odanın birini İffet Hanım’a salon döşeyecekmiş.)” (Kiraz, 2021: 214)

Sancısı tut-: “Çayır çimen kenarı / Kızlar yakar fenarı / Keçeci baban geliyor / **Sancısı dutmuşölüyor** / Arpa buğday çakıllı / Şimdiki kızlar akıllı / Güzeli nasıl severler / Şöyle böyle severler / Çirkini nasıl severler / Bardaklığa teperler / Aha şöyle teperler. - (Değirmenin Oluğu/ Yozgat)” (Kama, 2019: 81)

Sandık başına gitmek: “...sandığa gitmek.” (Şahin Dede, 2022: 70)

Sapsarı kesilmek: “Sapsarı kesilmiştim.” (İnan, 2020: 68)

Sarf-ı zihin etmek / Zihin yormak: (Yerlikaya, 2021: 69)

Satın almak: “(Kendisi de köylüden biraz tarla satın almış, ev yapmış, su getirmiş kendine bir yuva kurar gibi olunca kıskanmışlar.” (Kiraz, 2021: 214)

Saygı duymak/beslemek: “Biz ihtiyarlığa, anne sevgisine, sakatlığa, yorgunluk ve ölüme saygı beslemek zorundayız.” (Uygun Selimler, 2022: 51-52)

“Büyüklerimiz, küçüklüğümüzde bizi nasıl koruyup gözettilerse biz de onlara öyle sevgi ve saygı duymalıyız.” (Uygun Selimler, 2022: 51-52)

“Onları nerede görürsek görelim yaşlarına ve emeklerine saygı duymada kusur etmeyelim.” (Uygun Selimler, 2022: 51-52)

“Sokağa saygı duy.” (Uygun Selimler, 2022: 51-52)

Saygı duymak: “Her asil gibi cesur da olduğundan, sağlamcı ve yüreksiz zavallılara, aslında garantili birer ahiret talimât-nâmesi olan kitâplar indirerek kendi hürriyetini kısıtlayan bir ilâha değil, ne zaman yıldırımlar savuracağı, ne zaman kar yağdıracağı, ne zaman açacağı ve ne zaman dolu boşaltacağı asla tahmin edilemez, o mutlak anlamda hür, Gök Tanrı’ya **saygı duyardı.**” (Oğuzkan, 2021: 111)

Saygı göstermek: “Bizlerin de değer bilen insanlar olarak üzerimizde bin bir emeği olan sevgili büyüklerimize saygı göstermesi gerekir.” (Uygun Selimler, 2022: 52)

“Herkes sana değer verecek, saygı gösterecek.” (Uygun Selimler, 2022: 51-52)

Saz çal-: “Kışlanın önünde **çalınır sazlar** / Ayağım yalnayak yüreğim sızlar / Yemene gidene ağlıyor kızlar. - (Havada Bulut Yok Bu Ne Dumandır / Muş)” (Kama, 2019: 193)

Sefa sürmek: “Cibilliyetsiz herif yine Pera Palas’ta, Cadde-i Kebir’deki gazino ve tiyatrolarda **safâ sürüyor**, elden çıkmaya başlayan Rumeli mehlekesine, felâketle re ve faciâlara omuz silkiyordu.” (Oğuzkan, 2021: 111)

Sefalet çekmek: “(Ben de burada bu sefaleti çekmekten kurtulayım.” (Kiraz, 2021: 215)

Sefasını sürmek: “(Onun sefasını Rahmetli Rıza ile biz sürdük.” (Kiraz, 2021: 215)

Sefere git-: “Atımın boynu kare / Binem **gidem sefere** / Yan gelem yan gelmiyem / Ağlasın bahtı kare. - (Atım Atım Kır Atım/ Muş)” (Kama, 2019: 193)

Sel al-: “Hele hele odaları **sel aldı** / Hele hele Ayşa gelini el aldı. - (Damda Bacaları Adam Sanırdım/ Konya)” (Kama, 2019: 82)

Selam al-: “Bahçalarda gün döndü / Gölgesin sana döndü / Yar **selamım almazsa** / Beni derdinden öldür. - (Bahçalarda Gün Döndü/ Ankara)” (Kama, 2019: 82)

“Ekinler deste deste / Bugün gönlüm aheste / Yar **selamın almazsam** / Belki olurum hasta.
- (Eskinler Deste Deste/ Sivas)” (Kama, 2019: 82)

Selam almak: “(Her zaman olduğu gibi selam almıştı.” (Kiraz, 2021: 215)

Selam almak: “...kendi kendine gu gu guk diyerek selamladı onu.” (Duran, 2019: 106)

Selam almak: “Çakır, verilen selamları alıyor fakat çoğunu tanımıyordu.” (Korga, 2018: 184)

Selam almak: “O da nezaketen **selâmı aldı.**” (Oğuzkan, 2021: 111)

Selam bekle-: “**Beklerim selamın** seher zamanı / Ilgıt ilgit esen yelinen gönder / Engel olurusa dağlar dumanı / Mektupla geç kalır talinen gönder. - (Beklerim Selamın Seher Zamanı/ Sivas)” (Kama, 2019: 82)

Selam gönder-: “Alim Alim gül Alim / Gül dibine gel Alim / Gül dibine gelmezsen / Bir **selam gönder** Alim / Civan Alim gel. - (Alim Armut Yer Misin/ Eskişehir)” (Kama, 2019: 82)

“Dur dur dürsene / Dur bir haber versene / Üç gün arpanı derem / Bir **selam göndersene.** - (Ayağında Yemeni/ Malatya)” (Kama, 2019: 194)

“Gitme gidenlerinen / Boyu fidanlarınan / Nolur bir **selam gönder** / Gelip gidenlerinen. - (Halay Başı Kim Çeker/ Yozgat)” (Kama, 2019: 82)

“Kır atın üstünde kuş tüyü minder / Atıyın yönünü bu yana dönder / Kuru mektubunan gönül eylenez / Gelip giden ilen bir **selam gönder.** - (Aşağıdan Gelir Düveler Gibi/ Yozgat)” (Kama, 2019: 82)

Selam götürmek: “Aman ecel aman üç gün ara ver / Üç günden ne çıkar beş gün ara ver / Al benim selamım götür yara ver. - (Aman Ecel Aman Üç Gün Ara Ver/ Sivas)” (Kama, 2019: 83)

Selam vermek: “(Birbirimizi yeni görüyoruz, bir selam vermeliydi, bir söz söylemeliydi.)” (Kiraz, 2021: 215)

Selam vermek: “...babasının yanına varmış, diz kırmış, selam vermiş.” (Duran, 2019: 106)

Selam vermek: “Ama her gün oyuncakçıya gidemezdin ki. Hem gitse bile oyuncakçı onu görünce ne ayağa kalkıyor, ne de selam veriyordu.” (Onat, 2019: 90)

Selam vermek: “Ama komiser Massimo sanki onu tanıımıyormuş gibi sakince başıyla **selam vermekle** yetindi.” (Topal, 2015: 84)

“Gondolcuya “Çabuk ol! Acelem var!” dedikten sonra iskelede şaşkınlıkla kendisine bakanlara eliyle **selam verdi.**” (Topal, 2015: 84)

Selam vermek: “İhsan Sait eğilerek bu muhterem pedere **selâm verdikten** sonra salondan çıktı.” (Oğuzkan, 2021: 111)

“Kâtip nazikçe başını öne eğip, her ne kadar sokakta ise de, İhsan Sait’e **selâm verdi.**” (Oğuzkan, 2021: 111)

“O esnâda, elinde bir Amati ile hürmetle eğilip **selâm verdikten** sonra salona giren bir kemancı, gâyet romantik bir nağme çalmaya başlamıştı.” (Oğuzkan, 2021: 111)

“Sinir tutunca kafası mütemadiyen sağa doğru sallanıyor, namazda solundaki meleğe **selâm vermesi** zorlaşıyordu.” (Oğuzkan, 2021: 111)

Selam vermek: “Küçük Ağa selam vererek çıktı ve odasına girdi.” (Elibol, , 2009: 14)

Selam/selama durmak: “Binbaşı Pars için de selâm durduktan sonra kılıçlarını kına soktular.” (Korga, 2018: 184)

Selamete çıkmak: “Durmadan ve durmadan yürüyor, ama karanlıktan bir türlü **selamete çıkamıyordu.**” (Oğuzkan, 2021: 111)

“İhsan Sait denilen bu barbar, millete hâmilik eden ve memleketi **selâmete çıkarmaya** gayret eden İttihâtçılara da, akidesi bozulup delâlete düşerek günâha giren müminleri Hak yoluna ama rızaî ama zoraki sokmaya ant içmiş sofulara da metelik vermemekteydi.” (Oğuzkan, 2021: 111)

Selamını kes-: “Çimene basma yârim / Anadan yosma yârim / Uyup da el sözüne / **Selamın kesme** yârim. - (Çimene Basma Yarım/ Erzurum)” (Kama, 2019: 194)

Salık vermek: “İki seneden beri **salık verdiği** ilaçlar.” (Oymak, 2019: 100)

Serbest bırakmak: “Ciddi söylüyorum, canınız sıkıldıysa sizi serbest bırakayım!” (Shurafa, 2022: 80)

Serbest bırakmak: “Suriye’den gelenlerle Türkiye’dekilerin görüşmesi ve hediye alıp vermeleri ilk kez serbest bırakılmıştı.” (Onat, 2019: 90)

Serseme dönmek: “(-Biz de , dedi, bugün öğleden beri serseme döndük.)” (Kiraz, 2021: 216)

Servis yapmak: “Beyaz önlük giymiş iki komi masalara **servis yaparken**, elinde Napoliten mandolinle saç sakalı birbirine karışmış bir ihtiyar yeri göğü çınlatarak Rumca şarkılar söylüyor, daha kırtıplı görünen diğeri ise gitarıyla ona refakat ediyordu.” (Oğuzkan, 2021: 112)

Ses kesilmek: “Tam Silvia sözünü bitirmişti ki kızlar ayak seslerinin kesildiğini fark ettiler.” (Topal, 2015: 84-85)

“Ayak **sesleri** biz saklandıktan çok kısa bir süre sonra **kesildi.**” (Topal, 2015: 84-85)

Ses vermek: “Sakın kesme, her dalından bir güzel kuş ses versin...” (Uygun Selimler, 2022: 52)

Ses vermek: “Ve nihayet bahçe duvarlarının arasından geçen ırmağın susuz yatağındaki çakıl taşları ses vermeye başladı.” (Elibol, 2009: 14)

Sesi kesilmek: “Deli Kurt’un isteği olmuş, biraz sonra sızıp kağındaki yüklerin üzerine uzanan İlyasın sesi kesilmişti.” (Korga, 2018: 185)

Sesini alçaltmak: “(Bu sözlerini Toksinin işitip babasına nakletmesinden korkarak biraz sesini alçalttı ve hemen tabii bir hâl ile dönüp arkasına baktı.” (Kiraz, 2021: 216)

Sesini çıkarmamak: “Beşeri Şef’in ortaya attığı parlak fikrin ağırlığı bir müddet gözleri kamaştırıp kafalarda tesirini gösterdiği için ilkönce kimse sesini çıkaramadı.” (Korga, 2018: 185)

Sesini kesmek (biri ya da birinin): “Ve köpek **sesini kesti.**” (Oğuzkan, 2021: 140)

Sesini kesmek: “(“Ben ölmeden evvel adam mı kovuyorsun.” diye bunu bir sunturlu azarladı da bu da sesini kesti.” (Kiraz, 2021: 216)

Sesini kesmek: “Evine gir, sesini kes!” (Korga, 2018: 185)

Sesini kısmak: “İyi giyimli bahadır, Onbaşı Sülemiş’e biraz yaklaşarak sesini kıstı.” (Korga, 2018: 185)

Sesini yükseltmek: “Satı Kadının sesi perde perde yükseldi.” (Korga, 2018: 185)

Sevda çek-: “Gelgüzarım aslanım / **Sevdasını çekerim** / Ben pirden ayrılalı / Gözyaşımı dökerim / Gözyaşımı dökerim / Dökerim gözyaşımı / Gör Mevlanın işini / Keşişkurban eyledi / Yedi oğlunun başını. - (Bugün Bize Pir Geldi/ Erzincan) (Kama, 2019: 195)”

“Gidene bak gidene / Gül sararmış dikene / Mevlam sabırlar vere / Gizli **sevda çekene**. - (Şu Giden Nerelidir / Doğu Anadolu)” (Kama, 2019: 195)

“Kavak uzanır gider / Dalı bezenir gider / **Sevda çekmeyen** kızın / Ömrü uzanır gider. - (Bu Kavak Meşe Kavak/ Sivas)” (Kama, 2019: 84)

Sevdadan geç-: “Avcuyum ben şu dağları aşmadım / Sevdim seni yar ardına düşmedim / Korkma güzel bu **sevdadan geçmedim**. - (Avcuyum Ben Şu Dağları Aşmadım/ Nevşehir)” (Kama, 2019: 84)

Sevdalara salmak: “Her kaçan dildara arz etsem halim / Ah-u efkarında kalmaz melalim / **Sevdalara salar** beni o zalim / Gevheri sen dağlar del deyu deyu. - (Bir Gün Başım Alıp Çıkar Giderim/ Sivas)” (Kama, 2019: 84)

Sevdaya dal-: “Akşam olur karanlığa kalırsın / Derin derin **sevdalara dalarsın** / Beni koyup yadellere varırsan / Sana zulüm bana ölüm değil mi. - (Akşam Olur Karanlığa Kalırsın/ Sivas)” (Kama, 2019: 84)

Sevdaya düş-: “Bizim dağlar meşelidir meşeli / Üç gün oldu yar **sevdaya düşeli**. - (Bizim Dağlar Meşelidir Meşeli/ Elazığ)” (Kama, 2019: 195)

“Halayın başını çeker dururum / Mendilimi dört bir yana vururum / **Sevdasınadüşüm** deli olurum / Beri gel beri yosmanın kızı. - (Çekerim Halay Ben Dizi Dizi/ Malatya)” (Kama, 2019: 195)

“Sen seni topla da kuşağın kuşan / Ayrılır mı senin **sevdana düşen** / Sefa geldin diye sarıp sarmadan / Niçin benden muhabeti kaldırdın. - (Kime Kin Ettin De Giydin Alları / Malatya)” (Kama, 2019: 195)

Sevdaya sal-: “Hangi derdime yanayım dağlar derdim var benim / Çöllere derdim var benim / Başımı **sevdaya** / **Salan** bir ağabeyim var benim / Bir paşa beyim var benim. - (Meclisinde Meyil Oldum Ben Bir Kaşı Karaya / Diyarbakır)” (Kama, 2019: 121)

Sevdaya tutul-: “Bülbülün var kafesi / Geliyor yanık sesi / **Sevdaya tutulanın** / Var mı hiç kimsesi. - (Mavi Bağlar Başına / Diyarbakır)” (Kama, 2019: 122)

Sevdaya tutulmak: “Gözü dünyayı görmeyen, kara sevdaya tutulan şehzade direndikçe direnmiş.” (Korga, 2018: 185)

Sevgi duymak: “Ayşe Pusat, menekşe gözlü kızın kendisine güldüğünü ve içinde çekingenlikten eser bulunmayan bir tavırla selâm verdiğini görünce birdenbire bu meçhul kıza karşı bir sevgi duydu.” (Korga, 2018: 186)

Sevincinden hoptlamak: “Gülbün sevincinden hoptlamıştı.” (Oymak, 2019: 101)

Seyahat yapmak: “(Bir ufacık seyahat yapsam!)” (Kiraz, 2021: 217)

Seyrana çık-: “Güle naz güle naz / Bülbüle naz güle naz / Bugün **seyrana çıktım** / Ağlayan çok gülen az. - (Demedi Yar Demedi/ Elazığ)” (Kama, 2019: 195)

Seyre dalmak: “Bu hayâli, yahut daha doğrusu bu ümidi attıktan sonra Leylânın yüzündeki güzelliği seyretmeye daldı.” (Korga, 2018: 186)

Seyrine bak-: “Parmağına altın yüzük takarım / O güzel eline kına yakarım / Sabahları ben **seyrine bakarım** / Ne suçum varsa affet sevdiğim. - (Altın Yüzük Ulanmaz/ Kırıkkale)” (Kama, 2019: 84)

Seyrine tahammül edememek: “Faullü bir şey oluyordu ki **seyrine tahammül edemedi.**” (Oymak, 2019: 46)

Seza görmek: “Sevmek istediği, perestişe en ziyâde sezâ gördüğü kadın sûreti, en samîmî tasavvurât-ı âşikânesi, ideali aynen işte böyle idi.” (Yerlikaya, 2021: 84)

Sıcak tatlı bir şeyler beklemek: “Bazen büyük kızına gözlerini diker, ondan bir şeyler, **sıcak, tatlı bir şeyler bekler** gibi dururdu.” (İnan, 2020: 69)

Sıkı tutmak: “Burada işi daha sıkı tutmanız için adını "Sımsıkı Yönetim Mahkemesi" koyuyorum.” (Korga, 2018: 186)

Sıkıntı çekmek: “(Benim günlerden beri çektiğim iç sıkıntıları sanki bu mektubu yazmamaktan ileri geliyormuş!” (Kiraz, 2021: 217)

Sıkıntı çekmek: “...su mu sıkıntısı çekmezsin.” (Duran, 2019: 107)

Sıkıntı çekmek: “Açlığa alışırsa kıtlıkta fazla sıkıntı çekmezdi.” (Korga, 2018: 186)

Sıkıntı çekmek: “Derken kapı gıcırdayarak açıldı ve bir zamanların o kibirli Moğol’u, atlattığı nice varta ve **çektığı** onca **sıkıntıdan** sonra bir deri bir kemik ve iki büklüm, âdeta mezar kaçkını gibi karşılarında belirdi. (Oğuzkan, 2021: 112)

“Neyse ki şarap temininde **sıkıntı çekmiyordu**. (Oğuzkan, 2021: 112)

“Paşaoğlu’nu, Demir Minâreler’i, orayı nasıl ele geçirdiğini, Alman’la yaptığı şatranç müsabakasını, Rebazı, Döjiradan aldığı ilk mektubu, ona olan aşkı ve çektiği acıyı, imâl ettirdiği uçağı, zeplini, kendini dondurucu soğukta muhâfaza ettirerek geleceğe nasıl yolculuk ettiğini, kibrini, kibriyle işlediği günâh vecinâyetleri, nasıl Âlî İhsan adıyla harbe gittiğini, orada **çektığı sıkıntıları**, aldığı vicdânî ve bedenî yaraları, yine gelip kendine nasıl secde edip, kendini nasıl affetmeyi başardığını, bütün bunlardan çıkardığı dersleri, İdris Âmil’i, nâm-ı diğer İnsan-ı Kâmil’i, ona olan özlem ve gıptasını, dünyada olup bitenleri bir bir yedi kişiye yazdırdı.” (Oğuzkan, 2021: 112)

Sıkıntı çekmek: “Emine’nin geçim sıkıntısı çekmeyeceğinden emindi.” (Elibol, 2009: 45)

Sıkıntı vermek: “Size sıkıntı vermezse çok memnun olurum, diye cevap verdi.” (Korga, 2018: 186)

Sıkıntıya düşmek: “Dul karısı küçük çocukla sıkıntıya düşmesin diye Gökçen Kız o günden beri çobanlık eder.” (Korga, 2018: 186)

Sıkıntıya düşmek: “Nedense, hayatta bir müddet beraber yürüdüğümüz insanların başına bir felaket geldiğini, herhangi bir **sıkıntıya düştüklerini** görünce bu belaları kendi başımızdan savmış gibi ferahlık duyar ve o zavallılara, sanki bize de gelebilecek belaları kendi üstlerine çektikleri için, alaka ve merhamet göstermek isteriz.” (İnan, 2020: 69)

Sıkıntıya katlanmak: “(Şimdiye kadar bu bir oda içindeki sıkıntıya katlandığım Hâki, yarın dışarıda bir iş alırsa evi dağıtmak kolay olmaz diye idi.)” (Kiraz, 2021: 217)

Sıklet vermek: “(Yalnız ruhu zayıftı, etrafına sıklet verecek hiçbir hâli görünmüyordu.)” (Kiraz, 2021: 217)

Sılaya doyma-: “Eyvah eyvah ben anamdan ayrıldım / Eşim kızlar ben **sılaya doymadım** / Çık yukarı bağlasınlar başını / İn aşağı sil gözünün yaşını. - (Anam Kirmenini Alsın Eline/ Kırşehir)” (Kama, 2019: 84)

Sınıfı geçmek: “(Çocuk iken çok dalgın ve unuttukandı; mektepte sınıfları babasının hatırı ile geçirdi.)” (Kiraz, 2021: 217)

Sır açmak (çözmek): “Kedi kumunun **sırrı çözüldüğü** için memnundu.” (Topal, 2015: 85)

Sır dökmek: “Kendim **can üstüne can vere vere** tam tükendikten sonra, ancak o zaman **sır dökmeyi** göze aldım.” (Oymak, 2019: 87)

Sır saklamak: “Bozlak Babadan sır saklanmaz.” (Korga, 2018: 187)

Sır saklamak (tutmak): “Çocukların hepsi de bu **sırrı** sonsuza kadar **saklayabilirlerdi.**” (Topal, 2015: 85)

Sır vermek: “Sırlarımı verdim sana sevgimi verdim.” (Uygun Selimler, 2022: 52)

Sırası gel-: “Allah birdir peygamber hak / Rabbin alemi mutlak / Senlik benlik nedir bırak / Söyleyim **geldi sırası.** - (Allah Birdir Peygamber Hak/ Sivas)” (Kama, 2019: 85)

Sırası gelmek: “Vazifesini artık îfâ etmeye **sıra geldiğini** zannederek, Müsaadenizle! bile demeden, yakışık almaz bir şekilde yerinden kalkıp ellerini bir ovuşturdu” (Oğuzkan, 2021: 129)

Sırası gelmek: “Bu kez şaşırma **sırası** Aylin’in anne ve babasına **gelmişti.**” (Topal, 2015: 98-99)

“Tam Aylin neşelendi derken somurtma **sırası sana mı geldi?**” (Topal, 2015: 98-99)

Sırtına geçirmek: “Tamamen hazır olduklarında çantalarını **sırtlarına geçirip** alt kata indiler, mutfaktan gelen nefis kokular her ikisini de mıknaş gibi çekiyordu.” (Topal, 2015: 121)

Sırtını vermek: “Sokağa **sırtımı vererek**, kapı ile oynuyordum.” (İnan, 2020: 69)

Sıtma bağla-: “Çaya indin çağlarım / Yar yar diye ağlarım / Yârimi ısıtma tutmuş / Ben ısıtma bağlarım. - (Çaya İndim Taşı Yok/ Sivas)” (Kama, 2019: 85)

Sıtma tut-: “Çaya indin çağlarım / Yar yar diye ağlarım / Yârimi ısıtma **tutmuş** / Ben ısıtma bağlarım. - (Çaya İndim Taşı Yok/ Sivas)” (Kama, 2019: 85)

“Çay aşağı çağladım / Yâri gördüm ağladım / Yâri **sıtma tutmuşu** / Isıtmayı bağladım. - (Kağıttan Biberim Var / Erzurum)” (Kama, 2019: 195)

Sigara içmek: “(Bu hanım, sigara içer mi?” (Kiraz, 2021: 218)

Sigara tellendirmek: “Akşamüstüne doğru yalının bahçesine çıkan Paşaoğlu burada ulu bir çınarın gölgesindeki şezlonga uzanıp kahvesini içer, bir de **cıgara tellendirirdi.**” (Oğuzkan, 2021: 112)

Sigarasını tütürmek: “Kayıtsız ve kendinden emin bir tavırla **sigarasını tütürüyordu.**” (Oymak, 2019: 91)

Silah çekmek: “Kırgız atım yağız olsa, / Yol gösteren yıldız olsa. / Bahtiyarlık bir kız olsa, / Silâh çekip alamam mı?” (Korga, 2018: 188)

Sinirine dokunmak: (Yerlikaya, 2021: 69)

Sinirine dokunmak: “....aşçıbaşının sinirine dokunmuş...” (Duran, 2019: 107)

Sinirine dokunmak: “Bu uzatılarak pek bir ahenkle söylenen güle güleeeeler sinirime dokunuyor benim.” (Uygun Selimler, 2022: 52)

“Tamam kısmı da sinirime dokunuyor aslına bakarsanız, görüşürüz kısmı da ama ille de ille de o güle güleeeeeeler...” (Uygun Selimler, 2022: 52)

Sinirine dokunmak: “Değil mi ler Salih’in sinirine dokunmaya başlamıştı, biraz sertçe: “Sen konuş hele. ” (Elibol, 2009: 70)

Sinirleri bozulmak: “Anlaşılan **sinirlerimiz iyice bozulmuş.**” (Topal, 2015: 102)

“Hepimizin **sinirleri iyice bozuldu.**” (Topal, 2015: 85)

Sinirleri bozulmak: “Ne var ki **sinirleri biraz bozulduğu** için uyumakta zorlanıyordu” (Oğuzkan, 2021: 129)

Sinirleri gerilmek: “Doktor gözünün önüne geldikçe çene kemikleri oynuyor, sinirleri geriliyordu.” (Elibol, 2009: 61)

Sinirlerini bozmak: “(Hastalık onu harap etmiş, sinirlerini bozmuştu.)” (Kiraz, 2021: 219)

Sinirlerini bozmak: “Pınar başında Gökçen Kız’la karşılaşma Satı Kadın’ın sinirlerini bozmuş olacak ki, yorgunluğa ve vaktin gecikmesine rağmen çabuk uyuyamadı.” (Korga, 2018: 188)

Sipariş almak: “O anda **siparişlerini almak** için yanlarına gelen garson, Marco’nun, Aylin’e cevap yetiştirmesini engellemiştir.” (Topal, 2015: 85)

“**Siparişleri almak** üzere, Roberto’nun karısı yanlarına geldi.” (Topal, 2015: 85)

Sipariş vermek: “Çocuklar **siparişlerini verirken** ne kadar aç olduklarını fark ettiler.” (Topal, 2015: 85)

Sipariş vermek: “Sandalyesini çekip nârin avını oturtuktan sonra, garsona önce kendi **siparişini verdi** ve ardından zâbite, çapkınca tebessüm ederek ne arzu ettiğini sordu (Oğuzkan, 2021: 112-113)

Sofra kurmak: “(Sofralar kurulmuş, Cevat orada, Turan, Hâki, Faika, Şefik Bey oradalar konuşuyorlar.)” (Kiraz, 2021: 219)

Soğuk almak: “(Bir gün soğuk almış, birkaç gün içinde de ölmüş.)” (Kiraz, 2021: 219)

Sokağa çıkmak: “(Sonra yeniden oturup işine bakamayacak kadar sinirlendiği için kaleminden çıkar gezinir, başka dairelere gider, yahut sokağa çıkardı.)” (Kiraz, 2021: 219)

Soluğu kesilmek: “...merdiven çıksam soluğum kesilir.” (Duran, 2019: 108)

Soluğu kesilmek: “Hem sen ısınırsın, hem de o katılıp soluğu kesilmeden kurtulur.” (Korga, 2018: 189)

Suluk almak: “Hele bir otur da soluk al ağa, dedi.” (Korga, 2018: 190)

Suluk almak: “Öyle heyecanlıydı ki **soluk almakta** bile güçlük çekiyordu.” (Topal, 2015: 85)

Son bulmak: “Her türlü ulaşım, ister hava yolu, ister demir yolu, ister kara yolu, ister deniz yolu -eğer deniz kıyısındaysa- kentlerde başlamakta; kentlerde son bulmaktadır.” (Uygun Selimler, 2022: 52-53)

Son vermek: “Ortalıkta bir keşmekeş hüküm sürüyordu ki, smokinli, gücü ve forsunu kullanarak onları ayırdı ve kargaşaya **son verdi**.” (Oğuzkan, 2021: 113)

“Oysa Cemahîr-i Müttehîde’deki köleliğe **son vermek** için çıkan dâhil!” (Oğuzkan, 2021: 113)

Sona ermek: (Yerlikaya, 2021: 69)

Sona ermek: “Her şey **sona erdiğinde**, Madda’nın ve arkadaşlarının, Silvia’nın yalanını anlayışla karşılayacaklarını umuyordu.” (Topal, 2015: 142-143)

Sona ermek: “Nihayet deprem sona erdi.” (Uygun Selimler, 2022: 53)

Sonuç almak: “Onun manevralarına meydan bırakmadan, akşama kadar kesin bir sonuç almalıydı.” (Korga, 2018: 190)

Sonuç almak: “Şoförse, ellerini yitirmişçesine perişandı; inip tekerleklerin altındaki karlarıeşeliyor, açtığı çukurlara dal döküyor, direksiyona geçip motoru çalıştırıyor, otomobili vınlattıyor, vınlattırken ön camdan fırlayıp gidecekmiş gibi sürekli yekiniyor, ama bütün bunlardan hiçbir sonuç alamıyordu.” (Onat, 2019: 93)

Sonuç vermek: “Bu da **sonuç vermeyince** şirketin Cenevre’deki merkezine gizlice girdi...” (Topal, 2015: 85-86)

“Üstelik Marco’nun, ipleri kemirerek koparma, fikri **sonuç vermemişti**.” (Topal, 2015: 85-86)

Sopa atmak/çekmek: “Türk erlerini baştan çıkaran Çinli avratlara sopa çekilmeli.” (Korga, 2018: 190)

Sopa yemek: “O sopayı yiyince tabii üzümün hep suyu çıktı.” (Korga, 2018: 190)

Sorguya çekmek: “(-Beni telefonda sorguya çekersin.)” (Kiraz, 2021: 220)

Sorguya çekmek: “(-Beni telefonda sorguya çekersin.)” (Kiraz, 2021: 220)

Sorguya çekmek: “Ama yiğit, ama kafa ihtirasını dönemeçlerde sorguya çekmedi mi...” (Elibol, 2009: 53)

Sorguya çekmek: “Ameleler teker teker **sorguya çekildi**, suratlarına yumruk tokat çarpıla çarpıla kendilerine ahiret suâlleri soruldu, tıynetleri ve sabıkaları iskandil edildi, içlerinden şüpheli görünenler falakaya yatırıldı, nihâyet on kadarı tevkif edilip götürüldü, bunlardan üçü asıldı, geri kalan yedisi ise müebbeden zindana atıldı.” (Oğuzkan, 2021: 152)

Sorguya çekmek: “Çakır, birkaç defa onun kim olduğunu anlamak için sorguya çekip soyunu sopunu sormuş, İlyas her seferinde başka türlü anlatmıştı.” (Korga, 2018: 190)

Sorumluluk almak: “Bunca çocuğun **sorumluluğunu nasıl alırız?**” (Topal, 2015: 86)

Sorun çıkarmak: “Adam hem uçağa geç binmişti, hem de yerini beğenmediği için **sorun çıkarıyordu.**” (Topal, 2015: 86)

“İşi biten adam kendisinden emin bir halde bilgisayarın başından kalktı. **Sorun giderilmişti.**” (Topal, 2015: 86)

Söyledikçe söyleyeceği gelmek: “(Söyledikçe söyleyeceği geliyor. Düşüp bayılıncaya kadar söyleyecek.)” (Kiraz, 2021: 220)

Söyleyecek mecali kalmamak: “Bir cümle toparlayıp **söyleyecek mecali kalmamıştı.**” (Oymak, 2019: 38)

Söyleyip durmak: “(-Canım Ethem Efendi kendi söyleyip duruyor.” (Kiraz, 2021: 221)

Söz (lakırtı/laf) açmak: “(Kendisi bir söz açmaktan başka bir çare bulamadı...)” (Kiraz, 2021: 221)

Söz (laf) dinlemek, (söz tutmak), (söze yatmak): “Çok yalvardım onlara, burada donacaksınız dedim, hadi kalkın gidiyoruz dedim, bakın şefle biz yola düşüyoruz, neden söz dinlemiyorsunuz, o sizin de şefiniz değil mi, dedim.” (Onat, 2019: 94)

Söz açmak: “Ne var ki bir üçüncü münevver zümresinden de **söz açmak** doğru olacaktı.” (Oğuzkan, 2021: 113)

Söz açmak: “Perde arkalarında, parklarda, yan odalarda, garlarda ve cadde köşelerinde pazarlığa tutuşur; kızın diriliğinden söz açar, değirmen taşı kalçalar, bal peteği dudaklar der, şukadar süre ya da şu kadar kez diye mırıldanır, sonra küfre bulanmış bir yığın parayı alıp cebine indirirdi.” (Onat, 2019: 93)

Söz /sözden/ anlamak: (Yerlikaya, 2021: 69)

Söz açmak: “Çakır, Osmanlı hanedanından söz açmak istemezdi.” (Korga, 2018: 191)

Söz açmak: “Derken adı belli veya işitilmemiş eşkıyalar kasabanın ileri gelenlerine haber salmaya başladılar: Ya üç güne kadar beş yüzü hazır edersin, ya da kellen gider! ve beş yüzü hazır edemedikleri için dağa kaldırılanlardan söz açılıyordu.” (Elibol, 2009: 45)

Söz almak: “... gecikecek olursa mutlaka, mutlaka haber göndermesini söylemiş, söz de almıştı.” (Elibol, 2009: 15)

Söz almak: “...her birinden söz almış.” (Duran, 2019: 108)

Söz almak (birinden): “Marco tekrar **sözü aldı.**” (Topal, 2015: 86)

Söz almak: “Milli Eğitim Bakanı Falih Rıfkı Atay söz aldı.” (Korga, 2018: 191)

Söz anlatmak: (Yerlikaya, 2021: 69)

Söz çıkmak: “Buradan söz çıkmaz.” (Elibol, 2009: 45)

Söz dinlemek: “(“Baban söz dinler mi?” dedi.)” (Kiraz, 2021: 222)

Söz dinlemek: “...hiç söz dinlemeyen yaramaz bir kuzu varmış.” (Duran, 2019: 108)

Söz geçirmek: “Hoca artık sağ eline söz geçiremiyordu.” (Elibol, 2009: 45)

Söz geçirmek: “Konuşur, söz geçiririm.” (Duran, 2019: 108)

Söz geçmemek: “(Bacak kadar çocuklara söz geçmiyor.” (Kiraz, 2021: 222)

Söz karıştırmak: “(Nikâh olmuş, böyle şeye söz karıştırmak doğru değildir...” (Kiraz, 2021: 222)

Söz kes(il)mek: “(İlkin bu bir söz kesme işidir.)” (Kiraz, 2021: 223)

Söz kesmek: “...oracıkta söz kesip evlenmişler...” (Duran, 2019: 108)

Söz kesmek: “Söz kesme, şerbet, kına gecesi, gerdek ve erte...” (Elibo, 2009: 45)

Söz ol-: “Dama çıkma iz olur / Çuha şalvar toz olur / Gündüz gelme gece gel / Komşularda **söz olur.** - (Dama Çıkma İz Olur/ Gaziantep)” (Kama, 2019: 122)

“Dere boyu düz olur / Güzellerde naz olur / Yad ele gönül verme / Hep ellere **söz olur.** - (Dere Boyu Düz Olur/ Konya)” (Kama, 2019: 86)

“Ela göze sürme çekme **söz olur** / Ateş düştü ciğerime köz olur / Şahin pençesine düşme zor olur / Acep sevdiğimin eşi varmola. - (Bir Çift Durna Gördüm Durur Dallarda/ Yozgat)” (Kama, 2019: 86)

“İlgıt ılgıt yeller eser seherde / Dost beni düşürdü onulmaz derde / Yar ile buluşsak bir tenha yerde / Duyar irakipler **söz olur** gider. - (Derdimi Dökersem Derin Dereye/ Sivas)” (Kama, 2019: 86)

Söz tutmak: “Fatma küçük, söz tutmak.” (Duran, 2019: 109)

Söz ver-: “Kaleden iniş molur / Ham demir gümüş molur / Akşamdan **söz verip** / Sabaha dönüş mü olur. - (Kaleden İniş Molur / Orta Anadolu)” (Kama, 2019: 197)

“Yağsiyana varamadım yalnız / Mendilimi alakoydu çalınız / **Söz verdi** de gelmeyiverdi kızınız. - (Yağsiyana Varamadım Yalnız / Konya)” (Kama, 2019: 86)

Söz vermek: (Yerlikaya, 2021: 70)

Söz vermek: “(“Ona söz verdim, olmaz” dedi.” (Kiraz, 2021: 223)

Söz vermek: “Bir hafta sonra Sinan Bey’den haber aldılar, sonuçların fotokopisi ile söz verdiği gibi bir kağıda imza atıp istediklerini göndermişti.” (Uygun Selimler, 2022: 53)

“Kendi kendime söz verdim.” (Uygun Selimler, 2022: 53)

Söz vermek: “Kür Şad’ın oğlu olduğunu söylememek için anasına söz verip and içmişti.” (Korga, 2018: 191)

Söz vermek: “ Neredeyse her akşam, yarın erkenden gideceğim diye kendi kendine söz vererek giriyordu yatağa.” (Onat, 2019: 95)

Söz vermek: “Ale, en kısa zamanda Como’ya onları ziyarete geleceğine dair **söz vermişti.**” (Topal, 2015: 86)

“Çocuklar Aylin’in annesine, güneşte fazla kalmayacaklarına ve sık sık su içeceklerine dair **söz verip** arabadan indiler.” (Topal, 2015: 86)

Söz vermek: “Onlara teklif edeceği şeyler ve **vereceği sözler** menfaatlerine uygun olduğu sürece, İttihatçılar ve Masonlar, Moğol’un kirli emellerine yüksek sadâkatle hizmet edeceklerdi.” (Oğuzkan, 2021: 113-114)

Söz vermek: “Söz verdik len, burda kalacak diye değil mi?” (Elibol, 2009: 15)

Söz vermek: “Söz vermişti o, sözünü yerine getirecekti.” (Duran, 2019: 109)

Söz(ü) geçmek: “(Ancak pek samimi meclislerde istibdattan, Kanuni Esasiden söz geçebiliyordu.” (Kiraz, 2021: 222)

Söze başlamak: “(Söze bir muharebenin kazanılması doğru olduğunu ispat için başlayıp kaybedilmesi doğru olacağı neticesine çıktığı çoktur!” (Kiraz, 2021: 223)

Söze başlamak (girmek): “Ancak Silvia herkesten önce davranıp, “Küçük meydanın oradaki eski evi, yaz için birileri tutmuş, duydunuz mu?” diyerek **söze başladı.**” (Topal, 2015: 143)

“Biz de çok mutluyuz. Diye **söze başladı.**” (Topal, 2015: 143)

“Marco, Ale’yi bu durumdan kurtarmak için **söze girdi.**” (Topal, 2015: 143)

Söze girmek: “Küçük söze girdi.” (Duran, 2019: 108)

Söze karışmak: ““Neredeyse tarihi eser sayılacak kadar eski bir evi.” diyerek **söze karıştı** Aylin.” (Topal, 2015: 143)

Söze karışmak: “Tam bu sırada Ayhan **söze karışmış** harmanında şehvetli talepler.” (Oymak, 2019: 90)

Söze karışmak: “Satı Kadın söze karıştı: - Güreşte hırslarını yenemeyince yarışıyorlar da...” (Korga, 2018: 191)

Söze katmak: “...o risâlenin ismini söze katmak amacıyla türlü zeminler girizgâhlar buluyordu.” (Yerlikaya, 2021: 84-85)

Sözü (bir şeye) getirmek: “En çok da bu konu üzerinde duruyor, Alyoşa’yı eve neden getirdiğimi anlamış, hatta bunu baştan beri biliyormuş da şimdiye dek susmuş gibi, dönüp dolaşıp sözü ısrarla oraya getiriyordu.” (Onat, 2019: 94)

Sözü açılmak: “(Buradan söz açıldı, biraz da memleketlerimizden ve memleketlilerimizden, tanıdıklarımızın nerelerde olduklarını, nasıl yaşadıklarını konuştuk.” (Kiraz, 2021: 221)

Sözü çevirmek: “Seksen yıl yaşamış olmanın verdiği bir ihtiyarlıkla sözü başka yere çevirdi.” (Korga, 2018: 191)

Sözü geçmek: “(“Hoş tesadüf” dedi, “şimdi bankada da sözünüz geçiyordu.)” (Kiraz, 2021: 224)

Sözü geçmek: “Barman Beğ, Tüng Yabgu Kağan’ın eniştesi olduğu için Batı’da sözü geçen, sayılan bir bahadırdı.” (Korga, 2018: 191)

Sözü getirmek / Sözü ...-e getirmek: “Emsâlin sözü bu neticeye getirmesinden mâba’d, bahsin alacağı cereyânı İrfân anlayarak bu kadar istievâbla bi’l-iktifâ çekil-di.” (Yerlikaya, 2021: 85)

Sözü kesmek: “(Sonra birdenbire sözü kesip kalktı, Perihan’a, gel, diye işaret etti.)” (Kiraz, 2021: 224-225)

Sözü kesmek: “Ama ikisi de başka bir konunun akıllarına gelmesiyle sözü burada, sanki sözleşmiş gibi kestiler ve önlerine baktılar.” (Korga, 2018: 192)

Sözü uzatmak: “Aylin, Silvia’nın **sözü uzatacağını** düşünerek, “Haydi, artık bir an önce kahvaltıya inelim.” dedi.” (Topal, 2015: 132)

“**Sözü uzatmaya** gerek yoktu.” (Topal, 2015: 143)

Sözü uzatmak: “Deli Kurt, sözü uzatmak istemedi.” (Korga, 2018: 192)

Sözünde duramamak: “(-Sen sözünde durmazsın ki, dedi.)” (Kiraz, 2021: 225)

Sözünde durmak: “(Elbette bu karımın ve bu sözünün üstünde duracaktı, fakat sonra ne yapacak?)” (Kiraz, 2021: 225)

Sözünde durmak: “Yumrunun anlamadığı nokta ise Türk beğinin sözünde durmamasıydı.” (Korga, 2018: 192)

Sözünden caymak: “(-Bak nasıl sözünden cayıyor!)” (Kiraz, 2021: 225)

Sözünden çıkmamak (birinin): “...annesinin sözünden çıkmış...” (Duran, 2019: 109)

Sözüne uy-: “Bağa girdim üzüme / Çubuk deydi gözüme / Uyma dedim **uydun** / Sen ellerin **sözüne**. - (Bağa Girdim Üzüme/ Gaziantep)” (Kama, 2019: 122)

Sözünü kesmek: “(O da dinlemediğimi ve onun verdiği misallerin bence değeri olmadığını anladı, sözünü kesti.)” (Kiraz, 2021: 226)

Sözünü kesmek: “Ayhan onun **sözünü keserek**.” (Oymak, 2019: 95)

Sözünü kesmek: “Benim bu **sözlerimi kesmeden**, beni fikrimden çevirmeye, ikna etmeye, yola getirmeye kalkmadan dinleyen ilk erkek sizsiniz.” (İnan, 2020: 70)

“Bir aralık, meçhul bir kuvvet tarafından dürtülmüş gibi **sözümü kestim** ve saatime baktım.” (İnan, 2020: 70)

“Uzak bir tedai ile **sözünü kestim**.” (İnan, 2020: 70)

“Sonra, birdenbire **sözünü keserek** sordu...” (İnan, 2020: 70)

“Sonra, o zamana kadar “siz” diye hitap ettikleri dostlarına birdenbire ahabapça "sen" diyecek kadar alçakgönüllü ve babacan oluvermek, karşısındakinin **sözünü** yarıda **kesip** rastgele manasız bir şey sormak ve bunu gayet tabii olarak, hatta çok kere şefkat ve merhamet dolu bir tebessümle birlikte yapmak...” (İnan, 2020: 70)

Sözünü kesmek: “Hasta başını şiddetle sallayarak sözümü kesti. Sonra, birdenbire sözünü keserek sordu.” (Shurafa, 2022: 80)

Sözünü kesmek: “Silvia dayanamayarak merakla Marco’nun **sözünü kesti.**” (Topal, 2015: 111-112)

“Tam Aylın, onun hakkında bir şeyler öğrenmenin bir yolu olmalı... derken Silvia onu, **sözünü kesmek** istercesine dürtükledi.” (Topal, 2015: 111-112)

Sözünü kesmek: “Yine kesti sözünü, “Peki neye ettik?”” (Elibol, 2009: 66)

Sözünü tutma-: “Öte dön de ben görmeyim yüzünü / Yalanını duydum **tutmam sözünü** / Git eski dostuna söyle nazını / Benim naz çekecek halim kalmadı. - (Bülbüle Su Verdim Altın Tasınan/ Ankara)” (Kama, 2019: 87)

Sözünü tutmak: “...şimdi o sözünü tutma vaktidir.” (Duran, 2019: 108)

Sözünü tutmak: “Bunlar bir bir peşime geldilerse bi hikmeti var elbette.. büsbütün kötü olsak sözümü tutarlar mı?” (Elibol, 2009: 66)

Sözünü tutmak: “Asla tahmin edilemez bu yılan, vaatlerini ve **sözlerini** hiçbir zaman **tutmaz**, gerekçe olarak da Dünyanın nizâmsız, kanunsuz, kâidesiz ve asla ölçülemez olduğunu gösterirdi.” (Oğuzkan, 2021: 141)

“Çünkü **sözünü tutmayıp** meyhanede kârhânedede görünürse, kumar borcunu ödememiş sayılacağı için namussuz addedilecek, fiyakası bozulacaktı.” (Oğuzkan, 2021: 141)

“Nitekim **sözünü de tuttu.**” (Oğuzkan, 2021: 141)

Sözünü tutmak: “**Sözlerini tuttukları** için teşekkür ederim.” (Topal, 2015:112)

“**Sözünü tutmanın** tam sırası olduğunu düşünüyorum.” (Topal, 2015: 112)

Suçunu bağışlamak: “(‘Gelsin teslim olsunlar, suçlarını bağışlatayım’ diye haber yolladı.)” (Kiraz, 2021: 226)

Sükun (sükunet) bulmak: “(Asım evde buldukça yengesine hak verip onun ne kadar haklı, ne kadar bedbaht olduğunu teslim ettikçe bu genç kadın sükûn buluyordu.)” (Kiraz, 2021: 228)

Sükuna varmak: “Trakya’yı mamur ve mesut görmedikçe asla **sükuna varmayacaktır.**” (Oymak, 2019: 105)

Sürme çek-: “Kalk gidelim çay başına / **Sürmeler çekmiş** kaşına. - (Kalk Gidelim Şöylesiye / Erzurum)” (Kama, 2019: 198)

Sürme çekmek: “(Bir kere sevaptır diye sürme çekmişim, babam rahmetli görmüş...” (Kiraz, 2021: 228)

Sürüncemede bırakmak: “Zaten fırsatını buldu mu zıddına zıddına gider, tembihlerine fazla kulak asmaz, emirlerini yerine getirmeyi de **sürüncemede bırakırdı.**” (Oğuzkan, 2021: 164)

“Gümrükte para dönüyor ve bir tek düğmesine dokunan şahsın derhal kodesi boylayacağı avantacı memurlar da İhsan Sait’in işlerini **sürünceme bırakıyorlardı.**” (Oğuzkan, 2021: 164)

Sürpriz yapmak: “Geleceğimi kimse bilmiyordu, bu kez ben **sürpriz yapmak** istedim.” (Topal, 2015:47)

Süt vermek: “(Çocuğunu doğurmuş ve sonra adeta unutmıştu, kırk gün bile tam süt vermemişti.” (Kiraz, 2021: 228)

Şafak sökmek: “Araba süren kamburu **şafak sökene** kadar takip eden İhsan Sait, güneş doğduğunda Demir Minareler’i görüverdi” (Oğuzkan, 2021: 114)

Şafak sökmek: “Şafak sökerken, şef uyumuştı. Ötekiler, hiçbir şey yapmadan, uzak birer yüzle öylece bakıyorlardı.” (Onat, 2019: 96)

Şaha kalkmak: “Atın kendisine çarpacağını anlayana yeniçeri avını kaçırın vahşi bir hayvan hırsıyla, uzun bıçağını ata sapladı ve atın korkunç bir kişnemeyle şaha kalktıktan sonra kendini yere çarpar gibi düştüğü görüldü.” (Korga, 2018: 193)

Şaha kalkmak: “Silâh sedâsından ürken at, intihâr eden zâbitin sol ayağı üzengiye takılı olduğu hâlde kişneyip **şaha kalktıktan** sonra dörtnala koşturmaya başladı.” (Oğuzkan, 2021: 152)

Şaka yapmak: “Feride, öğrencilik yıllarında neşesi, yaptığı şakaları, ele avuca sığmaz bir kız oluşu nedeniyle “Çalığışu” olarak adlandırılır.” (Uygun Selimler, 2022: 53)

Şaka yapmak: “Şaka yaptım Deli Kurt!” (Korga, 2018: 193)

Şakaya gelmemek: “Senin şakaya gelmez bir bahadır olduğun anlaşılıyor.” (Korga, 2018: 193)

Şakaya vurmak: “Sonra işi şakaya vurarak ilave etti.” (Korga, 2018: 193)

Şakur şukur tavla oynamak: “Bir gençle şakır şukur tavla oynuyordu.” (Oymak, 2019: 42)

Şan vermek: “Geçip giden milyonlarca adsız kahraman, / Ki her biri bugün bize vermededir şan,” (Korga, 2018: 193)

Şarkı okumak: “(Benim karyolanın kenarında dayanıp bir şarkı okuyacağım geldi.” (Kiraz, 2021: 229)

Şarkı söylemek: “(-Ben türkü bilmem, şarkı söylemem, benim sesimi nerede duymuş?)” (Kiraz, 2021: 229)

Şart koşmak: “Türk Türesine göre bir kız böyle bir şart koşabilir” (Korga, 2018: 193)

Şaşırıp kalmak: “(Ben güveyi girdiğim gece yengen şaşırdı kaldı.)” (Kiraz, 2021: 229)

Şaşkına çevirmek: “O genç çeriler de büyük bir istekle vuruşuyorlar, iri Hırvatlar’ı dağıtıp şaşkına çeviriyorlardı.” (Korga, 2018: 194)

Bihuş kalmak / Şaşırıp kalmak: (Yerlikaya, 2021: 56)

Şavkı vur-: “Bir yıldız doğdu yüceden / Aman bir yıldız doğdu yüceden / Yar yar yar yar yar yar aman / Şavkı vurdu pencereden / A leylim leylim. - (Bir Yıldız Doğdu Yüceden/ Niğde)” (Kama, 2019: 88)

Şeref vermek: “(-Onlara bu şerefi vermek bile istemezdim, dedi.)” (Kiraz, 2021: 229)

Şeref vermek: “Bu sözlerinizle bana şeref veriyorsunuz.” (Korga, 2018: 194)

Şifa bulmak: “Leylâ’yı bir kurtarıcı diye düşünerek şifâ bulmak için aramış, evinin önüne kadar gelmiş, çok geç olduğu için uğramayarak ayrılmış, Nurkan’dan da belki yine Eski Arkadaşlar Marşını çalar ümidiyle teselli beklemişti.” (Korga, 2018: 195)

Şifa ver-: “Hele cümlemize hoş merhabalar / Gönülle dursun ferah sefalar / Kahve çay şerbetler **versin şifalar** / Sizler bu haneye sefa geldiniz. - (Selam Olsun Size Güzel Camaat / Erzurum)” (Kama, 2019: 198)

Şimşek çakmak: “Aniden kuvvetli bir **şimşek çaktı.**” (Topal, 2015: 87)

“Tam pencereden uzaklaşıp eve dönmek üzereydi ki en az bir önceki kadar kuvvetli bir **şimşek daha çaktı.** (Eski Evin Kiracıları, s.99)” (Topal, 2015: 87)

Şişe çekmek: “(Doktor geldi arkama şişe çekti.)” (Kiraz, 2021: 230)

Şöhret bul-: “Aşık arşıklar ağlar zarınan / Yüce dağlar **şöhret bulmuş** karınan / Çağlar deli gönül ırmaklarınan / Ağlar ağlar göz yaşların silemez. - (Anlatamam Derdimi Dertsiz İnsana/ Sivas)” (Kama, 2019: 88)

Şüphe bırakmamak: (Yerlikaya, 2021: 70)

Şüpheye düşmek: (Yerlikaya, 2021: 70)

Tadına bakmak: “Aslı, kuzenine, “Fugu balığının **tadına bakmaya** hiç niyetim yok.” diye fısıldadı.” (Topal, 2015: 121-122)

“Balığın **tadına bakmazsanız** bile anıları duymaya değer.” (Topal, 2015: 121-122)

Tadını almak: “Yediğimiz kemikleşmiş etin, haşlanmış fasulyenin ve ekmeğin tadına varamıyorum bir türlü.” (Onat, 2019: 97)

Tadını çıkarmak: “Gömlek düğmelerini son kez ilikliyor, ceketini omuzlarına son kez geçiriyor, ya da ayakkabılara ayağını son kez sokuyormuş gibi her hareketin tadını çıkarmıştı uzun uzun.” (Onat, 2019: 97)

“Sonra, yarattığı temizliğin tadını çıkarmak için birkaç adım geriye çekilip durdu.” (Onat, 2019: 97)

Tahammül göstermek: “(Saide tahammül gösteriyor, sesini çıkarmıyor, fakat gün geçtikçe onu idare edebilmek hakkındaki ümitlerini de kaybediyordu.” (Kiraz, 2021: 231)

Tahkikat yapmak: “(-Bilmiyorum ama kendinden sorar öğrenirim, sonra da istersen bir tahkikat yaparız.)” (Kiraz, 2021: 231)

Tahsil görmek: (Yerlikaya, 2021: 70)

Tahsil görmek: “İskender Bey Rusya’da okumuş, çok yıllar orada kalmış, kendini yüksek tahsil görmüş gibi satmak isterse de yalnız cimnazı bitirmiş.” (Kiraz, 2021: 232)

Tahsil görmek: “Zâten hemen hepsi Avrupa’da **tahsil görmüştü.**” (Oğuzkan, 2021: 114)

Taht-ı nikahına almak: “Feriha’yı taht-ı nikâhına almak cinnetinden ferâgat edemeyecekti. “Bu kadar büyük bir rezâletime vukûfundan sonra beni ne cesâretle taht-ı nikâhına aldın?” demiş olsa buna ne cevâp verecekti?” (Yerlikaya, 2021: 85)

Takati kalmamak: (Yerlikaya, 2021: 70)

Takati kesil-: “Beni sorma bana ben ben değim / Bir ben vardır bende benden içeru / Seni benseverim candan içeru / Yolun vardır bu erkandan içeru / **Kesildi takatim** dizde derman yok / Bu ne mezheb imiş dinden içeru. - (Beni Sorma Bana Ben Ben Değim/ Erzurum)” (Kama, 2019: 198)

Takla atmak: “Çünkü geçici bir nedenden -sözgelimi kaldırımda takla atan bir kedi görmekten cansuyu alan, yoksul bir gülüş değildi yüzümü ışıklandıran, yaşamak gibi genel bir nedenden alıyordu rengini.” (Onat, 2019: 98)

Taklidini yapmak: “Anlatmaya çalıştım taklit falan yapmadığımı, benim ona Güle güle! dememin doğal olduğunu ama bunu başardığımdan emin değilim.” (Uygun Selimler, 2022: 53)

“Annen benim taklidimi yaptı, dalga geçti benimle. diye dert yanmış kızıma.” (Uygun Selimler, 2022: 53)

Talan düş-: “Akça kız söylemez yalan / Hasbahçeye **düştü talan** / Hanım sev ağacın dolan / Uyan avcu avın geldi. - (Saraydan İndi Yeridi / Kars)” (Kama, 2019: 199)

Talana ver-: “Bir garip başınan kaldım arada / Ya aleme hayran eyler Hak beni / Olanca varımı **verdim talana** / Ya kurulu bezirgan eyler Hak beni. - (Bir Garip Başınan Galdım Arada/ Orta Anadolu)” (Kama, 2019: 88)

“Bir garip başınan galdım arada / Dü aleme hayran eyler Hak beni / Olanca varımı **verdim talana** / Ya bir ulu bezirgan eyler Hak beni. - (Bir Garip Başınan Galdım Arada/ Malatya)” (Kama, 2019: 199)

“Bir garip başınan kaldım arada / Ya aleme hayran eyler Hak beni / Olanca varımı **verdim talana** / Ya kurulu bezirgan eyler Hak beni. - (Bir Garip Başınan Galdım Arada/ Orta Anadolu)” (Kama, 2019: 199)

Talimat vermek: (Yerlikaya, 2021: 70)

Talip çıkmak: “(Şimdiden birçokları bu çirkin kıza talip çıkıyorlardı.)” (Kiraz, 2021: 232)

Tan yeri ağarmak: (Yerlikaya, 2021: 70)

Tanıdık çıkmak: (Yerlikaya, 2021: 70)

Tanıdık çıkmak: “(Belki benim tanıdıklarım çıkar, sana yardım edeyim, dedim.)” (Kiraz, 2021: 232)

Taraf tutmak: “Şu Çinli İ-çing Katun’la Şen-king, Kara Kağan’ı yanlış yola doğru yürüttükleri için acaba Tulu Han tarafını tutmak Ötüken için yerinde olmaz mıydı?” (Korga, 2018: 198)

Tarziye vermek: “(Babası, Toksi’yi terk etmekle sanki kızına tarziye vermiş demektir.)” (Kiraz, 2021: 232)

Tasa çekmek: “(Ablası alçak topuklu giyecek diye kadın şimdiden tasesini çekiyor, dedi.” (Kiraz, 2021: 233)

Tasa çekmek: “Yasa neymiş, anlamaz; / Tasa çeker, inlemez, / Gönül ferman dinlemez, / Çünkü aşka satılmış. / Gönül için acı ne? / Her söz gider gücüne.” (Korga, 2018: 198)

Tasannu yapmak: “(Yalnız çok süs, çok tasannu yapıyor, dudaklarını büzerek konuşuyor.” (Kiraz, 2021: 233)

Tavır almak/takınmak: “Mektebin en iyi üç talebesinin takındığı tavır nasıl karşılanacağını belli ediyordu.” (Korga, 2018: 199)

Tavır almak: (Yerlikaya, 2021: 70)

Tavır takınmak: “(Hemen her zamanki tabii tavırlarına yakın bir tavır takınmıştı.” (Kiraz, 2021: 234)

Tavır takınmak: “... tek tek olaylar karşısında tavır takınmakla, sağlam bir ortama, kararlı bir düzene bağlamadan ...” (Elibol, 2009: 46)

Tavrını bozmamak: “(Dadı, hiç tavrını bozmayarak cevap verdi.)” (Kiraz, 2021: 234)

Tayin edememek: “(Onu kendisi de tayin edemeyerek; -Gördüm, dedi.)” (Kiraz, 2021: 234)

Taze bir hasret duymak: “Kendisinden daha dün ayrılmış gibi **taze bir hasret duydum.**” (İnan, 2020: 72)

Tecavüze uğramak: “(Şimdi akli başına gelmiş, evde uğradığı tecavüzleri paraya tahvil etmeye çare buluyor ve kendini hasta düşürecek felaketlerden kurtulmayı da öğrenmiş bulunuyordu.)” (Kiraz, 2021: 235)

Tedbir almak: “Bir aksilik olur da arkadaşı, Aslı’yı karşılamaya gelemese diye **alınmış bir tedbirdi** bu.” (Topal, 2015: 88)

Tedbir almak: “Fakat ben bütün tedbirleri aldım.” (Korga, 2018: 199)

Tedavülden kalkmak: “İdris Âmil, 20-34223 seri numaralı parayı aldı ve inceledikten sonra, Kusura bakmayın efendim ama, bu seneler önce **tedavülden kalktı.** Ama yine de sizden bir hatıra olarak saklarım, dedi.” (Oğuzkan, 2021: 167)

Teessüf içinde kalmak: “(Faika Hanım, hiçbir şey yapamayacağını gördükçe ızdırap ve teessüf içinde kalıyordu.” (Kiraz, 2021: 235)

Tefekküre dalmak: “Belli ki beynelminel meseleler üzerine derin bir **tefekküre dalmıştı.**” (Oğuzkan, 2021: 153)

Tehdit savurmak: “Kadın avaz avaz **tehditler savurmaya** başlayınca, Juro ağzına bir bez parçası tıktı. (Tapınaktaki Sır, s.109)” (Topal, 2015: 88)

Tehlike atlatmak: “Fakat anası, tehlikeyi atlatmak için kendisine her şeyi kadar unutturmağa çalışmıştı ki birçok yerler karanlık kalıyor, birçok kimseler birbirine karışıyordu.” (Korga, 2018: 199)

Tehlikeye atılmak: “İşin ucunda menfaat olduğu zaman tehlikeye bile atılır, rüşvet vermesini çok iyi başarırdı.” (Korga, 2018: 199)

Tehlikeye düşürmek: “Anda önce ona olanları anlatıp, sonra da kendisini nasıl **tehlikeye attığını** izleyemem.” (Topal, 2015: 144)

“Gece yarısı kendilerini **tehlikeye atarak** dışarı çıkmışlar ve sadece dışından bile olsa Bay Campbell’in yaşadığı evi görmek istemişlerdi.” (Topal, 2015: 144)

Tehlikeye koymak: “(Bankanın işlerini bozmamak için kendi yerini bile tehlikeye koyarak karşı geldiği vardır.)” (Kiraz, 2021: 235)

Tek başına yaşamak: “(Hasta oldum, bana bir kış baktılar. Tek başına yaşamak kolay mı?)” (Kiraz, 2021: 235)

Tekaüde çıkarmak: “(Bir zaman onu tekaüde çıkarmışlardı, geldi çalıştı, çabaladı, eh eski arkadaşların ne kadar olsa aralarında bir arkadaşlık gayreti olur.)” (Kiraz, 2021: 235)

Tekbir getirmek: (Yerlikaya, 2021: 70)

Teklifsiz görüşmek: “karı kocayla pek **teklifsiz görüştüğüm** için.” (Oymak, 2019: 80)

Telaş göstermek: (Yerlikaya, 2021: 70)

Telaş göstermek: “Torlak Kemal ile yapılan savaştan sonra o zaman şehzade olan şimdiki padişah İkinci Murad Beğ, Deli Kurt’u huzuruna çağırdığı zaman Çakır’ın gösterdiği telaş ve titizliği hatırlıyordu.” (Korga, 2018: 199)

Telaşa düşmek: (Yerlikaya, 2021: 70)

Telaşa düşmek: “Benim masama yaklaştığını görünce büyük bir **telaşa düştüm.**” (İnan, 2020: 72)

Telaşa vermek: “Ancak Rumları telaşa vermemek için üstümüzde başımızda biraz değişiklik yapacağız.” (Korga, 2018: 199)

Telgraf almak: “(-Selime Hanım’dan bir telgraf aldım, buraya gelmek istiyor da...)” (Kiraz, 2021: 236)

Telgraf çekmek: (Yerlikaya, 2021: 71)

Tembelliği tutmak: “(Pencereyi açıp içeriye girin de konuşun, diyecektim, tembelliğim tuttu, dedim.)” (Kiraz, 2021: 236)

Tembih vermek: “(Bana öyle sıkı bir tembih vermişti ki: “Benim kardeşimin mahdumu yerin dibinde olsa bulup çıkarasın.”)” (Kiraz, 2021: 236)

Temel atmak: “Hem Türkiye hem de Avrupalılar için bu kadar felâketli neticeler doğuran, âdeta ahlâksızlığın ve komünizmin temellerini atan Cihan Harbîne mâni olmak, az şey midir?” (Korga, 2018: 200)

Teminat vermek: “(Cavit, birçok defalar ona teminat vermiş ve yeminler etmişti.)” (Kiraz, 2021: 236)

Tepeüstü düşmek: “...başının üzerine düşmek, yuvarlanmak.” (Şahin Dede, 2022: 142)

Ter boşanmak: “Bu çetin mücadele zaman zaman inliyor, vücudundan **ter boşanıyor.**” (Oymak, 2019: 44)

Ter boşanmak: “Titreyen bedenlerindeki heyecan ve korku mart ayının soğuk esintisine aldırılmadan bedenlerde “ter” olarak boşandı.” (Uygun Selimler, 2022: 54)

Terbiye almak: “(Kız iyi terbiye almış değil ama akıllı!” (Kiraz, 2021: 236)

Ters yüz çevirmek: “...ters yüzüne çevirmek.” (Şahin Dede, 2022: 145)

Ters yüz dönmek: “...ters yüzüne dönmek.” (Şahin Dede, 2022: 145)

Ters yüz geri dönmek: “...Bugün hava çok sıcak, başka bir zamana bıraksak olmaz mı? - Olur ya, neden olmasın deyip köyün arka tarafından ters yüz geri döndük.” (Şahin Dede, 2022: 145)

Tersine çevirmek: “Bazan yanlış bir hareket büyük sonuçlar doğurabilir ve hayatın akışını tamamiyle tersine çevirir.” (Korga, 2018: 200)

Tersine gitmek: “Ötükende işler yine ters gitmeğe başlamıştı.” (Korga, 2018: 200)

Tertiple dizilmek: “Çamaşır sepetleri dolusu kitaplar **tertipte dizilmişti.**” (Oymak, 2019: 89)

Teselli bulmak: “(“Ancak, hayat bu, kim bilir belki bitmiş zannolunan bir hikâye henüz bitmemiştir.” diye teselli buluyordu.)” (Kiraz, 2021: 237)

Tesir altında bırakmak: “(Ama Fahri, bak bil ki “Evlen, evlen” diye beni tesir altında bırakıyorsun, başımı bir belaya sokarsın, ben karıyı da bırakamam, ölünceye kadar sana okurum.)” (Kiraz, 2021: 237)

Tesir bırakmak: “(Asım, bu ilk tesadüfte Mesut Dadı üzerinde iyi bir tesir bıraktı çünkü dadının elini öpmüştü.)” (Kiraz, 2021: 237)

Tesir bırakmamak: “(Bu mülakat, Asım üzerinde çok iyi bir tesir bırakmadı ise fena bir tesir de bırakmamıştı.)” (Kiraz, 2021: 237)

Tesiri kalmamak: “(Kendisinden soğumuyorsam da benim üzerimde iyi bir tesiri de kalmıyor.)” (Kiraz, 2021: 237)

Tesirini göstermek: “(Kadehler biraz daha artınca tesirlerini göstermeye başladılar.)” (Kiraz, 2021: 237)

Tesirini göstermek: “(Kadehler biraz daha artınca tesirlerini göstermeye başladılar.)” (Kiraz, 2021: 237)

Teslimiyet göstermek: (Yerlikaya, 2021: 71)

Teşebbüse geçmek: “Şimdi kendisi manda sütünden, görülmedik derecede güzel peynir yapmak için teşebbüse geçmiş bulunuyor.” (Korga, 2018: 200)

Teşhis konulamamak: “(Bir teşhis konulamıyordu.)” (Kiraz, 2021: 238)

Teşrif buyurmak: “(-Sizin orada olduğunuzu iyi kestirdim, dedi, zahmet olmazsa, bize kadar teşrif buyurmaz mısınız?)” (Kiraz, 2021: 238)

Tetiği çekmek: “(Bir türlü tetiği çekemiyordu.)” (Kiraz, 2021: 238)

Teveccüh görmek: “(Asım’ın en ziyade teveccüh gördüğü yerler buralarıydı.)”

Teveccüh göstermek: “(Kayınpeder, gelin hanıma karşı teveccüh gösterir, Fıtnat Hanım da gelini pek beğenmez, pek çekemez ise de çok aleyhinde değildir.)” (Kiraz, 2021: 238)

Tevil götürmek: “Nidiba’nın çam devirmesine herkes alışık olduğu halde bu seferki tevil götürür gibi değildi.” (Korga, 2018: 201)

Tırısa kalkmak: “Şöyle biraz dolaşacağım diye cevap verdi ve atı tırısa kaldırarak güneye doğru sürdü.” (Korga, 2018: 201)

Tırpan atmak: “Padişah İkinci Murad Beğ’in de buna çok kızdığı, hatta Karaman ülkesinin altını üstüne getirip halkına da bir tırpan atmak için Mısır bilginlerinden fetva aldığı söyleniyordu.” (Korga, 2018: 201)

Ticaret hayatına atılmak: “Babam mektubunda: "Bir iki senede bu işi öğrenip gelersen, bizim buradaki sabunhaneyi büyütür, ıslah eder ve senin idarene veririm, sen de **ticaret**

hayatına atılarak altın bileziğin sayesinde mesut ve müreffeh olursun!" diyordu." (İnan, 2020: 72)

Titreme geçirmek: "(Hafif bir titreme geçirdim. Cesette koku başlamıştı.)" (Kiraz, 2021: 239)

Tokat atmak: "Amcası tımarlı sipahi iken Çakır'a Türk usulü silme tokat atmasını öğretmişti" (Korga, 2018: 202)

Tokat atmak: "Tokat mı atmıştı bana, atacak mıydı, yoksa çizdiğim tokat yemiş kız portrelerinden birini mi hatırlamıştım kapı camlarında yüzümün yansısını görünce, bilmiyorum." (Onat, 2019: 101)

Tokat yemek: "Öyle ki, içlerinden biri ve en irisi tokatı yiyip devrilince öteki ikisi tabana kuvvet kaçmış, yaşlıları arasında en hızlı çocuk olan Çakır onlara yetişememişti." (Korga, 2018: 202)

Tuhafına gitmek: (Yerlikaya, 2021: 71)

Tuhafına gitmek: "Bu laf Çakırsaray'lı dan başka birkaç kişinin daha tuhafına gitti." (Elibol, 2009: 22)

Tur atmak: "Mobilet denen vızıltıyı ilk o sokmuştu kasabaya. Gözü gibi bakardı ona, tur atıp geldikten sonra tozunu toprağını silmekle kalmaz, mutlaka bujisini de söker, uzun uzun temizlerdi." (Onat, 2019: 102)

Tur atmak: "O halde oya sunuyorum; uçağımız kalkmadan önce müzeye mi gitmek istersiniz, yoksa oyuncak mağazasında son bir **tur mu atmak** istersiniz." (Topal, 2015: 88)

Tutsak edilmek/düşmek: "Daha ilk gün birçok Yunan subayı tutsak edilmişti." (Uygun Selimler, 2022: 54-55)

Tutsak kalmak: "(Ayaşlı, beş ay hapistede tutsak kaldıktan sonra dört arkadaşıyla bir gece kaçtı, dağa çıktı.)" (Kiraz, 2021: 239)

Tuvalet tazelemek: "Buralarda, elbiselerinin kopan yerlerini iğne ile tutturmaya çalışan veya ayna karşısında **tuvalet tazeleyen** kadınlar vardı." (İnan, 2020: 72)

Tuzağa düşmek: "Tavandan ta zemine sarkıp sürtünen bilek kalınlığında bir kablonun, naklettiği şiddetli elektrik cereyanı neticesinde, **tuzağa düşmüş** çılgın bir ejderha gibi,

değdiği yerde elektrikî kıvılcımlar saça saça sağa sola, oraya buraya savrulduğunu gören İhsan Sait, yangına karşı neden bu kadar çok tedbir alındığını anladı.” (Oğuzkan, 2021: 153)

Tuzak kur-: “Dam başında duran kız / Az derdim artıran kız / Ben yaralı bir kuşum / Bana **tuzak kuran** kız. - (Dam Başında Duran Kız/ Elazığ)” (Kama, 2019: 200)

“Her andıkça aşkın beni çoşurur / Dalgaların gelir baştan aşırır / **Tuzak kurmuş**aşığı düşürür / Siyah ebruların yay değil midir. - (İsmini Sevdiğim Saadetli Dostum / Erzincan)” (Kama, 2019: 200)

“Koca kuşu vurdular / Kanadını kırdılar / Ben buralı değilim / Bana **tuzak kurdular**. - (Aşlamayı Aşladım/ Kayseri)” (Kama, 2019: 88)

Tüfek atmak: “(Kırda bir tüfek atılınca hatta kendisi de atsa ufak bir çığlık koparmaktan kendini menedemiyordu.)” (Kiraz, 2021: 240)

Türkü çağırmak: “(Hastabakıcı kız Hasan Beyin gece dalgınlık içinde türkü çağırdığını söylüyor.)” (Kiraz, 2021: 240)

Türkü söylemek: “... çünkü ana dili konuşmak, ana dilinde türkü söylemek çok tatlı gelir insana.” (Uygun Selimler, 2022: 55)

“Bir gün evvel civar bahçelerin birinde ince bir çocuk sesinin türkü söylediğini işittim.” (Uygun Selimler, 2022: 55)

“Dün akşamüstü türkü söyleyen sen miydin, Munise?” (Uygun Selimler, 2022: 55)

“Türkü söyleyen bu küçük kızdan başkası olamazdı.” (Uygun Selimler, 2022: 55)

Türkü tutturmak: “Bir de **türkü tutturmuş**, keyif ve coşkusundan yolu üzerindeki konserve kutularını, şişe kırıklarını, buruşturulup atılmış kâğıtları tekmeleme tekmeleme yürüyordu..” (Oğuzkan, 2021: 115)

Türkü tutturmak: “Yollarda kimse kalmayınca dedem bir türkü tuttururdu.” (Uygun Selimler, 2022: 55)

Ucuz tutmak: “(Tuğlanın değerini yarı yarıya ucuz tuttu, onun yarısını da bana caba indirdi, memlekette ne kadar tuğla sürüldüğünü hesapladı...)” (Kiraz, 2021: 241)

Uğur getirmek: “Nice şanlı savaşlar görmüş olan bu kılıcın yüze kağana uğur getirmesini dilerim.” (Korga, 2018: 204)

Umuda düşmek: “(Cavide eğer bana varmak umuduna düşmüş ise bundan kolay kolay vazgeçmez, sahne yapmaya kalkabilir, ağlar, kim bilir neler çıkarır.)” (Kiraz, 2021: 241)

Umudu kırılmak: “(Çocukları dört tarafı karanlık görüyor, umutları kırılmış bulunuyordu.)” (Kiraz, 2021: 241)

Umudunu kesmek: “Belki de asıl ailesi onu bulmaktan **umutlarını kesmişti.**” (Topal, 2015: 112-113)

Umudunu kırmak: “Fakat İ-çing Katu’nun ortaya attığı korkunç söylentiye rağmen bunca yiğidin Almlıyı istemekten çekinmeyişi onun umutlarını kırmıştı.” (Korga, 2018: 204)

Umut vermek: “(Bu delikanlıya biraz umut verilmezse burada tutulamaz.)” (Kiraz, 2021: 241)

Umut vermek: “Bir süre durduk orada. Yüksekçe çıkmak, uzakları görebilme umudu vermişti hepimize; bu yüzden midir nedir, gözlerimizi kısıp ellerimizi alnımıza koymuş, şehri arıyorduk.” (Onat, 2019: 103)

Umutsuzluğa düşmek: “(Hemen umutsuzluğa düşecek ne var?)” (Kiraz, 2021: 241-242)

Umutsuzluğa düşmek (kapılmak): “Andrew tam **umutsuzluğa düşüyordu** ki annesi imdadına yetişti.” (Topal, 2015: 144)

“Tam **umutsuzluğa kapıldığı** sırada, kanaldan bir karaltının yaklaştığını fark etti.” (Topal, 2015: 144)

Umutsuzluğa düşmek: “Umutsuzluğa kapılmak üzereydi.” (Korga, 2018: 204)

Usanç getirmek: “Bunları dinlemekten artık usanç gelmişti.” (Korga, 2018: 204)

Uslu durmak: “(Ayaşlı’nın uslu durmayacağını, gene dağa çıkacağını söyleyenler oldu, ama aslı çıkmadı.)” (Kiraz, 2021: 242)

Utanç duymak: “Sözgelimi, Alyoşa’yı yaşamın acımasızlığına karşı bir sığınak olarak kullandığımı ve bundan yavaş yavaş nefret ettiğini, hatta utanç duymaya başladığımı düşünürkenansızın onu satın aldığım günü hatırlıyordum; kırlangıçların çatıları delik deşik ettiği o soluk mavi ikindiye; kır bıyıklı satıcının paraya uzanan ellerini, ellerinin paraya dokunurken birdenbire kirlenişini; sonra Alyoşa’yla ilk kez göz göze gelişimizi; benim onu sessizce, bin bir ihtiyatla süzüşümü; sonra sessizliğin sözcüklerini kullanarak gizli bir

anlaşmaya varışımızı; sonra onun peşim sıra soru sorup dırdır etmeden yürüyüşünü ve ben dönüp baktıkça, kuyruğunu kısıp bir köpek heykeli gibi taş kesilişini...” (Onat, 2019: 103)

Uygun bulmak: “Hepsi bu fikri **uygun buldu** ve isim düşünmeye başladılar.” (Topal, 2015:158)

“Misafirler gelmeye başladığında çocuklar mutfağa geçmeyi **uygun buldular.**” (Topal, 2015: 158)

Uygun bulmak: “Küçük Ağa kararını vermişti, oyuna gelmeyi uygun buldu.” (Elibol, 2009: 22)

Uygun görmek: “Tonyukuk’un tavsiyesi ile ilk önce Çin karakollarından birine saldırıp bir başarı kazanmayı uygun görüyorlardı.” (Korga, 2018: 205)

Uygun görmek: “Uygun gördük, sorduk ona.” (Elibol, 2009: 27)

Uyku açmak / dağıtmak: (Yerlikaya, 2021: 71)

Uyku basmak (bastırmak): “İçtiği ayranın tesiriyle **uyku bastıran** İhsan Sait yatağına uzandı ve hemenyanıbaşında yatan, Sultanahmet Hapihanesinde rahata iyice alışmış Bevvali dürtükleyip uyandırdı.” (Oğuzkan, 2021: 115-116)

“İhsan Sait’e **uyku bastırmıştı.**” (Oğuzkan, 2021: 115-116)

Uyku basmak (bastırmak): “Meydanı arakalarında bırakıp arabaya doluştuklarında hepsini **uyku basmıştı.**” (Topal, 2015: 88)

Uyku basmak: “Bu işe o kadar ehemmiyet veriyordu ki uyku bastırmasın diye yemek yememiş ve parmağını kesip kanatarak üzerine tuz bastırmıştı.” (Korga, 2018: 205)

Uyku çekmek: “Artık kesinlikle iyi bir **uyku çekmeleri** gerekiyordu.” (Topal, 2015: 88)

“Yavaş yavaş yorulmaya başlayan çocuklar eve dönüp iyi bir **uyku çekmeye** karar verdiler. (Eski Evin Kiracıları, s.25)” (Topal, 2015: 88)

Uyku çekmek: “O gece yattığında deliksiz bir **uyku çeken** İhsan Sait, sabah olduğunda, Prenses Dojira’ya yazdığı mektubu akşamdan içine bırakıp kilitlediği kasanın açık olduğunu gördü ve gülümsedi.” (Oğuzkan, 2021: 116)

Uyku çökmek: “Geceleri böcek sesleri gezinirmiş bahçede. Sabaha kadar derin bir uyku çekermiş insan.” (Onat, 2019: 103)

Uyku getirmek/vermek: “İçini serinletip uykunu getirir.” (Korga, 2018: 205)

Uyku kestirmek: “İki sipahi de şöyle bir uzanarak uyku kestirdiler.” (Korga, 2018: 205)

Uyku tutmamak: “Çok geceler gözünü uyku tutmadı.” (Duran, 2019: 113)

Uyku tutmamak: “Kimsecikler yoktu. Selim’i sol, derviş yavaşlığındaki adamı sağ göz kapağının içine hapsederek uyumaya çalıştım. Uyku tutmuyordu.” (Onat, 2019: 104)

Uyku uyuyamamak: “(İnsanın bazen rahat uyku uyuyamadığı vakitler oluyor.)” (Kiraz, 2021: 242)

Uykusu açılmak: “Belki hâlâ uykusu açılmamıştı.” (Shurafa, 2022: 81)

Uykusu açılmak: “Belki hâlâ uykusu açılmamıştı.” (İnan, 2020: 73)

Uykusu açılmak (dağılmak): “Eğlence köyüne vardıklarında, uyuyanların uykusu çoktan açılmıştı.” (Topal, 2015: 99)

“Kapının vurulması uykularının iyice açılmasına neden olmuştu.” (Topal, 2015: 99)

Uykusu gelmek: “(-Asım Bey, dedi, sizin uykunuz geldiyse...)” (Kiraz, 2021: 242)

Uykusu gelmek: “Hem sıcak hem de karınları tıka basa dolu olduğu için uykuları gelmişti. (Tapınaktaki Sır, s.47)” (Topal, 2015: 99)

“Kısa bir süre sonra çayın da etkisiyle hepsinin uykusu gelmeye başladı.” (Topal, 2015: 99)

Uykusu gelmek: “Kızlarını ve Topuz Ahmed’i de çadırlarına gönderdikten sonra anlaşılmaz bir inatla gelmeyen uykusu yüzünden çadırın önüne oturarak sabahı bekledi.” (Korga, 2018: 205)

Uykusu gelmek: “Susamıştı. Uykusu geldi birden, şöyle serin bir balkonda uzanıp, temiz havayı soluya soluya birkaç ay uyumak geçti içinden.” (Onat, 2019: 104)

Uykusu kaçmak: “Bunun için mi sıkılıyor, uykusu kaçıyordu?” (Korga, 2018: 205)

Uykusunu almak: “Ben daha uykumu alamadım ki!” (Topal, 2015: 113)

“Henüz uykularını alamamışlardı.” (Topal, 2015: 113)

Uykusunu almak: “Uykusunu almış, dinç ve sağlıklı birer öğrenci...” (Duran, 2019: 113)

Uykusuz kalmak: “(Çocuk ağladığı geceler Abdülkerim uykusuz kaldığı için gündüz olunca çocuğu kadına verip kendisi uykuya yatırıyor...)” (Kiraz, 2021: 223)

Uykusuz kalmak: “Ale’ye, “Biraz daha **uykusuz kalırsam** bunun acısını görüştüğümüzde senden çıkaracağım!” diye yazmıştı.” (Topal, 2015: 158)

Uykuya çekilmek: “Uykusu gelen arkadaşlarımız birerli, ikişerli uykuya çekilirler.” (Duran, 2019: 113)

Uykuya dalmak: (Yerlikaya, 2021: 71)

Uykuya dalmak: “...kızcağımız hemen uykuya dalmış.” (Duran, 2019: 113)

Uykuya dalmak: “Ale’nin aralarına katılmasıyla gece epeyce renklenmiş, odalarına çekilip **uykuya dalmaları** zaman almıştı.” (Topal, 2015: 144)

“Andrew ve Toku neredeyse otobüse biner binmez **uykuya dalmışlardı.**” (Topal, 2015: 144)

Uykuya dalmak: “Ama geceleyin gözler yumulup **uykuya dalındığında** görülen rüyalar!” (Oğuzkan, 2021: 153-154)

“Ama İttihatçı ama sofı olsun, dini ve vatani kurtarmak için yanıp tutuşan Şarklı’nın Hakikati bulma yolu, fizikî **uykusundan uyandıktan** sonra itikadına göre bir istihâre duası okuyup, hemen ardından da din, vatan ve ihtilâl rüyaları görmeyi umduğu metafizikî uykusuna dalmaktı.” (Oğuzkan, 2021: 153-154)

“Ama o yeniden **uykuya daldı.**” (Oğuzkan, 2021: 153-154)

“Diğerleri **uykuya daldıktan** sonra gerçekten de temiz kalbiyle bir abdest aldı.” (Oğuzkan, 2021: 153-154)

“Leylâk desenli örtüyü üzerine çektikten sonra yine **uykuya daldı.**” (Oğuzkan, 2021: 153-154)

“Soğukta tir tir titreyerek **dalıp** gittikleri **uyku**, alt tarafı bir buçuk saat sürdü.” (Oğuzkan, 2021: 153-154)

“Tertibat hazır olduğuna göre artık gönül ferahlığı ile yatabilir, huzurlu bir **uykuya dalabilirdi.**” (Oğuzkan, 2021: 153-154)

Uykuya dalmak: “Biraz evvel uykuya daldı.” (Shurafa, 2022: 47)

Uykuya dalmak: “Gideceği yerlerde de karnını iyice doyuracağını düşünerek tatlı bir uykuya daldı.” (Korga, 2018: 205)

Uykuya dalmak: “Hoca’ya gelince, Hoca’nın o gece uykuya dalması hiç de kolay olmadı.” (Elibol, 2009: 53)

Uykuya kanamamak:“(Evet, henüz pek erkendi kendisi uykuya kanamamıştı.)” (Kiraz, 2021: 243)

Uykuya varmak / geçmek: (Yerlikaya, 2021: 71)

Uykuya yatmak: “(Sonra onlar hepsi işlerine gittiler, biz de Turan’la ayrıldık, uykuya yattık.)” (Kiraz, 2021: 243)

Uykuya yuvarlanmak: “Dipsiz bir kuyuya düşercesine **uykuya yuvarlandı.**” (Oymak, 2019: 89)

Uyuyup kalmak: “(Anahtar deliklerinden misafirleri gözetlerken yakalanan damatlar, mabeyin aralığında uyuyup kalan damat sahibi beyler bulunuyordu.)” (Kiraz, 2021: 243)

Uzağa çekilmek: “(Masanın kenarlarına yıldız çektirdi, sonra uzağa çekilip baktı, beğendi.)” (Kiraz, 2021: 243)

Uzak durmak: “Hayatı boyunca babası ve halası olarak bildiği insanlar, birdenbire ona kesinlikle **uzak durması** gereken birer yabancı gibi görünmeye başlamışlardı.” (Topal, 2015: 158)

Uzak durmak: “Kağan’ın otağı gene her zamanki gibi bu uğultudan uzak duruyor, çevresinde hiçbir şey işitilmiyordu.” (Korga, 2018: 206)

Uzak kalmak: “Anlaşılan, insanlar bir an bile doğadan uzak kalamıyor.” (Uygun Selimler, 2022: 55)

Uzak kalmak: “Öğretmeni Aslı’nın bir hafta okuldan **uzak kalmasının** derslerini etkilemeyeceğini söylemişti.” (Topal, 2015: 158)

Uzak tutmak: “Kaia arkadaşlarını buradan **uzak tutmasını** söylemeliyim, diye aklından geçirdi.” (Topal, 2015: 158)

Uzaklara dalmak: “Sonra **uzaklara daldı.**” (Oymak, 2019: 96)

Ümide kapılmak: “(Sonra günün birinde bir ümide kapılır, Canip Bey’e gitmeyi tutturur, fakat nihayet bir hafta kalabilir, dönerdi.)” (Kiraz, 2021: 244)

Ümidi boşa çıkmak: “Evlenirken onun bu aşırılığı hoşuna gitmiş olmakla beraber zamanla bunun biraz durulmasını beklemiş, fakat ümidi boşa çıkmıştı.” (Korga, 2018: 206)

Ümidi kırılmak: “Ümitleri kırılmış bir insan olarak avunmayı içkide ve bir güzeli düşünmede buldum.” (Korga, 2018: 206)

Ümidi yıkılmak: “(Burada bütün ümitleri sanki yıkılıyordu.)” (Kiraz, 2021: 244)

Ümit bağlamak: “Burada birkaç aydan beri beni saran hayatı sahici zannetmek, bunun devamına **ümit bağlamak** suretiyle ne kadar yanıldığımı gayet iyi anlıyordum.” (İnan, 2020: 73)

Ümit bağlamak: “Tay-stung son **ümit**lerini bu toplantıya **bağlamıştı**.” (Korga, 2018: 206)

Ümit beslemek: “(Bazen yarın için uzak yakın bir istikbal için bir ümit beslediği olur, “Ah yarın olsa...” diye düşünürdü.” (Kiraz, 2021: 245)

Ümit doğurmak: “Basit, hatta belki de hiç güzel olmayan bir resim bende ne müfrit intibalar bırakmış, ne geniş **ümitler doğurmuştu**.” (İnan, 2020: 74)

Ümit kesmek: “Ayrıldıktan sonra arkamdan güleceğini, saflığımla, cesaretsizliğimle alay edeceğini düşünmek, bütün insanlara büsbütün arkamı dönmemi, herkesten tamamen **ümidini keserek** tamamen kendi içime kapanmamı icap ettirecek kadar ağır neticeler verebilirdi.” (İnan, 2020: 73-74)

“Evden çıktıktan sonra bir şey unuttuğumu fark ederek duraklayan, fakat unuttuğunun ne olduğunu bir türlü bulamayarak hafızasını ve ceplerini araştıran, nihayet, **ümidini kesince**, akli geride, ileri gitmek istemeyen adımlarla yoluna devam eden bir insan gibi üzüntülüydüm.” (İnan, 2020: 73-74)

“O zaman her şeyden **ümidimi kestim**.” (İnan, 2020: 73-74)

Ümüğünü sıkmak: “...ümüğüne sarılmak.” (Şahin Dede, 2022: 143)

Ün salmak: "... hatta Etem Bey çevresini aşarak Ankara ya kadar ün salıyordu." (Elibol, 2009: 46)

Ün salmak: "Bütün çevrede ün salmıştı." (Korga, 2018: 206)

Üstesinden gelmek: "Dazlağı yere yıktıktan sonra birbirleriyle kavgaya tutuşanların yol açtığı keşmekeşe nihâyet veren smokinli, Ama bu adam tek başına işin üstesinden gelemez ve bizim kâbusumuz da nihâyet bulmaz! dedi." (Oğuzkan, 2021: 165)

Üstesinden gelmek: "Sonra ölümü yenmenin, acısının üstesinden gelmenin bir yolu..." (Duran, 2019: 113)

Üstün görmek: "Ben Onbaşı Pars'ı ötekilerden üstün görürüm." (Korga, 2018: 206)

Üstün tutmak: "İnsan her yerde ve her zaman insandı, gururunu, çıkarını, onurunu davadan üstün tutması sık sık görülen bir şeydi." (Elibol, 2009: 76)

Üstünden (şu kadar zaman) geçmek: (Yerlikaya, 2021: 71)

Üstünkörü geçilmek: "Bilhassa saadet devrim pek üstünkörü geçilmiş." (Oymak, 2019: 74)

Üzerine atmak: "Sırtındaki kepenegi çıkararak karların üzerine attıktan sonra kağındaki sandıklardan birini kavrayarak kepenegin üzerine oturttu." (Korga, 2018: 207)

Üzüntü çekmek: "Bu düğün olup bitinceye kadar; pek büyük gürültüler kopacak, çok üzüntüler çekilecekti." (Yerlikaya, 2021: 85)

Üzüntüye uğratmak: "(Git de bir köşede acından öl, insanlar arasında gezip de onları da üzüntüye uğratma!)" (Kiraz, 2021: 247)

Vaatte bulunmak: "(Ona vaatlerde bulundu ve sözün nihayetinde gözyaşlarını tutamadı.)" (Kiraz, 2021: 247)

Vakit bulmak: "(Bu kadınlar ne zaman vakit bulup da komşu komşu geziyorlar.)" (Kiraz, 2021: 247)

Vakit geçirmek: (Yerlikaya, 2021: 71)

Vakit geçirmek: "(Hatta Turra, tuttuğu hamamı diğer bir kadına devretti, vaktini yalıda geçirmeye başladı.)" (Kiraz, 2021: 247)

Vakit geçirmek: “Bu nedenle canı sıkılan Binbaşı, **vakit geçirmek** için olsa gerek, esrarengiz şahsa şöyle bağırdı.” (Oğuzkan, 2021: 116)

Vakit geçirmek: “Annem Yuko’nun annesini istediği zaman arayıp ne kadar iyi **vakit geçirdiğimizi** anlara ve belki meraklanmaktan vazgeçer.” (Topal, 2015: 89)

“Çocukların hepsi bir dersten diğerine koşuşturarak oldukça iyi **vakit geçiriyorlardı.**” (Topal, 2015: 89)

Vakit geçirmek: “Otuz dokuz yaşındaydı ve ara sıra eline fırsat geçtiği zaman şöyle bir hoşça vakit geçirip felekten gün çalmasını bilirdi.” (Korga, 2018: 207)

Vakit kalmamak: “(Lakin buna vakit kalmadı, herif eski karısıyla kavga edip onu boşadı.” (Kiraz, 2021: 248)

Vakit kazanmak (kaybetmek): “Ama yine de hiç **vakit kaybetmeden** şehri gezmek istiyorlardı.” (Topal, 2015: 89)

“Sırada bekleyerek **kaybedecek hiç vaktim** yoktu.” (Topal, 2015: 89)

Vakit öldürmek: “Öyle ya, neye vakit öldürek ?” (Elibol, 2009: 46)

Vakti gelmek: “Kür Şad vaktin geldiğini hesaplamıştı.” (Korga, 2018: 207)

Vakti gelmek: “Aylin, artık yaşadıklarını Marco ve Ale’yle paylaşmanın **zamanı geldiğine** karar vermiş olacak ki Aslı ve Silvia’ya baktı.” (Topal, 2015: 99-100)

Vaktini almak: “Tasavvuf, Budizm falan diyerek huzurunu kaçırmış, bu lüzumsuz saçmalarla vaktini almıştı.” (Korga, 2018: 207)

Vazife almak: “(Hâki, vazife alır giderse kendi gitsin.)” (Kiraz, 2021: 248)

Vaziyet almak: “Sonra seri bir hareketle esas vaziyeti aldı, Sol eli, askerî talimnamenin tarifine tıpatıp uygun bir şekilde pantolonuna yapışmış olduğu halde kadeh tutan sağ elini kaldırdı.” (Korga, 2018: 208)

Vehim vermek: “(Konak zaten korkunçtu; geniş sofaları, uzun koridorları, taş odaları, hamam daireleri, gece karanlıkta insana vehim ve haşyet verirdi.)” (Kiraz, 2021: 248)

Vehme kapılmak: “(Asım vehme kapılıp adeta korkmaya başladı.)” (Kiraz, 2021: 248)

Vesile aramak: “(Canip Bey, biraz mahcup olmuş, kendi münasebetsizliklerini anlamış gibi kızıyla konuşmak için bir vesile arıyordu.)” (Kiraz, 2021: 248)

Vesile bulmak: “(Asım, bir vesile bulup da onu teselli etmek istiyor, derdinin ne olduğunu pek güzel hissediyordu.)” (Kiraz, 2021: 248)

Vicdan azabı çekmek/duymak: “Bu kadar iyi, sadık, vefalı, üstelik de güzel olan bu kadın yanı başında dururken, gönlünün çok uzakta bulunması Deli Kurt’u rahatsız ediyor, açıkçası vicdan azabı duyuyordu.” (Korga, 2018: 208)

Vuku bulmak: (Yerlikaya, 2021: 71)

Vücuda gelmek: “Bilginlere tercüme yapılarak mükemmel bir Danimarka tarihi vücuda getirdi.” (Korga, 2018: 208)

Vücuda getirmek: “(Cıgara iskemleleri büyükçe odanın iki köşesinde toplanıyor, bir sohbet köşeciği vücuda getiriyordu.)” (Kiraz, 2021: 249)

Vücuda getirmek: “Bir bozkurt, belki de bir smokinli kurt adam olan bu vahşi, devâsâ kubbeleri göklere yükselen mabetlerin, yıldızlara uzanan kuleleriyle sa rayların, yumurta kabuğu inceliğinde o muhteşem Çin vazolarının, kütüphâneler ve içlerindeki yüz binlerce cilt riyâziyât, fen, ilim, felsefe, mühendislik ve edebiyat eserinin, kısaca medeniyet denilen şeyin bizzat kendisinin, korkaklıklarından dolayı hesap takıntısı olan ve dünya denilen şu gebergâhta, aslında var olmamış, olmayan ve olmayacak olan bir nizâmı arayan sağlamsı ve tabansız bîçârelerce **vücuda getirildiği** fikrindeydi.” (Oğuzkan, 2021: 154)

“Bu binanın aslında dik ve sert olması gereken pencerelerinin üzerine kremayı kavisli sıkarak yumuşacık at nalı kemerler **vücuda getirmiş**, hatta desteklesin diye, apartmanın sokağa taşan çıkmasının altındaki bindirmelerin bile salyangozvari olmasını münasip görmüştü.” (Oğuzkan, 2021: 154)

Vücuda getirmek: “İmhâ savaşı yüksek ve ince bir sanatla ve cesaret mayasını kullanmak suretiyle vücuda getirilmiş bir eserdir.” (Korga, 2018: 208)

Vücut bulmak: (Yerlikaya, 2021: 71)

Vücutunu satmak: “İhtimal ki iyi bir aile babası veya dürüst bir vatandaş olan bu adamın nasıl bizden sadece sesimizi, gülüşümüzü, **vücudumuzu** değil insanlığımızı da **satmamızı** istediğini görürseniz irkilirsiniz.” (İnan, 2020: 74)

Vücut vermek: (Yerlikaya, 2021: 71)

Yabancı gelmek: “(“Ben derviş olduğum için erenler bana yabancı gelmedi”)” (Kiraz, 2021: 249)

Yabancılık çekmek: “...Kerem yabancılık çekti biraz...” (Duran, 2019: 114)

Yağmur boşanmak (bastırmak): “Marco’nun korktuğu başına gelmiş, şiddetli bir yağmur bastırmıştı.” (Topal, 2015: 89)

Yağmur boşanmak: “Yağmur hâlâ yağıyor değil, boşanıyor, ortalığı sele boğuyordu.” (Korga, 2018: 209)

Yakasına sarılmak: “Düş adamı olunca, uzun boyu upuzun oluyordu, kan ırmakları taşıyordu gözlerinden, burnundan barut dumanları tütüyordu, kerpiç damların üstünden yürüye yürüye köyleri geçiyor, dağdan dağa bir sıçrayışta uçuyor, bu kasabaya gelip pansiyonu buluyor, Selimin yakasına sarılarak soruyordu: Nerede o adam?” (Onat, 2019: 106)

Yakın bilmek (tanımak): “Hani, gelmek konuktan göndermek ev sahibinden töresini yürürlükte tutmak için değil; seni canıma yakın bildiğimden ve bu kahrolası küçük taşra kentinde beynime teğet beyin taşıyan bir insan bulup da bir şeyleri paylaşamamaktan usandığımın, bu akşam konuğumsun.” (Onat, 2019: 107)

Yakın takibe almak: “O günden sonra Marco beni yakın takibe almış.” (Topal, 2015: 183-184)

Yakınlık duymak: “... Küçük Ağa’nın yakıcı özleyişine yakınlık duymadan yapamazdı.” (Elibol, 2009: 46)

Yakınlık duymak: “Yalnız, bir subay için büyük askeri ve vatanî fikirler dururken güzel bir kıza bu kadar yakınlık duyup mahvolmayı kabul edemiyorum.” (Korga, 2018: 210)

Yakınlık göstermek: “Aydolu bugün Selime karşı çok nâzik bir yakınlık gösteriyor, hattâ arasına onunla konuşuyordu.” (Korga, 2018: 210)

Yakınlık göstermek: “Çocuklara çok yakın davranıyordu.” (Topal, 2015: 183-184)

“... Hatırlarsanız tur otobüsünde bize çok yakınlık göstermişti. Dedi.” (Topal, 2015: 89-90)

Yakışık almamak: “(Bu yakışık alır mı?)” (Kiraz, 2021: 250)

Yakışık almamak: “Kalana “Hoşça kal!” denir, gidene “Güle güle!”; tersi yakışık almaz, demedik mi?” (Uygun Selimler, 2022: 55-56)

Yakışık almamak: “Sizin gitmeniz yakışık almaz Reis Bey. diyen diyene idi.” (Elibol, 2009: 15)

Yalan çıkmamak: “(Bu sözde yalan çıkmamak için cüzdanda çok para olmadığına İskenderi kandırmak istiyormuş.)” (Kiraz, 2021: 250)

Yalan söylemek: “(Yalan söylüyor, ama varsın söylesin!)” (Kiraz, 2021: 250)

Yaldız çektirmek: “(Masanın kenarlarına yaldız çektirdi, sonra uzağa çekilip baktı, beğendi.)” (Kiraz, 2021: 251)

Yamacına gelmek: “Hem ne öyle uzak oturuyorsun, **gel bakayım yamacıma.**” (Oymak, 2019: 96)

Yan çekilip yol vermek: “Cafer, **yan çekilip yol verdi.**” (Oymak, 2019: 46)

Yanakları al al renklenmek: “Genç kızın hesabına ümitlenerek **yanakları al al renklenerek.**” (Oymak, 2019: 99)

Yanına almak: “Çabuk bir hazırlık yaptıktan sonra Evreni de yanlarına alıp yola koyuldular.” (Korga, 2018: 210)

Yanına almak: “Kimi kez beni de alırdı yanına. “Oğlum, bu yürümek var ya... derdi.”” (Uygun Selimler, 2022: 56)

Yanına çağırarak: “(Beni görünce Turan yanına çağırıldı.” (Kiraz, 2021: 251)

Yanına sokulmak: “(Yeni gelenler ilkin İffet Hanım’ın yanına sokuldular.)” (Kiraz, 2021: 251)

Yanına sokulmak: “Orhan bir bahane ile Burhan’ın **yanını sokuldu.**” (Oymak, 2019: 39)

Yanına vermek: “(Sonra dönerken büyükannem birini yanıma verir...” (Kiraz, 2021: 251)

Yanında durmak: “(Sanki Makbule Hanım’ın yanında durmak istemiyor.)” (Kiraz, 2021: 252)

Yanında kalmak: “(İki sene onun yanında kaldıktan sonra hastalanmış, hastaneye yatırmışlar.)” (Kiraz, 2021: 252)

Yanıt vermek: “Aylin’in annesinin sorularına kısa **yanıtlar vermekle** yetindiler.” (Topal, 2015: 90)

“Kadın, çocuklardan **yanıt alamadığı** halde konuşmaya devam etti.” (Topal, 2015: 90)

“Kızların kendisine **yanıt vermediğini** görünce de sesini yumuşatarak devam etti.” (Topal, 2015: 90)

Yanıt vermek: “Aylin’in annesinin sorularına kısa **yanıtlar vermekle** yetindiler.” (Topal, 2015: 90)

“Kadın, çocuklardan **yanıt alamadığı** halde konuşmaya devam etti.” (Topal, 2015: 90)

“Kızların kendisine **yanıt vermediğini** görünce de sesini yumuşatarak devam etti.” (Topal, 2015: 90)

Yara açmak: “Burguçan, Onbaşı Pars’la vuruştüğünü ve Pars’ın yüzünde, şakağından çenesine kadar derin bir yara açmış olduğunu söylemişti.” (Korga, 2018: 210)

Yara almak: “Dört yara alıp ölmüştü.” (Korga, 2018: 210)

Yara kapanmak: “Yaran kapansın vuruşuruz.” (Korga, 2018: 210)

Yardım görmek: “Fransa Kralı Lui’den de **yardım görüp** gâlip geldiler.” (Oğuzkan, 2021: 116)

Yardım görmek: “Heyecanla “**Yardım gelmiş** olmalı!” dedi.” (Topal, 2015: 90)

Yargıya varmak: “Bir ulusun terbiyesi hakkında sokaktaki davranışlarıyla yargıya varılır.” (Uygun Selimler, 2022: 56)

Yarıda kalmak: “Ayşe’nin sözü yarıda kaldı.” (Korga, 2018: 211)

Yarım kalmak: “(-İyi ama Hâki Bey, dedim, görüyorsun ki senin usulün anlaşılmıyor, oyun yarım kalıyor.” (Kiraz, 2021: 252)

Yarına çıkarmak: “İşin garibi, sıkıntımın arttığı ve ihtiyaçlarımın beni bugünden **yarına çıkarması** bile imkânsız hale geldiği nispette, benim de çekingenliğim, mahcupluğum artıyordu.” (İnan, 2020: 74-75)

Yas tutmak: “Atsıza bir iş olursa, / Kız yine sen yas tutarsın...” (Korga, 2018: 211)

Yas tutmak: “Lidya Hükümdarı Karun, çok sevdiği oğlunu kaybedince bir buçuk sene yememiş, içmemiş, **yas tutmuş.**” (Oymak, 2019: 87)

Yas tutmak: “Sevineceğimize yas tutmalıyız, yas!” (Duran, 2019: 116)

Yasak savmak: “Bu bir yemek yeme değil, yasak savmaktı.” (Korga, 2018: 211)

Yatağa çekilmek: “Gülbün yine aynı saati kurarak **yatağa çekilinceye** kadar.” (Oymak, 2019: 88)

Yatak kurmak: “(Soluk benizli, arık bir hizmetçi kızın yardımıyla yatağımı kurdum.” (Kiraz, 2021: 253)

Yataktan fırlamak: “(Birdenbire çok uyuduğunu ve geç kaldığını zannederek yataktan fırladı.” (Kiraz, 2021: 253)

Yatalak kalmak: “(Mahbube Hanım birkaç ay yatalak kalmıştı.)” (Kiraz, 2021: 253-254)

Yaya kalmak: “Böğü Alp ise yalnız geride kalmış değil, yaya kalmıştı.” (Korga, 2018: 211)

Yaygara koparmak: (Yerlikaya, 2021: 72)

Yayık dövmek: “(“Köy ağası seni alsın da ne yapsın?” dedi, “inek sağamazsın, yoğurt çalamazsın, yün eğiremezsin, yayık dövemezsin, yufka açamazsın.”)” (Kiraz, 2021: 254)

Yayına davranmak: Hepsi birden yaylarına davranıp ok çekmeye başladılar.” (Korga, 2018: 211)

Yedeğe almak: “Boşalan atlar derhal yedeğe alınıyordu.” (Elibol, 2009: 18)

Yeise kapılmak: “(Asım gelirse kalbindeki saadetin söneceğini, tekrar derin bir yese kapılacağımı zannediyordu.” (Kiraz, 2021: 254)

Yemeğe çıkmak: “(Herkes yemeğe çıkmaya hazırlanıyordu.)” (Kiraz, 2021: 254)

Yemin vermek: Bu rejime yemin vermiş olduğun halde tıpkı bir kralcı gibi konuşuyorsun, demesiyle en buhranlı noktasına erdi.” (Korga, 2018: 211)

Yenik düşmek: “Ancak, yemek sonrası yorgunluklarına **yenik düşüp** erkenden uyudular.” (Topal, 2015: 159)

“Çok geçmeden Marco’da yorgunluğa **yenik düştü.**” (Topal, 2015: 159)

Yenik düşmek: “Sonunda yenik düştü tabii, altına sere serpe uzanıp kendini şehvetin sularına bıraktı.” (Onat, 2019: 108)

Yenik saymak: “(-Onlar kaçıyorlar. Ben onları yenik sayarım.)” (Kiraz, 2021: 254)

Yer açmak: “Aleks’in daha önce gelmeye hiç niyeti olmadığını bilen Aylin ve Aslı, hiçbir şey belli etmeden arkadaşlarına masada bir **yer açtılar**.” (Topal, 2015: 90-91)

“Daracık masada çocuklar ona da **yer açmaya** çalıştılar.” (Topal, 2015: 90-91)

Yer almak: “Çin beğleri de gelip seyirciler arasında yer aldı.” (Korga, 2018: 212)

Yer bulmak: “Belki de festivali izleyecek **yer bulamadılar** ve eve dönüyorlar, diye aklından geçirdi.” (Topal, 2015: 91)

“Marco ön sırada **yer bulamasa** da ders boyunca gözünü Umberto’nun üzerinden ayırmadı.” (Topal, 2015: 91)

Yer değiştirmek: “Yolculuk boyunca herkes devamlı **yer değiştirip** duracaktı zaten.” (Topal, 2015: 91)

Yer kapmak: “Oyunu en ön sıradan izlemek için **yer kapmaya**...” (Topal, 2015: 104)

“**Yer kapmak** için saatler önce gelip tiyatronun kapısına dayanmak, olacak iş değil!” (Topal, 2015: 91)

Yer tutmak: “(Bir başka yer tutacak olsan ona da masraf dayanmaz.” (Kiraz, 2021: 255)

Yer tutmak: “Yuko tek başına hepimizin **yerini tutamamış**.” (Topal, 2015: 91)

Yer vermek: “Onun için tarihi yeni baştan yazmak, bundan beşerî hadiselerle yer vermek, bilhassa ecdadımız Hititlerin kanunlarını, eski Yunan ve Roma medeniyetlerini, Cumhuriyeti, 1961 hareketini etrafı olarak göstereceğiz.” (Korga, 2018: 212)

Yere çalmak: “Kılıç da, hançer de yaralar ama / O keskin bakışın yarası değil. / Beni bir kez yere çalan bu felek, / Bir dahi toprağa vurası değil.” (Korga, 2018: 213)

Yere sermek: “Çinlilerin hepsi yere serilmiş, başbuğları da yaralı olarak tutsak edilmişti.” (Korga, 2018: 213)

Yere vurmak: “Çalık, güreş başlar başlamaz saldırarak Yamtar’ı yere vurmak istedi.” (Korga, 2018: 213)

Yere yığılmak: “Bu nedenle, kapıyı açar açmaz yere yığılıp kalmıştım.” (Onat, 2019: 109)

Yerinde bulmak:“(Siz bu düşünceyi yerinde bulmuyor musunuz?)” (Kiraz, 2021: 255)

Yerinde kalmak: “(Tanımadığı bir ihtiyar efendi, yaşı geçkin olmasına rağmen sıhhati yerinde kalmış, yüzü buruşmamış, gözlerinde zindelik asarı parlayan bir sima...)” (Kiraz, 2021: 255)

Yerinden atmak: “(Beni yerimden atmak, arkamdan gülmek için yanlış bir işimi arar dururlar.)” (Kiraz, 2021: 255)

Yerinden davranmak: “Genç kız, ölüme gider gibi **yerinden davrandı.**” (Oymak, 2019: 102)

Yerinden fırlamak: “Ama onun bu densizce karşılığı üzerine dazlak **yerinden fırladı** vesandalyesinde oturan kasketlinin yakasına yapışarak, Bana bak! Benim kim olduğumu biliyor musun! Alırım şimdi seni ayağımın altına! diye bağırıp zavallıyı adamakıllı hırpaladı.” (Oğuzkan, 2021: 165-166)

“Aynı sene bir akşam, Pera Palas’ın kapısı önünde Bıyık marka bir otomobil durmuş, motörü istop ettirip el frenini çeken şoför, kapıyı açıp aceleyle **yerinden fırladıktan** sonra kapıda bekleyen bestekârın yanına koşarak adamın çantasını elinden almıştı.” (Oğuzkan, 2021: 165-166)

“Derken iştahla açılan ağız hissettiğinde bir feryâtle **yerinden fırlayıp** canavarın göğsüne bir yumruk indirdi.” (Oğuzkan, 2021: 165-166)

“İşte tam bu sırada, acemî erlerden biri **yerinden fırlamış**, İhsan Sait’e doğru, Baba! Baba! diye bağırarak koşmaya başlamıştı.” (Oğuzkan, 2021: 165-166)

Yerinden fırlamak: “Derhal **yerimden fırladım.**” (İnan, 2020: 75)

“**Yerimden fırladım**, bu sefer, ne olacaksa bir an evvel olsun diye, süratle telgrafi açtım.” (İnan, 2020: 75)

“**Yerimden fırlayarak.**” (İnan, 2020: 75)

“**Yerimden fırlayarak** boynuna sarılmak ve onu ağlaya ağlaya öpmek içim müthiş bir arzu duydum.” (İnan, 2020: 75)

Yerinden fırlamak: “... Hem anneme odamı düzene sokacağıma dair söz vermiştim. Diyerek **yerinden fırladı.**” (Topal, 2015: 129)

“Tam aklından geçenleri söyleyecekti ki Marco’nun **yerinden fırlayarak** Aylin’in annesinin üzerine atladığını gördü.” (Topal, 2015: 129)

Yerinden fırlamak: “O ana değin, kıpırdamayan, soluk almayan erlerin arasında gene ses çıkarmadan onları gözleyen Kür Şad yerinden fırladı.” (Korga, 2018: 213)

Yerine geçmek: (Yerlikaya, 2021: 72)

Yerine geçmek: “Kağan herkesin kendi yerine geçmesini söyledikten sonra otağdan fırlamıştı.” (Korga, 2018: 213)

Yerine gelmek: “... ilk kararına karşı duyduğu güveni daha da kuvvetlenmiş olarak yerine gelmişti.” (Elibol, 2009: 22)

Yerine gelmek: “Türk türesinin tam yerine gelmesi için evli kadına ilişen bir erlerinin de başı uçurulmalı.” (Korga, 2018: 213)

Yerine getirmek: “Beni bulmanız ve size kavuşmam için talimatları **yerine getirmeniz** yeterli.” (Oğuzkan, 2021: 154-155-162-163)

“Bu zevât genellikle üniversitede müderris tâifesinden olur, ama eski edebiyatla meşgûl olduklarından, namazlarını, oruçlarını ve zekâtlarını ihmâl etmez, dinlerinin tekmil icâbını **yerine getirirlerdi.**” (Oğuzkan, 2021: 154-155-162-163)

“Kasada bulunduğu talimatları **yerine getirirse**, ihtimal ki adam kendisine kâmiş kordu.” (Oğuzkan, 2021: 154-155-162-163)

Yerine getirmek: “Deli Kurt’un gizli isteği yerine geldi.” (Korga, 2018: 214)

Yerine getirmek: “Söz vermişti o, sözünü yerine getirecekti.” (Duran, 2019: 117)

Yerine getirmek: “Tavsiyenizi yerine getireceğim Reis Bey.” (Elibol, 2009: 22)

Yerine koymak: “Bundan böyle kimin yanına verilirseniz onu benim yerime koyacak, ben bileceksiniz. ” (Elibol, 2009: 22-23)

Yerine koymak: “Kür Şad! Sen bizi çocuk yerine koyuyorsun.” (Korga, 2018: 214)

Yerini almak: “Bu yüzden gelip masada **yerlerini aldılar.**” (Oğuzkan, 2021: 142)

“İşte bu alimler içeri girip **yerlerini aldıktan** sonra, kürsüye kısa boylu, tıknaz ve göbekli, yuvarlak gözlüklü bir müderris çıkıp kendini şöyle tanıttı: Bendeniz Abdülmuttalip Uz. Cumhuriyetimizin ilk İdrisologuyum.” (Oğuzkan, 2021: 142)

Yerini almak: “Eve gidip hepsi mutfaktaki **yerlerini alınca**, Aylin’in annesinin çayları koyup üst kata çıkmasını beklediler.” (Topal, 2015: 113)

“Öğretmenler ön tarafta **yerlerini almışlardı.**” (Topal, 2015: 113)

Yerini almak: “Herkes yerini almak için yürürken gür sesli bir ulak şöyle bağıırıyordu.” (Korga, 2018: 214)

Yığın haline gelmek: “Fakat buna tahammül edemeyeceğimi, bütün gece, hayatının en canlı taraflarını seyrettiğim, hatta birlikte yaşadığım bu insanın birdenbire manasız bir **yığın haline geldiğini** göremeyeceğimi hissettim, yavaşça sokağa çıktım.” (İnan, 2020: 75)

Yiğitlik taslamak: “(Arkadaşlarına pazularını gösterir, çatar, güreşmeye kalkar, yüksekte atar, yiğitlik taslar, atılganlık eder, sonra en olmayacak yerde de odadan dışarı çıkmak istemez.” (Kiraz, 2021: 256)

Yoğurt çalmak: “(“Köy ağası seni alsın da ne yapsın?” dedi, “inek sağamazsın, yoğurt çalamazsın, yün eğiremezsin, yayık dövemezsin, yufka açamazsın.”” (Kiraz, 2021: 257)

Yoksulluk çekmek: “Yoksulluk çekmesinler diye bu akçadan zaman zaman onlara gönderirsin.” (Korga, 2018: 214)

Yol açmak: “Böğü Alp’la Pars acele yol açmak mecburiyetinde kaldılar.” (Korga, 2018: 214)

Yol almak: “(Olmaz olsaydı, o Samsuna bir yol aldıktı, daha onun peşinde koşar dururum.)” (Kiraz, 2021: 257)

Yol almak: “Çimenler üzerinde **yol alan** tayyâre kendi kendine yerden kesilmişti.” (Oğuzkan, 2021: 117)

“İhsan Sait kordona asılıp kış safra tankından su boşaltınca, zeplin bir süre kuyruk havada **yol aldı.**” (Oğuzkan, 2021: 117)

“Tabana kuvvet biraz daha **yol aldıklarında**, gece yarısından çok sonra yirmi hâneli bir köye girdiler ve birbiri ardına, Mevzûn adım! Marş!.. Yerinde say! Marş!..Kıta dur! Hazrol! Sola-dön! Rahat dur!.. İstira hat et!.. Sağol! sesleri duyulmaya başladı.” (Oğuzkan, 2021: 117)

Yol almak: “Çocuklar Marco’ların evinin önünde buluşup küçük meydana doğru **yol almaya** başladılar, zaten her zaman bu yolu kullanırlardı.” (Topal, 2015: 92)

“Sonra da Aleks’lerin evine doğru **yol almaya** başladılar.” (Topal, 2015: 92)

Yol almak: “Geceleyin yola çıkar, ay batıncaya kadar yol alabilir, böylelikle atını yormamış olurdu.” (Korga, 2018: 214)

Yol almak: “Salih, Küçük Hacı’nın seklavisini yağmuru geçmek, geride bırakmak ister gibi mahmuzlarken Küçük Hacı da istasyon müdürünün bindirdiği kara vagona bir çoban ve kırk kadar koyunla Konya’ya doğru yol alıyordu.” (Elibol, 2009: 15)

Yol aramak: “(Karı koca çocuklarını başlarından savmak için bir yol aradılar ve sonunda İffet Hanım oğlanı İstanbul’a kendi anasının yanına götürüp bırakmaya, çocuğun masrafına karşılık olmak üzere de aydan aya bir para vermeye razı oldular...)” (Kiraz, 2021: 257)

Yol aramak: “Ama Küçük Ağa bunu yapmıyor, Etem Bey’in kuvvetlerini dağıtmak, onu içinden vurmak için yol arıyordu.” (Elibol, 2009:46)

Yol aramak: “Otağın önünde olan kılıç oyununu göremiyorlar, görmek için bir yol arıyorlardı.” (Korga, 2018: 215)

Yol bulmak: “Gidecek lafı ortalığı karıştırdı ve başka bir yol bulamadıkları için bu çareye sarılmalarına sebep oldu.” (Elibol, 2009: 15)

Yol bulmak: “Eski savaş ruhunu yaşatmak için onları Çin kağanına çeri yapmaktan başka yol bulamamışlardı.” (Korga, 2018: 215)

Yol bulmak: “Marco, Ale’yi bekliyor, o da gelir gelmez bir **yolunu bulup** evden çıkacağız.” (Topal, 2015: 113)

“Yarın bir **yolunu bulup** eve yürüyerek dönelim de şu esrarengiz çocuğu takip edelim, tabi onu okuldan almaya kimse gelmezse. Diye fısıldadı.” (Topal, 2015: 113)

Yol çıkmak: “(-Bugün hazırlanıp yarın akşam yola çıkabilir misiniz, dedim.)” (Kiraz, 2021: 258) (Kiraz, 2021: 258)

Yol gitmek: “Silkelene sarsıla, savrula silkile epey bir **yol gitmişlerdi** ki sürücü dizginlere asılıp içeriye seslendi.” (Oğuzkan, 2021: 117)

Yol kesmek: “(Çoklarının evlerini basıp paralarını aldı. Para için çocuklarını dağa kaldırdı. Yolları kestiği oldu.)” (Kiraz, 2021: 257)

Yol kesmek: “Birkaç yol kesmeden sonra Ali Emmi tutturdu, gidip konuşacağım diye.” (Elibol, 2009: 46-47)

Yol kesmek: “Bu herif yol kesip adam öldüren Çingene Mıstık olacaktı.” (Korga, 2018: 215)

Yola çıkmak: “Akşam saat yedide, otobüs okula dönmek üzere **yola çıkacaktı.**” (Topal, 2015: 145)

“Otobüs okuldan erken bir saatte **yola çıktığı** için henüz trafik sıkışıklığı da başlamamıştı.” (Topal, 2015: 145)

Yola çıkmak: “Doğrusunu istersen bu çocuklar benim yola çıkacağımı nasıl seziyor, oraya vardığımda, imdadıma yetişen çocuklar sayesinde her şey bir anda kolaylaşıyor çünkü.” (Onat, 2019: 110)

Yola çıkmak: “Köylerden akşam olurken yola çıkıyor, gece karanlığında yol değiştirerek gayesine doğru ilerliyordu.” (Korga, 2018: 216)

Yola çıkmak: “Yavru kaplumbağa tepeye doğru yola çıktı.” (Uygun Selimler, 2022: 58)

Yola çıkmak: “Yola çıkılmıştı sonunda.” (Duran, 2019: 117)

Yola çıkmak: “Yola çıktıktan iki saat sonra da ona bu halde döndü.” (Elibol, 2009: 54)

Yola düşmek: “Çok yalvardım onlara, burada donacaksınız dedim, hadi kalkın gidiyoruz dedim, bakın şefle biz yola düşüyoruz,neden söz dinlemiyorsunuz, o sizin de şefiniz değil mi, dedim.” (Onat, 2019: 110)

“Gene de ben yıkıntılar arasında titreyen küçücük çocukları, kaldırımlarda yatıp kalkan garibanları çıplak ayakla varıp park köşelerine sığınan kimsesiz karda kışta cepheye sürülen gencecik yürekleri ya da ölüm korkusuyla yollara düşüp kederli kabileler halinde gecenin içinden geçen geçip giden elleri, yüzleri ve bakışları morarmış insanları düşündükçe bana bu yer yatağını verenlere minnet duyuyorum.” (Onat, 2019: 110)

Yola düşmek: “Yıllardan sonra gizli bilgi ile nerde bulunduğunu öğrenip yollara düştüm.” (Korga, 2018: 216)

Yola düzülme: “Kalktım ve tekrar **yola düzuldüm.**” (İnan, 2020: 75)

Yola (yoluna) koyulmak: “Arabaya yerleşip **yola koyulur koyulmaz** gülüşmeler başlamıştı bile.” (Topal, 2015: 145)

“Haydi, bir an önce **yola koyulursak** onlara yetişebiliriz.” (Topal, 2015: 87)

Yola koyulmak: “Bir sabah çok erken yola koyulduk.” (Duran, 2019: 11)

Yola koyulmak: “Çabuk bir hazırlık yaptıktan sonra Evren’i de yanlarına alıp yola koyuldular.” (Korga, 2018: 216)

Yola koyulmak: “Eğlenmek de istemiyor, hemen yola koyulmayı düşünüyorlardı.” (Elibol, 2009: 18)

Yola koyulmak: “İspitleri altun yaldızlı, parlak ve siyah arabaları çeken atların sırtına ardi ardına kırbaçlar inip Avrupa’dan gelen diplomatlar, ataşemiliterler, tüccarlar, borsa simsarları, bu beylerin hanımları ve çocukları Pera’daki lüks otellere doğru **yola koyulduğunda** camilerde müminler alınlarını zemine koyup secde etmişlerdi bile.” (Oğuzkan, 2021: 155)

Yola koyulmak: “Kurt köylünün önerisini kabul etmiş; kurt ile köylü birlikte yola koyulmuşlar.” (Uygun Selimler, 2022: 58)

Yoluna bakmak: “(İlkin o adam evlenip aile kurmak günlerini geçirmiş olduğunu bilip son yıllarını bucağında hoşça geçirmenin yoluna bakmalı.)” (Kiraz, 2021: 258)

Yolunda gitmek: “Her iş yolunda gidiyordu.” (Korga, 2018: 216)

Yolunda yürümek: “Bırakalım, arkadaşlığımız da tabii **yolunda yürüsün.**” (İnan, 2020: 76)

“Daha ziyade klasiklerin **yolunda yürümek** istediği anlaşılan ressam kadının, hayret verecek kadar büyük bir ifade kabiliyetine malik olduğu, kendi portrelerini yapan sanatkarların çoğunda görülen güzelleştirme veya inadına çirkinleştirme temayüllerinin ondan bulunmadığı söyleniyor, birçok teknik mütalaalardan sonra nihâyet tablodaki kadının, duruşu ve yüzünün ifadesi bakımından, tuhaf bir tesadüf eseri olarak, Andreas del Sartunun

Madonna del Arpie tablosundaki Meryemana tasvirine insanı şaşırtacak kadar çok benzediği iddia ediliyor ve yarı şaka bir ifade ile bu "Kürk Mantolu Madonnaya muvaffakiyetler temenni edilerek başka bir ressamdan bahse geçiyordu." (İnan, 2020: 76)

Yolunu bulmak: "Bin bir zahmetle ekip biçip süt sağmadan bu adam, beleşten geçinmenin veondan bundan zorbalıkla avanta koparmanın bir **yolunu bulmuştu.**" (Oğuzkan, 2021: 142)

Yolunu bulmak: "Tevfik Bey olmasaydı bu işi yarıda bırakmanın yolunu bulur, hiç değilse "cambaz mı oynuyor ülen," diye dağıtırdı kalabalığı." (Elibol, 2009: 20)

Yolunu değiştirmek: "Tam ormana doğru gizlenmek için koşarken avcılarla karşılaşmış. Yolunu değiştirmiş." (Uygun Selimler, 2022: 58-59)

Yolunu kaybetmek: "Dönerken **yolu kaybetmek** hiç eğlenceli olmazdı." (Topal, 2015: 114)

Yolunu kesmek: "(Sonra da gidip yolunu kestini değil mi?)" (Kiraz, 2021: 259)

Yolunu kesmek: "Adsız'ın altında beş altı atlı yolunu kesmiş." (Elibol, 2009: 67)

Yolunu kesmek: "O güzel çayırılık bataklık olmuş, atların yolunu kesiyordu." (Korga, 2018: 217)

Yolunu tutmak: "Adamların birdenbire, süratlendi, onlara yakın bulunan Nollendorf Meydanı'nın **yolunu tuttum.**" (İnan, 2020: 76)

"Bu sefer süratli adımlarla evin **yolunu tuttum.**" (İnan, 2020: 76)

"Dışarı çıkıp evin **yolunu tuttuğum** sırada düşünmeye daldım." (İnan, 2020: 76)

"Paltomu sırtıma geçirerek tekrar serginin **yolunu tuttum** ve bu hal, günlerce devam etti." (İnan, 2020: 76)

"Siz de bütün diğer erkekler gibi, her şeyi kabul eder görünerek her şeyi kabul ettirmek **yolunu tutuyorsunuz.**" (İnan, 2020: 76)

"Uykuda bile olsa uyandırmak kararıyla, evinin **yolunu tuttum.**" (İnan, 2020: 76)

Yolunu tutmak: “Bu sefer süratli adımlarla evin yolunu tuttum.” (Shurafa, 2022: 78)

Yolunu tutmak: “Kerem de bir başına, yalnızlığın olanca anlamsızlığı içinde, çocuk parkının giriş kapısının yolunu tuttu.” (Duran, 2019: 19)

Yolunu tutmak: “Saray bahçesinin sonunda bağlı duran eşeğine binerek Hattuş’tan çıkıp Kargamış yolunu tuttu.” (Korga, 2018: 217)

Yorgaya kalkmak: “Ay Beğ, buyruğundaki bin kişiyle yorgaya kalktı.” (Korga, 2018: 217)

Yorgun düşmek: “Yaşadıkları heyecan, **yorgun düşmelerine** neden olmuştu.” (Topal, 2015: 159)

Yorgunluk (yorgunluğunu) atmak (çıkarmak): “Kimi çocuklar yanlarında getirdikleri suyu içerken kimileri de birbirlerine dayanmış, derin derin nefes alarak **yorgunluk atıyordu.**” (Topal, 2015: 92)

Yorgunluk duymak: “(-Ne arz edeyim? Hiçbir şeyim yok, yalnız yorgunluk duyuyorum, dedim.” (Kiraz, 2021: 259)

Yorgunluk göstermemek: “(Telli duvağı, ona ağırlık değil. Yorgunluk, bezginlik göstermiyor.” (Kiraz, 2021: 259)

Yosun bağlamak (tutmak): “Binaların alt kat duvarları kararmış ve **yosun tutmuştu.**” (Topal, 2015: 92)

Yufka açmak: “(“Köy ağası seni alsın da ne yapsın?” dedi, “inek sağamazsın, yoğurt çalamazsın, yün eğiremezsin, yayık dövemezsin, yufka açamazsın.” ” (Kiraz, 2021: 259)

Yufka açmak: “Satı Kadın, sütünün çok sevdiği börekten yapmak için hamur tahtasının üstünde yufka açıyordu.” (Korga, 2018: 217)

Yumruk atmak: “(Halide karnına bir yumruk attı.)” (Kiraz, 2021: 260)

Yuva kurmak: “(Kendisi de köylüden biraz tarla satın almış, ev yapmış, su getirmiş kendine bir yuva kurar gibi olunca kıskanmışlar.)” (Kiraz, 2021: 260)

Yükünü çekmek: “Bahtın kendisine yüklediği yükü çekmeği şikâyetsiz kabul ediyor, bilâkis ara sıra talihin kendisine güler yüz göstermesine anlıyordu.” (Korga, 2018: 217)

Yüreği dayanmamak: (Yerlikaya, 2021: 72)

Yüreği dayanmamak: “Bu öyle berbat, o kadar yıpratıcı bir duygu idi ki, buna hiçbir yürek dayanamazdı.” (Korga, 2018: 218)

Yüreği ferahlamak: “Gönlü biraz ferahlamış olarak mezarlıktan ayrıldı.” (Korga, 2018: 218)

Yüreği sıkılmak: “Bu aklına geldikçe hep bir tuhaf olur, yüreği sıkılırdı.” (Korga, 2018: 218)

Yürüyüşe çıkmak: “**Yürüyüşe çıkmıştım** ve şöyle bir uğramak istedim.” (Topal, 2015: 146)

Yürüyüşe geçmek: “Osmanlı ordusu Edirne’de toplandıktan sonra hızla yürüyüşe geçmiş, Rumeliden gelen kuvvetleri de alarak Sırpların başkenti Semendire üzerine yürümeye başlamıştı.” (Korga, 2018: 220)

Yüzü gülmek: “İçing Katu’nun yüzü gülüyordu.” (Korga, 2018: 220)

Yüzü gülmek: “İkisinin de yüzleri gülüyordu.” (Duran, 2019: 19)

Yüzü seçilmemek: “...Işık arkadan geldiği için yüzü seçilmiyor.” (Şahin Dede, 2022: 149)

Yüzüne atlamak: “(İş buraya gelince Halide deli gibi olur, ne yapacağını bilmez, Şefik Beyin yüzüne atlar, tırmalar, boğazını sıkar...)” (Kiraz, 2021: 263)

Yüzüne bağlamak: “...birine öfke ile saygısızca sözler söylemek.” (Şahin Dede, 2022: 150)

Yüzüne hasret kalmak: “...Burada yağdan yumurtadan geçtik, ekmek yüzüne hasret kaldık.” (Şahin Dede, 2022: 150)

Yüzüne söylemek: “(“Zabit Salime’nin hoşuna gidiyor.” dedim. Bunu yüzüne söylemek olur.)” (Kiraz, 2021: 264)

Yüzüne su çarpmak: “...yüzünü soğuk su ile yıkamak.” (Şahin Dede, 2022: 151)

Yüzünü (suratını) ekşit (buruşturmak): “Kara saplandık! Dedi. Şoför. Şef, saatine bakıp yüzünü buruşturdu.” (Onat, 2019: 112)

Yüzüstü bırakmak: “...Evdeki işimi gücümü yüzüstü bıraktım.” (Şahin Dede, 2022: 152)

Yüzüstü bırakmak: “Ömrümün sonuna kadar, diz çökecek, onun hatırasına karşı işlediğim cinayetin kefaretinin vermeye çalışsam, bunda gene muvaffak olamayacağımı, insanların en günahsızına kabahatlerin ağırlığını; seven bir kalbi **yüzüstü bırakmak** ihanetini yüklemenin asla affedilemeyeceğini seziyordum.” (İnan, 2020: 77-78)

Yüzüstü kalmak: “Altı hücreyle cümle kapısının taş kemeri, kalın meşe tahtasından kapı kanatları yüzüstü kaldılar.” (Şahin Dede, 2022: 152)

Yüzüstü kalmak: “Havran’da işler **yüzüstü kalır**, enişmelerim bana para göndermezler ve ben burada hiçbirşey yapmaya muktedir olmadan çırpınıyorum.” (İnan, 2020: 78)

Zahmet çekmek: Başka zamanda olsaydı, açlıktan epey zahmet çekerdim amma, bu sefer hiç yiyesim gelmedi.” (Korga, 2018: 222)

Zahmete girmek (zahmet vermek): “Sonra aklımın yetip dilimin döndüğü kadarıyla, yine anlaşılıp anlaşılmayacağına bakmaksızın, onların zahmete girmesine kesinlikle benim davranışlarımın değil, sadece yeryüzünde bulunuşumun neden olduğunu da anlatıyorum.” (Onat, 2019: 113)

Zahmete girmek / katlanmak: (Yerlikaya, 2021: 72)

Zahmete girmek: “Allahü Teâlâ uğruna çırpınıp debelenen, ayağına üşenmeyip camiye giden, ramazan ayında **zahmete girip** ter dökerek oruç tuttuktan sonra iftarı eden, Peygamber Efendimizin şefaatine mazhar olmak için mücadele veren, kısacası ahret için faaliyet göstererek kozunu oynayan kim varsa ecel terleri döküyordu.” (Oğuzkan, 2021: 155)

Zahmete sokmak: “Süveterli, Yaptığı bu hatayı buldurmak için bir de, bizi bu dünya kadar evrâkı düzenleme **zahmetine sokacaktı** az kalsın! dedi.” (Oğuzkan, 2021: 155)

Zam görmek: “(Aradan bir sene geçti, kalemde biri öldü, maaşından birkaç kuruş zam gördü...)” (Kiraz, 2021: 265)

Zam yapmak: “(Sabit Mollanın onu terfi ettireceğini maaşına zam yaptıracağını zannediordu.” (Kiraz, 2021: 265)

Zaman geçirmek: “(Boş zaman geçirmek, aslı olmayan sözler konuşmak istenildiği zaman Hâki Bey’le konuşmak eğlencelidir.)” (Kiraz, 2021: 265)

Zaman kazanmak: “Başka zamanda olsaydı, açlıktan epey zahmet çekerdim amma, bu sefer hiç yiyesim gelmedi.” (Korga, 2018: 222)

Zamana uymak: “Fakat ne yaparsın ki, biraz da zamana uymak lâzım.” (Korga, 2018: 222)

Zarar vermek: “... işe burnunu sokan kim olursa olsun ona göre zarar vermekten, ayak bağı olmaktan kurtulamazdı.” (Elibol, 2009: 16)

Zarar vermek: “Çünkü onlar için haklı yâhut haksız olmak değil, birilerinin kendilerine **zarar verip** vermemesi önemliydi.” (Oğuzkan, 2021: 119)

Zarar vermek: “Oldukça da zarar verdiler.” (Uygun Selimler, 2022: 59)

Zarara uğramak: “Âşıkların, münzevilerin, insanlardan hoşlanmayanların yerine konmaz zarara uğrayanların yeri.” (Korga, 2018: 223)

Zararı dokunmak: (Yerlikaya, 2021: 72)

Zararı dokunmak: “(Bir gün bana zararı dokunabilir, ancak ne yapmalı?)” (Kiraz, 2021: 266)

Zararı olmak: “Fazladan bir şeyler öğrenmesinin **zararı olmazdı.**” (Topal, 2015: 49)

Zemin hazırlamak: “Düşüncelerini büyük bir konuşkanlıkla anlatarak Türklerin tehlikeli ejderler olduğunu, günün birinde Çin’in batmasına zemin hazırlamaktansa şimdiden bir çare düşünmek lâzım geldiğini söyledi.” (Korga, 2018: 223)

Zeval bulmak: “Göklere miracından sonra, o korkunç soğukta lahdinin içinde mermer bir ilâh heykeli gibi kaskatı buzlaşan Moğol’un bedeni bu hâliyle, **zevâl bulmadan** pâyidar kalacaktı.” (Oğuzkan, 2021: 119)

Zeval vermemek: “Allah zeval vermesin.” (Uygun Selimler, 2022: 59)

Zevk almak (duymak): “(Canip Bey’i tazip edecek şeyler yapmaktan adeta zevk alıyordu.” (Kiraz, 2021: 266)

(Orada oturunca insanın kalbi zevk duyuyordu.” (Kiraz, 2021: 266)

Zevk duymak: “Anadolu; yemeğini konuğuna yedirmekten, konuğunu memnun etmekten zevk alır.” (Uygun Selimler, 2022: 59)

Zevk duymak: “Yavaş yavaş kitap okumaya çalışıyor ve bu işten zamanla daha çok zevk duyuyordum.” (Shurafa, 2022: 78)

Zevke düşmek: “(Atiye Hanım ise son zamanda aile zevkine, çoluk çocuk, şenlik zevkine düşmüştü.)” (Kiraz, 2021: 266)

Zevkine varmak (tadını almak), (bir şey için): “İçeri alınmadan önce yürüdüğün caddeler bile bir bir düşünmüştün de, o caddeleri neden başımı önüme eğerek yürüdüğüne kızmış dışardayken gökyüzüne doya doya bakamadığıma, yürümenin bile zevkine varamadığıma içerlemiştim.” (Onat, 2019: 114)

Zevkini çıkarmak: “Beşeristan vatandaşları eğleniyor, içiyor, hayatın zevkini çıkarıyordu.” (Korga, 2018: 223)

Zihni karışmak: (Yerlikaya, 2021: 72)

Zihni karışmak: “(Zihni karıştı. Birbiriyle münasebeti olmayan birçok şey düşünmeye başladı.)” (Kiraz, 2021: 266)

Zihni karışmak: “Fakat bunun aksine, zihinleri sizin karıştırdığınıza, ama bunu kasden, hiç değilse kötü bir kasıtle yapmadığınıza ama yaptığınıza inanıyorum.” (Elibol, 2009: 60)

Zihninden geçirmek: “(Şefik Bey, o zaman hatıratını böyle levha levha zihninden geçirirken büyükanasının vefatını da düşündü.)” (Kiraz, 2021: 267)

Zihninden geçmek: “(Birkaç defa düşündüğü bir fikir yine süratle zihninden geçti.)” (Kiraz, 2021: 267)

Zihnini / aklını karıştırmak: (Yerlikaya, 2021: 72)

Ziyafet çekmek: “(Kimseye on para vermez, onlara rakı içerir, ziyafet çeker.)” (Kiraz, 2021: 267)

Ziyafet çekmek: “Bıçak, Deli Kurt’un beline takıldıktan sonra Türkmen obasının beği Çakır’a ve iki öğrencisine bir ziyafet verdi.” (Korga, 2018: 224)

Ziyafet vermek: “(İskender geçen hafta yeni otelde bir ziyafet vermiş.)” (Kiraz, 2021: 267)

Ziyarete gelmek: “(Yaşlı başlı efendiler ona ziyarete geliyorlardı.)” (Kiraz, 2021: 268)

Zor kullanmak: “Bunun üzerine beğ oğlu zor kullanmaya kalkmış.” (Korga, 2018: 224)

Zorunda kalmak: “Ancak çekilmek zorunda kaldılar.” (Uygun Selimler, 2022: 60)

“Annemin ısrarı üzerine gitmek zorunda kaldım.” (Uygun Selimler, 2022: 60)

Zaman almak: “Ale’nin aralarına katılmasıyla gece epeyce renklenmiş, odalarına çekilip uykuya dalmaları **zaman almıştı.**” (Topal, 2015: 92-93)

“En azından sınıf arkadaşlarının isimlerini, biliyorsun, hepsini öğrenmek biraz **zaman alıyor.**” (Topal, 2015: 92-93)

Zaman geçirmek: “Ama beraber olduğunuz **zamanı** böylesine güzel **geçiriyor** olmanız da hoş.” (Topal, 2015: 93)

“Aylin de **zamanlarını** dükkanlarda **geçirdikleri** için kuzenine kızıyor gibi görünse de, annesine bir süs eşyası almadan edemedi.” (Topal, 2015: 93)

Zaman kazanmak: “Böylece eve uğramamıza da gerek kalmaz ve o **zaman kazanmış** oluruz.” (Topal, 2015: 93-94)

“Ne söyleyeceğini bilemediğinde böyle yaparak **zaman kazanırdı.**” (Topal, 2015: 93-94)

Zaman vermek (ayırarak): “Aslı geldiğinden beri Silvia’ya **zaman ayıramadığının** farkındaydı.” (Topal, 2015: 94)

“Sizinle pek ilgilenemedim, ama yarından itibaren size daha çok **zaman ayırabilirim.**” (Topal, 2015: 94)

Zamanı geçirmek: “Bizimle **vakit harcamak** zorunda değilsiniz.” (Topal, 2015: 133)

Zorunda kalmak (olmak): “Aylin ise bu mutlu haberi ve heyecanını paylaşabilmek için bir süre daha beklemek **zorunda kalacaktı.**” (Topal, 2015: 123-124)

“Sizlerden gerçek kimliğimi gizlemek zorunda kaldım.” (Topal, 2015: 123-124)

Zorunda kalmak/olmak: “Büyük öfkeyle dövüştüğü için Kıtay savaşçısı gerilemek zorunda kalıyor, fakat usta çeri olduğunu belli eden fırsatçı saldırılar yapmaktan da geri kalmıyordu.” (Korga, 2018: 224)

EK-2 YARDIMCI EYLEMLERLE OLUŞTURULAN SÖZ ÖBEKLERİ

(...) -dAn beter etmek: “Çatacak yıldızı Van kedisinden beter ettiler.” (Yerlikaya, 2021: 80)

(bir yerin) Başında olmak: “...1) yöneticisi olma: Senin müdür başımda olduğu sürece bana da rahat yüzü yoktur. 2) işe sahip çıkmak.” (Şahin Dede, 2022: 54)

(biri) Fena olmak: (Yerlikaya, 2021: 59)

Acele etmek: “Acele et, vakit geçiyor!” (Duran, 2019: 53)

Acele etmek: “Bekir hiç acele etmeden, sinir bozucu bir yavaşlıkla önündeki paraları saydı önce, uçları kıvrık olanları bir bir düzeltti ve büyükçe bir bölümünü ayırıp cebine yerleştirdi.” (Onat, 2019: 12)

Açgözlülük etmek: “...bir şeye karşı aşırı istek duymak, doyumsuzca davranmak, tamahkarlık etmek.” (Şahin Dede, 2022: 99)

Adam et-: “Asker oldum vatana / Gidiyon mu kıtana / Gışla boyu yol boyu / Adam ederlertoyu. - (Asker Oldum Vatana/ Ankara)” (Kama, 2019: 20)

Adam etmek: “Bunları adam etmek zor be Doktor Bey! dedi.” (Elibol, 2009: 8)

Adam etmek: “İlim, fen, irfân, sanat, din, edebiyat ve daha bir nice zagon ve raconla medenî âlemin **adam edemediği** bu cibilliyetsizin, kravat bağladığı hâlde esasında asimile bir barbar olduğuna, akıl fikir sahibi her insan sarrafı kalıbını basardı.” (Oğuzkan, 2021: 177)

Adam olmak: “Düzeldi, adam oldu, ben iyi biliyorum.” (Elibol, 2009: 8)

Adam olmak: “İşte sen adam olacaksın.” (Uygun Selimler, 2022: 26)

Adı sanı (şanı) olmak: “(O zamanın polis komiserinin de adı şanı vardı, diyor.)” (Kiraz, 2021:48)

Ağzı dili lal ol-: “Derede gum eledim / Ben sözümü söyledim / Ağzım dilim lal olsun / Başkasını sevmedim. - (Derede Gum Gaynıyor/ Erzurum)” (Kama, 2019: 127)

Ah al-: “Ah alırım dedin de aldattın beni / On telli sazınan oynattın beni. - (HancOsmanın Avlusunda Kum Kaynar Çankırı)” (Kama, 2019: 20)

Ah almak: “Allâh bir, kendisine sadâkatle hizmet eden Bevval’in **âhını aldığı**n dandolayı İhsan Sait, başına bir felâket gelmesinden artık iyice korkuyordu.” (Oğuzkan, 2021: 75)

Ah çek-: “Bir ay doğar kenarsız / Bir ay doğar kenarsız / Yar vefasız ben arsız / Böylece ah çekerim / Böylece ah çekerim / Halin kime yanarsız. - (Bir Ay Doğar Pasenden/ Erzincan)” (Kama, 2019: 127)

“Bir ay doğar kenarsız / Bir ay doğar kenarsız / Yar vefasız ben arsız / Böylece ah çekerim / Böylece ah çekerim / Halin kime yanarsız. - (Bir Ay Doğar Pasenden/ Erzincan)” (Kama, 2019: 127)

“Bir tel çektim Mardinden / Bir ah çektim derdinden / Babisor suyu gibi / Yaşgelir gözlerimden. - (Bir Tel Çektim Mardinden/ Mardin)” (Kama, 2019: 101)

“Bülbül daldan dala seker / Gözyaşların güle döker / Bülbül on bir ay ah çeker.– (Bülbülün Göğsü Al Olur/ Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 101)

“Bülbülün kanadı sarı / Ben çekerim ah u zarı / Geceler gündüzden yarı. - (Bülbülün Kanadı Sarı/ Yozgat)” (Kama, 2019: 21)

“Delî poyraz acı acı gıcılar / Ah ettikçe ciğerlerim sızılar / Elele tutmuş da gelir bacılar / Hangisinden yadeyleyim gönlümü. - (Örene Vardım Da Ören Höyüğü/ Malatya)” (Kama, 2019: 127)

“Hanifi ne çekersin ah / Dilemiş böyle yazmış Hak / Al hançeri parçala bak / Şurama doktor şurama.- (Elin Vurma Kalbimdeki Yarama/ Malatya)” (Kama, 2019: 127)

“Kaldırmayın durnaya boş kalır hanlar / Eşinden ayrılan ah çeker ağlar. - (Kalkın Durnam Kalkın Vandan Sökülün/ Erzurum)” (Kama, 2019: 127)

“Münhacim ah çeker derinden daim / Tecellim böyledir kime ne deyim / Bir bina aslında olmazsa gayım / Çürük kerpici lehim olmazımış. - (Eğer Yarın Sana Yaran Olursa/ Malatya)” (Kama, 2019: 127)

Ah et-: “Ah edip ağlama zülfü siyahım / Nolur gözyaşını sil de gidelim / Gönül vurgunuyum yaram çok derin / Nolur gözyaşını sil de gidelim. - (Ah Edip Ağlama Zülfü Siyahım/ Sivas)” (Kama, 2019: 21)

“Bülbül daldan dala eder bir sekiş / Bülbül ah ediyor gülünen sekiş. - (Sabahınan Esen Seher Yeli Mi / Yozgat)” (Kama, 2019: 21)

“Ela gözlerini sevdiğim dilber / Cefa etmeyişe bu da yetiyo / Şu sinemde aşkın közü korlaşır / Ah ettikçe buram buram tütüyor. - (Ela Gözlerini Sevdiğim Dilber/ Ankara)” (Kama, 2019: 21)

“Fırgatın ucunda görünmez dağlar / Aldırdım yavruyu ah edip ağlar / Yıkılmış yapılmış virandır bağlar / Bülbül feryad eder güller perişan. - (Çıktım Yücesine Seyran Eyledim/ Sivas)” (Kama, 2019: 21)

“Kızardı kayalar al geydi dağlar / Yeşil yaprak ile bezendi bağlar / Anadan ayrılan ah eder ağlar / Doldur pınar doldur ben gider oldum. - (Kızardı Kayalar Al Geydi Bağlar / Erzurum)” (Kama, 2019: 127)

“Kuşburnunun altına / Mendil serdim dalına / Bülbül güle ah ider / Ben de nazlı yârime. - (Kuşburnu Pürlenir mi / Erzurum)” (Kama, 2019: 127)

Ah etmek: “Ağaç ah edip ağladı.” (Korga, 2018: 52)

Ah etmek: “Gişe önünde beklenirken kızlar film afişlerinde bu artistin süretlerine bakıp **âh ederek** ellerini boyunlarına götürürken, anaları da işe pek kayıtsız kalamıyor, aile babaları ise, Kadındır işte! diyerek onların hayranlıklarını müsâmahayla karşılıyorlardı (s.199).” (Oğuzkan, 2021: 177-178)

Akıl etmek: “Kim akıl etti bunu?” (Duran, 2019: 56)

Akıl etmek: “...Duvar saatine bakmayı akıl ettiğinde ise zihni adamakıllı bulandı.” (Şahin Dede, 2022: 45)

Akıl etmek: “Ancak bu anda şaşkınlığımdan bir parça kurtuldum ve ayağa kalkmayı **akıl ettim.**” (İnan, 2020: 38)

Akıl etmek: “Küçük Ağa Musa’nın Gürcü ile gitmeyi akıl edişine pek sevindi, ...” (Elibol, 2009: 8)

Akıllı olmak: “...Mesut olmak için akıllı olmak kifayeteder; baht, talih bunlar boş şeydir!” (Şahin Dede, 2022: 46)

Akılsızlık etmek: “(Bana bak, akılsızlık edip de bu kızını kaçırma.)” (Kiraz, 2021:53)

Aklı fikri (bir şeyde) olmak: “Deli Ersegün’ün aklı fikri kaçmakta idi.” (Korga, 2018: 54)

Aklı fikri bir şeyde olmak: “(Cavit Bey, eniştesinin söylediğine ehemmiyet vermedi, aklı fikri kumardaydı.)” (Kiraz, 2021:54)

Alaşağı etmek: “Apostolu da alaşağı etmişler...” (Korga, 2018: 57)

Alaşağı etmek: “Babalarımızdan duyduk, onu vaktiyle Ruslar **alaşağı etmiş.**” (Oymak, 2019: 80)

Alaşağı etmek: “Âmirleri hak kında evrâkta öyle korkunç şeyler yazıyordu ki, sadece bu belgeyle, daha bir saat öncesine kadar korktukları bu şahsı alaşağı edebilirlerdi.” (Oğuzkan, 2021: 194)

Alay etmek (geçmek) (biriyle): “Ardından **alay eder** gibi, “Buraya kadar getirmenize gerek yoktu.” diye güldü.” (Topal, 2015: 42)

Alay etmek: “Ve tam şu anda, bunu yazarken dışarıdan bir ses, benimle alay eder gibi “Baba iyi akşamlar!” diye sesleniyor birine.” (Uygun Selimler, 2022: 27)

“Ama bundan benimle alay ettiğin anlamı çıkar.” (Uygun Selimler, 2022: 27)

“Bu dünyada iyiliğin değerinin kalmadığını daha öğrenemedin mi, diyerek köylü ile alay etmiş.” (Uygun Selimler, 2022: 27)

Aldırış etmek: “Silvia, Aslı’nın sözlerine **aldırış etmeden**, sizi burada bulduğuma sevindim diye atıldı.” (Topal, 2015: 43)

Aldırış etmemek: “Fakat Ali Emmi aldırış etmeden burnuna düşen tel çerçeveli gözlüğünün üstünden dik dik ona bakıyor, cevap bekliyordu.” (Elibol, 2009: 8)

Aldırış etmemek: “Kimseye aldırış ettiği falan yoktu.” (Duran, 2019: 58-59)

Alet etmek: “Savcı akla gelmez uydurmalar ve yakıştırmalarla dolu iddianamesini okuduğu zaman sanıklar memlekette krallığı geri getirmek için gizli cemiyet kurmak ve orduyu buna âlet etmekle suçlandırıldıklarını öğrendiler.” (Korga, 2018: 57)

Allahtan sabr-ı cemil ihsanını niyaz etmek: “Nurlu gözlerini karşısındaki perişan gence dikti. **Allahtan sabr-ı cemil ihsanını niyaz etti.**” (Oymak, 2019: 45)

Allak bullak etmek: “Bu fotoğraf çekirme hadisesinden sonra Küçük Ağa’nın kalbini de, kafasını da allak bullak eden değişiklikler oldu.” (Elibol, 2009: 30-31)

Allak bullak olmak: “Derken kapkaranlık ve devâsâ bulutta gizlenen kara ve kinli devin kuvvet ve öfkeyle üflediği fırtına ortalığı **allak bullak etti.**” (Oğuzkan, 2021: 62)

“Neylersin ki ertesi hafta gelen haberle keyfi **allak bullak oldu.**” (Oğuzkan, 2021: 62)

Allak bullak olmak: “Fusun, yüz çizgilerini allak bullak eden acayip bir hevesle, geçmişin ve geleceğin şimdi de buluşacağı kahramanlardan birinin geleceğinin öteki kahramanın geçmişine dönüşeceği bir roman tasarısından söz eder.” (Onat, 2019: 17)

Alt etmek: “Fakat az sonra Onbaşı Sançar’ın kakhahasını alt eden birçok kakhahalar daha yükseldi.” (Korga, 2018: 58)

Alt olmak: “Kim alt olursa o taraf yenilmiş olur!” (Korga, 2018: 58)

Alt üst olmak: “Genç kız şaşırılmış, **alt üst olmuştu.**” (Oymak, 2019: 90)

Altüst etmek (olmak): “Sonra, ilk kurgunun altüst oluşuna içerlerken uyandı.” (Onat, 2019: 18)

Altüst etmek: “(Fakat bugünkü vaziyet her düşünceyi, her ihtimali altüst ediyor, her şeyi harap eyliyordu.)” (Kiraz, 2021:58)

Altüst etmek: “Yoksa Çini altüst edecekti.” (Korga, 2018: 58)

Altüst olmak: (Yerlikaya, 2021: 55)

Altüst olmak: “(İşler yolunda ve Toksinin talihi pek parlak görünüyorken birdenbire bu kızın başına bir felaket gelmiş, her şey altüst olmuştu.)” (Kiraz, 2021:58)

Arzu etmek: “Sandalyesini çekip nârin avını oturtuktan sonra, garsona önce kendi siparişini verdi ve ardından zâbite, çapkınca tebessüm ederek ne **arzu ettiğini** sordu.” (Oğuzkan, 2021: 178)

Ateş etmek: “Yüzbaşım müsaade eden mi, ben de senin yaprağa ateş edecem, dedi.” (Elibol, 2009: 8)

Ateşi olmak: “(Ferruh Beyin sabahleyin başında biraz ateşi olsa öğleyin lalasını mektebe gönderip çocuğu yoklatırlardı.)” (Kiraz, 2021:63)

Aynı fikirde olmak: “(Onu büyükanasının evinde gördüğü ilk zamanlarda da aynı fikirde olduğunu zannediyordu.)” (Kiraz, 2021:67)

Ayrı(sı) gayrı(sı) olmamak: “Ayrı gayrı olunmaz.” (Uygun Selimler, 2022: 28)

Azad olmak: “Gülbün nihayet **azad olacaktı.**” (Oymak, 2019: 88)

Azade olmak: “(Yalnız Toksi ile görüşeliden beri bazen öksüz gönlünü her türlü kayıt ve rapattan azade olarak hayale terk ediyor bazen de kendi istikbalini düşünmeye başlıyordu.)” (Kiraz, 2021:67)

Azat etmek: “İkisini de **azat ediyordu.**” (Oymak, 2019: 103)

Bağlı (merbut) olmak: “Fakat diğer aile efradına karşı en küçük bir manevi bağla **merbut** olduğunu gösterecek alametler yoktu.” (İnan, 2020: 40-41)

“Sonra, aradan seneler geçtiği halde, nasıl hala ona **bağlı** olduğumu gördükçe, ruhumda daha büyük bir infial duyuyordum.” (İnan, 2020:41)

Baş etmek: “Çinliler bu yüzden kağanlığı ona yakıştırmış olacaklar ki yakalamak için saldırıyorlar, fakat baş edemiyorlardı.” (Korga, 2018: 67)

Baş olmak: “...Hep baş olmaya bakarız ve olduktan sonra nasihat veririz.” (Şahin Dede, 2022: 57)

Başı dinç olmak: “...başım dinç gönlüm ferah olsun!” (Duran, 2019: 62)

Bela olmak: “(Buraya gelip bir odaya sokulunca oğlan çekilmez bir bela oluyor.” (Kiraz, 2021:77)

Bertaraf etmek: “Konya dergâhına alçalıp oradaki dergahür reisi nurlandıran Şems dünya ziyaretgâhında semtür reise yükselip gölgeleri ve karaltıları **bertaraf etmedikçe** Paşaoğlu yatağında gözlerini açmazdı.” (Oğuzkan, 2021: 194)

Beter etmek: “(Sonra evden kovmadı ama kovmuştan beter etti.)” (Kiraz, 2021:77)

Beter etmek: (Yerlikaya, 2021: 78)

Bin pişman olmak: “Birkaç kez otobüse binmek zorunda kaldığı günlerde, bir kuş, bir çiğdem ya da bir kurbağa değil de, insan olarak dünyaya geldiğine bin pişman dönüyordu evine.” (Onat, 2019: 27)

Bir etmek: “(İhtilal, kan, zenginleri kesmek, insanları bir etmek, müsavi etmek onu coşturan şeylerdi.)” (Kiraz, 2021:79)

Bir hal olmak: “Bir vakitler Mumcu Mustafa’nın Ağa’nın veya Hacı küçüğün hatta Nalband Mustafa’nın önünde el pençe divan duran, gülümsememekten, hay hay demekten başka bir şey bilmeyen, sokaklarda başları saygılı saygılı öne eğik geçen Ligorlar, Minaslar, Bapkuamlar ve ötekilere bir hal olmuştu.” (Elibol, 2009: 81)

Bir hal olmak: “Gül gül bir hâl olmuşlar hepsi.” (Duran, 2019: 64)

Bir hal olmak (birisi, birisine): “Tiryaki olduğu için de, tütünsüzlükten **bir hal olmuştu.**” (Oğuzkan, 2021: 40)

Bir hoşluğu olmak: “...aldığı kokuyla içi ürperip bir hoş olmuş.” (Duran, 2019: 64)

Bir olmak: “(O köyde eski ağalardan olan vilayet idare kâtibi, yerliden olan mal müdürü, bir belediye azası, iskân müdürü bir olmuşlar, ilkin köylüyü şikâyet ettirmişler...” (Kiraz, 2021:79-80)

Birlik olmak: (Yerlikaya, 2021: 57)

Birlik olmak: “El ele verince, güç birliği edince, herkes kendi fikrinde birlik olunca güzel.” (Uygun Selimler, 2022: 30)

Birlik olmak: “Kendi yapıları olan Dokuz Oğuzların çerisiyle birlik olursa Kür Şad’ın da konçuyunun da ruhları incinirdi.” (Korga, 2018: 77)

Biteessür bulunmak / Kayıtsız olmak: (Yerlikaya, 2021: 56)

Boğazına dikkat etmek: “...yiyeyeğine, içeyeğine özen göstermek.” (Şahin Dede, 2022: 75)

Boş boğazlık etmek: “Kalabalıkta boş boğazlık etmez.” (Korga, 2018: 77)

Boşboğazlık etmek: “... Ama boşboğazlık etmezsen bir şey olmaz.” (Şahin Dede, 2022: 76)

Buyur etmek: “...Kerem’i buyur etti.” (Duran, 2019: 67)

Buyur etmek: “Hemen yandaki odaya buyur etti, “Kahve içen mi?” diye sordu.” (Elibol, 2009: 9)

Buyur etmek: “Kılık kıyafetinden onun yağlı müşteri olduğunu hemen anladığı için eğilip hürmetle içeri **buyur etti.**” (Oğuzkan, 2021: 178-179)

“Otomobil önünde durunca bunlar gelip kapıyı açtılar ve iki misafiri şemsiyelerle yağmurdan koruyarak içeri **buyur ettiler.**” (Oğuzkan, 2021: 178-179)

“Ürkek adam iki şahsı içeri **buyur ettikten** sonra çıktı ve kapıyı ardından kapadı.” (Oğuzkan, 2021: 178-179)

Buyur etmek: “Türk türesince konuk kutlu olduğu için Kağan bu deneçlere girmeği dilemiş olan Şen-kingin ilk oku atmasını buyur etti.” (Korga, 2018: 79)

Cahillik etmek: “(Bir cahillik edip süs yapacak olsak eve gelince hemen yüzümüzü, gözümüzü yıkardık...)” (Kiraz, 2021:85)

Canından et-: “Çökelek yendi bitti / Beni **canımdan etti** / Yar Sivasda ben burda / Cahillik ömrüm gitti. - (Çökeleği Çökerttim/ Sivas)” (Kama, 2019: 36)

Cefa et-: “Seni men yaman sevirem / Ürehten candan sevirem / Mene gel eyle vefa yar / Aşığa **etme cefa** yar. - (Dağlarda Duman Gözeldi/ Kars)” (Kama, 2019: 143)

Cereyan etmek: “Her gün gençler arasında **cereyan eden** banal bir gönül meselesi.” (Oymak, 2019: 45)

Cesaret etmek: “(O, Hayrullah Bey’i görmüş, ona cesaret verecek bazı şeyler de yapmıştı.)” (Kiraz, 2021:87-88)

Cesaret etmek: “Ama, İlyas Usta’dan para istemeye bir türlü cesaret edemiyordum.” (Onat, 2019: 33)

Çakırkeyif olmak: “(İkisinin de çakırkeyif oldukları belli.)” (Kiraz, 2021:90)

Çaresine bakmak: “Artık şu orgun çaresine bakalım; diye mırıldanmış, öteki de gözlerini yıldızlara dikip başını sallamıştı.” (Onat, 2019: 34)

Çekişe çekişe pazarlık etmek: “Hanım **çekişe çekişe pazarlık eder.**” (Oymak, 2019: 100)

Çocuğu olmak: “(Benim çocuğum oluyor dedim.)” (Kiraz, 2021:93)

Çocuğu olmamak: “(Gariptir, Fıtnat Hanım’ın oğlu Cavit Bey’in de çocuğu olmuyordu.)” (Kiraz, 2021:93)

Darmadağın etmek: “Şimdi aynı yerde, dedesi Yıldırım Bayazıd Beğ’in Haçlı ordularını basıp darmadağın ettiği yerdeydi.” (Korga, 2018: 88)

Davet etmek: (Yerlikaya, 2021: 58)

Davet etmek: “Aylin bunu söylerken, evin içini görmek için duyduğu merakı bir kenara bırakmış, Aleks’i kendi evlerine **davet etmenin** daha güvenli olacağını düşünmüştü.” (Topal, 2015: 43)

“Aylin okul sonrası için herkesi evine **davet ediyordu.**” (Topal, 2015: 43)

Davet etmek: “Genç kadın, çocuğun şaşkınlığını ve utangaçlığını fark etti ve aç olabileceğini de düşünerek Howard’ı içeri davet etti.” (Uygun Selimler, 2022: 33)

Delik deşik olmak: “Beride, hala kılıcını sınıksız tutan Koç Mehmed delik deşik olmuş gövdesiyle serili duruyordu.” (Korga, 2018: 89)

Derdine derman olmak: “Belki derdine derman olurdu.” (Korga, 2018: 90)

Derdine derman ol-: “Çiçekten harman olmaz / Yar **derde derman olmaz** / Darılmış güle bülbül / Gelip dalına konmaz. - (Çiçekten Harman Olmaz/ Malatya)” (Kama, 2019: 148)

“Eydür Derviş Yunus din ile iman / Tacı tahtı yel götürdü Süleyman / Lokman da **derdine olmadı derman** / O da kurtulmadı ecel elinden. - (Dünya Umuruna Meylini Verme/ Malatya)” (Kama, 2019: 148)

“Yüzünde halı var bala ceylanım / Git yâre yalvar bala eskerim / Can ol gel şen ol gel dağlarda ceylan ol gel / **Derdime derman ol** gel. - (Bir Garip Kuşum Yaralı/ Kars)” (Kama, 2019: 148)

Dert et-: “Çıktım yücesine seyran eyledim / Yar ilen gezdiğim yerler perişan / Fırgat geldi **dere eyledim** ağladım / Bir ben değil cümle alem perişan. - (Çıktım Yücesine Seyran Eyledim/ Sivas)” (Kama, 2019: 43)

“Keşiş kurban eyledi / Ne hoş bir an eyledi / Yeryüzünde melekler / Hepsi figan eyledi / Figan ederler melekler / Kabul olsun dilekler / Yezit bir **dere eyledi** / O dert beni del eyler / Eyvallah şahım eyvallah eyvallah şahım eyvallah / Hak la ilahe illallah / Eyvallah şahım eyvallah eyvallah şahım eyvallah. - (Bugün Bize Pir Geldi/ Erzincan)” (Kama, 2019: 151)

Dere etmek (edinmek): “Aylin, “Artık **dere etmene** gerek yok, bu sene hastalanmamaya bak yeter.” deyince herkes kahkahayı patlattı, elbette Andrew dışındaki herkes.” (Topal, 2015: 43)

“Ev ödevlerini **dert etmesine** gerek yoktu, çünkü eve döndükten sonra bütün ödevlerini yapacak zamanı olacaktı.” (Topal, 2015: 43)

Dert ol-: “Evleri taş arası Soğandır maşalası / Sevemedim **dert oldu** / Kara göz kaş arası. - (Evleri Fadimelim/ Sivas)” (Kama, 2019: 43)

“Garibim irengim soldu / Gözlerime yaşlar doldu / Gönlüm bana bir **dert oldu** / Alan bulup veremedim. - (Yörü Bire Yalan Dünya / Kırşehir)” (Kama, 2019: 44)

Dert ortağı olmak: “(Yengesi için de kıymetli bir dert ortağı olmaya namzettii.)” (Kiraz, 2021:100)

Destek olmak: “Babam kardeşime destek olmam için cesur ve sabırlı davranmam gerektiğini söylüyordu.” (Uygun Selimler, 2022: 33)

“Yoksul bir ailenin çocuğu olan Howard (Havırt), ailesine destek olmak ve kendi okul masraflarını karşılamak için kapı kapı dolaşarak çeşitli eşyalar satan bir çocuktu.” (Uygun Selimler, 2022: 33)

Dırdır etmek: “Sözgelimi, Alyoşa’yı yaşamın acımasızlığına karşı bir sığınak olarak kullandığımı ve bundan yavaş yavaş nefret ettiğimi, hatta utanç duymaya başladığımı düşünürken ansızın onu satın aldığım günü hatırlıyordum; kırlangıçların çatıları delik deşik ettiği o soluk mavi ikindiye; kır bıyıklı satıcının paraya uzanan ellerini, sonra Alyoşayla ilk kez göz göze gelişimizi; benim onu sessizce, bin bir ihtiyatla süzüşümü; sonra sessizliğin sözcüklerini kullanarak gizli bir anlaşmaya varışımızı; sonra onun peşim sıra soru sorup dırdır etmeden yürüyüşünü ve ben dönüp baktıkça, kuyruğunu kısıp bir köpek heykeli gibi taş kesilişini...” (Onat, 2019: 38)

Dost edinmek: “İsterseniz benimle bahçeye gelebilirsiniz, babam bu kadar çabuk **arkadaş edindiğime** çok şaşırabilir ama siz ona aldırmayın.” (Topal, 2015: 66)

Dost olmak: “(Bir gün Faika’nın odasında Faika’nın kaynanasını yalnız bulmuş, dertleşmekten tutturup bir iki saat anlatmış, şimdi kadın, biraz da dost olduktan sonra ona, - Aman yavruuum, diyor...)” (Kiraz, 2021:103)

Doyum olmamak: “Bu döğüşe doğrusu doyum olmazdı.” (Korga, 2018: 94)

Doyum olma-: “Haydi yavrum gül fidan / Uyan da gel uykudan / Uykuya **doyum olmaz** / Sallan da gel gül fidan. - (Bir Sigara Ver Bana/ Sivas)” (Kama, 2019: 47)

Düşkün olmak: “Anasına hiç düşkünlüğü yoktu.” (Korga, 2018: 96)

Düşkün olmak: “Her apartmanın en az bir dairesinden piyano veya keman sedası geldiğine göre musikiye de **düşkün olmalıydılar.**” (Oğuzkan, 2021: 179)

Düşman olmak:“(Cavide’nin sözüne bakılırsa ona ablalarının, hısımlarının herkesin düşmanı olduğuna inanmak lazım geldi.” (Kiraz, 2021:105)

Eksik etmemek: “(Çörek otunu, üzerlik tohumunu cebinden eksik etmezler ve nazar değmesin diye iki gecede bir kendisini tütsülerlerdi.)” (Kiraz, 2021:106)

El etmek: “Buyur, Reis Bey, bize el ediyor.” (Elibol, 2009: 9)

El et-: “Bico dedim gahmadı / Yar yüzüme bahmadı / Bir gaderde yar sevdim / **El ettiğim** çılmadı. - (Bicoyun Elleri/ Sivas)” (Kama, 2019: 48)

“Çadır altı minare / **El ettim** eski yâre / Anam kurban ben kurban / Setre pantolluyâre. - (Çadır Altı Minare/ Gaziantep)” (Kama, 2019: 109)

“Çıktım kerpiç duvara / **El ettim** eski yara / Eski yar şöyle dursun / Can kurban yeni yana. - (Çekin Halay Düzülsün/ Niğde)” (Kama, 2019: 48)

“Çimenli bahçede ne salınırsın / **El etmem** göz etmem ne alınırsın. - (Çimenli Bahçede Bulgur Eliyor/ Erzurum)” (Kama, 2019: 155)

“Dağ başında durursan / Sen bana söz vurursan / Her nerede arz etsem / **El etsem** ben gelirsən. - (Bir Elinde Nargile/ Erzurum)” (Kama, 2019: 155)

“Dam başında durursun / Ne cilveli yürürsün / Kurban olam huyuna / **El etmeden** gelirsın. - (Dama Kurdum Çatmayı/ Malatya)” (Kama, 2019: 156)

“Damdan dama atlan yar / Püskülleri sarkan yar / **El ettim** de gelmedi / Horuzlardan korkan yar. - (Damdan Dama Atlan Yar/ Aksaray)” (Kama, 2019: 48)

“Kaleden iniyorum / **El etsen** geliyorum / Kurudum kibrit oldum / Üflesen yanıyorum. - (Kaleden İndim Ancak / Sivas)” (Kama, 2019: 48)

“Karşıdan **el eyleme** / Kız beni del eyleme / De öldürürsen sen öldür / Kötüye kul eyleme. - (Topak Daşın Kenarı / Kırşehir)” (Kama, 2019: 48)

“Olaydım onlara ikbal-i yaver / **El etse** sevdiğim acep el ne der / Bilmem tecelli mi yoksa ki kader / Beni bir vefasız yara yazmışlar. - (Ervah-ı Ezelde Levh-i Kalemde/ Erzincan)” (Kama, 2019: 156)

“Oy nereye nereye / Koyun indi dereye / Uzaktan **el eyleme** / Dön geriye geriye. - (Dere Geçit Vermezse/ Sivas)” (Kama, 2019: 48)

Elde etmek: (Yerlikaya, 2021: 58)

Elde etmek: “(Fakat ümit ettiği gibi büyük bir netice elde edemedi.)” (Kiraz, 2021:106)

Elde etmek: “Elde edilecek diğer malûmat da incelemelerinize medâr olmak üzere bildirecektir.” (Korga, 2018: 99)

Elde etmek: “Hoca Efendi adil bir barış anlaşmasının bunu elde edeceğine inanıyordu.” (Elibol, 2009: 10)

Elde olmamak: “(İstediğimiz gibi insanlar yaratmak da elimizde değil ki!)” (Kiraz, 2021:106)

Elinde olmak: “(Adam oğlunun adalet yapmak, hakkı hak etmek istemesi gibi karışık, dolaşık bir iş ancak böyle insanların ellerinde olursa iyi ve manalı olabilir.)” (Kiraz, 2021:109)

Emanet bırakmak/etmek/vermek: “Bala Hatun’u öyle birisine emanet etmeliydi ki, hem ağzı sıkı, hem gözü pek olmalı, üstelikte dikkati kendi üzerine çekmeyecek durumda bulunmalıydı.” (Korga, 2018: 104)

Emin olmak / bulunmak: (Yerlikaya, 2021: 58)

Emin olmak: “Ale, Silvia’nın bisikleti ödünç vereceğinden **emin olunca** arkasında sakladığı kocaman çikolata paketini ortaya çıkardı.” (Topal, 2015: 44)

“Aylin, Aleks’in duyduğundan **emin olmasa** da arkasından seslendi. ” (Topal, 2015: 44)

Emin olmak: “Lütfen gazetenin üzerinde hem imzâmin hem de mühürümün olduğundan **emin olunuz**. Eğer şahıs herhangi bir salı gelmezse zarfı polise teslim ediniz.” (Oğuzkan, 2021: 179)

“Tesviye ruhuyla gövdenin ufkî vaziyete geldiğinden **emin olunduktan** sonra pervâne göbeğe takıldı.” (Oğuzkan, 2021: 179)

Emin olmak: “Masadan masaya sürüklenirken bir değişim geçirip yaşılandığımı da o zaman anladım işte ve bundan bir kez daha emin olmak istercesine yüzümü kaldırıp korkuyla karşı masaya baktım.” (Onat, 2019: 49)

Emniyet etmek: “Senetsiz, tanıksız büyük bir parayı bana emniyet ederken, benim de sana bir delil göstermemi çok mu buluyorsun?” (Korga, 2018: 104)

Fark etmek: (Yerlikaya, 2021: 59)

Fark etmek: “Ansızın bu mısradaki hüznün tâ yüreğine işlediğini fark etti.” (Korga, 2018: 105)

Fark etmek: “Ama Hünkârımız dikkatle bakınca, delikanlının yahut dinamitörün, bu kitabın arasına Paris’ten postalanmış bir ihtilal beyannamesi koyduğunu **fark etmişti.**” (Oğuzkan, 2021: 179-180)

“Ancak gelip geçenlerin nazar-ı dikkatini celp ettiğini **fark edince** mendilini çıkarıp gözyaşlarını silmişti.” (Oğuzkan, 2021: 179-180)

“Bevval uyandığında, yorganın üzerinden kaymış olduğunu **fark etti.**” (Oğuzkan, 2021: 179-180)

“Bunu **fark ettiği** için sevindi.” (Oğuzkan, 2021: 179-180)

“Can havliyle yerinden doğrulmaya çalışırken, yıkılan duvarın ardındaki, boynuna bukağı vurulmuş iskeleti ve yerdeki çocuk kalıntılarını **fark edince** eli ayağı gevşedi.” (Oğuzkan, 2021: 179-180)

“Dönüp baktığında, tekerleklerinden biri artık nedense dingilden çıktığı için arka tarafı ahşap döşemeler üzerine çöken bir kupa arabasına doğru koşturan kalabalığı **fark etti.**” (Oğuzkan, 2021: 179-180)

“İşte bu yüzden, yokluğu ertesi gün anlaşılan Şültzü arayan Almanlar’dan biri, yeni kazılmış çukuru **fark edip** haber verince, göğsünde askerî liyâkat madalya sı yanı sıra bir de pilot nişanı ile yeni gelen yüzbaşı sayesinde ceset toprak yüzüne ve cinâyet de su yüzüne çıktı.” (Oğuzkan, 2021: 179-180)

“Üç gün sonra o civardan geçerken sadece meraktan buraya tekrar gelip iş olsun diye bir baktığında bu kemiklerin tıpkı peynir şekeri gibi ufalanıp dağıldığını **fark edecekti.**” (Oğuzkan, 2021: 179-180)

Fark etmek: “Aylin’le Aslı, yanında hiçbir şey getirmemiş olan Aleks’i fark edip hemen ikramda bulundular.” (Topal, 2015: 44)

“Silvia gerçekten de **fark etmeden** annesi gibi konuşmuştu.” (Topal, 2015: 44)

Fark etmek: “Nefes aldığını fark etmeyecek, fakat daima nefes alacaktı ya, onun gibi.” (Elibol, 2009: 10)

Farkında olmak: “Ali de farkında olmadan bağırdı: Buyur ağam!” (Elibol, 2009: 23)

Farkında olmak: “Valla baba, hiç farkında olmadım.” (Duran, 2019: 79)

Farz etmek: (Yerlikaya, 2021: 59)

Farz etmek: “Farz edelim ki unuttum.” (Korga, 2018: 105)

Faş etmemek: “(Hatta çocuğun babası olan bu altmışlık ihtiyar, ona hastalığı esnasında da gizlice yardım etmiş, kendi esrarını faş etmemiştir.)” (Kiraz, 2021:116)

Faydalı olmak: “Onlara faydalı olabilmek için uzun tıp tahsilini göze alabiliyorum.” (Korga, 2018: 105)

Faydası olmak: (Yerlikaya, 2021: 59)

Feda etmek: (Yerlikaya, 2021: 59)

Fedakar olmak: “(Ağaçlara tırmanıp odaların içerisini temaşa edecek derecede fedakârlık gösteriyorlardı.)” (Kiraz, 2021:117)

Fena olmak: “(O kadar fena oldum ki utanmasam ağlayacaktım.)” (Kiraz, 2021:118)

Fena olmak: “Gidip teslim olsa fenâ olmayacaktı.” (Oğuzkan, 2021: 180)

Fena yab olmak / yok olmak: (Yerlikaya, 2021: 59)

Ferağ ettirmek: “(Eğer ben çalışıp validenin hayatında malını ferağ ettirmeseydim şimdi biz de aynı halde bulunacaktık.” (Kiraz, 2021:118)

Feryat etmek: (Yerlikaya, 2021: 59)

Feryat etmek: “Ah oğlum! Vah oğlum! Neler oldu sana! diye bağırp **feryât eden** anasına aldırmandan odasına kapandı ve BURUK AŞK adlı romanını yazmaya başladı.” (Oğuzkan, 2021: 180)

Feryat etmek: “Buna karşılık Ketaki şöylece **feryat etti.**” (Oymak, 2019: 88)

Feveran etmek: (Yerlikaya, 2021: 59)

Fevt olmak: (Yerlikaya, 2021: 59)

Fırsattan istifade etmek: “Dayımın yanında içmediğim için, fırsattan istifade, ben bir sigara yaktım sonra.” (Onat, 2019: 52)

Firar etmek: (Yerlikaya, 2021: 59)

Firar etmek: “(Filan kimsenin falan vasıtasıyla firar ettiğiinden ve öğrenebildikleri kadar Avrupa devletlerinin vaziyetinden bahseylemekten ibaretti.” (Kiraz, 2021:119)

Gevezelik etmek: “(Bu hanımın yanında gevezelik ederim diye de korktu.)” (Kiraz, 2021:122)

Gıpta etmek: “Yahut bir kiremit, hafif bir rüzgârla yerinden oynayarak, devrin **gıpta ettiği** bir kafayı parçalayabilirdi.” (İnan, 2020: 48)

Gibi olmak: “Bunları düşünürken birden, evde derinden gelen bir ışığın yandığını görür **gibi oldu.**” (Topal, 2015:57)

Gönlü olmak: “...salt onun gönlü olsun diye başını sallar, sözde dayıyı onaylar.” (Duran, 2019: 81)

Gönlü hasret ol-: “Aşkın düşmüşem sevdandan yana / **Gönül hasirettir** hayliden sana / Senden ayrı gezmek düşer mi bana. - (Arayıp Gezerken Benim Bulduğum/ Yozgat)” (Kama, 2019: 54)

Gönlü hoş ol-: “Dün gece yar hanesinde / Yastığım bir taş idi / Altım çamur üstüm yağmur / Gine **gönlüm hoş idi.** - (Dün Gece Yar Hanesinde/ Erzurum)” (Kama, 2019: 160)

Gönlü hoş olma-: “Aşağıdan gelir eli boş değil / Söylerim söylemez **gönlü hoş değil** / Bülbül güle hasret ben de yârime / O kız nişanlı başı hoş değil. - (Aşağıdan Acı Poyraz Acılar/ Sivas)” (Kama, 2019: 54)

“Bugün dost yaralanmış / Yine gönlüm hoş değil / Her yanı parelenmiş / Yine **gönlüm hoş değil.** - (Bugün Dost Yaralanmış/ Sivas)” (Kama, 2019: 54)

“Akarsuyum yansam da / Kül olup savrulsam da / Bazı bazı gülsem de / Yine **gönlüm hoş değil**. - (Bugün Dost Yaralanmış/ Sivas)” (Kama, 2019: 55)

“ Dost hasreti zorumuş / Her dem a-hu zar imiş / Dert adamı yer imiş / Yine **gönlüm hoş değil**. - (Bugün Dost Yaralanmış/ Sivas)” (Kama, 2019: 55)

Gönlü olmak: “Gökçen’in de sende gönlü var.” (Korga, 2018: 112)

Gönlü razı olmamak: “Gökçen’in de sende gönlü var.” (Korga, 2018: 112)

Gönlü razı olmamak: “Hoca’nın akli ve gönlü başka türlü düşünmeye, Çelebi Mehmed’e ve Yavuz Sultan Selim emanetine ihaneti razı olamıyordu.” (Elibol, 2009: 30)

Gönlü şen ol-: “Karanfil oylum oylum / Geliyor servi boylum / Servi boylum gelince / **Şen olur** benim **gönlüm**. - (İreyhan Eker Misin / Sivas)” (Kama, 2019: 55)

“Karanfil oylum oylum / Geliyor selvi boylum / Selvi boylum gelince / **Şen olur** benim **gönlüm**. - (Karanfilem Ez Beni/ Gaziantep)” (Kama, 2019: 111)

Gönlü viran ol-: “Dağı duman olanın / Hali yaman olanın / Uyku girmez gönlüne / Gönlü viran olanın. - (Dağlar Dağladı Beni/ Kırşehir)” (Kama, 2019: 55)

Gönlünü (hatırını) hoş etmek: “Anneyle Bebeğin gönüllerini hoş etti.” (Duran, 2019: 81)

Göz et-: “Çimenli bahçede ne salınırsın / El etmem **göz etmem** ne alınırsın. - (Çimenli Bahçede Bulgur Eliyor/ Erzurum)” (Kama, 2019: 164)

Gözaydın etmek: “...Bir hafta evimize geldiler, gittiler. Köylerden bizleri tanıyanlar bile geldiler, gözaydın ettiler.” (Şahin Dede, 2022: 103)

Gözcülük etmek: “...“Geceleri o uyudu ben nöbet tuttum, gündüzleri ben uyudum o gözcülük etti.”” (Şahin Dede, 2022: 104)

Gözden nihan olmak: “...Nihayet yıkık bir kulübe civarında gözden nihan oldular.” (Şahin Dede, 2022: 105)

Gözleri dolu dolu olmak: “(Sonra anasını babasını hiç tanımamış olan Feride’nin de gözleri dolu dolu oldu.)” (Kiraz, 2021:128)

Gözleri dolu dolu olmak: “Ona ne? Diyordu. **Gözleri dolu dolu olmuştu**.” (Oymak, 2019: 47)

Güm güm etmek: “Herkesin yüreği en son hızla güm güm diye atıyordu.” (Uygun Selimler, 2022: 40)

Günah olmak: “Yazık, günah olmaz mı ki” (Uygun Selimler, 2022: 40)

Haberi ol-: “Biz bu yerden nasıl da gidek / Beyler **haberiniz olsun** aman. - (Vara Vara Vardık Bağa / Ankara)” (Kama, 2019: 61)

“İçimizde yoktur hekim / Beyler **haberiniz olsun** aman. - (Vara Vara Vardık Bağa / Ankara)” (Kama, 2019: 61)

“Kolcubaşı Hacı Ömer Ağa / Beyler **haberiniz olsun** aman. - (Vara Vara Vardık Bağa / Ankara)” (Kama, 2019: 61)

Haberi olmak: (Yerlikaya, 2021: 61)

Haberi olmak: “Bir süredir kimsenin, yani iki kişi dışında kimsenin **haberi olmadan** o evi gözetliyordu.” (Topal, 2015: 49)

“Silvia nedense ağabeyinin bu durumundan **haberi olması** gerektiğini düşünüyordu.” (Topal, 2015: 49)

Haddi olmamak: “...insanların kabûl-i hakâyık.taki ta’annüdlerini bilirsiniz bu emirde size mingayr-i haddin küçük bir nasihat vereyim.” (Yerlikaya, 2021: 75-76)

Hak etmek: “Bu iş bittiğinde kesinlikle bir ödülü **hak ediyorum.**” (Topal, 2015: 45)

“Sert geçen kıştan sonra doğa, güneşi **hak ediyor.**” (Topal, 2015: 45)

Hak etmek: “Çünkü bunu hak etti.” (Duran, 2019: 88)

Hak etmek: “Hüsran içinde olmalarının sebebi ise, erkek olan çoğunun, zürriyetlerini sürdürme derdinde olan ana babaları tarafından lala paşa büyütüldükten sonra cemiyete salınması ve bu ortamda, vaktiyle ailelerinde kendilerine verilen kıymeti **hak etmediklerini** anlamalarıydı.” (Oğuzkan, 2021: 181-182)

“O, zâten bunu **hak etmiyor** muydu?” (Oğuzkan, 2021: 181-182)

“Silah sesinin yankıları daha kesilmemişken, saraya bir fersah uzak olmayan jandarma karakolunun kumandanı olan bir mülazım, telefon ahizesini kulağına götürmüş, bizzat kendisi **hak etmişken** arkasından piston basılarak terfi ettirilmiş bir üst amirinin azarlarını ve küfürlerini, sinirden eli ayağı titreye titreye dinliyordu.” (Oğuzkan, 2021: 181-182)

“Zâten hemen hepsi hüsrân içindeydiler ve münevver hüviyeti onlara **hak ettikleri** hürmeti sağlayabilirdi.” (Oğuzkan, 2021: 181-182)

Hak etmek: “Kanlı ikilikten, ihtiraslardan, hedefi bilinmeyen veya hedefi hak edecek kuvvet ve meşruiyete sahip bulunmayan hareketlerden nefret ediyor, bunları büyük günahlardan sayıyordu.” (Elibol, 2009: 11)

Hak etmek: “Üçü de bunu hak etmişlerdi.” (Korga, 2018: 128)

Hak etmek: “ Yarayı kalp seviyesinin üstünde tutup taşısalmış doktor diplomasını bile hak edeceklermiş.” (Uygun Selimler, 2022: 40)

“ Sizce her vatandaşımız saygıyı hak etmiyor mu? (s.200)” (Uygun Selimler, 2022: 40)

Hakaret etmek: “Kadın iyi giyimli, orta hâili birine benziyordu ve anlaşılan, kendisini acımasızca yumruklayan polise mukâvemet ve **hakâret etmişti.**” (Oğuzkan, 2021: 181)

Hakkı olmak: (Yerlikaya, 2021: 61)

Hakkı olmak: “Korkmaya hakları yoktu, çünkü yalnız sokakları değil, bütün kasaba, bütün memleket sahipsizdi.” (Elibol, 2009: 19)

Hakkını helal et-: “Bu dağın oylumuna / Kuş konar yaylımına / Gel **hakkın helal eyle** / Geldik yol ayırımına. - (Dağları Dağlasınlar/ Erzincan)” (Kama, 2019: 169)

Haklı olmak: “Çünkü onlar için **haklı** yâhut haksız **olmak** değil, birilerinin kendilerine zarar verip vermemesi önemliydi.” (Oğuzkan, 2021: 182)

“Kaçan düşman dretnottakiler **haklı olduklarına** inanıyorlardı.” (Oğuzkan, 2021: 182)

Hali harap ol-: “Atım Araptır benim / Yüküm şaraptır benim / Bu yıl böyle giderse / **Halim haraptır** benim. - (Atım Araptır Benim/ Ankara)” (Kama, 2019: 62)

Halt etmek: (Yerlikaya, 2021: 61)

Halt etmek: “(Ben kırkyılda bir halt edecek olsam, yüzüme gözüme bulaşıyor.)” (Kiraz, 2021:139)

Halt etmek: “ Arada sırada “Ne halt edersin a benim efendim?” (Uygun Selimler, 2022: 41)

Halt etmek: “Her şey alelâde görüldüğü için İdris Âmil, anasının sinide getirdiği kahvaltısını silip süpürdükten sonra yine helaya gitti ve yine aynı **haltı yaptı.**” (Oğuzkan, 2021: 182)

Haram et-: “Gidin bulutlar gidin / Yârime selam edin / Yârim tatlı uykuda / Uykusun **haram edin.** - (Bugün Ayın Üçüdür/ Malatya)” (Kama, 2019: 170)

Haram olmak: “Haram olsun o gazâ sana diyecem emme dilim varmaz.” (Elibol, 2009: 12)

Hasta etmek: “Doktorların hastalara hastalık hakkında çok derin bilgiler vermesi âdet değildir ama siz bir istisna yapın da şu beni hasta eden mikrop hakkında biraz tafsilat verin.” (Korga, 2018: 130)

Hata etmek: (Yerlikaya, 2021: 62)

Hata etmek: “Büyük **hata ettik**, onu aramalydık.” (Topal, 2015: 73)

Hatırı hoş ol-: “Bad-ı saba selam söyle o yâre / Mübarek **hatırı hoş** mudur nedir / Nideyim yitirdim bulamam çare / Mestane gözlerde yaş mıdır nedir. - (Bad-ı Saba Selam Söyle O Yare/ Sivas)” (Kama, 2019: 63)

Hayırlı olmak: “(Fahri’nin evine gelmesem bile bir başka eve taşınmak benim için hayırlı olacak.” (Kiraz, 2021:144)

Hayran ol-: “Aha bala gurbanın olam / Can bala **heyranın olam.** - (Bir İnce Yağmur Yağar/ Erzurum)” (Kama, 2019: 172)

“Ay gız hayranın olam / Ay gız gurbanın olam / Oğlan **hayranın olam** / Oğlan kurbanın olam / Gidersen yola salam / Galasan gadan alam. - (Bağa Girdim Üzüme/ Kars)” (Kama, 2019: 173)

“Ben sana **hayranım** çekerim sevda / Sular gibi aksam çay olsam daha / Gel sevdiğim senle edelim veda / Hasrete yandırdı gözlerin beni. - (Ela Gözlerini Sevdiğim Dilber/ Erzincan)” (Kama, 2019: 172)

“Dam başında duran kız / Bayram geldi donan kız / Bayram kurbandsız olmaz / Ben sana kurban kız / Ben sana **hayran** kız. - (Dam Başında Duran Kız/ Malatya)” (Kama, 2019: 172)

“Dam üstüne duran gız / Bayram geldi donan gız / Bayram gurbansız olmaz / Ben de sana **hayran** gız. - (Dam Üste Dam Öreler/ Kars)” (Kama, 2019: 172)

“Elif kametine **hayran olduğum** / Gece gündüz hayaline döndüğüm / Hep senin içindir boyun eğdiğim / Yoksa zapdedemez buralar beni. - (Siyah Perçemlerin Gonca Güllerin/ Tunceli)” (Kama, 2019: 173)

“Gaşın gözün şirin sözün / Aldı yazık canımı / Men sene **heyran** / Sen cana kurban / Ay hanım hanım / Sen benim canım / Men seni alım / Dağlara gaçım bu gece. - (Ay Gız Adın Amandır/ Kars)” (Kama, 2019: 173)

“Gel ey dilber-i alişan çün sensin Hüsrev-i devran / Sana ben hep **olam hayran** benim canım sefa geldin. - (Kadem Bastı Gönül Tahtı / Erzurum)” (Kama, 2019: 173)

“Gelişine gidişine duruşuna gurban / Gülüşüne süzüşüne **heyran** / Ay ay gara gaşım ay sırmalı saçım / Ay ay ince bellim. - (Ay Sallanıp Geden Yar/ Kars)” (Kama, 2019: 173)

“Gurban olim **heyran olim** / O yârin yürüyüşüne. - (Bir Gurşun Atacağım/ Erzurum)” (Kama, 2019: 172)

“Hoppala yârim haydasına / **Hayran oldum** gaydasına / Ben yanarım edasına. - (Çırahmada Taşmolur/ Ankara)” (Kama, 2019: 63)

“Lemide **hayranım olim** / Kara kız kurbanın olim. - (Aya Bak Nice Gider/ Erzurum)” (Kama, 2019: 173)

“Mail oldum dostun tatlı diline / **Hayran oldum** bağda biten gülüne / Selam verdim onun güzelliğine. - (Arzeyledim Dostu Görmeye Geldim/ Malatya)” (Kama, 2019: 173)

“Senin adın Gülšenem / **Hayran olur** el sene / Sevdiğim bahçenizden / Yollasana gül bene. - (Aya Baktım Ay Hani/ Ardahan)” (Kama, 2019: 173)

“Velim der ki **hayran oldum** bakmadan / Kaşların hükmeder canım yakmadan / Böyle dostun hasretini çekmeden / Ölüm de bir yandan kar değil midir. - (İsmi Sevdüğim Saadetli Dostum / Erzincan)” (Kama, 2019: 173)

Hayran olmak (kalmak): “Silvia, **hayran olmuş** gibi ağabeyine bakıyordu.” (Topal, 2015: 44-45)

Hayran olmak: “Aylarca uğraşarak yaptığı haritalar üzerinde Bilge Tonyukuk ve Kül Tegin’in seferlerini incelemiş ve bu iki kumandana hayran olmuştu.” (Korga, 2018: 132)

Hayret etmek: “(Çocuklarının pek çabuk büyüdüklerine hayret ediyordu.” (Kiraz, 2021:144-145)

Hazır etmek: “Sayın İçişleri Bakanı Karabet Öztürk arkadaşımız bu husustaki kanunu yarın akşama kadar hazır etsin.” (Korga, 2018: 133)

Heba olmak: “(Fakat bütün bu ihtimamlar, o feda edilen uykular, o dikkatler bugün hepsi heba olmuş emeklerdi.” (Kiraz, 2021:146)

Helak olmak: “(Yorgunluktan helak olma derecelerine düştükleri hâlde hâlâ birbirleriyle boğuşan Hint horozları gibi yekdiğerini üzüp incitmekte, zedelemekte devam eyliyorlardı.” (Kiraz, 2021:146)

Her şeyi tam etmek: “Bir bakışla **her şeyi tam ederdi.**” (Oymak, 2019: 101)

Hesap et-: “O nazlı canana uğrarsa yollar / Bize mesken oldu kahveler hanlar / Yârin meclisinde oturan canlar / **Hesab etsin** aylar yıllar beş midir nedir. - (Bad-ı Saba Selam Söyle O Yare/ Sivas)” (Kama, 2019: 64)

Hesap etmek: “... lafin nereye varacağını, nasıl yorumlanabileceğini önceden hesap etmek zorundaydı.” (Elibol, 2009: 12)

Hesapta olmamak: “Afyon’a gelen kuvvetlerin gidecekleri yer günlerce önceden belli olurdu ve Akşehir hesapta yoktu.” (Elibol, 2009: 18)

Hizmet et-: “İhrar verdim ihrarımı güderdim / Senin gibi ihrarsızı niderdim / Varır bir ihrarlıya **hizmet ederdim** / Verdiğin ihrara saldım ben seni. - (Döndün Mü Benden Yüzü Dönesi/ Kırıkkale)” (Kama, 2019: 64)

“Kaleden indim düze / Su bağladım nergize / Yedi yıl **hizmet ettim** / Ela gözlü bir kıza. - (Kaleden İndim Ancak / Sivas)” (Kama, 2019: 64)

Hoş beş etmek: “Feyzi Hoca onu fakültede aramış, **hoş beşten** sonra hem ciddi.” (Oymak, 2019: 94)

Hoş olmak: “(Ayaşlı’nın hatırı hoş olsun diye gelip gidiyor ve kimse bulunmadığı geceler odasından dışarı çıkmıyordu.)” (Kiraz, 2021:150)

Hoşbeş etmek: “...hoş beş ederlerken karısı...” (Duran, 2019: 91)

Hoşbeş etmek: “İki zararsız tanıdık gibi **hoşbeş ettiler.**” (Oymak, 2019: 102)

Hoşbeş etmek: “Kumanda edenlerle edilenler aynı odada oturup hoşbeş ederse bundan bir laubalilik doğmaz mı?” (Korga, 2018: 136)

Hurra akın etmek: “Haberini duyanlar **hurra akın ettiler.**” (Oymak, 2019: 53)

Huy edinmek: “Ancak yolu oradan geçen haddini bilmez bir kambur bir fersah gerideki bostanda yediği bir iki karpuzun tesiriyle olsa gerek, camii duvarına işemeyi **huy edinmişti.**” (Oğuzkan, 2021: 94)

“İlminde derya gibi olduğundan, müşterilerini bir iç dünyaya sahip, şahsiyeti ve umutları ve en önemlisi bir ruhu olan insanlar gibi değil de, kendisine para ödeyecek bedenler olarak görmeyi **huy edinmişti.**” (Oğuzkan, 2021: 94)

Huy edinmek: “Garip garip huylar edinmişti. (Korga, 2018: 136)

Huzur vermek: “Selim Pusat başını önündeki kâğıda eğip konuşmayı kesmekle beraber tasavvufun insana huzur verdiğini yeniden işiterek başka hayallere kaptırıp kendini koyuverdi.” (Korga, 2018: 136)

Hükmü olmamak: (Yerlikaya, 2021: 62)

Hükümet etmek: “İki köy arasında çok eskiden kalma bir baltalık kavgasını bitirdi, kendisince oralarda hükûmet eder oldu, ama, bu her gün korku içinde, tetik yaşamak da onu yordu, usandırdı.” (Kiraz, 2021:151)

İslah etmek: “İşte her ne kadar tarihçiler aksini iddiâ etseler de, aslında birer ziraatçı sayılan Moğollar, fetih ve tecâvüz yoluyla bu zavallıların soyunu tohumlarıyla **ıslâh etmişlerdi.**” (Oğuzkan, 2021: 183)

İsrar etmek: (Yerlikaya, 2021: 63)

İsrar etmek: “Daha ziyade ısrar etmeyerek başka bir şey sordum.” (Uygun Selimler, 2022: 42)

İcap etmek: “Adamların hesaplarının doğru olması icâp ediyordu, yoksa topu atarlar, parasız çulsuz kalırlardı.” (Oğuzkan, 2021: 182-183)

İcat etmek: “Bunun için bir mühtez **icât etti.**” (Oğuzkan, 2021: 183)

İcat etmek: “Elbet o zamana kadar Amerikalılar insanı hiç rahatsız etmeden durmaksızın tıraş eden bir makine icat ederler.” (Korga, 2018: 138)

İçi rahat etmek: “(Çarşıya ben gitmezsem içi rahat etmez.)” (Kiraz, 2021:152)

İçi rahat etmek: “O zaman Annenin içi biraz daha rahat etti.” (Duran, 2019: 93)

İçi rahat etmek: “Sen denileni yap, için rahat etsin.” (Elibol, 2009: 30)

İçin için yer etmek: “Bütün bu sözler onda çoktan beri **için için yer eden** sezginin.” (Oymak, 2019: 103)

İdare etmek: “...iki hafta da biz idare ederiz.” (Duran, 2019: 94)

İdare etmek: “Alelacele Boz mecmûasının **idâre edildiği**, üçüncü kattaki salaş dâireye çıktı.” (Oğuzkan, 2021: 183-184)

İdare etmek: “Ama Ale'nin annesi durumu iyi **idare etmiş**, Marco'ya hiçbir şey söylememişti.” (Topal, 2015: 45)

“Birkaç gün bensiz **idare et.**” (Topal, 2015: 45)

İdare etmek: “Birisi idare edermiş gibi kalktı, gidip kapıyı açtı.” (Elibol, 2009: 12)

İdare etmek: “Macarlar tarafından yapılıyor, hem de bunu Ynako Hunyad idare ediyordu.” (Korga, 2018: 142)

İdrak edememek: “(Birçok siyasi yazıların mana ve maksadını idrak edemiyor, devlet aleyhinde yazılmış yazılar olursa dikkatle okuyor ve gazeteye hiddet ediyordu.)” (Kiraz, 2021:154)

İdrak etmek: “Ayrıca Bevval, boşalan binânın tavanının, neredeyse Ayasofya'nınki kadar yüksek ve ulu olduğunu **idrâk etti.**” (Oğuzkan, 2021: 184)

İflah olma-: “Sazalcadan çıktım ben de gelirim / Mapus olacağımı ben de bilirim / **İflah olmaz** ben bu dertten ölürüm / Ellerine de kınalar yakayım. - (Sazalcadan Çıktım Ben De Gelirim / Niğde)” (Kama, 2019: 65)

“Şu dağların arkasını bilirim / **İflah olmam** ben bu dertten ölürüm / Vadem yeter çöl gurbete kalırım / Yine ben sarayım yarelerimi. - (Kahpe Felek Sana Nettim Neyledim / Sivas)” (Kama, 2019: 65)

İftar etmek: “Allahü Teâlâ uğruna çırpınıp debelenen, ayağına üşenmeyip camiye giden, ramazan ayında zahmete girip ter dökerek oruç tuttuktan sonra **iftarı eden**, Peygamber

Efendimizi'n şefaatine mazhar olmak için mücadele veren, kısacası ahret için faaliyet göstererek kozunu oynayan kim varsa ecel terleri döküyordu.” (Oğuzkan, 2021: 184)

İftira etmek: “Çok geçmeden, birine Zulkarneyn diye **iftira atan** Bevval nâm bir gammazın, Rebaz isimli bir şarapçının kayıtlarına rastladılar.” (Oğuzkan, 2021: 94)

İğfal etmek: (Yerlikaya, 2021: 63)

İhata etmek: (Yerlikaya, 2021: 63)

İkamet etmek: “(Üsküdar tarafı desen bizim merhum amca, Bağlarbaşıda ikamet eder idi.)” (Kiraz, 2021:154)

İkaz etmek: “Ağabeyim, Hasan ağabeyin ikinci defa ikaz edişine karşılık veriyor” (Uygun Selimler, 2022: 43)

İkram etmek: “Sonra birer sigara yaktı onlar. Bana da ikram ettiler ama, almadım.” (Onat, 2019: 68)

İlan etmek: “Hâriçte müstemlekecilere ve dâhilde de mürtecilere ve her iki grubun kültürüne harp **ilân etmek** mecbûriyetinde kalmış yeni rejim, edebiyat meydanını boş bırakmıştı ve kültür de boşluğu sevmezdi.” (Oğuzkan, 2021: 184)

“Maateessüf, anası bu barbarı kadir gecesini doğurmuş olmalı ki, Balkan devletlerinin birbirleri ardına harp **ilân etmeye** başlamalarıyla yine dört ayak üstüne düşmüştü.” (Oğuzkan, 2021: 184)

İnan olmak: “(Genç adamın sevgisine inan olur mu?)” (Kiraz, 2021:157)

İsyan etmek: “Buna tahammül edemeyip **isyana ederek** bir bağımsızlık beyânâmesi kaleme aldılar.” (Oğuzkan, 2021: 183)

İsyan etmek: “Sonunda, önce kız isyana etmişti bütün bunlara, erkek kardeşini o gün benim garsonluk yaptığım bara çağırmıştı.” (Onat, 2019: 69)

İşinden olmak: “(-Parayı biz verelim, yazık o zavallı da işinden olmasın.)” (Kiraz, 2021:164)

İşgal etmek: “Çünkü delikanlı denilecek yaşta iki erkek çocuğu, tahterevalliyi yarım saatten beri işgal ediyordu.” (Uygun Selimler, 2022: 44)

İşinden olmak: “Ona imza atarsam işimden olurum.” (Uygun Selimler, 2022: 44)

İştahı yerinde olmak: “Birden hepsinin **iştahı yerine gelmişti.**” (Topal, 2015: 52-53)

İtimât telkin etmek: “O köhne, tekerlekleri gıcırdayan erzak ve cephâne arabaları pek **itimât telkin etmeseler** de bunları çeken beygirler sağlıklı gibiydi.” (Oğuzkan, 2021: 208)

İtiraf etmek: “ Adını o da seviyor, itiraf etmiyor ama, kim Şimdi dese, yaşamı ve bedeni bir gün geçmişe dönüşse de adının hiçbir zaman şimdinin dışına çıkarılamayacağını seziyormuş gibi keyifle dönüp bakıyor.” (Onat, 2019: 71)

“Kimseciklere göstermediğin bir sözlükte yoklar toplamıdır çünkü bir sazan. Ama sen bunu bir türlü itiraf edemezsin kendine.” (Onat, 2019: 71)

İyi etmek: (Yerlikaya, 2021: 63)

İyi etmek: “Yardım çağırarakla **iyi ettik.**” (Topal, 2015: 50)

İyi olmak: “Gerçi varış gününü ve saatini bildirmiştik, ancak biletlerimizi de aldığımızı söylersek daha **iyi olur** sanırım.” (Topal, 2015: 51)

“Bu yüzden gereksiz yere homurdanmayı bıraksanız **iyi olacak.**” (Topal, 2015: 51)

İzdivaç etmek: “(Zengin bir kızla izdivaç etmek istiyor.” (Kiraz, 2021:167)

Kabil olamamak: “Karşılıklı meramımızı anlatmak **kabil olamayacak.**” (Oymak, 2019: 100)

Kalıbı kıyafeti yerinde olmak: “Paris modasını takip eden hanımlar gayet şık iken, beylerin **kalıbı kıyafeti**, ensesi kulağı **yerinde** sayılırdı.” (Oğuzkan, 2021: 70)

Kanlısı olmak: “...Ananın kanlısı olmak, ölünceye kadar ateşten gömlek giymektir.” (Şahin Dede, 2022: 128)

Kamil ol-: “Düşkün iken dost bağına girilmez / Yalan ile Hakka ikrar verilmez /**Kamil olmayınca** menzil görülmez / Kara cahil elinden kul dertli dertli. - (Bu Yarayı Dosttan Aldım Ezeli/ Sivas)” (Kama, 2019: 66)

Kanlı ol-: “Sallama saçların sende bulunsun / Ezrail misali canım alırsın / Etme bu cefayı **kanlım olursun** / Bu kul senin kulun kulun değil mi. - (Açma Zülüflerin Yellere Karşı/ Kırşehir)” (Kama, 2019: 67)

“Sana yandım allı gelin / Ağ gerdanı benli gelin / Öürsem **kanlım olursun** / Kıyma bana telli gelin. - (Dumlucanın Bayırına/ Sivas)” (Kama, 2019: 67)

Evler yıkan beller büken / **Kanlı** mı **oldun** kervan kıran / Dön dön dön dön. - (Havalanma Telli Durnam / Sivas)” (Kama, 2019: 67)

Karşı olmak: “(Karısı ona dikildikçe, karşı oldukça o alçalıyor, kadının istediklerini yapıyor.)” (Kiraz, 2021:174)

Kaş göz etmek: “Kaş göz işaretiyle kovulan çocuklar, gözlerini iri iri açıp avlunun dışına çıkıyor, ikide bir arkalarına dönüp bakarak uzaklaşıyorlardı.” (Onat, 2019: 74)

Keleme olmak: “(Bağ keleme olmuştu, bakılmamış.)” (Kiraz, 2021:176)

Karar kıl-: “O sultanı aşık pirden sorarım / Bugün dünya yarın ahret ararım / Aşkına **kıldığım sabr-ı kararım** / Kalmadı sultanım bilmem ne haldir. - (Bugün YastaGördüm Zülfü Siyahı/ Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 116)

Karar kılmak: “Asuri kabartmaları geldi, hiçbirinde **karar kılmadı.**” (Oymak, 2019: 90)

Kaşına gözüne kurban ol-: “Gel bize gel bize gel bize / **Gurbanam o gaş göze.** - (Ay Dağlar Sende Gözüm Var/ Kars)” (Kama, 2019: 179)

Kellesinden olmak: ““Kimi kellesinden olur padişah olayım derken, kimi de yaka paça oturtulur tahtına.” (Şahin Dede, 2022: 130)

Kendine hakim olmak: “(Ancak kendine hâkim olabileceğine de emin değildi.)” (Kiraz, 2021: 177)

Kendine hakim olmak: “Silvia, olabildiğince **kendine hakim olmaya** çalışarak Marco ve Ale’ye baktı.” (Topal, 2015: 54)

Kendine malik olamamak: “(Fakat bu ona karşı hissettiği zaaftan değil, hiddetinden kendine malik olamayacak derecede kuvvetini kaybedip adeta baygın gibi bir hâle gelmesindendi.)” (Kiraz, 2021: 177)

Kepaze etmek: “Genç kızlar tarafından yapılsa bile, askerî bir tören bu kadar kepaze edilebilir miydi?” (Korga, 2018: 157)

Keyfi yerinde olmak: “(Keyfi yerinde oldu mu, Ayaşlı saz çalar.)” (Kiraz, 2021:181)

Keyfi yerinde olmak: “Ama adamın **keyfinin yerinde** olduğu anlaşılıyordu.” (Oğuzkan, 2021: 208-209)

“Bir cebinde ikdam gazetesi diğesinde ise Doyçe Bankın hesap cüzdanı olduğu halde Ayestafanos’a son trenle dönen İhsan Sait’in **keyfi yerindeydi** .” (Oğuzkan, 2021: 208-209)

Keyfi yerinde olmak: “Eski bir şarkı mırıldanıyordu. **Keyfi yerinde olmalıydı.**” (Topal, 2015: 52)

Keyfi yerinde olmamak: “(Ben Ziyet’i pek söyletmek istemedim, çünkü keyfim yerimde değildi, biraz sıkıştırırsaydım ondan her şeyi öğrenirdim.)” (Kiraz, 2021:181)

Kolaçan etmek: “Ama yine de etrafı şöyle bir **kolaçan etmeye** karar verdi.” (Topal, 2015: 45)

“Yoksa şu anda bizimle konuşmak yerine sürekli etrafı **kolaçan ediyor** olurlardı.” (Topal, 2015: 45)

Kolaçan etmek: “Elinden tuttukları Çıgay Börü kılıcı ile kıyıyı kolaçan ederek geçilebilecek bir yer arıyordu.” (Korga, 2018: 160)

Kolaçan etmek: “Kimi zaman da, kimseye sezdirmeden uçsuz bucaksız düzlüğe bakıyordu Osmanlı müfrezlerinin çıkıp geleceği yolu kolaçan eder gibi.” (Onat, 2019: 77)

“Yeğenim, dedi fısıltıyla; sen dışarı çık etrafı kolaçan et hele, polisler gelip ansızın tepemize çökmesin.” (Onat, 2019: 78)

Kontrol altında (olmak): “Eşyalarını kardeşi ve arkadaşlarıyla paylaşmak güzel bir duyuydu, ama elbette her şey **kontrol altında olmalıydı.**” (Topal, 2015: 56)

Konuk olmak: “Şekerin hemen hiç bulunmadığı yıllarda bir öğretmen, bir köye konuk olur.” (Uygun Selimler, 2022: 47)

Kul kurban (köle) olmak: “Kul köle olur bana bütün dünya.” (Duran, 2019: 101)

Kul kurban olmak: “Caferin Mihrinbana **kul kurban olmasına** mukabil Bedriye hayvanlarına mahkumdur.” (Oymak, 2019: 41)

“Kadınlar bana **kul kurban oldular.**” (Oymak, 2019: 104)

Kul kurban olmak: “Nitekim gözlüklü, “Elini ayağını öpeyim vurma artık! Bırak biraz dinleneyim! Yalvarıyorum sana!” diye yakarırken, kasketli, **Kulun kurbanın olayım!**

Yetsin bu ıstırap! Bu zavallı adama acımıyor musun? diye sızlanıyordu.” (Oğuzkan, 2021: 71)

Kuldurluk etmek: “(Karısı bir ev işleten karısının işlettiği eve kendi adını vermekten çekinmeyen, korkmayan, dağda eşkıyalık, kuldurluk etmekten korkmamış olan bir adamın evinde bir kiracısının odasında kumar oynamasından korkacağına aklım ermedi.)” (Kiraz, 2021:188)

Kusur etmemek: “Onları nerede görürsek görelim yaşlarına ve emeklerine saygı duymada kusur etmeyelim.” (Uygun Selimler, 2022: 47)

Kuşbazlık etmek: “Ben küçükken çok **kuşbazlık ettim.**” (Oymak, 2019: 100)

Kuyruk olmak: “Her oyuncuğun başında uzun bir kuyruk oluşmuştu.” (Uygun Selimler, 2022: 47)

Kül etmek: “Bu kez zaptiyelerden kaçan biçare vaktiyle dehşetengiz bir yangının kavurup **kül ettiği** mıntıkayı geride bırakarak, Boğazkesen Caddesi’ne çıkıp Tomtom Sokağı girişinde bir ihtiyarla karşılaşırken şüphelinin kendisine doğru koştuğunu zanneden aksakallı adamın beti benzi attı ve bu kez o da kaçmaya başladı.” (Oğuzkan, 2021: 184)

Kül olmak: “Delinse yer, çökse gök yansa kül olsa dört yan, / Yüce dileğe doğru yine yürürüz yayan. / Yıldırımından tipiden kasırgadan yılmayan, / Ölümlele eğlenen tunç yürekli Türkleriz...” (Korga, 2018: 163)

Linç etmek: “Ama hürriyetin ilânıyla muhterem pederinin sürgün edildiği Bursa’da ahâli tarafından **linç edilip** Hakk’ın rahmetine kavuştuğu o Paşa oğlu tarafından inşâ edilen, tavanı Ayasofya’nınki kadar yüksek ve geniş o dev hangar ve elbette içindeki şey, nazar-ı dikkati celp etmeye başlamıştı.” (Oğuzkan, 2021: 185)

“Birinciler silâhlı ve cesur olduklarından siyasî cinâyetlerini uluorta işlerken, borcunu duayla ödeyip öcünü bedduayla alan daha korkak İkinciler, ancak yirmisi otuzu cem olunca, yani imece usûlü, el ele tutuşan nikâhsız bir çifti sokak ortasında **linç edebiliyorlardı.**” (Oğuzkan, 2021: 185)

Mal etmek: “Ya da kaç liraya mal ederdiniz?” (Uygun Selimler, 2022: 47)

Mal olmak: “Tarihe mâl olmuş kahramanlıklarının en şanlısını yaratacaklarını bilmiyorlardı.” (Korga, 2018: 165)

Mazhar olmak: “Allahü Teâlâ uğruna çırpınıp debelenen, ayağına üşenmeyip camiye giden, ramazan ayında zahmete girip ter dökerek oruç tuttuktan sonra iftarı eden, Peygamber Efendimiz’in şefaatine **mazhar olmak** için mücadele veren, kısacası ahret için faaliyet göstererek kozunu oynayan kim varsa ecel terleri döküyordu.” (Oğuzkan, 2021: 186)

Memnun etmek: “Anadolu; yemeğini konuğuna yedirmekten, konuğunu memnun etmekten zevk alır.” (Uygun Selimler, 2022: 48)

Merak etmek: “... çok sayıda balonun adamı nasıl olup da adamı havaya kaldırmadığını çok merak ediyordu.” (Uygun Selimler, 2022: 48)

“Barkodların ne işe yaradığını merak ettiniz mi?” (Uygun Selimler, 2022: 48)

“Mızmız insanlara benzediğimin farkındayım ama merak ediyorum gündü geceydi, ayırım yapmadan mı konuşacağız?” (Uygun Selimler, 2022: 48)

“Onlarını yüzlerinin alacağı hâli merak ediyordu.” (Uygun Selimler, 2022: 48)

“Parka vardığında herkes onu merak etmişti.” (Uygun Selimler, 2022: 48)

Merak etmek: “Bir çoğu da, şiddetle benim öykümü merak ediyordu.” (Onat, 2019: 81)

Merak etmek: “Salih teklifi biraz da Doktor’a söylediklerini ispat için yaptı. O da bunu merak ediyordu.” (Elibol, 2009: 13)

Merak etmek: “Sen hiç merak etme!” (Duran, 2019: 101)

Merhamet et-: “Bir guş gonmuş ganatlarının başına / **Merhamet et** gözlerimin yaşına / Vadem yeter yardan evvel ölürsem / Dertlü yazın mezerümün daşına. - (Sabahtan açılır Muhabbet Gülü / Erzincan)” (Kama, 2019: 185)

Mevki sahibi olmak: “(Kalemde dikkati sayesinde mevki sahibi oluyor ancak hariçte kendisini yakından tanıyan ve ahablık edenler nezdinde çehre ve kıyafetinin ilk nazarda verdiği ehemmiyeti ve ağırlığı muhafaza edemiyordu.)” (Kiraz, 2021:196)

Musallat olmak: “Bütün insanlara birden "İlk inanca sâdik kalma hastalığı" teşhisi koyan ünlü filozof, acaba kendisinin bu iğrenç hastalığına ne ad takıyor?” (Korga, 2018: 167)

Musallat olmak:“(Sen daha kocaya varmamıştın, aklında mı, o deli herif musallat olmuştu.)” (Kiraz, 2021:197-198)

Mümkün olmak: “Silah arkadaşları Şahin Bey’e, dayanmalarının mümkün olmadığını söylediler.” (Uygun Selimler, 2022: 49)

Münakaşa etmek: “Ayhan’la **münakaşa ediyorduk** şimdi şuracıkta.” (Oymak, 2019: 93)

Mürvet et-: “Noksaniyem yüzüm kara / **Mürvet ettim** durdum dara / İlahi yandırma nara / Dem bu dem saat bu saat. - (İlahi Kapına Geldim/ Erzincan)” (Kama, 2019: 188)

Müsaade etmek: “Çakır, şimdi öküzlerin daha yavaş yürümelerine müsaade ediyordu.” (Korga, 2018: 168)

Neden olmak: “Ancak hücre çoğalmasa kontrolden çıkar ve sonuçta her yıl milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine neden olan kanser hastalığı ortaya çıkar.” (Uygun Selimler, 2022: 49)

Nezle olmak: “(-Hastasın, nezle olmuşsun!)” (Kiraz, 2021:201)

Nispet etmek: (Yerlikaya, 2021: 67)

Nispet kabul etmemek: (Yerlikaya, 2021: 67)

Örtbas etmek: “Zaman olur korkunç bir felaketi anında **örtbas eder.**” (Oymak, 2019: 105)

Park etmek (yapmak): “Zaten okulun her tarafında bisikletlerin **park edilebileceği** yerler vardı, hem de fazlasıyla.” (Topal, 2015: 46)

“Stan, çocuklara valizlerini taşımalarında yardım ederken, arabayı yakın bir yere **park edebildiği** için ne kadar şanslı olduklarından söz ediyordu.” (Topal, 2015: 46)

Peyda etmek / eylemek / olmak: (Yerlikaya, 2021: 68)

Perme perişan et-: “Gözyaşım umman eyledin / Aklım fikrim zayeyledin / **Perme perişan eyledin** / Güzel bu nasıl sevdymiş. - (Beni Dertten Derde Saldın/ Malatya)” (Kama, 2019: 190)

Prezante etmek: “Geçenlerde Bedriye Hanım’a **prezante ettim.**” (Oymak, 2019: 40)

Pişman olmak: “Sanki bu sözleri söylediğime pişman oldum.” (Uygun Selimler, 2022: 51)

Rahat etmek: “O adamın neyin peşinde olduğunu ortaya çıkarmadan **rahat edemeyeceğim.**” (Topal, 2015: 47)

Razı olma-: “Ben **razı değilem** hicrana gama / Garip gönlüm haldan hala kalan var / Sabavetten beri bir yol gözlerim / El zanneder uzaklarda kalan var. - (Ben Razı Değilem Hicrana Gama/ Erzurum)” (Kama, 2019: 190)

Razı olmak (gelmek): “Aylin ise böyle bir adamın bu kadar çok çocuğu evinde misafir etmeye nasıl **razı olduğunu** merak ediyordu.” (Topal, 2015: 47)

Razı olmak: “Bu nedenle, artık başına gelecek her şeye **râzı olduğu** hâlde polislerin âmirine doğru, teslim olmak üzere yürümeye başladı.” (Oğuzkan, 2021: 187)

Rezil olmak: “Desenize **rezil oldum.**” (Topal, 2015: 47)

Rezil olmak: “Şen-king daha çok rezil olmak istemedi.” (Korga, 2018: 181)

Sabit olmak: (Yerlikaya, 2021: 69)

Sağ olmak: “(Rahmetli sağ olsaydı ben de böyle olmazdım ya...)” (Kiraz, 2021: 214)

Saklı telefon etmek: “Sana **saklı telefon ettim.** Teyzem evde yok. Bir sır söyleyeceğim sana...” (Oymak, 2019: 43)

Sarkıntılık etmek: “Ciddî maksatlar kaybolsun. Yalnız eğlenilsin ve kudurmuş kart köpekler, zevk felsefesi uğruna torunu yaşındaki kızlara sarkıntılık etsin, değil mi?” (Korga, 2018: 184)

Sarmaş dolaş olmak: “... sonra da sarmaş dolaş olup bir kişilik halini alışları vardı.” (Elibol, 2009: 32-33)

Sarmaş dolaş olmak: “Baba oğul sarmaş dolaş oldular.” (Duran, 2019: 106)

Sarmaş dolaş olmak: “Geldi, bana sarmaş dolaş oldu.” (Korga, 2018: 184)

Sarmaş dolaş olmak: “İçimde birdenbire bütün insanlarla **sarmaş dolaş olmak**, uzun yıllar birbirinden ayrı kaldıktan sonra nihayet kavuşan dostlar gibi coşkun bir muhabbetle herkesi öpmek arzusu vardı.” (İnan, 2020: 68)

Secde kıl-: “Evleri uçda yârim / Ver bana mücde yârim / Bastığın topraklara / **Kılayım secde** yârim. - (Altunu Bozduyım/ Kayseri)” (Kama, 2019: 81)

Sefer et-: “Kalkdım **sefer ettim** Urumdan Şama / Şamda Kul Yusuf’um görmeye geldim / Endim niyaz ettim Üstaz Halile / Halil divanına durmaya geldim – (Kalktım Sefer Ettim / Elazığ)” (Kama, 2019: 193)

Ses etmemek: “Kımıldamadı ve ses etmedi.” (Korga, 2018: 184)

Sıkıntı olmak: “(Yoksa benim için sıkıntı olurdu, dedi.)” (Kiraz, 2021: 217)

Siftah etmek: “Ancak **siftah ettiği** daha ilk namazında ensesine inen şaplak boyun kemiğini örselemiş, Aman Baba sallabaş olmuştu.” (Oğuzkan, 2021: 188)

“Böylece birahane müdavimleri **siftah edip** hasbihale başladılar.” (Oğuzkan, 2021: 188)

Sinirleri gergin olmak: “O gün gelmişti işte; modaevinin çekmeceleri ödenmemiş senetlerin protesto bildirileriyle dolmuş, cinli votkalı geceler kısalmış, sinirler de gerildikçe gerilmişti.” (Onat, 2019: 92)

Sinirlerine hakim olmak: “Nâzırlar, Çin kağanının karşısında sinirlerine hâkim olabilmek için kendilerini sıkıyorlardı.” (Korga, 2018: 188)

Sirayet etmek: “Söylenenler mahalleden mahalleye **sirayet etti.**” (Oğuzkan, 2021: 188)

Sitem etmek: “Beni gelip hiç görmediği için **sitem ettim.**” (Oymak, 2019: 51)

Sitem etmek: “Onlar böyle ağlayıp gözyaşı dökerken, şef benim yanımdaydı oysa, dimdik ayaktaydı. Öfkeyle bakıyordu onlara, üzülerken, acıyarak, sitem ederek bakıyordu. (Onat, 2019: 92)

Soğuk olmak: “Bazen aşırı derecede durgun, hatta **soğuk oluyor**, bazen de birdenbire coşuyor, bana, nefsimen ettiğim cesareti verecek kadar müfrit bir alaka gösteriyor, adeta beni açıkça tahrik ediyordu.” (İnan, 2020: 69)

Sökün etmek: “...bu merâklı konferansta bulunmak için yedi mahalleden; ihtiyâr, genç çarşafı, yeldirmeli, çocuklu, çocuksuz hanımlar **sökün etti.**” (Yerlikaya, 2021: 84)

Sökün etmek: “Bu iyi ki böyleydi, çünkü Almanlar kendilerine verilen saten önce **sökün etmeye** başladılar.” (Oğuzkan, 2021: 188)

Sökün etmek: “Kadınlar, çocuklar ve köpekler **sökün edip** gelmişlerdi sokaklardan.” (Onat, 2019: 93)

Söz birliği etmek: “Kendilerince, belki de yaşamlarındaki en önemli başkaldırımı gerçekleştirmişlerdi o gün. Söz birliği edip babalarının karşısına dikilmişlerdi çünkü.” (Onat, 2019: 93)

Söz etmek: “Sanki ilk defa karşılaştığı insanlara, şimdiye kadar üzerinde hiç durulmamış bir meseleden söz ediyordu.” (Elibol, 2009: 15)

Söz ol-: “Dama çıkma iz olur / Çuha şalvar toz olur / Gündüz gelme gece gel / Komşularda söz olur. - (Dama Çıkma İz Olur/ Gaziantep)” (Kama, 2019: 122)

Sözünü etmek: “Laf buraya gelip dayandığında, hüzünlü hüzünlü çalkalanan büyük bir iştahla o evin bulunduğu yere doğru bakarak sadece kadının güzelliğinden söz ettiler daha doğrusu.” (Onat, 2019: 94-95)

“Mavi panjurlu, önü bahçeli küçücük evler kurmuyorlardı geleceğe. Masal yüzlü, güleç çocuklardan söz etmiyorlardı.” (Onat, 2019: 94-95)

“Orgdan söz etmek, ihanet gibi bir şeydi gözlerinde, ona düşsel olarak dokunmak bile içlerini sızlatıyordu.” (Onat, 2019: 94-95)

Sual et-: “Eğer bizi **sual eden** olursa / Boynu bükük benzi soluk yar söyle. - (Allı Durnam Bizim Ele Varırsan/ Kırıkkale)” (Kama, 2019: 87)

Suspus olmak: “Ne yönetmenin sesi çıkıyordu, ne kameramanın, ne de geride duran omzu çantalının; hepimiz suspus olmuşuk.” (Onat, 2019: 96)

Sükut etmek: “Ne yapmak lazım geleceğini kestiremeden **sükut ederken** onu kolundan tutup.” (Oymak, 2019: 101)

Şamata etmek (koparmak): “Çocukların kendisine yardım etmelerini o teklif etmişti, ama bu kadar **şamata yapacaklarını** hiç düşünmemişti.” (Topal, 2015: 47)

Şart olmak: “Kağanın kendisine vermiş olduğu yetkiye dayanarak Tulu Han ordusuna ve batı kağanına haber salıp yardım gelinceye kadar Çin elçisini oyalamak gerektiğini, bu da kabil olmazsa ellerindeki ordu ile bir savaş daha yapmanın şart olduğunu keskin sözlerle anlattı.” (Korga, 2018: 193)

Şehit düşmek/olmak: “Büyük oğlu Niğbolu savaşında, kocası da Ankara Savaşında şehit olmuşlardı.” (Korga, 2018: 194)

Şehit olmak /düşmek: (Yerlikaya, 2021: 70)

Şık olmak: “(Ne var ki ona ufak, temiz bir ev hazır bulundurmak şık olurdu!)” (Kiraz, 2021: 230)

Şırınga etmek: “(Hastaneye gider gitmez gene kan aldıldılar, kâfuru şırınga ettiler, daha bilmem neler yaptılar, hasta açılmadı.)” (Kiraz, 2021: 230)

Şiar etmek: “Buda denilen bu adam tarih boyunca bir tek kumandan yetiştirmemiş, savaşı öğrenmemiş, yabancı tutsaklığını şiar edinmemiş bir miskinler ülkesinin peygamberidir.” (Korga, 2018: 194)

Taburcu olmak: “Adam, istirahat için öğle sonrasına kadar yatakta yatacak, yani iki üç saat sonra **taburcu edilecekti.**” (Oğuzkan, 2021: 189)

“Gâliba bugün **taburcu olacaktıydın.**” (Oğuzkan, 2021: 189)

Tadına doyum olmamak: “Toprak içinde korda pişirilmiş, tadına doyum olmayan koyun etiyle, cana can katan nefis Türkmen ayranı, pekmeze yapılmış un helvası ve bal şerbeti, sonra türlü güzel yaş ve kuru yemişler o günkü yorgunluğa değmişti.” (Korga, 2018: 196)

Taklit etmek (Taklidini yapmak): “Silvia bu kez bilerek annesini **taklit eder** gibi, anneler her şeyi bilirler. Deyince de kızlar gülüşmeden edemediler.” (Topal, 2015: 47-48)

Taklit etmek: “Daha sokağa girer girmez, herhalde görüntülerimiz vitrinlere yansıyor insanları bekleyen ceketlerin, fularların, şapkaların ve eldivenlerin arasından bizi taklit ederek yürüyecekti.” (Onat, 2019: 98)

Tamah etmek: “**Tamah ettiğin** kadın tipi bumu dur?” (Oymak, 2019: 80)

Tanıdık çıkmak: “Maske yaşlı adama **tanıdık gelmişti.**” (Topal, 2015: 87)

“Şu hokkabaz kıyafetli adam size de **tanıdık gelmiyor mu?**” (Topal, 2015: 87)

Tarassut altında olmak: “(Fransa, Avusturya postalarının tarassut altında olduklarını bilmek, bu tehlike içinde çalışmak ona zevk ve heyecan veriyordu.)” (Kiraz, 2021: 232)

Tatmin olmak: “Silvia bu cevaptan **tatmin olmuş** gibi görünüyordu.” (Topal, 2015: 48)

“Sonra evdeki sessizlikten **tatmin olmuşçasına** evin diğer tarafına doğru yöneldi.” (Topal, 2015: 48)

Tatmin olmak: “Yazdırırken muhterisleri de düşündü ve bu kitabındaki kusurları, rastlayınca sevinip **tatmin olsunlar** diye onlara sadaka olarak verdi.” (Oğuzkan, 2021: 189)

Tehdit etmek: “O devirde de bunların çoğu, kendilerini **tehdit eden** kâtil ve zorbalardan tırsar, ama kuvvetleri sade vatandaşa yettiğinden onların tepesine biner, Hırsıza polis olmaz, polis dostlara sözünü doğru çıkarmak için ellerinden geleni esirgemezlerdi.” (Oğuzkan, 2021: 190)

Terk etmek: “Çocuk yakamı bırakmakla kalmadı, parkı bile terk etti.” (Uygun Selimler, 2022: 54)

Telef etmek: (Yerlikaya, 2021: 70)

Telef etmek: “Canavarlarını kavmiyetçilikle tâ Rusya’ya sürüp **telef etti.**” (Oğuzkan, 2021: 190)

“Dersaadet’in kalburüstü şeyhlerinin başlarının yakılarak **telef edilmeye** başlanması, yüzlerce kere hatim indirip, farzı sünneti teravihiyle binlerce rekât namaz kılarak Hak Teâlâ’nın cemalini görebilmek uğruna Cennet-i Ala’ya göçmek için yanıp tutuşan sofu ahaliyi helak sırası kendilerine gelecek diye dehşete düşürmüştü.” (Oğuzkan, 2021: 190)

“Tefekkürünü bölen lanet hayvanı **telef etmeye** kararlı görünüyordu.” (Oğuzkan, 2021: 190)

Telef olmak: (Yerlikaya, 2021: 70)

Telefon etmek (açmak): “Ale **telefon etmeden** ona yetişeyim de bu gece bizde kalmak için izin alsın.” (Topal, 2015: 48)

“Ama şimdi sen de bir **telefon edersen** memnun olurlar sanırım.” (Topal, 2015: 48)

Telefon etmek: “Evrâklar, izinnâmeler ve hüviyetler gösterildikten sonra, diğer bir polis memuru içeri **telefon etti.**” (Oğuzkan, 2021: 190)

Tembih etmek: “Evden çıkarken annem: Dikkatli olun, üstünüzü başınızı kirletmeyin! diye sıkı sıkıya tembih etmişti.” (Uygun Selimler, 2022: 54)

Temsil etmek: “Saatin yanındaki, üç atlant ile **temsil edilen** üç kollu gümüş şamdandaki mumları teker teker yaktı ve usulca, masanın maun sathındaki bambu sinek raketine doğru uzandı.” (Oğuzkan, 2021: 190)

Teneffüs etmek: “Galata’da sirkeci Karailyadis’in ticarethânesinde, bu kokuyu **teneffüs ede** ede otuz üç senedir çalışıyorum.” (Oğuzkan, 2021: 191)

Tepki göstermek: “Aslı vitrindeki maskeye dokunmak istediğinde, yaşlı dükkan sahibinin **gösterdiği aşırı tepki**, Marco’ya tuhaf gelmiş.” (Topal, 2015: 88)

“Çocukların, son söylediklerini duyunca **gösterecekleri tepkiyi** merak ediyordu.” (Topal, 2015: 88)

Teselli etmek: “Ama anası, İdris’im! İdrisim! Ah şimdi hastahânelere düştü! diye hüngür hüngür ağlıyor, ama komşuları kadıncağızı **teselli ediyorlardı**.” (Oğuzkan, 2021: 191)

Tetikte olmak: “Özür dilerim dedi, Öykü için ava çıktığını bilemezdim, demek sürekli tetiktesin.” (Onat, 2019: 100)

Tutkun olmak: “(Üç dört seneden beri bir genç hanıma tutkun olduğu ve cesaret edip de söylemediği...” (Kiraz, 2021: 239)

Ucu bucağı olmamak: “Ucu bucağı görünmüyordu.” (Duran, 2019: 112)

Ucu bucağı olmamak (bulunmamak): “Aralanınca, önce uzak diyarlardan kopup gelen yosun kokuları girdi içeri, rüzgarlar, yanıp sönen balık parıltıları ve uçsuz bucaksız ufuklar girdi.” (Onat, 2019: 102)

“Öğleye doğru uçsuz bucaksızdı yeryüzü, nereye baksak kumdu.” (Onat, 2019: 102)

Ucu bucağı olmamak / gelmemek : (Yerlikaya, 2021: 71)

Uç bucak olmamak: “Takdirlerine, hürmetlerine **uç bucak yoktur**.” (Oymak, 2019: 41)

Umrunda olmamak: “(Kadın başkasına gitmiş gitmemiş hiç umurunda değildir.)” (Kiraz, 2021: 241)

Umrunda olmamak: “Umurunda değilmiş Yabunun, varsın homurdanasınlarmış.” (Onat, 2019: 103)

Un ufak etmek: “Un ufak edilmiş bir dana çıkıyordu kıyma makinesinden, bir başka dana kocaman bir satırın altında kuşbaşı kuşbaşı doğranıyor, bir başkası da paketlenip evlere gönderiliyordu.” (Onat, 2019: 103)

Ülfetli olmak: “(Onun da bazı ihtiyaçları olduğunu bazı kadınlarla ülfeti olabileceğini nedense düşünmemişti.” (Kiraz, 2021: 244)

Üzerine vazife olmamak: “Marco, **üzerine vazife olmadığını** bile bile Andrew’e, Bay Campbell, bu akşam da mı bizimle yiyecek? Diye sordu.” (Topal, 2015: 170)

Var olmak: “Ve nihâyet, **var olduğu** için af diledi.” (Oğuzkan, 2021: 191)

Veda etmek: “Aleks’e **veda edip** bisikletlerini dönüş yoluna doğru çevirdiler.” (Topal, 2015: 48)

“Ama Marco’da diğerleriyle birlikte Aleks’e **veda ettikten** sonra bahçe kapısından dışarı çıkıp bisikletine atladı.” (Topal, 2015: 48)

Veda etmek: “Ben aç kalabilirim ama özgür olmayı, aç kalmaya tercih ederim! diye köpeğe seslenerek veda eder.” (Uygun Selimler, 2022: 55)

Veda etmek: “En tehlikeli maceraya atılırken, ölüme giderken veya veda ederken bile birkaç satır...” (Korga, 2018: 208)

Yalvar yakar olmak: “Bu yüzden tam 20 gün cenabet dolaşmış, **yalvar yakar olduğu** bir gardiyanın getirdiği, o da bir tencerecik ılık suyla arınmıştı.” (Oğuzkan, 2021: 73)

Yanağı al al olmak: “Birkaç gün içinde hepsinin **yanağı al al olmuştu.**” (Oymak, 2019: 41)

Yanlış etmek: “(-Yanlış etmişsin, bu iş kaçıp kovalamadan da olur mu?)” (Kiraz, 2021: 252)

Yar olmak: “Fakat talih kendisine hiç yar olmuyordu.” (Korga, 2018: 210)

Yardım etmek: “Allah’ım yardım et!” (Uygun Selimler, 2022: 56)

“Baba Evinde Uzun Şevki gelmiş, yeni tutulan evin badanasına yardım etmiştir.” (Uygun Selimler, 2022: 56)

“Yardım etmeyi bırak, imza bile vermiyorlar.” (Uygun Selimler, 2022: 56)

Yarenlik etmek: “(İlkin Turan bana yârenlik ettikçe gözlerini dört açıyor, Turanın kocasının görüp görmediğini, işitip işitmediğini anlamak istiyor...)” (Kiraz, 2021: 252)

Yenik düşmek: “Gecenin ilerleyen saatlerinde artık uykuya yenik düştüm.” (Uygun Selimler, 2022: 56)

Yer etmek: “Belliydi ki bu çocuk iyi bir sipahi olmayı kafasına koymuş, sipahinin okuma bilmesi hakkında Çakırın söylediği söz onda iyice yer etmişti.” (Korga, 2018: 212)

Yer tutmak: “Yer altından çıkarılan değerli taşlar da Okland’ın ticari yaşamında önemli yer tutuyor.” (Uygun Selimler, 2022: 57)

Yerinde olmak: “(Ben Tuğrulun yerinde olsaydım, o sözleri dinlemez karşılık verirdim.)”
(Kiraz, 2021: 255)

Yerine koymak: “Ben o zaman altı yaşındaydım ama dedem beni bebek yerine koyardı.”
(Uygun Selimler, 2022: 57)

“Beni adam yerine koymuyorsun.” (Uygun Selimler, 2022: 57)

Yerli yerinde olmak: “Tankların, bando takımının ve atların arkasındaki apartmanların hepsi yerli yerindeduruyor fotoğrafta; değişen yalnızca sahipleri ve renkleri.” (Onat, 2019: 109)

Yok etmek: (Yerlikaya, 2021: 72)

Yok etmek: “Onu yok etmelerine izin veremem!” (Uygun Selimler, 2022: 57-58)

Yok olmak: (Yerlikaya, 2021: 72)

Yok olmak: “Ben onları onlar yapan eşi benzeri bulunmaz bir şeymişim de yeteri kadar özen gösterilmezse hemencecik buharlaşıp yok olurmuşum gibi, getirip sırtıma kırmızı bir yastık koyuyorlar hatta.” (Onat, 2019: 110)

Yolcu etmek (yola vurmak): “Karımı İzmir’e yolcu edişimin üçüncü günüydü.” (Onat, 2019: 111)

Yolcu etmek: “Tilki onları yolcu ettikten sonra geri dönmüş...” (Duran, 2019: 11)

Yurt edinmek: “Eski zamanlarda Maori kabileleri de bu volkanik tepeleri yurt edinmişler.”
(Uygun Selimler, 2022: 59)

Yurt olmak: “(Muharebede yerleri yurt olduğu, dağıldığı için muharebeden sonra da oralara dönmek istememiş.)” (Kiraz, 2021: 260)

Yüzsüz olmak: “(-Sen onun ne yüzsüz olduğunu bilmezsin!..)” (Kiraz, 2021: 262-263)

Zapt etmek: “Ama işte bu caddedeki apartmanlar **zapt edilmesi** imkânsız kalelerdi.”
(Oğuzkan, 2021: 192)

“Baldırı çıplaklar böylece Bastil denilen kaleye yürüdüler ve burayı zapt ettiler.” (Oğuzkan, 2021: 192)

Zapt etmemek: “Sabırsızlıkla içeri dalmak isteyen kardeşimi zor zapt ettim.” (Uygun Selimler, 2022: 59)

Zevk etmek: “Bu talihsiz kadın herhalde mihneti kendine zevk etmekte bir teselli bulmuştu.” (Korga, 2018: 223)

Ziyan olmak: “(-Halide aynayı kırdı, bana ziyan oldu.)” (Kiraz, 2021: 267)

Ziyan olmak: “Yürür gün doğmadan yollarda her gün / Sakat, sessiz ve aksak bir hayalet. / İçerden: Bir ziyan olmuş ömürdür, / Dışardan: Neymiş artık var, hayal et.” (Korga, 2018: 224)

Ziyaret etmek: “Çünkü ara sıra **ziyaret ettiği** Abanoz Sokağı’ndakiler dışında, belki eline ilk kez hanım eli değecekti.” (Oğuzkan, 2021: 192)

Ziyaret etmek: “Andrew dışındakiler daha önce bu müthiş eğlence beldesini **ziyaret etmişlerdi**, ama tekrar gitmek çok güzel olacaktı.” (Topal, 2015: 48-49)

“Ne var ki son zamanlarda Marco’ları sık sık **ziyaret eder**, bu bahaneyle de Silvia’nın bisikletini ödünç alır olmuştu.” (Topal, 2015: 48-49)

EK-3 SIFAT VE ZARF GÖREVLİ SÖZCÜKLERLE OLUŞTURULAN SÖZ ÖBEKLERİ

Adsız bir sır: “Böyle zamanda **adsız bir sır**.” (Oymak, 2019: 95)

Apansız gelmek: “Nihayet kendisi **apansız geldi**.” (Oymak, 2019: 49)

Başı boş açılıp saçılmalar: “**Başı boş açılıp saçılmaların** yemişe zarar vereceğini bilen insan.” (Oymak, 2019: 94)

Candan sev-: “Cahar attım düşüşüne / Mayilem kalem kaşına / Ben **candan severim** seni. - (Cahar Attım Şeş Oynadım/ Diyarbakır)” (Kama, 2019: 106)

“Cahar attım şeş oynadım / Dubarayla yendi beni / Ben **candan severim** seni. - (Cahar Attım Şeş Oynadım/ Diyarbakır)” (Kama, 2019: 106)

Ceylan bakışlı Şehrazat: “Vah benim küçüğüm! **Ceylen bakışlı Şehrazat.**” (Oymak, 2019: 53)

Çalakalem bir şiir: “Her bıyığı terleyen delikanlı oturuyor, **çalakalem bir şiir**, mevzu da nedir biliyor musun?” (Oymak, 2019: 42)

Dar koşmak: “Müzeyyen bu sinirli sese, elindeki meyve bıçağını bırakmadan, **dar koşmuştu.**” (Oymak, 2019: 72)

Deliksiz bir uyku çıkarmak: “(Yerimi yadırgamam; deliksiz bir uyku çıkarmışım.)” (Kiraz, 2021:98)

Deliksiz bir uyku: “Sonra uyku, **deliksiz bir uyku.**” (Oymak, 2019: 53)

Deliksiz uyku: “Bundan uykusu deliksizdi artık.” (Duran, 2019: 72)

Gazapla bakınmak: “Hafız Nuri, gözüne kan oturmuş bir halde **gazapla bakınarak** tir tir titriyordu.” (Oymak, 2019: 80)

Hazla bakmak: “Ayhan’ın üzerindeki nefti kumaşa sadece merak ve birazda **hazla baktı.**” (Oymak, 2019: 91)

Kara gün: “Gedin anama deyin / Derdimi yanana deyin / Anam meni sorarsa / Günümü gara deyin. - (Ana Meni Yaz Ağla/ Kars)” (Kama, 2019: 178)

Kıskıvrak yakalamak (bağlamak): “Sonra birden, Juro’nun birden arkadan yaklaşip adamı **kıskıvrak yakaladığını** gördü.” (Topal, 2015: 158)

Kör karanlık: “White’ın geçeceği yola kör karanlıkta dizilir, önlerinde durdukça tek tek binerlermiş.” (Duran, 2019: 99)

Masum bir hazla gülümsemek: “Onu seyrederken **masum bir hazla gülümsüyor.**” (Oymak, 2019: 99)

Raks adımlarıyla yürümek: “Gülbün yine esnek oynayışıyla **raks adımlarıyla yürümeye** başlamıştı.” (Oymak, 2019: 94)

Soğuk davranmak: “Odamın parasını peşin olarak vermiş olmama rağmen oraya hiç uğramayışım, ev sahiplerinin bana karşı biraz **soğuk davranmalarına** sebep oluyordu.” (İnan, 2020: 69)

EK-4 GERÇEK ANLAMLI SÖZ ÖBEKLERİ

(Bir şeyin) altında kalmak: “Yan komşumuz göçük altında kalmıştı.” (Uygun Selimler, 2022: 28)

Adımını (adım) atmak: “Aleks’in hemen arkasından yürüyen Aslı ilk adımını atınca orada merdiven olduğunu anladı.” (Topal, 2015: 104)

Ağzının suyu akmak: “Ne var ki İmrendiğinden midir dudağının kenarından **ağız suyu akan** çocuğun hissiyatının tersine Paşaoğlu, otel aşçısının hazırladığı ölümcül tatlı hala midesinde olduğu için, o anda sığır tezeğinden farksız gördüğü pasta ve turtalara ne zaman baksa öğürmemek için kendini tutmaktaydı.” (Oğuzkan, 2021: 32)

“Yemekleri beklerken aynı zamanda onarlı hayal de ediyor bu sebeple dudaklarının kenarından **akan ağız suyunu** ikide bir garsonun yaydığı peçete ile siliyordu.” (Oğuzkan, 2021: 32)

Ateşe vermek: “Düşman, kaçarken kenti ateşe vermişti fakat bu yangınlar kimsenin umurunda bile değildi.” (Uygun Selimler, 2022: 28)

Ayağa kalkmak: “Ama her gün oyuncakçıya gidemezdi ki. Hem gitse bile, oyuncakçı onu görünce ne ayağa kalkıyor, ne de selam veriyordu.” (Onat, 2019: 20)

Ayağa kalkmak: “Karşısındaki arkadaşına da işaret edip ayağa kalkmasını söyledi.”

“Isındıktan ve karnı doyduktan sonra işine geri dönmek için ayağa kalktı ve genç kadına Size çok teşekkür ederim. Süt ve kurabiyeler için borcum ne kadar? diye sordu.” (Uygun Selimler, 2022: 28)

Ayağa kalkmak: “Top gibi zıplayarak ayağa kalkan Çakır, çevik bir hareketle kepeneğini sırtından attı.” (Korga, 2018: 63)

Baş eğmek: “Çakır, elini bağrına basarak baş eğip selamladı.” (Korga, 2018: 67)

Başı dönmek: “...Cümle kapısının önüne geldiği zaman başının dönmeye başladığını hissetti.” (Şahin Dede, 2022: 59-60)

Başı dönmek: “Bunu ayran sanan ve içinde yine o eski yanıklığı duyan Deli Kurt, serinlemek için bir dikişte içince tuhaf bir şekilde başı dönerek: - Bu nedir? diye sordu.” (Korga, 2018: 68)

Başı dönmek: “Çünkü yaşam birçok ad vermişti bu tür çukurlara, kötü kötü adlar, kirli kirli, acınası ve değişik; ve çocukların başları dönüp ayakları sürçerse yüzlerce çukura düşeceklerdir bu yüzden, cam dibinde oturmalarına dönüşüyordur kadının korkusu, birdenbire dönüp bakmalara, ansızın ürpermelere ve dalıp dalıp gitmelere dönüşüyordur.” (Onat, 2019: 22-23)

Başı dönmek: “Midesi altüst oluyor, başı fırfır dönüyordu.” (Elibol, 2009: 57)

Boy vermek: “Bir bakacaksın boy verip açacak yeni tomurcuklar.” (Uygun Selimler, 2022: 30)

Çiçek açmak (vermek): “Münevver Hanım bahar geldi, otlar yeşerdi, papatyalar çıktı, çiçekler açtı,…” (Uygun Selimler, 2022: 32)

Darmadağın olmak: “Her yer darmadağın olmuştu.” (Uygun Selimler, 2022: 32)

Deli et-: “Hangi bağın bağbanısan gülüşen / Aldın aklım beni **ettin deli** sen / Kırk yıl kalsa yine kendi malımsan / İsterim ki bir gün evvel gelesen. - (Hangi Bağın Bağbanısan Gülüşen/ Diyarbakır)” (Kama, 2019: 107)

Deli ol-: “Doğdunun düzüne yağmaz mı dolu / Yârinden ayrılan **olmaz** mı **deli** / Günde üç beş kere gördüğüm yâri / Şimdi altaylara katlandım gayrı. - (Doğdunun Düzüne Yağmaz Mı Dolu/ Çankırı)” (Kama, 2019: 40)

“Gidiyom sende bende / Bir arzum galdı sende / Derdinden **oldum deli** / Din iman yok mu sende. - (Dama Goydum Yakacak/ Ankara)” (Kama, 2019: 40)

Ders almak: “Bu sene de beraber aynı **dersleri alıyoruz**, değil mi? Diye sordu Aslı yattığı yerden.” (Topal, 2015: 65)

Ders vermek: “(Bir işe girer, hocalık eder, dil dersleri verir.)” (Kiraz, 2021:100)

Ders vermek: “Tebriz sınırında Sultan Uzun Hasan ve altın sandıklarıyla karşılanan Ali Kuşçu, sultanın haşarı çocuğuna matematik dersleri veriyordu.” (Uygun Selimler, 2022: 33)

Diz çökmek: “Adamcağız diz çökmüş, ağlıyordu.” (Oğuzkan, 2021: 84)

“Çekik gözlü, geniş suratlı, çıkık elmacık kemikli, kibiri kırılmış Moğol, karlı yol üzerinde yürüyerek buzlaşmış bedeninin önüne geldi ve **diz çöküp** ona secde etti.” (Oğuzkan, 2021: 84)

Diz çökmek: “Yasavul diz çöküp kulağını çadıra dayadı.” (Korga, 2018: 94)

Dudak bükmek: “Babasını sorunca, yapmacık bir tavırla yüzünü buruşturup **dudaklarını bükerek:** Buyurun! Dedi.” (İnan, 2020: 46)

El sıkmak: “Beşeri Şef, albayın elini sıkarak iltifat etti.” (Korga, 2018: 99)

El sıkmak: “Karşılaşan insanların mutlaka gülümsemeleri gerekirmiş gibi, ayrımına varamadığım alışkanlıklardan birini daha sürdürerek gülümseyeceğim elini sıkarken.” (Onat, 2019: 49)

Gaza basmak: “Derken kalantor adam otomobilin **gazına basmış** ve Mercedes’in egzozundan püsküren duman, İdris Âmil’in gözlerini yaşanmıştı.” (Oğuzkan, 2021: 146)

Göbek atmak: “...ter ter tepiniyor, göbek atıyoruz.” (Duran, 2019: 80)

Göbek atmak: “İkide bir meze kültürünün sınırlarını zorlamaz yani ve kafası attıkça ikide bir masayı sandalyeyi devirip göbek atmaya kalkışmaz.” (Onat, 2019: 55)

Göz dikmek: “... ve pabuçlarının ucuna diktiği gözlerini bir kere olsun kırpmadan dinleyen Kel Hacı tellal idam lafını eder etmez ayağa fırladı.” (Elibol, Tarık 2009: 39-40)

Göz dikmek: “Allah bana neler ihsan etti demek isteyen küçük çocuklara veya ismini söyleyemeyecekleri bir adamdan peydahladıkları evlatlarına **gözlerini dikip** şaşkın şaşkın gülümseyen hizmetçi kızlara benzerlerdi.” (İnan, 2020: 50)

“Maria **gözlerini** sabit bir noktaya **dikip** uzun uzun daldıktan sonra” (İnan, 2020: 50)

“Başımı yastığa bıraktım, **gözlerimi** tavana **dikerek** beklemeye başladım.” (İnan, 2020: 50)

“Bazen büyük kızına **gözlerini diker**, ondan bir şeyler, sıcak, tatlı bir şeyler bekler gibi dururdu.” (İnan, 2020: 49)

“**Gözlerimi** onun benden cevap bekleyen siyah ve dalgın gözlerine **dikerek** ağır ağır” (İnan, 2020: 50)

“Gözlerimi yere **diktim** ve bekledim.” (İnan, 2020: 50)

“Gözlerini belli olmayan bir noktaya **dikmiş**, bakıyordu.” (İnan, 2020: 50)

“Gözlerini **gözlerime dikmiş** ısrarlar soruyordu.” (İnan, 2020: 40)

“Gözlerini kâh yere, kâh gökyüzüne **dikerek** elleriyle işaretler yaparak konuşuyordu.” (İnan, 2020: 50)

“Nihayet, yüzüme doğru eğildi, **gözlerini kaldırırma dikti** ve fısıltı gibi bir sesle fakat çabuk çabuk.” (İnan, 2020: 50)

“Sanki aradığım insan birdenbire peyda oluverecekmiş gibi **gözlerimi** ilerideki elektrik direğinin altına **diktim**.” (İnan, 2020: 50)

“Sonra, yüzüme o cesur ve manalı **gözlerini dikerek** ilave etti: Yani bir iş icat ettim.” (İnan, 2020:49)

“Yanaklarına dökülen saçlarını geri atmak için başını silkti, sonra **gözlerini bana dikerek**” (İnan, 2020: 50)

Göz dikmek: “Bense, bando takımının ikinci sırasında, gözlerimi sana dikmiş, trompet üflüyorum.” (Onat, 2019: 57)

Göz kırpmak: “Ağabey Kerem’e göz kırptı, sessiz bir hoşça kal işareti yaptı, kayboldu.” (Duran, 2019: 83)

Gözleri kamaşmak: “Çok geçmeden silme tokat Çakır’ın yüzünde patlamış, gözünün kamaşması geçtiği zaman kendisini yerde bulmuştu.” (Korga, 2018: 121)

Gözleri kararmak: “Açlıktan elleri titreyip gözü karardığı için iyi gezleyemiyordu.” (Korga, 2018: 121)

Gözleri kararmak: “Canı gidip geliyor, **gözleri kararır** gibi oluyordu.” (Oğuzkan, 2021: 124)

Gözlerini (bir şeye) dikmek: “Sadağından bir ok çekerek gözlerini ışığa dikti.” (Korga, 2018: 124)

Gözlerini ağır ağır devirerek yan bakmak: “Boğuk bir hırıltı çıkarır ve kanlı **gözlerini ağır ağır devirerek** şöyle bir yan bakardı.” (Oymak, 2019: 47)

Gözlerini amcasına dikmek: “Zerre telaş ve kuşku duymadan berrak **gözlerini amcasına dikmiş.**” (Oymak, 2019: 87)

Gözlerini dikmek: “(Onun karşısında Hüseyin Bey bir sandalyeye ilişmiş, gözlerini yere dikmiş, gene kendi işlerini anlatıyordu.” (Kiraz, 2021:128-129)

Gözü kararmak: “Açlıktan gözleri kararmış...” (Duran, 2019: 84-85)

Gözü kaymak: “Sipariş ettiği krepli sığır konsomesi geldiğinde, Paşaoğlu'nun **gözü** bu grubun yanındaki masaya **kaydı.**” (Oğuzkan, 2021: 125)

Gözünü açmak (kendisi ya da başkasının): “Gözlerimi açtığımda evimdeydim.” (Onat, 2019: 59)

“İkisi de bilmeyeceklerdi oysa, bu beyaz karanlık hepimizi yutacaktı. Günlerce kalacaktık orada, sonra bir çift el gelecekti nerden gelecekse, karları eşeleye eşeleye bulup çıkaracaktı bizi. Gözlerimizi açınca da, gülümseyen bir şapka görecektik, belki hasır.” (Onat, 2019: 59)

Gözünü açmak: “...ancak öğleye doğru gözlerini açmış.” (Duran, 2019: 85)

Gözünü (gözlerini) (bir şeye) dikmek: “Aylin ise karşılarındaki meydanda toplanmış kalabalığa **gözünü dikmişti.**” (Topal, 2015:109)

“Aylin ve Aslı Silvia'nın **gözlerini diktiği** yere bakınca şaşkınlıktan neredeyse küçük dillerini yutacaklardı.” (Topal, 2015: 109)

“Aylin'le Aslı, **dikkatlerini** bahçe kapısına **diktiklerinden** Silvia'nın yüzünün garip bir şekilde bembeyaz olduğunun farkına bile varmamışlardı.” (Topal, 2015:109)

Gözünü dikmek: “(Salime, babasının sarhoşlandığını bildiği için gözlerini tabağa dikmiş, dudaklarında hafif bir tebessümle sanki hiç babasını işitmiyordu.)” (Kiraz, 2021:132)

Gözünü dikmek: “...gözlerini Babanın kahverengi gözlerine dikip baktı.” (Duran, 2019: 85)

Gözünü dikmek: “Odanın tenhalaştığı bir anda arkadaşım başını kaldırarak: “Sana bir iş buldum!” dedi. Sonra yüzüme o cesur ve manalı gözlerini dikerek ilave etti: “Yani bir iş icat ettim.”” (Shurafa, 2022: 54)

Gözünü dikmek (bir şeye): “Ama o, iri yeşil gözlerini dikiz aynasına dikip yol boyunca seni izlemişti.” (Onat, 2019: 59)

“Onlara bakmıyordum gerçi, gözlerimi karşımızdaki boş masaya dikmiş, gene kendi kendine, zaman hep geleceğe mi akar, deyip duruyordum.” (Onat, 2019: 59)

Gözünü dikmek (bir şeye): “Derken **gözlerini** tavandaki billur avizeye **dikip**, Zulkarneyyyn! Ey Zulkarneyyyn! Gel ey Zulkarneyyyn! diye, abuk sabuk inlemeye başladı.” (Oğuzkan, 2021: 137)

Gözünün içine bakmak: “Laura, Aylin’in **gözünün içine bakarak**, “Hem tatil hem de iş için.” dedi.” (Topal, 2015: 178)

Gün doğmak: “Gün doğmadan varırız sultanım!” (Korga, 2018: 126)

Hem çalıp hem oynamak: “Deli Şerife çengillerle beraber **hem çalıp hem oynadıkça** elti hanım taraftarlarına nispet yağdırır.” (Oymak, 2019: 104)

İmza atmak: “(-İmza da atar bence, ama bir yol Fahriye soralım.)” (Kiraz, 2021:156-157)

İmza atmak: “Defteri tutan alacaklı ve borçlu, kayıt bölümüne hem **imzasını atmış** hem de mürekkebe batırdıkları parmaklarını basmışlardı.” (Oğuzkan, 2021: 95)

“Nihâyet İhsan Sait, yine kaparoz verdiği imamla yamyamın eşiğine yüz sürüp artık **imzâyı atmasını** ricâ edince adam insâfa gelir gibi oldu.” (Oğuzkan, 2021: 95)

İmza atmak: “Ona imza atarsam işimden olurum.” (Uygun Selimler, 2022: 43)

“Sonuçlar iyi çıkmazsa ben de imza atarım.” (Uygun Selimler, 2022: 43)

“Bir hafta sonra Sinan Bey’den haber aldılar, sonuçların fotokopisi ile söz verdiği gibi bir kâğıda imza atıp istediklerini göndermişti.” (Uygun Selimler, 2022: 43)

İmzayı basmak (çakmak): “Ama kerhen de olsa imzâyı bastı.” (Oğuzkan, 2021: 132)

“Kolay kolay göze alamayacağı bir şey olsa bile, belindeki Koltu memurun birine teşhir edince adam zar zor **imzâyı bastı.**” (Oğuzkan, 2021: 132)

İpi koparmak: “...ipini kopardığı gibi ahırdan kaçmış...” (Duran, 2019: 95)

Kan gelmek: “...kanamak.” (Şahin Dede, 2022: 126)

Kan kaybetmek: “...Kadın o kadar kan kaybetmiş ki az daha ölecekmiş. –M. Ş. Esendal (Şahin Dede, 2022: 127)

Kına yak-: “Acem kuşak beline heyran şirin diline / Mumlar yakın çevirin **kına yakah** eline. - (Hani Davulunuz Hani/ Diyarbakır)” (Kama, 2019: 117)

“Anam yoğurdunu ayran eylesin / Çıksın yüce dağ başına seyran eylesin / Anamın oğlu var beni neylesin / Çarşamba gecesini aman **yakın kınamı**. - (Atlar Eğlendi Geldi Kapıya/ Malatya)” (Kama, 2019: 179)

“Anamı anamı benim anamı / Çarşamba gecesini **yakın kınamı**. - (Anam Yoğurdunu Ayran Eylesin/ Tunceli)” (Kama, 2019: 179)

“Bağlamanın telleri / Açıldı mı yaylaların gülleri / Türkmen kızı **kınalar yakmış** eline / Altın kemer yakışıyor beline. - (Bağlamanın Düğümü/ Orta Anadolu)” (Kama, 2019: 70)

“Bayram olsun **kına yakam** destine / Elin göster yarenine dostuna / Gelme doktor sen yaramın üstüne / Gelsin bana bu yarayı açan yar. - (Kurban Olam Ben O Kaşa Karaya / Diyarbakır)” (Kama, 2019: 117)

“Dört duvara dört eyseri çaktılar / Emeğimi orta yere döktüler / Ak ellere al **kınalar yaktılar**. - (Hey Nalbandı Nalbandı / Eskişehir)” (Kama, 2019: 70)

“Geline bak geline / **Kına yakmış** eliine / Gelin küsmüş gidiyor / Babasının evine. - (Elma Tekerlendi Yar/ Kilis)” (Kama, 2019: 117)

“Geline bak geline / **Kına yakmış** eline / Gelin kurban olayım / Saçlarının teline. - (Ay Doğar Sini Sini/ Eskişehir)” (Kama, 2019: 69)

“Gız anası gız anası / **Yaktı** gelinin **kınası**. - (Çattılar Ocak Taşını/ Kayseri)” (Kama, 2019: 70)

“Parmağına altın yüzük takarım / O güzel eline **kına yakarım** / Sabahları ben seyrine bakarım / Ne suçum varsa affet sevdiğim. - (Altın Yüzük Ulanmaz/ Kırıkkale)” (Kama, 2019: 69)

“Sabahtan erkenden kalk da bize gel / Gerdanı gülleri tak da bize gel / Bugün bayram günü komşumuz kınanmaz / Eline **kınalar yak** da bize gel. - (Sabahtan Erkenden Gelmiş Çeşmeye / Sivas)” (Kama, 2019: 70)

“Sazalcadan çıktım ben de gelirim / Mapus olacağımı ben de bilirim / İflah olmaz ben bu dertten ölürüm / Ellerine de **kınalar yakayım**. - (Sazalcadan Çıktım Ben De Gelirim / Niğde)” (Kama, 2019: 70)

Kulaklarını dikmek (hayvan): “...kuyruğunu sallamış, kulaklarını dikmiş, gözleri parlamış.” (Duran, 2019: 100)

Kulaklarını dikmek (hayvan): “Alyoşa kulaklarını kuşkuyla dikmiş benimle aynı yöne, kapıdaki o gölgeye bakıyordu.” (Onat, 2019: 79)

Kulaklarını dikmek: “Kendi atı, kulaklarını dikmiş, ön ayağıyla yeri eşiyordu.” (Korga, 2018: 162)

Mat etmek: “Çünkü Allah vergisi dehasıyla, boyunun ölçüsünü almak isteyenleri şatrançta en fazla elli hamlede **mat edeceğine** kalıbını basıyor, bunu gerçekten de başarıyordu (s.78).” (Oğuzkan, 2021: 186)

“Rakibini şöyle **mat etti**.” (Oğuzkan, 2021: 186)

Mühür basmak: “Değerli taşların üstüne **mühür basacak** değiller ya.” (Topal, 2015: 80)

“Kitapta, gerçek taşlı maskeleri, sahte taş olanlardan ayırmak için maske ustalarının **bastığı bir mühürden** söz ediliyordu.” (Topal, 2015: 80)

Mühür basmak: “Kral da bu Büyük Karton’a **mührünü basmaya** mecbûr oldu.” (Oğuzkan, 2021: 105)

Mühür basmak: “Telâşsızca yaktığı bir mumun ışığı altında bir kâğıda Çince bir şeyler yazdıktan sonra altına balmumuyla başkumandan mührünü bastı.” (Korga, 2018: 168)

Nefes almak: “(Geniş geniş nefes alıyor ve gayet rahat uyuyordu ancak o uykuda iken hava yavaş yavaş bulutlanıyor ve serinleşiyor...)” (Kiraz, 2021:200)

Nefes almak: “... bütün adaleleri kaskatı kesilmişti. Nefes alamıyordu.” (Elibol, 2009: 14)

Nefes almak: “Bir dakika atına dayanarak geniş geniş nefes aldı.” (Korga, 2018: 169)

Nefes almak: “Derin ve rahat bir nefes alarak paltomu çıkardım ve salona girdim.” “Onun bu vakte kadar yatmayarak bizi beklemiş olduğunu anladım ve derin bir nefes aldım.” (Shurafa, 2022: 49)

Nefes almak: “Komiser Massimo derin bir nefes alıp “Neymiş o ?” diye sordu.” (Topal, 2015: 80)

“Marco derin bir nefes aldı.” (Topal, 2015: 80)

Oyun yapmak: “Bugün sen kılıç oyunu yapacaksın!” (Korga, 2018: 174)

Oyuna düşmek: “(Geceleri oyuna düştükten sonra çocuğa büsbütün bakamaz oldular.)” (Kiraz, 2021:205)

Parmak basmak: “Defteri tutan alacaklı ve borçlu, kayıt bölümüne hem imzasını atmış hem de mürekkebe batırdıkları parmaklarını basmışlardı.” (Oğuzkan, 2021: 109)

Peşinde koşmak (peşine düşmek): “Benim bildiğim şu ki, aman camları kırmasın yoksa gene tedaviye gönderirler diye oğlunun peşinden koşarken şişman adımlarla koşmuş da geçtiği yerlere koca avurtlu gölgeler bırakmış bu kadın, tombul boşluklar, şişkin rüzgarlar ve geniş kokular bırakmış.” (Onat, 2019: 87)

Renk vermek: “(Sofranın üstünde yanan lambanın ışığı sofranın beyaz örtüsüne bir çiy renk vermişti.)” (Kiraz, 2021: 212)

Sırtını dayamak: “Gökçen Kız, oradaki tek ağacın gölgesine oturmuş, sırtını dayamış olduğu halde kaval çalıyordu.” (Korga, 2018: 187)

Yakasına yapışmak (yakasını bırakmamak): “Birisi pat diye yakama yapışarak, Ne arıyorsun burda? deyiverse, vereceğim yanıt dilimin ucunda. Yine de korkuyorum. Çünkü, laf aramızda- beni izliyorlar.” (Onat, 2019: 106)

Yan gözle bakmak: “(Dadı yan gözle ona bakıyor, için için memnun oluyordu.)” (Kiraz, 2021: 251)

Yan gözle bakmak: “...babaannesine bakardı yan gözle.” (Duran, 2019: 115)

Yan gözle bakmak: “...Genç bir jandarma zabiti, sert bir eda ile geçiyor, yan gözle bana bakıyordu.” (Şahin Dede, 2022: 118)

Yol ayırımına gelmek: “(Yol ayırımı gelmişti, Fahri’den ayrıldım, arkamdan bağıriyordu.)” (Kiraz, 2021: 257)

Yol göstermek: “...önüne düşmüş, yol göstermiş.” (Duran, 2019: 11)

Yol vermek: “(Dudaklarında tatlı bir gülümseme, duvara çekilir, size yol verir, sessizce odasına girer.)” (Kiraz, 2021: 257-258)

Yol vermek: “Kendisine yol veren seyircilerin arasından geçerek otağın ardına geldi.” (Korga, 2018: 215)

Yol vermek: “Kucağında Kerem’le, kalabalığın üstüne yürüdü, toplaşanlar ayrılıp ikisine de yol verdi.” (Duran, 2019: 19)

Yol vermek: “Sokakta bir ihtiyara, kollarında çocuk bulunan bir kadına, koltuk değnekli bir sakata, bir yükün altında eğilmiş bir adama, yaşlı bir aileye rastladığın zaman, onlara saygı ile yol vermek zorundasın.” (Uygun Selimler, 2022: 58)

Yüreği çarpmak : “Gördüğü düşün heyecanıyla kuş yavrusu gibi çırpanan yüreğini pencerenin önüne atıyordu hemen.” (Onat, 2019: 112)

Yüzü gülmek: “(Cemile’nin her zaman yüzü gülüyor; belli ki yaşayışında eksigi yok.)” (Kiraz, 2021: 263)

Yüzünü buruşturmak: “Babasını sorunca, yapmacık bir tavırla **yüzünü buruşturup** dudaklarını bükerek: "Buyurun!" dedi.” (İnan, 2020: 77)

“Nurettin Bey’de, hassasiyetine dokunulmuş gibi **yüzünü buruşturarak:** ” (İnan, 2020: 77)

“Sonra büyük bir gayret sarf ederek bannı karısına ve kızına çevirdi, anlaşılmaz birkaç kelime mırıldandı, **yüzünü buruşturarak** birtakım işaretler yaptı.” (İnan, 2020: 77)

“Ve başka suallere maruz kalmamak, hele hastanın karısı tarafından taciz edilmemek için paltosunu ve şapkasını çabucak giydi ve Nurettin Bey’in daha evvel avcunda hazırlamış olduğu üç gümüş lirayı **yüzünü buruşturup** alarak, evi terk etti.” (İnan, 2020: 77)

EK-5 TEK SÖZCÜKLER

Ayaktakımı: “**Ayaktakımının** sızıldanıp vızıldanmasından hafakanlar bastığı için, maroken koltuğunun altındaki çekmecedan çıkardığı konyaktan kadehine doldurup biraz dikti.” (Oğuzkan, 2021: 27)

“**Ayaktakımından** olmadığın belli.” (Oğuzkan, 2021: 27)

Ayaküstü: “Salih’e gelince, o dükkanlara bakmadan hızlı hızlı yürüyor, çünkü kimseyle ayak üstü konuşmak istemiyordu.” (Elibol, 2009: 88)

Ayaküstü: “Sizin gibi münevver bir insanla, **ayaküstü** de olsa sohbet etmek beni mesut edecektir.” (Oğuzkan, 2021: 27)

Başvurmak: “Aklıma gelen ilk çareye başvurmak zorunda kaldım.” (Uygun Selimler, 2022: 29)

Bomboş: “İnanmıyorlardı tabii, ağızlarının kenarına yığılıveren iğreti bir gülümseyişle hiçbir şey demeden bomboş bakıyorlar ve sevişmenin önemli bir bölümü eksik kalmışçasına, bir veda öpücüğü ya da yine gelirim sözü vermeden kalkıp gidiyorlardı.” (Onat, 2019: 29-30)

Doludizgin: “Gel gelelim Öklid’in mefkürevî küresinin tersine, Arzının ki inişli yokuşlu, girintili çıkıntılı bir takrîbe olduğu için, **doludizgin** koşan beygirlerin çektiği kupa arabasının tekerlekleri çukurlara girer girmez içerideki Paşaoğlu, az önce oturduğu koltuğun, kuyruk sokumunun az altına indiğini fark ediyor, tekerlek çıkınca da mabadı tekrar aynı yere çarpıyordu.” (Oğuzkan, 2021: 38)

“Gel gör ki bu zümreden olan münevverler, şâkirtlerinden ifrat derecesinde, neredeyse **doludizgin** bir hürmet beklerlerdi.” (Oğuzkan, 2021: 38)

Gel gelelim: “Gelgelelim, teyzesinin aklını çelip de otobüs bileti aldırılmıyordu bir türlü.” (Onat, 2019: 53)

Gelgelelim: “**Gelgelelim** Öklid’in mefkürevî küresinin tersine, Arzı’nın ki inişli yokuşlu, girintili çıkıntılı bir takrîbe olduğu için, doludizgin koşan beygirlerin çektiği kupa arabasının tekerlekleri çukurlara girer girmez içerideki Paşaoğlu, az önce oturduğu koltuğun, kuyruk sokumunun az altına indiğini fark ediyor, tekerlek çıkınca da mabadı tekrar aynı yere çarpıyordu.” (Oğuzkan, 2021: 68-222)

“**Gelgelelim** Paşaoğlu adeta Allahü Teâlâ’nın yarattığı güzelliği hakkıyla his ve idrak ettiği için tozutan dahi bir ressamın fırçasından çıkmış harikulade bir resme benzeyen bahçeye dudak bükerdi.” (Oğuzkan, 2021: 68-222)

Gevelemek: “Bütün gençler bu ebedi illeti **gevelemekten** kurtulamayacak mısınız.” (Oymak, 2019: 43)

Git gide: “Gitgide uyuşuyordum sanki, ellerim, yüzüm ve bacaklarım keçeleşmeye başlamıştı.” (Onat, 2019: 54)

Gün görmüş: “O bilge ve gün görmüş tilki de demiş ki:” (Duran, 2019: 87)

Kundaklamak: “Mavi mineleri bile demete **kundaklardı.**” (Oymak, 2019: 94)

Nurlanmak: “Etrafin **nurlandığını** görünce güneştir sanmış, yürüyüvermiş.” (Oymak, 2019: 89)

Pürtelaş: “Ev sahipleri **pürtelaş;** Kadıköye, lokantalara, kasaplara, manavlara telefon ediyor.” (Oymak, 2019: 39)

Sırt (arka) üstü: “Hızla çarpıp birbirlerini yere yıktıkları, geriye doğru kayıp sırtüstü düştükleri ya da yan yana yürüyorken ansızın durup gülüşlerinin içinde yollarını yitirmiş gibi öylece kalakaldıkları bile olurdu.” (Onat, 2019: 91)

Silkinmek: “**Silkinerek** içeri kaçtı.” (Oymak, 2019: 89)

Tepelenmek: “Ya... Güzin Hanım, Gülbün böyle **tepelendi.**” (Oymak, 2019: 99)

EK-6 ARGOLAR

Duman olmak: “Çok kötü zaman oldu, / Acun ne yaman oldu / İş başarmak dilerken / İşimiz duman oldu.” (Korga, 2018: 95)

İçine sıçmak (etmek): “Sersem! Elleme onu! Onca emeğin **içine edecek!**” (Oğuzkan, 2021: 192-193)

Kumpas kurmak: “Fakat kazandığı bu hususiyeti çekemeyen arkadaşları ona bir **kumpas kurmuşlardı.**” (Oğuzkan, 2021: 101)

“Kendi dengi olanlara kılınç çekmeye, kendisine taş attıkları takdirde platinden sert yılanını maymunların ağzına cevap olarak vermeye ve ulemânın da, şuarânın da, ukelânın da, üdebânın da efkâr-û tefekkürünü sinkâf etmeye hazır bu barbar, habis zihninde sâbit fikir

hâline gelen şu hava sefinesinin inşâsı için ne **kumpaslar kurmuş**, ne fırladıklar döndürmüştü!.” (Oğuzkan, 2021: 101)

Mal etmek: “(Kız kendini ona mal etmiş.” (Kiraz, 2021:192)

Numara yapmak: “Aylin ise kendini yere atıp baygın **numarası yapmıştı.**” (Topal, 2015: 46)

Racon kesmek: “Çünkü ilim ve fennin muazzam olduğu tâ gelecek asırlardan, zamanda seyahat ederek tâ bu tarihe kadar gelmeye muvaffak olan adam, salonda **racon kesmekte** kendini haklı görüyordu.” (Oğuzkan, 2021: 110)

Sokak sürtmek: “(Ben her gün sokak sürterim, tanımadığım kimse de yoktur, yüzüme tatlı bakana rast gelmedim.)” (Kiraz, 2021: 220)

EK-7 İKİLEMELER

(bir şeyin) eti kemiği: “...Bu iki ana renk pazar yerinin etini kemiğini teşkil ediyor.” (Şahin Dede, 2022: 94)

(Birine veya bir şeye) çekidüzen vermek: “Aylin, Aslı ve Silvia yüzlerini temizlediler ve üstlerine **çeki düzen verdiler.**” (Topal, 2015: 159-160)

“Ben de bir an önce mutfağı toparlayıp etrafa **çeki düzen verebilirim.**” (Topal, 2015: 61)

Abur cubur: “İşte pastacı el kantarının kancasını bu halkadan geçirip oğlanı havaya kaldırarak her hafta tartıyor, **abur cubura** düşkün çocuk şişmanlamışsa onun harama el uzattığına hükmedip veled-i zinayı işten atıyordu.” (Oğuzkan, 2021: 46)

Aç açık kalmak: “(İki ayağı birden çukura girmiş bir adam, aç açıkta kalmış değil, niçin intihar etsin?)” (Kiraz, 2021:45)

Aç susuz kalmak: “...yine kötülemiş, aç susuz kalmış.” (Duran, 2019: 53-54)

Açık saçık konuşmak: “(Onun yanında istedikleri gibi açık saçık konuşamıyorlar, sıkılıyorlar.” (Kiraz, 2021:46)

Açık seçik: “...konuk odasından açık seçik duydu.” (Duran, 2019: 53)

Açık seçik: “Ben, umarım romanda bunları bu kadar açık seçik yazmamıştır diye düşünürken, kapatılmanın insan beyninde ne gibi etkiler yaratabileceğine geçti sonra, hasır şapkalının küçük bir memurken ancak bu kadar genişletilip memur ruhundan ancak bu kadar uzaklaştırılabileceğine ve romanın son sayfalarında bağırsan insanların hasır şapkalıyı anlamadıklarına geçti.” (Onat, 2019: 12)

Açıktan açığa: “Padişahımız, Kuvayı açıktan açığa tutamıyorsa bunun sebebi düşmanın eline düşmüş bulunmasıdır.” (Elibol, 2009: 101)

Açılıp saçılış: “Gülün’e has bir **açılıp saçılış** olacak.” (Oymak, 2019: 103)

Açılıp saçılmak: “Fırsat bu fırsat **açılıp saçılışınlar**.” (Oymak, 2019: 45)

Ağır aksak: “Sonra arada bir içini çekerek, ev ödevini yapmaya zorlanan küçük bir çocuk gibi söylenenleri ağır aksak yazdı mecburen.” (Onat, 2019: 13)

Arada sırada: “Hele bir de Manda Halil’in Salih’e, hatta arada sırada da Küçük Ağa’ya ağalık taslamaları olmasa ortada yüksünecek hiçbir şey kalmayacaktı.” (Elibol, 2009: 101)

Ardı sıra (peşi sıra, arkası sıra): Aynalardan geçiyorduk birlikte, kapılardan, salonlardan geçiyorduk.” (Onat, 2019: 19)

“Derken bir akşam, geleceğinden vazgeçmiş görüldüğü halde arabasını caddenin sonuna doğru iten arabesk kaset satıcısının ardı sıra dolaşıp vardığımız bir akşam, o film afişleriyle karşılaşmıştık.” (Onat, 2019: 19)

“İçimde, bambaşka bir insan vardı sanki ve ben onun ardı sıra büyülenmişçesine yürüyordum. (Onat, 2019: 19)

Ardı sıra: “Bu yüzden yalınayak onların **ardı sıra** koşmaya, adeta memurları kovalamaya başladı.” (Oğuzkan, 2021: 48)

“20 asker için fazla büyük ve geniş olan bu çadırların ne işe yaradığı, ertesi sabah göklerde iki Fokker avcı tayyâresi görünüp birbiri **ardı sıra** piste inince anlaşıldı.” (Oğuzkan, 2021: 48)

Ağız ağıza konuşmak: “(Faika ile bu yeni komşuyu pek ağız ağıza konuşurlarken gördüm, doğrusu gönlüm biraz çürüdü.)” (Kiraz, 2021:49)

Ağlayıp sızlamak: “(Babası ölmüş bir kadın, ağlayacak sızlayacak.)” (Kiraz, 2021:49)

Aheste aheste dökme: “Tatlı kokulu tanelerini **aheste aheste dök**en bir akasyanın.” (Oymak, 2019: 98)

Ak pak: “Paşalar, generaller, sefirler ve diplomatlar ne kadar ciddi iseler onların her biri birer afet olan **akça pakça**, ahu gözlü, hokka ağızlı kızları da belki yaşları gereği bir o kadar hayat dolu idiler.” (Oğuzkan, 2021: 46-47)

Akıllı uslu: “...biri bile akıllı uslu duramıyor.” (Duran, 2019: 56)

Aklı fikri: “Aklı fikri tavukta olan komşu...” (Duran, 2019: 57)

Aklı fikri: “Çünkü kendini dünyaya adayan bu adamın **aklı fikri**- o da parayı değil, matematiği sevdiği için- bir servet biriktirmektir.” (Oğuzkan, 2021: 46)

Aklını fikrini (bir şeye) vermek: “(On yıl bir insan aklını fikrini bir işe verir, varını yoğunu bu uğura korsa elbet biraz şaşırır.)” (Kiraz, 2021:56)

Alıp vermek: “(Aranızda konuşmuş, almış vermişsinizdir, şimdi benimle alay edeceksiniz!..)” (Kiraz, 2021:57)

Alıp vermek: (Yerlikaya, 2021: 48)

Anlata anlata bitirememek: “Türklerin gösterdikleri konukseverliği Seyahatnamesinde anlata anlata bitirememiştir.” (Uygun Selimler, 2022: 28)

Apar topar: “Ben de, bütün bu olup bitenler karşısında, bir kez daha kapı dışarı edilmişçesine apar topar kalkıyorum tabii, bana kim bilir kaçınıcı kez verilen yatağı sırtlanıp yine aynı yollardan çabucak buraya dönüyorum.” (Onat, 2019: 18)

Apar topar: “Verilen istihbaratla **apar topar** oraya gelmiş görünen adamın arkasında içlerinden biri avucuna sakladığı cıgarayı ara sıra gizlice ağzına götürüp efkârla dumanını tütüren eli sopalı iki de zaptiye vardı.” (Oğuzkan, 2021: 47)

Ara sıra: “...elindeki kâğıt kutusunu genç muhâtabın başına vuracakmış gibi ara sıra âsârı hiddet ve infiâl gösteriyor.” (Yerlikaya, 2021: 73)

Ara sıra: “Acemî ve bu işe istidâtsiz görünen diğer ise uykusunu açmak için midir, ikide bir valfa uzanıp düdüğü çınlatıyor, **ara sıra** da kapağı açıp ocakta harıl harıl harıldayan cehennemî ateşe kürek kürek kömür atıyordu.” (Oğuzkan, 2021: 47-48)

“Ancak efendimiz onun, temizliğinden mesûl olduğu ayak yolunu bizzât kendi hâcetini de def etmek için **ara sıra** sûiistimâl ettiğinden şüphelenmekteydi.” (Oğuzkan, 2021: 47-48)

“**Ara sıra** hissettirmediğini zannederek, salondaki ahaliye gözünün ucuyla bakıyor, biriyle göz göze geldi mi hemen okuma numarasına devam ediyordu.” (Oğuzkan, 2021: 47-48)

“**Ara sıra** ses sedâ etmeden kapıya gidip kulak kabartan İhsan Sait, aşağı yukarı şuna benzer lâflar eden Bevval’in niyetlerine, dolayısıyla kendi âkıbetine dâir kıymetli ipuçları edinirdi.” (Oğuzkan, 2021: 47-48)

“Dazlağın, **ara sıra** yağını mendiliyle sildiği kafası yanında salonda parlayan bir diğer şey, ortadaki sehpanın üzerindeki, söndürmeyi unuttukları idare lambasıydı.” (Oğuzkan, 2021: 47-48)

“Hem bu sayede az buçuk kaytarma, **ara sıra** gidip bir çay içme imkânına ve belki de bir cigara molasına kavuşmuşlardı.” (Oğuzkan, 2021: 47-48)

“İçerisi **ara sıra** cızırdayan elektrikli birkaç ark lambasıyla az da olsa aydınlatılmıştı.” (Oğuzkan, 2021: 47-48)

“Kapkalin ahşap kirişlerine. Guruldayan ve **ara sıra** patır patır kanat çırpan güvercinlerin yuva yaptığı çatıdan gelen yağmur, sağ ve sol duvarlardaki Kâbe ve Mescid-i Âksa tasvirlerini de berbat etmiş, küf içinde bırakmıştı.” (Oğuzkan, 2021: 47-48)

“Mevlidi dinleyenler elleri dizlerinde, **ara sıra** huşû içinde sallanıyorlar, ama bazen de arkalarına dönüp, emeklerinin semeresi olan tayyâreye bakmadan da edemiyorlardı. (Oğuzkan, 2021: 47-48)

“İşte bu yüzden, zaman zaman sancılı bir hayat yaşasa da, hattâ **ara sıra** Abanoz Sokağı’nı ziyaret etse bile, fizikî aşktan ziyâde şâirâne, romanlara yaraşır bir münasebet taraftarıydı.” (Oğuzkan, 2021: 47-48)

“Verilen istihbaratla apar topar oraya gelmiş görünen adamın arkasında içlerinden biri avucuna sakladığı cigarayı **ara sıra** gizlice ağzına götürüp efkârla dumanını tütüren eli sopalı iki de zaptiye vardı.” (Oğuzkan, 2021: 47-48)

Ara sıra: “Bülent, **ara sıra** heyecanlı el hareketleri yapıyor.” (Oymak, 2019: 92)

Ara sıra: “Nedim! Ara sıra, hep de güz mevsiminde, ardında önünde dolaşıp duran varla yok arası bir kadınla gelirdi, ikisi de yeşil bir türbeyi dolaşmanın sessizliğiyle birkaç gün kalırlar, arkalarında hiç iz bırakmadıkları halde, hep bir şeyler unutmuş olmanın aptal telaşına binerek çekip giderlerdi.” (Onat, 2019: 18)

Art arda: “Sigaramı art arda emip üflüyorum Ferihanın yüzüne.” (Onat, 2019: 19)

Arayıp sor-: “Garibem vatanım yoktur / Elimden tutanım yoktur / Düşmüşem gurbet ellere / Arayıp soranım yoktur. - (Ayvanın Altından Geçtim/ Van)” (Kama, 2019: 130)

Arayıp sormamak: “(O kadar merbutiyet, o kadar alaka gösterdikten sonra terk edip böyle hiç arayıp sormamak neden?)” (Kiraz, 2021:59)

Arayıp taramak: “(Her yeri de arayıp taramış ama ben gene bir kadın adı, bir satır bir kadın yazısı buldum. /)” (Kiraz, 2021:60)

Ardı sıra düş-: “İbrik sıra su sıra / Yârim gitmiş Mısıra / Olaydım Abdi Çoban / Düşeydim ardı sıra. - (İbrik Sıra Su Sıra/ Erzurum)” (Kama, 2019: 131)

Arka arkaya vermek: “Arka arkaya vermişlerdi.” (Korga, 2018: 60)

Arkası sıra: “...bando takımının arkası sıra askerler gibi uygun adımla ve rap rap yürüyorlardı.” (Duran, 2019: 60)

Aslı astarı olmamak: “Senin dediğinin aslı astarı yok İreis Bey.” (Elibol, 2009: 31)

Aşağı yukarı: “Aşağı yukarı belirlediği saatte de kente girdi.” (Duran, 2019: 60)

Aşağı yukarı: “Gözlerimi kapatıp aşağı yukarı on dakika öylece yatıyorum.” (Onat, 2019: 19)

Aşağı yukarı: “Ara sıra ses seda etmeden kapıya gidip kulak kabartan İhsan Sait, **aşağı yukarı** şuna benzer laflar eden Bevval’in niyetlerine, dolayısıyla kendi akıbetine dair kıymetli ipuçları edinirdi.” (Oğuzkan, 2021: 48-49)

“Bu yetmiyormuş gibi yerdeki brandanın üzerinde, **aşağı yukarı** yarım adam eninde ve ikişer adam boyunda gergin bezle kaplı, içi boş şilte misâli dört garip şey vardı.” (Oğuzkan, 2021: 48-49)

“Çünkü kobalt mavisi denizin çok ama çok açıklardan o şirin Trabzon, kıyıda demirlemiş, her biri **aşağı yukarı** ikişer grostonluk dört paslı askerî nakliye sefinesi ile mazı ve akçağağaçlar içinde âdeta kaybolan Fâtih Câmii ve çevresindeki, her biri mütevâzı birer mimârî şâheseri olan küçük evler ile başta Zağnos Paşa’nınki olmak üzere taş köprüleri ve nice câmi ile Küçük Ayvasıl Kilise’si, hükümet binâları, konaklar, kâşâneler ve semâda uçan martılar ile evet.” (Oğuzkan, 2021: 48-49)

Aşağı yukarı: “Mermi yaprağı aşağı yukarı tam ortadan deldi.” (Elibol, 2009: 95)

Atıp tutmak: “Hoca atıp tutacak, biz susacak mıyız?” (Elibol, 2009: 77)

Atıp tutmak: “(Kızıp da Toksin’in erkekler aleyhine atıp tuttuğunu işittikçe kendisini bir düşünce alıyordu.)” (Kiraz, 2021:63)

Avaz avaz ağlamak: “Akan kandan korkan kız **avaz avaz ağlamaya** başlıyor.” (Oymak, 2019: 93)

Avaz avaz bağırarak: “...fakat onun biraz evvel odanın ortasında nasıl avaz avaz bağırıldığını gören bir insan için yanılmaya imkân yoktu.” (Shurafa, 2022: 71)

Avaz avaz bağırarak: “Bu yeni ve muazzam hakikati **avaz avaz bağırarak** arzusuyla kuduruyorum.” (Oymak, 2019: 51)

“İnsanın **avaz avaz bağıracağı** gelirdi.” (Oymak, 2019: 98)

Avaz avaz bağırarak: “Gözleri ve genizleri yanmaya yüz tuttuğunda **avaz avaz haykırmaya**, sonra da deli danalar gibi böğürmeye başladılar.” (Oğuzkan, 2021: 62)

Avaz avaz havlamak: “Bedriye’yi ve Pikolo’yu tanımış, **avaz avaz havlıyor.**” (Oymak, 2019: 98)

Avaz avaz haykırmak: (Yerlikaya, 2021: 55)

Ayılıp bayılmak: “(Bayıldı ayıldı, düştü kalktı en sonunda ihtiyat zabiti çıktı.)” (Kiraz, 2021:66)

Az buçuk: “Ama bu şahsı **az buçuk** ipelemem ve hafif tertip onun gibi olmam için, mübârek dualarınızı üzerimden eksik etmeyiniz!.” (Oğuzkan, 2021: 49)

“Ama bu zavallıları tekme tokat çalıştıran dazlak ile süveterli, binânın dışındaki Âmirlerine hesap vereceklerini anlamış olmalıydılar ki, **az buçuk** yumuşar gibi oldular.” (Oğuzkan, 2021: 49)

“Ama yağmur yağdığı günlerde hapisane avlusunun ıslak zemininden yansıyan ışık koğuşun tavanında oynaştığında, **az buçuk** eğlenip oyalanıyordu.” (Oğuzkan, 2021: 49)

“Ayrıca sevap kazanmak için Papa, bu câhillere **az buçuk** ilim irfân bile öğretti .” (Oğuzkan, 2021: 49)

“**Az buçuk** bilgisi ve yarım aklıyla Kraliçe İzabella’nın huzuruna çıkan bu adam allem etti kallem etti ve kadıncağızı, kendisine üç sefine vermeye iknâ etmeyi başardı.” (Oğuzkan, 2021: 49)

“Biraz daha bekledikten sonra, **az buçuk** tereddütle İdris Âmil hiç olmazsa, Leylâ’nın Hüseyin Ağa Sokağı’ndaki dâiresinin önünden bir geçmeye karar verdi.” (Oğuzkan, 2021: 49)

“Fenalaşan bazı kızlar aşk sarhoşluğundan güm güm atan kalplerine belki **az buçuk** sükûn vermek için ellerini göğüslerine götürüyor, bir ikisi isteri nöbeti geçiriyor, diğerleri ise, Hiiii! diye bağılmaktan kendilerini alamıyorlardı.” (Oğuzkan, 2021: 49)

“Hem bu sayede **az buçuk** kaytarma, ara sıra gidip bir çay içme imkânına vebelki de bir cigara molasına kavuşmuşlardı .” (Oğuzkan, 2021: 49)

“Ortaokuldan mezun olup tam 21 yaşında olmasına rağmen, Sarıyer’de oturan tabip binbaşının ahbaplık ettiği emir erine **az buçuk** para koklatıp aracı ettiği için çürük raporu koparmayı başarabilmiş, böylece askere alınmamıştı.” (Oğuzkan, 2021: 49)

Az buçuk: “Makri köyüne gidip gelme birer bilet alalım az buçuk kırları dolaşalım.” (Yerlikaya, 2021: 74)

Aza çoğa bakmamak: “(Kızın bir çaresine bak, artık rezalet ayyuka çıktı, diye tembih etti.)” (Kiraz, 2021:67)

Bakıp büyütmek: “(İlk doğurduğu çocuk Faika’nın anasının yanında bakılıp büyütülüyormuş.)” (Kiraz, 2021:68-69)

Bakıp kalmak: “(Asım ayakta, resmine baktı kaldı.)” (Kiraz, 2021:69)

Baş başa: “**Baş başa** kaldıkları analarda daha birkaç gün önce yaşadıkları tehlikeli macerayı aralarında gizlice konuştular.” (Topal, 2015: 198)

Baş başa kalmak: “(Perihan, Behice ile baş başa kalıp konuşmak istiyordu.)” (Kiraz, 2021:70)

Baş başa kalmak: “Ne zaman kendimle **baş başa** kalsam, Raif Efendi’nin saf yüzü, biraz dünyadan uzak, buna rağmen bir insana tesadüf etikleri zaman tebessüm etmek isteyen bakışları gözlerimin önünde canlanıyor.” (İnan, 2020:41)

Baş başa bırakmak: “...İçten içe bu duruma memnun olarak onları kavgalarıyla baş başa bıraktım.” (Şahin Dede, 2022: 56)

Baş başa bırakmak: “Çünkü Yamtar güreşe girince Kıtayla kapışmış, Yumru’yu Tibetli baş başa bırakmıştı.” (Korga, 2018: 66)

Baş başa kalmak: “Hoca Efendi şimdi sadece, sayılan, övülen, hayranlık ve bağlılık duyulan bir etiket değildi, ilk defa olarak kendini kendi gözüyle bu etiketin tamamen dışında görüyor canlılığı ile baş başa kalıyordu.” (Elibol, 2009: 31)

Baş başa kalmak: “Talihsiz şehzade kendisi değil, doğacak çocuğunu düşünmüş, kendisi mukadderatı ile baş başa kalmak üzere iken, elinde kalan bütün akçayı Hasan Çelebi’ye vererek beynine ve yüreğine işleyen şu sözleri söylemişti.” (Korga, 2018: 66)

Baş başa olmak: “...Keyfimizce yaşamamıza mani olur, baş başa olmamızı tercih ederim.” (Şahin Dede, 2022: 56)

Baş başa olmak: “Belki şimdi yeni sevgilisiyle baş başadır.” (Korga, 2018: 66)

Baş başa kalmak: “Doğa ile baş başa kalmak için kent dışına çıkmaya gerek kalmıyor.” (Uygun Selimler, 2022: 29)

Başbaşa kalmak: “Gecenin ortasına vardığımızda başbaşa kalacağız salonda.” (Onat, 2019: 22)

Başını gözünü yarmak: “...Aralarına girmemiş olsaydı boğaz boğaza dövüşecekler, birbirlerinin başını gözünü yaracaklardı.” (Şahin Dede, 2022: 65)

Baştan aşağı: “Beni **baştan aşağı** süzdü, kılık kıyafetime baktı, evine davet ettiğine pişman olmamış olmalı ki, elini dostça bir tebessümle omzuma vurarak...” (İnan, 2020:42)

“Beni **baştan aşağı** uzun zaman süzdü.” (İnan, 2020:42)

Baştan aşağı doldurmak: “Bir hayatı **baştan aşağı** dolduracak kadar zengin olan hatıralar, böyle kısa bir zamana sıkıştırıldıkları için hakikattekinden daha canlı, daha tesirliydi.” (İnan, 2020:42)

Baştan aşağı süzmek: “Kalbim, ökseye tutulmuş bir kuş yüreği gibi hızla çarpıyordu.” (Shurafa, 2022: 53)

Baştan başa: “Ufk-ı şarkîmizi baştan başa istîlâ edenbu âfet-i gîsûdârî temâşâ için halk fevc fevc namaz vakti meydanlara rıhtımlara yığılıyor...” (Yerlikaya, 2021: 74)

Bata çıka: “Dizlerine kadar gelen kar da **bata çıka**, tâ öğle vaktine kadar dağ yolunda yukarı tırmandılar.” (Oğuzkan, 2021: 50)

“Görünmemek için eğilerek, çamura **bata çıka** dev binanın cümle kapısına doğru koştu.” (Oğuzkan, 2021: 50)

“Trabzondan o sabah ayrılan bu kıtalar sarp dağ yolundan dörderli kol nizâmında tepelere tırmanırken, önden gidenlere âit, Krup mamûlü o muazzam çelik obüslerin balçıklı yolda açtığı derin çukurlar, yürümelerini enikonu zorlaştırıyor, askerler çamura **bata çıka** ilerliyordu.” (Oğuzkan, 2021: 50)

Bata çıka: “Henüz kursu nâtamâm kamer bu sehâbpâreler arasında bata çıka inhisâfa uğraşıyordu.” (Yerlikaya, 2021: 74)

Baygın baygın bakmak: “Amanın bahar bahar sular akar / Yârim serhoş olmuş **baygın baygın bakar**. - (Al Kağat Mavi Kağat/ Ankara)” (Kama, 2019: 32)

Belli başlı: “Ama aynı Akif, Ankara’nın belli başlı ve her şeye etkili insanlarından öyle portreler çizivermişti ki, ...” (Elibol, 2009: 103)

Belirli (belli) belirsiz: “Havada belli belirsiz bir kahve kokusu.” (Onat, 2019: 25)

“İbrahim başını salladı ben çayları verirken. Hatta mahcup bir şekilde, belli belirsiz gülümsedi.” (Onat, 2019: 25)

Belli belirsiz: “Yüzbaşı çatık yüzünde belli belirsiz bir gülümseyişle: “Aferin ulan Çolak,” dedi.” (Elibol, 2009: 103)

Benzi sararıp sol-: “Entartisi aktandır / Ne gelirse Haktandır / **Benzin sararmış solmuş** / O da ağlamaktadır. - (Entarisi Aktandır/ Konya)” (Kama, 2019: 33)

Beterin beteri: “Köylü dayı beterin beteri vardeyip...” (Duran, 2019: 64)

Beti benzi uçmak: (Yerlikaya, 2021: 56)

Bıkıp usanmak: “Kar durup dinlenmeden yağıyordu, boynumuza kulağımıza dolarak, hatta kirpiklerimizi birbirine düğümleyerek yağıyordu; neden yağdığını düşünmemize fırsat tanımadan yağıyordu; adımlarımızı körelterek yağıyordu; bıkmadan, usanmadan yağıyordu

ve şefin sesi ağzından çıkar çıkmaz kara dönüşüyordu artık; sessizce yere düşüyor, birikiyor ve dizlerimizi aşır göbeğimize doğru yükseliyordu.” (Onat, 2019: 25-26)

“Onun anlatmaktan bıkmış usanmadığı askerlik öykülerini sabırla ve şaşkınlıkla dinliyorlar.” (Onat, 2019: 25-26)

Bir baştan (veya uçtan) bir başa (veya uca): “...bir yerin bir sınırından öbür sınırına kadar.” (Şahin Dede, 2022: 67)

Bir bir: “Çalınan maskeden, arkadaşlarının yakalanmasına kadar her şeyi **bir bir** aktardı.” (Topal, 2015: 197)

“Onlardan onay alınca, olabildiğince ciddi bir tavır takınarak, hediyelik eşya pazarında saygısız adamlarla karşılaştıklarını, sonra adamın peşine düştüklerini ve maskeyi nasıl gördüklerini **bir bir** anlattı.” (Topal, 2015: 197)

Bir bir: “Hoca’nın tesirine dayanamadı, kim vardı, kim yoktu, kim ne dedi, hepsini bir bir saydı döktü.” (Elibol, 2009: 98)

Bir bir: “Bekir hiç acele etmeden, sinir bozucu bir yavaşlıkla önündeki paraları saydı önce, uçları kıvrık olanları bir bir düzeltti ve büyükçe bir bölümünü ayırıp cebine yerleştirdi.” (Onat, 2019: 28)

“Bu insanların, dedim, ya gülünç pınarları kurutuldu bir bir ya da gülüşlerini bir yerlerde gizliyorlar.” (Onat, 2019: 28)

Bir iki salınmak: “Valsin ahengiyle **bir iki salındıktan** sonra.” (Oymak, 2019: 99)

Bir o yana bir bu yana: “Uçarken, o anda bir oyun icat etmiş de bize onu gösteriyormuş gibi bir o yana, bir bu yana eğilip bükülüyordu üstelik.” (Onat, 2019: 29)

“Kafasının içinde bir o yana bir bu yana savrulup duran yüzlerce resim karesinden kurtulamıyor bir türlü.” (Onat, 2019: 29)

Biserübün söylemek / konuşmak / Saçma sapan konuşmak: (Yerlikaya, 2021: 78)

Bitip tükenmek: “Sağa yetmek, sola yetmek, geri geri tekerlendikten sonra yine ileriye davranmak, artık **bittim tükendim**.” (Oymak, 2019: 88)

Bitmek tükenmek bilmemek: (Yerlikaya, 2021: 57)

Bitmek tükenmemek bilmemek: “(Ev sahiplerinin bitmek tükenmek bilmeyen karı koca kavgalarını, kontrat bitsin diye, altı ay çekip oturduğum eski odamın günü yaklaştıkça sevinerek...” (Kiraz, 2021:81)

Borç harç: “Çok değil, dört-beş hafta bereketli çıkmalıydı balık. Borcunu harcını bir güzel kapatmalıydı Cemil.” (Onat, 2019: 30)

Boş boş bakmak: “Marco, gözünü evin girişinde konuşan iki adama dikmişti, ama **boş bakıyor** gibiydi.” (Topal, 2015: 187)

Boşu boşuna: “Artık sövmüyor yalnız boşu boşuna kurtulmaya çalışıyordu.” (Elibol, 2009: 99)

Boşu Boşuna: “Bütün bir geceyi bisiklet üzerinde **boşu boşuna** geçirmiş olabiliriz.” (Topal, 2015: 199)

“Bütün günü **boşu boşuna** iskeleleri dolaşarak geçirdik.” (Topal, 2015: 199)

Boy bos: “Öyle ki, akla hayale gelmedik binlerce yaramazlık geçiyordu içimden; koşmak istiyordum söz gelimi, vitrin camlarının arkasına geçip tuhaf pozlar vermek, boyu bosu yerinde birini çimdiklemek, yüksekçe bir yere çıkıp bağırarak, hatta üzerimde ne kadar giysi varsa hepsini tek tek yırtıp atmak istiyordum.” (Onat, 2019: 31)

Boy boy uzanmak: “Halılar üzerinde **boy boy** uzanıyordu.” (Oymak, 2019: 41)

Boydan boya: “Gülbün’ün şimdi **boydan boya** ufukları saran.” (Oymak, 2019: 92)

“**Boydan boya** soğuk yemeklerle bezenmiş sofrada.” (Oymak, 2019: 103)

Boydan boya: “Sokağı boydan boya dolduran Kuvva atlıları ona en ufak saygısızlık etmeden yol verdiler.” (Elibol, 2009: 102)

Boylu boyuna serilmek: “İhlamur gövdeleri **boylu boyuna serilmiş**, henüz üstlerinde körpe yaprakları.” (Oymak, 2019: 103)

Boylu boyunca / boyunca: “...ahâlî-i memleket bu âfet-i semâviyeyi sabâhları boylu boyunca rü’yet edip dururken...” (Yerlikaya, 2021: 75)

Boylu boyunca: “Bu uğultunun içinde de boylu boyunca kasaba yatıyordu tabii, insanlar, havayı ısıtan geniş soluklarıyla hayvanlar, eğri büğrü duvarlar, minareler, kasabanın

başucundaki dağlar ve her an yere dökülüverecekmiş gibi ipil ipil titreşen yıldızlar yatıyordu.” (Onat, 2019: 30)

Börtü böcek: “Ne var ki tâyin edilmiş memurlar diğer inkılâpların faydasını görecek, yani, **börtü böcek** yılan çıyan gibi ananevi gıdalarla nefsini köreltme yerine, ana babalarına âsi olup toprağa ilk tohumu eken ihtilâlcilerin soyundan gelen şu çiftçi kıraathânedeki pineklerden o maaşlılar da, âmirlerinin helâ sonrası taharetini dilleriyle yapıp nafakalarını devlet bütçesinden doğrultacaklardı.” (Oğuzkan, 2021: 50)

Börtü böcek: “Zaman zaman elindeki işten başını kaldırıp azıcık dikkat etse, bu uğultuların içinde bol güneşli yamaçların yeşilliğini bile görebilirdi hatta; yamaçları tırmanıp giden ıslık inceliğindeki patikaları, bu patikalara inmiş bulutları, sağdan soldan çınlayan börtü böcek seslerini ve bu seslerin gerisinde nemli bir uzaklık halinde duran çalılıklarla çalılıkların dibindeki sessizlikleri bile görebilirdi.” (Onat, 2019: 31)

Burcu burcu kokmak: “Tahta döşenmişse hiç istisnasız her yer burcu burcu sakız kokardı tabii ve insan evin içinde geziniyorum diye, sabahtan akşama dek sakız kokusu gibi gözükten derin bir ormanın uğultuları arasında gezinirdi.” (Onat, 2019: 31)

Cayır cayır yan-: “Ben gidiyorum yolum bayır / Gülü dikenden ayır / Ayırırsan tezden ayır / **Yanıyom cayır cayır.** - (Ben Gidiyorum Yoluma/ Eskişehir)” (Kama, 2019: 143)

“Eğinin başı bayır / Mevlam Eğini gayır / Eğinden gız almazsam / Yanarım cayır cayır. - (Elinde Süt Küleği/ Erzincan)” (Kama, 2019: 143)

Çakmak çakmak bakmak: “Öfkeden **çakmak çakmak bakan** gözlerini Gülbüne dikti.” (Oymak, 2019: 98)

Çalınıp okunmak: “(Ayaşlı’nın odasında çalınıyor okunuyordu.)” (Kiraz, 2021:90)

Çeki düzen vermek: “...saçlarını fırçalayıp bir çekidüzen verdi.” (Duran, 2019: 71)

Çekidüzen vermek (üstüne, başına, ortalığa): “Hele hele Perşembe Pazarı Cadde’sini geçip Câmii Cedit Sokağı’ndan Karaköy’e çıkınca durup üstüne başına bir **çekidüzen verir**, hasır şapkasını çıkarıp saçlarını bir tarar, ayakkabılarını pantolon paçalarında parlattıktan sonra da yoluna devam ederdi.” (Oğuzkan, 2021: 64)

Çeki düzen vermek: “Bu düzgün safları görünce Macarlar durdular ve kendilerine bir çeki düzen vermek için gerilediler.” (Korga, 2018: 84)

Çekilip gitmek: “(Silahlarını, köpeklerini alarak çekildi gitti.)” (Kiraz, 2021:91)

Çekip çevirmek: “Gevşeyen dudaklarını **çekip çevirmek.**” (Oymak, 2019: 47)

Çekip çevirmeye çalışsın: “Nuranı n yüzle **çekip çevirmeye çalışsın.**” (Oymak, 2019: 71)

Çekip gitmek: “... Antep ve Kilis’i Fransızlar’a devredip çekip gittiler.” (Uygun Selimler, 2022: 32)

Çekip gitmek: “...eşini ve iki çocuğunu gerisinde bırakarak çekip gitmişti.” (Duran, 2019: 71)

Çekip gitmek: “Bütün bu gördüklerin den sonra neşeleri yerine gelen paşalar kahkahalar ata ata otomobillere binerek **çekip gittiklerinde** İhsan Sait teyakkuzda, geceyi bekliyordu.” (Oğuzkan, 2021: 68)

“Kız tarafından reddedilmesini iplemediğini göstermek isteyen paşa da meydan okur gibi sırtıp sağa sola bir baktıktan sonra taifesiyle **çekip gitti .**” (Oğuzkan, 2021: 68)

“Zâbit bunları söyledikten sonra **çekip gitmişti .**” (Oğuzkan, 2021: 68)

Çekip gitmek: “Reşat ellerine baka baka, o gün nerelere gittiğini, kimlere iş sorduğunu, umudunu umutsuzluğunu, bu ilçeden çekip gitmeleri gerektiğini anlatırdı uzun uzun.” (Onat, 2019: 34-35)

“Terminale varır varmaz kapıdan sarkıp yere sümküren otobüs şoförümüzle, yabancı bir çifti kollarından çekerek bara sokmaya çalışan garsonun lağım küreğine dönmüş tırnaklarını görünce, tamam, bitti bu kasaba, bunca çirkinliği görmemek için ya gözlerini körleştirecek bir güzellik bulmalı, ya da çekip gitmeliyim, demiştim.” (Onat, 2019: 34-35)

Çerden çöpten: “Büyük çoğunluk çerden çöpten peşin hüküm ve duygularla dinliyordu.” (Elibol, 2009: 102)”

Çıngıl çıtak: “Arşibal Noks veya Aleksander Fişer işi broş, gerdanlık, küpe, bilezik ve benzeri **çıngıl çıtak** takınmış hanımların çingiraklı kahkahaları, tokuşturulan şampanya kadehlerinin çingirtısını bastırıyor, leziz yemeklerin iştahla yendiği porselen tabaklara çarpan çatal bıçakların ve oradan buraya koşturan çocukların sedaları, billur avizelerin sarktığı tavanda çınılıyordu.” (Oğuzkan, 2021: 51)

Çoluk çocuk: “Ardından Bekirağa Bölüğü’nde, gün, ay ve seneleri sayarlar, **çoluk çocuk**, torun tosun, aç biilaç kalırdı.” (Oğuzkan, 2021: 50-51)

“Ayrıca **çoluğu çocuğu** torunu tosununun istikbâlleri, bu krallık sayesinde teminât altındaydı.” (Oğuzkan, 2021: 50-51)

“**Çoluk çocuk** artık aç!.” (Oğuzkan, 2021: 50-51)

“**Çoluk çocuk** avrat bacı ne ider!.” (Oğuzkan, 2021: 50-51)

Çoluk çocuk: “Sonra, bekleşenlerin akrabaları görünürmüş Suriye’den, düzlüğü iri adımlarla yürüyüp çoluk çocuk, genç ihtiyar, kadın erkek sınıra yığılırlarmış.” (Onat, 2019: 35-36)

Çoluk çocuk sahibi olmak: “(Belediye memurlarından bir adammış, evli çoluk çocuk sahibi olan bu adam Cavide için karısından ayrılmış, çocuklarını bırakmış.)” (Kiraz, 2021:94)

Çoluk çocuk: “Bir kilo buğday istemiş, herif yok deyince çoluk çocuk hepsini kilitlediği evi ateşe vermiş.” (Elibol, 2009: 96)

Çürük çarık: (Yerlikaya, 2021: 78)

Dağ taş: “Ya da ninemizin bir çift zeytin çekirdeğine benzeyen gözlerinin içinden asker kaçakları fırladı ansızın, gölgelerini kanlı bir kaput gibi sürükleyerek dağlara doğru kaçarlardı. Ardından silah sesleri... Dağ taş müfreze! Biz, bakakalırdık çocukluğumuzun gözleriyle.” (Onat, 2019: 36)

Dallanıp budaklanmak: “Bir yerleri temizleme tutkusu yüreğinde öylesine dallanıp budaklanıyordu ki, belediyeye dargınlığını unutup, yine de gazoz kapaklarıyla kağıt parçalarını ayağının ucuyla kenara itiyordu.” (Onat, 2019: 36)

Dallanıp budaklanmak: “Hayatın akışında hiçbir ehemmiyeti olmaması gereken bir kanaat ve fikir meselesini dallandırıp budaklandırarak bütün memlekete şâmil bir konu haline getirenler, şahsi kin ve garazlarıyla hareket edenler, kocasının istikbâlini yıkmaya çalışmışlar, fakat hakikatte kendi saadetini yıkmışlardı.” (Korga, 2018: 86)

Dallı budaklı: “Gönül meselesinin, **dallı budaklı** duyguların ayıp ve gülünç sayıldığı.” (Oymak, 2019: 42)

Damar damar ayrılan: “Yer sulaktı; **damar damar ayrılan** serseri bir çay, otları içirmişti.” (Oymak, 2019: 43)

Değiş tokuş: “Köpek ve külahı değiş tokuş etmişler.” (Duran, 2019: 72)

Delik deşik etmek: “Sözelimi, Alyoşa’yı yaşamın acımasızlığına karşı bir sığınak olarak kullandığımı ve bundan yavaş yavaş nefret ettiğimi, hatta utanç duymaya başladığımı düşünürken ansızın onu satın aldığım günü hatırlıyordum; kırlangıçların çatıları delik deşik ettiği o soluk mavi ikindiye ; kır bıyıklı satıcının paraya uzanan ellerini, sonra Alyoşa’yla ilk kez göz göze gelişimizi; benim onu sessizce, bin bir ihtiyatla süzüşümü; sonra sessizliğin sözcüklerini kullanarak gizli bir anlaşmaya varışımızı; sonra onun peşim sıra soru sorup dırıldır etmeden yürüyüşünü ve ben dönüp baktıkça, kuyruğunu kısıp bir köpek heykeli gibi taş kesilişini...” (Onat, 2019: 36-37)

“Uykularım karınca ısırıklarıyla delik deşik oldu.” (Onat, 2019: 36-37)

Delik deşik: “Böylece siperden ilk fırlayan yüzlerce kişiyi, 7.62’lik mermiler yağdıran makinalı tüfekleri **delik deşik** etti ve bu erler, siperden daha çıkamamış arkadaşlarının üstlerine kanlar içinde teker teker düştüler.” (Oğuzkan, 2021: 51)

Delik deşik: “Delik deşik yüzünde gölgeler oynaşıyor, ceketinin sağ kolu masanın üzerinde bomboş ve kıvrım kıvrım duruyordu.” (Elibol, 2009: 99)

Dengi dengine: “...her şey dengi denginedir...” (Duran, 2019: 72)

Derleyip toparlamak: “(Şimdi işleri derleyip toparlayan da Fahriye idi.)” (Kiraz, 2021: 100)

Derme çatma: “Sarhoş ustalarca sümmettedarik inşa edilmiş, inşallâhla maşallâhla ayakta duran derme çatma evlerin bulunduğu sokakta ilerledikten sonra, Galata’nın yıkılan surlarından arta kalan bir viranenin önüne geldiler.” (Oğuzkan, 2021: 51)

Derme çatma: “Söylenerek **derme çatma** bir sofrayı hazırladı.” (Oymak, 2019: 38)

Devirden devire, diyardan diyara: “Asya iklimi aktarmış, **devirden devire, diyardan diyara.**” (Oymak, 2019: 104)

Didik didik aramak: “Teslim olması için üst üste çağrılar yapılmış yazara, kitap kokusunun yoğunlaştığı her yer basılıp didik didik aranmış.” (Onat, 2019: 38)

Dik dik bakmak: “Bir polis, ikinci defa yanımdan geçerken, bana **dik dik baktı** ve üçüncü seferinde buralarda neden dolaştığımı sordu.” (İnan, 2020: 46)

“Uzun yapraklı bir defterin üzerine birkaç rakam yazan adamın yüzüne, "Saadetimi fark etmiyor musun a sersem!" der gibi **dik dik bakıyor**, henüz salonu terk etmemiş olan müşterileri, hatta orkestrayı, gülerek selamlamak için kuvvetli bir arzu duyuyordum.” (İnan, 2020: 45)

Dik dik bakmak: “Bilgisayar öğretmeni hiçbirine **dik dik bakıp** bana yaptıklarınız unutmadım, diye söylenmedi.” (Topal, 2015: 161)

“Kendilerine **dik dik bakan** garsona sıcak çikolata sipariş ettiler.” (Topal, 2015: 161)

Dik dik bakmak: “Edersem ne olur? diye dik dik baktı.” (Elibol, 2009: 84)

Dik dik bakmak: “Pars, Çinliye dik dik baktı.” (Korga, 2018: 91)

Diyar diyar gezmek: “Yürümek, yürümek gerek, **diyar diyar gezmek.**” (Oymak, 2019: 103)

Diz dize: “Hepsi tek kanatlı bir kuş! Şimdi ben bilinmedik bir Meltem’e yazacağıma, diz dizeoturup, oturup, o tuba yeşili gözlerine dalıp çıkarak cıvıldaşmak istemez miydim?” (Onat, 2019: 41)

Diz dize konuşmak: “Pencere altında bir birine **diz dize** denecek kadar yakın oturan.” (Oymak, 2019: 93)

Dizi dizi yer tutmak: “Halk dere kenarında **dizi diziyer tutmuş.**” (Oymak, 2019: 40)

Doğru dürüst: “Bu hayreti mûcip âlâttan hangisine bakacağını bilemediği için hiçbirini seçip **doğru dürüst** inceleyemiyordu. (Oğuzkan, 2021: 51-52)”

Doğru dürüst: “Yüzlerinden sarkan iki gülücükle inerler, bir başka otobüse koşarlardı hemen. Birbirlerinin seslerini doğru dürüst alıp veremezlerdi kalabalıkta.” (Onat, 2019: 41)

Doğrudan doğruya bir şey söylemek: “Bu içli kıza **doğrudan doğruya bir şey** söylenemeyecekti.” (Oymak, 2019: 48)

Dolup taşmak: “Aynı evlerle kuşatılmış, aynı insanların gelip geçtiği, aynı seslerin dolup taşıdığı, tatsız bir yol...” (Onat, 2019: 42)

Dolup taşmak: “Beyni düşüncelerle dolup taşıyordu.” (Korga, 2018: 94)

Dolup taşmak: “Karlı bir tan vaktinde 16 Aralık 1474’te Ali Kuşçu, haritalarla dolup taşmış odasındaindeki tüy kalemiyle Osmanlı İmparatorluğunun en büyük bilim insanı olarak hayatını kaybetti.” (Uygun Selimler, 2022: 34)

Dolup taşmak: “Kemerlerle süslenmiş binaların giriş katlarındaki kafeler ise **dolup taşıyordu.**” (Topal, 2015: 160)

Doya doya bakabilmek: “Burhana artık **doya doya bakabiliyordu.**” (Oymak, 2019: 46)

Doya doya g l-: “Mendilimde tel oya / **Gülmedim doya doya** / Asker yolu beklerim de / Gününü saya saya. - (Asker Yolu Beklerim/ Yozgat)” (Kama, 2019: 47)

Dönüp dolaşmak: “Söz dönüp dolaşıp Tulu Han’a geliyordu.” (Korga, 2018: 94)

Dudak dudağa: “Ona, eve gelip giden arkadaşlarıyla kol kola girmelerine, dudak dudağaoturmalarına, ya da odalarına çekilip kapıları kilitlemelerine hoşg r l  bakamadığını söylemişler ve artık bu duruma katlanmaktansa iki kardeş ayrı bir ev tutmayı düşündüklerini belirtmişlerdi.” (Onat, 2019: 43)

Dudak dudağa gelmek (veya kalmak): “...Bir zaman böyle birbirini karşılıklı öpücüklere boğduktan sonra, nefesleri kesilinceye kadar dudak dudağa kaldılar. –N. Cumalı. [TS, 2019:

Dudak dudağa, kucak kucağa: “**Dudak dudağa, kucak kucağa** gelmeye hacet kalmadan.” (Oymak, 2019: 93)

Durup dinlenmeden: “İzmir’e gitmemişti sanki kanepenin üstüne oturmuş, havayı rendeleyen bir sesle durup dinlenmeden konuşuyordu.” (Onat, 2019: 44)

Düşünüp taşınmak: “ l p biçmek, düşünüp taşınmak ona göre değildi.” (Elibol, 2009: 77)

Düşünüp taşınmak: “(Düşünüp taşınalım, yangından mal ka ırmıyoruz ya!)” (Kiraz, 2021:105)

Düşünüp taşınmak: “...iyi düşün taşın artık.” (Duran, 2019: 75)

Düşünüp taşınmak: “Bekir kağıtları hasmının gözlerine bakarak kardı hemen ve yine masaya pat diye koydu. Düşündü taşındı, bu kez ma a kızını istedi Veysel.” (Onat, 2019: 45)

Düşünüp taşınmak: “Belki uzun düşünüp taşırırsam meramımı anlatabilirim.” (Oymak, 2019: 93)

Düşüp kalkmak: “(Bu gençlerle düşüp kalkması da gene bunaklıktır.)” (Kiraz, 2021:105)

Eğri büğrü: “Bu uğultunun içinde de boylu boyunca kasaba yatıyordu tabii, insanlar, havayı ısıtan geniş soluklarıyla hayvanlar, eğri büğrü duvarlar, minareler, kasabanın başucundaki dağlar ve her an yere dökülüverecekmiş gibi ipil ipil titreşen yıldızlar yatıyordu.” (Onat, 2019: 45)

Ekip biçmek: “Çinliler kendilerine toprak vererek ekip biçmelerini söylemişlerdi.” (Korga, 2018: 97)

Eksik gedik kapamak: “Herkes eksliğini, gediğini kapatmağa çalışıyordu.” (Korga, 2018: 97)

El ele: “Cihanla Gülnida'nın bozuk plak cızırtısına dönüşen mırıltıları kaldı evin içinde, birbirlerini çocuk gibi özendirmeleri, kör alışkanlıklarının ardından el ele koşmaları, yersiz telaşlardan sonra bunakça rahatlamaları ve tekrarı tekrarlayıp durmaları kaldı.” (Onat, 2019: 47)

“Toza dumana boğulmuş köylerden geçiyorduk ansızın; kümesine geç kalmış tavukların şaşkınlığını ürpertiyor, çobanların vadilerde yankılanan yalnızlığını çiziyor ve köpek havlamalarını peşimizden sürükleyerek sabah ezanını okuyan imamın kirpikleri arasından, el ele tutuşmuş iki hayalet gibi görünüp kayboluyorduk.” (Onat, 2019: 47)

El gün: “Ele güne avuç açıp yüz egeceğime...” (Duran, 2019: 76-77)

Elde ayakta durmak: “Beresi elde, ayakta duruyor, gene görüşelim, diyor.” (Oymak, 2019: 38)

Elden ele dolaşmak (bir şey): “Hatta bir keresinde, evinden getirdiği kitaplardan belli sayfaları açıp bize dünyaca ünlü ressamın resimlerini göstermiş, elden ele geçirin, herkes onar dakika aynı resme bakacak demişti.” (Onat, 2019: 46)

Eli ayağı soğumak: “(Oğlan ağlamaya başlayınca anasının eli ayağı soğuyor, sinirleri çekiliyor, o da ağlamaya başlıyor.)” (Kiraz, 2021:108)

Elifi elifine: “Ökkeş Ağa, meraklanmasın, buyurdıklarını elifi elifine yapacam, diyor.” (Elibol, 2009: 100)

Elinde avucunda: “Bu cömert mevsim uzadı uzadı, **elinde avucunda** ne varsa harcayarak üzgün halkı tatlı.” (Oymak, 2019: 90)

Eline eteğine asılmak: “Arkadaşları onun halinden korkup **eline eteğine asıldılar.**” (Oymak, 2019: 51)

Eninde sonunda: “Eninde sonunda yakalanıp bir köpek gibi köpekliği hak ederek gebertilmek.” (Elibol, 2009: 101)

Eninde sonunda: “Onu ancak, doğa düşleyebilirdi. Çünkü o, kendisinin biçimlendirmedeği her yüksekliği eninde sonunda yıkıp kendisine benzetirdi.” (Onat, 2019: 50)

Enine boyuna: “Hele bir enine boyuna müşavere edelim, son sözümüzü o vakit söyleriz.” (Elibol, 2009: 100)

Er geç gelip çatacağına: “Mukadder şeylerin **er geç gelip çatacağına** iman etmişti.” (Oymak, 2019: 40)

Er geç: “Hoca gibi bir adamı bu hallere düşürenler er geç pişman olacak, onu yine baştaçı yapacaklardı.” (Elibol, 2009: 97)

Er geç: “Sultan Ahmet Umumî Hapishanesi’nde nâhak yere tam altı ay yatmış, şayan-ı itimat olduğu pek söylenemeyecek kırk yaşlarındaki bir âdemoğlu, yani çekik gözlü, çıkık elmacık kemikli ve geniş suratlı o barbar Moğol foyası **er** ya da **geç** ortaya çıkacak o şerefsiz ve yılan İhsan Sait denilen polimeci kıranta düzenbaz, işte bu Culyano Efendi’nin bir müddet getir götür işlerine bakacaktı (s.50).” (Oğuzkan, 2021: 52-225-226)

“Zâten azmi ve irâdesine tam tekmil itimât eder, diğerlerine olduğu gibi tâlihin **er** yahut **geç** kendisine de güleceği ne inanırdı.” (Oğuzkan, 2021: 52-225-226)

Eşi benzeri bulunmak: “Ben eşi benzeri bulunmaz bir şeymişim de yeteri kadar özen gösterilmezse hemencecik buharlaşıp yok olurmuşum gibi, getirip sırtıma kırmızı bir yastık koyuyorlar hatta.” (Onat, 2019: 50)

Evirip çevirmek: “Ellerime aldığım bir gazete yaprağıydı. Evirip çevirdim, okuyamazdım, yazılar Türkçe değildi.” (Onat, 2019: 51)

Evirip çevirmek: “Son defa **evirip çevirip** toptan görünüşünü bir tecrübe iksiri gibi kana naksettikten sonra koyuvermek doğru olurdu.” (Oymak, 2019: 88)

“Sorgusunu zihninde **evirip çeviriyordu.**” (Oymak, 2019: 92)

Ezilip büzülmek: “...ezilmiş büzülmüş bu sözler karşısında, gıkı çıkmamış.” (Duran, 2019: 79)

Fellik fellik (fellek fellek) aramak: “Resmen, fellik fellik kaçıyor benden.” (Onat, 2019: 52)

Fıkır fıkır bir gülüş: “Ayhanda **fıkır fıkır bir gülüş.**” (Oymak, 2019: 94)

Fıkır fıkır kaynayıp: “**Fıkır fıkır kaynayıp** da dumanı ağzından çıksa ben bunu içeceğim. (s.61)” (Oymak, 2019: 40)

Fır fır dönmüş: “Mihveri kırılan volan boşalarak **fır fır dönmüş.**” (Oymak, 2019: 44)

Gece gündüz (geceli, gündüzlü): “Sonra gece gündüz çalışan o fabrikaları benden önce şehre ulaşan o pamuğu işleyip çoktan kumaşa dönüştürmüş oluyor.” (Onat, 2019: 52)

“Uzun bacaklı sehpaaların üstünde Amerikan sigaralarıyla günlük gazeteler ve gece gündüz yanan kırmızı ampullerden başka kimseciklerin okumadığı haftalık dergiler dururdu.” (Onat, 2019: 52)

Geçip gitmek: “(Yalnız erkek karısıyla iktifa etmek istemiyor, hariçte kendine gizlice bir zevk arıyor, kadın da kocasını beğenmiyor ve hayatının şu erkekle geçip gitmiş olmasına müteessif bulunuyordu.)” (Kiraz, 2021:120)

Gelip çatacaktır: “O, mutlaka **gelip çatacaktır.**” (Oymak, 2019: 53)

Gelip çatmak: “Büyük gece gelip çattı.” (Korga, 2018: 108)

Gelip geçmek: “Bu dünyada karar olmaz, / Gelir geçer bahar demi. / Yaman olsa kahpe felek, / Omuz silkip gülemem mi?” (Korga, 2018: 108)

Gelip geçmek: (Yerlikaya, 2021: 60)

Gelip gitmek: “(Sonra mektebe devam ederken Şefik Bey’le gelip giden Asım’ı tanıdı.)” (Kiraz, 2021:121)

Gezer tozar: “Orhan zaten vaktinin sahibi, bildiği gibi **gezer tozar.**” (Oymak, 2019: 104)

Gezip tozmak: “Ara sıra, onu nispeten sakın ve yumuşak gördüğü zamanlarda münakaşa açar, biraz neşelenmesi, gezip tozması için ısrar eder, dil döker, fakat sessiz ve hissiz bir mukavemetle karşılaşırdı.” (Korga, 2018: 110)

Girip çıkmak: “Her yere girip çıkıyor.” (Korga, 2018: 110)

Girip çıkmak: “Sonra da, silinip gitmeyeyim, ya da komşularım bensiz eksik kalmasınlar diye onların belleğinde yaşayan çöp toplarkenki, ekmek alırkenki, pencereden bakarkenki görüntülerimin içine defalarca girip çıktım.” (Onat, 2019: 54)

Giyim kuşam: “...onları giyinip kuşanmışlar.” (Duran, 2019: 80)

Giyim kuşam: “Han, aylarca karanlık suların geleceğine doğru sürüklenmişti. İki yolcuyduk onun içinde, sıkıntılarını giyinip kuşanmış, iki suskun yolcu...” (Onat, 2019: 54)

Giyinip kuşanmak: “(Anasından, ablasından, üvey babasından aldığı paralarla giyinip kuşanıyor, kocasına da para veriyor.)” (Kiraz, 2021:122)

Gizli kapaklı: “Son aylarda yazılanlarda biraz şaşkınlık, saklanmak isteyen bir şeyler ve her zamanki açık Mariaya pek yakışmayan kaçamaklı, **gizli kapaklı** ifadeler vardı.” (İnan, 2020: 48)

Gizli kapaklı: “Şimdi gizli kapaklımız yok.” (Elibol, 2009: 103)

Göçüp gitmek: “İhtiyar demirci, Kutluk Şad’ın tuğ kaldırdığını işitince canlanmış, hiçbir zaman kaybetmediği inancıyla güçlenmiş, bu kutlu savaşa kılıcıyla yapamadığı yardımı çekiciyle yapmak için insan gücü üstünde emek harcayarak bütün gece çalışmış, gözleri iyi görmediği, geceleyin mağara daha çok karanlık olduğu halde yalnız ocaktan çıkan yalazla yetinerek üç kılıçla bir bıçak yapmış, sonra büyük bir bahtiyarlık içinde, topraktan yatağına uzanarak bu dünyadan göçüp gitmişti.” (Korga, 2018: 111)

Göz göz olmak: “...Yeter oldu bu sitemler yetişir/ Göz göz oldu kara bağrım tutuşur – Halk türküsü.” (Şahin Dede, 2022: 101)

Göz göze gelmek: “(Yüzüne bir kan tabakası çıktı, biraz sonra, Faika Hanım’la göz göze geldiler, Salime daha ziyade mahcup oldu.)” (Kiraz, 2021:126)

Göz göze gelmek: “Adam ayaktaydı ve **göz göze geldiler.**” (Oğuzkan, 2021: 68-69)

“Ara sıra hissettirmediğini zannederek, salondaki ahaliye gözünün ucuyla bakıyor, biriyle **göz göze geldi** mi hemen okuma numarasına devam ediyordu.” (Oğuzkan, 2021: 68-69)

“Kızlar bu beyefendilerle **göz göze gelmeye** başladığında orkestra valse girdi.” (Oğuzkan, 2021: 68-69)

“Yokuşu çıkmak yerine, gazeteci çocukla **göz göze gelmemeye** itina gösterip hemen koşar adım ara sokaklara saptılar.” (Oğuzkan, 2021: 68-69)

Göz göze gelmek: “Beş adım kala başını hafifçe çevirerek Deli Kurtl’a göz göze geldi ve durdu.” (Korga, 2018: 116)

Göz göze gelmek: “Daha sonra, bu bakışım sırasında, ayrı zamanların çalışmasından apayrı bir zaman mı doğdu pek bilemiyorum ama, birden bire kendimle göz göze geldim.” (Onat, 2019: 57-58)

“Gülüyorsun göz göze geldiğimizde.” (Onat, 2019: 57-58)

“İstemekten de öte yanıp tutuşuyorum içlerinden birisiyle göz göze gelebilmek için.” (Onat, 2019: 57-58)

Göz göze gelmek: “Göz göze gelirler.” (Uygun Selimler, 2022: 39)

“Hasan ağabeyle göz göze geliyoruz.” (Uygun Selimler, 2022: 39)

Göz göze gelmek: “Sonuncu boşlukta göz göze geldiler.” (Duran, 2019: 83)

Göz göze gelmek: “Marco şimşekle beliren kuvvetli ışıkta artık karaltı olmaktan çıkmış olan Aleksin babasıyla **göz göze geldi.**” (Topal, 2015:187-188)

Göz göze gelmek: “Onunla göz göze gelen başını eğiyordu.” (Elibol, 2009: 31)

Göz göze tutulup kalmak: “Sermetle şimdi güzelliğinin gayesini bulan genç kadın **göz göze tutulup kaldılar.**” (Oymak, 2019: 74)

Güç bela: “...güç bela ormana kaçmış.” (Duran, 2019: 87)

Güç bela: “Hem gürül gürül yanan odun sobasının delik bacasından hem de demkeşlerin cıgaralarından tüten duman nedeniyle ta karşıda **güç bela** seçilen mastori, duvardaki raflara rakı ve şarap şişelerini dizmiş, önündeki mermer tezgâha ise, piyaz, pastırma, tarama, uskumru dolması gibi mezeleri sıralamıştı.” (Oğuzkan, 2021: 52-53)

Güle güle: “Ben gelmeyeceğim bey, dese idi, onunla da helalleşip güle güle diyecekti.” (Elibol, 2009: 110)

Güllük gülistanlık: “Meşrutiyetle her şeyin değişivereceğine, her şeyin güllük gülüstanlık oluvereceğine inanıldığı gibi ...” (Elibol, , 2009: 99)

Güllük gülistanlık:“Güllük gülüstanlık yaşar gideriz.” (Duran, 2019: 87)

Günden güne (git gide): “Derken, bu eksiklikle fark edile edile büyüüp eşiğe damlıyordu bir gün; iç sızısı gibi günden güne derinleşip oyuyordur orayı ve gözlerini taşıdığı kuşkunun karanlığına diken kadın, eve girip çıkarlarken çocuklarının o çukura düşmelerinden korkuyordur.” (Onat, 2019: 61)

Günden güne: “Küçük Ağa müfrezesi günden güne büyüyor, kavganın ne olduğunu...” (Elibol, 2009: 102)

Hal hatır (sormak): “...gelir, hâl hatır sorarmış.” (Duran, 2019: 89)

Hal hatır sormak (hatır sormak): “Kısa süren hal hatır faslından sonra yönetmen, kasabada bir belgesel çektiklerini ve bu belgeselde kullanmak için, yıllar önce çocuklara hikaye kitapları satan Fuat Yücesoy’un fotoğrafını aradıklarını anlattı.” (Onat, 2019: 62)

Hal hatır sormak: “Tek tek merhabalaştılar, hal hatır soruldu.” (Elibol, 2009: 85)

Hali vakti yerinde: “Onun bu vakte kadar yatmayarak bizi beklemiş olduğunu anladım ve derin bir nefes aldım; oldukça **hâli vakti yerinde** ve kadınlığının tam ateşli çağlarında bulunan bu dul kadına karşı birtakım tatlı emeller beslediğini bütün pansiyon halkı biliyordu.” (İnan, 2020: 54)

“Yalnız, memleketin oldukça **hâli vakti yerindelerinden** sayılan babam, neredeyse beni okutmak sevdasına düşmüştü.” (İnan, 2020: 53)

Harıl harıl çalışmak: “Yeni bir sanat mecmuası çıkarmak için **harıl harıl çalışıyorlardı.**” (Oymak, 2019: 71)

Havadan sudan (şundan bundan) konuşma: “Boş kaldığımızda, Isparta halılarıyla döşenmiş kırmızı ampullü salonda oturur, kemik renkli kanepelere gömülüp sigaralarımızı tütürerek saatlerce havadan sudan söz ederdik.” (Onat, 2019: 62)

“Sesime, el kol hareketlerine ve yüzümün duruşuna katarak sana gösterdiğim ben yaşamımın havasını suyunu anlatacak sana.” (Onat, 2019: 62)

Hayal meyal: “Karşıda yükselen Topyeri ile Çobankaya yağmurun ve bir kör dumanın ardından hayal meyal görünüyordu.” (Elibol, 2009: 96)

Hayal meyal: “Nefesimi tutup dikkat kesilince, sanki yerinden oynatılan sandalyelerin gıcırtilarını bile hayal meyal işitiyordum.” (Onat, 2019: 62)

Haydi haydi: “O zaman Doktor Bey’e haydi haydi giderdim.” (Elibol, 2009: 98)

Hele hele: “Bu haliyle **hele hele** Dersaadet gibi bir yerde tek olunca, burnunun büyümesi kaçınılmazdı.” (Oğuzkan, 2021: 53)

“**Hele hele** bir paşanın dindar ve fen meraklısı oğlunun bile fişlendiğini gördüklerinde şaşkınlıktan ağızları bir karış açıldı.” (Oğuzkan, 2021: 53)

“**Hele hele** burunlarına klor gazı kokusu geldiğinde, başlarına ne geldiğini anlayan bir ikisi korkuyla bağırmaya başlamıştı.” (Oğuzkan, 2021: 53)

“**Hele hele** eli, kadınların bebek beslemesine yarayan bir organa doğru kayınca kız çığlık atıp ayağa fırladı.” (Oğuzkan, 2021: 53)

“**Hele hele** gelecekteki fennî bir düşünün!” (Oğuzkan, 2021: 53)

“**Hele hele** Harbiye Nezâretin’den bazı paşaların ve işin kötüsü, Makbul İskoç Riti Şûra-yı Âlî-i Osmanî üstâd-ı azâm-ı Faik Süleyman Paşa’nın, inşâsı henüz tamamlanmamış o muazzam hava sefinesini teftiş için hangara geleceklerini haber aldığı anda, vaktiyle mangalda kül bırakmayan bu melûn Moğol’un paçaları tutuşmuş, beti benzi atmış, korkudan eli ayağı çözülmüştü!” (Oğuzkan, 2021: 53)

“**Hele hele** Perşembe Pazarı Caddesi’ni geçip Câmii Cedit Sokağı’ndan Karaköy’e çıkınca durup üstüne başına bir çekidüzen verir, hasır şapkasını çıkarıp saçlarını bir tarar, ayakkabılarını pantolon paçalarında parlattıktan sonra da yoluna devam ederdi.” (Oğuzkan, 2021: 53)

“**Hele hele** üstadın biri, tam 16 kilisenin tavanını boyayıp servetine servet, şânına şân katmıştı.” (Oğuzkan, 2021: 53)

“**Hele hele**, 600 kelimeyle konuşup dinledikleri hâlde, kelime dağarcığı 6.000 kûsûr olan Kurân-ı Kerimden feyz ve öşür alan ve Câhiliye Arapları’ndan da câhil mürtecilerin isyânını müteakiben, Hareket Ordusu Ayastefanos’a vardığında!” (Oğuzkan, 2021: 53)

“**Hele hele**, balo günleri Tötonya’nın önünde duran landodan, yumuşak omuzlarını ve fildişi boynunu gözler önüne sermiş geniş ipek dekolte elbisesi veortadan ayrılıp fiyango ile süslenmiş bukle bukle alaşiyen saçlarıyla bir âhû inince, onu bakışlarıyla soyan bu uçkuruna gevşek sefihlerin gözlerinde şehevî bir pırıltı peyda olurdu.” (Oğuzkan, 2021: 53)

“**Hele hele**, Behey ibişi! İrtifâ dümeninin telini fazla germişsin! dediğinde, dedesini az kalsın defterden silecekti ki kendini tuttu ve sırtarak ihtiyara, “Fakat mühendis, Fazla germeyin, diye tembihledi.” (Oğuzkan, 2021: 53)

“Salondakiler ise tam tersi, kıyafet konusunda ifrata kaçmışlar, **hele** helehanımlar göğüslerini bağırılarını açmışlardı.” (Oğuzkan, 2021: 53)

Hele hele: “İki lokma bir şey yiyiverelim ana Yedim be Salih, Demek bunun da yalanı olurmuş! Hele hele ... Bak reçel de var” (Elibol, 2009: 97-98)

Hevenk hevenk sarkmak: “Kara bulutlar **hevenk hevenk sarkıyor.**” (Oymak, 2019: 100)

Hıçkıra hıçkıra ağlamak: “Hemen ardından da, hiçbir şeyim kalmadı artık benim, hiçbir şeyim kalmadı, diyerek oturduğu yerden hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.” (Onat, 2019: 63)

Hile hurda bilmemek: “**Hile hurda bilmezdi.**” (Oğuzkan, 2021: 69)

Hor hakir tutulurlar: “Onlar katiyen terkedilmez. **Hor hakir tutulurlar**, çiğnenirler.” (Oymak, 2019: 48)

Hüngür hüngür ağlamak: “Ötekiler tuhaf bakışlarla beni izliyorlardı, kendilerini tutmasalar güleceklerdi belki ya da hüngür hüngür ağlayacaklardı, evet, kesinlikle ağlayacaklardı.” (Onat, 2019: 64)

Hüngür hüngür (ağlamak): “Üzüntüden ve yorgunluktan öleceğim neredeyse. Hüngür hüngür ağlıyorum.” (Uygun Selimler, 2022: 42)

İkınıp sıkınmak: “...eski model bir daktiloyu ıkına sıkıla alıp kaldırmaya çalışıyordu.” (Duran, 2019: 91-92)

İç içe: “Daracık bir odada, fotoğraf makineleri, tozlu dergiler ve şarap şişeleriyle iç içe yaşıyordu.” (Onat, 2019: 65)

İçten içe: “Doktor kendisini buraya getiren inattaki direnişin içten içe erir gibi olduğunu duyuyordu.” (Elibol, 2009: 102)

İçten içe: “**İçten içe** evlenmekten vazgeçmesini umuyordu.” (Topal, 2015: 200)

“**İçten içe** bir daha bu konuyla ilgili konuşmamaya kara verdiler.” (Topal, 2015: 200)

İçten içe: “Sadece minnet duymuyor, içten içe biraz da acıyorum aslında.” (Onat, 2019: 67)

İkide bir (birde): “Karısı, boncuk irisi gözlerini ikide bir kocasının yüzüne asarak, İnsan umudunu insana bağlarmış Reşat. dedi.” (Onat, 2019: 67)

“Yüzüne bakıyordun ikide bir, derine sinem geldiğim yeri arıyordun belki; ellerimin nasıl el olduğunu, kirpiklerimin nereye doğru kıvrıldığını öğrenmek istiyordun.” (Onat, 2019: 67)

İkide bir: “Acemi ve bu işe istidatsız görünen diğer ise uykusunu açmak için midir, **ikide bir** valfa uzanıp düdüğü çınlatıyor, ara sıra da kapağı açıp ocakta harıl harıl harıldayan cehennem ateşe kürek kürek kömür atıyordu.” (Oğuzkan, 2021: 54-55)

“Arıca adam **ikide bir** serçe parmağını kulağına sokup fırıldak gibi döndürdükten sonra kiri üstüne sürerdi.” (Oğuzkan, 2021: 54-55)

“Birkaç gün sonra İhsan Sait tramvayın sahanlığında sol eliyle demir parmaklığa tutunup boştaki sağ ayağını parke taşlarla döşeli yola sarkıtmış, **ikide bir** çanını çın çın çalan vasitanın Doyçe Bnaka yaklaşmasını bekliyordu.” (Oğuzkan, 2021: 54-55)

“Bu aletin mucidinin bir zamanlar oturduğu sandalyede, kulaklıkları başına geçirdikten sonra muhabere borusundan Bevval’e emirler yağdırıp adama **ikide bir** dalga boyunu yeniden ve yeniden ayarlatıyor, ancak birkaç kıvılcım mürsilesinden gelen cızırtı ve patırtılardan başka bir şey işitemiyordu.” (Oğuzkan, 2021: 54-55)

“Hayvanların toynakları balçıklı karda kayıyor, dizlerine kadar kara batan erler **ikide bir** batağa kapaklanıyorlardı.” (Oğuzkan, 2021: 54-55)

“Hele hele jandarmaların ardından bu kez peşine takılıp yalınayak koşturana eli sopalı zaptiyeler düdüklarini ağızlarına götürüp ciğerlerinin olanca kuvvetiyle boş ve karanlık

sokaklara **ikide bir** cadı çığlığı gibi sedalar ınlattıklarında zavallının canı ağzına ağzına gelmeye başlamıştı.” (Oğuzkan, 2021: 54-55)

“Yemekleri beklerken aynı zamanda onarlı hayal de ediyor bu sebepten dudaklarının kenarından akan ağız suyunu **ikide bir** garsonun yaydığı peçeteyle siliyordu.” (Oğuzkan, 2021: 54-55)

İkide bir: “İnşallah Recep’le benim dilim srmez de sana Hoca Efendi deyivermeyiz ikide bir.” (Elibol, 2009: 98)

İnceden inceye: “...yazıyı inceden inceye tedkık etti.” (Yerlikaya, 2021: 76)

“Güveyi mfi’z-zamİRinin bu kadar inceden inceye keşfedilmiş bulunmasından mütevellid bir şaşkınlıkla cilen bir cevb bulamadı.” (Yerlikaya, 2021: 76)

İnceden inceye: “Fakat işte Doktor’un ziyaretinden sonra bu bağı bile didik didik etmiş, millete ve memlekete faydalı olun diye inceden inceye düşünmüştü.” (Elibol, 2009. 102)

İpsiz sapsız: “İkide bir havlıyor, ikide bir erkeklerin ağzından çalınmış ipsiz sapsız küfürler savuruyordu ama yatsın kalksın, teyzesine günde beş vakit şkretsindi deli kız.” (Onat, 2019: 68-69)

İnim inim inlemek: “Sonraki günlerde ve haftalarda, tavandan sarkan elektrik ampulleriyle aydınlatılan hangar, kanal işlenen planyalardan kopan vırılıtlarla, aliminyomun kesildiği testere tezghlarından gelen cazırılıtlarla, dişli açılan torna tezghlarından yankılanan zırılıtlarıyla, taşlama letlerinden gelen cırılıtlarla **inim inim inlemeye** başladı.” (Oğuzkan, 2021: 69)

İnşallahla maşallahla: “Sarhoş ustalarca smmettedarik inşa edilmiş, **inşallahla maşallahla** ayakta duran derme çatma evlerin bulunduğu sokakta ilerledikten sonra, Galata’nın yıkılan surlarından arta kalan bir viranenin önüne geldiler.” (Oğuzkan, 2021: 55)

“Cümle lem Rum mezlimi altında **inim inim inliyordu.**” (Oğuzkan, 2021: 69)

İster istemez: “Aylin ve Aslı, **ister istemez** Silvia’nın söylediklerine güldüler.” (Topal, 2015: 200)

“Silvia **ister istemez** güldü.” (Topal, 2015: 200)

İster istemez: “Hepimiz, ister istemez bütün dikkatimizi onun sesine vermiştik ve git gide, sesin derinliklerinde yatan şefin korkusunu sezmeğe başlamıştık.” (Onat, 2019: 69)

“İster istemez ben de o sırada yatağı sırtlanıp gittiğim için pişmanlık duyuyorum tabii.” (Onat, 2019: 69)

İster istemez: “İster istemez ayağa kalktım ama, demeden de yapamadım, alay ettiğimi göstermeye çalışarak: “Tabi, dedim, toplantınıza İstanbullu Hoca Efendi riyaset edecek...” (Elibol, 2009: 104)

İş güç: “İş güç de olmadığından...” (Duran, 2019: 95)

İş güç sahibi olmak: “Niye gitmeliyim, işsiz güçsüz niye dolaşalım bu ilçede.” (Onat, 2019: 70)

“O dönemeyince, emekleme çağındaki Nihat da babasız kaldığı için büyümemiş bir türlü, yıllar sonra yaşlıları askerden gelip iş güç sahibi olduğunda bile o hala bebekmiş ve işte annesi de kucağında Nihat adlı bir bebekle, öyle, solgun bir dağ lalesi gibi oturup duruyormuş demek ve sözlerimi bu minvalde sürdürmek isterdim ama öyle olmamış tabii; hayatın akışı bildiğini okumuş ve kadın, adamın yokluğuna alışmış zamanla.” (Onat, 2019: 70)

İşi gücü bırakmak: “(Hasan Bey hasta düştükten sonra Ayaşlı işini gücünü bırakıp onun toplanabilecek işleri arkasından koşmaya başladı.)” (Kiraz, 2021:162-163)

İşi gücü bırakmak: “Onun Halifey’i, hâşâ, beygire benzetmek gibi bir edepsizlik yaptığı hafiyeler tarafından Yıldız’a jurnal edilince **işini gücünü bırakmış**, kendisi gibi kanundan firar eden iki arkadaşıyla beraber, belki asırlardır kimsenin ayak basmadığı bu metruk kiliseye sığınmıştı.” (Oğuzkan, 2021: 70)

İte kaka: “Bu esnâda süveterli, fötür şapkalıyı da, yakasına yapıştığı gibi **ite kakaevrâk** sandıklarının başına getirmişti.” (Oğuzkan, 2021: 55)

“Buldukları dairede Padişah Efendimiz’in resmi asılı olduğu için arkalarını devlete dayar, kendirline işi düşen şahısları, maaşları onların vergilerinden ödendiği halde azarlar, hakir görür, **itip kakarlardı.**” (Oğuzkan, 2021: 55)

İte kaka: “Hatta itişip kakışanlar oldu ve kapıya dikilip içeri girenlerin kimliğini kontrol eden polis bir ara elini tabancasına attı.” (Onat, 2019: 70)

İtişip kakışmak: “Çoğunun ağladığına bakılırsa kalabalık da her halde bu fikri paylaşıyor ama bazıları da hatıra olsun diye mübarek adamın naşından bir düğme veya bir tel sakal alabilmek için **itişip kakıştıyordu.**” (Oğuzkan, 2021: 170)

İyiden iyiye: “Burma bıyıklı, çatık ve orman gibi kaşlı, iyiden iyiye genç, on yedi, on sekiz yaşlarında biri, ilk defa görüyordu ve çoktan unuttuğu bir kabarma vardı içinde.” (Elibol, 2009: 102)

İyiden iyiye: “**İyiden iyiye** meraklanmışlardı.” (Topal, 2015: 198)

İyiden iyiye: “Sonra adamlar omuzlarındaki bu yüklerle birlikte bana doğru yürümeye, yürüdükçe de şakalarının dozunu iyiden iyiye artırıp eğile büküle ağlamaya başladılar.” (Onat, 2019: 71)

Kaçıp kovalamak “(-Yanlış etmişsin, bu iş kaçıp kovalamadan da olur mu?)” (Kiraz, 2021:168)

Kadir kıymet bil-: “Aman hey Allahım ben gene şaşım / Ilgaz Dağlarını zor ile aşım / **Kadirim kıymetim bilmeze** düştüm. - (Hanım Seccadesin Atmış Çayıra/ Çankırı)” (Kama, 2019: 66)

“Şu gonca gülleri ben deremedim / Çifte bülbülleri konduramadım / **Kadir kıymetimi bildiremedim.** - (Keklik Gibi Kanadımı Süzmedim / Erzincan)” (Kama, 2019: 174)

Kadir kıymet bilme-: “Gümüş güğümlerde gaynadım coştum / Kendi yağım ile gavruğum piştim / **Gadirim kıymetim bilmeze** düştüm. - (Ben De Haydarlıdan Belli Gelirim/ Sivas)” (Kama, 2019: 66)

“Kolda gezdirirler canım alıcı / Kovun gitsin ara yerden baykuşu / **Kadir kıymet bilmez** bilmez imiş her kişi / Kadir kıymet bilen yere gidelim / Benim efendimaziz sultanım. - (Bülbül Ne Yatarsın Sarp Kayalarda/ Erzincan)” (Kama, 2019: 175)

“Kolda gezdirirler canım alıcı / Kovun gitsin ara yerden baykuşu / **Kadir kıymet bilmez** bilmez imiş her kişi / Kadir kıymet bilen yere gidelim / Benim efendimaziz sultanım. - (Bülbül Ne Yatarsın Sarp Kayalarda/ Erzincan)” (Kama, 2019: 175)

Kan revan içinde: “...kan revan içinde yatmıyor mu?” (Duran, 2019: 96)

Kan revan içinde kalmak: “...Çıplak ayağım kan revan içinde kaldıkça öbürüne bakıp şükredeceğim.” (Şahin Dede, 2022: 127)

Kan revan içinde: “...Öteki arkadaşların kan revan içinde sağa sola fırlatıldıklarını müşahede ettim.”

Kan ter içinde kalmak: “..çok terli, yorgun ve perişan bir durumda olmak.” (Şahin Dede, 2022: 127)

Kan ter içinde: “...İşte şimdi de kan ter içinde oturdum masanın başına.” (Şahin Dede, 2022: 127)

Kan ter içinde: (Yerlikaya, 2021: 64)

Kana kana ağlamak: “Dizlerine kapansam, **kana kana ağlasam.**” (Oymak, 2019: 43)

Kanlı canlı: “Babalar kızlara, bu nazik ve narin delikanlıya tav olmamalarını, çünkü hayattaki tehlikelerden onları ancak, düelloda façası bozulmuş, yanağında veyahut alnında en az bir kılınc izi olan, **kanlı canlı** ve paraya önem veren gerçek centilmenlerin koruyacağını anlatmışlardı.” (Oğuzkan, 2021: 55)

Karış karış bilmek: “Karış karış bildiği bu yerlerde yolu kendisi şaşırırsa bile at şaşırmazdı.” (Korga, 2018: 152)

Karışanı görüşeni olmamak: “(İstedığınızı yapıyorsunuz, istediğiniz yerden çocuğu alıyorsunuz, karışan görüşen yok.)” (Kiraz, 2021:174)

Karşı karşıya gelmek: “(Ondan ayrıldım, merdivenleri çıkarken Faika'nın ablasıyla karşı karşıya geldik.)” (Kiraz, 2021:174)

Karşı karşıya gelmek: “Aradıkları yumuşak lokmayı bende bulamayınca müsavi kuvvetlerle **karşı karşıya gelmek**tense kaçmayı tercih ettiler.” (İnan, 2020: 60)

Karşı karşıya gelmek: “Bunlar karşı karşıya gelince “Birlik” nerededir? “Nifak” hangi taraftadır? İnsan tereddüde düşüyor.” (Elibol, 2009: 69)

Karşı karşıya gelmek: “Nice can pazarlarında Azrail’le karşı karşıya geldikten sonra fırsat çıkınca, Çakır’ın tabirince felekten gün çalmak hakları idi. (Korga, 2018: 153)

Karşı karşıya koymak: “İki bahadır karşı karşıya idiler.” (Korga, 2018: 153)

Karşı karşıya: “Can düşmanı ile karşı karşıya kalındığı zaman ortada başka gaile olmamalıydı ve bu ölüm kalım karşılaşması bu son kaderi çizecek karşılaşma yakındı.” (Elibol, 2009: 100)

Kasıp kavurmak: “Okuduğum sayısız tercüme romanlarındaki kahramanlar gibi, her sözüme tereddütsüz itaat eden maiyetimle beraber ortalığı kasıp kavurduğum, bir mahalle ötede oturan ve içimde şeklini pek tayin edemediğim tatlı arzular uyandıran Fahriye ismindeki bir kız, yüzümde bir maske ve belimde çifte tabancalarla, dağlardaki muhteşem mağarama kaçırdığım olurdu.” (Shurafa, 2022: 82)

Kaş göz işareti yapmak: “...Murat Bey konuşurken bana kaş göz işaretleri yapıyor, bir yandan da kahkahalarla gülüyor.” (Şahin Dede, 2022: 96,129)

Kaydı kuydu bırakmak: “Korkak titiz adam, **kaydı kuydu bırakır.**” (Oymak, 2019: 101)

Kayıtsız şartsız: “Gülbün **kayıtsız şartsız** aşkına göçmüş değil mi ki?” (Oymak, 2019: 94)

Kaynayıp coş-: “Kalenin burcun aştım / Gine **kaynadım coştum** / Ayrılık badesini / Yar doldurdu ben içtim. - (kale Kaleye Karşı / Sivas)” (Kama, 2019: 69)

Kendi kendine: “Aylin, uykuya dalmadan önce **kendi kendine** konuşur gibi,” Palmiye sokak, 5 numaralı ev dedi.” (Topal, 2015:201)

“Bay Campbell neden **kendi kendine** güldüğünü merak ederken arabanın diğer kapısı açıldı.” (Topal, 2015: 201)

Kendi kendine: “Çimenler üzerinde yol alan tayyâre **kendi kendine** yerden kesilmişti.” (Oğuzkan, 2021: 173)

“Gözlerini açıp yatağından doğrulan İhsan Sait pencereden sızan ay ışığında, kasa kapağının, “Gırrrççç-çç-ç!” diye menteşelerinde dönüp adeta **kendi kendine**, “Güm!” diye kapandığını görünce, beti benzi attı.” (Oğuzkan, 2021: 173)

“Neyse ki mutfakta nargilesini tütürürken Beval’in **kendi kendine** söylenip sokurdanma huyu da vardı.” (Oğuzkan, 2021: 173)

Kendi kendine: “Her sabah talim yaptım kendi kendime.” (Elibol, 2009: 97)

Kendi kendine: “İnsan, gençliğini geçmişe uğurlayınca en çok kendi kendisiyle hesaplaşıyor.” (Onat, 2019: 75)

“Kendi kendine, zaman hep geleceğe mi akar diye sorup durduğum günlerde, iki yanı birahanelerle dolu bir sokakta birdenbire burnumuzun dibinde biten kıpkızıl gözler, titrek adımlarla, ya da alkolün bozup dağıttığı bulanık omuzuna çarpmamak için zikzaklar çize çize yürüyordu.” (Onat, 2019: 75)

Kendi kendine: “Vay İrfânım vah yavrum kendi kendine için sıkılıyor gâlibâ.” (Yerlikaya, 2021: 76)

“Seni birisi tutup da zorla bu küfeye tıkmadı ya elbette kendi kendine girmişsindir.” (Yerlikaya, 2021: 76)

Kendi kendine sayıklamak: “Şimdi kendi kendine sayıklar gibi zahmetle heceliyordu.” (Oymak, 2019: 92)

Kesip atmak: “(Oh, kesip attın demek?)” (Kiraz, 2021:180)

Kestirip atmak: “(Cavide benim karım olamaz diye kestirip atamadım.)” (Kiraz, 2021:180)

Kırık dökük: “Kadın hıçkırıldı. Kırık dökük binlerce hıçkırıkla doldu evin içi. Sonra, upuzun bir ağlamayla durdu kadın.” (Onat, 2019: 76)

Kırık dökük: “Sevdâ ümitleri uyandıracak bin manalı kırık dökük cümlelerle dolu mektuplar...” (Yerlikaya, 2021: 76)

Kıs kıs gülmek: “Cemşidoğlu kıs kıs gülüyor.” (Oymak, 2019: 101)

Kış kıyamet: “...bu kış kıyamette ne demelere evinden dışarı çıkmışsın?” (Duran, 2019: 99)

Kıt kanaat: “...birlikte yaşar, kıt kanaat geçinirmiş.” (Duran, 2019: 99)

Kıyıda bucakta: “Belki de kıyıda bucakta, Necdet’in çocukluğuna.” (Oymak, 2019: 38)

Kıyıda bucakta kalmak: “Acaba dedesinin kıyıda bucakta kalmış biraz yiyeceği var mıydı?” (Korga, 2018: 159)

Kıyıda köşede (bucakta), (kenarda köşede): “Diyorum ki, göğüs ceplerini ters çevirirsen, çekmeceleri açıversen gökyüzüne kanatlanan gülüşler ortalığı nasıl da cıvıltıya boğar kim bilir?” (Onat, 2019: 77)

“Doğrusunu söylemek gerekirse, bahçe hiç de yıllar önceki bahçeye benzemiyordu; havuzun başındaki güller çoktan ölmüş, çevresindeki beton yer yer çatlamış, kıyıyı köşeyi de vahşi otlar bürümüşü.” (Onat, 2019: 77)

“Kim bilir bu insanların her gün kaçına kelepçe takılıyor, kaç adımla izleniyor, kaç dışarıya salınıyordu?” (Onat, 2019: 77)

“Ya da ne bileyim, yer değiştiren gölgelerin gürültüsünü, kayalıklarda kayalık gibi parlayan güneşin sıcaklığını ve kıyıda köşede kalmış küçük bitkilerin fısıltılarını bile...” (Onat, 2019: 77)

Kıyıya bucağa sinmek: “Kendisiyle yüz yüze gelmemek için kıyıya bucağa sinmişlerdi.” (Oymak, 2019: 45)

Kızarıp bozarmak: (Yerlikaya, 2021: 48,65)

Kibirli kibirli dolaşmak: “Patili besi kedileri kibirli kibirli dolaşıyor.” (Oymak, 2019: 41)

Kimi kimsesi olmamak: “Kimi kimsesi yok ki oğlum. Kimden gelecek ona mektup?” (Uygun Selimler, 2022: 46)

Konu komşu: “Bu cemaatin fertleri, haberleri zevcelerine, mahdumlarına, dünürlerine, bacanaklarına, görümcelerine, eltilerine, konu komşuya aköz ettiler.” (Oğuzkan, 2021: 56)

Kör kütük (sarhoş): “Gene de, sisin arkasında yıllarca kalıyordu sanki; bulaşık kaplarla dolu akşamlar yaşıyor, nemli odalarda yatıp kalkıyor, gecelerini tozlu bir radyo sesiyle süslüyor, bu şarkı beni anlatır arkadaşlar diye mırıldanıyor, düşlerinde barlara gidiyor, çıkınca sokaklarda boş bir şişe gibi sallana sallana yürüyor, derken bir gün piyango bileti satan kıza körkütük vuruluyor ve gecelerini artık onun düşleriyle süslüyor, sonra meyveli gazoz şişeleriyle bisküvi tabaklarının saltanat sürdüğü gürültülü bir törenle evleniyor, üzüle sevine yaşlanıyor, bol çocuklu aile resimlerine poz veriyor, telleri fırlamış bir koltuğa çöküp kel kafasına konan sinekleri kovarak kahve içiyor, sonra dönüp dönüp hatıralarına bakmaya başlıyor.” (Onat, 2019: 78)

Körü körüne: “Sebep İstanbullu Hoca'nın gammazlığı ve ona kanaanlar, körü körünealdananlar değildi.” (Elibol, 2009: 100)

Körü körüne: “Zavallı çocuğun kalbini işgal eden kör körüne bir muhabbet, bu dilpesendini dâimâ müdâfaa ediyor.” (Yerlikaya, 2021: 76)

Köşe bucak: “...köşe bucak kaçacak delik aramıyor mu?” (Duran, 2019: 100)

Köşe bucak: “Çünkü, canım istediğinde çekip gidiyorum evden, kendimi sokaklara atıyor, hiç kimseye hesap vermeyeceğimi bilmenin rahatlığıyla yürüyor, sonra da şehrin her yerini köşe bucak geziyorum.” (Onat, 2019: 79)

Köşe bucak: “Paşa ile paşalık yapmak istiyorsa düşmandan köşe bucak kaçan birliklere görünmeliydi.” (Elibol, 2009: 99)

Kucak kucağa: “Dadım diğer hizmetçimiz Anesto ile kucak kucağa idiler.” (Yerlikaya, 2021: 76,79)

Kuytu köşe: “En kuytu köşenin karanlığında tek başına oturan.” (Oymak, 2019: 40)

Namı nişanı kalmak: “Namım nişanı kalmak.” (Oymak, 2019: 95)

Ne olur ne olmaz: “38’lik Kolt, ne olur ne olmaz, İhsan Sait’in belindeydi.” (Oğuzkan, 2021: 223)

“Bu yüzden **ne olur ne olmaz**, bir saat kadar bekledi.” (Oğuzkan, 2021: 223)

Ne olur, ne olmaz: “Haydi Salih, ben çayın kıyısından gideyim, ne olur, olmaz, dediğimi unutma. Ali Emmi’ye gider, Doktor Bey ‘e Yüzbaşı Hamdi’nin selamını getirdim dersin. O sana ne yapacağımı söyler. Çok iyi ettin bana geldiğine. Gel helalaşalım!” (Elibol, 2009: 108)

Ne yapıp edip (yapıp): “Andrew ise **ne yapıp edip** peşlerine takılmaya niyetliydi.” (Topal, 2015: 200)

“**Ne yapıp edip** onlara yetişmeliydi.” (Topal, 2015: 200)

Nefes nefese: “Bevval ise Paşaoğlu’ndan yadigâr kalan kasada bulunmuş, içi çizimlerle dolu koskoca esrarengiz paketleri iki koltuğunun altında **nefes nefese** taşıyordu.” (Oğuzkan, 2021: 56)

“Bir süre koştuktan sonra bacaklarında mecal kalmayan ihtiyar, arkasındaki zavallı şüpheliye **nefes nefese**, yığidim!.. Bırak ben zavallı Hıdırı... Bugüne kadar elime erkek eli değmedi... Aman ne olur... Kurbanın olayım... diye yalvarıyordu ki Topçular caddesi yakınında dizlerinin bağı çözüldü ve elinde bir revolver ile bekleyen serkomiserin ayakları dibine yığılıverdi.” (Oğuzkan, 2021: 56)

“Eline ayağına üşenmeyen ameleler, Nirayama’dan gelen aliminyomu, gümbür gümbür gürültüyle çalışan buhar motöründen hareket alan testere tezgâhlarında kestikten sonra kol

makaslarıyla çat diye tekrar keserek kaba şeklini veriyor, yırtınıp didinerek çelikten basma kalıplarının kollarına Ya Allah! asılıp biçimlendiriyor, zâten hafif olduğu hâlde daha da hafiflemesi için kesme kalıplarına **nefes nefese**, kan ter için de taşıyarak üzerine delikler açıyorlardı.” (Oğuzkan, 2021: 56)

“Kamburun savurduğu kırbaç yer yemez kişneyen hayvanı dörtnala koşturup binaya vardıklarında, **nefes nefese** kasanın başına giden İhsan Sait, gerçekten de üstünde bir zarfa rastladı.” (Oğuzkan, 2021: 56)

“Moğol **nefes nefese** kalmıştı.” (Oğuzkan, 2021: 56)

Nefes nefese: “Gelenlerden biri sanki altındaki at değil de kendisi koşmuş gibi nefes nefese...” (Elibol, 2009: 101)

Nefes nefese gelmek: “Derken nefes nefese bir haberci geldi ve” (Elibol, 2009: 32)

Nefes nefese (kalmak): “Ale, **nefes nefese**, adamın izini kaybettik. Belki de yol üstündeki dükkanlardan birine gitmiştir. Dedi.” (Topal, 2015: 199)

“Biz de sizi arıyorduk...” dedi Marco **nefes nefese.**” (Topal, 2015: 199)

Nefes nefese kalmak: “Furkan nefes nefese kalmıştı.” (Uygun Selimler, 2022: 49)

Nereden nereye: “Günlerdik yürümüşük çünkü yürüyorduk, yürüyecektik ve nereden nereye geldiğimizi ancak yorgunluğumuzla ölçebiliyorduk.” (Onat, 2019: 82)

Oflayıp puflamak: “Bir iki oflayıp puflamak, hepsi işte o kadar.” (Elibol, 2009: 77)

Olan biten: “...olanı biteni anlatırken...” (Duran, 2019: 103)

Olan biten: “Bütün bu olup bitenler tuhaftı tabii; gene de, alışlagelmiş bazı mantık yürütmelerle bir açıklama bulunabilir ve inanış düzenimizin çocuksu şaşkınlığı, birkaç tümcenin akla yatkınlığıyla o an için de olsa, ortadan kaldırılabilirdi.” (Onat, 2019: 83)

Oldum bittim /oldum olası: “Oldum bittim şu insanlara akıl erdiremedim.” (Duran, 2019: 103)

Olup (olan) biten: “Diğerleri neler **olup bittiğini** anlamaya çalışıyorlardı.” (Topal, 2015: 160-161)

“Hele Silvia, Marco ile aynı evde yaşayıp da kendisinin nasıl böyle şeylerden habersiz, ağabeyinin ise her **olup bitenden** böylesine haberdar olmasına şaşır kalmıştı.” (Topal, 2015: 160-161)

Ölçüp biçmek: “Bir iki oflayıp puflamak, hepsi işte o kadar.” (Elibol, 2009: 77)

Ölçüp biçmek: “Onu gözleriyle **ölçüp biçerek** bir birlerine rapor veriyorlardı sanki.” (Oymak, 2019: 91)

Ötede beride: “Kendisini **ötede beride** çok görüyorum.” (Oymak, 2019: 39)

Özenip bezenmek: “Sonra, merdiven basamaklarındaki izlerimi tazeledim tek tek, hatta terlik şırırtılarını özene bezene tırabzanlara ve duvarlara sıçrattım.” (Onat, 2019: 85)

Palas pandıras (yaka paça): “Böğürünce de, herkes palas pandıras koşup ona bakmıştı.” (Onat, 2019: 86)

Palas pandıras: “Şeyh İsmail Efendi Vani Hazretleri’nin cesedi başında bekleyenlerden bazı temiz kalpliler katilin işlediği onca hayır ve girdiği bunca sevaptan sonra maktulü Cennete tez vakitte yollamak isteyen bir hayırsever olduğunu söyleseler de hurilerin Kevser şarabı sunduğu bu mekân yine de **palas pandıras** gidilecek bir yer değil gibiydi.” (Oğuzkan, 2021: 57)

Paldır küldür: “Ancak şişman muhafız, “Teyakkuzdayız. Sen de uyuma. Çevreyi kolla. Sen de mesul olursun. Ona göre ha!” diyebilmişti ki, takati tükenen hemşerileri onun kantarda doksan küsur okka çeken bedenini artık kaldıramadıklarından olsa gere, duvardan **paldır küldür** düşüp kayboldu.” (Oğuzkan, 2021: 58)

Paldır küldür: “Birdenbire davrandı ve merdivenleri paldır küldür inerek kimsesiz çarşıdan koşar gibi geçti.” (Elibol, 2009: 98)

Paldır küldür: “Merdivenlerde, banka müdürünün kızıl dudaklı kızıyla yüz yüze geldik, dudaklarını büzüp gülümsedi, gülücüğünü sihirli bir yelpaze gibi ansızın yok etti sonra, somurttu ve paldır küldür aşağıya indi.” (Onat, 2019: 86)

Peş peşe: “Karımsa hala konuşuyor, inanılmaz bir çabayla, neredeyse yüzünün tamamını birağıza dönüştürüp ellerini de dil gibi kullanarak peş peşe bir şeyleri anlatıyordu.” (Onat, 2019: 87-88)

“Rahmetli Fuat Yücesoy’un fotoğrafını arıyorlarmış, ellerinde kamera, peş peşe çıkıp geldiler kahvenin önüne.” (Onat, 2019: 87-88)

Peşi sıra: “...fazlaca kurcalamadan peşiniz sıra gelecektir.” (Duran, 2019: 104)

Peşi sıra (ardı sıra): “Alyoşa’yla ilk kez göz göze gelişimizi; benim onu sessizce, bin bir ihtiyatla süzüşümü; sonra onun peşim sıra soru sorup dırdır etmeden yürüyüşünü ve ben dönüp baktıkça, kuyruğunu kısıp bir köpek heykeli gibi taş kesilişini...” (Onat, 2019: 87)

Pis pis gülmek: (s.86) “Salih pis pis güldü: İşin var öyleyse ...” (Elibol, 2009: 86)

R. Eyuboğlu.” (Şahin Dede, 2022: 131)

Puf puf kabarmak: “Tozları her adımda **puf puf kabaran** yola çıkınca Necdet geri dönmek istemedi.” (Oymak, 2019: 43)

Pusu kurmak: “Sinir uçlarıma duyarlılıklarınızı arttırın diye kesin emirler verdim. Beynimi de pusuya yatırdım.” (Onat, 2019: 88)

Saç saça baş başa: “...kadınlar, birbirlerini kıyasıya hırpalayacak biçimde.” (Şahin Dede, 2022: 137)

Saç sakal birbirine karışmak: “...saçı sakalı uzamak, bakımsız görünmek.” (Şahin Dede, 2022: 137)

Saçı sakalı birbirine karışmak: “Aylardır Allahu Teâlâ’nın dağlarında gezdiğinden olsa gerek, **saçı sakalı birbirine karışmıştı.**” (Oğuzkan, 2021: 71)

“Beyaz önlük giymiş iki komi masalara servis yaparken, elinde Napoliten mandolinle **saçı sakalı birbirine karışmış** bir ihtiyar yeri göğü çınlatarak Rumca şarkılar söylüyor, daha kırtıpıl görünen diğeri ise gitarıyla ona refakat ediyordu.” (Oğuzkan, 2021: 71)

“Hürriyeti sevmekten çok, maaşlarını zamanında ödemeyen Padişah Efendimiz’e öfkelerinden dolayı malûm firkayı kuran ve hem zihinleri hem de üniformaları pejmürde alaylı zâbitlerin kumandası altındaki **saçı sakalı karışık** ve göğsü bağı açık hırpanî askerlerin istasyonda mola vermesi, onu tedirgin etmişti.” (Oğuzkan, 2021: 71)

Saç sakala karışmış: “Bu yürek parlayıcı düşmenin hemen arkasından köylerde, kentlerde, hatta üç beş çadırılık yörük obalarında çırpanan dövünen, gözleri kanlı yaş akıtan, saç

sakalına karışmış, kimi genç, kimi koca, kimi bir kaplanı iki bacağından tuttu mu ikiye ayıracak kadar yiğit, kimi çökmüş, iki büklüm olmuş bedenini taşımayacak kadar takatsiz, fakat hepsi de bir ateşe cayır cayır yanan gezginler görülmeye başladı.” (Elibol, 2009: 91-92)

Saçı başı birbirine karışmak: “...“Matmazel’in saçı başı birbirine karışmıştı.” (Şahin Dede, 2022: 70)

Saçını başını yolmak: “(Halim olsa hepsinin saçlarını başlarını yolacaktım.)”

Sağa sola bakın-: “Zübeyde Abla çikidi dama / **Bakindi sağa bakındı sola** / Yoyuğu apardı karşiki dama. - (Benim Toyuğum Çillidir/ Erzurum)” (Kama, 2019: 192)

Sağ salım: “Arkadaşları **sağ salım** karşılarındaydı.” (Topal, 2015: 197)

“Aylin, **sağ salım** odalarına döndüklerine göre, biz de biraz uyumaya çalışalım.” (Topal, 2015: 197)

Sağa sola bakmamak: “Sokağa fırlamış, sağa sola bakınmış, komşulardan...” (Duran, 2019: 106)

Saçıp savurmak: “Üstelik, içimiz hiç de bir tanrınıninkine benzemiyordu; her şeyden önce, yaşayan her canlı gibi acıkmıştık; belki bira bile istiyordu canımız ve şehirlerin gürültüsünden uzaklaşmış olsak da, belleğimizdeki hatıralardan yani geleceği ele geçirmek adına geçmişe saçıp savurduğumuz kendimizden henüz kurtulamadık.” (Onat, 2019: 88)

Sağa sola bakmamak: “Ben de kapının önüne çıktım o sırada, gelen giden var mı diye, başımı çevirip sağa sola bakındım.” (Onat, 2019: 89)

Sandık sepet hazırlamak: “Tam göç etmeye kalkacak kadın, sandık sepet hazırlayacak, helak olacak.” (Oymak, 2019: 72)

Sararıp solmak: “Bu vuslat köşesinde üfürdükleri ecel fermanıyla **sararıp soluyor.**” (Oymak, 2019: 95)

Sararıp solmak: “Kara Kağan, üzüntüden sararıp solmuş olan yüzüne daha acı bir anlam veren bunlu bakışlarını bir yere dikmiş, uzun zamanda beri kıpırdamadan duruyordu.” (Korga, 2018: 183)

Satıp savmak: “(Elde ne varsa satmış savmışlar, kadının gümüş zarfları, gümüş kemeri, bir çift zümrüt küpesi de gitmiş.” (Kiraz, 2021: 214-215)

Satıp savmak: “...neyi var, neyi yok hepsini satıp savmış...” (Duran, 2019: 106)

Sayıp dökmek: (Yerlikaya, 2021: 69)

Sayıp dökmek: “(Neden bir ailenin bütün esrarını, bütün gizli kalması gereken şeylerini böyle sayıp döktürüyor?” (Kiraz, 2021: 215)

Sayıp dökmek: “Birinci cildin ayrıntılarını sayıp döktükten arka plandaki motiflerden, sözcüklerin oluşturduğu buruk müzikten ve çıkılan gerçeklikle varılanın bağıntılarından söz ettikten sonra, şimdi yazdıkların ikinci cildin, körün, kendisinin ve hasır şapkalının yaşamlarını içerdığını anlattı.” (Onat, 2019: 90)

Sayıp dökmek: “Maceralarını Bedriyeye **sayıp döküyordu.**” (Oymak, 2019: 40)

Sayıp dökmek: “O, Türkleri Çinlileştirmenin devlet için daha faydalı olacağını ileri sürüyor, bu milletin kabiliyetlerinden faydalanmanın Çin’e getireceği menfaatleri sayıp döküyordu.” (Korga, 2018: 184)

Sere serpe: “Kolsuz gömleği, başında conu beresiyle **sere serpe** bir koltukta uzanmış gördü.” (Oymak, 2019: 43)

Sere serpe: “Sonunda yenik düştü tabii; altıma sere serpe uzanıp kendini şehvetin sularına bıraktı.” (Onat, 2019: 91)

Ses seda (ses) çıkarmamak: “Hatta bu kumaşlar piyasaya sürülüp sessiz sedasız birçok mağazada satışa sunulmuş, naftalin kokulu tezgaharlardan top top alınmış, makine tıkrıtlarıyla dolup taşan konfeksiyon atölyelerinde kesilip biçilmiş, sonra bir perde, bir masa örtüsü, bir çarşaf, bir kanepenin yüzü ya da bir yığın giysi haline getirilip yıllarca kullanılmış ve artık kullanılabilecek kullanılabilecek adamakıllı eskimiş bile oluyordu da, işte ben onların yerini yenileri alırken sırtımdaki yatakla birlikte şehre ancak varabiliyordum.” (Onat, 2019: 91)

Ses seda çıkmamak: “Fakat; işte Salih’ten ses seda çıkmıyordu...” (Elibol, 2009: 86)

Ses seda kesilmek: “Etraf mahallelerde **ses seda kesilmiş**, ışıklar dinlendirilmişti.” (Oymak, 2019: 89)

Ses seda kesilmek: “Giderek yavaşlayan lokomotifin tamponları, perondaki bariyere yumuşakça dokunduğunda hafif bir “Tınnn!” sesi çıktı ve ardından muhtemel bir faciayı önleyen maharetli makinist istim bırakınca peronda **ses seda kesildi.**” (Oğuzkan, 2021: 73)

Ses seda uzaklaşmak (kalmamak): “Bak hele üzerinden ses seda uzaklaşır.” (Uygun Selimler, 2022: 52)

Sessiz sedasız: “Maria içeri girmiş, tren **sessiz sedasız** hareket etmişti.” (İnan, 2020: 69)

“Onun **sessiz sedasız** yaşayışı, tahammül edişi, insanların zaaflarına merhametle ve edesizliklerine eğlenerek bakışı kâfi bir irade değil midir?” (İnan, 2020: 69)

Sessiz sedasız: “Onu **sessiz sedasız** öldüren şu utanç ne kadar hakikatse.” (Oymak, 2019: 103)

Sıcağı sıcağına: “Sonra, şu işi sıcağı sıcağına halledelim diyerek, Bekir yine beyaz bir kağıt istedi benden.” (Onat, 2019: 91)

Sıkı fıkı: “...sıkı fıkı arkadaş oldukları bir at varmış.” (Duran, 2019: 107)

Sıkı sıkaya: “İpi koltuk altlarından sıkı sıkıya vücuduna rabt et” (Yerlikaya, 2021: 77,79)

Silip süpürmek: “Her şey alelâde görüldüğü için İdris Âmil, anasının sinide getirdiği kahvaltısını **silip süpürdü**ktan sonra yine helaya gitti ve yine aynı haltı yaptı.” (Oğuzkan, 2021: 170-171)

“Yüreği aşktan göğsünden fırlayacakmış gibi olan İdris Âmil’in üstten üçüncü gömlek düğmesi, tazyikle kopup yere düşünce, hisleri diğer bütün korkularını **silip süpürdü** ve kıza, Kitâp okumayı çok seviyor olmalısınız! gibi tam bir Kasımpaşalı lâfi etti.” (Oğuzkan, 2021: 170-171)

Silip süpürmek: “İçti, kalan kavurmayı sildi süpürdü, şapur şapur yedi.” (Elibol, 2009: 77-78)

Silip süpürmek: “Ötükende her evden birkaç kişi alan kıtlık Kara Ozan’ın evini silip süpürmüş, karısı, baldızları, çocukları, kardeşleri, öksüz yığınları hep birden ölmüşlerdi.” (Korga, 2018: 188)

Soluk soluğa: “Çocuklar da ben yatağın başında soluk soluğa dikilirken oralarda koşmadan, itişe kalkışa gülüşmeden, birbirlerine dolaşmadan duramıyorlar zaten.” (Onat, 2019: 92-93)

“O kadar hızlı kaçıyordu ki soluk soluğa kalıyordum.” (Onat, 2019: 92-93)

Soluk soluğa: “Müeyssir’in esefle karışık telaşı, **soluk soluğa** heyecanı gözünün önünden gitmiyordu.” (Oymak, 2019: 90)

Soyunmuş dökünmüş: “Eve geldiği zaman kapıyı, sofadaki küçük musluk önünde tıraş olan Akif Kaptan açtı. **Soyunmuş dökünmüş.**” (Oymak, 2019: 94)

Soyunup dökünmek: (Yerlikaya, 2021: 48,69)

Soyunup dökünmek: “...hemen soyunup dökünmüş...” (Duran, 2019: 108)

Sövüp saymak: (Yerlikaya, 2021: 69)

Sövüp saymak: “...sövüp saymalara kapıyı açtı şimdi.” (Duran, 2019: 108)

Sövüp saymak: “Arada sövüp saymalar da iştiliyordu Işbara Alp bu oyunu biraz seyrettikten sonra çıktı ve yalnız kalıp düşünmek için ormana doğru at sürdü.” (Korga, 2018: 190)

Suyu seli çekilmek: “Caddeler artık **suyu seli çekilen** son ışığın soğuk bulaşığıyla.” (Oymak, 2019: 94)

Süklüm püklüm: “İşin kötüsü, uykusuzluktan adamakıllı sersemlemiş ve **süklüm püklüm** görünen İhsan Sait kolay bir av olarak oradakilerin dikkatini de çekmişti.” (Oğuzkan, 2021: 58)

Süklüm püklüm: “Onlar süklüm püklüm çıkarken Tevfik Bey de küfürleri birbiri ardına sıralıyor ve artık bar bar bağıyordu.” (Elibol, 2009: 97)

Süklüm püklüm: “Süklüm püklüm kalkıp İbrahim’in yanına gitti Veysel, uyandırmaya kıyamıyormuş gibi, elini havada tutarak, birkaç defa eğilip doğruldu.” (Onat, 2019: 96)

Sürü sepet: “Viyola’sı Cenni’si **sürü sepet** hangi birini sayayım bilmem.” (Oymak, 2019: 95)

Şangır şungur: “Kaşları büyük bir gürültüyle, şangır şungur birleşip ayrılıyordu sallanırken; ağzından anlaşılmaz sesler çıkıyor, gözlerinin içinde alev topları yuvarlanıyor, bütün bunlar olurken suratı da hiç umulmadık bir şekilde gitgide çirkinleşiyordu.” (Onat, 2019: 96)

Şapır şupur: “İçti, kalan kavurmayı sildi süpürdü, şapır şupur yedi.” (Elibol, 2009: 99)

Şöyle böyle: “Artık bakkallarda gaz, pirinç, külah şekerleri fırınlarda da ekmek bulunuyor, asıl iyisi satışı çıkarılan her şey şöyle böyle de olsa müşteri buluyordu.” (Elibol, 2009: 97)

Şöyle böyle geçmek: “ilk aylar **şöyle böyle geçtikten** sonra anonim telefonlar başladı.” (Oymak, 2019: 101)

Şuna buna: (Yerlikaya, 2021: 49,70)

Takılıp kalmak: “Balonlar her nasılsa adamın elinden kurtulmuş ve yolun kenarındaki büyük ağacın dallarına takılıp kalmıştı.” (Uygun Selimler, 2022: 53)

Takıp takıştırmak: “Ah, ne kadar yanılmışım ben, evlenmeden önce onda gördüğüm bütün davranışlar, iç derinlikten beslenen davranışlar değil, büyük kentlerde yaşamının her insana takıp takıştırdığı gelgeç edinimlermiş!” (Onat, 2019: 98)

“Yarım saatlik bir sürede takmış takıştırmış artık, sürmüş sürüşürmüş ve dışarı çıkmak için bütün hazırlıklarımı tamamlamıştım.” (Onat, 2019: 98)

Tatsız tutsuz (tadı, tuzu yok): “Sonra, pişmanlık duygusu minnettarlığımı gölgelemesin diye alelacele konuya girip belli bir amacın şeklini alan tatsız tuzsuz kelimelerle, ikide bir boşlukta ellerimi de açıp kapayarak defalarca özür diliyorum onlardan.” (Onat, 2019: 98)

Tek tük: “Kar tek tük düşüyordu, etrafta bir ölüm sessizliği vardı.” (Elibol, 2009: 96)

Tek tük: “Yoğurtçu tarafından **tek tük** sandallar çıkıyor.” (Oymak, 2019: 40)

“Fesleğenlerden **tek tük** koparır.” (Oymak, 2019: 94)

Tek tük: “Yoğurtçu tarafından **tek tük** sandallar çıkıyor.” (Oymak, 2019: 40)

“Fesleğenlerden **tek tük** koparır.” (Oymak, 2019: 94)

Tekme tokat girişmek: “Adama **tekme tokat girişip** yere devirdiler.” (Oğuzkan, 2021: 73)

Telli pullu gelin: “**Telli pullu gelini** bırakır bana koşardı. (Oymak, 2019: 97)

Tepeden tırnağa süzmek: “Tutaşılı tepeden tırnağa süzdükten sonra sert bir sesle: - “Bak, senin için neler diyorlar” dedi.” (Korga, 2018: 200)

Tepeden tırnağa: “Gülbün **tepeden tırnağa** saadet ve iftihar kesilir.” (Oymak, 2019: 89)

“Fakat **tepeden tırnağa** asil ve güzel bir adamdı o.” (Oymak, 2019: 90)

“Gülbün **tepeden tırnağa** titreyerek kendini zapt etmeye.” (Oymak, 2019: 95)

“Her buluşmada **tepeden tırnağa** yeni bir manzume kesilerek.” (Oymak, 2019: 95)

Tepeden tırnağa: “Halil tepeden tırnağa yay gibi gerilmişti. ” (Elibol, 2009: 103)

Ters ters bakmak: “Silvia, adamın haklı olabileceğini düşündüğü halde yine de **ters ters bakmaktan** kendini alamadı.” (Topal, 2015: 162)

“Silvia’nın **ters ters kendisine baktığını** görünce de tekrar çardağı cilalamaya devam ediyordu.” (Topal, 2015: 162)

Ters ters bakmak: “Yamtar ters ters baktı.” (Korga, 2018: 200)

Tıka basa doldurmak: “...margarita fideleriyle tıka basa dolu dönüyordu.” (Duran, 2019: 112)

Tıka basa doldurmak: “Akşam saatlerinde aşağıdaki salon tıka basa müşterilerle dolardı çünkü ve portakal yanaklı kadın, elimizi çabuk tutmamız için telefon açıp ikide bir homurdanırdı.” (Onat, 2019: 100-101)

Tıka basa doldurmak: “Aylin ile Aslı, Marco’nun sırtındaki **tıka basa dolu** çantayı görünce kendilerini tutamayıp tekrar güldüler.” (Topal, 2015: 162)

“Çocuklar, ağızları **tıka basa dolu** bir halde cevap vermeye çalışırlarken, o konuşmaya devam ediyordu.” (Topal, 2015: 162)

Tıka basa doldurmak: “Kocaman bir sandalı **tıka basa doldurmuşlardı.**” (Oymak, 2019: 40)

Tıka basa yemek: “...tıka basa yedikleri kızarmış tavuklarda biraz aşırıya kaçmalarının da etkisi tartışılabilir.” (Duran, 2019: 112)

Tıklım tıklım döşemek: “Antikalarla **tıklım tıklım döşeli.**” (Oymak, 2019: 39)

Tir tir titremek: (Yerlikaya, 2021: 71)

Topu topu: “Bu karlı alışveriş sonunda teşebbüs ruhu olmadığı için ceplerindeki altun liraları muhafaza etmeyi başarabilmiş **topu topu** birkaç şapşala ise avuçlarını yalamak düşerdi.” (Oğuzkan, 2021: 58)

Topu topuna: “Uykuları topu topu üç saat kadar sürdü.” (Elibol, 2009: 100)

Tuzla buz olmak: “Bu gürültü insanlık, erkeklik, askerlik gibi üç büyük yapının yıkılıp çökmesinden geliyor ve bu yığınların altında kalan şeref ve haysiyet heykelleri de tuzla buz olarak ortadan kayboluyordu.” (Korga, 2018: 203)

Uçsuz bucaksız: “Talat Bey’in anlattığı efsane, dinleyenlerde **uçsuz bucaksız** tedailer yaratmış olmalıydı.” (Oymak, 2019: 88)

Ufak tefek: “Ama işte Akşehir de ve Akşehir’lerde Ufak tefek bir şeyler olmuş. Akşehir ve Akşehir ler de cephelere dönmüştü.” (Elibol, 2009: 96)

Ufak tefek: “**Ufak tefek** arızalara alışmalı, bu vücut fazlasıyla hizmet görmüştür.” (Oymak, 2019: 104)

Ufak tefek: “Belki de her dükkana ayrı ayrı girip çıkıyor, kapı arkalarında, tezgah diplerinde gizlenerek, veresiye defterindeki rakamlarla oynadığımızı, kolanya şişelerinden, deterjan kutularından yaptığımız ufak tefek aktarmaları görüyordu.” (Onat, 2019: 102)

Uzaktan uzağa: “Hatta, uzaktan uzağa da olsa, öteki insanların varlığına yaslanıp kendi varlığını, yalnızlığını ve tek düzeliğini yeniden kavriyordu.” (Onat, 2019: 104)

Uzun uzadıya: “İhsan Sait’in **uzun uzadıya** açıklamasına gerek kalmadan, diğer ikisi ne yapacaklarını biliyorlardı.” (Oğuzkan, 2021: 58)

Uzun uzadıya: “**Uzun uzadıya** baş ağrıtaçak değilim.” (Oymak, 2019: 101)

Uzun uzadıya anlatmak: “İhsan Sait’in **uzun uzadıya açıklamasına** gerek kalmadan, diğer ikisi ne yapacaklarını biliyorlardı.” (Oğuzkan, 2021: 172)

Üst baş: “Yalnız adamın üst başı da benim hakkımdır...” (Duran, 2019: 113)

Üst baş: “Güzel olmayan, onun, her gelişinde yüzünde taşıdığı anlama anlamamızı yeniden oluşturması, evlilik törenlerinden, nemli odalardan, kırgın çocuk seslerinden ve kadın dırdırından bakışlarına ne sıçramışsa üstümüze başımıza bulaştırmasıydı.” (Onat, 2019: 104)

“Sekiz yıldır yaptığı gibi üstünü başını çırpar, şapkasını çıkarıp pat pat vururdu dizlerine.” (Onat, 2019: 104)

Üstüne üstlük: “Vakit gece yarısını geçince yerinden kıpırdama ihtiyacı hissetti, çünkü yanı başındaki canavarın cesedi kokmaya başlamış, **üstüne üstlük** mumda sönmeye yüz tutmuştu.” (Oğuzkan, 2021: 58-59)

“**Üstüne üstlük**, gece kurduğu tertibatı harekete geçiren obtüratör balonunununhalı altında olduğunu adı gibi bildiğinden olsa gerek adeta gösteriş ve nam olsun diye, işte tam buraya, bile bile basmış görünüyordu.” (Oğuzkan, 2021: 58-59)

“**Üstüne üstlük**, ipliği pazara çıkan korkak barbar, manitasının attığı aşk okunun yüreğini bizzât delip geçmesi için, birçok insanın tersine zırh mirh kuşanmadığını beyân etmekteydi.” (Oğuzkan, 2021: 58-59)

“Cebinde plak olduğu halde Avrupaî saatle 9.00 treniyle Sirkeci’ye gönderdiği Bevval, Abdullah Biraderler’in stüdyosunda yıkanıp agrandize edildikten sonra tâb edilmiş ve **üstüne üstlük**, hiç gereği yokken altun yıldızla çerçevenlenmiş koskoca bir fotoğrafla akşamüstü çıkageldi.” (Oğuzkan, 2021: 58-59)

Varı yoğu (birinin): “Yükü ne çay balyasıymış o gece, ne de ipek çuvalı. Rasulayn’a götürülecek bir gelinmiş yükü. Gelin de, varı yoğu biricik Gazeli.” (Onat, 2019: 105)

Vız vız: “İki tarafındaki ağaçlar hayal gibi **vız vız** kayıp geçiyor.” (Oymak, 2019: 44)

Vız vız dolaşmak: “Viyanalı bir kadını seviyordu. Çat burada çat kapı ardında, **vız vız** bütün semtleri **dolaşan** gençler.” (Oymak, 2019: 71)

Yaka paça (götürmek): “Yakalanacaksın! içimde bu ses yankılamaya başlayalı, düşlerimde yaka paça yakalanıp bir yerlere götürülüyorum.” (Onat, 2019: 106)

Yaka paça: “... insan ne oluyor demeye bile vakit bulamadan yaka paça öbür dünyayı boylardı.” (Elibol, 2009: 99)

Yakıp yıkmak: “(Coşarsa bunları kalemin ortasında bağıra bağıra anlatır, yakar yıkar, kumanda eder, dili dolaşıp gözleri büsbütün şaşılncaya kadar söyler...)” (Kiraz, 2021: 250)

Yalan yanlış: “Dünyada olmuş bitmiş hâdiseler hakkında Âni Âbimiz Târih-i Külhâni’de **yalan yanlış** kıtır ve palavra, şunları buyurmuşlardır ki.” (Oğuzkan, 2021: 59)

Yalan yanlış: “Salih bunlara yalan yanlış cevap verdi.” (Elibol, 2009: 96)

Yalayıp yutmak: “...kahvaltımı yalayıp yuttum, tamam mı?” (Duran, 2019: 115)

Yalvar yakar olmak: “Gezgin bin dereden su getirmiş, yalvar yakar olmuş, sonunda padişahı inandırmış.” (Duran, 2019: 115)

Yan yan sokulmak: “Çıplak göğsünde altınlarını parıldatarak **yan yan sokuluyor.**” (Oymak, 2019: 41)

Yan yana: “Müftü ile yan yana yürüyordu.” (Elibol, 2009: 101)

Yan yana: “Onu hiçbir zaman evde tek başına bırakmamıştım, hep yan yanaydık, göz göze, kucak kucağa, koyun koyunaydık.” (Onat, 2019: 108)

Yana yakıla anlatmak: “Keşan’a geldiğini bana **yana yakıla anlattı.**” (Oymak, 2019: 80)

Yanıp tutuşmak (biri için bir şey için): “Eski sinemanın önüne gelmişim. Ala’nın sığınak sıra sıra köfteciler vardı. Ortalık et kokusuyla yanıp tutuşuyordu.” (Onat, 2019: 107)

“İstemekten de öte yanıp tutuşuyorum içlerinden birisiyle göz göze gelebilmek için.” (Onat, 2019: 107)

Yanıp tutuşmak: “Beri tarafta inci gibi bir kız sana **yanıp tutuşsun.**” (Oymak, 2019: 42)

Yanıp yakılmak: “Yanında duran Açığma- Kün “Sus, sus, ben de ıstırap çekiyorum” diye; yanıp yakılıyor.” (Korga, 2018: 210)

Yarım yamalak: “Bülent **yarım yamalak** der gibi bir el hareketiyle.” (Oymak, 2019: 100)

Yarım yamalak: “İyi dinle şimdi: Reis Bey bana bir şeyler dedi, yarım yamalak ya anladım, ya anlamadım.” (Elibol, 2009: 97)

Yarım yamalak: “O sırada, belki gri sakallı da, yarım yamalak bedeniyle yarım yamalak ürperecekti.” (Onat, 2019: 108)

Yaşı ne, başı ne: “...konuşulan iş için genç bir kimsenin yaşının ve deneyiminin elverişli olmadığını anlatan bir söz.” (Şahin Dede, 2022: 71)

Yaşını başını almış: “Ben yaşını başını almış bir kadını.” (Duran, 2019: 116)

Yaşını başını almak: “(Elbet doktor daha yaşını başını almıştı, daha gösterişli idi ama şimdiye kadar bak kaç ay oldu, hiç sesini çıkarmadı.)” (Kiraz, 2021: 253)

Yatıp kalkmak: “(Çünkü, biliyor musun, rast gele şu veya bu arkadaşının evinde yatıp kalkıyor.)” (Kiraz, 2021: 254)

Yayan yapıldak: “...bugünkü kadar oradan oraya yayan yapıldak hiç dolaşmamıştı.” (Duran, 2019: 116)

Yediden yetmiş: “Sordum: Neden belli? Yine sırttı ve “Tanısan Mehmet Efendi demezdin, ona yediden yetmiş herkes Mehmed Çelebi der. Dedi.” (Elibol, 2009: 103)

Yeri yurdu belirsiz olmak: “(Bir yeri yurdu yoktur denilebilirmiş.)” (Kiraz, 2021: 255)

Yerli yerinde: “... yaşlı teyze de yerli yerindeydi, biri yanı başına, öbürü ayak ucuna oturmuş...” (Duran, 2019: 117)

Yerli yerinde: “Çay kutusuna varınca her şeyi **yerli yerinde** bulursun.” (Oymak, 2019: 52)

“Herkes ve her şey **yerli yerine!**” (Oymak, 2019: 89)

Yerli yerinde: “Eve vardıklarında herkes **yerli yerindeydi.**” (Topal, 2015:198)

“Hem, her şeyin **yerli yerinde** durduğunu, dünden beri buraya kimsenin gelmediğini siz söylediniz.” (Topal, 2015: 198)

Yerli yersiz: “Kimse yerinde duramıyor, yerli yersiz herkes homurdanıyor.” (Elibol, 2009: 103)

Yersiz yurtsuz: “İşte yeni **yersiz yurtsuz** kimsesiz kaldım.” (Oymak, 2019: 89)

Yiyip bitirmek: “(Eline geçen mirası yok yere inat, yok yere davalar yüzünden iyiyip bitirdiğini, elindeki gül gibi memuriyeti feda ettiğini ölünceye kadar hem kendini hem çoluk çocuğunu taşralarda süründürdüğünü söyledi.” (Kiraz, 2021: 256)

Yiyip içmek: “(Faika Hanım’ın üvey babasıyla iyiyip içmeleri de ayrı.” (Kiraz, 2021: 256)

Yiyip tüketmek: “(Elimize geçen parayı da burada iyiyip tüketiyoruz.)” (Kiraz, 2021: 256)

Yol iz bilmek: “Yol, iz bilmediği için bazan bir dereye inerek yolu uzatıyor, sonra bir yamacı tırmanarak yeniden Yassı Tepe’ye doğru yöneliyordu.” (Korga, 2018: 215)

Yol yordam: “...yol yordam bilmiyor, hoş görmem gerek.” (Duran, 2019: 19)

Yorgun argın: “...bir yerlerden yorgun argın çıkageliyor...” (Duran, 2019: 19)

Yorgun argın: “Öyle ki, bardaki her kurşunlanışımızın ardından yorgun argın döndüğümüz o önü gölgelikli biriket eve değil de, yere devrilmiş kocaman bir kahve fincanına yaklaşıyor gibiydik.” (Onat, 2019: 111)

Yukarıdan aşağıya süzmek: “(Dadı, Canip Bey’i yukarıdan aşağı süzüp dudaklarını büktü ve...)” (Kiraz, 2021: 260)

Yuvarlanıp sürüklenmek: “Gene bu akşam anladım ki, onu kaybettikten sonra, ben dünyada ancak kof bir ceviz tanesi gibi **yuvarlanıp sürüklen**ebilirim.” (İnan, 2020: 77)

Yüz yüze gelmek: “Artık gerileyerek yer kalmamış, ayıyla yüz yüze gelmişti.” (Korga, 2018: 220)

Yüz yüze gelmek: “Bu defa da Musa ile yüz yüze gelmeden yazı ile haberleşmiş oluyorlardı.” (Elibol, 2009: 33)

Yüz yüze gelmek: “Tırmanıp gedikten girer girmez toprak dolu çuvalarla burayı tıkamaya çalışan insanlarla yüz yüze geldi.” (Şahin Dede, 2022: 147)

“Bir daha yüz yüze gelmemek için ayrılmışlardı.” (Şahin Dede, 2022: 147)

Yüz yüze kalmak: “...aynı ortam içerisinde bulunmak.” (Şahin Dede, 2022: 147)

Yüzde yüz: “Gülbün’ün bu tarz efendilere karşı daima **yüzde yüz** başarı sağlayan bir usulü vardı.” (Oymak, 2019: 91)

Zaman zaman: “Ancak bu duruma sevinmesi gereken Culyano’nun nedense yüzü gülmüyor, hatta **zaman zaman** eli ayağı titriyordu.” (Oğuzkan, 2021: 60)

“Aşağıda, rüzgârın sürüklediği bulutların arasından **zaman zaman** deniz görünüyordu.” (Oğuzkan, 2021: 60)

Zaman zaman (vakit vakit): “Kulaklarımda çınlayan tank homurtularını, dudaklarımı yoklayan trompet ürpertilerini, adımlarıma sinen postalların ağırlığını ve bakışlarımı bulandıran mektupsuzluğu buralarda zaman zaman herkese anlatıyorum ama, o kuşluk vaktinden ve senden hiç söz etmiyorum.” (Onat, 2019: 113)

“Zaman zaman elindeki işten başını kaldırıp azıcık dikkat etse, bu uğultuların içinde bol güneşli yamaçların yeşilliğini bile görebilirdi hatta; yamaçları tırmanıp giden ıslık inceliğindeki patikaları, bu patikalara inmiş bulutları, sağda solda çınlayan börtü böcek seslerini ve bu seslerin gerisinde nemli bir uzaklık halinde duran çalılıklarla çalılıkların dibindeki sessizlikleri bile görebilirdi.” (Onat, 2019: 113)

Zangır zangır titremek: “Bu sırada bir nefer asabı bozulduğu için **zangır zangır titreyen** kumandanı havlu sallayarak ferahlatmakta, diğeri elinde nane ruhu damlatılmış bir bardak su ile hazır beklemekte, zalim amiri ise mülazımın birbirine vuran çenelerinden gelen takırtıyı, telefon hattındaki arızadan kaynaklanan parazit sanmaktaydı.” (Oğuzkan, 2021:74)

Zangır zangır titremek: “Koşup kaldırdık hemen, mosmor bir yüzle zangır zangır titriyordu.” (Onat, 2019: 113)

Zar zor: “Bekir afalladı bu sözleri duyunca, göbeğini iki yana oynatarak, zar zor masanın üstüne doğru eğildi.” (Onat, 2019: 114)

Zar zor: “Doğrusu bu ya, buraya kadarı zar zor da olsa sonunda olmuştu.” (Elibol, 2009: 96)

Zar zor: “Kolay kolay göze alamayacağı bir şey olsa bile, belindeki Kolt memurun birine teşhir edince adam **zar zor** imzayı bastı.” (Oğuzkan, 2021: 60)

Zehir zemberek: “Üzerine düşse bu pırıl pırıl kahve zehir zemberek olacaktı.” (Elibol, 2009: 99)

Zor bela: “Bacağındaki hafif yara ve boydan boya sıyrılıp kan içinde sarkmış sol yanağıyla Âlî İhsan, silâhına dayanarak **zorbelâ**, yolun kıyısındaki kayaya doğru ilerledi ve buraya oturdu.” (Oğuzkan, 2021: 39)

“Kamacı hava supabını açtıktan sonra dört parça imlâ hakkı da, kızak üzerinden **zorbelâ** kaydırılıp dev topun namlusuna dolduruldu.” (Oğuzkan, 2021: 39)

Zor zar: “Uğraşmış didinmiş, zar zor kurtarmış ayağını kapandan.” (Duran, 2019: 19)

EK-8 KALIP SÖZLER

(bir şeyin) gözü kör olsun: “...Paranın gözü kör olsun.” (Şahin Dede, 2022: 99)

(birini) gözüm görmesin: “...“bana görünmesin, yüzünü görmek istemem” anlamında kullanılan bir söz.” (Şahin Dede, 2022: 98)

Adam sen de: (Yerlikaya, 2021: 54)

Adam sen de: “Kâime’yi cebine atan İhsan Sait, **Adam sen de!** dedikten sonra, zavallı meçhûl askeri kendi kaderine terk edip, o yağmur altında çamurlu içtimâ alanını adımlayıp tam karşıdaki binanın merdivenlerini tırmandı ve üst kata çıktı.” (Oğuzkan, 2021: 224)

Al benden de o kadar: “Silvia’nın konuşmasını duyan Ale, **al benden de o kadar** deyince Marco ve Silvia kendilerini tutamayarak gülmeye başladılar.” (Topal, 2015: 201-202)

Alacağın olsun: “Benden de saklıyon ha? Alacağın olsun!” (Elibol, 2009: 105)

Allah akıl fikir (veya akıllar) versin: “...akılsızca bir davranışta bulunanlar için kullanılan bir söz.” (Şahin Dede, 2022: 52)

Allah aşkına: “...Allah aşkına malumat veriniz.” (Yerlikaya, 2021: 73)

“...beni yukarı çekiniz. Allah aşkına kurtarınız.” (Yerlikaya, 2021: 73)

Allah aşkına: “Allah aşkına rahatsız olmayın...” (Elibol, 2009: 87)

Allah bilir: (s.105) “... canını kurtarabilir mi, kurtaramaz mı, Allah bilir.” (Elibol, 2009: 105)

Allah bilir: (Yerlikaya, 2021: 55)

Allah bilir: “Bu sandıklarda fişlenenlerin sayısı fazlaydı ve işe bu kadar az sayıda kişinin yetip yetmeyeceğini **Allâh bilirdi.**” (Oğuzkan, 2021: 213)

Allah göstermesin: “Şükür geçiştirdik mübârek çarptı gitti değil mi? Allah -bir daha göstermesin.” (Yerlikaya, 2021: 73)

Allah sana kara gün göstermesin: “Mihriban! **Allah sana kara gün göstermesin.** Halbuki...” (Oymak, 2019: 48)

Allah vere de: “Bu esnâda, eskiciden ikinci el bir smokin alıp beyazımsı gömleğine de fiyango yerine ayakkabı bağcığı bağlamış olan kişi, **Allâh vere de** akşama kalmadan İhsan Sait’in bütün kayıtlarını bulsak da kâbusumuz bitse! Hava kararınca hayâletler daha korkunç görünür! diye mırıldanmıştı.” (Oğuzkan, 2021: 225)

Allah vere de: “Hoca Allah vere de kalpağımдан şüphelenmese.” (Elibol, 2009:109)

Allah’a ismarladık: “Acele acele anlattı, eğildi, önce yüzünü sonra elini öptü ve: “Allahaismarladık,” dedi.” (Elibol, 2009: 105)

Allah’a emanet: (Yerlikaya, 2021: 55)

Allah’ın emri peygamberin kavli ile: (Yerlikaya, 2021: 78)

Allah'ın işine bak: “Başlangıçta fena gitmiyordu ama sonunda şansı döndü ve **Allah'ın işine bak** ki Aman Baba onu mars etti.” (Oğuzkan, 2021: 213)

Allahtan bulmak: “Feridun Bey; çarpılası, **Allah'tan bulası.**” (Oymak, 2019: 81)

Aman Allah / Allahım / ya Rabbi: (Yerlikaya, 2021: 78)

Ayağımı (ayaklarımı) öpmek: “Aman Kocabaş, ayağımı öpeyim Kocabaş” (Uygun Selimler, 2022: 28)

Ayıptır söylemesi: “**Ayıptır söylemesi**, helâya gidip yestehlediği zaman çömeldiği yerden kalkar ve bedeninden çıkan gâitasını uzun uzun hayranlıkla, göğsü kabarana kadar seyrederek, ardından da anasının her zaman dolu bıraktığı ibrikteki suyu, içi cız ederek döküp necâsetini, daha doğrusu opusunu deliğe uğurlardı.” (Oğuzkan, 2021: 220)

Az kaldı / kalsın: “...oğlan ye'sinden kendini az kaldı bâğçedeki dut ağacına asıyordu...” (Yerlikaya, 2021: 74)

Az kaldı/kalsın: “Az kalsın oğlunu tanımayacaktın...” (Korga, 2018:)

Az kalsın (kaldı), (Az daha): “Süveterli, Yaptığı bu hatayı buldurmak için bir de, bizi bu dünya kadar evrâkı düzenleme zahmetine sokacaktı **az kalsın!** dedi.” (Oğuzkan, 2021: 214)

Az kalsın (kaldı): “Az kaldı eziliyordun.” (Duran, 2019: 61)

Babana rahmet: “Hay atana rahmet Çakır Ağa!” (Korga, 2018: 65)

Baş üstüne: “Ali ‘Baş üstüne’ diye dışarı fırladı.” (Elibol, 2009: 109)

Baş üstüne: “Başüstüne beyim...” (Duran, 2019: 64)

Başım gözüm üstüne: “...belirtilen istekleri içtenlikle yapmayı kabul etmeyi anlatan bir söz.” (Şahin Dede, 2022: 61)

Başımınla beraber: “... Ben de postu senin eve sererim. A, gel Sedat, başımınla beraber.” (Şahin Dede, 2022: 61)

Başına çalsın!: “...birine verilmek istenilen bir şeyin öfke ve nefretle geri çevrildiğini anlatmak için kullanılan bir söz.” (Şahin Dede, 2022: 61)

Bereket versin ki: (Yerlikaya, 2021: 56)

Bereket versin: “Bereket versin fırtına ve kar dinmişti.” (Korga, 2018: 74)

Bereket versin: “**Bereket versin** ki Alman paşanın emrinde maharetle çizme parlatan bir er vardı.” (Oğuzkan, 2021: 214)

Bir bu eksikti: “Saygısız adam, “**Bir bu eksikti.**” diye söylendi.” (Topal, 2015: 202)

Boğaz ola: “...afiyet olsun, yarasın, bereketli olsun’ anlamında kullanılan bir iyi dilek sözü.” (Şahin Dede, 2022: 74)

Boğazına durmak: “...Nankörler! Yediğiniz ekmek boğazınızda dursun. –Halikarnas Balıkçısı.” (Şahin Dede, 2022: 75)

Büyük sözüme tövbe: (Yerlikaya, 2021: 57)

Büyüklerin ellerinden, küçüklerin gözlerinden öpmek: “...“Buralara kadar zahmet ettiniz, büyüklerin ellerinden, küçüklerin gözlerinden öperim.” (Şahin Dede, 2022: 99)

Can kurban: “Padişahımın yoluna can kurban...” (Duran, 2019: 70)

Can kurban: “Ayvazın köyleri handır / Ona **kurban** şirin **candır** / Ağ elleri fiske kandır / Kestiğin baş mıdır Ayvaz / Oğul oğul oğul oğul / Oğul oğul oğul oğul / Kestiğin baş mıdır Ayvaz / Han Ayvaz han Ayvaz ey. - (Ayvaz Gelir Otağından/ Kars)” (Kama, 2019: 141)

“Eski yar hele mele / **Can kurban** yengi yara / Ölürem ben ölürem. - (Ayağında Kundura/ Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 141)

“Vurgunam kara gözüne / Yandırma sevdan közüne / **Canımı kurban** ederem / Sevdiğim bir tek sözüne. - (Çaldığın Saza Mı Yanam/ Diyarbakır)” (Kama, 2019: 106)

Canı kurban: “Kılavuz ol gönül bana / Gel gidelim dosttan yana / **Canım kurbandır** canana / Gel gidelim dosta gönül. - (Bir Kararda Durmayalım/ Sivas)” (Kama, 2019: 35)

“Men aşığı olmuşam ay ay gaşdarına / Hasret çekirem ala gaşdarına / **Canım gurban** olsun taydaşlarına. - (Bağa Girdim Bağbanını Görmedim/ Kars)” (Kama, 2019: 142)

Dağlara taşlara: “Çünkü Paşaoğlu yani Halife Efendimizin sütkardeşinin öz torunu, **dağlara taşlara**, Allah’sız idi.” (Oğuzkan, 2021: 51)

Daha neler: (Yerlikaya, 2021: 58)

Damarları kurusun!: “...birinin huysuzluğuna öfkelenildiğinde söylenen bir ilenme sözü.” (Şahin Dede, 2022: 85)

Darısı başına: “Darısı Evren’in başına...” (Korga, 2018: 88)

Dili ensesinden çekilsin!: “...bıktırarak kadar çok konuşan veya kötü sözler söyleyenler için kullanılan bir ilenme sözü.” (Şahin Dede, 2022: 89)

Diline sağlık: “...ağzına sağlık.” (Şahin Dede, 2022: 90)

Düşman başına: “...Hele ihtiyarlıkta yatağa düşmek, düşman başına.” (Şahin Dede, 2022: 69)

Eksik olma: “Eksik olma Hüseyin.” (Korga, 2018: 97)

Eksik olsun: “...iyilik mi, eksik olsun!” (Duran, 2019: 75)

Eksik olsun: “Cümle ile gelen düğün bayramdır derler diğer bir hanım aman böyle bayram eksik olsun.” (Yerlikaya, 2021: 75)

Eksik olsun: “Selamın sabahın eksik olsun.” (Elibol, 2009: 106)

Elden ne gelir: “Çok üzülmüştüm ama elimden ne gelirdi ki?” (Korga, 2018: 100)

Eline sağlık: “Eline sağlık Reşid ...” (Elibol, 2009: 110)

Elini ayağını öpmek: “Nitekim gözlüklü, **Elini ayağını öpeyim** vurma artık! Bırak biraz dinleneyim! Yalvarıyorum sana! diye yakarırken, kasketli, Kulun kurbanın olayım! Yetsin bu ıstırap! Bu zavallı adama acımıyor musun? diye sızlanıyordu.” (Oğuzkan, 2021: 67-68)

Geçmiş olsun: (Yerlikaya, 2021: 60)

Geçmiş olsun: “Sadece Aslı, “**Geçmiş olsun**” diyebildi.” (Topal, 2015:202)

Gel keyfim gel: (Yerlikaya, 2021: 60)

Gel zaman git zaman: “Gel zaman git zaman bir kızları olmuş.” (Korga, 2018: 108)

Göreyim seni: (Yerlikaya, 2021: 60)

Gözüm çıksın (veya kör olsun): “...bir şeyin doğruluğuna inandırmak için edilen ant. [TS, 2019: 981].” (Şahin Dede, 2022: 112)

Gözüm görmesin: “...karşımdan, gözüm görmesin!” (Duran, 2019: 86-87)

Gözün aydın!: "...sevinçli bir olay dolayısıyla kullanılan bir kutlama sözü." (Şahin Dede, 2022: 112)

Gözün aydın: "Beğim **gözün aydın** olsun / Bugün ömrüm tazelendi / Bu sesi nazlı yüzünden / Dil dudaklar mezelendi. - (Bebeğim Gözün Aydın Olsun/ Kars)" (Kama, 2019: 164-165)

Gözün aydın: "Gözümüz aydın." (Duran, 2019: 85)

Gözün aydın: "Gözün aydın ağam, oğlan olmuş!" (Elibol, 2009: 110)

Gözünü sev-: "Esmer amman amman amman / Vurulmuşum halim yaman / Çok içmişim başım duman / Ağam piyale vaktidir / Paşam piyale vaktidir / **Gözünü sevdiğim** saki / Doldur ver bade vaktidir. - (Dağlarda Meşelerde/ Elazığ)" (Kama, 2019: 166)

Gözünü sevdiğim: "...okşamalık olarak kullanılan bir söz." (Şahin Dede, 2022: 115)

Gözünü seveyim: "...birinden bir şey isteneceği zaman kullanılan söz." (Şahin Dede, 2022: 115)

Gözünü toprak doyursun: "Gözünü anca kara toprak doyursun." (Duran, 2019: 85)

Gurban ol-: "Hele eylen neler deyim sarı gız / Ağzın şeker kendin bekar **gurban olim** sarı gız. - (Sarı Gızı Aldım Çıktım Yaylaya / Erzurum)" (Kama, 2019: 167)

"Hele eylen neler deyim sarı gız / Ağzın şeker kendin bekar **gurban olim** sarı gız. - (Sarı Gızı Aldım Çıktım Yaylaya / Erzurum)" (Kama, 2019: 167)

Hak getire: "Akşehir'de Kuvva muvva hak getire..." (Elibol, 2009: 106)

Hayırdır İnşallah: (Yerlikaya, 2021: 62)

Hayra alamet değil: "Bir Kadıköylü köyünden uzak yaşarsa **hayra alamet değildir.**" (Oymak, 2019: 52)

Helal olsun: "Helal olsun! dedi, Ayşe Teyze." (Duran, 2019: 90)

Hele şükür: (Yerlikaya, 2021: 62)

Hoş geldiniz, sefa geldiniz: Geldik işte, Hoş geldin, safa geldin, gazan mübarek olsun" (Elibol, 2009: 106)

Hoş geldiniz (safa geldiniz): “Ya birimizin yakını geldiğinde ona Hoş geldin demek, onunla tokalaşmak için birçoğumuzun koşuşturmasına ne dersin?” (Onat, 2019: 64)

“Ziya, dedi beni görünce, hoş geldin Ziya!” (Onat, 2019: 64)

Hoş gel-: “Boran geldi kış geldi / Sefa geldi **hoş geldi**. - (Boran Geldi Kış Geldi/ Malatya)” (Kama, 2019: 173)

Hoş geldiniz (Safa geldiniz): “Neden sonra, yüzünü ona dönmeden İhsan Sait’e, **Hoş geldiniz** dedi.” (Oğuzkan, 2021: 215)

“**Hoş gelişler ola** / Mustafa Kemal Paşa / Askerin milletin / Bayrağınla çok yaşa. - (Hoş Gelişler Ola / Kars)” (Kama, 2019: 174)

Hoş gelmek/ geldiniz: “...hoş geldiniz sultanım efendim demiş.” (Duran, 2019: 91)

Hoş gelmek: “Hoş geldin suda pişmiş bal kabağı.” (Uygun Selimler, 2022: 41)

Hoşça kal/ kalın: “Ağabey Kerem’e göz kırptı, sessiz bir hoşça kal işareti yaptı, kayboldu.” (Duran, 2019: 91)

Hoşça kal (kalın): “Parayı uzatıp üstünü aldıktan sonra İdris Âmil’e, **Hoşça kalınız** İdris Bey! demiş, ama sesi heyecandan boğulan adamcağızın verdiği karşılığı işitememişti.” (Oğuzkan, 2021: 215)

Hoşça kalın (kal): “Ardından çocuklara hafifçe eğilerek selam verdi ve “**hoşça kalın!**” diye ekledi.” (Topal, 2015: 202)

“Okulda görüşürüz, **hoşça kalın.**” (Topal, 2015: 202)

Hoşça kalmak: “Hoşça Kalın, Güle Güle.” (Uygun Selimler, 2022: 41-42)

“Geçenlerde bir öğretmen arkadaşımın okuldan çıkarken vedalaştığımız sekreter kız ‘Hoşça kalın!’ diye uğurlayınca bizi, arkadaşın ağzını aradım.” (Uygun Selimler, 2022: 41-42)

“Kalana ‘Hoşça kal!’ denir, gidene ‘Güle güle!’; tersi yakışık almaz, demedik mi?” (Uygun Selimler, 2022: 41-42)

“Şevki giderken ‘Hoşça kalın!’ der, evin küçük kızı Bilge karşılık verir: “Teşekkür ederiz Şevki ağabey, hoşça kal.” (Uygun Selimler, 2022: 41-42)

“O halde hoşça kal zavallı dostum.” der kurt ve oradan hızla uzaklaşır.” (Uygun Selimler, 2022: 41-42)

İsabet oldu: (Yerlikaya, 2021: 63)

İş olsun diye: “Zaten halis Alman kanında bir Protestan olan annem de, sırf ihtiyar olduğu için ve **iş olsun diye** bu âdetlere bağlı.” (İnan, 2020: 58)

İş olsun: “Üç gün sonra o civardan geçerken sadece meraktan buraya tekrar gelip **iş olsun** diye bir baktığında bu kemiklerin tıpkı peynir şekeri gibi ufalanıp dağıldığını fark edecekti.” (Oğuzkan, 2021: 216)

İşe bak: “Fakat **işe bak** ki, ondan sonraki Con, epey tıynetsiz çıkmıştı.” (Oğuzkan, 2021: 216)

İyi ki: “Aylin içinden, **iyi ki** altı lastik ayakkabılar giymişiz, diye geçirdi.” (Topal, 2015: 205)

Keyfine bakmak: “Durum anlaşıldı, siz **keyfinize bakın** çocuklar, ben getiririm. Deyip mutfağa doğru gitti.” (Topal, 2015: 120)

Kurban ol-: “Ağılın altı kenger / Çoban koyunu dönder / **Gurban olam** Mehmet Bey / Mahmut Beyi tez gönder. - (Ağılın Altı Kenger/ Sivas)” (Kama, 2019: 72)

“Aha bala **gurbanın olam** / Can bala heyranın olam. - (Bir İnce Yağmur Yağar/ Erzurum)” (Kama, 2019: 182)

“Alaydım elin elime / Varaydım baban evine / **Kurbanam** dudu diline. - (Alaydım Elin Elime/ Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 119)

“Altın yüzük ulanmaz / Suya atsan bulanmaz / El kızı değil mi ki / **Kurban olsan** inanmaz. - (Altın Yüzük Ulanmaz/ Kırıkkale)” (Kama, 2019: 72)

“Aman aman amman aman / Ben sana oldum hayran / Ben sana **oldum kurban.**- (Mavi Bağlar Başına / Diyarbakır)” (Kama, 2019: 118)

“Araza saldım testi / Cıngıldamadan geçti / Araz **gurbanın olam** / Yârim ne dedi geçti. - (Erdavut Ocağında/ Kars)” (Kama, 2019: 183)

“Ay gız hayranın olam / Ay gız **gurbanın olam** / Oğlan hayranın olam / Oğlan kurbanın olam /Gidersen yola salam / Galasan gadan alam. - (Bağa Girdim Üzüme/ Kars)” (Kama, 2019: 184)

“Ayşenin kara kaşı / Al yeşil bağlı başı / Ayşeme **kurban olam** / Gelinlik oldu yaşı. - (Su Gelir Çağlar Ayşe’ m / Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 118)

“Başına döndüğüm **kurban olduğum** / Ağlar dolanıram yar deyi deyi / Ezel bahar yaz ayları misali / Çağlar dolanıram yar deyi deyi. - (Başına Döndüğüm Kurban Olduğum/ Kars)” (Kama, 2019: 183)

“Bir ince yağmur yağar / Dallara yapraklara / **Gurban olam** sevdiğim / Bastığın topraklara. - (Bir İnce Yağmur Yağar/ Erzurum)

“Bu gece ne gecedir / Yastık baştan yücedir / Yastık **kurbanın olam** / Yar yatışı nicedir. - (Diyarbakir Şad Akar/ Diyarbakır)” (Kama, 2019: 118)

“Çay önünü çayladım / İfak ifak ağladım / Dediler yarın gelir / Çifte **kurban** bağladım. - (Çayın Öte Yüzünde/ Elazığ)” (Kama, 2019: 181)

“Çığrığın urganıyam / Al üstün yorganıyam / Annem beni büyüttü / El kızı **kurbanıyam**. - (Çığrık Benim Tel Benim/ Erzurum)” (Kama, 2019: 182)

“Çıktım tandır başına / Başım değdi kaşına / Anası **gurban olsun** / Gızının yoldaşına. - (Çıktım Tandır Başına/ Erzurum)” (Kama, 2019: 182)

“Çift beyaz güvercin olsam / Yârin ayvanına konsam / Eller yâre canan demiş / Ben o yâre

Kurban olayım: (Yerlikaya, 2021: 65)

Kurban olayım: “...Tilki Milki’nin kurbanı olmuş.” (Duran, 2019: 101)

Kurban olayım: “Alına da, moruna da kurban olayım!” (Elibol, 2009: 107)

Kurban olayım: “Beni işli kılan kardeşe kurban olayım, kurban...” (Onat, 2019: 80)

“Çift beyaz güvercin olsam / Yârin ayvanına konsam / Eller yâre canan demiş / Ben o yâre **kurban olsam**. - (Elma Attım Yuvarlandı/ Erzurum)” (Elma Attım Yuvarlandı/ Erzurum)” (Kama, 2019: 183)

“Dam başında duran kız / Bayram geldi donan kız / Bayram kurbandsız olmaz / Ben sana **kurban** kız / Ben sana hayran kız. - (Dam Başında Duran Kız/ Malatya)” (Kama, 2019: 183)

“Dam başında durursun / Ne cilveli yürürsün / **Kurban olam** huyuna / El etmeden gelirsin. - (Dama Kurdum Çatmayı/ Malatya)” (Kama, 2019: 182)

“Duran Ağabey Duran Ağabey / Evine gelin olam / Duran Ağabey Duran Ağabey / Gulun **gurbanın olam**. - (Adam Ağladan Oldum/ Erzincan)” (Kama, 2019: 181)

“Endim derelerine / Bilmem nerelerine / Canım **kurban olsun** / Candan sevenlerime. - (Kırmızı Kurdele / Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 119)

“Galdır gollarını yavrum / Oynat parmaklarını / Gız sana **gurban olurum** / Sevdire yanaklarını. - (Ak Üzümlü Üzümlü/ Ankara)” (Kama, 2019: 72)

“Gaşın gözün şirin sözün / Aldı yazık canımı / Men sene heyran / Sen cana **kurban** / Ay hanım hanım / Sen benim canım / Men seni alım / Dağlara kaçım bu gece. - (Ay Gız Adın Amandır/ Kars)” (Kama, 2019: 182)

“Gelişine gidişine duruşuna **gurban** / Gülüşüne süzüşüne heyran / Ay ay gara gaşım ay sırmalı saçım / Ay ay ince bellim. - (Ay Sallanıp Geden Yar/ Kars)” (Kama, 2019: 182)

“Gidene bak gidene / Boyu benzer fidana / Hem sene **gurban olam** / Hem seninle gidene. - (Denizin Kenarında/ Erzurum)” (Kama, 2019: 182)

“Gözlerin **gurbanı** ala göz balam / Boyun **gurban** ala göz balam. - (Bağa Girdim Bağbanını Görmedim/ Kars)” (Kama, 2019: 183)

“**Gurban olim** heyran olim / O yârin yürüyüşüne. - (Bir Gurşun Atacağım/ Erzurum)” (Kama, 2019: 182)

“Gül koydum çeçeriye / Yar geldi penceriye / Yâre **gurban olalım** / Alalım içeriye. - (Akan Sular Ben Olsam/ Ankara)” (Kama, 2019: 72)

“Hagirmi yiğirmi kızlar / Teli değirmi kızlar / Yarıma **gurban olsun** / Mahlede girmi kızlar. - (Hagirmi Yiğirmi Gızlar/ Kars)” (Kama, 2019: 183)

“Haydi gidah toyuna / **Kurban olam** boyuna / Hinna yahah eline. - (Haydi Gidah Toyuna / Diyarbakır)” (Kama, 2019: 118)

“Haziranı Temmuz / Getirdik dize balam / Gül kokar meler kuzu / Onlara **kurban olam**. - (Haziranı Temmuz Getirdik Dize / Erzurum)” (Kama, 2019: 183)

“Horoz havada horoz / Sesi de yuvada horoz / Sesine **kurban olam** / Yâri uyardan horoz. - (Ben Horozam Öterem/ Van)” (Kama, 2019: 183)

“Horoz havada horoz / Sesi yuvada horoz / Sesine **gurban olam** / Yâri uyar da horoz. - (Horoz Havada Horoz / Erzincan)” (Kama, 2019: 183)

“İbrik aldım elime / Su damladı koluma / Yârim gelse ben görsem / **Gurban olim** yoluna. - (İbrik Sıra Su Sıra/ Erzurum)” (Kama, 2019: 183)

“Kaladan indim yayan / Marhamam dolu payam / Hangi yoldan gelirsen / O yola **kurban olam**. - (Kalalıyam Kalalı / Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 119)

“Konma bülbül nergiz daline / Öldürürler bir yar yoluna / Ben de **kurban olam** fidan boyuna - (Konma Bülbül Konma Nergiz Daline / Ağrı)” (Kama, 2019: 183)

“**Kurban olam** ben o kaşa karaya / İnce uzun yollar düştü araya / Ben gidemem kendi gelsün buraya / Deyip deyip elden ele kaçan yar. - (Kurban Olam Ben O Kaşa Karaya / Diyarbakır)” (Kama, 2019: 118)

“**Kurban olam** gözlerinin mestine / Kalk gidah çayır çemen üstüne / Tut elimi al destini destime / Ölmüş iken cesedime can gele. - (Kurban Olam Gözlerinin Mestine / Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 119)

“**Kurbanın olam** yar senin / Hayranın olam yar senin. - (Alaydım Elin Elime/ Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 119)

“Le le nesi nesine / **Kurbanım** kız sesine / Hastalandım gelmedin / Geldin son nefesime. - (Kara Yer Kara Yerde/Van)” (Kama, 2019: 183)

“Lemide hayranın olim / Kara kız **kurbanın olim**. - (Aya Bak Nice Gider/ Erzurum)” (Kama, 2019: 184)

“Leyliyem yaralıyam / Leyli **kurbanın olam** / Ben bu dağın maralıyam / Leyliyem leyli. - (Pencereden Taş Gelir/ Erzincan)” (Kama, 2019: 184)

“Lolo sana hayran olsun / Lolo sana **gurban olsun**. - (Başındaki Puşu Mudur/ Diyarbakır)” (Kama, 2019: 118)

“Minare dolan dolan / Oğlan **kurbanın olam** / Beni sana verseler / Kapında kölen olam. - (Ak Çuha Kara Çuha/ Diyarbakır)” (Kama, 2019: 118)

“Murada attım teşti / Murad bulandı geçti / **Gurban olaram** dostlar / O yar ne dedi geçti. - (Küpkıran Ovaları / Ağrı)” (Kama, 2019: 183)

“Ne zalimsin yârim / Ben sana **kurbanım** / Yüzüne müştakım / Sevgili sultanım. - (Hele Yar Zalım Yar / Diyarbakır)” (Kama, 2019: 118)

“Pınarın başı güzel / Dibinin taşı güzel / **Kurban olim** o yâre / Kirpiği kaşı güzel. - (Pınarın Başı Güzel/ Erzurum)” (Kama, 2019: 118)

“Sabah olur oğlan gider işine / Oynar oynar taş doldurur peşine / **Kurban olam** sürme kara kaşına / Yayladan gel kömür gözlüm yayladan. - (Sabah Olur Oğlan Gider İşine/ Malatya)” (Kama, 2019: 184)

“Sabahınan sabahınan / Kahve de gelir tabağınan / Bacın sana **kurban olsun** / Kucağında bebeğinen. - (Sabahınan sabahınan / Malatya)” (Kama, 2019: 184)

“Sabahınan sabahınan / Kahve de gelir tabağınan / Bacın sana **kurban olsun** / Kucağında bebeğinen. - (Sabahınan sabahınan / Malatya)” (Kama, 2019: 184)

“Saray yolu incedir / Aman ne karanlık gecedir / Yastık **kurbanın olam** / Aman yar yatışı nicedir. - (Saray Yolu İncedir / Elazığ)” (Kama, 2019: 184)

“Saray yolu incedir / Aman ne karanlık gecedir / Yastık **kurbanın olam** / Aman yar yatışı nicedir. - (Saray Yolu İncedir / Elazığ)” (Kama, 2019: 184)

“Siyah zülfün apak olsun / Yar yanağında gülün solsun / Sana Emrah **kurban olsun** / Yar o yandı men de yanaram. - (Siyah Zülfün Deste Deste/ Erzurum)” (Kama, 2019: 184)

“Siyah zülfün tellerine / Muhabbetin yellerine / **Kurban olam** dillerine. - (Siyah Zülfün Tellerine/ Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 118)

“Su yolunda su yolunda / Galaylı bakraç kolunda / **Gurban olam** pınar sana / Gözüm galdı yar yolunda. - (Çıkdım Dağların Başına/ Malatya)” (Kama, 2019: 182)

“Tel tel tellerine / **Kurban olam** dillerine vay. - (Altın Yüzüğüm Kırıldı/ Adıyaman)” (Kama, 2019: 119)

“Yüce dağ başının bir yanı yoldur / **Kurban olam** güzel gel suyun doldur / Yoluyun üstüne yatar uyurum / Eller kaldırmadan gel beni kaldır. - (Aman Ecel Aman Üç Gün Ara Ver/ Sivas)” (Kama, 2019: 72)

Kurban olayım: “Arpa yoldum az kaldı / Tel kırıldı saz kaldı / **Kurban oluram** yârim / Kavuşmaya az kaldı. - (Daş Dönmüyo Dönmüyo/ Yozgat)” (Kama, 2019: 73)

“Aziziye Aziziye çöktü duman çöl yazıya / Aman aman hey ganlı zalim / Aziziye Aziziye çöktü duman çöl yazıya / Aman aman belalı başım / Ben de **gurban olayım** beşikte yatan guzuya. - (Aziziye Aziziye Çöktü Duman Çöl Yazıya/ Orta Anadolu)” (Kama, 2019: 72)

“Aziziye vardım sabah / Ballar gelir tabak tabak / Yalnızım **kurban oluyum** / Hep kırılın Avşar eli / Mehmet gitti başı kabak. - (Erciyes’ten Duman Kalkdı/ Kırıkkale)” (Kama, 2019: 73)

“Bir çift bülbül geldi kondu kamaşa / Kanatları benzer sırma gümüşe / Bir gün olur iki hasret kavuşa / Ben yârime ipek mendil alayım / Darılmışsın benden hatrın alayım / Sen darılma benden **kurban olayım** – (Bir Çift Bülbül Geldi Kondu Kamaşa/ Diyarbakır)” (Kama, 2019: 119)

“Caminin ardı ayaz / Bir mendil buldum beyaz / **Gurban olayım** katip / Bir güzel de bana yaz - (Caminin Ardı Ayaz/ Kırıkkale)” (Kama, 2019: 72)

“Çubuğun urganıyım ben / Üstünün yorganıyım ben / Sen hangi yola gidersen / O yolun **kurbanıyım** ben. - (Dağları Gırcı Mı Duttu/ Kayseri)” (Kama, 2019: 73)

“Dedim ebrularının yayına **kurban olayım** / Dedi bak Lütfü kıyarım canına sürmelidir. - (Bir Güzel Şuha Dedim İki Gözüm Sürmelidir/ Sivas)” (Kama, 2019: 72)

“Dön beri dön beri de yüzün göreyim / Yüzün görenlere **kurban olayım**. - (Dön Beri Dön Beri De Yüzün Göreyim/ Şanlıurfa)” (Kama, 2019: 119)

“Erciyes’ten duman kalkdı / Herkes harmanına gopdu / Yalnızım **gurban oluyum** / Evimi başıma yıkdı. - (Erciyes’ten Duman Kalkdı/ Kırıkkale)” (Kama, 2019: 73)

“Geline bak geline / Kına yakmış eline / Gelin **kurban olayım** / Saçlarının teline. - (Ay Doğar Sini Sini/ Eskişehir)” (Kama, 2019: 72)

“Gökyüzünde bir kuş öter / Ona kervan kıran derler / Yalnızım **gurban oluyum** / Buna yalan dünya derler. - (Erciyes’ten Duman Kalkdı/ Kırıkkale)” (Kama, 2019: 73)

“Gün batıya evlerinin kapısı / Al kiremit ak konağın yapısı / **Kurban oldu** ahbabların hepisi.
- (Erisin Dağların Karı Erisin/ Ankara)” (Kama, 2019: 73)

“İsterdim hayatda düşmanla savaş / Milletime **kurban olaydı** bu baş / Nasip değilmiş
şehitlik kardaş / İmanım niyetim bana kafidir. - (Bir Küçük Dünyam Var İçimde/ Sivas)”
(Kama, 2019: 72)

“Kaleden çekerler bir siyah perde / Canım **gurban olsun** merdoğlu merde / Gız Allahu
seversen doğru söyle. - (Kaleden Çekerler Bir Siyah Perde / Ankara)” (Kama, 2019: 73)

“**Kurban olam** kanatsız avluya / Boyuna benzettim şılga selviye / Gece gündüz yalvarırım
mevlaya / Hasiret kulların kavuştur deyi. - (Hava Bulanıyor Gar Mı Yağacak / Sivas)”
(Kama, 2019: 73)

“**Kurban olam** suna boya / Kız halayı yandan oyna. - (Yandan Oyna / Yozgat)” (Kama,
2019: 73)

“Nalinnim / Dön dön dönelim / Sırtı sırta verelim / Vur elleri ellere / Koy elleri bellere / O
yar **gurbannar olsun** / Şıkırdıyan ellere. - (Batlıcan Oymadın Mı/ Yozgat)” (Kama, 2019:
72)

“Suna boylarına **kurban olduğum** / Aldadışın edalıca naz gibi. - (Yörü Dilber Yürü Saçın
Saz Gibi / Eskişehir)” (Kama, 2019: 74)

“Topla yârim avlunuzun taşını / **Gurban olam** sil gözünün yaşını. - (Urganları Ulam Ulam
Ulalı / Çankırı)” (Kama, 2019: 73)

“Vur elleri ellere / Elleri goy bellere / Annesi **gurban olsun** / Şıkırdayan ellere. - (Defimin
Delikleri/ Yozgat)” (Kama, 2019: 73)

“Yağmur yağar su birikir göllere / **Gurban olam** datlı dillere / Gız ben seni benzetirim
güllere. - (Dolambaç Dolambaç Yolun Olayım/ Yozgat)” (Kama, 2019: 73)

“Yeni değmiş on üç on dört yaşına / **Kurban olan** kirpiğine kaşına. - (Elif Çıkmış O Damın
Başına/ Kırıkkale)” (Kama, 2019: 73)

“Yeşil ayna takındın mı beline / Gelin **gurban olam** datlı diline / Sen düşürdün beni alem
diline. - (Yeşil Ayna Takındın Mı Beline / Yozgat)” (Kama, 2019: 73)

“Yüce ceylan bakışına **kurban olduğum** / Sallanma karşımda öldürme beni / Ah gülüm gülüm yürüsene yavrum / Mecnun edip beni de düşürdün çöle. - (Yüce Dağ Başında Bir Kuş Uçurdum / Sivas)” (Kama, 2019: 74)

Kurban olmak: “Gel hanımcığim, gel benim mahzun kuzucuğum, Müyesser sana **kurban olsun.**” (Oymak, 2019: 89)

Laf (söz) aramızda: “Ne arıyorsun burda? deyiverse, vereceğim yanıt dilimin ucunda. Yine de korkuyorum. Çünkü, -laf aramızda- beni izliyorlar.” (Onat, 2019: 80)

Lafı mı olur: “Bir kolun lafı mı olur? Afyonlu bir çavuş başını bıraktı da döndü memleketine. Daha neler var ... Harp bu,” (Elibol, 2009: 107)

Maşallah kırk bir kere: “Güzel kışlar yetişir, **maşallah kırk bir kere.**” (Oymak, 2019: 40)

Ne çare: “Ne çare ki, bunun bir başka yolu bulunamıyordu.” (Elibol, 2009: 110)

Ne çıkar: “Yatağında ölmeyi hatırlıktan sök, çıkar! / Döşeğin kara toprak, yorganındır belki kar... / Sen gurbette kalırsan, ben ölürsem ne çıkar? / Ruhlarımız buluşur elbet Tanrıdağında... Ne de olsa Ne de olsa Çakır, eski kurttu. “ (Korga, 2018: 169)

Ne de olsa: “Fakat ne de olsa artık üşümeyecekler, hiç değilse soğuktan kurtulacaklardı.” (Elibol, 2009: 107)

Ne dese beğenirsin? (Yerlikaya, 2021: 67)

Ne haber? (Yerlikaya, 2021: 67)

Ne hali varsa görsün: “Bırak, ne hâli varsa görsün!” (Duran, 2019: 102)

Ne olursa olsun: (Yerlikaya, 2021: 67)

Ne hali varsa görsün: “Biraz durakladı, ardından da, **ne haliniz varsa görün!** Diye ekledi.” (Topal, 2015: 203)

Ne var ki: “Ne var ki, bu dava bir doğru ile bitmez.” (Elibol, 2009: 110)

Ne var ki (ne ki), (nedir ki), (şu kadar ki): “Ne var ki, günün birinde Nihat’ın sözünü ettiği ekip gelmiş hakikaten.” (Onat, 2019: 82)

“Ne var ki, kanlı sidik şırıltıları, kemikten kemiğe dayanılmaz köprüler kuran gece yarısı ağrıları ve duvarları aşarak birbirlerinin seslerini işitebilme çabaları şimdiye sınımsız bağladı

onları; geleceğe düşüncelerinden önce bedenleri aktı gün gün, acıları yüklenip acılar öğrenerek.” (Onat, 2019: 82)

Ne var ki: “Ne var ki aksilik bu ya bir kez dizlerinin bağı çözüldüğü için yine dizleri üzerinde emekleye emekleye üst kata çıktı.” (Oğuzkan, 2021: 217-218)

“**Ne var ki** alınlarından yukarısı kömürleşmiş şeyhlerin gözü kanlı şahıs ya da şahıslarca canlarına kıyılması, diğer şeyhlerin ve belki de cemaatin bazı mensuplarının, hatta ve hatta mukaddesatçı ve zahit efendilerin de aynı yolun yolcusu olduğu intibamı uyandırıyor.” (Oğuzkan, 2021: 217-218)

“**Ne var ki** Aman Baba da ameleleri çalıştırmaya kararlı görünüyordu.” (Oğuzkan, 2021: 217-218)

“**Ne var ki** ben şimdi bir kanun kaçağıyım.” (Oğuzkan, 2021: 217-218)

“**Ne var ki** bir üçüncü münevver zümresinden de söz açmak doğru olacaktı.” (Oğuzkan, 2021: 217-218)

“Ne var ki bu miktar yine de bir camii yaptırmak için azdı.” (Oğuzkan, 2021: 217-218)

“Ne var ki gazeteci velet her sabah en az elli altmış gazete alan memur taifesinin kendisinden niçin kaçtığını anlayamadı.” (Oğuzkan, 2021: 217-218)

“**Ne var ki** hücum birliklerinin ancak üçte biri sağ kalmıştı.” (Oğuzkan, 2021: 217-218)

“**Ne var ki** imrendiğinden midir dudağının kenarından ağız suyu akan çocuğun hissiyatının tersine Paşaoğlu, otel aşçısının hazırladığı ölümcül tatlı hala midesinde olduğu için, o anda sığır tezeğinden farksız gördüğü pasta ve turtalara ne zaman baksa öğürmemek için kendini tutmaktaydı.” (Oğuzkan, 2021: 217-218)

“Ne var ki kapının gürültüyle kapandığını fark ettiklerinde yürekleri ağızlarına geldi!” (Oğuzkan, 2021: 217-218)

“**Ne var ki** o ab-ı ru döküp ayaklarına kapanınca, insaf edip taş baskı bir Kuran getirdiler.” (Oğuzkan, 2021: 217-218)

“**Ne var ki** sinirleri biraz bozulduğu için uyumakta zorlanıyordu.” (Oğuzkan, 2021: 217-218)

“**Ne var ki** Şeyh Selahatt’in Tefricî ayaklarına kapanan müridine bir baktıktan sonra yere tükürerek Kefereye karıştım dedi.” (Oğuzkan, 2021: 217-218)

“**Ne var ki** tâyin edilmiş memurlar diğer inkılâpların faydasını görecektir, yani, börtü böcek yılan çıyan gibi ananevi gıdalarla nefsinin köreltme yerine, ana babalarına âsi olup toprağa ilk tohumu eken ihtilâlcilerin soyundan gelen şu çiftçi kıraathânedeki pineklerken o maaşlılar da, âmirlerinin helâ sonrası taharetini dilleriyle yapıp nafakalarını devlet bütçesinden doğrultacaklardı.” (Oğuzkan, 2021: 217-218)

“**Ne var ki** tevâlîyi tutturması çok zordu.” (Oğuzkan, 2021: 217-218)

“**Ne var ki**, hürriyetin getirdiği hercümerc devam ederken şu hava sefinesi emniyette sayılmayacaktı.” (Oğuzkan, 2021: 217-218)

Ne var ki: “**Ne var ki** son zamanlarda Marco’ları sık sık ziyaret eder, bu bahaneyle de Silvia’nın bisikletini ödünç alır olmuştu.” (Topal, 2015: 206)

“**Ne var ki** çocukların sonu gelmez ısrarları karşısında pes etmek zorunda kalmıştı.” (Topal, 2015: 206)

Ne var ne yok: (Yerlikaya, 2021: 67)

Ne yazık ki: ““Ancak on sene önce **ne yazık ki** George (Corç) aramızdan ayrıldı...” dedi ve sessizce içini çekti.” (Topal, 2015: 207)

“**Ne yazık ki** çok uzun zamandır işlerimden fırsat bulup Como (Komo)’ya gelememişim.” (Topal, 2015: 207)

Neme lazım: “Aman benim neme lâzım mademki onlar çarşambaya karar vermişler.” (Yerlikaya, 2021: 76-77)

Oh olsun: “**Oh olsun!**” (Oğuzkan, 2021: 218)

Ola ki: “Kim bilir, polis kayıtlarına geçiyordur ola ki şu anda adı; uzun sessizliklerle dolu bir telefon görüşmesinde anılıp nemli hıçkırıklarla heceleniyordur; ya da bir kadın, ellerini bir çift güvercin kadar günahsız sayan bir kadın, taşıdığı son kuşkunun karanlığına dikiyordur gözlerini onu bulabilmek için.” (Onat, 2019: 83)

Ömrüne bereket: “Ömrüne bereket, hanım.” (Duran, 2019: 104)

Özür dilemek: “Kimi zaman, durup dururken sırf böyle bir zahmete soktum diye gidip bütün içtenliğiyle onlardan özür dileyişim geliyor ama doğrusu onca yolu yürümeyi göze alamıyorum.” (Onat, 2019: 85)

“Özür dilerim, dedi. Öykü için ava çıktığımı bilemezdim, demek sürekli tetiktesin?” (Onat, 2019: 85)

Rahatına bakmak: “(İlaç için de rahatınıza bakınız.)” (Kiraz, 2021: 211)

Safa gel: “Boran geldi kış geldi / **Sefa geldi** hoş geldi. - (Boran Geldi Kış Geldi/ Malatya)” (Kama, 2019: 192)

“Çoktan beri yollarını gözlerim / Gönülümün ziyası dost **safa geldin** / Şu garip gönülümün bağı bostanı / Ayva ile turunç nar safa geldin. - (Çoktan Beri Yollarını Gözlerim/ Erzincan)” (Kama, 2019: 192)

“Gel ey dilber-i alişan çün sensin Hüsrev-i devran / Sana ben hep olam hayran benim canım **safa geldin**. - (Kadem Bastı Gönül Tahtı / Erzurum)” (Kama, 2019: 191)

“Gel ey dilberlerin şahı Melahat burcunun mahı / Gedanın hali niğahi sorup şahım **safa geldin**. - (Kadem Bastı Gönül Tahtı / Erzurum)” (Kama, 2019: 191)

“Hele cümlemize hoş merhabalar / Gönülle dursun ferah sefalar / Kahve çay şerbetler versin şifalar / Sizler bu haneye **safa geldiniz**. - (Selam Olsun Size Güzel Camaat / Erzurum)” (Kama, 2019: 192)

“Hele cümlemize hoş merhabalar / Gönülle dursun ferah sefalar / Kahve çay şerbetler versin şifalar / Sizler bu haneye **safa geldiniz**. - (Selam Olsun Size Güzel Camaat / Erzurum)” (Kama, 2019: 192)

“Kadem bastı gönül tahtı a sultanım **safa geldin** / Dili pür rengi tabu dermanım **safa geldin**. - (Kadem Bastı Gönül Tahtı / Erzurum)” (Kama, 2019: 191)

“Karanfilim budama / **Sefa geldin** odama / Geldiyse yârim geldi / Kimse koymam odama. - (Karanfili Gül Dalına Değende / Erzurum)” (Kama, 2019: 191)

“Selam olsun size güzel cemaat / Sizler bu haneye **safa geldiniz** / Hele cümlemize hoş merhabalar / Sizler bu haneye sefa geldiniz. - (Selam Olsun Size Güzel Camaat / Erzurum)” (Kama, 2019: 191)

“Selam olsun size güzel cemaat / Sizler bu haneye **sefa geldiniz** / Hele cümlenize hoş merhabalar / Sizler bu haneye sefa geldiniz. - (Selam Olsun Size Güzel Camaat / Erzurum)”
(Kama, 2019: 191)

“Selam olsun size güzel cemaat / Sizler bu haneye **sefa geldiniz** / Hele cümlenize hoş merhabalar / Sizler bu haneye **sefa geldiniz.** - (Selam Olsun Size Güzel Camaat / Erzurum)”
(Kama, 2019: 192)

“Sen seni topla da kuşağın kuşan / Ayrılır mı senin sevdana düşen / **Sefa geldi**diye sarıp sarmadan / Niçin benden muhabeti kaldırdın. - (Kime Kin Ettin De Giydin Alları / Malatya)”
(Kama, 2019: 191)

“Sever müminleri hasbet-en-lillah / Sizler bu haneye **sefa geldiniz.** - (Selam Olsun Size Güzel Camaat / Erzurum)” (Kama, 2019: 192)

“Sever müminleri hasbet-en-lillah / Sizler bu haneye **sefa geldiniz.** - (Selam Olsun Size Güzel Camaat / Erzurum)” (Kama, 2019: 192)

“Tiren gelir hoş gelir / Odaları boş gelir / Duydum yar bize gelmiş / **Safa gelir** hoş gelir. - (Tiren Gelir Hoş Gelir / Malatya)” (Kama, 2019: 191)

“Yollara bakındı daim gözümüz / Her an methetmektir sizi sözümüz / Şükür olsun bugün gördük yüzünüz / Sizler bu haneye **sefa geldiniz.** - (Selam Olsun Size Güzel Camaat / Erzurum)” (Kama, 2019: 191)

“Yollara bakındı daim gözümüz / Her an methetmektir sizi sözümüz / Şükür olsun bugün gördük yüzünüz / Sizler bu haneye **sefa geldiniz.** - (Selam Olsun Size Güzel Camaat / Erzurum)” (Kama, 2019: 192)

Sağ ol: “...sağ olun deyip, yine gözden kaybolmuş.” (Duran, 2019: 106)

Sağ ol: “Sağ ol. Biz de Hasan’la gidecektik.” (Elibol, 2009: 108)

Sağ ol: “**Sağ olun!**: “Ardından hep bir ağızdan Yuko’nun annesine, “**Sağ olun!**” dediler.”
(Topal, 2015: 204)

“Diyerek, bu tatlı büyük anneyi hafifçe eğilip selamladılar.” (Topal, 2015: 204)

Sefa gel-: “Karanfili budama / **Sefa geldin** odama / Hakikatli yar isen / Sen git söyle babana. - (İğne Attım Tarlaya/ Gaziantep)” (Kama, 2019: 121)

“Kendi melül melül gözü yaş da akar / Sen sefa geldin / Benim ile mercimeği daşlı da yar / Sen sefa geldin. - (Yeşil Ayna Takındın Mı Beline / Yozgat) Kendi melül melül gözü yaş da akar / Sen sefa geldin / Benim ile mercimeği daşlı da yar / Sen **sefa geldin**. - (Yeşil Ayna Takındın Mı Beline / Yozgat)” (Kama, 2019: 81)

“Senden ayrılalı bir gün gülmedim / Nişanım sendedir yar **safa geldin** / Ben göynümü kimselere vermedim / Derdimin dermanı yar safa geldin. - (Ben De Bildim Taze Gelin Olmuşsun/ Gaziantep)” (Kama, 2019: 121)

Sefa getir-: “Efendim aşkınla işte püryanım / Semalere çıktı ah-ü figanım / **Safalar getirding**aşkı kemanım / Kenzinin ciğeri kebab olunca. - (Efendim Aşkınla İşte Püryanım/ Konya)” (Kama, 2019: 81)

Sefa kal-: “Don yudum yasdı daşlar / Eğriştım gabardaşlar / Siz **sefa galın** yoldaşlar /İşte geldim gidiyorum / Sılamı terk ediyorum. - (Atladım Gittim Eşiği/ Kayseri)” (Kama, 2019: 81)

Selam et-: “Bizde de misafir Erzurum sazı / Ordan yâre **selam edin** durnalar. - (Kalkın Durnam Kalkın Vandan Sökülün/ Erzurum) (Kama, 2019: 193)”

“Dağda davar güderim / Emineme **selam ederim** / Eminem gızını vermezse / Başımı alıp giderim. - (Dağda Davar Güderim/ Ankara)” (Kama, 2019: 82)

“Fazla gitmen Deremuma varınca / Selam söylen eşe dosta sorunca / Sağ selamet muradınız alınca / Benden yâre **selam edin** durnalar. - (Bir Çift Durna Gördüm Durur Dallarda/ Yozgat)” (Kama, 2019: 82)

“Gidin bulutlar gidin / Yârime **selam edin** / Yârim tatlı uykuda / Uykusun haram edin. - (Bugün Ayın Üçüdür/ Malatya)” (Kama, 2019: 193)

“Kalkın durnam kalkın Vandan sökülün / Ercişin gölüne dolun dökülün / Malazgirt beyinden korkun sakının / Ordan yâre **selam edin** durnalar. - (Kalkın Durnam Kalkın Vandan Sökülün/ Erzurum)” (Kama, 2019: 193)

“Kerem dede olmuş aşkın tutsağı / Burdan yâre **selam edin** durnalar. - (Kalkın Durnam Kalkın Vandan Sökülün/ Erzurum)” (Kama, 2019: 194)

Selam söylemek: “Bad-ı saba **selam söyle** o yâre / Mübarek hatırı hoş mudur nedir / Nideyim yitirdim bulamam çare / Mestane gözlerde yaş mıdır nedir. - (Bad-ı Saba Selam Söyle O Yare/ Sivas)” (Kama, 2019: 83)

“Bahçalarda bir dane / Açılır dane dane / Yar buradan geçerse / Benden **selamlar söyle**. - (Bahçalarda Gün Döndü/ Ankara)” (Kama, 2019: 83)

“Ben vuruldum ahrete ey / **Selam söylen** yağcolunun Ahmede ey. - (Höyükünün Edirafi Köşk Olsun / Ankara)” (Kama, 2019: 83)

“Dağlar taşlar dayanmaz / Ah-u zarıma benim / Gider isen **selam söyle** / Nazlı yârime benim. - (Vardım Yarın Bahçesine / Diyarbakır)” (Kama, 2019: 121)

“Fazla gitmen Deremuma varınca / Selam söylen eşe dosta sorunca / Sağselamet muradınız alınca / Benden yâre **selam edin** durnalar. - (Bir Çift Durna Gördüm Durur Dallarda/ Yozgat)” (Kama, 2019: 83)

“Mezarımı kazın bayıra düze / Yönünü çevirin sıladan yüze / Benden **selam söylen** sevdiğimize. - (Hastane Önünde İncir Ağacı/ Yozgat)” (Kama, 2019: 83)

“Penceresi cam cama / **Selam söylen** amcama / Amcam kızını vermezse / Turşuda kursun fincana. - (Penceresi Cam Cama/ Orta Anadolu)” (Kama, 2019: 194)

“Yolumuz uğradı Çorharişiye / Değme baba değme sabah ışıya / Benden **selam söylen** konu komşuya. - (Anam Beni Soğuk Suya Yolladı/ Sivas)” (Kama, 2019: 83)

Selam ver-: “Sabahın seher vaktinde oturmuş kahve içer / Bir elinde altın makas yârine fistan biçer / Bir **selama** kail olduk onu da **vermez** geçer. - (Sabahın Seher Vaktinde/ Erzincan)” (Kama, 2019: 194)

“Mail oldum dostun tatlı diline / Hayran oldum bağda biten gülüne / **Selam verdim** onun güzelliğine. - (Arzeyledim Dostu Görmeye Geldim/ Malatya)” (Kama, 2019: 194)

“Karanfilem budam budam budama / Yeminliyem sensiz girmem odama / **Selam verdim** yanındaki de adama. - (Karanfilem Budam Budam Budama / Erzurum)” (Kama, 2019: 194)

Selam söylemek: “Rıza ya selam söyle.” (Elibol, 2009: 44)

Sen bilirsin: “Toku, “**Sen bilirsin!**” dedi.” (Topal, 2015: 204)

Siz bilirsiniz: “Nasıl isterseniz öyle olsun anlamında kullanılan bir söz. **Siz bilirsiniz!** Beklemek istiyorsanız...” (Topal, 2015: 84)

Size ömür: “Aslan kralımız sizlere ömür.” (Duran, 2019: 107)

Sizlere ömür: “Şimdi o **sizlere ömür.**” (Oymak, 2019: 52)

Söz aramızda: (Yerlikaya, 2021: 70)

Sözüm ona: “Beyefendi ne diyor iyice anlayalım İrfâna hitâben sözüm ona o keş herif kimdir...?” (Yerlikaya, 2021: 77)

Sözüm ona: “Sözüm ona nefsimde de hükmederim.” (Elibol, 2009: 110)

Şeytan görsün yüzünü: “...sevilmeyen, görmek bile istenilmeyen kimse için söylenen bir söz.” (Şahin Dede, 2022: 145)

Şimdiden tezi yok: “Artık harbe katılma zamanıydı ve cepheye yürüyüş, **şu andan tezi yok** başlamıştı.” (Oğuzkan, 2021: 218)

Tanrı/Allah vere de: “Ammma Tanrı vere de onlar Kağan’ı kötü yola sürükleyemeseler.” (Korga, 2018: 198)

Tanrının işine bak: “Tanrının işine bak!” (Korga, 2018: 198)

Teşekkür etmek: “Ayrıca beni bu konuda haberdar ettiğiniz için teşekkür ederim, ” (Uygun Selimler, 2022: 54)

“Genç rehber arkadaşına programımı getirdiği için teşekkür ediyorum.” (Uygun Selimler, 2022: 54)

““ Size çok teşekkür ederim.” (Uygun Selimler, 2022: 54)

“Teşekkür ederiz Şevki ağabey, hoşça kal.” (Uygun Selimler, 2022: 54)

“Teşekkür ederim.” (Uygun Selimler, 2022: 54)

Tövbeler olsun! (Yerlikaya, 2021: 71)

Uğurlar ola: “...size uğurlar olsun, hadi!” (Duran, 2019: 112-113)

Uğurlar olsun: “Hadi, eyvallah! Uğurlar olsun.” (Elibol, 2009: 108-109)

Uzun lafın kısası: “**Sözün kısası**, önümüzdeki Noel tatilini geçirmek üzere hepinizi Londra’ya, evlerine davet ediyorlar.” (Topal, 2015: 208)

Uzun sözün (lafın) kısası: “Uzun sözün kısası, Almıla erken konuşmuştu...” (Duran, 2019: 113)

Üstüne/üzerine afiyet/iyilik sağlık: (Yerlikaya, 2021: 71)

Üzerinize afiyet: “Üzerine afiyet lafı belki kırk defa edildi.” (Elibol, 2009: 111)

Vay anam/anasını/canına: “Kendi kendine: "Vay canına...." diye söylendi.” (Korga, 2018: 207)

Yarımdan tezi yok: “Orhan yarımdan tezi yok, Kadıköy’de destan çıkarır.” (Oymak, 2019: 38)

Yazıklar olsun: “Ardından ona, Ben senin bildiğin kızlardan değilim! Bana nasıl dokunursun? Sana itimât etmişim! **Yazıklar olsun!** dedikten sonra, ağlaya ağlaya Galatasaraya doğru hızlı adımlarla yürüdü gitti.” (Oğuzkan, 2021: 219)

Yazıklar olsun: “İkinize de yazıklar olsun, dedi ve bağırdı.” (Elibol, 2009: 109)

Yere batasınca/batsın: “Beni sardı kefen gibi mâzinin tülü, / Yere batsın bu toprakla bu korkunç mâzi! / Orda çünkü sevgilimle sevgim gömülü...” (Korga, 2018: 212)

Yolcu yolunda gerek: “...yolcu yolunda gerek.” (Duran, 2019: 11)

Yolun açık olsun: “Değişiklik olursa sana bildirecekler, yolun açık olsun,” dedi ve ellerini

uzun **Allah iyiliğini versin:** “Satı Kadın, Çakır’a söz yetiştiremeyince: - Allah iyiliğini versin, dedi.” (Korga, 2018: 58)

Yolun açık olsun: “yollar size açık ve aydın olsun, güle güle gidin! (BVBY. 28)” (Duran, 2019: 11)

Yüzünü gören cennetlik: “...uzun süre görünmeyen kimseler için söylenen bir söz.” (Şahin Dede, 2022: 151)

Yüzünü şeytan görsün: “...sevilmeyen bir kimseye karşı duyulan nefreti belirtmek için kullanılan bir söz.” (Şahin Dede, 2022: 152)

Zahmet olmazsa: “Size zahmet olmazsa elbette.” (Topal, 2015: 208)

EK-9 TERİMLER

Ablukaya almak (veya abluka etmek): “Türk kıyılarında bir projektör yandı ve düşman gemisinin projektörünü ablukaya aldı.” (Uygun Selimler, 2022: 26)

Dava etmek/açmak: “Saimenin kocası bir hamam hissesi için valide merhumdan on beş sene dava etti, sonra biz kardeşler de birbirimize düştük, bilmem... diye sustu.” (Kiraz, 2021:97)

Dava etmek/açmak: “Gök Türk Kağanlığı’nın tahtını dava etmekten bir türlü caymıyordu.” (Korga, 2018: 88)

Davayı kaybetmek: “Bu çocuk erkek olur ve kendisi de davayı kaybederse kardeşleri bu çocuğu sağ bırakmazlardı. Bu değişmez, merhametsiz bir kanundu.” (Korga, 2018: 88)

Demir almak: “7 - 8 Mart gecesi Nusret Gemisi demir alarak bütün ışıklarını da söndürerek Çanakkale’den ayrıldı.” (Uygun Selimler, 2022: 33)

Demir atmak: “Gemi demir attı.” (Korga, 2018: 90)

Gemi baş vurmak: “...önden gelen dalgalarla gemi başı kalkıp kalkıp inmek.” (Şahin Dede, 2022: 69)

Gözüne almak: “...güvenlik kuvvetleri birini belli bir süre, belli bir yerde tutmak, nezarete almak.” (Şahin Dede, 2022: 103)

Gözüne tutmak: “...1) güvenlik kuvvetleri birini belli bir süre, belli bir yerde tutmak; 2) gözetlemek.” (Şahin Dede, 2022: 103)

Gözüne tutmak: “Kendisi ise hepsini birden gözüne tutuyordu.” (Korga, 2018: 118)

Günah işlemek: “(‘Kadın kırk yılda bir günah işleyecek oldu, başına gelmedik kalmadı’ diyecektim.)” (Kiraz, 2021:135)

Günah işle-: “Sensiz çıkıp şu yaylayı yaylayamam / Sırrın açıp yad ellere söyleyemem / Çok günah işledim inkar eyleyemem / Günah bende değil sendedir sende. - (Beni Görüp Yüzün Öte Dönderme/ Sivas)” (Kama, 2019: 61)

Günah işlemek: “(“Kadın kırk yılda bir günah işleyecek oldu, başına gelmedik kalmadı” diyecektim.)” (Kiraz, 2021:135)

Günah işlemek: ‘Gönlümdeki azgın devî rüzgârlara attım; / Gözlerle günah işlemenin zevkini tattım. / Gözler ki, birer parçasıdır senden İlahın, / Gözler ki, senin en katı zulmün ve silahın.’ (Korga, 2018: 126)

Günah işlemek: “Paşaoğlu’nu, Demir Minâreler’i, orayı nasıl ele geçirdiğini, Alman’la yaptığı şatranç müsabakasını, Rebazı, Döjira’dan aldığı ilk mektubu, ona olan aşkını veçettiği acıyı, imâl ettirdiği uçağı, zeplini, kendini dondurucu soğukta muhâfaza ettirerek geleceğe nasıl yolculuk ettiğini, kibrini, kibriyle **işlediği günâh** ve cinâyetleri, nasıl Âlî İhsan adıyla harbe gittiğini, orada çektiği sıkıntıları, aldığı vicdânî ve bedenî yaraları, yine gelip kendine nasıl secde edip, kendini nasıl affetmeyi başardığını, bütün bunlardan çıkardığı dersleri, İdris Âmil’i, nâm-ı diğerk İnsan-ı Kâmil’i, ona olan özlem ve gıptasını, dünyada olup bitenleri bir bir yedi kişiye yazdırdı.” (Oğuzkan, 2021: 89)

Günah kazan-: “Kavak uzanır gider / Dalı bezenir gider / Sevip sevip almayan / **Günah kazanır** gider. - (Kavak Uzanır Gider / Erzurum)” (Kama, 2019: 167)

“Sögüt uzanır gider / Dal dal bezenir gider / Gönül vermeyen kızlar / **Günah gazanır** gider. - (Bir İnce Yağmur Yağar/ Erzurum)” (Kama, 2019: 167)

Günah yaz-: “Pınara vurdum kazma / Güzeller bağlar yazma /Yar üstüne yar sevdim / Yaradan **günah yazma**. - (Pınar Başında Durma/ Kars)” (Kama, 2019: 167)

Günaha girmek: “İhsan Sait denilen bu barbar, millete hâmilik eden ve memleketi selâmete çıkarmaya gayret eden İttihâtçılara da, akidesi bozulup delâlete düşerek **günâha giren** müminleri Hak yoluna ama rızaî ama zoraki sokmaya ant içmiş sofulara da metelik vermemekteydi.” (Oğuzkan, 2021: 147)

Günaha girmek: “(Sana bir hediye yolladıysa günaha mı girdi?)” (Kiraz, 2021:135)

Günaha girmek: “Bu fakı benim kâfi olduğumu, beni Müslüman etmezse günaha girip cehennemde yanacağını kocama iyice aşıladı.” (Korga, 2018: 126)

Günaha sokmak: “...bir türlü günaha sokmadığı için...” (Duran, 2019: 81)

Günaha sokmak: “Şimdi zengin ve kocamış bir Çin tüccarının karısı olan bu kanışlı Çin güzeli Üçoğulun usunu başından almış, onu günaha sokmuştu.” (Korga, 2018:126)

Hatim indirmek: “Dersaadet’in kalburüstü şeyhlerinin başlarının yakılarak telef edilmeye başlanması, yüzlerce kere **hatim indirip**, farzı sünneti teravihiyle binlerce rekât namaz kılarak Hak Teâlâ’nın cemalini görebilmek uğruna Cennet-i Alay’a geçmek için yanıp tutuşan sofu ahaliyi helak sırası kendilerine gelecek diye dehşete düşürmüştü.” (Oğuzkan, 2021: 92)

“Kitabı sabaha kadar kıraat edip **hatim indirdi.**” (Oğuzkan, 2021: 92)

İstihareye yatmak: “Bu arada Bevval, İhsan Sait’e gelip, “Efendi, bu gece de **istihâreye yatem** mi?” diye sorduğunda hem imânının sağlamlığı hem de göreceği rüyanın çıkacağı konusunda iddiâlı gibiydi.” (Oğuzkan, 2021: 149)

“Homurdanan kambura, hemen gidip abdest alarak lüzum gelen duaları okuduktan sonra o gece istihâreye yatmasını, ertesi sabah gördüğü rüyayı ona anlatmasını tembihledi.” (Oğuzkan, 2021: 149)

Mahkemeye gitmek: “(-E gidin mahkemeye... -Mahkemeye gidersek para daha tez mi alınır?)” (Kiraz, 2021:191)

Mahkemeye vermek: “(Tutup hapse tıkıyor, işini de mahkemeye veriyorlar.)” (Kiraz, 2021:191)

Oruç tutmak: “Allahü Teâlâ uğruna çırpınıp debelenen, ayağına üşenmeyip camiye giden, ramazan ayında zahmete girip ter dökerek **oruç tuttuktan** sonra iftarı eden, Peygamber Efendimiz’in şefaatine mazhar olmak için mücadele veren, kısacası ahret için faaliyet göstererek kozunu oynayan kim varsa ecel terleri döküyordu.” (Oğuzkan, 2021: 107)

Oruç tutmak: “Ramazanlarda oruç tutuyor gözükür, fakat gizlice yerdi.” (Korga, 2018: 174)

Paralamak: “Çöllerdeki canavarlar onu yine **paralayacaktı.**” (Oymak, 2019: 89)

Sevaba girmek: “Şeyh İsmail Efendi Vanî Hazretleri’nin cesedi başında bekleyenlerden bazı temiz kalpliler kâtilin işlediği onca hayır ve **girdiği** bunca **sevaptan** sonra maktûlü Cennete tez vakitte yollamak isteyen bir hayırsever olduğunu söyleseler de hûrilerin Kevser şarabı sunduğu bu mekân yine de palas pandıras gidilecek bir yer değil gibiydi .” (Oğuzkan, 2021: 152)

Şehit ol-: “Alim Deresinin delik daşları / Üstümüzde dönüyor ecel guşları / Bütün **şehit olmuş** din gardaşları / Sevdiceğim sarsın yarelerimi. - (Alim Deresinin Delik Daşları/ Nevşehir)” (Kama, 2019: 88)

“Vurun evlatlarım Allah aşkına / **Şehit olanımız** cennet köşküne / Atın aslanlarım Allah aşkına / Şehit olanımız cennet köşküne. - (Karadağda Düşman Topu Patlıyor/ Kars)” (Kama, 2019: 198)

Tekbir getirmek: “Göktaşları, seyyâreler, yıldız ve takım yıldızlar, pulsar ve bulutsular onun çevresinde **tekbir getire** getire dönüyor.” (Oğuzkan, 2021: 115)

Tekmil vermek: “En sonunda bekçinin mesaisi bitti ve vukûat **tekmili vermek** üzere, bağlı olduğu karakola doğru yola koyuldu.” (Oğuzkan, 2021: 115)

Vakt-i kerahattir!: “Orhan, yahu **vakt-i kerahattir!** Diye bağıryordu.” (Oymak, 2019: 40)

Yelken açmak: Adalara doğru yelken açtılar.” (Korga, 2018: 211)

Yelken açmak: “Derken uçsuz bucaksız deryâya **yelken açtı** ve hakikaten de haftalar sonra karaya vâsil oldu.” (Oğuzkan, 2021: 116)

EK-10 BENZETMELER

Aç kurt gibi saldırmak: “Sançar eti getirince iki küçük aç kurt gibi saldırdı.” (Korga, 2018: 48)

Adak adar gibi: “Ama bu akşam bunları düşünmek istemedi; kurtulacak olursa, **adak adar gibi**, on yıl Bahar’a kötü gözle bakmayacağına, Bahar’a el sürmeyeceğine kendi kendini inandırmaya çalıştı durdu.” (Altuntaş, 2017: 131)

Adam gibi: “(Adam gibi oyna. Herkes nasıl oynuyorsa!)” (Kiraz, 2021:47)

Ağ çeker gibi: “Nevres onları daha fazla bekletmemeye karar vermiş olacak ki, denizin dibinden ağır bir **ağ çeker gibi** seslendi.” (Altuntaş, 2017: 131)

Ağır bir kılıç tersi yemiş gibi: “Boynu tam ortasından **ağır bir kılıç tersi yemiş gibi** ezik ezik ağrıyordu.” (Altuntaş, 2017 137)

Ağızma burnuma çaput tıkmışlar gibi: “Ağızma burnuma çaput tıkmışlar gibi bunalıyorum.” (Altuntaş, 2017: 137)

Ağızdan dökülür gibi: “Sarhoş bir oğlan çocuğunun ağızdan dökülür gibi, şikâyetle titreyen şarkılar söylüyordu.” (Shurafa, 2022: 49)

Akşam gülünü koklar gibi: “Bir adım atar atmaz kendisini yutacağını bildiği bir karanlığın eşiğinde, duvarları dış dünyaya kapalı bir bahçede bir **akşam gülünü koklar gibi** yaşıyordu.” (Altuntaş, 2017: 131)

Alay eder gibi: “Eniştelерim benimle **alay eder gibi**, ablalarım tamamen yabancı, anam eskisinden daha zavallıydı.” (İnan, 2020:39)

Allah huzuruna çıkmış gibi ürpermek: “Ebediyete olan şümülünü düşündükçe **Allah huzuruna çıkmış gibi ürperiyorum.**” (Oymak, 2019: 73)

Apar topar, bir posta paketi gibi gitmek: “Yoksa **apar topar**, kimseyle vedalaşmadan **bir posta paketi gibi gidiyordum.**” (Oymak, 2019: 43)

Ardı arkası kesilecek gibi: “Soruların **ardı arkası kesilecek gibi** görünmüyordu.” (Altuntaş, 2017: 131)

Arslan izinde yürüyormuş gibi: “Tıpkı bir **arslan izinde yürüyormuş gibi**, sıtmal ve halecan içinde, başı küçük kollarının bir türlü tam kavrayamadığı tanburuna eğilmiş, olduğu yerden bu sesin gece içindeki macerasını düşünür...” (Altuntaş, 2017: 138)

Asil bir şarap gibi: “Dağları yerinden oynatmış, ölüleri diriltmiş olmanın muvaffakiyeti, **asil bir şarap gibi** köpürmekteydi.” (Oymak, 2019: 93)

Aşık Kerem gibi yanıp tutuşmak: “Enayi laf ne varsa onu saçmalarız. **Aşık Kerem gibi yanar tutuşuruz.**” (Oymak, 2019: 40)

Aşılacak gibi: “Hele kadınları, bize çok şey **aşılacak gibi** gözüküyor.” (Altuntaş, 2017: 131)

Ateş gibi yanmak: “(Asım, Salime’nin parmaklarını başında hissedince eliyle Salime’nin elini biraz sıktı, avuçları ateş gibi yanıyordu.)” (Kiraz, 2021:62)

Ayakyoluna gider gibi: “**Ayakyoluna gider gibi** odasından çıktı.” (Altuntaş, 2017: 131)

Ayna tutulmuş gibi: “Birden birkaç ses beraberce yükseliyor, güneşte vücutlarının yukarı kısmı çıplak insanlar birkaç kati ve keskin hareket yapıyorlar, sonra iki sandalın arasında ağ, yavaş yavaş bir bereket arması gibi ıslak ve kenarlarına takılmış balıkların küçük gümüşten akisleriyle sudan çıkıyor ve o zaman asıl büyük yığın güneşe bir **ayna tutulmuş gibi** birden parlıyordu.” (Altuntaş, 2017: 138)

Ayrı ayrı yaşayacakmış gibi: “Projelerin ondan sonraki kısmı hemen birbiri ardınca, sanki Süleyman Bey üstünde beş on hayatı **ayrı ayrı yaşayacakmış gibi**, değişiyordu.” (Altuntaş, 2017: 138)

Babasının evine gider gibi: “Bunu farketmiş olan Sabiha, Babam, onların evine **babasının evine gider gibi** gidiyor. Orada da şaşkınlığının örtmek için yapmadığının bırakmıyor. Ama Ekrem Bey bize fakir düşmüş, görgüsüz akraba muamelesi yapıyor! diye gülererek anlatırdı.” (Altuntaş, 2017: 131)

Bağdaş kurmuş gibi: “Bulutlar gökyüzünde **bağdaş kurmuş gibi** idiler, gideceğe benzemiyorlardı.” (Altuntaş, 2017: 138)

Balyoz yemiş gibi: “Keçi Selim beyninin üzerine **balyoz yemiş gibi** olmuştu.” (Altuntaş, 2017: 138)

Beygir suluyormuş gibi: “İrgatbaşı öteden, **beygir suluyormuş gibi** ıslık çalıyordu.” (Altuntaş, 2017: 138)

Bıçak atar gibi: “Genç savcı Oğuz, kurbanın başında not alırken, Olay Yeri İncelemenin acar komiseri Şefik, farlardan yayılan ışığın altında, maktulün birkaç metre gerisinde ayakta durmuş, sağ elini **bıçak atar gibi** boşlukta sallıyordu.” (Altuntaş, 2017: 131)

Bıraktığın gibi: “Ne zaman döner gelersen şimdi bu kapının önünde **bıraktığın gibi** bulacaksın beni!” (Altuntaş, 2017: 144)

Bir buse, bin sitem, bu sevişmek illeti Nasrettin Hoca'nın keçiboynuzu hikâyesine benziyor: “Fakat ekseri o da nasip olmazdı. **Bir buse, bin sitem, bu sevişmek illeti Nasrettin Hoca'nın keçiboynuzu hikâyesine benziyor.**” (Oymak, 2019: 50)

Bir iğnenin mıknatısa doğru uçması: “Ve **bir iğnenin mıknatısa doğru uçması** gibi, karşısında açılan kırmızı ağzın üzerine düştü.” (Oymak, 2019: 72)

Bir meyveyi kabuğundan soyar gibi: “O şimdi her akşam elinde son derece iyi sarılmış zarif bir paketle eve geliyor, **bir meyveyi kabuğundan soyar gibi** ambalajını sıyrıyor, prospektüsü açıyor, yalnız tam müminlerin, kâinatın muntazam işleyişini karşılıklarına konmuş bir saat gibi gördükleri zamanlar dudaklarında ve gözlerinde parıldayan ışıkla, tebessüm ve hayranlıkla onu okuyordu.” (Altuntaş, 2017: 131)

Birbirinin üstüne abanır gibi: “Köhne çatılar; karşıdan karşıya **birbirinin üstüne abanır gibi** uzanmış eski zaman saçakları.” (Altuntaş, 2017: 131)

Boğulacak gibi kıvranmak: “**Boğulacak gibi kıvranıyor**, göğsü sarsılıyor, fakat kolumu bırakmıyordu.” (İnan, 2020:42)

Boğulmaktan korkar gibi: “Yüzünde, hakikaten düşünmekten, **boğulmaktan korkar gibi** garip bir hal vardı.” (Altuntaş, 2017: 132)

Bora gibi: “Dokuz Oğuzlar bora gibi, ateş gibi saldırıyorlardı.” (Korga, 2018: 77)

Buz gibi: “Çocuklar koridor boyunca ilerlerken **buz gibi** hava yüzünden üşüyorlardı. (Eski Evin Kiracıları,” (Topal, 2015: 195)

Buz gibi: “Kadının yüzünden, yılan sokmuş gibi bir buruşma ve vücudundan **buz gibi** bir ürperme geçti, fakat bu pek kısa, belki bir saniyenin dörtte birinden daha az bir zaman sürdü.” (İnan, 2020:43)

Büyülenmiş gibi: “Behçet Bey, **büyülenmiş gibi**, uzun uzun bu parıltıya daldı.” (Altuntaş, 2017: 138)

Can çekişir gibi: “Uzaktan gözleriyle bu aylaya bakar, sanki ruhu eriyerek onun içinde emilir, yüreğinde derin bir yoksulluk duyar, orada birkaç saat **can çekişir gibi** olurdu.” (Altuntaş, 2017: 132)

Canı yanmış gibi: “Ahh dedi Şirin, sanki **canı yanmış gibi**.” (Altuntaş, 2017: 139)

Canını alacak gibi: “Gözlerinden kötü bir ışıltı geçti, Demircan’ın ölümünü duyup, orta yerde kalakalmış zavallı Mavroya **canını alacak gibi** baktı.” (Altuntaş, 2017: 132)

Canını kovalar gibi koşmak: “Burhan, Nejdet’i on metreden fazla taktı. Nejdet **canını kovalar gibi** koşuyordu.” (Oymak, 2019: 41)

Canlanır gibi: “İçimde yine eski ifrit **canlanır gibi** oldu.” (Altuntaş, 2017: 132)

Cehennemden kurtulmuş gibi: “Fakat herkes, yani onlar bir **cehennemden kurtulmuş gibi** yaşıyorlar.” (Altuntaş, 2017: 139)

Cenk açmışa benzemek: “Mehmet Ayhan Bey her şeyden evvel sarih ve kasdi sözlere karşı **cenk açmışa benzerdi.**” (Oymak, 2019: 96)

Ceza gibi kızmak: “Üstleri başları daima bakımsız, yüzleri ve elleri daima kirli ve benizleri daima soluk olan çocuklarına, anlayamadığı melun bir düşmanın musallat ettiği iki **ceza gibi** kızıyor, süslenip sokağa çıkacağı sırada kirli elleriyle üstüne dokunmamaları için onları yanından nasıl uzaklaştıracağını bilemiyordu.” (İnan, 2020: 44)

Çamaşır döver gibi: “Mahallenin kadınları işte bu hücrelerde bir taraftan, seslerinin çınlamasına aldırış etmeden bol bol dedikodu yapar, bir taraftan da evvela kendi çocuklarını, sonra hızlarını alamayarak konu komşununkileri bacaklarının arasına sıkıştırıp, **çamaşır döver gibi** yıkarlardı.” (Altuntaş, 2017: 132)

Çarmıha gerilmiş gibi: “Açılan gedikten çözümleri de atkılar da uç vermiş sırtıyordu ve boydan boya yarılmış olsa da halı **çarmıha gerilmiş gibi** tezgâha bağlı kalmıştı.” (Altuntaş, 2017: 139)

Çatlatacak gibi: “Pir Dede, Çetini **çatlatacak gibi** konuştu.” (Altuntaş, 2017: 132)

Çatlayacak gibi: “Sıkıntıdan **çatlayacak gibiydi.**” (Altuntaş, 2017: 132)

Çekiçle vurur gibi: “Onun da sesini tanıyordu: küçük ve gergin bir maden üzerine **çekiçle vurur gibi** bir sesi vardı.” (Altuntaş, 2017: 132)

Çocuk gibi sevinmek: “(Temiz bir oda ararken dışarıya giden bir arkadaşım bana bu yeni odayı bırakınca çocuk gibi sevindim ve hemen o gün, eşyayı toplayıp buraya taşındım.)” (Kiraz, 2021:93)

Çocuk gibi sevinmek: “Buluştuğumuz zaman, ayrı kalmış arkadaş **çocuklar gibi** seviniyor, el ele tutuşarak yürüyorduk.” (İnan, 2020: 44-45)

Çözemeyeceği bir problemle karşılaşmış gibi: “Çözemeyeceği bir problemle karşılaşmış gibi tasalı bir sesle mırıldandı Ali.” (Altuntaş, 2017: 139)

Darbe yemiş gibi: “Ömer başını bana çevirmeden önce **darbe yemiş gibi** sarsıldı.” (Altuntaş, 2017: 139)

Davul çalar gibi: “İkizlerden Avi çatal bıçağını baget yapmış, hayali bir **davul çalar gibi** sesler çıkarıyordu; kız kardeşi Orly ise günde ancak 650 kaloriye izin veren yeni diyetine uymak için toplam kaç lokma yiyebileceğinin hesabını yapıyordu.” (Altuntaş, 2017: 132)

Deli gibi: “Ağabeyime sarılıp deliler gibi yanaklarından öpüyorum.” (Uygun Selimler, 2022: 33)

Deli gibi: “Bu müthiş sesi duyunca, evvela ne olduğunu anlamayarak bir müddet duracak, sonra **deli gibi** "Raif Raif!" diye bağırıp benden bir cevap almaya çalışacaktı.” (İnan, 2020: 45)

“**Deli gibi** değil, gayet akli başında olarak seviyorum.” (İnan, 2020: 45)

Denize düşmüş gibi: “**Denize düşmüş gibi** boğulurken çadırlarımıza kavuştuk.” (Altuntaş, 2017: 139)

Derimizi yüzer gibi: “Sonra tekrar başlıyoruz, gene tabaka tabaka soyunuyoruz, tırnaklarımızla **derimizi yüzer gibi** bir şeyler daha atıyoruz.” (Altuntaş, 2017: 132)

Dibek döver gibi: “Vücudundaki bütün kan, beyninde **dibek döver gibi** fokurdadı.” (Altuntaş, 2017: 132)

Donmuş gibi: “Çılgır **donmuş gibi** duruyordu.” (Altuntaş, 2017: 139)

Dua eder gibi: “Ve özellikle balık tutarken bu adamlar **dua eder gibi** susarlar.” (Altuntaş, 2017: 139)

Duş altında kalmış gibi: “Bir **duş altında kalmış gibi** Behçet Bey'i terlere batıran bu düşüncelere Atiye Hanım'ın attığı kahkaha son verdi.” (Altuntaş, 2017: 139)

Duvar örер gibi: “Cephane sandıkları, gizli gömme dolaplara, **duvar örer gibi** yerleştirildi.” (Altuntaş, 2017: 133)

Düğmesi açılmış gibi: “Tulum Hayri de soldan sağa dönerken **düğmesi açılmış gibi** horlamaya başlamıştı, sığır boğazlanır gibi...” (Altuntaş, 2017: 139)

Dünyaya geldiği gibi: “Evet, küçücük bir karınca kadardı yeryüzündeki yeri, ama **dünyaya geldiği gibi** kalır, dünyanın dertlerine el değmeden geçer, sadece dünya ile altüst olanların savaşlarına seyirci kalarak yaşarsa!” (Altuntaş, 2017: 144)

Ecinni çıkar gibi: “Biz kırklar bölüğü, kanat sırtta, boynuz başta, azgın aygır gibi yeri eşeleyerekten beklemekte olalım, bu senin Mavro kardaşın, karanlıktan, **ecinni çıkar gibi**, sıçramasıyla Akça emminin eteğine sarıldı.” (Altuntaş, 2017: 133)

Ekmek doğrar gibi: “Seni şu an kendi ellerimle **ekmek doğrar gibi** doğramıştım.” (Altuntaş, 2017: 133)

Eski hüviyetini bulmuş gibi: “Sanki İhsan’ın bakışlarında kurtulur kurtulmaz **eski hüviyetini bulmuş gibi**, deminki kendine güvenişi ile sesi dolgun ve ağırdu.” (Altuntaş, 2017: 139)

Etinden et çekilmiş gibi: “Yitirirsin kelimeleri, **etinden et çekilmiş gibi** cımbızla.” (Altuntaş, 2017: 139)

Ezberden bilirmiş gibi: “Emmanın zaaflarını sanki **ezberden bilirmiş gibi** davranıyor, ona bir türlü reddedemediği başbaşa kalma fırsatları hazırlıyor ve üzüm gibi siyah gözleriyle bir iki saniye onu süzdükten sonra, başka hiçbir mukaddemeye lüzum görmeden...” (Altuntaş, 2017: 139-140)

Eziyet etmek: “ Fransızlar, Adana ve civarında yaptıkları gibi bu bölgelerde de halka eziyet ediyorlardı.” (Uygun Selimler, 2022: 36)

Fark etmek: “Bu insanlar beni hiç fark etmiyorlar açıkçası.” (Onat, 2019: 51)

“Ne oldu? diyorum korkuyla. Gerçekten bilmiyor musun, fark etmedin mi?” (Onat, 2019: 51)

Fark etmek: “Genç kadın, çocuğun şaşkınlığını ve utangaçlığını fark etti ve aç olabileceğini de düşünerek Howard’ı içeri davet etti.” (Uygun Selimler, 2022: 37)

“Yine yapılan araştırmaya göre cüzdanımızı kaybettiğimizde bunun yanımızda olmadığını üç saatte fark ediyoruz, ama telefonu kaybettiğimizde beş dakikada anlıyoruz.” (Uygun Selimler, 2022: 37)

Farkında olmak: “..., bunları başarabilmek için elimizdeki yol haritasını sık sık güncellemek ve geliştirmek zorunluluğunun farkında olmaktır.” (Uygun Selimler, 2022: 37)

“..., yani sağlıklı olduğumuzda yaşamımız boyunca farkında olmadan bu iş kendiliğinden sürüp gider.” (Uygun Selimler, 2022: 37)

Farz ettiği gibi: O, hiç de Rabianın **farz ettiği gibi** ham, kafasız değildi.” (Altuntaş, 2017: 144)

Fasulye ayıklar gibi: “Akşamüstü sofrada birbirimize onları anlatırız, sabahleyin kahvaltı ederken **fasulye ayıklar gibi** lüzumlu ve lüzumsuzunu ayırırız.” (Altuntaş, 2017: 133)

Fısıldar gibi: “Hemen hepsi yavaş sesle, **fısıldar gibi** konuşuyorlar yahut sessizce önlerine bakıyorlardı.” (Altuntaş, 2017: 133)

Gerçek aşık dilsiz benzer: “**Gerçek aşık dilsiz benzer.**” (Oymak, 2019: 87)

Gergef işler: “Yalnızca bir tek soru soracak ve sonra kendinden emin olarak hadiseyi baştan sona **gergef işler gibi** anlatacaktı.” (Altuntaş, 2017: 133)

Gibi gelmek: “Namık Kemal’in meşhur Vatan kasidesi güzel olmakla beraber bana beyitler arasında bir vahdet yok gibi geliyor.” (Korga, 2018: 110)

Girdaba kapılmışım gibi: “Adeta bir **girdaba kapılmışım gibi** gitgide artan bir hızla dönerek yükselmeye başladım.” (Altuntaş, 2017: 140)

Gizli saklı bir iş çeviriyormuş gibi: “**Gizli saklı bir iş çeviriyormuş gibi** kuşkulu hareketlerle sokağın girişine ve çıkışına göz attı.” (Altuntaş, 2017: 140)

Gök gürleri gibi: “-**Gök gürleri gibi** okuduğın bu şeylerin manası ne, iki gözümün nuru?” (Altuntaş, 2017: 133)

Gölge gibi: “(Dokuz numarada gençten, saz benizli, gölge gibi bir adam oturuyor.” (Kiraz, 2021:123)

Gözleri nemlenir gibi: “**Gözleri nemlenir gibi** oldu, hiç alışık değildi bu kadar ilgiye.” (Altuntaş, 2017: 133)

Gün doğacak gibi: “Böyle bir şey olur da kız çiftliğin hanımı durumuna geçerse, kendine **gün doğacak gibi** geliyordu.” (Altuntaş, 2017: 133)

Gün ışığındaymış gibi: “Gü “Oğlu kendinden rahat gidiyor, **gün ışığındaymış gibi** yürüyordu...” (Altuntaş, 2017: 140)

Güneş doğar gibi: “Biz zannediyoruz ki, o **güneş doğar gibi** birden gelir.” (Altuntaş, 2017: 133)

Gününün yetmesini bekleyen bir mahpus gibi: “Adeta gününün yetmesini bekleyen bir mahpus gibiydim.” (İnan, 2020: 53)

Hal hatır gibi: “Şebgir Kamer oldum olası, **hal hatır sorar gibi** rüya sormayı âdet edindiğinden, kimse de bunu yadırgamadı.” (Altuntaş, 2017: 133)

Halaya girmiş gibi: “**Halaya girmiş gibi** gövdesini ırgalıyor, başını, omuzlarını sallıyordu.” (Altuntaş, 2017: 140)

Havuç eker gibi: “Sonra pirinç tarlasına **havuç eker gibi** yerimize başka milletler ekildi.” (Altuntaş, 2017: 133)

Hayalini büyütür gibi: “Tekrar portreye baktı: Refik onu sade çizgi çizgi hatırlatmamış, kendisinden kalan çocuk **hayalini** adeta içinde çok nazlı, çok güzel bir şeyi **büyütür gibi** büyütmüştü.” (Altuntaş, 2017: 134)

Hayrete düşmüş gibi: “**Hayrete düşmüş gibi** iri iri açtı koyun gözlerini.” (Altuntaş, 2017: 140)

Hazine varmış gibi: “Hemen karşısındaki kapı ise sanki içinde **hazine varmış gibi** sımsıkı kapatılmıştı ve muhtemelen kilitliydi.” (Altuntaş, 2017: 140)

Hepimizin bildiği gibi: “Çünkü **hepimizin bildiği gibi**, iyi psikoloji, varlık gibi kendiliğinden ve başlangıçtan mevcut bir şey değildir.” (Altuntaş, 2017: 144)

Hırlar gibi: “Kısa dudağı yukarıya çekildi, **hırlar gibi** güldü.” (Altuntaş, 2017: 134)

Hiçbir şey olmamış gibi: “Sonra bir gün yine yavaşça gelir, **hiçbir şey olmamış gibi** oturur, İsmail Molla’ya günün havadislerini verirdi.” (Altuntaş, 2017: 140)

Isırır gibi: “Daha ziyade kelimeleri incecik dişleriyle **ısırır gibi** konuşan ve bazen de geniş ve avize gibi etrafı ışık içinde bırakan Fahriye mi, Suat mı idi hiç farkında değilim.” (Altuntaş, 2017: 134)

İşır gibi: “Sözlerimden Ömer’in hâlâ katil olabileceğini düşündüğümü anlayan Alinin umutsuz yüzü de **ışır gibi** oldu.” (Altuntaş, 2017: 134)

İç organları yanmış gibi: “Düşünür düşünmez de içine bir yıldırım düştü ve **iç organları yanmış gibi** bir hisle içi acıdı.” (Altuntaş, 2017: 140)

İç savaştan çıkmış gibi: “Özellikle bir bina, yıllar süren bir iç savaştan çıkmış gibi duruyordu.” (Altuntaş, 2017: 140)

İçinden geldiği gibi: “Zülfikar bu koşullar altında, tehlikeleri umursamaksızın, içinden geldiği gibi sürdürüyordu yaşayışını.” (Altuntaş, 2017: 144)

İçine atmış gibiydi: “Bana bir cümle söyleyecekmış de içine atmış gibiydi.” (Altuntaş, 2017: 140)

İkide bir patlayan futbol topuymuş gibi: “Süleyman Bey’in son derece erkek, gür, bütün mahalleyi, sanki benim ikide bir patlayan futbol topuymuş gibi birkaç nefeste dolduran bir ses vardı.” (Altuntaş, 2017: 140)

İlişir gibi: “Artık gücü tükenmişçesine kocasının yazı masasına, ilişir gibi dayandı.” (Altuntaş, 2017: 134)

İlk defa görüyormuş gibi: “Süleyman Bey ilk defa görüyormuş gibi kızına bakıyordu.” (Altuntaş, 2017: 141)

İnler gibi: “Geçmiş günlerin matemini, inler gibi devamlı esen bir Kuzey rüzgârı her dakika kirli sarı tozları savuruyor.” (Altuntaş, 2017: 134)

İpucu bulacakmış gibi: “Kendi tezini destekleyecek bir ipucu bulacakmış gibi Ali de iyice yaklaşmıştı cesede.” (Altuntaş, 2017: 141)

İrkilir gibi: “Gizli bir korkuyla irkilir gibi olmuşlardı.” (Altuntaş, 2017: 134)

İt kovalarmış gibi: “Sonra da it kovalarmış gibi Çakılıköy den yana esip gitti.” (Altuntaş, 2017: 141)

Kabahat işlemiş gibi: “Kabahat işlemiş gibi kalktı, anasının mor feracesinden bozulup yapılan gron entariyi dikkatle kaldırdı, tekrar oturdu.” (Altuntaş, 2017: 141)

Kâbuslu bir rüyadan çıkar gibi: “...sonra onun sadece boşluğun aynası olduğunu görünce yerinden kalkar, kâbuslu bir rüyadan çıkar gibi kayaların dev gölgeleri arasından, her adımda sendeleyerek, solmaya çalışırdı.” (Altuntaş, 2017: 134)

Kafasına balyoz inmiş gibi: “Kafasına balyoz inmiş gibi küt diye devrildi oğlan kaldırırma.” (Altuntaş, 2017: 141)

Kan çanağı gibi: “...kanlanan (göz).” (Şahin Dede, 2022: 126)

Katrana basmışım gibi: “Sen ki **katrana basmışım gibi** olduğum yere yapışıp kalmıştım.” (Altuntaş, 2017: 141)

Keçi gibi inat etmek: “(Yahut olmayacak bir şeyden tutturup keçi gibi inat edeceğim.” (Kiraz, 2021:176)

Kemik gibi: “...1) pek kuru, katı, sert; 2) sağlam.” (Şahin Dede, 2022: 132)

Kendinden geçer gibi: “Selim bir aralık **kendinden geçer gibi** oldu.” (Altuntaş, 2017: 134)

Kendinden geçmiş gibi: “Sungur karnını çıkardı, başını arkaya attı ve kendisinin kara gözleri için çevresinde birbirini içten içe yiyen iki kadının arasında zaferden **kendinden geçmiş gibi** duruyordu.” (Altuntaş, 2017: 141)

Kıl gibi: “...ipince, incecik.” (Şahin Dede, 2022: 132)

Kılıç çeker gibi: “Gazete satanlar biliyorlar onların ne çeşit dergileri istediklerini; hemen koltuklarının altındaki yığından, **kılıç çeker gibi** çıkarıveriyorlar.” (Altuntaş, 2017: 134)

Kırk yıllık dost gibi: “Giderken yine yüzüme bakmış, o harikulade gözlerini **kırk yıllık bir dost gibi** kırparak beni selamlamıştı.” (İnan, 2020: 62)

Kış uykusuna yatacak gibi: “İş güç bıraksa köycek **kış uykusuna yatacak gibiydiler.**” (Altuntaş, 2017: 134)

Kıyamet kopabilirmiş gibi: “Balaban enikonu ürktü, sanki bu sözde bir suç varmış, suç da kendisininmiş, Gurgan Hatun duyarsa **kıyamet kopabilirmiş gibi** karşı kıyıya ürkek ürkek baktı.” (Altuntaş, 2017: 141)

Kum gibi: “Çevrelerini sarmış olan Çinliler kum gibi kaynaşıyordu.” (Korga, 2018: 163)

Kumara toplar gibi: “Yine de yüksek tepelerin arkasında saklanan Türklerin bizleri **kumara toplar gibi** vuracağını bir er rütbesinde olan ben bile anlıyordum ama...” (Altuntaş, 2017: 134)

Kurt gibi acıkmak: “Gazhanedeki evin kapısını çaldığı zaman daima **kurt gibi acıkmış** bulunurdu.” (Oymak, 2019: 90)

Kurşun gibi: “Kurşun gibi ağır ve kasvetli hava var” (Uygun Selimler, 2022: 47)

Kusacak gibi: “Hele içeri ilk girdiğinde burnuna ağır bir koku çarpar ya, içim kalkıyordu, **kusacak gibi** oluyordum.” (Altuntaş, 2017: 135)

Kusura bak-: “Coşkun çaylar gibi bulanıp akma / Gamzeyi hançeri sineme çakma / Çok ise günahım **kusura bakma** / Bildiğinden şaşar kul bazı bazı. - (Bu Kadar Cevretme Aziz Sultanım/ Gaziantep)” (Kama, 2019: 119)

Kusura bakmamak/kalmamak: “Güvenlik görevlisi “Kusura bakmayın Sinan Bey.” deyip Furkan“nın gitmesini söyledi.” (Uygun Selimler, 2022: 47)

“Kusura bakma arkadaş, fikrimi değiştirdim.” (Uygun Selimler, 2022: 47)

Kuş tüyü döşekte yatıyormuş gibi: “Bizimki sanki **kuş tüyü döşekte yatıyormuş gibi** tahtanın üzerine rahatça uzanmış, mışıl mışıl uyuyordu.” (Altuntaş, 2017: 141)

Kuş tüyü gibi: “...çok yumuşak (oturacak, yatacak yer).” (Şahin Dede, 2022: 142)

Kuşun gagası kopmuş gibi: “Bunu o denli güzel canlandırmıştı ki, Mehmet gerçek bir **kuşun gagası kopmuş gibi** fena oldu, içi ezildi.” (Altuntaş, 2017: 141)

Kutsal bir bulutmuş gibi: “Ayasofya’ya bakıyordu İmparator. Yeryüzünün en görkemli mabedine Gökyüzünde asılı **kutsal bir bulutmuş gibi** Konstantinopolisi kötülüklerden koruyan tapınağa.” (Altuntaş, 2017: 142)

Kutsal kitap sayfalarıymış gibi: “Oturduğu kanepenin önünde duran küçük sehpanın üzerindeki bir bardak suyu yavaşyavaş içti, el örgüsü yeleğinden çıkarttığı mendille ağzını sildi, mektubu **kutsal kitap sayfalarıymış gibi** saygıyla kapatıp, zarfın yerleştirdi.” (Altuntaş, 2017: 142)

Kükreler gibi: “Ben tek başıma çıkırığı çevirdiğim için aşağıda bir yerde kovanın gene bir yay çizdiğini fark etmiyor, o zaman başına bir şey düşmesinden korkan Mahmut Usta aşağıdan **kükreler gibi** bağıırıyordu.” (Altuntaş, 2017: 135)

Kürek çeker gibi: “Yanı başımdaki kırk beşlik, şişman Rum hanımının iki eliyle **kürek çeker gibi** durmadan konuşması vapura bindiğim andan beri beni rahatsız ediyordu.” (Altuntaş, 2017: 135)

Masal dünyasına açılır gibi: “Ali’den ayrılıp çağiltılı turist kalabalıklarıyla dalgalanan Sultanahmet Meydanı’nın gürültülü yaşamından sıyrılarak, sanki bir **masal dünyasına**

açılır gibi yerin altına uzanan loş ışıklı taş merdivenlerden belki de bu kentin en gizemli mekânı olan Yerebatan Sarnıcı'na inerken aklım hâlâ emniyetteki işlerdeydi.” (Altuntaş, 2017: 135)

Medresede ders okutur gibi: “Fakat Safa küçük, çarpık çurpuk vücudu, koca kafası, **medresede ders okutur gibi** tecvit üzerine konuşan, minarede sala verir gibi her yerde çınlayan sesiyle konağın imamı Şadan Molla'yı hatırlatıyor.” (Altuntaş, 2017: 135)

Melek gibi: “En arka sıranın ucunda bembeyaz denecek kadar uçuk sarı saçlı, duru beyaz tenli, melek gibi güzel çehreli bir kız çocuğu inci gibi dişleriyle bana gülümsüyordu.” (Uygun Selimler, 2022: 48)

Mıhlanmış gibi durmak: “Yalnız orada, kürk mantolu bir kadın portresinin önünde, **mıhlanmış gibi durduğumu** hatırlıyorum.” (İnan, 2020: 66)

Mıknatıslanmış gibi: “Sonra bu işlerden ne kadar çekinirseniz çekinin, **mıknatıslanmış gibi**, arkanızdan itiyorlarmış gibionu yaparsınız, insan hayatında sakınmak yoktur.” (Altuntaş, 2017: 142)

Minarede sala verir gibi: “Fakat Safa küçük, çarpık çurpuk vücudu, koca kafası, medresede ders okutur gibi tecvit üzerine konuşan, **minarede sala verir gibi** her yerde çınlayan sesiyle konağın imamı Şadan Molla'yı hatırlatıyor.” (Altuntaş, 2017: 135)

Mumyalanmış gibi: “Deniz ağır bir sessizlik içindeydi ve bu sessizlik onları **mumyalanmış gibiydi.**” (Altuntaş, 2017: 142)

Musiki notası canlanır gibi: “Küçük kandil mumlarının titrek ve bir **musiki notası canlanır gibi** derin akisli ışığı altında, etraftaki garip sessizlik içinde, hiç farkında olmadan tecrübesiz elleri birbirine kenetlenmiş, dudakları birbirinin tenini yoklamadan, belki de kardeşçe bir visalde nefesleri, saçları bir an birbirine karışmıştı.” (Altuntaş, 2017: 135)

Musikide erimiş gibi: “Beste bitince bu hal de biter, genç kadın olduğu yerde, adeta **musikide erimiş gibi** kalırdı.” (Altuntaş, 2017: 142)

Nefesi kesilmiş gibi: “Doktor sakın sakın anlatmasına rağmen **nefesi kesilmiş gibi** koltuğuna yaslanıp soluklandı.” (Altuntaş, 2017: 142)

Nefesleri daralır gibi: “**Nefesleri daralır gibi** oldu.” (Altuntaş, 2017: 135)

Nöbet tutar gibi: “Duman, daha demin, genç yaşlı pek çok kadını rahat ettiren kabarık minderlerin üstüne usul usul yayıldı ve **nöbet tutar gibi** bütün gece oradan kımıldamadı.” (Altuntaş, 2017: 135)

Ok gibi fırlamak: “İşaretini verince gençler **ok gibi fırladılar.**” (Oymak, 2019: 41)

Ok gibi fırlamak: “Ok gibi fırlayan Üçoğul ona yetişirken, Karakulan, koşu arasında durumu anlattı.” (Korga, 2018: 172)

Okkalı bir tokat aşkedilmiş gibi: “Suratına **okkalı bir tokat aşkedilmiş gibi** kıpkırmızı kesildi Ella.” (Altuntaş, 2017: 142)

Olgun bir meyve gibi: “**Olgun bir meyve gibi** gevşemiş bedeni kasıldı, meyvenin çekirdeği kadar katılaştı.” (Altuntaş, 2017: 119)

Oltaya takılmış balık gibi: “Saliseler içinde **oltaya takılmış balık gibi** havada sallanmaya başladı.” (Altuntaş, 2017: 119)

Orakla biçilmiş gibi: “Hasan Kocabaş on adım önünde ayakları dibinden **orakla biçilmiş gibi** yüzükoyun devrildi.” (Altuntaş, 2017: 142)

Öfkesinden çatlayacakmış gibi: “**Öfkesinden çatlayacakmış gibi** nefes alıp verirken hep Kara Ali’ye bakıp onu hayranlıkla dinledi...” (Altuntaş, 2017: 142)

Öksürür gibi: “Onun yanı başında adeta **öksürür gibi** çınlayan saat, Nuri Bey’in saatiydi.” (Altuntaş, 2017: 135)

Ölecekmiş gibi: “Hiddetli insan çehresinden, hiddetli insan sesinden o anda **ölecekmiş gibi korkardı.**” (Altuntaş, 2017: 142)

Pamuk atar gibi: “Menfezin sağındaki küçük tarlayı top ateşi **pamuk atar gibi** atıyor, siyah sarı bir toprak yerden fıskırıyor, kabarıyor.” (Altuntaş, 2017: 135)

Paslı çivi yalamış gibi: “Ağzımda **paslı çivi yalamış gibi** nahoş bir tat, susuzluktan dilim damağıma yapışmış vaziyetteydim.” (Altuntaş, 2017: 142)

Peşkeş çekilmiş gibi: “Sanki hayatımı birilerinin eline **peşkeş çekilmiş gibi** hissettiğim ilk gün idi o.” (Altuntaş, 2017: 142)

Peşlerinden atlar geliyormuş gibi: “**Peşlerinden atlargeliyormuş gibi** bir duygu vardı içlerinde.” (Altuntaş, 2017: 143)

Pusar gibi: “Oturduğu yere **pusar gibi** başını omuzlarının arasına sığdırabileceği kadar yaklaştırdı.” (Altuntaş, 2017: 136)

Pusuya yatmış gibi: “Uzakta, batağın saz denizi, hiç esinti olmadığından **pusuya yatmış gibi**, kımltırsız duruyor, bu haliyle, insanın yüreğine büsbütün kuşku salıyordu.” (Altuntaş, 2017: 143)

Rüzgar gibi: “Geyik Ana sırtlamış yavrularını, rüzgâr gibi uçurmuş âdeta...” (Uygun Selimler, 2022: 51)

Saraya tutulmuş gibi: “**Saraya tutulmuş gibi gözleri** evlerinden uğruyor, bir alay mart kedisini gibi çığırıyorlar.” (Altuntaş, 2017: 143)

Sardalya istifler gibi: “Geniş bir muşambanın üstüne **sardalya istifler gibi** dizilen mavzerler kucaklanıp taşındı sandala.” (Altuntaş, 2017: 136)

Sayıklar gibi söylemek: “Farkında bile olmadan **sayıklar gibi söyledi.**” (Oymak, 2019: 47)

Saz çalar gibi: “Topal İsmail, parmaklarını, **saz çalar gibi**, gümüş kaplama düğmelerine dokundurdu.” (Altuntaş, 2017: 136)

Sel gibi ağlamak: “Bedriye **sel gibi ağlıyordu.**” (Oymak, 2019: 47)

Sel gibi akmak: “Hatıralar ve uzun zaman zapt edilmiş hisler, daima susturulmuş heyecanlar bir **sel gibi**, git gide büyüyerek, kabararak, hızlanarak dışarı **akıyordu.**” (İnan, 2020: 68)

Semavi şelaleler gibi akmak: “Bir cismin kalıplandıramayacağı ihtiras ve şefkatleri, **semavi şelaleler gibi akıtıyordu**” (Oymak, 2019: 92)

Sır verecekmiş gibi: “Önemli bir **sır verecekmiş gibi** gözlerini kısmıştı.” (Altuntaş, 2017: 143)

Sızlanır gibi: “Mahcup bakışlarını yeniden ayaklarının dibine indirip **sızlanır gibi** konuştu.” (Altuntaş, 2017: 136)

Sızmış gibi: “Yanı başında yeisten, ümitsizlikten **sızmış gibi** uyuyan bu kadın da aynı talihin smahkûmu değil miydi?” (Altuntaş, 2017: 143)

Solucanmış gibi: “Pırtlak gözlü adam ayağının altında sürünen cüceye bir **solucanmış gibi** baktı: - Tefikin dükkânı burası mı?” (Altuntaş, 2017: 143)

Söküp atacak gibi: “Kör bir gazap, deli ve korkunç bir kudret boşanmış, yeryüzünde ne varsa tırnaklarıyla **söküp atacak gibi** kudurmuş.” (Altuntaş, 2017: 136)

Söz vermiş gibi: “Ertesi akşam **söz vermiş gibi** iskelede birbirlerini buldular.” (Altuntaş, 2017: 143)

Suç işler gibi: “Bizden de sessiz ağaçlar arasından denize doğru **suç işler gibi** zarifçe indik.” (Altuntaş, 2017: 136)

Suçüstü yakalanmış gibi: “Önce **suçüstü yakalanmış gibi** utandı, sonra yüzüne anlayış bekleyen bir anlam yerleştirdi.” (Altuntaş, 2017: 143)

Suratlarına çarpar gibi: “Sen ağlayıp tatlı canını üzer olma, bak göreceksin, Dikçe bunları duyar duymaz, onların isteğini **suratlarına çarpar gibi** geri çarpar.” (Altuntaş, 2017: 136)

Sülün gibi endam: “Amma böyle **sülün gibi bir endamımız** yoktu, etli canlı idik.” (Oymak, 2019: 48)

Şahdamarı kopmuş gibi: “Bu aynada ben, sanki demin karşı tepelerin üstünde bir **şahdamarı kopmuş gibi** dört tarafı kan rengine boyayan o talih çehreli akşamın kızılığında Sabiha’yı ve kendimi görüyordum.” (Altuntaş, 2017: 143)

Şoka uğramış gibi: “Sahiden de **şoka uğramış gibiydi** ama yüzündeki ifade ne kadar gerçekti emin olmak zordu.” (Altuntaş, 2017: 143)

Tavuk boğazlar gibi: “Kadıncağız, donakalmak yerine, önce bir besmele çekip, ardından yanındaki yöresindeki insanlara ve bilhassa, bir dakika öncesine kadar **tavuk boğazlar gibi** boğazlamayı düşündüğü dul kadına karaltıyı gösterdi.” (Altuntaş, 2017: 136)

Tepesine ateş düşmüş gibi irkilmek: “Necdet, **tepesine ateş düşmüş gibi** irkildi.” (Oymak, 2019: 52)

Tespah çeker gibi: “İhtiyarın içi rahat etsin diye Osman beş altını yorganın üstünde **tespah çeker gibi** kımıldayan parmakların arasına koydu.” (Altuntaş, 2017: 137)

Tokat vurur gibi: “Cebinden çıkardığı parayı Kerim’in yüzüne **tokat vurur gibi** çarptı...” (Altuntaş, 2017: 137)

Tulum gibi şişmek: “İdmansızlıktan **tulum gibi şişmişler.**” (Oymak, 2019: 47)

Tuzağa düşmüş gibi: “Kendini **tuzağa düşmüş gibi** hissetti birden.” (Altuntaş, 2017: 144)

Uçar gibi: “Tepeden aşağı **uçar gibi** indiler.” (Altuntaş, 2017: 137)

Ulur gibi: “Öyle korktum ki bu durumdan bütün gücümle ve acımla **ulur gibi** bağırmaya başladım.” (Altuntaş, 2017: 137)

Umduğu gibi: “Fakat netice **umduğu gibi** çıkmadı; kibirli hükümdar, cetlerinden birine karşı o kadar haşın davranan bir adamın böyle yakışık almadan huzurunda anılmasını bir nevi küstahlık saydı.” (Altuntaş, 2017: 145)

Uykudan uyanmış gibi: “Bununla beraber, arada bir uykudan **uyanmış gibi** sıçırıyor, tekrar iç dünyasına dalıyordu.” (Altuntaş, 2017: 144)

Uzun bir yoldan gelmiş gibi: “Omuzları çökmüş, belleri kamburlaşmıştı; **uzun bir yoldan gelmiş gibi** yorgun görünüyorlardı.” (Altuntaş, 2017: 144)

Ütülenmiş gibi: “**Ütülenmiş gibiydi** deniz.” (Altuntaş, 2017: 144)

Üzüm ezer gibi: “Kapı, çoktan bir yana koyduğu kibirini **üzüm ezer gibi** ezdi; delikanlıya hemen geçit verdi.” (Altuntaş, 2017: 137)

Yalar gibi: “Sonra **yalpar gibi** dilini çorba içinde birkaç kez oynattı.” (Altuntaş, 2017: 137)

Yalpa vurur gibi: “Karşılarında, uzun ökçelerinin üstünde **yalpa vurur gibi** yürüyen, iki genç kadın onlara yaklaştı.” (Altuntaş, 2017: 137)

Yarış atar gibi: “Kan damarlarında **yarış eder gibi**, çılgın bir akıntı gibi akıp gidiyor.” (Altuntaş, 2017: 137)

Yasak savar gibi: “Yaşlılık yalnızca yokuşlarda zorlanmak değil, ölümden öyle fazla korkmamak da olmalı; bir isteksizlik, cariye kızın yatağına heyecanla değil **yasak savar gibi** girivermek.” (Altuntaş, 2017: 137)

Yere çakar gibi: “Ayak parmaklarını **yere çakar gibi** basıp kuvvet kazandı.” (Altuntaş, 2017: 137)

Yıkılacakmış gibi: “Durduğu yerde **yıkılacakmış gibi** oldu...” (Altuntaş, 2017: 144)

Yıkılmış gibi: “Aramızda bir şey **yıkılmış gibi** geliyordu.” (Altuntaş, 2017: 144)

Zar gibi: “Dışındaki zar gibi ince ama tatlı kabuğunu yiyoruz.” (Uygun Selimler, 2022: 59)

EK-11 DOLAYLAMALAR

Bu dünyadan göçmek: “Ben artık bu dünyadan göçmüştüm.” (Oymak, 2019: 81)

Can vermek: (Yerlikaya, 2021: 57)

Can vermek: “(Anam rahmetli can verirken hanımefendimiz başı ucunda bulunmuştu.)”
(Kiraz, 2021:86)

Can vermek: “Aralarında en kolay can veren o oldu.” (Elibol, 2009: 9)

Can vermek: “Ancak askerlerinki aşağılık zevkler değil, fedakârlık etme, bir fikir uğrunda can verme zevkidir.” (Korga, 2018: 81)

Can vermek: “Can verip gitmiş o gece.” (Duran, 2019: 70)

Dünyaya gelmek: “...umutların kesildiği bir sırada bir oğulları dünyaya gelmiş.” (Duran, 2019: 75)

Dünyaya gelmek: “Ali Bin Muhammed Kuşçu, 15.yy.’ın ikinci yarısında güneşin ateş gibi parladığı kum fırtınalı bir yaz sabahında Semerkand tepelerindeki yuvarlak pencereci taş konağın geniş pencereci geniş avlusunda Yemenli ebelerin elinde dünyaya geldi.” (Uygun Selimler, 2022: 35)

“Ailemizde bizden önce dünyaya gelenler annemiz, babamız, dedemiz, ninemiz, amcamız, “dayımız, teyzemiz oluyor.” (Uygun Selimler, 2022: 35)

“Aziz Sancar, 1946 yılında Mardin’in Savur ilçesinde sekiz çocuklu bir ailenin yedinci çocuğu olarak dünyaya geldi.” (Uygun Selimler, 2022: 35)

Dünyaya gelmek: “Birkaç kez otobüse binmek zorunda kaldığı günlerde, bir kuş, bir çiğdem ya da bir kurbağa değil de insan olarak dünyaya geldiğine bir pişman dönüyordu evine.”
(Onat, 2019: 44)

Dünyaya gelmek: “Subayın çektiği cezayı umûmî vicdan kâfi görmediği için onun ruhunun da ıstırap içinde kıvrınmasını ve dünyaya her gelişinde aynı cezanın tekerrürünü arzu etti.”
(Korga, 2018: 96)

Dünyaya getirmek: Kendisini dünyaya getirirken öldüğü için şehit mertebesine ulaşan bu kadının yüzünü görse olmaz mıydı?” (Korga, 2018: 96)

Dünyaya gözlerini kapamak (veya yummak): "...“Bir sabah söyledi sözlerini/ Yumdu dünyaya ela gözlerini.” (Şahin Dede, 2022: 100)

Göz yaşı dökmek: “(Selime babasının mezarında ağladı, sonra otomobilde de biraz gözyaşı döktü.” (Kiraz, 2021:126)

Gözyaşı dök-: “Gelgüzarım aslanım / Sevdasını çekerim / Ben pirden ayrılalı / **Gözyaşımı dökerim / Gözyaşımı dökerim / Dökerim gözyaşımı / Gör Mevlanın işini / Keşiş kurban eyledi / Yedi oğlunun başını. - (Bugün Bize Pir Geldi/ Erzincan)” (Kama, 2019: 166)**

Gözyaşı dökmek: “...ona sarılarak için için gözyaşı döktüğünü...” (Duran, 2019: 87)

Öbür dünya: “...canını öbür dünyaya göndermiş.” (Duran, 2019: 103)

Öbür dünya: “Öğleyin öbür dünyaya gitmişim de, az önce bavullarımla dönmüşüm gibi bir tuhaf bakıyorlardı yüzüme.” (Onat, 2019: 84)

Ruh teslim etmek: “Cangüzel, imanı bütün olarak **ruh teslim etti**; fakat gözü açık gitti.” (Oymak, 2019: 81)

Son nefesini vermek: “Yerde **son nefesimi verirken** ihtimal ki, bu sesleri de duyar ve gülümseyerek ölürdüm.” (İnan, 2020: 69-70)

Son nefesini vermek: “Zâbit orada **son nefesini verdi**.” (Oğuzkan, 2021: 42)

Teslimi ruh etmek / Ruhunu teslim etmek: (Yerlikaya, 2021: 71)

Toprağa koy-: “Sallandım girdim bağa / Başım değdi yapağa / Dedim bir murad alim / Tez **koydular toprağa. - (Ay Dağlar Vay Dağlar/ Kars)” (Kama, 2019: 200)**

Yaş dökmek: (Yerlikaya, 2021: 72)

EK-12 ATASÖZLERİ

Akacak kan damarda durmaz: “Evet, sebebi de şu ki akacak kan damarda durmaz.” (Oymak, 2019: 51)

Akil yaşta değil baştadır: “Malum a... **Akil yaşta değil baştadır**.” (Oymak, 2019: 89)

Dinsizin hakkından imazsız gelir: “Yüreklere biraz su serpilecekti. Dinsizin hakkından imansız gelir.” (Oymak, 2019: 45)

Dünya malı dünyada kalır:“Neden dersiniz, dünya malı dünyada kalır...” (Duran, 2019: 75)

EK-13 DEYİM MANTIĞI İLE ÖRTÜŞMEYEN DİĞER SÖZ ÖBEKLERİ

(...-mesi) an meselesi: “Arkadaşlarımızın yanımızda olması **an meselesi**.” (Topal, 2015: 189)

“Cep bilgisayarını alıp dışarı çıkması **an meselesiydi**.” (Topal, 2015: 189)

(bir yerin) Üst başı: “...yukarı yanı, yukarıda olan bölümü.” (Şahin Dede, 2022: 54)

(birinin) gözü önünde: “...“Çocukluğundan beri onun bir sınırı de aydınlıkta başkasının gözü önünde uyumaktı.” (Şahin Dede, 2022: 98)

(birinin) Hatırı için: (Yerlikaya, 2021: 62)

(herhangi bir şeye) varıncaya kadar: (Yerlikaya, 2021: 71)

Ab-ı hayat çeşmesinden bir daha içer: “Karanlıklar diyarına yönelir. **Ab-ı hayat çeşmesinden bir daha içer**.” (Oymak, 2019: 103)

Acısı da var, tatlısı da var: “Anadolu’ya şöyle elemişler de neden sonra eleklerini Yel Değirmeni’nde bu duvara asmışlar. **Acısı da var, tatlısı da var**, hoş... gençlikte her türlü çekilir.” (Oymak, 2019: 104)

Affin kök manası: “Suça ortak katılmak gerekir, **affin kök manası** budur.” (Oymak, 2019: 102)

Ağzına (ağzlarına) layık: “Aslan Kral’ın ağzına layıkmiş.” (Duran, 2019: 54)

Ah bile çekmeden: “Kim bilir belki yakın ve uzak topraklarda bu derde düşen, bir **ah bile çekmeden** sessizce ölen insanlar vardır.” (Oymak, 2019: 87)

Akla gelmedik: “Yalnız kaldığım zamanlar, kafamda canlanan bu kadınlarla, en usta âşıkların bile aklına gelmeyecek sahneler yaşar, sıcak ve zonklayan dudakların sarhoş eden

tazyikini ağzımda, hakikatte olabileceğinden birkaç kat daha kuvvetli olarak duyardım.” (Shurafa, 2022: 63)

Akla yakın: “...bu önerisini akla yakın bulmuş...” (Duran, 2019: 56)

Al gider benden benliğin, doldur içime senliğin: “**Al gider benden benliğin, doldur içime senliğin.** Kendi hüviyetlerini terk ederler, Selimiye hüviyetini bürünürler.” (Oymak, 2019: 105)

Alaturka sazda sarıh bir aramak ve yalvarmak: “Bana çık, bana görün, benimle birleş! Diyor. **Alaturka sazda sarıh bir aramak ve yalvarmak var.**” (Oymak, 2019: 71)

Alın yazısı: “Sonra kızlar gelin olup gittiler ve kendi alın yazılarını yaşamaya başladılar, oğlanlardan büyüğü harbin daha ilk yılında Çanakkale’de şehit düştü.” (Elibol, 2009:87)

Allah için: “**Allah için** kambur o gece efendisine iyi baktı.” (Oğuzkan, 2021: 45)

Allah’ın evi: “Câmiinin yanı sıra meyhâne de, yani **Allâh’ın Evi** yanı sıra Şeytan’ın Evi de vardı.” (Oğuzkan, 2021: 25)

Allah’ın günü: “Avrupa Pasajı çiçekçi Sabuncakis tarafından her **Allâh’ın günü** çelenklerle tezyin edilirdi.” (Oğuzkan, 2021: 25)

Allah’ın kulu: “Ahlayıp ıhlamalarını dinleyecek, onu teselli edecek bir **Allâh’ın kulu** bile yoktu.” (Oğuzkan, 2021: 25)

“Ama bunu, **Allâh’ın** hiçbir **kulu** yapmadı.” (Oğuzkan, 2021: 25)

“Bu nedenle onun günde beş vakit, kurduğu demir antenden dünyanın dört bir yanına neşrettiği mors sinyalleri gerçi Boğaz’daki gemilerin pusulalarını saptırıyordu ama, inşâ ettiği câmiye ne Hıristiyanlar’dan ne de Yahudiler’den **Allâh’ın** bir tek **kulu** geliyordu.” (Oğuzkan, 2021: 25)

Amansız dehşetini görmek: “Tabiatın **amansız dehşetini gördüm.**” (Oymak, 2019: 71)

Arada bir: “Biri gelinlikler, gecelikler, dantelli çamaşırlar ve sim ışıltılarıyla dolu uğultulu bir çarşıda arada bir ortadaki havuzun sularına gözlerini dikip çocukluk yıllarını düşleye düşleye modaevi işletiyor...” (Onat, 2019: 18)

Arada bir: “Kadın arada bir elini arkadan çarşafının beline doğru götürüp büzmelerini düzeltere düzeltere yürüyerek...” (Yerlikaya, 2021: 73-74)

Aramızda bir ölü var, katledilmiş bir küçük Allah: “Tekrar birleşmeme imkan yoktur, aramızda bir ölü var, katledilmiş bir küçük Allah...” (Oymak, 2019: 51)

Aşık tek gıdalı bir insandır: “Ne desem bilmem, evet **aşık tek gıdalı bir insandır.**” (Oymak, 2019: 99)

Aşk başka ideal başka: “Size der ki: **Aşk başka ideal başka** ” (Oymak, 2019: 49)

Aşk başka tenevvü başka: “Çünkü onun için: **Aşk başka tenevvü başka.**” (Oymak, 2019: 49)

Aşk ölümden kuvvetlidir; fakat hayat, aşktan da kuvvetlidir: “**Aşk ölümden kuvvetlidir; fakat hayat, aşktan da kuvvetlidir.**” (Oymak, 2019: 71)

Aşkı üç sarıh devreye bölünebilirdi: evvela isyan, sonra hicran, sonra tevekkül: “Başını kolları ile sararak kucağına düşürdü. **Aşkı üç sarıh devreye bölünebilirdi: evvela isyan, sonra hicran, sonra tevekkül. Şimdi tevekkül devresini yaşıyordu.**” (Oymak, 2019: 46)

Aşkı vicdanımdır: “Yapamadım. **Aşkı vicdanımdı.**” (Oymak, 2019: 48)

Aşkın cennet bağları üzerine bir gölge düşmek: “Bir kadını nihayet bezdirecekti. **Aşkın cennet bağları üzerine bir gölge düşüyor.**” (Oymak, 2019: 48)

Aşkın encamına erememek: “Sen **aşkın encamına eremezsin.**” (Oymak, 2019: 87)

Atı hızlanmış, kılıcı kuşanmış: “Fakat o artık sefere çıkan bir asker gibiydi: **Atı hızlanmış, kılıcı kuşanmış** ve önünde bütün kapılar yol vermek için açılmıştı.” (Oymak, 2019: 51)

Avazı çıktığı kadar: “Ale, **avazı çıktığı kadar** bağırarak istiyordu.” (Topal, 2015: 195)

Bacaklarında damarlar atmak: “Belim ağrıdı, sırtım, göğsüm omuzlarım ağrıdı. **Bacaklarımda damarlar atıyordu.**” (Oymak, 2019: 49)

Bahçelerden zambak nefesleri taşıyan yumuşak geceler: “Denizden yosun kokuları, **bahçelerden zambak nefesleri taşıyan yumuşak geceler.**” (Oymak, 2019: 39)

Bakışlardan cinnet alevleri boy vermek: “Onu sevip okşadıkça **bakışlarından cinnet alevleri boy verir.**” (Oymak, 2019: 97)

Bakışlarının makaslama ateşi: “Erkek **bakışlarının makaslama ateşi** altında kalışı ilk defa değildi.” (Oymak, 2019: 91)

Bana bigane değilsin: “Biliyorum, **bana bigane değilsin.**” (Oymak, 2019: 44)

Bana düşen vazifeyi tamamdan daha üstün yapmak: “Kendin için bu dünyada ne istersin? deseler vereceği cevap şudur: **bana düşen vazifeyi tamamdan daha üstün yapmak.**” (Oymak, 2019: 74)

Baş dönmesi: “Baş dönmesi verecek bir sürat-i mütezayide ile üzerimize geliyor.” (Yerlikaya, 2021: 74)

Başına buyruk: “Kimseden izin almaksızın dilediğini yapan bu uzun ve çetin yaşayıştan sonra Börü ve onbaşı Örpen’le kan kardeşi olarak birleşmişler, dağınık Türkeli’nde kendi başlarına buyruk bir oba kurmuşlardı.” (Korga, 2018: 69)

Başlı başına bir bahis: “Ya hizmetkarlar? **Başlı başına bir bahis.**” (Oymak, 2019: 71)

Beden ruh kadar inatçı değildir: “Burhan’ı tanımadan evvelki halini bulacaktı. Zaten **beden, ruh kadar inatçı değildir.**” (Oymak, 2019: 50)

Ben pahami bilirken bir pula sattı beni: “Meşhur halk türküsüsün dediği gibi **ben pahami bilirken bir pula sattı beni.**” (Oymak, 2019: 71)

Beşere nasip olacak saadet payını bir hamlede sömürmek: “Gülbün, **beşere nasip olacak saadet payını bir hamlede sömürürmüş** son cerime kadar tatmıştı.” (Oymak, 2019: 93)

Beşeri meselelerin hiçbiri derin bir ciddiyete layık değildir: “Eflatun’un bir sözü hafızasına süründü, geçti: **Beşeri meselelerin hiçbiri derin bir ciddiyete layık değildir; fakat...**” (Oymak, 2019: 53)

Beyninde kızgın iğneler duymak: “Gülbün, **beyninde kızgın iğneler duyuyordu.**” (Oymak, 2019: 98)

Bir (tek) başına: “Kerem de bir başına, yalnızlığın olanca anlamsızlığı içinde, çocuk parkına giriş kapısının yolunu tuttu.” (Duran, 2019: 64)

Bir anda: (Yerlikaya, 2021: 78)

Bir ara (bir aralık): “Kaç gözdü senin ev, diye sordu bir ara” (Onat, 2019: 27)

“Koşmaktan yorulmuştum. Bir ara, canımı en çok hangi karınca acıtıyorsa Rüştü o dur diye düşündüm.” (Onat, 2019: 27)

“Nurhan anlattıkça hatırlıyorum şimdi; bir ara, onca gürültü patırtı içinde ne kadar sürdüğünü bilemediğimiz derin bir sessizlik yaşamıştık.” (Onat, 2019: 27)

Bir ara: “Paşa tam konuşuyordu ki **bir ara** duraksadı.” (Oğuzkan, 2021: 37)

Bir ara: “Pehlivan bir ara:“Akşam şehre inecem,” dedi.” (Elibol, 2009: 89)

Bir bakıma: “Hele o erkekçe, bir bakıma güzel, bir bakıma harikulade, fakat insana ait değilmişçesine canlılığını kaybetmiş, bu yüzden de melankoliden çok daha ezici, çökertici bir tesir yapan ses! ...” (Elibol, 2009: 89-90)

Bir can harcaııp bir an kazanmak: “**Bir can harcanıyor, bir an kazanılıyor.** Kısa bir an, hükmü göz açıp kapanıncaya kadar.” (Oymak, 2019: 101)

Bir damla: “Masanın üstünde, birbirlerinden habersiz iki yorgun yaratık gibi yan yana duruyorlardı. Buruştuılar. Hatta, eskisine göre sapsarıydılar. Ölü bile denebilirdi belki, sırtlarına iki bıçak sapıasan bir damla kan akmayacak bile denebilirdi.” (Onat, 2019: 28)

Bir inkılap geçirdim: “Halbuki ben bir ölüm sarsıntısı ve **bir inkılap geçirdim.**” (Oymak, 2019: 74)

Bir lahza düşünmeden: “Eğer onu seveydin, **bir lahza düşünmeden** tehlikenin altına girecektin.” (Oymak, 2019: 43)

Bir nebze / nebzecek: “...güneşleri seyyâreleri bir nebzecek anlattım.” (Yerlikaya, 2021: 74-75)

Bir tek başına: “Kendi telaşlarıyla körleşenlerin gözlerindeyse hiç yoktum kuşkusuz, oralardan geçmemiştim, parklarda tek başıma oturup bacak bacak üstüne atmamışım, caddelerde cak cuk çiklet çiğnememişim, ya da yanı başımdan hızla geçen o kırmızı otomobilin sürücüsüne yerim ulan seni dercesine göz kırpmamıştım.” (Onat, 2019: 99)

“Üstelik, gerçekliğimi bir başına doğrulayacak ölçüde anlaşılmaz bir sıkıntıya kapılmıştım ve kendimle kendim arasında uzanan kat edilmez boşlukta yapayalnızdım.” (Onat, 2019: 27-28)

Bir yol: “Sonra ölümü yenmenin, acısının üstesinden gelmenin bir yolu...” (Duran, 2019: 64)

Bir zaman (zamanlar): “Bir zamanlar şehrin altını üstüne getiren sesleri de, artık kulak kepçelerimi bile dolduramıyor.” (Onat, 2019: 29)

Birbirinin etine gömülmüş iki kanca idik: “Kanı kaynatarak beni seviyordu. Biz birbirimizin etine gömülmüş iki kanca idik.” (Oymak, 2019: 49)

Birbirlerini nazarlarıyla ölçtüler: “Görümce gelin göz göze geldiler. **Birbirlerini nazarlarıyla ölçtüler** ve anlaştılar.” (Oymak, 2019: 42)

Birdenbire vatanın gül bahçelerinde bulan bir adam: “Senelerce kuru ovada yürüdüktan sonra kendini **birdenbire vatanın gül bahçelerinde bulan bir adam** gibiydi.” (Oymak, 2019: 52)

Boğazına düşkün: “(Müdür Bey boğazına çok düşkündür.” (Kiraz, 2021:81)

Boş yere: “Boş yere gücünüzü kuvvetinizi harcamayın.” (Duran, 2019: 66)

Boş yere: “Hem onları da **boş yere** telaşlandırmak gereksiz olur.” (Topal, 2015: 192)

Boş yere: “Sus ülen sümüklü sen de, boş yere yemin edip durma.” (Elibol, 2009: 90)

Bu ne ateş, ne galeyan: “Aşk! Daima aşk. Hahhay! **Bu ne ateş, ne galeyana.**” (Oymak, 2019: 42)

Buhranlı gayretler sarf ediyor: “Nurana karşı pek küçük düşmemek için onun evine kabul edeceği günler **buhranlı gayretler sarf ediyor**; o kadar didiniyor.” (Oymak, 2019: 72)

Burjuva dillerinden koleradan kaçır gibi kaçır: “Burhan için yok. Böyle **burjuva dillerinden koleradan kaçır gibi kaçır**.” (Oymak, 2019: 48)

Bütün kainattan borç almak: “O, **bütün kainattan borç alarak** muhteşem bir rüya gördü.” (Oymak, 2019: 99)

Büyük saadet büyük felaket demektir: “Yaşamak aleminde **büyük saadet büyük felaket demektir.**” (Oymak, 2019: 46)

Can acısı: “...can acısıyla köpeği dövmüş” (Duran, 2019: 68)

Can düşmanı: “...birbirimizin can düşmanıyız.” (Duran, 2019: 69)

Can düşmanı: “Can düşmanı ile karşı karşıya kalındığı zaman ortada başka gaile olmamalıydı ve bu ölüm kalım karşılaşması bu son kaderi çizecek karşılaşma yakındı.” (Elibol, 2009: 88)

Can feda: “...canımızı feda etmeye hazır olduğumuzu söyleyelim.” (Duran, 2019: 69)

Can havliyle: “Birbirleriyle didişirken, zaman zaman sesleri toprak yığınının ötesinden gelen korkunç ulumalara benziyor bu yüzden, elleri acıma duygusunun uzağına düşmüş kocaman pençelere, bacakları da tıpkı can havliyle koşup koşup ölümün eşiğinden geri dönen ne idiğı belirsiz yaratıkların bacaklarına benziyor.” (Onat, 2019: 32)

Can havliyle: “**Can havliyle** 4 yerinden doğrulmaya çalışırken, yıkılan duvarın ardındaki, boynuna bukağı vurulmuş iskeleti ve yerdeki çocuk kalıntılarını fark edince eli ayağı gevşedi.” (Oğuzkan, 2021: 45)

Can havliyle: “Pehlivan Küçük Ağa'nın şakası olmadığını anlamıştı, can havliyleboşanıverdi.” (Elibol, 2009: 94)

Can korkusu: “...can korkusu içinde yüreğı kıpır kıpırmış.” (Duran, 2019: 69)

Can kurban: “Padişahımın yoluna can kurban...” (Duran, 2019: 70)

Can sıkıntısı: “Bugün Şadung seferinden dönecek olan ordu bir gelse, gelse de Börüyü ve Taçamı görse belki can sıkıntısı biraz geçecek, sol küreğinde hâlâ sızlayan yaranın acısını biraz unutacaktı.” (Korga, 2018: 80)

Can yoldaşı: “...varıp can yoldaşlarıma bir haber edeyim.” (Duran, 2019: 70)

Can yoldaşı: “Can yoldaşı olsunlar deye.” (Elibol, 2009: 88)

Cana yakın: “Biraz çirkin fakat **cana yakın** bir karısı vardır.” (İnan, 2020:43)

Cana yakın: “Gösterdiği **cana yakınlık** karşısında hepsi rahatlamıştı.” (Topal, 2015: 191)

“Silvia **cana yakın** gibi görünen kızlardan birine yaklaştı.” (Topal, 2015:191)

Cana yakın: “Salih Çerkez Reşid'e : Olsun bakalım, deyince elinde kadehi, o eski günlerdeki gibi cana yakın gülümseyişi ile masalarına geldi.” (Elibol, 2009: 90)

Canı isterse: “Yüzlerce kişiyi canı isterse koşturur, canı isterse kertenkele gibi süründürürdü.” (Onat, 2019: 32)

Canı pahasına: “Her adımı, ana baba kuzularının canı pahasına aşılacak ilerlemeler...” (Elibol, 2009: 88)

Cazibenizle hüküm sürmek: “Her daim ebedi **cazibenizle hüküm sürersiniz.**” (Oymak, 2019: 47)

Ceza kozası: “Bu sözlerden sonra kendi **cefa kozasını** örmeye devam ederek.” (Oymak, 2019: 100)

Ciddi ve elim bir nazarla anlaşmak: “İki kadın **ciddi ve elim bir nazarla anlaşarak** bakıştılar.” (Oymak, 2019: 48)

Cünun mülkü, gaflet alemi: “Fuzuli’nin bu beyti biraz evvelki sözlerime misaldir. **Cünun mülkü, gaflet alemi** demektir.” (Oymak, 2019: 52)

Cünun mülkünde seyran tatlıdır ve bu seyrandan sonra akıl meydanı insana zindan-ı bela görünmek: “Elbette ki **cünun mülkünde seyran tatlıdır ve bu seyrandan sonra akıl meydanı insana zindan-ı bela görünür.**” (Oymak, 2019: 52)

Çarpıcı değil, ağır ağır sarsıcı bir tip: “Endamı böyleydi. **Çarpıcı değil, ağır ağır sarsıcı** bir tipti.” (Oymak, 2019: 45)

Çehresinde hoşça gitmeyen bir mana vardı: “Gayet mumtazam olmakla beraber **çehresinde hoşça gitmeyen bir mana vardı.**” (Oymak, 2019: 42)

Çırağı uyandırmak, ocağı dinlendirmek, mihman olmak: “Aynı üslupta konuşmaya başladı. Aş, dem, lokma, hurç, haydariye, **çırağı uyandırmak, ocağı dinlendirmek, mihman olmak**, göçmek, daha pek çok sözler.” (Oymak, 2019: 73)

Çiçek gibi taze dudaklardan muhabbetin en son kapitülasyonu dökmek: “Nice güzel gözler hasretle, mahviyetle kapanarak, **çiçek gibi taze dudaklardan muhabbetin en son kapitülasyonu dökülüyordu.**” (Oymak, 2019: 51)

Çifte kumrular: “Aha benim çifte kumrularım maşallah ikiniz bir yastıkta kocayınız inşallah.” (Yerlikaya, 2021: 75,78)

Çok yaşayan hiç yaratmaz: “Mükerrem’ciğim, **çok yaşayan hiç yaratmaz.**” (Oymak, 2019: 39)

Çözüm yolu: “Ne olduğunu bize de anlatırsan, belki bir **çözüm yolu** buluruz.” (Topal, 2015: 189)

Dağ başı: “Ben gözlerimi açışımndan bu yana süren sessizliğe, ortalığı kaplayan sise ve dağ başındaki garsona bakarak olup biten her şeyin bir düş olduğunu düşünmeye başlıyorum.” (Onat, 2019: 36)

Dehşet tanrısı: “Gülbün böyle bir **dehşet tanrısı** nikabı altında beliren incecik.” (Oymak, 2019: 90)

Demek ki: “**Demek ki** iyi bir fikirmiş.” (Topal, 2015: 205)

“**Demek ki** hala trendeydi.” (Topal, 2015: 205)

Demek ki: “Neresiydi burası? İçimden geçirdiğim adların hiçbiri yakışmıyordu beton düzlüğe. Adı yoktu demek ki, biz de vermemiştik.” (Onat, 2019: 37)

Derinden alakadar: “Bir tutumu hülasa ediyordu. **Derinden alakadar** olmamak, benimsememek, uzak kalmak, uzak.” (Oymak, 2019: 74)

Dert kıtlığında uydurma birer acı icat ettiler: “İşte hepsi işi azıttı. Kendilerine **dert kıtlığında uydurma birer acı icat ettiler.**” (Oymak, 2019: 43)

Dimağı harap: “Vücudu bitkin, **dimağı harap**, gönlü kin dolu haldeydi.” (Oymak, 2019: 42)

Dini bütün: “Bir gece önce olan bitenleri Paşaoğlu’nun ve onun yordakçısı, Aptülnazik’ten olma, Durkız’dan doğma, şu alçak, şu namussuz, kambur Bevval’in o elleri öpülesi, o **dinî bütün**, o mübarek şeyhleri nasıl öldürdüklerini bir bir yazdı.” (Oğuzkan, 2021: 195)

Diri bir vücut içindeki ölü parça olmak: “Sen de onun gibi **diri bir vücut içindeki ölü parça** mısın.” (Oymak, 2019: 101)

Diz üstü: “Bir ara, dizüstü çöktü şef, yorulmuştu artık, sesi kıymık kıymık parçalanıyordu.” (Onat, 2019: 41)

Dizinin dibi: “...dizleri dibine oturdu kadının...” (Duran, 2019: 74)

Dizinin dibinde: “Anasının dizleri dibinde pembecik bir bebek olmuştu işte yine.” (Onat, 2019: 41)

“Gözlerimi açtığımda, sen dizlerimin dibinde karmakarışık bir bilmeceydin hala ve hiç kuşkusuz, kendi güzelliğin içinde yüzüyordun.” (Onat, 2019: 41)

Doğru sözler tatlı değildir, tatlı sözler doğru değildir: “Çinlilerin o meşhur darbimeselimi bilir misiniz? **Doğru sözler tatlı değildir, tatlı sözler doğru değildir.**” (Oymak, 2019: 49)

Durduğu yerde: “Velhasıl, durduk yerde beni sıkıntıya soktu yeniden.” (Onat, 2019: 43)

Durup dururken: “Bayıldığım bir şey daha var son günlerde. Durup durup, oğlumu Göksen diye çağırarak.” (Onat, 2019: 44)

“Bir sürü şey anlatıyorlardı durup dururken öyle çok, öyle çok anlatıyorlardı ki, kimi zaman onların bacaklarımın arasını mı yoksa kulaklarımı mı kullandıklarını bilemiyordum.” (Onat, 2019: 44)

“Kimi zaman, durup dururken sırf böyle bir zahmete soktum diye gidip bütün içtenliğimle onlardan özür dileyişim geliyor ama doğrusu onca yolu yürümeyi göze alamıyorum.” (Onat, 2019: 44)

Durup dururken: “...bu ümîd-şiken misâl İrfân’ın gözü önünde durup dururken o nasıl tehhül edebilecekti.” (Yerlikaya, 2021: 75)

Duygularını böyle kökünden budayarak: “Çünkü kendi duygularını böyle kökünden budayarak.” (Oymak, 2019: 51)

Dünyada tabiat kanunları olduğu gibi aşk kanunları da vardır: “Bana bu kumanda yüksek bir makamdan geldi. **Dünyada tabiat kanunları olduğu gibi aşk kanunları da vardır.**” (Oymak, 2019: 47)

Düşmanınız sizi pürsilah karşılarsa: “Fakat **düşmanınız sizi pürsilah karşılarsa** dehşet duymakla beraber memnun da olursunuz.” (Oymak, 2019: 52)

Düşünüyordu ki insan, nerede bir ümit görürse hemen ömrünün bütün ağırlığını bu cılız saman çöpüne bağlamaya hazırlanır: “Bedriye adımlarını tek tek sürüyerek, üst kata çıkıyordu. **Düşünüyordu ki insan, nerede bir ümit görürse hemen ömrünün bütün ağırlığını bu cılız saman çöpüne bağlamaya hazırlanıyor.**” (Oymak, 2019: 50)

-e doğru sıvışmak: “Bazı geceler ahırlarda gizli gizli **at bağlandığını**, delikanlıların Mandıra Kapısı tarafından **köylere doğru sıvıştıklarını** biliyordu.” (Oymak, 2019: 80)

Ebediyen yüzü karanlığa dönüş yaşar: “Bilmiyordum ki beşerin bir kısmı da zulmetin evladıdır ve **ebediyen yüzü karanlığa dönüş yaşar.**” (Oymak, 2019: 70)

Ebediyet sularına salmak: “Sonsuz bahar iklimini görmüş, mevsim bilmeyen çimenlerde solmaktan habersiz çiçekler arasında uzanmış ve ellerini **ebediyet sularına salmış.**” (Oymak, 2019: 105)

Edasına takat getirememek: “Canzi Hanım’ın edasına takat getiremedim.” (Oymak, 2019: 80)

Efsanevi memleketler baharı gibi içine damlamak: “Şu al renkli çay keza; efsanevi memleketler baharı gibi içime damlıyor.” (Oymak, 2019: 51)

Efsunlu gitmek: “Aşk halesi ile kuşatılmış olarak uçarcasına engine açılmıştı, efsunlu gidişi aksatmak...” (Oymak, 2019: 91)

El çabukluğu ile: “En sevdikleri şakalardan biri de el çabukluğu ile içlerinden birinin husyelerini yakalayiverip ona Hamidiye Marşı’nı söyletmekti.” (Oğuzkan, 2021: 45)

El yordamıyla: “El yordamıyla yoklaya yoklaya ...” (Duran, 2019: 77)

Eleminde elem katıyor: “Müzeyye’nin garazsız bir tevekkülle boyun eğişini görmek, Nuran’ın eleminde elem katıyor.” (Oymak, 2019: 72)

Elinde bir ölçü, bir tartı yokken benim başıma gelenden ne anlayabilirsin: “Beni beyhude yere didikleme. Elinde bir ölçü, bir tartı yokken benim başıma gelenden ne anlayabilirsin ki.” (Oymak, 2019: 47)

Ellerinde su kesilelim, o yana aktarsınlar, bu yana boca etsinler: “Küçük hanımcım isterler ki biz ellerinde su kesilelim, o yana aktarsınlar, bu yana boca etsinler.” (Oymak, 2019: 99)

Emsalsiz bir kadındı, Güliiver cüceler diyarında!: “Mihriban Hanım emsalsiz bir kadındı, Güliiver cüceler diyarında!” (Oymak, 2019: 49)

En kanlı facialar üzerinden köpürerek çağlar: “Mürekkep bir umman gibi en kanlı facialar üzerinden köpürerek çağlar, geçer.” (Oymak, 2019: 51)

Erkek kadını nasıl görmek isterse, kadın o kalıba girer: “Kabahat erkelerde. Erkek kadını nasıl görmek isterse, kadın o kalıba girer.” (Oymak, 2019: 48)

Eskisi kadar: (Yerlikaya, 2021: 58)

Etrafa güzellik mayası sindirmek: “Kıvılcımlar dağıtarak havayı değiştiriyor, etrafa güzellik mayası sindiriyordu.” (Oymak, 2019: 46)

Ezeli bir nizamdır: “Gençlik öyle ezeli bir nizamdır.” (Oymak, 2019: 42)

Fasılsız bir sarhoşluk içinde: “Bedriye, **fasılsız bir sarhoşluk içinde**, arzın cazibesinden kurtularak.” (Oymak, 2019: 46)

Fevkalbeşer bedelden: “Zaten ödediğim sonradan ödediğim **fevkalbeşer bedelden** de belli oldu ki.” (Oymak, 2019: 48)

Fena değil (sayılmaz): “Aslında bisikletle dolaşma fikri de hiç **fena değildi.**” (Topal, 2015: 195)

Fırsattan istifade: “Elbette **fırsattan istifade**, okulda çok güzel arkadaşlıklar kurulduğuna değinmeden edemedi.” (Topal, 2015: 53)

Fısıltı tesiri: “Kulaklardaki bu boğuk **fısıltı tesiriyle**” (Oymak, 2019: 93)

Fitraten zengin olmak: “Fakat o, **fitraten zengin olanlar** gibi, kendini bilmez, orta çapta bir genç zannederdi.” (Oymak, 2019: 39)

Fidan kıvraklığıyla salınarak: “Gülbün körpe **fidan kıvraklığıyla salınarak** bütün vücuduyla cevap veriyordu.” (Oymak, 2019: 92)

Fiskos ederek: “Bir aralık herkes **fiskos ederek** gizliden gülüştü.” (Oymak, 2019: 42)

Fuzuli gayri tabii görünen o hilati üzerinden çıkarmak: “Size ağır gelen, **fuzuli gayri tabii görünen o hilati üzerinizden çıkarıyorum.**” (Oymak, 2019: 52)

Gamlı ve derin bir bakışla süzmek:“Genç kızı **gamlı ve derin bir bakışla süzdü.**” (Oymak, 2019: 98)

Gecenin münis güzelliği: “**Gecenin münis güzelliği** içinde bu kadınla.” (Oymak, 2019: 40)

Geçmişin hülyasını tazelemek: “Gülbün çardak altında **geçmişin hülyasını tazelerken** Akif Kaptan.” (Oymak, 2019: 98)

Gençlikte her türlü çekilir: “Anadolu’ya şöyle elemişler de neden sonra eleklerini Yel Değirmen’inde bu duvara asmışlar. Acısı da var, tatlısı da var, hoş... **gençlikte her türlü çekilir.**” (Oymak, 2019: 104)

Göğsünden ürkek bir nida parçası kopmak: “Bedriye’nin **göğsünden ürkek bir nida parçası koptu.** Benzi attı.” (Oymak, 2019: 53)

Gökten yerlere fevkalbeşer bir sükun ve huzur yağmuru dökülmek: “Etrafında pervaneler uçuşuyordu. Sanki **gökten yerlere fevkalbeşer bir sükun ve huzur yağmuru dökülüyordu.**” (Oymak, 2019: 53)

Gökyüzünün kıvılcımlı yıldızları: “Bursa ovası, **gökyüzünün kıvılcımlı yıldızları**, yaşa Uludağ!” (Oymak, 2019: 41)

Gönlü yaşlı: “Has bahçede kırmızı gül destedir / Benim sevdiceğim daha yosmadır / Nice oldu haber gelmedi yardan / Kendim gurbet elde gönlüm yastadır. - (Karanfili Gül Dalına Değende / Erzurum)” (Kama, 2019: 161)

Gönlüm tecrübe tahtası değil: “Kadıköy’ün kırtıpil kopillerine benim **gönlüm tecrübe tahtası değil.**” (Oymak, 2019: 49)

Gönül danışmanı: “Talat Bey ile **gönül danışmanı** yapıyordu.” (Oymak, 2019: 91)

Gönül işi: “Bir gönül işi...” (Korga, 2018: 114)

Görünmez tılsımla bağlamak: “Toygar tepeli Nebile Hanım hangi **görünmez tılsımla bağlamıştı.**” (Oymak, 2019: 48)

Görünüştünüzden ışık geçmek: “Yabancı memleketlerde bu makamdan bir ses, sizin **görünüştünüzden bir ışık geçirebilseydik.**” (Oymak, 2019: 102)

Göz alabildiğine: “...göz alabildiğine ekin ekili bir tarla.” (Duran, 2019: 82)

Gözden akıtır yaşı erenlerin halveti: “Beni rikkat basar. Şairinde dediği gibi: Gözden akıtır yaşı erenlerin halveti.” (Oymak, 2019: 49)

Gözden göze bir akış: “Arada birkaç bakış, evet... **Gözden göze bir akış.**” (Oymak, 2019: 99)

Gözleri çekik: “**Çekik gözlü**, geniş suratlı, çıkık elmacık kemikli, kibiri kırılmış Moğol, karlı yol üzerinde yürüyerek buzlaşmış bedeninin önüne geldi ve diz çöküp ona secde etti.” (Oğuzkan, 2021: 196)

“Hava sefinesini artık inşâ edebileceğine kanaat getirdiğinde, o **gözleri çekik**, elmacık kemikleri çıkık, suratı geniş yezit, yani hayâsız haysiyetsiz İhsan Sait nâm Moğol’un kuşu uyanmış, kendini bir halt sanmaya başlamıştı.” (Oğuzkan, 2021: 196)

“O sırada evrâk sandıkları arasında kıvrılmış yatan köpek, yerinden doğrulduğu hâlde, bu **çekik gözlü**, geniş suratlı, elmacık kemikleri çıkık, kasıntı Moğol’a, yani İhsan Sait’e havlamaktaydı.” (Oğuzkan, 2021: 196)

“Pencerede ataşenin **çekik gözlü** kâtibini gördü .” (Oğuzkan, 2021: 196)

“Sultan Ahmet Umûmî Hapishânesi’nde nâhak yere tam al tı ay yatmış, şâyân-ı itimât olduğu pek söylenemeyecek kırk yaşlarındaki bir âdemoğlu, yani **çekik gözlü**, çıkık elmacık- kemikli ve geniş suratlı o barbar Moğol, foyası er ya da geç ortaya çıkacak o şerefsiz ve yılan İhsan Sait denilen polimci kıranta düzenbaz, işte bu Culyano Efendi’nin bir müddet getir götür işlerine bakacaktı.” (Oğuzkan, 2021: 196)

Gözleri parlak bir koyulukta derinleşerek dinlemek: “Nadiren söylediği sözleri **gözleri parlak bir koyulukta derinleşerek dinliyordu.**” (Oymak, 2019: 40)

Gözlerinden iki sıra yaş indi: “Başını eğdi, yere çömeldi. **Gözlerinden iki sıra yaş indi.**” (Oymak, 2019: 44)

Gözlerinin altı çürüyen, yüzü süzülen: “**Gözlerinin altı çürüyen, yüzü süzülen** Necdet.” (Oymak, 2019: 41)

Gözü önünde: “Herkesin **gözü önünde** fakat ancak kendilerine mahrem bir tarzda.” (Oymak, 2019: 90)

Güç hal ile: “Sofa kadınlar hamamı gibi bir uğultu içinde inliyordu güç hâl ile bu uğultuyu biraz tahfife muvaffak olarak ağır ağır girişti.” (Yerlikaya, 2021: 79,81)

Gönülden dillenen sözler: “Telefonda aklına gelen sözleri değil de, **gönülden dillenen sözleri** söyledi.” (Oymak, 2019: 95)

Günbün’e yan yan bakarak: “Ayhan **Gülbün’eyan yan bakarak** ‘‘vay Firavun’’ (Oymak, 2019: 95)

Güne günün hakkını verir, gündün kendi hakkını alır: “Güzün, işini bilir, güne **günün hakkını verir, gündün kendi hakkını alır.**” (Oymak, 2019: 101)

Güneş devrilmek üzere: “**Güneş devrilmek üzere idi.** Kalamış koyuna yine bir hal olmuştu.” (Oymak, 2019: 50)

Güneş kupasından son bir yıldız çalkantısı düşmek: “Etrafa güneş kupasından son bir yıldız çalkantısı düşmüş.” (Oymak, 2019: 100)

Güneşin nuruna karılır: “Işık taşar, güneşin nuruna karılır, divanhaneyi bol bol çalkalar.” (Oymak, 2019: 103)

Günün birinde: “...kadının nereye gittiğini anlamak için günün birinde bunu takip edeceğinizbence muhakkaktı.” (Yerlikaya, 2021: 79)

Günün birinde: “İşte, pazar yerine bakan o geniş avlulu evde yaşarken, babaları olacak o adam günün birinde aniden bırakıp gitmiş bunları.” (Onat, 2019: 61)

Güzel yontulmuş cümleler silsilesi: “Güzel yontulmuş cümleler silsilesini en mükemmel bir hatip gibi ustalıklı istif ederek.” (Oymak, 2019: 44)

Ha bire: “...Bebeği görmezlerden gelerek habire söylenirdi.” (Duran, 2019: 88)

Hacet yok: (Yerlikaya, 2021: 61)

Haddini aşarak büyümek isteyen bu defa istihkakı cüssesini bile kaybeder: “Hak ölçeklerini değiştirmek demektir. Haddini aşarak büyümek isteyen bu defa istihkakı cüssesini bile kaybeder.” (Oymak, 2019: 102)

Hakikati buluncaya kadar çok yalanlarla çarpışmak: “Hakikati buluncaya kadar çok yalanlarla çarpışacaksın. Elimde değil ki tabiata yalvarayım.” (Oymak, 2019: 72)

Hakiki aşta daima bir ölen, bir de öldüren vardır: “aşk dediğiniz nesnede gene ölmek ve öldürmektir. Hakiki aşta daima bir ölen, bir de öldüren vardır.” (Oymak, 2019: 40)

Hakiki kuvvetin sesi hiçbir zaman patırtılı çıkmaz: “Hakiki kuvvetin sesi hiçbir zaman patırtılı çıkmaz. Velveleli akislerle gürleyen, acizdir.” (Oymak, 2019: 49)

Hakkı var: (Yerlikaya, 2021: 61)

Hakkı var: “Her neyin peşindeyseniz, bunu başkalarından önce öğrenmeye hakkım var sanırım.” (Topal, 2015: 202)

Hatırı için: “Fakat onun hatırı için de müdürle çekişmeye lüzum görmediğinden susmayı tercih etti.” (Korga, 2018: 131)

Hatırı sayılır: “Dokuz Oğuzlar arasında en hatırı sayılan beğ, Yüzbaşı Kadir Bağa idi.” (Korga, 2018: 131)

Hava nisanı andıran bir kalleslikle açmak, kapamak: “gün hava nisanı andıran bir kalleslikle açtı, kapadı.” (Oymak, 2019: 45)

Hayat ipliği: “Şiş örgüsünde ilmik kaçırmağa benzemez, buna hayat ipliği derler.” (Oymak, 2019: 97)

Hayat kadar amansız bir alacaklı var mıdır hiç: “Hayat kadar amansız bir alacaklı var mıdır hiç? Katiyen şaşmaz ve gecikmez.” (Oymak, 2019: 48)

Hayatı bütün şiiirden soyumak: “Hayatı bütün şiiirden soyuyorsunuz. Böyle maddi ve sinik bir adam olmayı katiyen kabul edemem.” (Oymak, 2019: 52)

Hayatın ufacık bir pürçüğü ile kıt kanaat nafakalanmak: “Asıl hayatın ufacık bir pürçüğü ile kıt kanaat nafakalanarak yaşıyorduk.” (Oymak, 2019: 99)

Hayatlar ayrılınca er geç gönüller de ayrılır: “Nuran da bundan böyle, kendine mukadder işlere atılacaktı. Hayatlar ayrılınca er geç gönüller de ayrılır.” (Oymak, 2019: 73)

Hayatta tek kişinin gücü yetmeyeceği gelişler: “İnsan tabiatın ve mukadderatın seyrini değiştiremez. Hayatta tek kişinin gücü yetmeyeceği gelişler vardır.” (Oymak, 2019: 46)

Hayra alamet: “Anlatılanlara bakılırsa, bütün bu olup bitenler hayra alamet değilmiş aslında.” (Onat, 2019: 63)

Hengamede havadis yetiştirmek: “Bedriyeye o hengamede havadis yetiştirdi.” (Oymak, 2019: 51)

Her bir parçası bir dalda kalmak: “Necdet için bu köyde denebilirdi ki: Her bir parçası bir dalda kaldı.” (Oymak, 2019: 50)

Her derdin dermanı gelir: “dert neyse kendi kendine savulur. Her derdin dermanı gelir, yalnız ölüme çare yok.” (Oymak, 2019: 44)

Her ne kadar: “30 adam yüksekliğindeki ahşap tavanın sağında, her ne kadar isten kararmış olsa da Allah lafzı, solunda ise silinmeye yüz tutmuş Muhammed ismi yazılı olduğuna bakılırsa burası camii gibi bir mübarek mekân olmalıydı ama kelepçelenip demet haline getirildikten sonra yirmisi otuzu duvarlara rapt edilmiş vemetrelerce uzanan elektrik kablolarına ne buyrulurdu?.” (Oğuzkan, 2021: 226)

“Kâtip nazikçe başını öne eğip, **her ne kadar** sokakta ise de, İhsan Sait’e selam verdi.”
(Oğuzkan, 2021: 226)

Hırsızlama gözetlemek gönlünü doyurmak: “Onu böyle **hırsızlama gözetlemek hiç gönlünü doyurur** mu?” (Oymak, 2019: 40)

Hızla boya kalkar, gürbüz gider: “Diyordu ki tohumluk hepsinden evvel filizlenir, **hızla boya kalkar, gürbüz gider.**” (Oymak, 2019: 92)

Hicramı eskitirim, düşüne düşüne yıpratır öldürmek: “Alman, teknik bir cevap verdi: **Hicramı eskitirim, düşüne düşüne yıpratır öldürürüm.**” (Oymak, 2019: 52)

Hiç de: (Yerlikaya, 2021: 62)

Hiç değilse (hiç olmazsa): “Onu İzmir’deki kardeşine göndermekle hiç değilse birkaç gün şöyle rahat rahat soluk alıp verebileceğime inanıyor ve kendi kendime, karımdan boşalan yerleri ele geçirmeye hazırlanıyordum.” (Onat, 2019: 63-64)

Hiç değilse: “Fakat ne de olsa artık üşümeyecekler, hiç değilse soğuktan kurtulacaklardı.”
(Elibol, 2009: 106)

Hiç olmazsa: (Yerlikaya, 2021: 62)

Hiç olmazsa: “Biraz daha bekledikten sonra, az buçuk tereddütle İdris Âmil **hiç olmazsa**, Leylâ’nın Hüseyin Ağa Sokağı’ndaki dâiresinin önünden bir geçmeye karar verdi.”
(Oğuzkan, 2021: 227)

“Plânetaryum’daki seyyâreler yine dönüyordu ama, sağda solda borulardan buhar boşalıyor, dişliler ve miller gacırdıyor, ameleler, feryât ve figân ederek koşturuyor, vanaları çevirerek, **hiç olmazsa** tazyik saatlerinin patlamasını engellemeye, yangın kovalarındaki kumu alevlere dökmeye, kancalar ve baltalarla yanan akşamı söndürmeye çalışıyorlardı.” (Oğuzkan, 2021: 227)

Hiç olmazsa: “Hiç olmazsa aralarından Doktor Minas’lar, Manifaturacı Ettim’ler çıkmasaydı!” (Elibol, 2009: 106)

Hilkat dalaveresi: “İlmimiz vardır, şunu bunu biliriz, iş sırr-ı **hilkat dalaveresine** dayanır.”
(Oymak, 2019: 92)

Hoş gör, boş ver: “Duyduğun sözü sana yılbaşında armağan ediyorum. Dediler ki: “**Hoş gör, boş ver.**” (Oymak, 2019: 73)

Hür olmak isterseniz; ölmeden evvel ölünüz: “Bu Kurandan bir ayetti: “**Hür olmak isterseniz; ölmeden evvel ölünüz**” (Oymak, 2019: 51)

Ilıcalar fıskırmak: “Çok yakın vakitte kavruk gönlünde **ılıcalar fıskıracaktı**, bunu şimdiden hissediyordu.” (Oymak, 2019: 73)

İblisin şaheseri: “Kadın denilen mahluk “**iblisin şaheseri**” demeye layıktı.” (Oymak, 2019: 46)

İçinden tatlı bir haşyet geçmek: “Ayhan! Diye **içinden tatlı bir haşyet geçti.**” (Oymak, 2019: 102)

İçine emniyet geldi: “(İşleri, yeni arkadaşlarını öğrendi, daire işlerindeki iç yüzlerindeki eksiklikleri yeniden kavradı ve içine emniyet geldi.” (Kiraz, 2021:153)

İçini çeke çeke: “İçini çeke çeke seyre koyuldu.” (Duran, 2019: 93)

İçtimai beşeri mevzular: “Akşamcı vala da, hani bizde **içtimai beşeri mevzular?**” (Oymak, 2019: 42)

İki dudak arasında kalan bir nefes: “Türk bayrağında hilali seyrederek, **iki dudak arasında kalan bir nefesle.**” (Oymak, 2019: 92)

İki katlı hezimetlere de artık alışmak: “Bahsi kesmek üzere ayağa kalktı. Bu **iki katlı hezimetlere de artık alışmıştı.**” (Oymak, 2019: 73)

İksiri çöle dökmek: “Hülasa ederek hazırladığım emsalsiz bir **iksiri çöle döktüm.**” (Oymak, 2019: 51)

İlahın şanını da ilan etmek: “Ketaki onun sırrını yarım yamalak dile getirmek suçunu işlemekle beraber yeryüzünde **ilahın şanını da ilan eden** küçük bir Kahraman değil mi?” (Oymak, 2019: 88)

İleri gelenler: “Çok beklemediler, Gürcü Mehmed Ağa ile, müfreze kumandanlarının ileri gelenlerinden beş kişi içeri girdi.” (Elibol, 2009: 91)

İmtihan meydanında: “Ona **imtihan meydanında** sorgu sual olacaktı.” (Oymak, 2019: 87)

İnceliklere vakıf: “Onun kadar **inceliklere vakıf** kimse yoktur.” (Oymak, 2019: 38)

İnkisarını, feragetini, elemiini bir sünger gibi içine çekmek: “Necdetin o engin inkisarını, feragetini, elemiini bir sünger gibi içine çekmiş bulundu.” (Oymak, 2019: 47)

İnkisarla mücadele etmek inkisarin şiddetini arttırmak: “Tam bir teselli verebileceğine inanmıyorum. **İnkisarla mücadele etmek inkisarin şiddetini artırıyor.**” (Oymak, 2019: 51)

İnsan daima diğer insanlara olan nispetle kametini bulur: “Ayhan ukdesinde tıkanıp kalıyor. **İnsan daima diğer insanlara olan nispetle kametini bulur.**” (Oymak, 2019: 102)

İnsan hayatının merkez-i sıkletini tek bir emele yatırırca çok bedbaht olur: “**İnsan hayatının merkez-i sıkletini tek bir emele yatırırca çok bedbaht olur,** dedi, hiçbir şeye inanmamak.” (Oymak, 2019: 52)

İp cambazı marifeti göstermek: “Ancak **ip cambazı marifeti gösterenler** kazada barınabilirdi.” (Oymak, 2019: 104)

İster hayra yor ister şerre: “Dineyri size ancak profilini verir. **İster hayra yor ister şerre.**” (Oymak, 2019: 101)

İş var, iş yok: “Tek başına gördükleri kız hakkında gözden göze **iş var, iş yok** diye konuşurlardı.” (Oymak, 2019: 91)

İşe yarar (iş görmek): “Ama, göbek dediğin şey, insanın çenesiyle kalçaları arasına ivedilikle yapılp çatılmış kocaman bir tahıl ambarı görünümündeysen ne işe yarar söylesene!” (Onat, 2019: 69-70)

İşin fenası: “**İşin fenâsı,** ejderha gibi haraççıların, cellât misâli kopukların ve yüzü soğuk külhânîlerin kol gezdiği bu ruh karartıcı muhit pek de tekin sayılmazdı.” (Oğuzkan, 2021: 26)

İşin kötüsü: “**İşin kötüsü** bir gün ağzında cigarayla gelen gardiyan dumanı zavallının suratına üfledikten sonra sırtarak, kendisine İhsan Sait adlı biri tarafından gönderilen tütünü tüttürüp, öğle akşam birer buçuk porsiyon gelen kebabları ise aşağıda yedi kişi ortak yediklerini, ırz düşmanlarının akıbetinin işte bu olduğunu söyleyince, üstüne bir fenalık geldi.” (Oğuzkan, 2021: 26-227)

“**İşin kötüsü** bu aile babalarının bıyıkları, tıpkı Klark Geybilink’i gibiydi vebu hâlleriyle hanım kısmının teknilini, önlerinde diz çöktüreceklerine inanıyorlardı.” (Oğuzkan, 2021: 26-227)

“**İşin kötüsü** çalıştırdıkları adamlar yine iş başındaydılar ama, sanki kışları kalkmış gibiydi” (Oğuzkan, 2021: 26-227)

“**İşin kötüsü**, kaldığı koğuşun ızbandut gibi, her fırsatta ondan bundan para kesen zâlim ama gâyet sofu, beş vakit namazında bir ağası vardı” (Oğuzkan, 2021: 26-227)

İştaha verecek yemek: “Gülbüne **ıştaha verecek yemekler** hazırladı.” (Oymak, 2019: 98)

İşte geldik gidiyoruz, şen olasin halep şehri: “Kendi kendine söyleniyordu: **İşte geldik gidiyoruz**, şen olasin halep şehri!” (Oymak, 2019: 104)

İştıyakla, hasretle, vecd ile aramak: “Öyle bir **ıştıyakla, hasretle, vecd ile arayış** ki... yalvarıyor hasretinin meçhul hedefini” (Oymak, 2019: 71)

İtaat var, takat yok: “Eda Hanım romatizması azdıkça söylenir: **İtaat var, takat yok.**” (Oymak, 2019: 103)

İyisi mi: “**İyisi mi** ben en baştan anlatayım.” (Topal, 2015: 195)

Kalpsiz olmak, gönlü mezada çıkarmak, insafsız bir bedel ödemek: “Kaldı ikinci yol: **Kalpsiz olmak, gönlü mezada çıkarmak, insafsız bir bedel ödemek.**” (Oymak, 2019: 49)

Kandil kandil yere inmek: “Allı yeşilli nurlar serpiyor, **kandil kandil yere iniyordu.**” (Oymak, 2019: 38)

Kanın kurur, iliklerin katılır, gözlerinden dehşet damlamak: “Sen ne yaparsın, **kanın kurur, iliklerin katılır, gözlerinden dehşet damlarken** bile senin halinden...” (Oymak, 2019: 94)

Kanlarına tılsımlı bir iksir şırınga edilmek: “Sait deniz ve rüzgar görünce, **kanlarına tılsımlı bir iksir şırınga edilmiş** gibi yerlerinden davranıyorlar.” (Oymak, 2019: 45)

Karanlık basınca: “**Karanlık basınca** sandalı dereye çektiler.” (Oymak, 2019: 40)

Karanlıklar diyarında ab-ı hayat çeşmesi: “Demişler ki: **Karanlıklar diyarında ab-ı hayat çeşmesi**” (Oymak, 2019: 88)

Kaynaşan sandallar: “Kayıkhane önünde **kaynaşan sandallar** var.” (Oymak, 2019: 42)

Kendi başına: “Baba ise, “Kâinat mademki **kendi başına** meydana gelebilecek kadar şanslı, onun bir parçası olan senin de aynı şansa sahip olman gerekir” dedi.” (Oğuzkan, 2021: 172)

Kendi başına: “Dayım bu işi **kendi başına** çözmek istiyor, halbuki biz de ona yardım edebilirdik.” (Topal, 2015: 194)

“**Kendi başımıza** istediğimiz gibi vakit geçiririz.” (Topal, 2015: 194)

Kendi başına: “Kendi başına yetmeyi öğrenmişti.” (Duran, 2019: 97)

Kendi halinde: “...kendi hâllerinde mutlu kutlu yaşarlarmış.” (Duran, 2019: 97)

Kendi ölümüne kendim mi dua ettim: “Yoksa bende **kendi ölümüne kendim mi dua ettim?**” (Oymak, 2019: 100)

Kendimi bildim bileli: “Deli Kurt, üç yıllık tutsaklığının öcü alınmadı diye kızıyor, Gökçene kavuşma gecikti diye de kendi kendini yiyordu.” (Korga, 2018: 155)

Kendini beğenmiş: “...kendini beğenmiş herkesin ihlal ettiği bir padişah varmış.” (Duran, 2019: 97)

Kendini beğenmiş: “Dünyada hiçbir mahluk bu kadar kolay muvaffakiyetler peşinde koşmaz ve hiçbir mahluk bir erkek kadar hodbin, kendini beğenmiş ve nahvetli, fakat aynı zamanda korkak ve rahatına düşkün değildir.” (Shurafa, 2022: 50)

Keyfi yerinde: “Âlicenap ve hamiyetperver zat-ı muhteremler dehşet içindeyken yedi denizin dışarı attığı cibilliyetsiz orostopollar çarşıda pazarda gönülleri ferah **keyifleri yerinde** ellerini kollarını sallaya sallaya salimen dolaşıyorlardı.” (Oğuzkan, 2021: 198)

Kezzap gibi yakıcı bir acıma ile burkulmak: “Yorgun sevgiliye karşı kezzap gibi yakıcı bir acıma ile burkuldu.” (Oymak, 2019: 98)

Kızın günah ödemek, derda deva aramak için türlü kılıklara girip çıkarak: “kızın günah ödemek, derda deva aramak için türlü kılıklara girip çıkarak yer yüzünü dolanması” (Oymak, 2019: 81)

Kim bilir: (Yerlikaya, 2021: 65)

Kim bilir: “Ancak dev hangarın yanında, tuğladan örülme yüksekçe bacasıyla **kim bilir** hangi haltların yeneceği, akıllara ziyân bir imâlâthâne inşâ edilmişti.” (Oğuzkan, 2021: 216)

“Şeyhi koltuk altlarından tutup sürükleyen kambur, **kim bilir** hangi şeytani gaye için, adamcağızı arabaya yatırıp görünmemesi için üzerini örttü ve şeyhi arabayla yokuş aşağı Galata’ya doğru taşımaya başladı.” (Oğuzkan, 2021: 216)

Kim bilir: “Aylin uyumadan önce, tatilin ilk günü bu kadar hareketli geçerse, daha bizi **kim bilir** ne günler bekliyor, diye düşünüyordu.” (Topal, 2015: 202)

“**Kim bilir** nasıl güzel vakit geçireceklerdi.” (Topal, 2015: 202)

Kim bilir: “Kim bilir nasıl bir geçit resmi olacak!” (Korga, 2018: 159)

Kim bilir: “Ve Gavur Mahallesi kim bilir ne orospuluklar karıştırıyor, hiç değilse gavurlar kim bilir nasıl davranıyorlardı ...” (Elibol, 2009: 107)

Kimi zaman: “Pencere önlerinde oturup aylarca kocasını bekleyen, geceleri karanlık bir odada ağlayan, tenini kat kat kumaşların altına gizleyen, sırmalı astsubay giysilerine ya da televizyonun üstünde duran ve hiçbir limana ulaşamayan denizaltı maketine bakıp düşler kuran bir kadın değildim artık; kaldırımlardayım, dükkan kapılarının önünde hoş kokular saçarak geçendim, gülümseyendim, otomobillerin tampon dibinde savrulan etektim kimi zaman, kimi zaman köşede kaybolan kıvrak bir kalça, kimi zaman da üst geçidin merdivenlerine tırmanan bir çift bacaktım.” (Onat, 2019: 77)

Korku nevrozuna müptela bir hastayı sevmek: “ben de korku nevrozuna müptela bir hastayı sevdim. El ele verdim.” (Oymak, 2019: 51)

Koysa cenksiz cidalsiz hakim olmak: “Öyle bir cihangir ki, hangi toprağa ayağını koysa cenksiz cidalsiz hakim olur.” (Oymak, 2019: 74)

Kuhunur gibi yekta ve müstesna: “Hiç şüphesiz, Bedriye, **Kuhunur gibi yekta ve müstesnadır.**” (Oymak, 2019: 43)

Kura’nını kurtarmaya saldırmak: “Kişinin son hamleyle sadece **Kuranını kurtarmaya saldırışı** gibi aşktan.” (Oymak, 2019: 98)

Kurban edilen bir kuzuya bile sunulan tekbirden mahrum olmak: “Hatta **kurban edilen bir kuzuya bile sunulan tekbirden mahrum olarak**, çürüyüp gitmişti.” (Oymak, 2019: 89)

Küçük sondajla hakikatı meydana çıkarmak: “Fakat Nejdet, bir **küçük sondajla hakikatı meydana çıkardı.**” (Oymak, 2019: 51)

Mabedi mabet olarak muhafaza edebilmek: “Evet belli ki bu kadın... **Mabedi mabet olarak muhafaza edebiliyordu.**” (Oymak, 2019: 53)

Mahmur dumanlarla süzülen bakış: “Boynunu büküşü, **mahmur dumanlarla süzülen bakışı** hep aynı gizli.” (Oymak, 2019: 98)

Mahrem bir zembereğe dokunmak: “Güya gizli bir manivela, **mahrem bir zembereğe dokunmuş** gibi durdu ki.” (Oymak, 2019: 102)

Mahrem surette: “Mükerrem, annesini ve ablasını **mahrem surette** Nimet teyzeye göndermiş ve...,” (Oymak, 2019: 43)

Mahrem zamanlardaki jestler: “Eskiden tanıdığı bazı kadınların **mahrem zamanlardaki jestlerini** hatırladı.” (Oymak, 2019: 50)

Mahrumiyet hasreti, hasret aşkı, aşk eseri yaratır: “Bir sanatkar ve bir aşık daima tokluk tehlikesinden kaçmalıdır. **Mahrumiyet hasreti, hasret aşkı, aşk eseri yaratır.**” (Oymak, 2019: 73)

Mahsus, mahmur ve muzaffer bir gülüş: “Gözlerini dikerek sarhoşlara **mahsus, mahmur ve muzaffer bir gülüşle** güldü.” (Oymak, 2019: 47)

Malına mülkü mülküne şanı şanına denk gelmek: “İkisi de güzel, ikisi de kibar. **Malına mülkü mülküne şanı şanına denk gelir.**” (Oymak, 2019: 105)

Manası meçhul: “Hicranlı manzarası karşısında gözleri doluyor, dudakları, **manası meçhul** bir gülümseyişle titriyordu” (Oymak, 2019: 88)

Mevsim bilmeyen çimenlerde solmaktan habersiz çiçek olmak: “Sonsuz bahar iklimini görmüş, **mevsim bilmeyen çimenlerde solmaktan habersiz** çiçekler arasında uzanmış ve ellerini ebediyet sularına salmış.” (Oymak, 2019: 105)

Morali bozuk: “Morali çok bozuktu ve satış yapamadığı için de parası yoktu.” (Uygun Selimler, 2022: 48)

Muallakta nur haleleri gezdirmek: “Azizlerin başları üzerinde **muallakta nur haleleri** gezdirmeleri gibi gizli ir hükümdarlık tacı taşır.” (Oymak, 2019: 97)

Muammalı bir kement atmak: “Nasip başına boynuna böyle **muammalı bir kement** atmış.” (Oymak, 2019: 96)

Muayyen saatlerde ve sırf maddi bir tarzda sevişmek: “Burhan onu **muayyen saatlerde ve sırf maddi bir tarzda sevmiştir.**” (Oymak, 2019: 50)

Mucize kubbesi: “Bir **mucize kubbesi** altında seyrediyordu.” (Oymak, 2019: 94)

Mucizelerden tuluunu beklemek için çok kısa: “Fakat hayat, böyle **mucizelerden tuluunu beklemek için çok kısa.**” (Oymak, 2019: 52)

Mukaddes bir sır gibi ölünceye kadar saklamak: “Benim yalnız bir günahım var. Bu meseleyi **mukaddes bir sır gibi ölünceye kadar saklamalıydım.**” (Oymak, 2019: 47)

Mutlak huzuru yalnız Allah'ta bulmak: “Böyle şeylere bel bağlamak olmaz. **Mutlak huzuru yalnız Allah'ta buluruz.** Baki, Tanrı baki.” (Oymak, 2019: 74)

Mümkün mertebe: “...bile bile aldatmak ve aldanmak garâbetinden mümkün mertebe kurtulmağa uğraşalım mâddeten kâbil olamıyorsa rûhen tanışmış bulunalım.” (Yerlikaya, 2021: 76)

Nafile yere: “Bunun için nâfile yere zıtlamayınız kuzguna yavrusu hoş gelirmiş.” (Yerlikaya, 2021: 76)

Nasıl olsa: (Yerlikaya, 2021: 67)

Nasıl olsa: “Neyse, çok yakında öğrenirler de **nasıl olsa.**” (Topal, 2015: 205)

“**Nasıl olsa** bugün tenis dersi yok.” (Topal, 2015: 205)

Nasıl oluyor da /oldu da, olup da: “Bu kadar adâvetkâr insanların nasıl olup da birbirini mahv etmeyerek asırlardan beri bir arada yaşayabilmiş olduklarına ta'accüb ettim.” (Yerlikaya, 2021: 83)

“- İstiğrâbımı affedersiniz, siz kadın olduğunuz hâlde nasıl oluyor da...” .” (Yerlikaya, 2021: 83)

Ne bahtiyar o kullar ki biraz delil aramadan iman etmek: “Hazreti İsa'nın o meşhur sözünü kendime ibadet edinmişim: **Ne bahtiyar o kullar ki biraz delil aramadan iman ederler.**” (Oymak, 2019: 48)

Ne de olsa: “**Ne de olsa** bu eğlenceli bir geçiş sayılmazdı.” (Topal, 2015: 206)

“**Ne de olsa** uzun zamandır boş duruyordu.” (Topal, 2015: 206)

Ne denli: “Az önce söylediğim, Elleri karanlıkta kalan çocuklar, dün gece masalların ne denli gerçek olduğunu düşünmüşlerdi.” (Onat, 2019: 81)

Ne dersin: “Bunu bugün görüştüğümüzde kararlaştırırız, **ne dersin?**” (Topal, 2015: 203)

“Aylin’e dönerek “**Ne dersin** Aylin, kahvaltıdan önce dün akşam konuştuğumuz eve gidip bakalım mı?” diye sordu.” (Topal, 2015: 203)

Ne gibi? (Yerlikaya, 2021: 67)

Ne haddine: “Ama **ne haddine.**” (Oğuzkan, 2021: 216)

Ne kadar: (Yerlikaya, 2021: 67)

Ne kadar: “Marco, “**Ne kadar** güzel! Yine bir aradayız.” dedi.” (Topal, 2015: 206)

Ne mümkün: (Yerlikaya, 2021: 67)

Ne o? (Yerlikaya, 2021: 67)

Ne olur: (Yerlikaya, 2021: 67)

Nefsi hesabına bir küçüklük, benim hesabıma bir büyüklük duymak: “Kendisi, **nefsi hesabına bir küçüklük, benim hesabıma bir büyüklük duyuyor.** Doğrudur elbet.” (Oymak, 2019: 51)

Nemli dudak uçlarında sulanan galiz gülüş: “Erkek kapıcının **nemli dudak uçlarında sulanan galiz gülüşü.**” (Oymak, 2019: 94)

Neredeyse: “Aslı kitabın kapağını defalarca **neredeyse** gözlerine sokmuştu.” (Topal, 2015: 207)

Nevmit edecek kadar menfi çıkmak: “Gördüğü karşılık herhangi bir kadını **nevmitecek kadar menfi çıktı.**” (Oymak, 2019: 43)

Neyse ki: “Annesine dönerek, “yanmak üzereydiler, **neyse ki** ben onları bu korkunç sondan kurtardım.” dedi.” (Topal, 2015: 207)

“Kızlar hafifçe gülümseyerek birbirlerine baktılar, **neyse ki** sonunda olaya dahil olabilmişlerdi.” (Topal, 2015: 207)

O gıda ben garnitür: “Senin gıdan Nebile Hanım, **O gıda, ben garnitür.**” (Oymak, 2019: 48)

Ortada hayat dönerken: “Böyle şeyleri nasıl düşünebildiniz **ortada hayat dönerken.**” (Oymak, 2019: 101)

Oy birliği: “Böylece **oy birliğiyle** akvaryumdan çıkınca bisiklet kiralamaya karar verdiler.” (Topal, 2015: 189-190)

“**Oy birliği** ile bu konuyu gezi sonrası konuşmaya karar verdiler.” (Topal, 2015: 189-190)

Öksüz çocuk siması: Lacivert beresi ile onda bu akşam, tam bir **öksüz çocuk siması** vardı.” (Oymak, 2019: 41)

Ölüm efsane değildir, sahiden insan ölüyor, yok oluyormuş: “Demek **ölüm efsane değildir, Sahiden insan ölüyor, yok oluyormuş.**” (Oymak, 2019: 45)

Ölüme yakınlığın en büyük alameti karanlığı aramaktır: “**Ölüme yakınlığın en büyük alameti karanlığı aramaktır.** Ağır hastalar loş ve ıssız yer ister.” (Oymak, 2019: 72)

Ömrünü Sedd-i Çin gibi bir çembere almak: “İztırap, onun **ömrünü Sedd-i Çin gibi bir çembere almış,** tabii yaşayışlardan ayırmıştı.” (Oymak, 2019: 51)

Önü sıra (gitmek): “O önüm sıra koşarken tıpkı bir şeytan uçurtmasına dönüşüyor ve kıkır kıkır gülmeye başlıyordu” (Onat, 2019: 74)

Öyle ya: “Öyle ya, ne olur ne olmaz; bir gün birileri gelip tutkularımız bizim kulplarımızdır ne de olsa en kolay ve en çabuk onlarla ele geçiriliriz.” (Onat, 2019: 84)

Öyle ya: (Yerlikaya, 2021: 68)

Öyleyse: “Andrew ise, **öyleyse** yola çıkınca trafiğin size göre tersten akıyor olması, sizi daha da şaşırtacak. Diye atıldı.” (Topal, 2015: 208)

“Söyle de öğrenelim **öyleyse.**” (Topal, 2015: 208)

Özlenen şeye fani dille söz söylemek: “**Özlenen şeye fani dille söz söylenmez.** Ona lisan fevkinde bir vasıta ile.” (Oymak, 2019: 71)

Özünü aşığa aktarmak: “Gönül rızasıyla kendi **özünü aşığa aktarır.**” (Oymak, 2019: 99)

Para para nurlar oynaşmak: “Ay daha yükselecek, yerde para para nurlar oynaşacak.” (Oymak, 2019: 98)

Paranın üstü: “Var mısın? dedim, Varım, dedi. Para üstünü verircesine.” (Onat, 2019: 86)

Parıl parıl yanakken: “Fevkalbeşer bir sevinçle **parıl parıl yanakken**, Necdet dalgın ve sesiz duruyordu.” (Oymak, 2019: 39)

Röntgen bakışı: “Bir nevi **röntgen bakışıydı** bu.” (Oymak, 2019: 91)

Ruha edebi bir hatıra çizmek: “Kışa doğru devrilen bu mevsim, **ruha edebi bir hatıra çizmek** gibi taşkın.” (Oymak, 2019: 89)

Saadet en mukaddes şeydir, ızdırap en büyük günahdır: “**Saadet en mukaddes şeydir, ızdırap en büyük günahdır** diyebilmek için saadetin bütün uluhiyetini.” (Oymak, 2019: 49)

Saadet sağnağının: “Zamanında bastırılan **saadet sağnağının** süreksiz olacağını bildiği için.” (Oymak, 2019: 46)

Saadetlerin hatırasını, insanın ruhunda söndürmek: “Bir daha ele geçmesi kabil olmayan **saadetlerin hatırasını, insanın ruhunda söndürür.**” (Oymak, 2019: 71)

Sabaha doğru (karşı): “En yeni giysilerini giymişti sabaha doğru.” (Onat, 2019: 88)

“Rafet ölmüştü. Mavi gözleri, buharlaşa buharlaşa sabaha doğru kurudu.” (Onat, 2019: 88)

Sabaha karşı: “...halecânlı rüyalar içinde çırpınırken sâmia-hırâş bir gürültü sabaha karşı beni uyandırıyor.” (Yerlikaya, 2021: 77)

Sağanak halinde dökülen alkışlar: “Birdenbire **sağanak halinde dökülen alkışlara** aldırış etmeksizin salonun ortasına geldi.” (Oymak, 2019: 72)

Sari zamanlarda görmek, görüşmek, selamlaşmak: “**Sari zamanlarda görmek, görüşmek, selamlaşmak** hiçbir şey yok.” (Oymak, 2019: 42)

Secdeye varıp toprağa yüz sürmek: “Çoluk çocuk bütün millet **secdeye varıp toprağa yüz sürmek**” (Oymak, 2019: 80)

Sefaleti tekrar çekmektense derisini yüzdürmeye razı olmak: “Yeniden şaha kalkacağımlı anladı. Bu sefaleti tekrar **çekmektense derisini yüzdürmeye razıydı.**” (Oymak, 2019: 50)

Sevda hastası: “Altın yüzük yaptırdım / Samsun ustalarına / Doktor ilaç vermiyor / **Sevda hastalarına.** - (Altın Yüzük Ulanmaz/ Kırıkkale)” (Kama, 2019: 84)

Sığlığı nerede biter, derinliği nerede başlar anlamamak: “Hey Allahım!... Sığlığı nerede biter, derinliği nerede başlar anlayamazsınız. Onu tutayım dedikçe hava tutarsınız.” (Oymak, 2019: 74)

Sırasına göre: (Yerlikaya, 2021: 69)

Sırrına özenip de keşfinde yarım kalmak: “Hayli zamandır anlattığımız, sırrına özenip de keşfinde yarım kaldığımız bu hikâye bırakalım her.” (Oymak, 2019: 105)

Sindiren bir kumaşı koklamak ve ateşli nefesi ile buseleriyle buharlandırmak: Kokusunu sindiren bir kumaşı kokluyor ve ateşli nefesi ile, buseleriyle buharlandırıyordu. (Oymak, 2019: 38)

Soğutma siyaseti: Orhan “soğutma siyaseti” tabirini duyunca.” (Oymak, 2019: 47)

Son takatla edindiği hükümler: “Gülbün, duygu ve düşüncelerinin mahşerinde son takatla edindiği hükümlere asıldı.” (Oymak, 2019: 91)

Sömürüldükten sonra çekirdeğinizi yere atıp geçsinler: “Tatlı etiniz sömürüldükten sonra çekirdeğinizi yere atıp geçsinler, bu daha mı kolay, daha mı az feci.” (Oymak, 2019: 53)

Söylerken üstünden narkoz kalkması: “Roziye, Fransızca gül fidanı demektir” söylerken üstünden sanki bir narkoz kalktı, gül fidanı...” (Oymak, 2019: 100)

Söz konusu: “Daha yola çıkmadan, evimizin kapısında, bürodaki koltuğumuzda ölmüş olmamız bile söz konusuydu; çünkü insanlar yaşamın karmaşıklığını arttırdıkça Azrail i binlerce maske kullanmak zorunda bırakıyorlardı, tanıyamazdık, insanların alışkanlıklarına bürünüyordu Azrail, tutkularına, aşklarına, yaşamın tatlı sarhoşluklarına.” (Onat, 2019: 94)

Söz konusu: “Demek ki ortada bir kare, daha da önemlisi, mükâfat da söz konusu olduğuna göre bir oyun vardı.” (Oğuzkan, 2021: 31)

“Fakat canı söz konusuydu.” (Oğuzkan, 2021: 31)

Sözü derin bir mahzenden zorla çekmek: “Necdet ağır ağır, her sözü derin bir mahzenden zorla çeker gibi, nefes alma durakları yaparak anlattı.” (Oymak, 2019: 47)

Sürç-i lisan: “Buna eskiler sürç-i lisan derler değil mi?” (Oymak, 2019: 95)

Sürekli hayat, insana ve insan duygularına değil, ancak insan eserine nasiptir: “Şunu iyi bilelim: Kendimiz neyiz ki, maceralarımız ne olsun? **Sürekli hayat, insana ve insan duygularına değil, ancak insan eserine nasiptir.**” (Oymak, 2019: 74)

Şah damarları atıp gözleri kararmak: “Telefon başında **şah damarları atıp gözleri kararan** genç kız hep bu mezellet.” (Oymak, 2019: 99)

Şahsiyetiniz benim seciyemden üstündür: “Kısaca söyleyeyim: Sizin **şahsiyetiniz benim seciyemden üstündür.**” (Oymak, 2019: 45)

Şaka bertaraf: “Her neyse **şaka bertaraf.** Şimdi beni dinle.” (Oymak, 2019: 43)

Şakrak sözler: “Bir korkuyu maskeleyen **şakrak sözleri** üzerine.” (Oymak, 2019: 93)

Şıkırdayan suların orkestrası pesten bir ninni söylüyor: “Gizli köşelerde bucaklarda **şıkırdayan suların orkestrası pesten bir ninni söylüyor.**” (Oymak, 2019: 41)

Şiş örgüsünde ilmik kaçırmağa benzemek: “**Şiş örgüsünde ilmik kaçırmağa benzemez,** buna hayat ipliği derler.” (Oymak, 2019: 97)

Tabut, eller üzerinde, dalgalara konmuş, bir martı: Sonbahar güneşinde ışıldayan **tabut,** eller üzerinde, dalgalara konmuş, bir martı gibi idi. (Oymak, 2019: 45)

Tam nefasetinizin lezzeti üzerinizden iken sizi yiyenlerin elinden kurtulunuz: “Almancada bir meşhur sözü vardır: “ **Tam nefasetinizin lezzeti üzerinizden iken sizi yiyenlerin elinden kurtulunuz.**” (Oymak, 2019: 53)

Tanrı misafiri /konuğu: “Bu gece Tanrı konuğu ol ordakileri.” (Duran, 2019: 110)

Tasdik yollu sükutu: “Ve Orhanın **tasdik yollu sükutu** üzerine sesini arttırarak.” (Oymak, 2019: 45)

Taşkın kuvvet, neşe atılganlık: “Ya bu şimdiki **taşkın kuvvet, neşe atılganlık** ne?” (Oymak, 2019: 47)

Tatmadık zevk gezmedik yer bırakmamak: “Tatmadıkları zevk gezmedikleri yer **kalmadı.** Yeşilliklerle süslenmiş öküz arabası içinde mandolin çalarak.” (Oymak, 2019: 44)

Tecrübe iksiri gibi kana nakşetmek: “Son defa evirip çevirip toptan görünüşünü bir **tecrübe iksiri gibi kana nakşettikten** sonra koyuvermek doğru olurdu.” (Oymak, 2019: 88)

Tek başına (kendi başına): “İki yataklı hastane odasında tek başına yatıyor, bin yıllık uzağında duran kapıya, yalnızlığını anlata anlata bitiremiyordu.” (Onat, 2019: 99)

Tek başına: “Günlerce tek başına otobüs mezarlığında haşır neşir olmuş, altından girmiş üstünden çıkmış.” (Duran, 2019: 111)

Tek başına: “Öyle güzel bir kızın tek başına o evde ne işi vardı?” (Yerlikaya, 2021: 77)

Tepesi üstü: “Boğa ayak üstünde duramadı, düştü, tepesinin üstüne yıkıldı.” (Uygun Selimler, 2022: 54)

Terk-i yar eyle yahut terk-i diyar eyle gönül: “Görümcem der ki, **terk-i yar eyle yahut terk-i diyar eyle gönül.**” (Oymak, 2019: 45)

Tuhaf şey: “Her şey bu kadar da değildi, kadının çıplaklığı hızla yayılıyordu çevreye; kamyon sürücülerinin bakışlarına karışarak birkaç gün sonraki yol söyleşilerine gidiyor, kaldırımdan geçenlerin dalgınlığını noktılıyor, ya da apartman pencerelerinden sızarak koltuklarında oturup ölümü bekleyen yaşlılara tuhaf şeyler düşündürüyordu.” (Onat, 2019: 101-102)

Umurunda değil: (Yerlikaya, 2021: 71)

Umrunda değil: “Zâten o muazzam hava sefinesi dışında hiçbir şey **umrunda değildi.**” (Oğuzkan, 2021: 218-219)

Usta işi: “Bu kalem böyle bir şeyi ilk defa yazmışa benzemiyordu mektûb usta işi idi.” (Yerlikaya, 2021: 77)

Uyku içinde kaderlerinden habersiz yatan insanlara bağırarak, onları uyandırmak: “Uyku içinde kaderlerinden habersiz yatan insanlara bağırarak, onları uyandırmak istiyordu: olamaz, ummuyun olamaz!” (Oymak, 2019: 49)

Uzun söze lüzum kalmadığını, gözden sözden, ehemmiyetsiz jestlerden: “Uzun söze lüzum kalmadığını, gözden sözden, ehemmiyetsiz jestlerden.” (Oymak, 2019: 41)

Üzüntüye kuruntuya ne hacet: “Anladı ki Necdet kendisini sevmiyor. **Üzüntüye, kuruntuya ne hacet.**” (Oymak, 2019: 43)

Vakit kaybetmeden: “Sonra, birdenbire doğrulup göbeğine oturdum ve hiç vakit kaybetmeden ellerimle boğazına sarıldım.” (Onat, 2019: 105)

Var gücüyle (kuvvetiyle): “Adam, çocukların çıkardığı gürültüyü bastırmak için **var gücüyle**, siz de kimsiniz? Diye bağırdı.” (Topal, 2015: 196)

“Öğleden sonraki programımız belli oldu. Diye **var gücüyle** bağırdı.” (Topal, 2015: 196)

Var gücüyle (kuvvetiyle): “Telsize sarılıp şehri aradı sonra, belki yüzlerce kez var gücüyle bağırdı ama, kimseden yanıt almadı.” (Onat, 2019: 105)

Varını yoğunu birdenbire ortaya saçmak: “Belki de **varını yoğunu birdenbire ortaya saçanlar.**” (Oymak, 2019: 95)

Varlığı deva uğruna akıtmak: “**Varlığı deva uğruna akıtmak** için yanar.” (Oymak, 2019: 98)

Vay külhani: “ya Orhan’a ya bana kaldı, **vay külhani** söyle bakalım.” (Oymak, 2019: 39)

Vuslat kabesini cebrail tavaf eder, aşk kaşesini kerrubi melekleri omuzda taşımak:
“**Vuslat kabesini Cebrail tavaf eder, aşk kaşesini Kerrubi melekleri omuzda taşırmiş.**”
“(Oymak, 2019: 94)

Vücudunun hücrelerini bina etmek: “Aşk, **vücudunun hücrelerini bina etmiş.**” (Oymak, 2019: 100)

Yanı başında: “... yaşlı teyze de yerli yerindeydi, biri yanı başına, öbürü ayak ucuna oturmuş...” (Duran, 2019: 115)

Yanı başında: “Kendi telaşlarıyla körleşenlerin gözlerindeyse hiç yoktum kuşkusuz, oralardan geçmemiştim, parklarda tek başıma oturup bacak bacak üstüne atmamış, caddelerde cak cuk çiklet çiğnememiş, ya da yanı başımdan hızla geçen o kırmızı otomobilin sürücüsüne, yerim ulan seni dercesine göz kırpmamıştım.” (Onat, 2019: 107)

Yanı sıra: “...Kerem’in yanı sıra, iki katlı evlerinin bahçe kapısına geldi...” (Duran, 2019: 115)

Yanı sıra: “Dazlak da, çay getirmedi diye dövdüğü kasketlinin **yanı sıra** fedora şapkaliya da, Allâh yarattı demem,alırım ayağımın altına bak! Sen de geç evrâkların başına! Karıştır, yokla bakalım, neyin nesi kimin fesiymiş bu İhsan Sait! diye buyurmuştu.” (Oğuzkan, 2021: 59-60)

“Dışarı çıkıp iki ağacın arasına tel gerip bu anteni ahizesine bağlayan İhsan Sait, kulaklığı başına taktıktan sonra gerçekten de adamın söz konusu hikâyeyi, sanki torunları oradaymışlar da onu dinliyormuşlar gibi heyecanla anlattığını işitince, ahizenin sesi artıran kısmı **yanı sıra**, uşağının da yüksek sadakatinden sanki emin olmuştu.” (Oğuzkan, 2021: 59-60)

“İşte bu yüzden, yokluğu ertesi gün anlaşılan Şültz’ü arayan Almanlar’dan biri, yeni kazılmış çukuru fark edip haber verince, göğsünde askerî liyâkat madalyası **yanı sıra** bir de pilot nişânı ile yeni gelen yüzbaşı sayesinde ceset toprak yüzüne ve cinâyet de su yüzüne çıktı.” (Oğuzkan, 2021: 59-60)

“O sıralar fırlıdakçılık **yanı sıra** heves edip çadır tiyatrosunda onca seyirci arasından gösteriyi izlemeye altı oğlan çocuğuyla gelmiş bir efendinin yedi yaşındaki veledini sahneye çağırılmış ve çocuğu dolaba kapattıktan sonra bir hokus pokus numarasıyla oğlanı yok etmişti.” (Oğuzkan, 2021: 59-60)

“Zifiri karanlığa soğuk ve sümbülî pertev huzmeleri neşreden birkaç hava gazı feneri **yanı sıra** binaların kapıları üstündeki alınlıklara asılı karpit lambaların çiğ ziyalarının da aydınlattığı parke taşlarla döşeli ıslak cadde ıpıssızdı.” (Oğuzkan, 2021: 59-60)

Yanık nameleri tufana kaldırmak: “Başlangıcı hayale bile sığmayan bir ezel de **yanık nağmeleri tufana kaldırarak** okunmuştur.” (Oymak, 2019: 87)

Yaradanlık taslamak: “Şu kadın ve şu çocuk benim mahluklarımdır, der gibi **yaradanlık taslar**, göğsünü gerer, böbürlenirler.” (Oymak, 2019: 48)

Yaralı bir hayvanın ölmek için sığınacak yeri: “Necdet kaçıyor, **yaralı bir hayvanın ölmek için sığınacak yeri**, son bir sürüklenişle araması gibi.” (Oymak, 2019: 41)

Yarım bir insanım. Bütün bir işe, senin gibi: “Ben yarım bir insanım. **Bütün bir işe, senin gibi.**” (Oymak, 2019: 39)

Yas mı tutuyor, cümbüş mü ediyor: “Öyle değişik bir ahenk içine sarardı ki o da bilmezdi **yas mı tutuyor, cümbüş mü ediyor.**” (Oymak, 2019: 89)

Yaşayışın acılı tatlılı lezzeti lazım: “Bana tabii **yaşayışın acılı tatlılı lezzeti lazım.**” (Oymak, 2019: 51)

Yeter ki: “Konuşsun istiyordum; konuşundu da ne anlatırsa anlatsındı, yeter ki sesini duyursundu bana.” (Onat, 2019: 109)

Yok yere: “Hem de bunu yok yere yaptığımı kabul ederek.” (Elibol, 2009: 90)

Yol üstü: “...hem yol üstünde bir giyimci var...” (Duran, 2019: 19)

Yumuşak muslin gibi uzanmış ıslak bakışlı gümüşi: “ ile kabarmış dağ gibi kara bulutlar, yumuşak muslin gibi uzanmış ıslak bakışlı gümüşi bulutlar.” (Oymak, 2019: 45)

Yüreği katı: “Ay Hanım’ın kendisi ne kadar güzelse yüreği de o denli katıdır.” (Korga, 2018: 218)

Yüz karası: “yüz karası.” (Oymak, 2019: 96)

Yüzde bilmem kaç su oldukları gibi bir o kadar da riyaçlılar: “belki insanlar yüzde bilmem kaç su oldukları gibi bir o kadar da riyaçlılar.” (Oymak, 2019: 96)

Zamanlar nurlanmak: “Bakışının nemli parıltısında mesut mu mahzun mu farkedilemez zamanlar nurlanıyordu.” (Oymak, 2019: 88)

Zengine çok musallat olan bulunur: “Belki böyle bir zengine çok musallat olan bulunur.” (Oymak, 2019: 97)

Zerre kadar: “Bu gülüş zerre kadar istemediği, kast etmediği ve yine farkına varmadığı halde küçümseyici, hatta alay edici idi.” (Elibol, 2009: 94)

Zihninde yol iz görünmek: “Zaten ipin ucunu elinden kaçıra kaçıra artık zihninde yol iz görünmez oluyordu.” (Oymak, 2019: 95)

Ziyankar bir mahluk: “Her şeyi sömürmek isteyen ziyankar bir mahluk.” (Oymak, 2019: 42)

Yokuş aşağı: “Nihâyet Taksim’e varınca yavaşlayıp sağa döndü ve yokuş aşağı ilerlemeye başladı.” (Oğuzkan, 2021: 31)

“Şeyhi koltuk altlarından tutup sürükleyen kambur, kim bilir hangi şeytani gaye için, adamcağızı arabaya yatırıp görünmemesi için üzerini örttü ve şeyhi arabayla yokuş aşağı Galata’ya doğru taşımaya başladı.” (Oğuzkan, 2021: 31)